INSTITUTIONES
CANONICAE
REMIGII MASCHAT A S. ERASMO

CL. REG. SCHOLARUM PIARUM,

NOVISSIMIS PONTIFICUM CONSTITUTIONIBUS,

SUMMARIIS DECRETALIUM OMNIUM

CORRECTIONIBUS EX POSTERIORI JURE,

ET CONCILIO TRIDENTINO COLLECTIS,

Bullarum ad ejusdem Concilii Decreta spectantium Compendio
Auctae, et illustratae

AB UBALDO GIRALDI A S. CAJETANO

EX IISDEM SCHOLIS PIIS

APOSTOLICO ROMANI CLERI EXAMINATORE, ET COLLEGII
ECCLESIASTICI RECTORE.

VOLUMEN III. PARS II.

COMPLECTENS LIBRUM III. IV. ET V.
DECRETALIUM.

EDITIO PRIMA FLORENTINA TUSCIAE EPISCOPIS DICATA

FLORENTIAE
APUD HIERONYMUM CONTI

MDCCCLIV.

COI TIPI DI SIMONE BIRINDELLI

LIBER TERTIUS

DECRETALIUM GREGORII IX.

De Clero.

Judiciorum ordine absoluto, sequitur praesens liber, potissimam partem eorum continens, quae spectant ad res, *seu tertium objectum materiale juris; cujusmodi sunt causae civiles beneficiorum, contractuum, ultimarum voluntatum, Parochorum, Regularium, patronorum, Ecclesiarum, et aliorum hoc libro comprehensorum. Et quamvis materiae istae non paucae communes sint etiam laicis, quia tamen principalius tangunt personas in sortem Domini vocatas, ideo praesens liber a potiori, et digniori inscribitur:* De Clero.

TITULUS PRIMUS.

De vita, et honestate Clericorum.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementin. et extrav. com. *h. t.* in Decreto *Can.* 1. *d.* 21. *Can.* 3. 21. *et seqq. d.* 23. *dist.* 33. 41. 43. 44. 86. 91. 92. *et* 12. *q.* 1. *et* 21. *q.* 4. item *de consecr. Can.* 33. *et seqq. d.* 5. In Trid. *sess.* 2. *c. sacrosancta v. et quoniam* et in Decret. Reform. *sess.* 14. *cap.* 6. *sess.* 22. *cap.* 1. *sess.* 23. *cap.* 4. *sess.* 24. *c.* 13. *sess.* 25. *cap.* 1. In Codice sparsim *tit. de Episc. et Cler. et in Nov.* 123. Quae jura civilia, nisi concordent cum sac. Canonibus, auctoritatem non habent.

1. *Nota* 1. In omnibus quidem christifidelibus exigi vitam honestam, et opera bona, ex quibus glorificetur Pater coelestis: maxime tamen honestatem vitae desiderari in Clericis, quia *in eos, tanquam speculum reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur,* Trid. *sess.* 22. *c.* 1. *de reform.* Porro honestas ista est duplex: *interna*, quae consistit in statu gratiae sanctificantis, et actuali exercitio virtutum theologicarum, et moralium; de qua hic non agitur. *Externa*, quae consistit in decenti habitu corporis, et opere exteriori inculpabili: et de hac multa praecepta, praesertim negativa hic traduntur.

2. *Nota* 2. nomine *Clericorum* in ampla significatione venire eos omnes, qui in sortem domini vocati, peculiariter in Ecclesia Christi deserviunt *c.* 1. *cleros d.* 21. uti sunt majoribus, vel minoribus Ordinibus, imo et prima tonsura insigniti, Regulares utriusque sexus, etiam novitii, tertiarii in communi viventes, et eremitae sub obedientia Episcopi alicui Ecclesiae deservientes. Haec ampla significatio Cleri plerumque locum habet in favorabilibus; at in obligationibus, poenis, et aliis odiosis, nomine

Clericorum veniunt soli Clerici seculares specialiter non qualificati, ut omnino non comprehendantur Episcopi, Praelati, Canonici, et Regulares, nisi ex mente legislatoris aliud constet, vel materia subjecta aliud suadeat, Fagnan. *lib.* 1. *Decret. in cap.* 3. *bonae memoriae num.* 12. Hic propter materiam communem, quae de Clericis dicentur, proportionaliter applicanda erunt S. R. E. Cardinalibus, Episcopis, et Regularibus, exceptis iis, quae specialiter illorum dignitati, et statui attributa sunt, ut certus color, et forma habitus etc.

3. Q. I. *Quid spectat ad honestatem habitus clericalis?* Ante responsionem nota, nomine habitus latius accepti venire non solum vestem, sed et tonsuram Clericalem, ut ex Concil. Toletan. IV. *Can.* 40. hinc R. 1. Honestas habitus Clericalis consistit in tonsura, et veste Clericis propria, ita ut ex habitu exteriori primo aspectu Clericus discernatur a laico; secus percutiens Clericum veste clericali non indutum, justam habet ignorantiae causam, *c.* 4. *de sent. excom.* nisi aliunde scivisset esse Clericum. Cum vero qualitas tonsurae, et vestis Clericalis non sit determinata a Sac. Canonibus, desumenda erit ex rationabili consuetudine dioecesis, et praescripto Episcopi. Ea tamen, quae modestiae Clericali adversantur, specialiter hic prohibita referuntur. Unde.

4. R. 2. Clerici non debent laxare comam more lascivo, vano, et faemineo, nec barbam nutrire, *c.* 4. 5. *h. t.* nec ficto capillitio, vulgo peruccis, uti, nisi rationabilis causa, et dispensatio accedat, ut antea Inn. XII. et recenter Ben. XIII. in Conc. Rom. *c.* 3. *h. t.* prohibuit.

Quam dispensationem presbyteris actu celebrantibus Bened. XIV. in Instit. eccles. Instit. 34. §. 4. *probat concedi non posse neque ab Episcopis, neque a legatis Sedis Apostolic.*

2. Non debent uti veste nimis brevi, vel nimis longa, sed talari communiter recepta, non rubra, vel viridi, virgata, seu partita, hoc est, diversos colores, et acupicturas referente; nec manicis consutitiis, seu chirothecis, quae filis aureis, argenteis, et holosericis distinctae, et quasi consutae sunt; nec sotularibus rostratis, seu calceis in formam rostri porrectis, lunatis, et cornutis; nec fraenis, sellis, et pectoralibus, quibus equi ornantur, aut calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus: fibulas omnino non ferant, nec corrigias auri, vel argenti ornatum habentes, sed nec annulos, nisi quibus competit ex officio dignitatis. Ita haec, et plura similia indecora prohibentur in Conc. Gener. Later. sub Innoc. III. relato *c.* 15. *h. t.* et in Viennensi relato in *Clem.* 2. *eod.*

5. An vero Clerici doctores portare possint annulum, dubitatur? Negantium sententia est juri conformissima: tum quia doctoratus non est dignitas Ecclesiastica proprie talis, sed quidam honor Clericis, et laicis communis, qui lato modo dicitur dignitas. *Clem.* 2. *de Magistr.* tum quia non omni, sed certis tantum dignitatibus jus ferendi annuli conceditur: quale jus doctoribus fuisse concessum nullo jure constat; tum quia instrumenta investiturae doctoralis, inter quae

etiam est annulus, non ferunt secum usum, alias Clericus deferre posset torquem aureum, cum et iste ei tradatur; et Clericus, qui per sceptrum investitur de feudo, etiam sceptrum deferre posset. Et hae rationes evincunt, quod neque Clericus rector Universitatis deferre possit annulum, cum nec iste habeat dignitatem Ecclesiasticam, cujus jurisdictio proprie extendat se ad Clericos, nisi speciale adsit privilegium contra *citat.* Conc. Lateran. quo concedatur usus annuli.

Ceterum ex Decretis S. Rituum Cong. relatis a Bened. XIV. loco mox cit. hujusmodi usus interdictus est universis sacerdotibus, licet protonotariis Apost. aut qualibet dignitate, et Canonici titulo praeditis, etiam in cathedralibus, et metropolitanis, dum missam celebrant.

6. Q. II. *Qui Clerici obligentur ad tonsuram, et habitum clericalem?* R. 1. Omnes in sacris constituti, et minoristae beneficiati, *Clem.* 2. *h. t.* quam confirmat Trid. S. 14. *c.* 6. *de ref.* statuens, ut transgressores ab Episcopo moniti, etiam generaliter per edictum publicum, primum suspendi ab officiis, et beneficiis: si vero semel correpti, denuo in hoc deliquerint, etiam privari officiis, et beneficiis possint, et debeant. Quae jura exasperavit Sixtus V. Const. incip. *Cum sacrosanctam* 1589. *die* 28. *Jan.* volens Clericos, non tantum jus in re, sed etiam jus ad rem, seu ad beneficium, aut pensionem habentes, ipso facto privari beneficiis, et talibus juribus, si habitum non deferant clericalem. Sed constitutio ista non est ubique usu recepta, et ideo non stringit Canonicos in Germania, qui in minoribus constituti actu non sunt residentiales, nec ullos fructus participant. Neque locum habet in pensionariis laicam pensionem ab Ecclesia habentibus, ut declaravit idem Papa Const. *Pastoralis.*

Vide notata Elench. VI. n. XXIII.

7. R. 2. Minoristae non beneficiati absolute non obligantur ad deferendum habitum, et tonsuram Clericalem, bene vero conditionate, si velint gaudere privilegio fori, cum inter alias conditiones, sub quibus hoc privilegium conceditur, praecipua sit delatio tonsurae, et vestis clericalis; secus, hac non servata, certo amittitur privilegium fori, *Clem.* 1. *h. t.* Trid. S. 23. *c.* 6. *de refor.* Quae tamen jura, cum versemur in materia odiosa, non extenduntur ad amissionem privilegii Canonis, ut docent Pignatelli, Garcias et alii contra Suar. Laym. etc. nisi consuetudo aliud obtineat, vel Clericus per sententiam privilegio Canonis privetur. At si Clericus habitum dimissum reassumat, recuperat privilegium fori, cum eo privatus fuerit tantum conditionate, donec habitum reassumat. *cit. Clem.* 1. *h. t.* ibi: *quamdiu praemissis institerint.*

8. Q. III. *Quae specialiter prohibeantur Clericis, tanquam adversa honestati clericali?* R. seqq. I. *Incontinentia,* et quidquid speciem incontinentiae praesefert *c.* 13. *h. t.* nam decet ministros purissimo altaris ministerio consecratos puros esse. Ex quo capite prohibetur Clericis cohabitatio cum mulieribus *tit. seq.* ingressus in monasteria Monialium sub poena depositionis *c.* 8. *h. t. c. un. pr. de regul. in* 6. et excommunicationis latae sententiae, nisi adsit

licentia Episcopi in scriptis data, Trid. *sess.* 25. *c.* 5. *de Regg.*

9. II. *Armorum delatio* sub poena excommunicationis ferendae *c.* 2. *h. t. Clem.* 1. *eod.* nam Clerici sunt milites coelestes, qui studere debent orationi, et contemplationi, non digladiationi, et jaculationi. Religiosi autem intra septa monasterii sine licentia superioris arma tenentes, ipso facto excommunicati sunt, *Clem.* 1. §. *quia vero de statu monach.* Consuetudo tamen permittit Clericis in itinere constitutis arma ad defensionem necessaria deferre.

10. III. *Intemperantia*, seu crapula, et ebrietas, *c.* 14. *a crapula hoc tit.* quia omnium vitiorum fomes, ac nutrix est, *c. final. d.* 35. Ex quo capite Clerici non debent certare, potando ad haustus aequales; secus moniti, et non emendati, ab officio, et beneficio suspendendi, *ibid.* nec accedere ad convivia, praesertim nuptialia, *c.* 19. *d.* 34. *c.* 6. *d.* 44. nec ingredi tabernas, nisi itineris necessitas excuset *Can.* 2. *et seqq. d.* 44. *c.* 15. *h. t.* haec enim, et his similia temperantiam laedunt, animos secularium offendunt, et vilipensionem status clericalis pariunt.

11. IV. *Avaritia*, et omne id, quod avaritiam sapit. Ex quo capite non debent exercere usuras sub poena excommunicationis *cap.* 2. *hoc tit.* nec quaestum secularium negotiationum; secus ter moniti quoad bona sua perdunt privilegium fori, *cap. fin. h. t.* nec munera, aut salaria accipere pro ministerio judicandi, *c.* 10. *eod.* de quo egi *lib.* 1. *tit. de off. jud.* Denique abstinere debent ab omnibus indiscretis exactionibus, et divitiarum corrasionibus, ne, dum pecunia solicite quaeritur, aurum charitatis amittatur, 12. *quaest.* 1. *Can.* 26. *et seqq. et* 12. *quaest.* 2. *Can.* 70. *et seq.* et alibi passim.

12. V. *Exercitia vilia*, et infamantia secundum morem patriae. Ex quo capite non debent personaliter exercere officium carnificis, seu macellarii, tabernarii, nec agere joculatores, goliardos, buffones, seu mimos, et agyrtas, aut interesse spectaculis joculatorum, *cap. unic. hoc tit. in* 6. *Clem.* 1. *eod.* sub poenis ibi expressis: nec ludere aleis, seu taxillis, quo nomine venit omnis lusus magis fortunae, quam arti subjectus, *c.* 15. *h. t. et Can.* 41. *Apost.*

13. VI. Ad honestatem Clericorum spectat cura, ne, quando sacra mysteria celebrantur, laici stent, vel sedeant inter Clericos secus altare, *cap.* 1. *h. t.* ne ludi theatrales fiant in Ecclesia, *c.* 12. *eod.* ne musica vana, et lasciva in divinis officiis producatur, *Extrav. un. Doct. h. c. int. com.* musica tamen artificiosa, et gravis, stylo Ecclesiastico, utique longe diverso a theatrali concinnata, non prohibetur, ut patet ex *cit. Extrav.* §. *fin. Per hoc autem.* ubi ratio additur, *cum hujusmodi consonantiae auditum demulceant, devotionem provocent, et psallentium Deo animos torpere non sinant.* Cetera prohibita Clericis, ut venatio, factio testamenti, studia medicinae, et legum, alchymia, et alia suis titulis dicentur.

TITULUS II.

De cohabitatione Clericorum, et mulierum.

Agitur de hac materia in Decrete *dist.* 32. *Can.* 5. 6. 16. et *seqq. dist.* 33. *c. fin. dist.* 34. *Can.* 1. et *seqq. dist.* 81. *Can.* 13. et *seqq.* item in 18. *q.* 2. *Can.* 19. *et* 26. in Trid. *sess.* 21. *c.* 6. et *sess.* 25. *c.* 14. *de ref.*

1. In hoc titulo generaliter prohibetur Clericis cohabitatio, et familiaritas cum mulieribus quibuscumque de incontinentia suspectis; tum quia Clerici per tales mulieres in eandem incontinentiae suspicionem trahuntur; tum quia mulieres exurunt conscientiam viri secum habitantis, S. Hier. *Can.* 17. *d.* 32. haec tamen regula non est sine exceptione. Hinc.

2. Q. I. *Quibus mulieribus Clerici licite cohabitare possint?* R. 1. Consanguineis in primo, et secundo gradu, uti sunt mater, soror, avia, amita, matertera, neptis ex fratre, vel sorore: ita Conc. Nicen. relatum *Can.* 16. *d.* 32. cum enim ipsa natura horreat conjunctionem incestuosam, in his personis naturale foedus nihil permittit saevi criminis suspicari, *c.* 9. *h. t.* Si tamen consanguineae istae essent de incontinentia suspectae, neque his Clericus cohabitare potest; sed si opus est, necessaria eis ministrabit in alia separata domo *c.* 1. *h. t.* Porro eo casu, quo Clericus licite cohabitat suis consanguineis, etiam cohabitare potest earum ancillis, et pedissequis; dummodo faeminae istae in discretis conclavibus maneant.

3. R. 2. Faeminae extranae provectae aetatis saltem 40. annorum, si sint honestae famae, et nulla incontinentiae suspicione laborent, permittuntur cohabitare Clericis, ut habet plurium dioecesum consuetudo, interpretans *cit. Can.* 16. *d.* 32. ibi: *aut etiam eas idoneas personas, quae fugiant suspiciones.* Cum vero faeminae affines in *d. c.* non excipiantur, imo generaliter excludantur *c.* 31. *d.* 81. sequitur Clericos eis cohabitare non posse, nisi, ut personae extraneae ab omni suspicione incontinentiae alienae sint; quales maxime videntur affines in primo gradu, ut noverca, nurus etc.

4. R. 3. Episcopi, et Praelati cohabitare possunt, sicut alii Clerici, faeminis consanguineis, et extraneis, nulla suspicione laborantibus: nam Canon Nicaenus *citat. cap.* 16. *dict.* 32. non excludit, sed expresse complectitur Episcopos. Interim consultius, et laudabilius est ad imitationem S. Augustini, ne Episcopus domi suae ullam faeminam patiatur, sed necessariis suis in alia domo necessaria subministret; tum ne Clerici in domo Episcopali scandalizentur; tum quia illae, *quae cum sorore mea sunt, sorores meae non sunt Can.* 23. *d.* 81. Quo sensu explicari etiam potest consultiva *Auth. Episcopo C. de Episc. et Cler.* ut ita jura ista concordent cum. *Can.* 6. d. 77. et *cit. c.* 25. et 31. *d.* 81.

5. R. 4. Ad vitandam omnem suspicionem incontinentiae statuunt SS. Canones, ne Clericus solus ad faeminae tabernaculum accedat, vel solus cum sola fabulas, seu sermones misceat, etiam praetextu religionis, aut spiritualis colloquii, vel obsequii; sed similia fiant prae-

sente alio Clerico, vel gravi christiano *c.* 20. 22. 26. 32. *distinct.* 81. qui Canones, regularibus institutis firmati, quam maxime a viris Religiosis observandi sunt.

6. Q. II. *Qui Clerici in jure censeantur concubinarii, et quae poenae in eos statutae?* R. *ad* 1. Concubinarius ille censetur, qui domi suae, vel alibi extra domum, faeminam instar uxoris sibi associat, et cum ea assiduam consuetudinem habet. Et quidem quoad forum internum, et sacramentale concernit, certum est concubinarium non posse absolvi à peccatis, nisi concubinam dimittat, et tollat proximam occasionem peccandi, ut patet ex propos. 41. ab Alexandro VII. et propos. 61. et 62. ab Innoc. XI. damnatis, de quibus plura TT. Morales. At quoad forum externum, et poenas in eo debitas, concubinatus Clerici debet esse notorius notorietate facti, vel juris, seu plene probatus per testes, vel praesumptiones vehementes, seu violentas ex indiciis valde propinquis delicto.

7. R. 2. Modus puniendi Clericos concubinarios beneficiatos praescribitur a Trid. *sess.* 25. *c.* 14. *de refor.* et quidem 1. Clericus monendus est personaliter, et si post primam monitionem non abstinuerit a concubinatu, ipso facto privatur tertia parte fructuum, Ecclesiae, vel alteri pio loco arbitrio Episcopi applicanda. Hic tamen, cum versemur in poenis, nomine *fructuum* non videntur venire distributiones quotidianae, ut docent Garcias, Schmalz. et alii contra Barbos. *c.* 4. *h. t. n.* 5. Pirhing. etc. 2. Si post alteram monitionem Clericus non resipiscat, eo ipso privatur fructibus omnibus, dictis locis applicandis, et pro arbitrio Episcopi suspendi debet ab administratione beneficii: et si ita suspensus in eodem delicto perseveret, tunc officiis, et beneficiis privari, inhabilis ad ea reddi, et tandem si nec his poenis emendetur, excommunicationis gladio plecti debet.

8. Colligitur autem ex verbis *cit. Trid.* quod privatio beneficiorum, suspensio ab administratione beneficii, et excommunicatio, sint poenae sententiae ferendae: privatio vero fructuum, licet ipso jure, et facto incurratur, non tamen stringat citius, nisi post sententiam declaratoriam criminis, quae retrotrahitur ad tempus delicti; tum quia poena vindicativa non obligat ante sententiam; tum quia in *cit. Trid.* ad exequtionem harum poenarum requiritur ministerium Episcopi, vel alterius ordinarii.

9. R. 3. Clerici concubinarii non beneficiati, pro qualitate delicti puniendi sunt ab Episcopo carceris poena, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisve modis, juxta SS. Canones.

10. R. 4. Episcopus, quod absit, si monitus a synodo provinciali, ab hujusmodi crimine non abstinuerit, ipso facto est suspensus; et si perseverat, a Papa Episcopatu privari potest. Et haec est dispositio Trid. *loco cit.* qua jura antiqua corriguntur, vel potius determinantur, ut *Can.* 1. *d.* 34. *Can.* 12. *et seqq. d.* 81. *c.* 2. 4. 5. *h. t.*

11. Cum vero in *Trid.* poena suspensionis ipso facto incurrenda, lata sit in solum Episcopum, cujus dignitas pecca-

tum aggravat, recte infertur ceteros Clericos concubinarios non incurrere suspensionem ipso facto; maxime cum suspensio ista clare non colligatur ex jure antiquo *c. fin. h. t. c.* 5. *d.* 32. *c.* 12. 15. 16. 17. *d.* 81. Quilibet autem concubinarius Clericus incurrit suspensionem late talem, seu simplicem prohibitionem, quatenus jus naturale vetat eum sacris mysteriis operari, donec per poenitentiam peccatum deleat: quo sensu procedit *cit. c.* 15. *d.* 81. *et c. fin. h. t.*

12. Q. III. ***Quid juris circa judicium in crimine concubinatus?*** R. 1. Judex in hoc judicio est solus Episcopus, non vero vicarius generalis, nisi id ei specialiter committatur; nec Archidiaconus, vel alius inferior, *Trid. cit. sess.* 25. *c.* 14. *de ref. c.* 2. *de offic. Vicar. in* 6. Nomine autem Episcopi venit quicumque Praelatus ordinarius plenissimo jure cum Clero, et populo exemptus: nam Trid. promiscue utitur nomine Episcopi, et Ordinarii. 2. Antequam Episcopus procedat ad poenas, concubinatus debet plene probari, vel ex notorietate facti, vel per testes, et violentas praesumptiones, cum certae poenae non debeantur nisi certo delicto. Si vero sola fornicatio probetur absque qualitate concubinatus, attento jure communi, dictae poenae non habent locum, sed aliae, quae hodie plerumque sunt arbitrariae pro qualitate delicti; licet Episcopus contra Clericum fornicarium, si monitus se non emendet, procedere possit ad privationem fructuum, et beneficiorum, suspensionem, aliasque poenas conformiter *Can.* 12. *d.* 81. 3. Episcopus praemissis monitionibus supradictis, instituto processu summario sine strepitu, et figura judicii, et sola facti veritate inspecta, plene tamen probato delicto, decernet poenas a Trid. statutas; quarum exequtionem impedire, vel suspendere nulla potest appellatio, vel exemptio, cum respectu Clericorum exemptorum Episcopus procedat ut Sedis Apostolicae delegatus, *Trid. loc. cit.* 4. Concubina Clerici pariter subjicitur judicio Episcopi, et condignis poenis ab eo infligendis; nam concubinatus est crimen individuum, adeoque clericus reus trahit secum corream concubinam ad eundem judicem ecclesiasticum. In praxi autem judices laici solent procedere contra concubinas Clericorum; maxime si a judice ecclesiastico eorum auxilium imploretur. 5. Licet Episcopus cogere possit Clericum ad concubinam dimittendam, non tamen ad illam abjurandam, seu ad praestandum juramentum de illa non recipienda, *c.* 3. *h. t.* tum quia tale juramentum non est necessarium ad finem hujus correctionis: tum quia periculum est perjurii. Nec est paritas ex, *can.* 9. *ab isto* 35. *q.* 6. *et c.* 2. *qui Cleric. vel vov.* quia consensus internus, vel dissensus in matrimonio, aut haeresi non potest melius probari, quam delato juramento.

13. Q. IV. ***An Clericus concubinarius vitandus sit in divinis officiis, et Sacramentis?*** R. Cum distinctione, si concubinatus est occultus, non est vitandus Clericus, ne forsan ex mala suspicione illius fama minuatur; at si notorius est notorietate facti, vel juris, de jure antiquo vitandus erat; ut nec Missa ejus audiri, nec Sacramenta ab eo recipi

potuerint, *c.* 7. *et fin. h. t. et can.* 5. 6. *d.* 32. Hodie autem non videtur vitandus, donec per sententiam judicis suspendatur ab officio, et talis denuntietur *arg. Const. ad evitanda* in Conc. Const. sub Mar. V. licet celeroquin fideles, si notorium est clericum esse concubinarium, non sint cogendi ad Missam ejus audiendam, et Sacramenta ab illo recipienda.

TITULUS III.

De Clericis conjugatis.

Agitur in hac materia in Sexto *h. t.* in Decreto *dist.* 27. 28. 31. 32. *et c.* 40. *ut lex.* 27. *q.* 1. in Trid. *sess.* 23. *c.* 6. §. *in clericis et c.* 17. *in fin. de refor.*

1. *Nota* Sacris ordinibus annexum esse coelibatum, et votum continentiae in Ecclesia latina; non utique jure naturali, aut divino, quod non probatur, sed solo jure Ecclesiastico, jam ab Apostolis tradito, ut meminit S. Paulus *c.* 1. *ad Tit.* ubi vult Episcum esse continentem, et *can.* 25. *Apostolor.* Et quamvis olim Subdiaconatus certo computatus non fuerit inter ordines sacros; deinde tamen decreto Urbani II. relatus est inter ipsos, ut probat Innoc. III. *c.* 9. *de aetate, et qual.* at in Ecclesia graeca conjugati ordinantur, eisque usus matrimonii est permissus, exceptis Episcopis: in sacris tamen constituti uxorem ducere non possunt, nec una virgine ducta, mortua, alteri copulari.

2. Q. I. *An clerici minoristae licite matrimonia contrahant, et quid contracto matrimonio amittant?* R. 1. Minoristae non tantum valide, sed per se etiam licite matrimonia ineunt: nam nullo jure obligantur ad coelibatum, imo expresse eis matrimonia permittuntur, *Can.* 7. 14. *d.* 22. *c.* 1. *h. t.* ex quibus explicatur *C.* 25. *Apostolor.* nam nomine lectorum, et cantorum veniunt omnes ministri in sacris non constituti. Nec obstat error privatus, quo quis judicaret his ordinibus annexum esse votum continentiae, et illud emitteret; nam tale votum ex errore factum, et accessorie se habens non teneret: secus si quis per se, et principaliter voveret continentiam.

3. R. 2. Minorista, contracto matrimonio, redditur inhabilis ad beneficia Ecclesiastica: ita *c.* 2. *h. t.* nam talis Clericus aequiparatur laico, qui non est capax beneficii Ecclesiastici, *c.* 17. *de rescript.* Si tamen Clericus monogamus Ecclesiae deserviat, dari ei potest salarium, et pensio quasi laicalis; quo sensu explicatur *Can.* 3. *d.* 32. et alii similes.

4. R. 3. Minorista valide contrahens matrimonium, ipso jure, et facto privatur beneficiis antea habitis; ita com. sententia contra Rodriq. et paucos: nam *c.* 1. *h. t.* Alex. III. dicit Clericos compellendos esse *ad relinquenda beneficia Ecclesiastica:* quae verba significant beneficia a conjugatis vere non possideri, sed tantum de facto detineri, et cons. de facto solum iis sunt spoliandi, tanquam injusti detentores: quo sensu procedit *c.* 3. *h. t. Ratio* est, quia beneficia Ecclesiastica conceduntur Clericis sub conditione coelibatus, ut claro colligitur ex *c.* 2. *et* 8. *h. t.* ergo, hac conditione deficiente, ipso jure resolvitur titulus beneficii absque ulla sententia

condemnatoria: tum quia status conjugalis ex dispositione juris fingitur impossibilis cum statu clericali: nam per *c.* 5. *h. t. cithara cum psalterio*, seu vita conjugalis cum clericali *male concordat;* cum vir cogitet, quomodo placeat uxori; Clericus vero, quomodo placeat Deo; ergo assumpto statu conjugali, propter incompossibilitatem statim resolvitur status clericalis, puta quoad titulum, et effectum deserviendi Ecclesiae. *Dices;* Amissio beneficii est quaedam poena; ergo ad eam requiritur sententia declaratoria saltem, si non condemnatoria. R. Cum contrahere matrimonium in minorista non sit peccatum, neque amissio beneficii est proprie poena vindicativa, sed tacita renunciatio, seu negatio gratiae sub conditione coelibatus concessae; ac proinde nulla requiritur sententia declaratoria, cui locus est in delictis.

5. R. 4. Si minorista ex aliquo defectu invalide contrahat matrimonium, ipso facto non amittit beneficium: nam jura *c.* 1. 2. etc. *h. t.* loquuntur de matrimonio cum effectu, vi cujus Clericus assumit statum incompatibilem cum beneficio, et compellitur *ad retinendam uxorem:* quod sane non verificatur contracto matrimonio invalido, sicut nec contractis sponsalibus. Interim attentatio ista matrimonii est causa sufficiens, ob quam Episcopus talem Clericum privare possit beneficiis. Nec obstant paritates a Garcia, Barbos. et aliis allatae ex *c.* 3. *de transl. Episc. c.* 18. *de praeb. c.* 4. *de Cler. resid. c. fin. de Cler. non ord. c.* 4. *de bigam.* et *arg. ex l.* 14. *ff. ad L. Corn. de Sicar. lib.* 5. *C. ad L. Jul. majest.* nam quod in his, et aliis expressis actus attentatus pari jure censeatur cum actu re ipsa completo, specialiter in jure provisum est: extensio autem ad nostrum casum, utpote odiosum non est facienda *arg. reg. odia in* 6.

6. R. 5. Clericus minorista conjugatus, si contraxit cum una, eaque virgine, si tonsuram, et habitum Clericalem defert, et ab Episcopo deputatus alicui Ecclesiae deservit, gaudet privilegio fori, sed tantum in criminalibus criminaliter, vel civiliter intentatis: ita Trident. *Sess.* 23. *cap.* 6. *de reform.* renovans Constitut. Bonifacii VIII. *cap. unic. hoc tit. in* 6. quod jus ad causas civiles trahi, non mihi persuadet Engl, cum Papa expresse dicat: *in ceteris autem eos gaudere nolumus privilegio clericali.* Multo minus conjugati immunes sunt a gabellis, tributis, et aliis oneribus, neque gaudent privilegio competentiae, et aliis similibus, nisi aliud habeat consuetudo. At si Clerici conjugati praescriptas a Trid. conditiones non servent, non gaudent privilegio fori clericalis. Bigami vero omnibus privilegiis clericalibus spoliati sunt.

Vide addita par. 1. *p.* 821. *col.* 2.

7. Q. II. *Quas poenas incurrant Clerici in sacris constituti, attentantes contrahere matrimonium?* R. 1. Per suspensionem, et excommunicationem compellendi sunt ad agendam poenitentiam *cap.* 1. *hoc tit.* imo ipso jure, et facto excommunicantur, *Clem. unic. de consanguin.* et ut tales denuntiari: peracta autem poenitentia ab Episcopo absolvi possunt, cum excommunicatio ista non sit reservata Papae. 2. Fiunt irre-

gulares, in qua tamen irregularitate, si absit scandalum, dispensare potest Episcopus, *cap.* 1. 2. *qui Cleric. vel vov.* 3. In poenam tanti delicti per sententiam privari possunt beneficiis, *can.* 2. 5. 9. *d.* 28. at ipso jure, et facto beneficiis non privantur, multo minus privilegio fori, aut Canonis, cum id nullo jure sit expressum; neque hic valeat extensio a minoristis ad Clericos in sacris: tum quia versamur in materia odiosa, in qua majoritas delicti non infert extensionem legis poenalis; tum quia constitutus in sacro ordine, tantum attentat, non vero re ipsa assumit statum incompatibilem cum beneficio.

8. Q. III. *Quis possit cum conjugato dispensare ad beneficium?* R. Solus Papa, cum inferior jus commune relaxare non possit. Sic ex privilegio Papali quidam Clerici conjugati, praesertim Ordinum militarium, retinent pensiones Ecclesiasticas. At si monogamus mortua uxore, habitum, et tonsuram reassumat, redditur capax ad obtinenda beneficia, quia sublata causa, tollitur effectus.

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia, vel praebenda

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.* in Decreto 7. *q.* 1. in Trid. S. 6. *c.* 1. *et* 2. *de ref.* addita declar. et Bulla Pii IV. incip. *in suprema*, et motu proprio ejusd. Papae, item S. 7. *c.* 3. S. 13. *c.* 1. *pr.* S. 21. *c.* 3. S. 22. *c.* 3. S. 23. *c.* 1. S. 24. *c.* 12. *de refor.*

1. *Nota* 1. In Clericis praeter vitae honestatem, et continentiam, insuper requiri exactam officii sui executionem, quae fit per residentiam in beneficio. *Residentia est assidua commoratio in loco beneficii causa officii Ecclesiastici personaliter praestandi*: ita in re comm. Unde patet ad residentiam duo praecipue requiri. 1. *Incolatum assiduum*, non physice, sed moraliter; nam *qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt*, Trid. S. 23. c. 1. *de ref.* 2. *Personalem praestationem*, seu impletionem servitii Ecclesiastici; nam residentia non debet esse pure materialis quoad corpus locatum, sed formalis, seu cum effectu, ut residens personaliter praestet servitia suae Ecclesiae, ad quae obligatus est *c.* 3. *et* 4. *h. t.*

2. *Nota* 2. Quod residentia est duplex; *vera* per realem praesentiam, et *ficta* per interpretationem juris, dum beneficiatus ex justa causa absens, habetur pro praesente in sua Ecclesia, *c.* 13. *et* 15. *h. t.* Porro necessitas residendi vel est *absoluta*, dum Clericus sub gravi obligatione tenetur adesse, et personaliter Ecclesiae deservire, ut in beneficiis curatis; vel *conditionata*, dum Clericus non aliter obligatur adesse, nisi sub conditione, si certos fructus lucrari velit; ut contingit in quibusdam Canonicatibus.

3. Q. I. *Quo jure residentia sit introducta?* R. 1. Residentia Episcoporum, et curatorum est juris divini, saltem in thesi, seu genere: ita comm. sententia contra Ambros. Catharinum, et quosdam alios, qui in Conc. Trid. residentiam ju-

ris Ecclesiastici esse contendebant; et ideo quaestio ista insoluta mansit. Prob. Episcopi, et curati jure naturali, et divino tenentur oves suas pascere, Joann. ultim. *pasce oves meas.* 2. *Timoth.* 4. *v.* 27. *tu vero vigila*, *Actor.* 20. ibi: ***attendite vobis, et universo gregi*** etc. et insinuat Trident. *sess.* 23. *cap.* 1. *de refor. cum praecepto divino mandatum sit omnibus*, ***quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere*** etc. Sed nisi Episcopi, et curati resideant in sua Ecclesia, non possunt oves suas pascere, et officium pastorale debite implere; ergo sicut jure divino tenentur ad pascendum oves, ita eodem jure tenentur ad residendum: quod licet non deciderit Tridentinum, tamen satis clare id insinuavit, cum ex praecepto pascendi intulerit praeceptum residendi. Sive autem praeceptum hoc sit divinum, sive Ecclesiasticum, gravissime tamen obligat pastores ad residendum, ne per ipsorum absentiam, et negligentiam animae pretioso Christi sanguine redemptae, detrimentum salutis patiantur. Dicitur autem ***in thesi***, quia determinatio residentiae in particularibus circumstantiis pertinet ad potestatem Ecclesiasticam.

4. R. 2. Residentia Clericorum beneficia curata non habentium est juris Ecclesiastici: ita omnes: nam nullum jus divinum reperitur, ex quo talis residentia colligatur, sed Ecclesia solum talibus Clericis beneficia, et fructus eorum concedit sub conditione, si personaliter resideant, Trid. *sess.* 24. *c.* 12. *a v. praeterea de refor. c.* 8. *h. t. c. fin. de rescr. in* 6. Sub hac tamen dispositione non veniunt *Praestimonia*, seu subsidia temporalia, cum non sint proprie beneficia; ac proinde, licet quis ratione eorum obligetur ad horas Canonicas, vel officium B. V. non tamen ad residentiam.

5. Q. II. ***An praeceptum residendi relaxari possit per dispensationem, vel consuetudinem?*** In beneficiis simplicibus non est dubium, cum residentia in eis sit tantum juris Pontificii. Tota quaestio est in beneficiis curatis, quia praeceptum divinum residendi non videtur facto umano mutari posse: nihilominus R. 1. In praecepto residendi Papa, vel alius Superior hac potestate pollens, dispensare potest ex justa causa: ita com. cum praxi, et S. D. 2. 2. *q.* 185. *a* 5. Prob. ex *c.* 7. *et seq. h. t.* Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *de ref.* ubi talis dispensatio generaliter permittitur ex justa causa. Ratio est, quia residentia curatorum non est juris divini absoluti, in hypothesi, et pro omni circumstantia, sed in thesi, seu genere, et conditionate, si justa causa non suadeat absentiam; ergo si talis causa adsit, Papa dispensare poterit in residentia; cum Papae sit determinare particulares circumstantias, in quibus necessaria sit, vel non sit residentia pastoris; sicut Papa varie determinat privilegium fori Clericalis: et per hoc satisfit rationi dubitandi *Dices:* repugnat etiam juri naturali, ut grex relinquatur sine pastore; ergo. R. Dist. antec. sine pastore saltem vicario, qui aeque bene, vel melius gregi prodesse possit, conc. ant. sine pastore principali, neg. ant. Ut grex christianus aliquem pastorem habeat, hoc est juris divini indispesabilis, quod dicimus jus div. in thesi: ut vero

in omni circumstantia proprium pastorem principalem habeat, hoc non est juris divini; cum potestas Ecclesiastica determinare possit, quibus casibus proprius pastor abesse valeat.

6. R. 2. Consuetudo saltem immemoralis justae causae innixa potest curatum excusare a residentia personali; dummodo cura animarum exerceatur per vicarium aeque, vel magis idoneum: ita Abb. Pignat. Schmal. cum citt. contra Fagn. *c.* 8. *h. t. a n.* 22. et contra alios, licet hi re ipsa non videantur dissentire: nam privilegio Apostolico id fieri potest; ergo et consuetudine immemoriali, quae aequiparatur tali privilegio. Instantia habetur in vicariis perpetuis, qui sicut a jure, ita etiam ex consuetudine permitti possunt. Excipe consuetudines irrationabilos, quae justa causa a residentia excusante carent, vel ratione quarum substituuntur vicarii minus idonei, et non approbati ab Episcopo; tales enim consuetudines, gregi noxiae, potius sunt corruptelae.

Quoad immemorabilem consuetudinem non residendi respectu choro addictorum, notanda est sequens Pontificia declaratio emanata ann. 1573. *et registr. lib.* 1. *Decr. Cong. Conc. pag.* 33. *a tergo* -- SS. D. Noster etiam ex sententia Sac. Cong. Conc. declaravit immemorabilem consuetudinem non excusare a residentia in Ecclesiis cathedralibus, et collegiatis insignibus: in collegiatis autem non insignibus posse excusare; dum tamen sunt rurales prorsus destitutae, et in quibus numquam antea supra hominum memoriam solitum esset residere; aut quae adeo tenuis redditus essent, ut Canonicos, aliunde non habentes, unde vivant, alere non possint.

7. Q. III. *Qui, et quomodo obligentur ad residendum?* R. 1. Episcopi, et his superiores, parochi, vicarii perpetui, et generaliter omnes, quibus incumbit cura animarum, uti etiam Abbates, et alii Praelati regularos, cum et isti suorum religiosorum sint pastores, tenentur personaliter residere in sua Ecclesia de jure divino, ut supra dictum, *c.* 2. 3. etc. *h. t.* Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *de ref.* ne grex mercenariis commissus, per eorum absentiam detrimentum patiatur. Monet autem *cit.* Trident. ne Episcopi (idem dic de aliis curatis) *Dominicis adventus*, *quadragesimae*, *nativitatis*, *Resurrectionis Domini, Pentecostes, item et Corporis Christi diebus, quibus refici maxime, et in Domino gaudere pastoris praesentia oves debeant, ab Ecclesia sua cathedrali ullo pacto absint* etc. Vi hujus residentiae tenentur personaliter exercere ea, quae sunt sui officii; puta pro ovibus suis sacrificium offerre, verbum divinum praedicare, Sacramenta administrare, pauperum, et miserabilium personarum curam paternam gerere, et in cetera munia pastoralia incumbere, Trid. *ibid.* quo praecepto stringuntur etiam Praelati regulares, ut suis religiosis, qui non sacrificant, saltem in majoribus festivitatibus sacram communionem ministrent, infirmis extremam unctionem, et viaticum conferant; nisi haec ultima commodius per alium religiosum fieri possent. Similiter Parochi non sunt plerumque tuti in conscentia, si ipsi desidia torpentes, omnia per vicarios suos faciant; cum hoc non sit residere cum

effectu; *c.* 30. §. *quia vero; de Praeb.*

8. R. 2. Dignitates, personatus, Canonici cathedralis, vel collegiatae Ecclesiae tenentur personaliter residere in sua Ecclesia, et vi hujus residentiae tenentur assistere in choro, psallere, et ea, quae ad cujusque spectant officium, personaliter exequi: ita de jure com. *sess.* 24. *c.* 12. *de refor.* ibi: *omnes vero divina per se, et non per substitutos compellantur obire officia.* Sed hoc jus cum tanto rigore non est ubique receptum; ut videantur excusari Canonici in certis Germaniae Ecclesiis, si praesentes in choro non psallant, sed submisse recitent horas Canonicas, vel quandoque per vicarium intersint; dummodo cultus divinus per hoc non minuatur. Consultius tamen est, ut Canonici psallant ad praescriptum Trid. et vocem in laudem Dei attollere non erubescant.

Ex Constit. Benedicti XIV. 19. *Augusti* 1744. Cum semper. *ad universos Italiae Ordinarios* §. 24. *choro addicti, licet praesentes sint, non tamen una cum aliis alta voce psallentes, praebendarum, ac distributionum fructus suos minime faciunt, et ad eorum restitutionem tenentur, quavis consuetudine in contrarium non obstante; nisi forte illis praesto sit legitimum, ac vigens Apostolicum privilegium.*

Ex Decretis Congreg. Conc. per extensum relatis ab eodem Pontifice in suis Institut. Ecclesiast. Instit. 107. §. 3. *notandum, quod ex cit. Trident. Decreto non est eis sublata facultas se se invicem substituendi; dummodo eodem tempore substituens, et substitutus eidem servitio adstricti non sint; et dummodo substituentes non sint absentes a civitate, ejusque suburbiis: neque ea abutantur: licet ad substituendum causa non requiratur. Qua tamen facultate uti nequit coadjutor.*

9. Q. IV. *Quanto tempore beneficiati abesse possint a suis Ecclesiis?* R. 1. Episcopi ex justa causa, licet non sit gravis, a sua dioecesi abesse possunt singulis annis per duos, aut ad summum tres menses, continuos, vel interpolatos; modo id fiat absque detrimento gregis. Si autem per longius tempus abesse volunt, duo requiruntur copulative: justa causa, et licentia danda a Papa, vel Metropolitano, vel hoc absente a seniori Suffraganeo, nisi justitia causae esset notoria; quo casu ipsum jus dat licentiam, Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *a v. quoniam de ref.* Idem dic de Praelatis plenissime exemptis cum clero, et populo.

10. R. 1. Parochi, et alii curati abesse possunt per duos menses continuos, vel interpolatos, et tunc requiritur copulative justa causa, et licentia in scriptis ab Episcopo obtenta; maxime si ultra bimestre absentia sit protrahenda, substituto interim vicario idoneo ab Episcopo approbato: ita claro disponit Trid. *loc. cit. a v. eadem omnino:* ut non sit audiendus Navarrus cum aliis, docens ad bimestrem Parochi absentiam non requiri licentiam Episcopi, sed sufficere justam causam. At si absentia sit modica, v. gr. per sex, vel septem dies, vi consuetudinis receptae non solet peti licentia Episcopi; praesertim si is procul distet, sed sufficit sola justa causa, et consensus vicarii foranei: quo casu Parochus substituet vicarium idoneum sibi

bene visum, alias ab Episcopo approbatum, vel vicinum Parochum; si is etiam absentis Parochiae satisfacere possit: in his enim consuetudo optima legum interpres spectanda est; hoc semper attento, ut gregi nullum detrimentum inferatur.

11. R. 3. Canonici cathedralis, aut collegiatae abesse possunt per tres menses continuos, vel interpolatos, etsi nulla justa causa interveniat: at pro longiori tempore requiritur licentia Superioris, et justa causa: unde Canonici singulis annis novem mensibus residere tenentur, nisi statuta Ecclesiae longius tempus requirant, Trident *sess.* 24. *cap.* 12. *a vers. praeterae de reform.* Huic tamen juri per specialia statuta a Sede Apostol. confirmata derogatum est in multis Germaniae Ecclesiis, in quibus tempus residentiae ad semestre, et quandoque brevius, restrictum est: quo jure speciali stante, Canonicus dispensatus ad duos Canonicatus, utrique residendo satisfacere, et fructus percipere potest: secus, si Canonicatus uterque requirat residentiam novem mensium secundum jus commune, dispensatus non percipiet fructus ex utroque, sed in optione habet residendi in alterutro, et ex eo fructus percipiendi; nisi simul dispensatus fuisset in obligatione residendi.

Ex Decr. Sac. Congr. Conc. relatis a Bened. XIV. cit. Instit. 107. *residentia debet esse nedum in civitate, locove, in quibus sita est choro addictorum Ecclesia, sed in personali servitio ejusdem Ecclesiae. Neque absentia contingere debet tempore Quadragesimae, et adventus, neque in amplioribus anni solemnitatibus. Neque itidem haec trimestris spatium excedere potest, licet fiat intermissis diebus; qui tamen simul collecti toto anni spatio, et in unum numerum redacti dictum trimestre superent. Pro hac trimestris absentia non opus est Episcopi licentia nisi forte fiat extra dioecesim: et suffragatur ad lucrandos quidem praebendarum fructus, non vero quotidianas distributiones. Verum non omnes simul abesse possunt, ne Ecclesia suo debito servitio destituatur.*

12. Q. V. *Quae sint poenae non residentium?* R. 1. Episcopi, etiamsi sint Cardinales, ultra tres menses sine justa causa, et licentia absentes a sua dioecesi, praeter reatum peccati mortalis, fructus non faciunt suos pro rata temporis absentiae, eosque in conscientia, alia etiam declaratione non secuta, tenentur fabricae Ecclesiarum, aut pauperibus loci erogare, nullo pacto, vel privilegio in contrarium obstante: ita Trid. *sess.* 23. *cap.* 1. *de reform.* ubi corrigitur, vel potius exasperatur poena dictata in *sess.* 6. *c.* 1. *v. si quis de ref.* Quod si hac poena non emondetur Episcopus, debet illum Metropolitanus, et hunc senior Suffraganeus, sub poena interdicti ingressus Ecclesiae eo ipso incurrenda, denuntiare Romano Pontifici, pro qualitate delicti ab eo puniendum, Trid. *cit. sess.* 6. *c.* 1. *de ref.* Insuper ita absentis Episcopi bona, si in hac absentia moriatur, per modum spolii cedunt Camerae Apostolicae ex Const. Pii IV. *In suprema*, et altera: *Cum tam*, quae interferuntur Trident.

sess. 6. *post c.* 2. *de ref.* Hujus autem spolii exequtor ibi decernitur Auditor Camerae Apostolicae.

13. R. 2. Parochi, et alii curati, si ultra duos menses sine justa causa, et licentia Superioris absint, pro rata absentiae, praeter reatum peccati mortalis fructus non faciunt suos eodem modo, quo Episcopi, Trident. *cit. sess.* 23. *cap.* 1. *a v. eadem omnino de ref.* Quod si hac poena non moveantur, Ordinarius contra eos libere procedere potest per censuras, subtractionem fructuum, aliaque juris remedia usque ad privationem beneficii, si per edictum citati, etiam non personaliter, contumaciter non redierint: quo casu cum, delictum sit notorium, in quo non requiritur ordo juris *c.* 2. *de jurej.* Episcopus absentem contumacem beneficio privare, et illud alteri idoneo conferre potest, ita ut executionem istam nulla pacta, privilegia, et consuetudo etiam immemorialis impedire possit. Trident. *ibid.* Expedit tamen, si sciatur, ubi beneficiatus moretur, et non nimis procul distet, ut personaliter per nuncium, vel litteras moneatur; secus per tria edicta publica, vel unum peremptorium, antequam privatio beneficii decernatur.

14. R. 3. Canonici, vel alii portionem, aut praebendam in Ecclesia obtinentes, si ultra tres menses sine debita licentia absint, primo anno privandi sunt dimidia parte fructuum, secundo anno omnibus fructibus; et crescente contumacia, si legitime moniti non ridierint, proceditur contra eos usque ad privationem beneficii. Trid. *sess.* 24. *c.* 12. *a v. alioquin de refor.* conformiter *c.* 8. 10. 11. *et fin. h. t.* His tamen poenis non subjacebit beneficiatus, qui sine causa recessit, et deinde absenti supervenit impedimentum, ut pestis, infirmitas etc. ob quod redire non potest, nisi cessante impedimento, recidat in contumaciam.

Circa poenam non residentium attendendum est Congr. Conc. Decretum relatum ab eodem Bened. XIV. in cit. Instit. 107. Quaeritur I. An durante triennio praescripto a Sac. Conc. c. 12. sess. 24. de refor. possit adversus obtinentes in cathedralibus, aut collegiatis dignitates, Canonicatus, praebendas, aut portiones, eosque non residentes procedi ad suspensionem juxta dispositionem cap. - Ex tuae - de Cleric. non resident. et quatenus affirmative. II. An id possit etiam post inchoatam viam procedendi a Concilio praescriptam. Sacra etc.

Ad I. Respondit affirmative. Ad II. pariter affirmative respondit, exclusa privatione.

Ulterius ex altero Decr. ejusdem Cong. 24. *Maji* 1674. *ibid. relato subjacent poenis non interessentium pro rata absentes etiam per primum tantum nocturnum, aut in diebus ferialibus per sex psalmos, contraria consuetudine non obstante.*

Circa residentiam Episcoporum vide Const. dict. Bened. Ad universae 3. *Sept.* 1746.

15. R. 4. Praelati Regulares, cum ob votum paupertatis sibi non acquirant, non puniuntur privatione fructuum, sed aliis poenis secundum statuta regularia: et merito quidem, quia per illorum absentiam plerumque labefactatur disciplina regularis, ut omnino, si diutius, vel saepius sine legitima causa absint, non

exeusentur a reatu peccati mortalis ex *cit. Trid. sess.* 23. *c.* 1. *de ref.*

16. Q. II. *Quae sint justae causae excusantes a residentia?* R. Sequentes quatuor a Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *v. nam cum de refor.* allatae: 1. *Christiana charitas;* ut si quis abeat ad componendas inimicitias inter Principes, vel Respublicas, vel ad conversionem certi populi, vel ad succurrendum alteri necessitati spirituali: quibus tamen casibus opus est licentia Superioris: et si Parochus ultra annum abfuturus est, probabiliter requiritur licentia Papae, ut docent Barbos. Fagnan. in *c. fin. de magistr. a n.* 17. II. *Urgens necessitas,* ut infirmitas, vel pestis, ratione cujus aer est mutandus; graves inimicitiae cum plebe, aut domino loci, obstaculum, quo quis prohibetur redire ad suum beneficium etc. Parochus tamen tempore pestis recedere non deberet, quia ejus praesentia necessaria videtur ad solatium Parochianorum; si tamen adsint viri Religiosi idonei, qui pro salute pestiferorum exponunt animam suam, excusatur Parochus a personali administratione Sacramentorum, et probabiliter etiam a residentia; at in defectu aliorum Sacerdotum idoneorum tenetur deservire ex justitia Parochianis juxta illud *Joann.* 10. *v.* 11. *bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis.* De quo plura vide in Engl. a *num.* 17.

Bened. XIV. lib. XIII. de Synod. dioec. c. 19. *n.* 2. *et seq. ex decreto Congr. Conc. approbato a Greg. XIII. ostendit non licere Parocho a residentiae loco abscedere tempore pestis, licet sint alii Sacerdotes, qui accedente licentia Episcopi, vices ejus adimpleant.*

III. *Debita obedientia:* Ex qua causa a residentia excusantur beneficiati, Sedi Apostolicae deservientes *c.* 14. *h. t.* duo Canonici Ecclesiae cathedralis in servitio Episcopi occupati *c.* 7. 15. *h. t.* et Trid. *Sess.* 24. *cap.* 12. *in fin. de reform.* quae jura non extenduntur ad Parochos, et Canonicos Ecclesiae collegiatae; ac proinde hi in servitio Episcopi occupati non excusantur a residentia, nec fructus faciunt suos, nisi adesset magna necessitas, eo quod nullus ex Canonicis cathedralis sit idoneus ad ministerium praestandum Episcopo. *Ratio* est, quia jus ideo permittit duos Canonicos Ecclesiae cathedralis deservire Episcopo, quia Canonici isti faciunt idem corpus cum Episcopo; ac proinde servitium impensum Episcopo cedit immediate in utilitatem cathedralis: quae ratio non currit in Parochis, et Canonicis Ecclesiae collegiatae. Et similiter, quia ratio ista deficit, juri conformius videtur, quod Canonici cathedralis deservientes Legato Apostolico in provincia residenti, non excusentur a residentia propria, nisi consuetudo jura ista aliter interpretetur. Multo minus beneficiati in ministerio Principum saecularium occupati excusantur a residendo, nisi accedat privilegium Sedis apostolicae. IV. *Evidens Ecclesiae, ac reipublicae utilitas,* ut si Clericus eat ad synodum, ad comitia electionum, ad persequenda jura Ecclesiae, vel si fungatur munere oratoris, aut legati *c.* 19. *de appell. et Gloss. ibid. v. in legatione.* Causa studiorum, cum utilitatem Ecclesiae concernat, est causa sufficiens dandi licentiam Clerico beneficiato, ut in scholis

publicis Theologiae, et sac. Canonibus vacare possit *cap.* 4. *et* 12. *h. t.* Et quidem privilegium hoc excusans a residentia discentibus conceditur per annos quinque (imo Parochis per annos septem, dummodo Subdiaconatum suscipiant *c.* 34. *de elect. in* 6.) magistris vero, quamdiu docuerint in scholis publicis theologiam, et Sac. Canones, cum sint quaedam portio theologiae: ita *c. fin. de magistr.* Et quia hoc jus antiquum non apparet correctum per Trid. *S.* 23. *c.* 1. *de refor.* sed potius roboratum *S.* 5. *c.* 1. *de refor.* ibi: *docentes vero ipsam S. Scripturam* etc. *et S.* 6. *c.* 2. *de refor.* ibi: *indulgentiis vero*, inforunt quam plures DD. adhuc hodie probabiliter excusari Parochos a residentia, si in scholis publicis theologiam doceant, et cons. fructus sui beneficii facere suos, contra Garciam, et Fagnan. docentes contrarium ex quibusdam declarationibus, et responsis Pontificiis; cum de his non constet authentice; et videntur fundari in concursu praescripto a Trid. *S.* 24. *c.* 18. *de reform.* et ideo non censeri facere jus commune, praesertim in dioecesibus Germaniae; ubi beneficia raro per concursum conferuntur.

Declarationes Cong. Conc. in dubium revocari nequeunt Parochis scilicet post Trident. indulta, absenti causa studiorum tam in docendo, quam in vacando studio S. Scripturae, et juris Canonici in publicis universitatibus non suffragari, neque Episcopos facultate sibi a Sac. Canonibus tributa has licentias, concedendi quoad dd. Parochos amplius frui non posse, cum revera reperiantur extensae lib. I. decretor. ejusdem Cong. pag. 46. *lib. VIII. pag.* 129. *et* 140. *a tergo, et lib. XVI. pag.* 292. *vide Elencho I. n. VI. et Elencho VI. n. V.*

17. V. Si aliqua ex his quatuor causis occurrat, Clericus licite abesse potest, etsi fecerit juramentum de residendo *c.* 13. *h. t.* nam tale juramentum in materia juris factum recipit interpretationem a jure communi, et ipso jure inbibitam habet hanc conditionem: *nisi justa causa a residendo excuset.* Nec obstat *c.* 7. *de jurej.* nam tunc juramentum implendum est in forma specifica, dum fit in gratiam tertii, et is damnum pateretur, si tantum ficte, et non vere impleretur; hic autem Ecclesia nullum damnum patitur, quia in beneficio curato ei providetur per vicarium aeque, vel magis idoneum: in beneficio vero simplici tunc tantum praesentia beneficiati requiritur, dum jus ejus absentiam non cohonestat.

18. VI. Privilegium non residendi deficit, dum Ecclesia ex absentia privilegiatorum notabile detrimentum, et diminutionem cultus divini patitur, *cap. pen. h. t.* nam ex mente Papae concedentis nunquam privilegia ista extenduntur ad illum casum, quo Ecclesia talibus privilegiis notabiliter praegravatur. Unde etiam Canonici eo tempore, quo licite abesse possunt, non omnes simul, sed successive absentiam eligere debent, ne per hoc cultus divinus in Ecclesia minuatur. Ex his solvitur Trid. *sess.* 6. *c.* 2. *v. indulgentiis de refor. c.* 15. *h. t. reg.* 17. *in* 6. *arg. l.* 25. *ff. de adopt. et l.* 9. *ff. de obseq. et l.* 1. *cum seqq. ff. si advers. libert.* nam jura ista

procedunt in iis casibus, quibus privilegia, et actus non redundant in damnum Ecclesiae, et diminutionem cultus divini. Sic privilegium decimandi cessat, si beneficiatus non habet, unde sustentetur *c. 9. de decim. etc.*

19. VII. Aliae causae, praeter relatas *a Trid.* non excusant a residentia v. g. peregrinatio devotionis causa, studia litterarum profanarum, tempus longissimum 40. annorum, quo Canonicus servivit Ecclesiae, nisi speciale adesset privilegium Sedis Apostolicae.

Vide Elencho VI. n. LXIX.

Nec hic urget paritas ex *l. un C. de Professor. qui in U. CP.* De novitiatu Religionis est dubium: quidam asserunt, novitium lucrari fructus grossos, cum causa Religionis favorabilior sit, quam causa studiorum, et contineatur sub causa Christianae charitatis, quae prior est erga se ipsum, quam proximum: tum quia privatio fructuum decreta est in eos, qui cum reatu peccati mortalis absunt: novitius autem abest ex causa honesta, a jure approbata, licet specifice in Trid. S. 23. *c. 1. et* S. 24. *c.* 12. *de refor.* non exprimatur. Alii vero negant, ducti ea ratione, quod causa ista specifice non sit expressa in jure. Prior opinio videtur probabilior, et favorabilior.

20. Q. VII. *Quales fructus obveniant Clericis residentibus? Ante resp. nota* in capitulo dari *mensam communem,* quae complectitur universos fructus capituli inter Clericos dividendos; fructus autem isti sunt duplices: *annui,* seu *grossi,* qui dantur propter annuam residentiam, et simpliciter dicuntur *fructus praebendae,* seu *praebenda c.* 9. *de Const. et distributiones quotidianae* (seu *praesentiae, victualia,* seu *fructus Canonicales)* quae dantur propter interessentiam in choro, seu divino servitio, et favore divini cultus conservandi, et augendi introductae sunt, *c. un. h. t. in* 6. Trid. S. 21. *cap.* 1. *de refor.* In materia odiosa nomine fructuum absolute veniunt fructus grossi, seu annui, non vero distributiones, *arg. reg. odia. in* 6.

21. R. 1. Fructus annui obveniunt Clericis residentibus: at distributiones quotidianae solis interessentibus in choro seu divinis officiis. Prima pars habetur in Trid. *cit.* S. 23. *c.* 1. S. 24. *c.* 12. *de refor.* et de ficte residentibus *c.* 7. 14. 15. *h. t. c. fin. de Magist.* nam justum est, ut qui Ecclesiae deservit, ab Ecclesia sustentetur. Secunda pars habetur in *c. un. h. t.* Trid. S. 24. *c.* 12. *distributiones, de refor.* nam distributiones istae institutae sunt, ut Clerici invitentur ad exercenda divina officia propter conservandum, et augendum cultum divinum; ergo non debentur, nisi his, qui actu physice intersunt divinis officiis. Unde ficte residentes, seu ex legitima causa absentes, licet lucrentur fructus grossos, non tamen distributiones quotidianas (exceptis casibus infra referendis) sed hae accrescunt interessentibus; neque absentibus remitti, aut condonari possunt, ne sub spe remissionis detur Canonicis occasio se absentandi a choro, Trid. S. 21. *c.* 3. et S. 24. *c.* 12. *de refor.*

22. R. 2. Causae, ob quas absentibus dantur distributiones quotidianae, sunt tres expressae in *c. un. h. t. in* 6. scil. 1. *Infirmitas.* 2. *justa, et rationa-*

bilis corporis necessitas, ut in valetudinariis, decrepitis, injuste incarceratis, aut excommunicatis; vel qui propter periculum mortis non audent ad Ecclesiam proficisci etc. at juste incarceratis, et juste excommunicatis non prodest hoc privilegium, ut colligitur ex c. 53. *in fin. de appell.* hi enim suae culpae imputare debent, quod a divinis impediantur. Nec est paritas ab infirmo, qui causam dedit infirmitati; quia infirmitas absolute excusat ab interessentia; incarceratio vero, vel excommunicatio, quatenus est justa, et rationabilis necessitas, qualis utique non est in eo, qui ob culpam juste incarceratur, vel excommunicatus est. Insuper requiritur, ut infirmi, vel alias corpore impediti, dum sani erant, consueverint frequentare divina officia; Pirhing. Covar. et alii. 3. *Evidens Ecclesiae utilitas*, ut si absens jura Ecclesiae, capituli, aut beneficii defendat, vel nomine Ecclesiae legatione fungatur, aut eat ad Concilium: vel si eo tempore, quo divina peraguntur, actu quis in suo officio sit occupatus, sicut vicarius generalis; vel si Canonici ex officio suo assistant Episcopo in alia Ecclesia pontificanti: et probabiliter etiam, si Canonicus eo tempore missam legat, quo cantantur horae, maxime si id habeat consuetudo etc. Ceterae causae non prosunt ad lucrandum distributiones quotidianas, ut occupatio in servitio Papae, aut Episcopi, et similes c. 7. *h. t.* c. 32. *de praeb.* c. *fin. de rescr. in* 6. S. 24. c. 12. *de refor.* nisi adesset privilegium Apostolicum, vel fructus annui consisterent in his distributionibus. An vero Canonicus ex privilegio oblinens duas praebendas in cadem Ecclesia, v. g. praepositurarn, et Canonicatum, obtineat pro una interessentia duplicatas distributiones, standum est consuetudini.

Ex Decretis Cong. Conc. relatis a Bened. XIV. Inst. 107. *neque Episcop. neque capitulum condonare possunt quotidianas distributiones iis, qui ab Ecclesiae servitio abfuerint; et si acceperint, suas non faciunt, sed ad earum restitutionem omnino cogantur.*

Quoad distributiones vero dandas absentibus ratione infirmitatis, quorum favore videnda sunt plura ejusdem Sac. Cong. Decreta ibidem relata §. 8. *Notandum est illud de caeco, cui debentur, etiam si memoriter recitare possit horas in choro, et non recitet, neque intersit; immunisque est, nedum a missarum celebratione in collegiata, sed etiam ab onere alium suo loco pro hac celebratione substituendi.*

Quoad distributiones dandas injuste carcere mancipatis ex aliis Cong. Decretis ibid. relat. injustitia carcerationis constare debet ex favorabili judicis sententia, quae transierit in rem judicatam; etiamsi haec munita fuerit clausulis, vel - tamquam non repertus culpabilis - vel - ex hactenus deductis - vel non molestetur - *non vero si munita fuerit clausula* - ex quo satis. -

Quoad distributiones dandas absentibus ob evidentem Ecclesiae utilitatem ex decretis ibid. relatis, illas lucrari possunt I. Canonicus Theologiae ea die, qua legit. II. Poenitentiarius ea hora, qua actu confessiones audit, sive in confessionario, sive extra. III. Canonicus deputatus ab Episcopo ad

audiendas confessiones loco poenitentiarii. IV. Canonici, seu beneficiati, quibus annexa est cura animarum actu eam exercentes, et Sacramenta ministrantes tempore divinorum officiorum. V. Canonicus absens ob visitationem Sacror. liminum tempore accessus, mansionis, et regressus; sive solus mittatur ab Episcopo, sive eum in dicta visitatione comitetur: pro qua tamen peragenda assignatum est tempus trium tantum mensium. VI. Ex privilegio Clementis XI. ut ex ejus bullario p. 547. *absentes occasione exercitiorum spiritualium peragendorum tamen de licentia Episcopi in aede aliqua Regularium, ut dixi Elencho III. n. XXI. non vero tempore quadragesimae, adventus, vel in festis magis solemnibus: haec tamen non sunt peragenda ab omnibus simul, et eodem tempore. Vide alios exemptos dicto Elenc. III. cit. n. XXI. - VII. Si qui liberi, et immunes a choro declarati sunt, quique coadjutorem sibi adlegerunt, licet hic praesens non sit ratione infirmitatis, sive intra, sive extra locum, ubi sita est collegiata, quo casu coadjutus etiam liber est a servitio.*

Notandum vero ex aliis Decretis ejusdem S. C. cit. loc. relatis non deberi absentibus distributiones. I. De emolumentis anniversariorum, quae ex voluntate fundatorum distribui consueverunt solum inter praesentes. II. Nec poenitentiario tempore, quo residet in confessionario, confessiones non audiens; aut quo missam celebrat, vel privatim officium recitat; etiamsi id faciat, ut opportunius confessiones audiat. III. Nec canonico, aut beneficiato Episcopum in visitatione dioecesis comitantibus. IV. Nec inservientibus eidem Episcopo missam privatim celebranti (secus si pontificaliter) aut quodcumque aliud munus obeunti; licet Episcopus in vim cap. - De cetero - *hoc tit. eos pro suo servitio adhibere possit, sive ii sint ex cathedrali, sive ex collegiata; non plures tamen, quam duos; et dummodo annexam non habeant curam animarum, aut non sint coadiutores. Verum tamen est hos, sicuti et comitantes Episcopum in visitatione dioecesis lucrari posse duas partes distributionum, si redditus omnes praebendae constarent tantum dictis distributionibus. V. Nec deberi vicario generali Episcopi. VI. Nec examinatori synodali, etiam vocato ad interessendum examini pro Parochialibus Ecclesiis, vel pro collatione Ordinum. VII. Nec inquisitoribus, seu ministris Sac. Inquisitionis. VIII. Nec ministris generalis Camerae Apostolicae, v. g. subcollectoribus spoliorum, decimarum etc. IX. Nec visitantibus devotionis causa Ecclesiam Lauretanam, ac Angelorum de Assisio, aliaque loca pia. X. Nec Canonicis, aliisque cathedralium, et collegiatarum Ecclesiarum officialibus, qui in iisdem habent capellanias, chorum dimittentibus tempore divini officii, ut poenitentiae Sacramentum administrent, aut devotionis gratia missam celebrent in dictis Ecclesiis: excepto casu, quo a Superiore iis injungatur, ut eo tempore celebrent: qui tamen ex mandato Sacr. Cong. abstinere debet ab hujusmodi jussu XI. Nec tan-*

dem magistris juris Pontificii, aut Sacr. Theologiae, et has facultates addiscentibus: qui tamen cum indulto lucrari possent duas partes distributionum, si eorum praebendae fructus nulli sint, vel valde exigui. Et notandum est, quod ex Decreto Innocen. XII. ut in ejus bullario pag. 262. *hoc indultum non confertur studentibus* XXV. *annum jam attingentibus, neque ultra triennium: qui Pontifex* 15. *Martii* 1692. *mandavit insuper idem indultum illis non suffragari, nisi Ordinario loci, et in actis ipsius cancellariae praesentetur intra tempus a Secretario Congr. Conc. praefigendum: et hujusmodi indultum numquam a Sac. Cong. confertur coadjutoribus.*

Hactenus de obligationibus, et officiis Clericorum: nunc de bonis, ex quibus Clerici sustentandi sunt; uti sunt praebendae, et beneficia: et de modis, quibus ad beneficia promoventur; uti sunt collationes, et institutiones: et de potestate Praelati, et capituli.

TITULUS V.

De Praebendis, et Dignitatibus.

Nota 1. ex hac rubrica colligi *praebendam* in rigore differre a *dignitate:* nam *praebenda* est beneficium inferius annexum Canonicatui; dignitas vero est beneficium majus. Hic paulo latius agitur de praebenda, et dignitate, prout convertuntur cum beneficio Ecclesiastico, a cujus ratione excluditur praebenda temporalis, quae datur laico, vel Clerico pro temporali servitio Ecclesiae impenso, ut cantori, advocato, aedituo etc.

2. *Nota* 2. In beneficio Ecclesiastico duo distingui jura: scil. *jus officii*, quod formaliter, et per se est spirituale, dans potestatem exercendi actus spirituales; ut administrandi Sacramenta, eligendi etc. alterum est *jus praebendae*, seu *beneficii* stricte accepti, quod est formaliter, et per se temporale, dans potestatem ad exigendos fructus temporales. At quia hoc jus *praebendae* auctoritate Ecclesiastica annexum est officio spirituali, cum beneficium detur propter officium, ideo etiam *jus praebendae* dicitur *spirituale connexive*, seu *consequenter:* adeo ut jus officii, et jus praebendae, ubi unita, et connexa sunt, nulla potestate, nisi papali separari valeant *Can.* 1. *et seqq.* 1. *q.* 3.

3. In hoc sensu *Praebenda est jus perpetuum auctoritate Ecclesiastica constitutum, ad percipiendos fructus ex bonis Ecclesiasticis, propter officium spirituale Clerico destinato: ita in re com.* Ex qua definitione constat, ad rationem beneficii tres principales requiri qualitates, scil. 1. Ut sit *erectum auctoritate Ecclesiastica*, Papae, vel Episcopi. Unde laicus fundans certa anniversaria, pro quibus Clerico stabiles redditus assignat, non facit praebendam, sed piam donationem. 2. Ut sit *annexum officio spirituali*, et cons. soli Clerico, non laico a Superiore Ecclesiastico conferibile. Ex quo capite pensiones laicales, quae dantur ministris Ecclesiae, ut aedituis, musicis, et similibus, non sunt beneficia; cum pensiones istae non sint annexae officio clericali. 3. Ut sit *perpetuum* non tantum quoad se, sed etiam quoad beneficiatum; ita ut ei auferri ne-

queat sine causa per Sac. Canones approbata. Unde beneficia *titulata*, seu in titulum perpetuum collata proprie sunt beneficia, *c. fin. d.* 70. ibi: *in qua Ecclesia quilibet titulatus est, in ea perseveret*. Cujusmodi sunt non tantum Episcopatus, dignitates, Parochiae, sed etiam vicariae perpetuae: item commendae, pensiones, praestimonia, hospitalia; modo haec omnia sint collativa in titulum perpetuum. E contra beneficia manualia, quae ad tempus plerumque indeterminatum conferuntur, in rigore non veniunt nomine praebendae, seu beneficii; cum eis desit perpetuitas in beneficiario: at in communi usu dicuntur beneficia, quatenus ex parte sui perpetuitatem habent, licet beneficiatus pro arbitrio collatoris revocari possit; ut accidit in beneficiis regularibus. Canonicatus vero per se est officium, non praebenda, *c.* 9. *h. t.*

4. *Nota* 3. beneficia late sumpta varie dividi: 1. In *simplicia, et duplicia*. *Simplex* est, quod obligat ad servitium altaris, vel assistentiam in choro, absque ulla speciali qualitate; uti sunt pleraeque cappellaniae, et pensiones titulatae. *Canonicatus* vero ob praecellentiam Canonicorum dicuntur beneficia *simplicia majora*: et in materia odiosa, et in rescriptis provisoriis non veniunt nomine *beneficii simplicis, c.* 4. *de praeb. in* 6. *Duplex*, est, cui aliqua specialis qualitas adjuncta est; ut sunt: *dignitas*, cui annexa est jurisdictio pro foro externo, et administratio proprie talis. *Personatus*, cui annexa est sola praecedentia, v. g. in choro, in processionibus, in votationibus etc. *Cura*, seu *beneficium curatum*, cui annexa est cura animarum, et jurisdictio pro foro interno, non externo; ut sunt Parochiae, vicariae, et commendae perpetuae Ecclesiarum parochialium. *Officium* specifice, cui annexa est administratio rerum Ecclesiasticarum sine ulla jurisdictione, et praeeminentia; uti est officium Primicerii, custodis, sacristae. *Officium* vero generice acceptum vagatur per omnia beneficia; cum omni beneficio annexum sit officium spirituale a Clerico praestandum. Rursum *dignitates* aliae sunt *minores*, ut Archidiaconatus, Decanatus catheralis, saltem in Germania, Praepositurae, Abbatiae, et aliae praelaturae tam seculares, quam regulares; ut Generalatus, Provincialatus, Rectoratus, sivo alio quocumque nomine vocentur. Aliae sunt *majores*, seu *culmina dignitatum*, ut Episcopatus, Archiepiscopatus, Primatia, Patriarchatus, ot Cardinalatus, Papatus vero *est* apex omnium dignitatum. 2. Dividitur beneficium in *electivum*, quod per vota capitularium, accedente Superioris confirmatione, aut admissione, acquiritur; uti sunt in Germania dignitates pastorales. Illa autem beneficia, quae conferuntur per electionem sine confirmatione Superioris, non tam electiva, quam collativa sunt, cum electio ad ea facta vim habeat liberae collationis. Sic in certis Ecclesiis eliguntur Decani, Archidiaconi etc. *Collativum*, seu *liberum*, quod a Superiore Ecclesiastico libere confertur, et independenter ab ulla praesentatione, nominatione, et electione. Ex his beneficiis beneficia curata etiam jurispatronatus Ecclesiastici per concursum conferri praecipit Trid. *sess.* 24. *c.* 18. *de-*

refor. Patronatum est, quod ad praeviam patroni praesentationem confertur ab Episcopo. 3. In *secularia*, quae Clericis secularibus; et *regularia*, quae Religiosis conferenda sunt juxta tritum brocardicon; *Secularia beneficia secularibus, et regularia regularibus conferenda sunt* ex *c.* 37. *et* 38. *de elect.* 4. In *titularia* simpliciter, quae conferuntur in titulum perpetuum; et *manualia*, quae conferuntur quidem in titulum, sed revocabiliter; ita ut pro arbitrio conferentis revocari possint; uti pleraque sunt regularia. Si tamen collata sunt ad tempus indeterminatum, saltem Clericis secularibus, honeste non revocantur sine justa causa; cum revocatio sine causa censeatur irrationabilis. 5. Dantur praeterea varia beneficia, ut *patrimonialia*, quae conferenda sunt idoneis personis ex certa familia, aut civitate, vel natione. *Monocula*, dum Superior unicum tantum beneficium conferendum habet. *Parochia*, seu *rectoratus Ecclesiae*; *commenda*, seu *Ecclesia commendata*, quae suo Parocho destituta, interim alterius Clerici curae committitur, seu commendatur. *Vicaria perpetua, et temporalis*, de quibus dictum *lib. I. tit. de off. vicar. Praestimonia*, quae sunt certa stipendia ex bonis Ecclesiasticis detracta: et quidem si dantur Clericis in titulum perpetuum propter officium spirituale, sunt beneficia proprie dicta; si vero ex alia causa dentur, v. g. pauperibus studiosis, aut Clericis, vel pugnantibus pro fide, vim habent eleemosynae, et pensionis laicalis. Sic explicatur *c. fin. pr. de concess. praeb. in* 6. *Cappellania*, quae habet onus celebrandi missas annuas in certa capella, seu altari: si collativa est in titulum perpetuum, numeratur inter beneficia, vel saltem, si erecta sit auctoritate Episcopi. At si erecta est auctoritate laicali, non venit nomine beneficii: et ideo in pacto circa talem capellaniam non est simonia, ut ait Gonz. ad *reg.* 8. *cancell.* atque ita per tres conformes sententias judicatum fuisse. His praejactis, in hac amplissima materia beneficiali, de qua prae ceteris fuse tractat Garzias, meliora, et discentibus utiliora proponentur: 1. De erectione, et constitutione beneficiorum. 2. De collatione. 3. De pluralitate. 4. De reservatione eorumdem. 5. De primis precibus Imperatoris.

Circa concursum, et examen habendum pro collatione beneficiorum Parochialium, praebendae theologalis, et poenitentiarii vide additiones ad Titulum VII. de institutionibus post n. 7.

§. I.

De erectione, unione, divisione, dismembratione, et suppressione beneficiorum.

5. Q. I. *Quid sit erectio beneficii, et quid juris circa illam?* R. *ad* 1. Erectio beneficii est actus legitimus, quo redditus annui constituuntur Clerico propter officium spirituale, seu ministerium in exequendo cultu divino: ita in re comm. et patebit ex dicendis. R. *ad* 2. Ad erectionem beneficii requiritur. 1. Consensus expressus Episcopi, qui in dubio praesumitur legitime adfuisse, si Ecclesia extructa, et dotata est. 2. Con-

grua dos pro alendis ministris Ecclesiae. 3. Locus decens, et congruus, ut talis erectio non sit aliis praejudiciosa; quia non decet unum altare discooperire, ut cooperiatur alterum. 4. Ut erectio ista fiat ex fine cultus divini, quem intendit officium clericale. 5. Ut fundator beneficii non apponat conditiones reprobatas a Sac. Canonibus. Honestas tamen conditiones, et possibiles potest apponere, licet adversentur juri communi, v. g. ut Canonicatus conferatur in aetate minori, quam requirat Tridentinum; vel ut conferatur alicui ex certa familia etc. Hae tamen conditiones, postquam semel firmatae sunt consensu Episcopi, nec a fundatore, nec ab ejus successore mutari possunt in praejudicium Ecclesiae, et ministrorum ex *reg.* 33. *in* 6.

6. Q. II. *Quid sit, et quot modis fieri possit unio beneficiorum?* R. *ad* 1. Unio ista est duorum, vel plurium beneficiorum adunatio a legitimo Superiore facta. Si beneficia adunantur in perpetuum, est proprie dicta unio; si vero ad tempus, et in favorem beneficiarii, est unio improprie talis. R. *ad* 2. Unio beneficiorum fieri potest tribus modis: 1. *Confusive*, dum duae Ecclesiae confunduntur in unam, ut Canonici, seu ministri hujus Ecclesiae sint etiam Canonici, seu ministri alterius. Quo casu jura, et privilegia utriusque Ecclesiae mutuo confunduntur, vel si incompatibilia sint, meliora reservantur, ceteris rejectis. 2. *Æque principaliter*, dum duae Ecclesiae uniuntur sub eodem rectore; ita ut quaelibet servet suam naturam, jura, privilegia, et ceteras qualitates. Unde effectus hujus unionis fero unicus est, quod idem sit rector utriusque Ecclesiae; cetera vero distincta, et inconfusa maneant. 3. *Accessorie*, dum Ecclesia minus principalis per annexionem adunatur principaliori, ejusque naturam, jura, et qualitates participat ex *reg. accessorium in* 6. Unde si Ecclesia non exempta accessorie uniatur exemptae, evadit exempta. Porro ut discernatur, qualis sit unio, instrumentum unionis inspiciendum erit. Haec verba: *Ecclesiam A. unimus, incorporamus Ecclesiae B* significant unionem accessoriam: ista vero; *Ecclesiam A. et Ecclesiam B. inter se unimus*, significant unionem aeque principalem. Quia vero uniones odiosae sunt, cum per illas diminuatur cultus divinus, *c.* 5. *h. t.* ideo restringi debent; et in dubio censenda est unio aeque principaliter facta.

7. Q. II. *Quis, et qua forma unire possit beneficia?* R. *ad* 1. Papa ex generali administratione habet amplissimam potestatem uniendi beneficia: imo praeter illum nullus inferior unire potest Ecclesias cathedrales. Inferiora autem beneficia unire potest Archiepiscopus, et Episcopus in suis dioecesibus, modo non sint exempta: capitulum cathedrale, sede vacante; cum unio ista ob necessitates Ecclesiarum sit jurisdictionis necessariae: Legatus a latere extra Germaniam, cum per *c.* 1. *de off. leg. in* 6. beneficia conferre possit, et *c.* 4. *eod. in antiq.* prohibeatur ei sola unio Ecclesiarum cathedralium. At Vicarius generalis, vel Praelatus inferior sine speciali mandato Episcopi non potest unire Ecclesias, *c.* 8. *de excess. Praelat.* Ceterum Trid. *sess.* 7. *c.* 4. *et sess.* 24. *c.* 17. *de refor.* pro-

hibet temporales uniones ad vitam beneficiati; quia proprie non sunt uniones Ecclesiarum, sed re ipsa concessiones plurium beneficiorum; neque hoc modo providetur Ecclesiis, sed personis. Item *Clem. fin. de reb. Eccl. non al.* prohibetur Episcopus, et cons. etiam capitulum, mensae suae aliquod beneficium unire, ne factum proprium videatur auctorizare.

Ex Constit. Bened. XIII. Pastoralis 14. *Kal. Jun.* 1725. ***Episcopi possunt, et debent unire beneficium simplex primo vacaturum in quocumque mense, et qualitercumque, ac quomodocumque Sedi Apost. affectum, et reservatum, praebendae tam Theologali, quam poenitentiali jam erectae, vel erigendae in cathedralibus Italiae et insularum adjacentium ad conficiendam summam, si alias desit, scutorum LX. monetae Romanae pro qualibet ex dictis praebendis. Excipiuntur tamen ab hujusmodi unione omnia ea beneficia, quae pro Cardinalibus, Nunciis Apost., et Praelatis a secretis Congregationum, quibus Cardinales intersunt, reservata fuerunt ab eodem Pontifice in Constit.*** Creditae 9. ***Maji*** 1725. ***pro seminariorum erectione. Vide notata Elencho VI. n. III. part. I. pag.*** 63.

8. R. *ad* 2. Ad formam unionis beneficiorum spectant: 1. Justa causa *necessitatis*, ut si Ecclesia unienda sit pauper, vel desolata ab hostibus, pauco populo constans etc. aut *magnae utilitatis;* ut si desint Clerici idonei, qui Ecclesiae, praesertim cathedrali, deservire velint. Secus unio sine justa causa facta non valet, arg. ducto ab alienatione rerum minoris, *l.* 5. §. 15. *ff. de rebus eor.* quo casu etiam rescriptum papale unitivum censetur subreptitium, cum preces veritate non nitantur. 2. Sufficiens cognitio, et discussio hujus causae. 3. Expressio annui valoris utriusque Ecclesiae, ex *reg.* 21. *cancell.* 4. Citatio eorum, quorum interest, ut patroni, Praelati, et aliorum, qui in Ecclesia unienda praesentationem, administrationem, vel aliud jus habent: nam quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet ex *reg.* 29. *in* 6. consensus autem rectoris beneficii non requiritur; quia unio ante vacationem Ecclesiae non sortitur effectum. Dum Episcopus procedit ad unionem, requiritur consensus capituli; cum unio ista sit quaedam species alienationis, *Clem. fin. de reb. Eccl.* Ceterum, si justa causa subsit, Papa auctoritate sua solemnitates istas supplere potest. Super unione facta ad faciliorem probationem confici solet instrumentum; quia unio, cum sit facti, probari debet per litteras, et his amissis, per testes, diuturnitatem temporis, confessionem partis etc. Idem autem qui unire, etiam dissolvere potest unionem Ecclesiarum. ex *reg.* 1. *in antiq.*

9. Q. III. *Quae beneficia, et quibus uniri possint?* R. 1. Duae Parochiae inter se vicinae facilius uniri possunt, quia citra incommodum ab uno rectore administrari valent. 2. Beneficium regulariter uniri non debet, nisi beneficio. Unde, teste Corrado, Cancellaria Apostolica maluit beneficium supprimi, ut proventus ejus cederent pro paramentis altaris, quam illud uniri altari. Excipe collegia pia, hospitalia, et seminaria

propagandae fidei, et juventuti instruendae destinata, quibus uniri possunt beneficia saltem simplicia ex Trid. *sess.* 23. *c.* 18. *de refor.* 3. Beneficia curata non debent uniri Abbatiis, dignitatibus, collegiis, seminariis etc. Trident. *ibid. et sess.* 24. *c.* 13. *de ref.* Unde Parochiae unitae monasteriis, vel erant incorporatae ante Trid. vel post illud cum auctoritate Papae, vel forsan consuetudo, et necessitas temporum uniones istas cohonestavit. 4. Beneficia unius dioecesi non sunt unienda beneficiis alterius dioecesis, Trid. *sess.* 14. *c.* 9. *de reform.* nec collativa libera patronatis, Trid. *sess.* 25. *c.* 9. *v. insuper. de refor.* nisi patronus renuntiet juri patronatus.

10. Q. V. *Quid sit divisio, dismembratio, et suppressio beneficii?* R. *ad* 1. Divisio seu sectio beneficii est actus legitimus, quo auctoritate Superioris ob justam causam ex uno beneficio fiunt duo, vel plura *c.* 26. *h. t.* si scil. idem rector non possit obligationibus talis beneficii satisfacere, et proventus sufficiunt pro duobus rectoribus alendis. R. *ad* 2. Dismembratio est ablatio partis fructuum ex uno beneficio ad alterum ex justa causa, et auctoritate Episcopi, quatenus tali beneficio aliter provideri non potest; *c.* 10. *h. t.* a sens. contr. R. *ad* 3. Suppressio beneficii est totalis extinctio beneficii, omniumque jurium ei cohaerentium ex justa causa, ut tenuitate proventuum, ex quibus ministri ali non possunt, *c.* 12. *de Const.* Trid. *sess.* 24. *c.* 15. *de refor.* ubi permittit Episcopis talem suppressionem beneficii, saltem quod non est dignitas. In his omnibus requiruntur solemnitates pro alienatione praescriptae, citatio eorum, quorum interest, licet Episcopus, stante justa causa, dividere possit beneficia, *etiam invitis rectoribus.* Trid. *sess.* 21. *c.* 4. *de refor.*

§. II.

De collatione beneficiorum.

Hic agitur de *collatione libera*, dum collator pro arbitrio suo potest dare beneficium huic, vel illi Clerico, independenter ab alterius praesentatione, vel nominatione, vel electione: ob quod etiam talis collatio vocatur donatio, *c. fin. de off. vicar. in* 6. *et c.* 5. *de concess. praeb.*

11. Q. I. *Qui possint conferre beneficia?* R. *seqq.* 1. Papa per totam Ecclesiam, tanquam supremus ordinarius pastor *c.* 2. *h. t. in* 6. idque vel *jure concursus*, seu *cumulative* cur. aliis Ordinariis, quo casu locus est praeventioni; vel *jure anticipationis*, seu *praeventionis*; dum Papa praeveniendo vacationem beneficii, dat mandatum, seu gratiam expectativam de illo conferendo; vel *jure devolutionis*, dum jus conferendi devolvitur ad Papam ob culpam, vel negligentiam inferiorum collatorum, *c.* 18. *de elect. in* 6. *vide lib.* 1. *tit.* 10. *n.* 2. Jure concursus, et praeventionis raro utitur Papa, ne perturbationes oriantur; sed juri reservationis est locus, ut infra dicetur. 2. Episcopus confirmatus, licet consecratus non sit, conferre potest omnia beneficia suae dioecesis, nisi specialiter excepta sint: ita *Can.* 4. *regenda,* 10. *q.* 1. *et Can.* 10. *cum seq.* 16. *q.* 7.

c. 16. *de off. ord.* etc. Quae jura fundant intentionem Episcopi; ita ut asserens collationem beneficii ad se pertinere, teneatur id probare ex privilegio, vel praescriptione quadragenaria cum titulo, et immemoriali sine titulo, *c.* 1. *de praescr. in* 6. licet contra alium non Episcopum sufficiat praescriptio quadragenaria cum titulo praesumpto, cum inferiori, seu non Episcopo ordinario jus positive non assistat. Idem dic de Praelato plenissime exempto cum Clero, et populo, cum in jurisdictione aequiparetur Episcopo. 3. Capitulum de jure communi conjunctim cum Episcopo confert canonias, et dignitates, ita ut Episcopus unam vocem habeat, et capitulum alteram *c.* 15. *de concess. praeb.* Sed in hoc plerumque attenditur consuetudo, et statuta particularia cujusque Ecclesiae: nam Canonici alicubi conferunt, eligendo *conjunctim*, seu capitulariter; alicubi per *turnum*, seu circulum, ita ut singuli Canonici alternatim conferant in certis mensibus. Item *jure singulari*, dum jus conferendi annexum est certae dignitati, vel Canonicatui. Si aliter cautum non est, servari debet const. Bonif. VIII. *c. un. ne sede vac. in* 6. Et quidem, si collatio praebendarum communiter spectat ad Episcopum, et capitulum, mortuo Episcopo, vel per censuram impedito, capitulum conferet, et suspenso capitulo, conferet Episcopus: secus si collatio libera ad solum Episcopum spectet, licet cum consilio, vel assensu capituli; tunc enim conferet futurus Episcopus. *At* collationes necessariae, seu institutiones ad patroni praesentationem, sede vacante, fiunt a capitulo, seu vicario generali capituli; quia haec collatio est jurisdictionis necessariae, quae transit in capitulum, *c. un. de M. et O. in* 6. Quid vicarius generalis Episcopi possit, dictum fuit *lib. I. tit. de off. vic.* 4. Legatus a latere, nisi per concordata impediatur, sicut in Germania, in collatione beneficiorum concurrit cum Ordinariis, ut locus sit praeventioni *c.* 31. *h. t. in* 6. et S. R. E. Cardinales tantum ex privilegio, et limitate conferunt beneficia suorum titulorum; cum de jure talis collatio spectet ad Papam, ut urbis Episcopum. 5. Si qui alii beneficia conferre possunt, id ex privilegio, vel praescriptione habent. Laici vero, secluso speciali privilegio Apostolico, sicut incapaces sunt possidendi jus spirituale, ita quoque ex nulla consuetudine, vel praescriptione conferre possunt beneficia; *c.* 5. *de jure patr.* ubi ratio additur: *quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de jure donare.*

12. Q. II. *Cui possit beneficium conferri?* R. Clerico habenti qualitates a Sac. Canonibus praescriptas, ita ut eum commendet *aetatis maturitas, gravitas morum, et litterarum scientia c.* 7. *de elect. et Can.* 4. *d.* 23. ubi ratio additur: quia *melius est Domini Sacerdoti*, seu Episcopo, *paucos habere ministros, qui possint digne opus Dei exercere, quam multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant.* De qualitatibus eligendorum, et praeficiendorum dixi *lib.* 1. *tit.* 6. *et* 14.

Circa concursum, et examen promovendorum ad Parochiales, vide infra tit. VII. de institut. post numer. 7.

Unde R. 2. Beneficia secularia con-

ferri possunt novitio Religionis: nam novitius adhuc est sui juris, neque novitiatus incompatibilis est cum beneficio: at beneficia regularia, quae jurisdictionem cum administratione habent, nequeunt conferri novitio, *c.* 49. *de elect. et c.* 28. *eod. in* 6. quia in magistrum assumi non debet, qui formam discipuli vix assumpsit. Contra, beneficia regularia nullam administrationem habentia conferri possunt novitio; modo is professionem velit emittere: ita de jure novo Trid. *S.* 14. *c.* 10. *de refor.* R. 3. Spectato jure communi, parochia secularis conferri potest Religioso absque dispensatione Sedis Apostolicae: ita Abb. Less. Bordon. Engl. Schmier cum citt. contra Quarant. Monacell. Pignatelli, Schmalz. qui id generaliter negant, et contra Gonz. Zypaeum, Wiestn. et alios, qui id concedunt Canonicis regg. non vero aliis regularibus. Prob. ex *Can.* 21. *et seqq.* 16. *q.* 1. ubi monachis idoneis permittitur promotio ad curam animarum, licet eo tempore, quo plerique monachi erant laici, et indocti, remoti fuerint a cura animarum *Can.* 1. *et seqq. ibid.* idem clare colligitur ex Trid. *S.* 14. *c.* 11. *de ref.* ibi: *taliter translatus, etiam si Canonicorum regularium fuerit, ad beneficia secularia, etiam curata, omnino incapax existat;* ergo Tridentinum manifeste supponit, regulares, qui ita translati non sunt, ad beneficia curata capaces esse; sicut ad dignitates seculares cathedrali inferiores *c.* 24. *de elect. in* 6. exceptis Mendicantibus *c. un. de postul. in* 6. Ratio est, quia cura animarum non adversatur statui Religioso: imo Religiosi longo tempore in spiritu, et litteris exercitati multum prodesse possunt saluti animarum; dummodo viri exemplares, et litterati ad tale ministerium assumantur. Dixi *spectato jure communi:* nam si Declarationes Cardd. ex mente Gregor. XIII. *an.* 1581. 8. *Jul.* et jussu Clem. X. 1671. *die* 17. *Martii* authenticae sunt, observari debebunt in dioecesibus, ubi usu receptae sunt: ubique autem illas receptas non fuisse testatur Tambur. Engl. et alii cum praxi; imo contra per Rotam decisum, et per Cardinales declaratum Engl. in *priv.* 45.

Ex Const. Bened. XIV. - Quo magis 18. *Decem.* 1742. ***beneficia curata, aut residentialia conferri nequeunt presbyteris, aut Clericis Congregationis Missionis. Ex altera const. ejusdem.*** Quod inscrutabile 9. *Jul.* 1745. - ***beneficia Ecclesiastica secularia conferri non possunt Canonicis regularibus Lateranensibus, aut SS. Salvatoris absque indulto Apostolico.***

13. Q. III. ***Qualis intentio requiratur in recipiente beneficium?*** R. cum distinctione: 1. Qui recepit beneficium simplex, cui non est annexus ordo sacer, non tenetur habere intentionem permanendi in statu Clericali, vel suscipiendi ordines sacros: nam id nullo jure requiritur; imo talibus beneficiatis permittitur liber transitus ad nuptias *c.* 1. 5. 7. *de Cler. conjug.* nec talis decipit Ecclesiam, cum ista non exigat perseverantiam in statu Clericali. 2. Recipiens beneficium Parochiale, si non est Sacerdos, debet habere seriam intentionem suscipiendi Sacerdotium, et permanendi in statu Clericali: secus graviter peccat,

et tenetur ad restitutionem fructuum, utique ante omnem sententiam, *cum eos receperit fraudulenter c. 35. commissa de elect. in* 6. nam Ecclesia fructus Parochiae non concedit, nisi conditionate, si adest animus suscipiendi Sac. ordines, vel saltem si prior voluntas mutetur, *ibid.* Non requiritur autem, ut quis in eadem intentione perseveret; sed si advertit statum Clericalem sibi non fore accommodum, resilire potest, et tunc fructus ante mutationem voluntatis perceptos facit suos; ceteri, vero post percipiendi substant restitutioni. 3. Recipiens dignitatem, cui secundario annexa est cura animarum, vel beneficium, cui annexus est ordo sacer, peccat quidem graviter; cum in materia gravi non habeat propositum observandi praeceptum Ecclesiae: probabilius tamen non tenetur ad restitutionem fructuum, saltem ante sententiam judicis: nam id nullo jure cavetur, et dispositio *c.* 35. *de elect. in* 6. cum sit odiosa, non debet extendi ad dignitates, et beneficia non curata, *arg. reg. odia in* 6.

Vide notata in summariis lib. III. tit. IV. de Cleric. non resident. post cap. Ex parte 13. *par. I. pag.* 311.

14. Q. IV. *Quae forma servanda sit in collatione beneficii?* R. 1. Ad hanc formam requiri. 1. Ut beneficium sit actu vacans, *c.* 2. *de concess. praeb.* 3. Ut collatio sit gratuita sine simonia *c.* 8. *de Simon.* 3. Ut sit libera a metu, et coactione, *arg. c.* 2. *de his quae vi* 4. Ut sit absoluta, et determinata, non vero conditionata sub conditione extranea, vel alternativa, ut isti, vel illi confero, *arg. c.* 2. *de elect. in* 6. nam collatio, et electio numerantur inter actus legitimos, qui per *reg.* 50. *in* 6. conditionem non recipiunt, nec diem. 5. Ut absit pactum onerosum extraneum *c. fin. de pactis:* si tamen onus de jure insit beneficio, exprimi potest in collatione, v. g. *confero tibi parochiam, ut intra annum sacerdos fias etc.* Similiter si a principio fundati beneficii quaedam onera erant ei imposita cum consensu Episcopi, v. g. ut beneficiatus catecheses faciat, certas missas cantet etc. talia onera, cum non sint nova, exprimi possunt in collatione. 6. Si beneficium confertur a Papa, vel Legato a latere, requiritur rescriptum nullo *subreptionis*, vel *obreptionis* vitio laborans, *Extrav.* 1. *de elect. int. com. c. fin. de off. leg. in* 6. Unde gratia in signatura expressa per verbum *fiat*, vel *conceditur*, non est gratia perfecta, sed inchoata, donec collatio in plenam scripturam redigatur; vel in *forma communi*, seu *pauperum*, dum supplicans allegat paupertatem; vel in forma *dignum arbitramur*, si supplicans dignus, et idoneus inventus fuerit; vel in forma *gratiae factae*, vel *faciendae*, ut dictum *tit. de rescript.* At si collatio fiat ab Ordinario, scriptura non requiritur ad substantiam, sed tantum ad probationem. 7. Denique requiritur, ut observentur sac. canones hinc inde sparsim (ut suis locis dictum est, vel adhuc dicetur) circa provisionem disponentes; ita ut provisio beneficialis absque vitio formae, et personae sit canonica per *reg.* 1. *in* 6. His vero solemnitatibus non obligatur Papa *c.* 4. *de concess. praeb.* ibi: *qui secundum plenitudinem potestatis de jure possumus supra jus di-*

spensare. Unde Papa conferre potest beneficia vacantia, vel vacatura, absolute, vel conditionate, cum, vel sine modo, et onere, in perpetuum, vel ad tempus etc.

15. Q. V. *Quis sit effectus collationis?* R. 1. Jus in re, seu quasi dominium beneficii; et cons. collatario collationem acceptanti competit actio utilis confessoria, et negatoria, *c. fin. in fin. de concess. praeb. in* 6. nam collatio aequiparatur confirmationi, et institutioni, et vim habet traditionis fictae, quao ad transferenda jura spiritualia sufficit. 2. Collatio necdum acceptata tribuit jus reale, non absolute, sed conditionate, si collatarius consenserit; ita ut collator nequeat illud alteri conferre, *c.* 17. *h. t. in* 6. nam talis collatio ex parte collatoris est perfecta, sed solum suspenditur ex defectu consensus in collatario; qui consensus utique non tribuit jus reale, sed supponit tributum a conferente, ergo. Porro collator praefigere potest terminum, intra quem consentiat collatarius, quo elapso libere poterit illud beneficium alteri conferre; nisi re integra interim collatarius consentiat, et collationem acceptet *cit. c.* 17. Parum autem refert, sive quis per se, sive per procuratorem speciali mandato instructum collationem acceptet, et de beneficio investiatur *c.* 25. *h. t.* imo pro absente, et ignorante potest acceptari collatio; quae tamen absolutum effectum non parit, donec acceptatio a collatario resciente ratificetur, ut colligitur ex *cit. c.* 25. *h. t. et arg. c. fin. de jurej. in* 6. quo casu ratihabitio retrotrabitur ad tempus acceptationis per *reg.* 10. *in* 6.

Dices: Donatio non acceptata, nihil juris tribuit, *l.* 10. *ff. de donat.* sed collatio libera vim habet donationis *c. fin. de off. Vicar. in* 6. ergo. 2. Collatio non acceptata saltem non tribuit jus reale, sed tantum jus ad rem, ut docent Barbos. Schmier. Schmalz. cum citt. *n.* 63. ex *d. c.* 17. *h. t. in* 6. ibi: *licet jus in ipso beneficio, ut tuum dici valeat, non acquiras.* R. *ad* 1. Collatio ex parte collatarii est donatio mero liberalis; at ex parte conferentis est necessaria, cum ex officio facienda sit: collator autem, semel facta collatione, functus est suo officio, ut amplius collationem in praejudicium alterius revocare nequeat *arg. c.* 9. *de off. deleg. et l.* 55. *ff. de re jud. Ad* 2. Ista sententia mihi non probatur: nam si collatio ista non tribuit jus reale, quis illud tribuit? non utique consensus acceptantis, qui solum per modum conditionis necessariae requiritur ad hoc, ut jus reale absolutum acquiratur: tum quia, si collatio ista tribueret tantum jus personale, sicut, v. g. promissio acceptata beneficii vacantis, valeret secunda collatio acceptata a tertio ex *reg. l.* 15. *C. de R. V.* sed in [illegible] casu non valet; quia scilicet i[illegible] beneficium non est amplius liberum, sed gravatum jure reali, ut clare colligitur ex verbis seqq. ibi: *quodsi fecerit, ejus ordinatio facta de beneficio non libero, viribus non subsistet:* ergo verba textus in cit. cap. 17. commode intelliguntur: *ut tuum absolute dici valeat,* licet sit tuum conditionate, si consenseris; qui consensus retrotrahitur, ut ante dictum. Instantiam habes in re legata, quae, mortuo testatore, statim fit legatarii, non absolute, sed conditionate, si legatum acceptave-

rit; et acceptatio ista retrotrahitur ad tempus mortis, et aditao haereditatis *l.* 86. §. 2. *ff. de legat.* 1. *etc.*

§. III.

De pluralitate beneficiorum.

16. Singula beneficia singulis personis esse conferenda, non plura uni, instar regulae receptum est ex *can.* 1. *d.* 89. ubi Greg. I. ait: *Singula ecclesiastici juris officia singulis quibusque personis singulatim committi jubemus:* nam ecclesiasticus ordo pervertitur, cultus divinus minuitur, execrabilis cupiditas, et ambitio nutritur, dum unus plurium officia occupat clericorum, ut nervose id describit Joan. XXII. in *Extrav. Execrabilis h. t. int. com.* Sed regula ista non est sine suis oxceptionibus. Unde

17. *Nota*, beneficia esse duplicis generis: *compatibilia*, quae in una persona non contrariantur, sed administrari possunt ab eodem clerico: et talia beneficia dari supponunt jura, c. 7. de *rescript.* in 6. ibi: *utrumque tamen*, et Trident. *sess.* 7. *c.* 4. *de refor.* etc. *Incompatibilia*, quae in una persona ita contrariantur, ut utrumque simul haberi nequeat. Porro ista incompatibilitas oritur ex duplici capite: 1. *Ex residentia continua*, dum utrumque beneficium exigit continuam clerici residentiam, sive jure divino, et naturali; sicut duo episcopatus, vel duae parochiae, aut vicariae perpetuae: sive jure ecclesiastico; sicut duae dignitates, duo personatus, duo canonicatus; sive jure speciali vi primae fundationis, aut particularis statuti: nam sicut repugnat camdem personam in duplici loco residere eum effectu, ita quoque repugnat duplex simile beneficium obtinere. 2. *Ex honesta*, seu *congrua sustentatione unius*, licet alioquin clericus utrique satisfacere posset, *can. fin. d.* 70. Trid. *sess.* 24. *c.* 17. *de ref.* nam si unum beneficium sufficit ad honestam sustentationem, alterum indebite, et sine causa tenetur.

18. Q. I. *Quae beneficia sint compatibilia?* R. Extra casum sufficientis sustentationis sunt sequentia: 1. Duo beneficia simplicia, etiam uniformia sub diverso tecto, seu in diversis Ecclesiis, si alterum residentiam non exigat, vel utriusque residentia impleri possit per alternum tempus. Sic in Germania idem clericus potest esse canonicus in duabus Ecclesiis: 2. Duo beneficia simplicia difformia sub eodem tecto, seu in una Ecclesia. Et sic in una Ecclesia idem potest esse praepositus, aut decanus, et simul canonicus, item parochus, et capellanus, seu obtinens capellaniam in sua Ecclesia parochiali, *c.* 1. *de consuetud. in* 6. et probabiliter etiam idem clericus in eadem Ecclesia potest habere duas capellanias ad duo altaria fundatas, ita ut distinctis diebus, v. g. bis, vel ter celebret ad unum altare, et toties ad alterum: nam in hoc casu capellaniae, licet generice sint uniformes, tamen specifice sunt difformes propter diversum onus celebrandi ad diversum altare, Garcias Laym. Konig et alii. 3. Si dignitati, vel parochiae alterum beneficium sit accessorie unitum; vel unum datum in titulum, et alterum in commendam temporalem, Vallens. etc.

19. Q. II. *Quae beneficia sint incompatibilia?* R. I. Illa, quorum utrumque ex jure divino requirit residentiam continuam; ut sunt duo episcopatus, duae parochiae, vel vicariae perpetuae; cum vicarius perpetuus aequiparetur parocho; duae praelaturae regulares, quibus annexa est cura animarum suorum religiosorum. Unde citra dispensationem apostolicam, non potest idem religiosus obtinere simul generalatum, et provincialatum, vel rectoriam localem: ita haec habentur *can.* 3. §. *sed et hoc* 10. *q.* 3. Trid. *sess.* 24. *c.* 17. *de refor.* et de religiosis signanter, *c.* 32. *cum singula h. t. in* 6. ubi contra transgressorem ponitur poena, ut *eo ipso efficiatur ineligibilis, et tanquam ambitiosus ab utroque repellatur.*

Vide notata in summariis post cit. cap. 32. *par. I. pag.* 317.

II. Duae dignitates, vel duo personatus, *cap.* 17. *et* 28. *hujus titul. extrav. Execrabilis Jo. XXII. eod.* Trid. *sess.* 7. *c.* 4. *de ref.* etiam in diversis Ecclesiis, cum jura indistincte loquantur: nam dignitas, et personatus exigunt de jure assiduam residentiam. III. Duo beneficia uniformia sub eodem tecto, seu in eadem Ecclesia, ut duo Canonicatus: ita *c.* 28. *h. t.* ibi: *in eadem Ecclesia*, *c.* 9. *de concess. praeb. Clem. fin. h. t.* Nec obstat quod duo beneficia difformia sub eodem tecto sint compatibilia: nam si unus haberet duo beneficia uniformia, minueretur numerus ministrorum, et cons. cultus divinus; cum unus pro duobus non possit stare in choro: quod inconveniens non sequitur, si unus habeat duo beneficia difformia, cum is diverso tempore utrique satisfacere possit. Secus si utrique satisfieri nequeat, erunt incompatibilia, sicut Canonicatus, et capellania, cujus onus est assistere in choro, ut fertur declarasse S. Congreg. IV. beneficia duo regularia inferiora non possunt ab eodem Religioso obtineri, etiam in diversis monasteriis, nisi unum annexum esset alteri, *c.* 32. §. *prohibemus h. t. in* 6. V. Si unum beneficium sufficiat ad congruam sustentationem Clerici, alterum quodcumque est incompatibile cum ipso, etsi personalem residentiam non requirat: ita com. ex *Can.* 1. *et seqq.* 21. *d.* 1. *c.* 6. *h. t. et c.* 19. *eod. in* 6. ubi dicitur etiam ad mandatum Papae non esse providendum ei, qui beneficium sufficiens habet. Quae jura renovavit Trid. *sess.* 24. *c.* 17. *de refor.* ubi severe praecipit, *ut unum tantum beneficium Ecclesiastic. singulis conferatur*, si ad vitam est sufficiens; non vero plura sive secularia, sive regularia, sive commendata, sive alia cujuscunque tituli, ac qualitatis existant; ita ut fructus ex iis percepti tuta conscientia retineri non possint. Idem docet Gloss. in *c.* 54. *de elect. v. retinere* inquiens: ***Qui habet plura beneficia, quorum alterum per se sufficeret, non potest sine mortali peccato aliud retinere.*** Ratio est, quia pluralitas beneficiorum, dum unum sufficit ad honestam sustentationem, non tantum contrariatur juri positivo Sac. Canonum, sed etiam juri naturali: tum quia, ut inquit Joan. XXII. *Extrav. Execrabilis h. t.* unus plurima stipendia praeripit, quae pauperibus idoneis Clericis abunde sufficerent, contra praeceptum; *quod tibi*

non vis fieri, alteri ne feceris: tum quia habentibus plura beneficia *paratur vagandi materia, divinus cultus minuitur, hospitalitas debita non servatur, Ecclesiarum detrahitur commodis, et honori, animarum cura negligitur, vitiorum sentibus fomentum periculose praebetur, ibid.* quae omnia sunt adversa juri naturali: tum denique quia pluralitas ista est contra primam fundatorum intentionem ab Ecclesia acceptatam, et approbatam, et cons. violativa justitiae, ergo. Quae rationes, et jura generaliter loquentia evincunt, quod is, qui habet beneficium unum sufficiens, tuta conscientia non possit recipere alterum per se insufficiens; nec obtento sufficiente, retinere prius de se insufficiens, quia alterum insufficiens non est ei necessarium; et aliunde alii pauperi Clerico esset congruum ad sublevandam egestatem. Nec consuetudo in contrarium valet: nam cum adversa sit juri naturali, est omnino irrationabilis *cap. fin. de consuetud.* et dicitur corruptela de ambitionis radice procedens *c.* 1. *eod. in* 6. et perversio ordinis Ecclesiastici, Trid. *sess.* 24. *c.* 17. *de refor.* Hanc materiam concludat sententia S. Bernardi relata a S. Thoma *quodl.* 9. *ar.* 15. quod *qui non unus, sed plures est in beneficiis, non unus, sed plures futurus sit in suppliciis,* Garz. Reiff. Schmalz. Fagn. in *c.* 5. *quia h. t. n.* 16.

20. Q. III. *An, et ex qua causa dispensari possit in pluralitate beneficiorum?* R. *ad* 1. Affirmative ex *c.* 28. *in fin. h. t.* nam licet quaedam beneficia sint de jure naturali incompatibilia, tamen hoc jus naturale non extendit se ad circumstantias omnes, sed materia subduci potest, ut pro eo casu, quo potestas ecclesiastica ex altioribus causis aliter disponit, non contineatur sub jure naturali; ergo in pluralitate beneficiorum dispensari potest: et quidem directe, seu proprie, si pluralitas adversatur soli juri ecclesiastico; indirecte vero, seu improprie ratione materiae subductae, si adversatur juri naturali, seu divino. Instantias in pluribus habes: sic enim reddere depositum est juris naturalis, et tamen hosti non est reddendum depositum: obligatio juramenti, voti, pacti, est juris naturalis, et tamen relaxari potest.

21. R. *ad* 2. Justae causae dispensandi in pluralitate beneficiorum sunt tres: 1. *Necessitas*, ut si plures desint ministri idonei, maxime in locis haereticorum infidelium. 2. *Evidens utilitas Ecclesiarum*, ut si unus clericus etiam absens sua auctoritate, prudentia, potentia, aliisque dotibus plus potest prodesse Ecclesiis, quam alii praesentes. Sic enim S. Greg. *lib.* 2. *epist.* 32. Agnello duas Ecclesias cathedrales contulit: et hodie in Germania filiis principum plures Ecclesiae committi solent, ut facilius contra impetus haereticorum defendantur. 3. *Praerogativa meritorum*, si persona aliqua propter suam doctrinam, scripta, defensionem, et alia obsequia bene merita sit de Ecclesia, et cons. digna pluribus Ecclesiis; cum talis concessio redundet incommodum totius Ecclesiae. Ita causae istae colliguntur ex *Canon.* 17. *tali.* 1. *q.* 7. et expresse in Concil. Later. excipiuntur ab Innocentio III. relato in *cap.* 28. *h. t.*

in fin. ibi: *circa sublimes tamen, et litteratas personas, quae majoribus beneficiis sunt honorandae; cum ratio postulaverit, per Sedem apostol. poterit dispensari*, et Joan. XXII. in *Extrav. Execrabilis, eod.* excipit S. R. E. Cardinales, et Regum filios, quibus ob insignem praerogativam facilius conceduntur plura beneficia.

22. Q. IV. *Qui dispensare possint in pluralitate beneficiorum?* R. 1. Regulariter solus Papa ob plenitudinem potestatis, *cit. c.* 28. *h. t.* Alii vero cum inferiores sint, jure communi, dispensare nequeunt, nisi speciali privilegio id eis competat. R. 2. Episcopus conferre potest duo beneficia simplicia compatibilia, vel unum curatum, et alterum simplex, aut commendatum, si neutrum per se est sufficiens ad congruam sustentationem; hoc enim ei permittit Trid. *Sess.* 24. *c.* 17. *de reform.* At si duo non sufficerent, tertium similiter compatibile non potest adjicere, ut declarasse dicitur S. Congr. cum Trident. *l. c.* loquatur de altero, non tertio, ibi: *licet aliud simplex sufficiens eidem conferri.* Quod si beneficia sint curata, vel propter residentiam incompatibilia, Episcopus duo conferre nequit, licet unum non sit sufficiens, sed dispensatio a Sede apost. petenda est, *c.* 28. *h. t.* Idem dic de Legato a latere. Vicarius autem generalis Episcopi sine speciali mandato alterum beneficium conferre nequit; imo nec capitulum, sede vacante, quia talis collatio non est jurisdictionis necessariae, cum ad sustentationem clerici sufficiat alterum beneficium dare in commendam temporalem, donec Episcopus eligatur.

23. R. 3. Consuetudo conferendi tria beneficia sub diverso tecto simplicia, et compatibilia, alias de se insufficientia, non videtur esse corruptela, cum nullibi a jure reprobetur; et aliunde pro more, et utilitate dioecesis cohonestari possit. At consuetudinem conferendi tria beneficia difformia sub eodem tecto, tanquam corruptelam reprobant Fagn. *c. litteras, de conc. praeb. n.* 3. Garc. et alii. Eam vero sustinent, saltem si immemorialis sit, Navar. Zerol. Schmalz. et alii, quia *cap.* 1. *de consuetud. in* 6. reprobatur consuetudo conferendi plures dignitates, personatus, administrationes, et officia sub eodem tecto; non vero consuetudo conferendi tria beneficia simplicia de se insufficientia.

24. Q. V. *Quid requiratur ad licitam, et validam dispensationem in pluralitate beneficiorum?* R. 1. Ut dispensatio etiam papalis sit licita, requiritur justa causa, cum Papa rationabiliter relaxare soleat jus commune, ne dispensatio sit dissipatio.

25. R. 2. Dum Papa dispensat motu proprio, et beneficia sunt compatibilia, vel solo jure Ecclesiastico incompatibilia, valida est dispensatio, etsi nulla justa causa adesset, cum Papa in jure suo valide dispenset sine causa ex reg. generali *c.* 1. *de R. J. in antiq.* at si dispenset ad instantiam supplicantis, causa finalis allegata debet esse vera: secus dispensatio est ob, vel *subreptitia c.* 15. 20. *de rescript.*

26. R. 3. Si beneficia de jure natu-

rali, et divino sint incompatibilia, ut duo episcopatus, duae parochiae, vel duo beneficia, quorum utrumque per se est sufficiens, et Papa in his dispensat motu proprio, et ex certa scientia, etsi nulla causa exprimatur, talis dispensatio in foro externo praesumitur valida, quia Papa praesumitur ex justa causa motus fuisse ad faciendam dispensationem. Neque Papa redargui potest, cum in terris Superiorem non habet, et aliunde majestas, et sanctitas ejus purget omnem suspicionem invalidae dispensationis. Sed pro foro interno major est difficultas; an scil. dispensatio papalis, justa causa deficiente, prosit beneficiato in foro animae coram Deo? In hac sane difficili, et periculosa quaestione quidam dicunt talem dispensationem esse validam, licet illicita fuerit; adeoque beneficiato prodesse, quamvis recipiendo dispensationem sine causa justa, peccaverit. Pro hac sententia non audeo secure aliquem doctorem allegare, ne illi injuriam faciam: nam quos ab aliis citatos legi, vel contrarium deprehendi, vel obiter assertum inveni sine ulla probatione; vel id solum volunt, quod talis dispensatio sit valida pro foro externo, quatenus in eo Papa praesumitur rite agere, ut ab alio reprehendi, et corrigi non possit. Nisi proposito meo scribendi laconice insisterem, facile esset sententias doctorum in medium producere; quem laborem alteri tempori, volente Deo, reservo; id solum monens, hanc opinionem non debere dici communiorem, ut eam, forsan ex relatione aliorum vocat P. Schmalz. *hic num.* 142. licet illam nec probet, nec mentem suam aperiat, ut alias solet clarissime; ob quod inter clarissimos saeculi nostri doctores merito numerandus est.

27. R. 4. Dispensatio papalis in pluralitate beneficiorum ex natura sua, vel ex sufficientia incompatibilium, justa causa deficiente, est invalida pro foro interno, et cons. non prodest beneficiato coram Deo: ita S. D. *quodl.* 9. *art.* 15. et cum eo communissima TT. et Canonistarum sententia, ut vere Fagnanus, *cap.* 5. *quia h. t. n.* 13. dicat: *Et in hoc*, puta S. Thoma, seu ejus sententia *tandem resident hic Canonistae nostri.* Prob. 1. ex Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 17. *de refor.* ibi; *quoniam multi improbae cupiditatis affectu se ipsos, non Deum, decipientes, ea quae bene constituta sunt, variis artibus eludere, et plura simul beneficia obtinere non erubescunt.* Istae autem variae artes non sunt aliae, quam dispensationes sine justa causa obtentae, quibus beneficiati se ipsos, non Deum decipiunt. 2. Papa, utpote inferior, sine justa causa non potest dispensare in jure naturali, et divino, ut tenet certa sententia ex *Can.* 1. *d.* 9. *et pr. d.* 13. quis enim credat, quod Christus dominus Papae dederit potestatem irrationabiliter relaxandi jus naturae; sed dicta beneficia plura retinere est contra jus naturale, sicut *occidere hominem*, ut docet S. D. *l. c.* ergo. Prob. min. Habere plura beneficia curata, quae ex jure divino, et naturali residentiam continuam exigunt, vel alia simplicia, quorum singula per se sufficiunt ad vitam, non est actus indifferens, sicut levare festucam, sed intrinsecam continet turpitudinem, seu rectae rationi

repugnat: nam hoc modo unus stipendia plurium praeripit, Ecclesiae debitis sibi ministris privantur, cultus divinus minuitur, cupiditas, ambitio, et luxus beneficiatorum augetur, fundatorum voluntas negligitur, salus animarum vix obiter curatur, populus offenditur, dum unum clericum videt abundare, alterum egere; quae omnia rectae rationi, et cons. juri naturali sunt dissona, ut bene expendit Joan. XXII. *Extrav. Execrabilis h. t.* ubi merito ambitionem plurium beneficiorum vocat execrabilem; ergo habere plura beneficia dicto modo incompatibilia, est contra jus naturale, et cons. sine juxta causa indispensabile. Unde rescribit bene Alex. III. *c.* 6. *h. t.* nec ad mandatum Sedis Apostolicae esse providendum ei, qui aliud beneficium habet, de quo valeat commode sustentari. 3. Jus naturale mutari, seu relaxari nequit, nisi ex parte materiae, quatenus haec in certis circumstantiis subducitur a praecepto juris naturalis, ut patet in usucapionibus, spoliis Hebraeorum Ægyptios spoliantium, libello repudii etc. ergo etiam jus naturale, de se adversans pluralitati praebendarum, nequit a Papa relaxari, nisi in circumstantia justae causae, vi cujus turpitudo hujus pluralitatis purgetur, et receptio, ac retentio plurium beneficiorum cohonestetur. Hinc recte concludit S. D. *l. c. quamvis*, inquiens, ***habere plures praebendas, aliquas inordinationes contineat, tamen aliae circumstantiae possunt supervenire, ita honestantes actum, ut inordinationes illae totaliter evacuentur: puta si sit opus in pluribus Ecclesiis alicujus obsequio, et possit is plus servire Ecclesiae, vel tantundem absens, quam alius praesens.*** Deficiente autem justa causa, nunquam tales circumstantiae supervenient, nec inordinationes in pluralitate praebendarum imbibitae evacuabuntur. His adde terrificum exemplum, quod ex Dionisio Richelio monacho carthusiano refert Azor. *p.* 2. *l.* 6. *cap.* 11. *quaest.* 5. §. *sciendum.* Philippus Cancellarius Parisiensis multis praebendis dives, morti vicinus a Guilielmo Episcopo Parisiensi monitus, ut uno beneficio retento, cetera resignaret, respondit, se experiri malle, an lethale peccatum committeretur in multis beneficiis simul habendis: et ita excessit e vivis. Tertio ab obitu die apparens dict. Guilielmo dixit, se apud inferos aeternis suppliciis torqueri ob tria crimina: quod senserit pluralitatem beneficiorum, ubi unum sufficit, jure naturali non improbari; et quod eorum fructus in vanos, et malos usus impenderit; et quod libidinis, et luxuriae peccatis conscientiam maculaverit. Pro hac sententia plures auctoritates non affero, sed quod dixit sapientissimus Azor. *l. c.* §. *duae sunt.* idem et ego dico: ***mihi quidem sufficit vel unius S. Thomae auctoritas***, in qua resident Canonistae, teste Fagn. *l. c.*

Obj. 1. Quod ab intrinseco, et jure naturali est malum, in eo nec Papa ex causa justa potest dispensare, ut in fornicatione etc. ergo si pluralitas praebendarum ab intrinseco est mala, Papa nullo modo poterit in eà dispensare; quod sane est nimium, et falsum. 2. Papa habet plenariam dispositionem beneficiorum *cap.* 2. *h. t. in* 6. ergo e-

tiam sine causa valide dispensat. 3. Privatum commodum non est causa sufficiens ad relaxandum jus naturale; sed Papa dispensat ex causa privati commodi; nam nobilitas principum, et litteratura doctorum numerantur inter causas dispensandi, *cap.* 28. *h. t. Extrav. Execrabilis h. t.* 4. Licet jus naturale circa pluralitatem beneficiorum sit prohibens, non tamen est irritans: cum irritatio ista ex nullo capite, vel jure colligatur; ergo licet dispensans sine justa causa, et dispensatus peccent mortaliter sic agendo, tamen facta semel dispensatione, beneficia valide retinentur. In hoc argumento firmatur sententia Sanchez, ut refert Schmalz. *num.* 143. sed non firmiter.

R. Ad 1. Ex comm. doctrina, ad questionem ***an jus naturale sit dispensabile?*** quod objecta juris naturalis aliqua sint intrinsece mala tam formaliter, quam materialiter, ut in nullo casu cohonestari possint, ut odium Dei, haeresis, mendacium etc. aliqua vero sint ab intrinseco mala formaliter, non vero materialiter, quorum materia subduci potest a praecepto, dum scilicet materia dependet a voluntate divina, vel humana principis, et ponitur in his circumstantiis, in quibus jus naturale non extendit se ad talem materiam. Sic si Deus det jus in vitam innocentis, in corpus solutae, vel conjugatae, non peccatur peccato homicidii, fornicationis, aut adulterii, sed actus isti jure exercentur, S. D. 1. 2. *quaest.* 94. *art.* 5. Pluralitas beneficiorum est contra jus naturale hoc secundo modo, et ex parte materiae mutari, et cohonestari potest ob justam causam necessitatis, et utilitatis Ecclesiarum: et quia materia beneficialis subjecta est dispositioni Papae, ideo Papa ob justam causam dispensare potest in pluralitate beneficiorum; non vero in fornicatione, vel adulterio, vel pluralitate uxorum, et similium; quia eorum materia non subest potestati Papae, sed potestati divinae. Hinc in forma Dist. antec. quod est ab intrinseco malum tam formaliter, quam materialiter, ut materia non sit extrahibilis a praecepto naturali, con. a. si tantum est malum formaliter, seu in thesi, non vero materialiter, seu in hypothesi, et in qualibet circumstantia, neg. anteced. *Ad* 2. Potestas Papae est plenaria, quatenus non dependet a jure positivo sacr. Canonum; non vero plenaria, seu independens a jure naturali. *Ad* 3. Nobilitas, et litteratura per se non constituunt diversam causam a causa necessitatis, et utilitatis, sed pluralitas beneficiorum filiis Regum, et litteratis concessa indirecte cedit ad utilitatem totius Ecclesiae, quatenus Ecclesia per tales personas potentius defenditur, et illustratur. *Ad* 4. Dico hoc jus naturale esse irritans: nam ex recepta regula theologorum tunc jus naturale est non tantum prohibens, sed etiam irritans, quando actus perpetuam continet turpitudinem; ut patet in contractu usurario, in matrimonio patris cum filia, in pacto concubinario etc. sed pluralitas beneficiorum sine justa causa perpetuam continet turpitudinem: siquidem non tantum recipere, sed etiam retinere beneficia plura turpe, et inordinatum est ob rationes in probatione allatas, ergo. Imo si oppositum semel esset ve-

rum, aperiretur latissima via transgrediendi jus naturale, et sanctiones canonicas, et pauci propter unum peccatum in dispensatione, et receptione commissum absterrerentur a cupiditate ista, et ambitione execrabili.

Dices: Papa saepe confert plura beneficia, quorum unum esset sufficiens, sed non est credibile, quod Papa tam notorie delinquat; ergo collatio plurium beneficiorum non videtur adversari juri naturali.

R. Quando Papa dispensat motu proprio, semper praesumitur ex justa, et legitima causa dispensare *Can. si Papa dist.* 50. *et ut notat Abbas cap. in causis num.* 2. *de sentent. et re judicat. Felinus cap. ad aures sed de rescrip. Piasecius part.* 2. *prax episcop. c.* 5. *art.* 3. *num.* 79. Quando vero dispensat ad instantiam partis, cum semper intelligenda sit conditio, *si preces veritate nitantur, cap. ex parte* 2. *de rescrip.* hac non subsistente, nec subsistit dispensatio: unde si beneficiariis justa causa per ipsos allegata pro obtinenda dispensatione non subsistit, viderint, quid aliquando coram Deo judice sint responsuri, quia re vera se ipsos, et non Deum decipiunt, ut ait Tridentin. *cit. Sess.* 24. *cap.* 17. *de reformatione.* Quid confessario agendum, videatur Cajetan. in Summa V. *beneficium ecclesiasticum,* Azor. *l. cap.* 12. *q.* 11.

28. Q. VI. *Quid in rescripto dispensationis attendendum?* R. 1. Expressio beneficii prioris, etiam modici, facienda est *cap.* 21. *hoc titulo.* 2. Haec clausula; *non obstante, quod aliud beneficium obtineas,* non operatur retentionem utriusque, sed tantum indicat rescriptum non fuisse subreptitie impetratum. 3. Dispensatio ad plura beneficia, cum sit odiosa, et vulnus legis, stricte est interpretanda: ad ea tamen, quae inseparabiliter accessoria sunt, extendi debet. Cetera de rescriptis beneficialibus vide *lib.* 1. *titul. de rescription.*

29. Q. VII. *An, seclusa dispensatione, ex pluribus obtentis beneficiis aliquod amittatur, et quomodo, vel quando?* Hic inter jura antiqua, et nova distinguo, et R. 1. Ante Concilium Lateranensem sub Alexandro III. beneficiatus in optione habuit alterum ex duobus retinendi, *cap.* 7. 14. *h. t.,* quae duo capita non erant superflua in Decretalibus Gregorianis propter *cap.* 28. *eod.* nam illorum dispositio serviebat pro beneficiis simplicibus; imo et hodie serviunt pro illo casu, quo beneficiatus acquisivit duo beneficia, et nescitur, cujus possessionem prius adeptus sit. Deinde in Concil. Later. sub d. Alexandro III. optio ista sublata est, et beneficiatus privabatur priori beneficio, non ipso jure, sed per sententiam, *cap.* 3. *de cler. non resid.* Tum in Concil. Later. sub Innocentio III. definitum est, ut obtinens alterum beneficium curatum, dignitatem, aut personatum, priori ipso jure sit privatus *cap.* 28. *de multa h. t.* et nisi sine mora prius beneficium in manibus Superioris dimiserit, ipso jure utroque careat, fiatque inhabilis ad sacr. ordines, et quodcumque beneficium ex Constitut. Joann. XXII. *Execrabilis h. t.*

R. 2. Ex jure Trid. *Sess.* 7. *c.* 4. *de reform.* obtinens quodcumque secundum beneficium incompatibile, priori ipso ju-

re; et si utrumque retinere praesumpserit, utroque pariter ipso jure privatus existit: ita hodie communis cum S.Congr. declarante, quod Trident. *l. c.* non solum confirmaverit constitutionem *c.* 28. *de multa h. t.* sed etiam illam ampliaverit ad quaecumque beneficia, etiam simplicia incompatibilia: ut proinde hodie inter incompatibilitatem beneficiorum curatorum, dignitatum, personatuum, et beneficiorum simplicium quoad effectum nulla sit differentia: nam Trid. generaliter dicit: *quicumque de cetero plura curata, aut alias incompatibilia beneficia*, et subdit particulam implicativam: *praesertim contra formam Const.* Inn. III. *de multa;* ergo Trid. comprehendit generaliter omnia beneficia incompatibilia. R. 3. Beneficium prius vacare incipit eodem instanti, quo obtenta est pacifica possessio alterius beneficii, *c.* 28 *h. t. in* 6. quod quidem recte statutum est, ne forte beneficiatum contingat utroque privari, si ante pacificam possessionem alterius, etiam quoad fructus, prius amitteretur, et posterius propter litigia, et turbationes non obtineretur. Porro collator a die vacationis, quo possessio pacifica alterius beneficii obtenta est, illud prius statim conferre potest alteri Clerico, et intra 6. menses (si vero est patronatum laicum intra 4. menses) debet; alioquin potestas conferendi devolvitur ad Superiorem; et collator de suis proventibus tantum in utilitatem Ecclesiae, cujus ost illud beneficium, conferre tenetur, quantum perceptum est a tempore vacationis *c.* 28. *h. t.* At in possessionem novus beneficiatus introduci non debet; altero non vocato; cum ei forsan jus possit competere retinendi, *c.* 28. *eod. in* 6. nisi notoria esset possessio pacifica alterius beneficii. Tunc autem censetur possessio non esse pacifica, dum beneficiatus statim in principio, hoc est, intra unum, vel alterum mensem incipit turbari judicialiter, vel extrajudicialiter. Ceterum aequitas Canonica suadet, ut beneficiatus post obtentam pacificam possessionem secundi non cogatur dimittere statim possessionem primi beneficii; ne forsan ei lites oriantur super secundo, et ita utroque privetur. Quo sensu intelligendi sunt DD. dicentes vacationem istam accidere post duos menses pacificae possessionis: loquuntur enim de vacatione facti, seu actuali dimissione possessionis, non vero de vacatione juris, cum resolutio tituli fiat a momento acquisitae possessionis pacificae, *cit. cap.* 28. *hoc tit. in* 6.

30. Q. VIII. *Qui sint casus, in quibus, obtento beneficio secundo, non vacat primum?* R. seqq. 1. Obtento Cardinalatu, non vacat prior Episcopatus, Canonia, vel aliud beneficium, nisi obstaret residentia utrinque requisita: quo casu opus esset dispensatione. 2. Obtento Episcopatu solum titulari, in terris infidelium sito, non vacat prior Canonia, vel aliud beneficium; cum talis Episcopatus non habeatur quoad possessionem. At si Episcopus possessionatus obtineat Abbatiam, vel aliud incompatibile beneficium, collatio sine dispensatione non valet. 3. Si secundum beneficium accessorie uniatur priori, vel detur in commendam temporalem, vel si primum sit insufficiens, et addatur ei alterum simplex non exposcens residentiam: nam

in his, et similibus casibus nulla est incompatibilitas beneficiorum: at in illo casu, quo prius beneficium est sufficiens, et additur ei alterum sufficiens ratione residentiae compatibilo, attento jure Trid. videtur prius vacare ipso facto; quia revera ex capite sufficientiae est incompatibilo; adeoque comprehenditur sub dispositione *sess.* 7. *cap.* 4. *de refor.* Gonzalez tamen, et alii dicunt primum n^n vacare, nisi per sententiam Ordinarii.

31. Q. IX. *An ad introducendam vacationem beneficiorum, quae ipso jure Tridentini vacant, requiratur sententia declaratoria?* R. Cum distinctione: et quidem ad vacationem prioris, obtento secundo incompatibili, nulla requiritur declaratio, sed sufficit sola incompatibilitas; cum hic nullum sit delictum, quod declaretur. E contra ad privationem secundi requiritur sententia declaratoria: nam privatio ista vim habet poenae propter inobedientiam contra Sac. Canones commissam, quatenus beneficiatus prius illud beneficium sine mora coram Superiore non dimisit, sed utrumque retinere praesumpsit. Eadem doctrina procedit in casu, quo quis duo beneficia dispensative obtinens, pacifice acquisivit tertium incompatibile; tunc enim prioribus ipso jure privatur absque ulla declaratione, *Clem.* 3. *de praebend.* Nec obstat, quod acquisitio tertii beneficii sit invalida, *c.* 3. *de off. ord. in* 6. Trid. *sess.* 24. *c.* 17. *de refor.* nam sufficit, quod tertium beneficium sit pacifice possessum de facto. Sic etiam intrusus in beficium curatum de facto, priori ipso jure privatur *c.* 18. *h. t. in* 6.

§. IV.

De reservatione beneficiorum.

32. *Nota* 1. Quod *reservatio* est beneficii vacaturi per Superiorem ad se facta avocatio. Et haec regulariter fit a solo Papa ex variis causis justis; nam ad sedem Romanam primitus pertinebant omnia beneficia, quorum collationem liberaliter concessit inferioribus collatoribus; non utique privative, sed cumulative; adeoque juste aliqua sibi reservare potest: tum quia ad sedem Rom. undique confluunt pauperes Clerici, quibus etiam vult liberaliter providere; tum denique, ut per hoc conservetur debita reverentia, et major inferiorum Ecclesiarum cum Romana communicatio. Insinuantur hae rationes *c.* 14. *de praeb. in* 6. *et reg.* 8. *Cancell.*

33. *Nota* 2. Reservationem varie dividi: 1. *In generalem*, qua in communi, et indeterminate reservantur beneficia, v. g. omnia beneficia regni, omnes Ecclesiae cathedrales, metropolitanae etc. et *specialem*, qua reservantur certa, et determinata beneficia; vel *in certo loco*, v. g. in Ecclesia hac numero, vel *ratione certae qualitatis*, ut dignitates; vel *ratione personae*, ut pro hoc Clerico. 2. In *temporalem* usque ad beneplacitum Papae; et haec mortuo Papa expirat; et *perpetuam*, dum beneficia reservantur sedi Apostolicae, ejusque successoribus in papatu. 3. In *fixam*, seu *continuam*, quae tempore, aut loco non interrumpitur; et *discontinuam*, seu *eventualem*, quae interrumpitur ratione men-

sis, aut loci. 4. In *irritantem*, cui additum est decretum, seu clausula irritans, v. g. *decernentes irritum, et inane, quidquid secus scienter, vel ignoranter contigerit attentari: et simpliciter avocantem*, seu *prohibentem*, cui talis clausula non est addita. Inter has est discrimen notabile: nam reservatio sine decreto irritante probabiliter non impedit valorem collationis; vel saltem non inficit titulum coloratum, et possessionem: e contra reservatio cum decreto, impedit valorem collationis; et insuper inficit titulum coloratum, possessionem, et omnia, quae inde consequuntur, ut patet ex decreto Clem. VII. incip. *Admonet* ibi: *declaramus praetensas collationes nullum titulum, vel colorem tribuisse, aut in futurum tribuere.* Ignoranti tamen Clerico succurritur, ut ad prius beneficium, etsi jam alteri collatum fuerit, redire valeat; non tamen illi, qui scienter acceptavit beneficium Papae reservatum; vel difficilem se praebuit ad illius dimissionem, *c.* 20. *h. t. in* 6. 5. In *eam, quae est clausa in corpore juris communis*; qualis censetur illa, quae continetur in Decretalibus Gregorianis, in Sexto, et Clementinis; et in *eam, quae est extra corpus juris communis*, ut in Extravagantibus, regulis Cancellariae, et aliis constitutionibus Apostolicis; et specialiter in concordatis cum Sancta Sede initis, de quibus infra.

34. *Nota* 3. haec duo: *Vacare apud sedem, et vacare in Curia* synonymice usurpari a Glossa, Garzia, Card. de Luca, et aliis. At Gomez, Covar. Engl, et alii dicunt ea differre tanquam magis, et minus patens; ita ut omnia beneficia vacantia apud sedem, etiam vacent in curia, sed non e contra. Illa autem beneficia dicuntur *vacare apud sedem*, quae vacant per verum obitum beneficiarii, sive is moriatur in curia Romana *c.* 2. *h. t. in* 6. sive in loco vicino, ultra duas dietas legales a curia non distante, *cap.* 34. *eod. in* 6. *In curia* vero vacant beneficia omnia, quae non tantum vere per obitum, sed etiam ficte apud sedem vacant; ut per renuntiationem, translationem, depositionem, privationem, auctoritate Papae factam, *Extrav. ad regimen* 13. *h. t. int. com.* sed obstat *Extrav. ex debito, de elect. int. com.* ubi beneficia per renuntiationem, et electionum cassationem vacantia, dicuntur vacare apub sedem. Ex quo sat clare colligitur, quod termini isti promiscue usurpentur. Porro curia Romana ibi censetur existere, ubi moratur Papa cum suis tribunalibus, et officialibus; non vero ubi moratur solus tantum diversionis causa. Si tamen Papa alibi resideret, et curiam relinqueret Romae, utrobique vacatio contingeret, quia utrobique esset curia, illic cum capite, et Romae cum corpore; sicut factum sub Clem. VIII. *ann.* 1598. Ferrariam profecto, edita super hoc *Const.* 54. *Cum ob nonnullas.*

35. Q. I. *Quae beneficia reserventur in corpore juris communis?* R. Illa solum, quae vacant apud Sed. Apostol. vel in curia Romana. Et haec est unica reservatio in corpore juris communis, *c.* 2. *h. t. in* 6. quam determinat Bonif. VIII. *c.* 34. *eod.* et Clem. V. *Clem.* 1. *ut lite pend.* ut illa beneficia Sedi Apostol. reservata intelligantur, quae obtinent Legati, aut Nuncii Apostolici, curiales cu-

riae Romanae, Papae, vel Cardinalibus deservientes, et alii ad Rom. curiam negotiorum causa venientes, vel inde recedentes; si eos ibi, vel in loco vicino ad duas dietas (dieta una, seu iter unius, diei, continet 20. miliaria italica, quae faciunt 4. vel 5. leucas germanicas) mori contingat. Haec autem reservatio durat tantum uno mense, intra quem si Papa non provideat, ordinarius collator providere poterit, ne diuturnior vacatio Ecclesiis sit damnosa, *c.* 3. *h. t. in* 6.

36. Q. II. *Quae sint reservationes in Constitutionibus Extravagantibus* ? R. 1. *Extrav. piae h. t. int. com.* reservantur beneficia apud sedem vacantia conformiter *c.* 2. 34. *h. t. in* 6. 2. In *Extrav. Ex debito de elect. int. com.* plura beneficia reservantur, sed Constitutio ista temporaria cum Papa expiravit, ibi: *donec Christi dignatio* etc. 3. In *Extrav.* 5. *Execrabilis h. t. int. com.* (ponitur etiam inter Extravagantes Joannis XXII. reservantur dignitates, personatus, officia, prioratus, beneficia curata, non solum pro foro interno, sed et externo, quae quis per pluralitatem obtinuit. Reiff. hic a *n.* 456. dicit tantum beneficium posterius, quo quis ob inobedientiam privatur ipso jure, reservari Papae; prius vero pertinere ad collationem Ordinarii secundum *c.* 28. *h. t.* Alii vero dicunt utrumque reservari sanctae Sedi, quod magis videtur conforme textui, ibi: *quae omnia* etc. et ibi: *Et hi de beneficiis tam dimissis, quam perditis etc.* si autem utrumque retineatur, utrumque est perditum. 4. In *Extravag. Bened. XII. Ad regimen* 13. *h. t. int. com.* reservantur Sedi Apostolicae omnes Ecclesiae cathedrales, et his majores, et omnia alia beneficia vacantia apud Sedem, etiam electiva, et regularia: item vacantia per translationem, depositionem, cassationem, promotionem, consecrationem, et similes modos, qui auctoritate Papae exercentur. 5. In *Const.* 85. Pii IV. *Romanum Pontificem* reservantur beneficia per simoniam confidentialem obtenta: imo omnia beneficia talis simoniaci ex *Const.* 85. S. Pii V. *Intolerabilis.* 6. In Constit. S. Pii V. *In conferendis,* reservantur beneficia Parochialia contra formam Tridentini sine concursu collata. Sed sicut dispositio Trident. ita et constitutio ista non est ubique usu recepta. 7. In Const. Greg. XIII. 66. *In Ecclesiis,* et Const. 29. S. Pii V. *Cum ex Apostolatus* reservantur beneficia vacantia propter crimen haeresis. 8. In Const. 12. Pauli IV. *Inter ceteras,* reservantur beneficia vacantia eorum, qui se pro aliis examini subjciunt ad consequendas annuas pensiones. Plura de his vide in Reiff. et Gonz. ad *reg.* 8. *Canc. Gl.* 51.

37. Q. III. *Quae beneficia reservantur in regulis Cancelleriae Apostolicae?* De his regulis vide dicta in prolegom. *n.* 21. Exempla earum scitu digna, plura invenies in Bullario Rom. ut Const. 7. Urbani VIII. 1623. *die* 21. *Octobr.* Alex. VIII. *Const.* 2. Innoc. XII. *Const.* 6. etc.

R. *In regula I.* reservantur beneficia expressa in *Extrav. Ad regimen. et Execrabilis* cum ampliatione ad beneficia officialium S. Sedis, licet ante obitum officiales esse desierint, et ad beneficia notariorum, et ea, quae contra formam, et decreta Concilii Trid. sunt obtenta.

In regula II. Reservantur Papae omnes Ecclesiae cathedral., et his majores, monasteria virorum monachis destituta, vel commendari solita, excedentia annuum valorem 200. florenorum auri; et beneficia omnia ad collatores ordinaries pertinentia, quae vacant, sede eorum vacante, donec successores eorum pacificam possessionem obtineant. Haec regula in Germania non habet locum propter concordata, uti nec in Gallia, ubi Rex ex jure regaliae beneficia vacantia administrat, et confert.

In regula III. (in recentioribus est addita) ampliatur Const. *Execrabilis*, ne quis secundum beneficium incompatibile cum priori obtinens, illud resignet in fraudem Apostolicae reservationis.

In regula IV. Olim tertia, reservantur omnes dignitates majores post Pontificalem, seu Episcopalem in cathedralibus, et principales in collegiatis Ecclesiis, scil. una in singulis Ecclesiis, nisi duae essent aeque principales. Item prioratus, praeposituræ, et aliae dignitates regulares conventuales, et praeceptoriae generales Ordinum, non tamen militarium; modo sint dignitates perpetuae etc. In *reg. V.* beneficia collectorum, et subcollectorum. In *reg. VI.* Curialium. In *reg. VII.* Cubiculariorum etiam honoris. In *reg. VIII.* Beneficia Ecclesiae Lateranensis, et S. Mariae Majoris, et S. Petri, et omnia ad provisionem Cardinalium pertinentia; si in eorum absentia a Romana curia vacent, sunt Sedi Apostolicae reservata.

In regula IX. reservantur omnia beneficia qualitercumque qualificata, vacantia mensibus papalibus: Januario, Februario, Aprili, Majo, Julio, Augusto, Octobri, et Novembri. Ceteris vero collatoribus pro alternativa collatione relinquuntur quatuor menses, scil. semper unus post duos papales, Martius, Junius, September, et December. Plenius ista vide in textu Regularum. At Episcopis, et his Superioribus conceditur ibi gratia alternativae collationis per sex menses; dummodo vacatio accidat, ipsis in dioecesi existentibus. Plenius per concordata Germaniae alternativa sex mensium conceditur collatoribus Germaniae, sive die vacationis existant, sive non existant in sua dioecesi. Et juxta hoc menses papales sunt: Januarius, Martius, Majus, Julius, September, November. Nenses vero ordinariorum collatorum: Februarius, Aprilis, Junius, Augustus, October, December. Ultima dies mensis finitur hora duodecima noctis, et in discordia horologiorum attenditur principale, si bene incedat, vel statur pro favore ordinarii. Porro sub alternativam cadunt omnia beneficia non reservata, nec specialiter excepta, licet sint parochialia, patrimonalia, monocularia, dignitates secundariae in Ecclesiis cathedralibus, et collegiatis: nam in *cit. reg.* 9. textus generaliter loquitur de beneficiis, *quibuscumque, et qualitercumque qualificatis.* De exceptis infra dicam.

38. Q. IV. *Quae beneficia reserventur in concordatis Germaniae?* Concordata ista inita sunt inter nationem germanicam sub Friderico III. Pacifico, et Sedem Apostolicam sub Nicolao V. Papa *ann.* 1447. const. incip. *Ad Sacram.* soli autem germani tunc imperio subjecti iis ligantur; non vero ii, qui tempore

concordatorum imperii Superioritatem non recognoscebant, ut Rex Bohemiae, Archidux Austriae: item Provinciae Belgii, exceptis Ecclesiis Nivellensi, Cameracensi, Levvensi, et Thenensi, quae nunc etiam, postquam ab imperio avulsae sunt, pristina privilegia retinent: uti etiam ex speciali privilegio Ecclesia Leodiensis, Herbipolensis, et Bambergensis. His tamen Imperio adunatis non videtur denegari favor concordatorum, ut colligitur ex §. 4. *placet etiam nobis*, ibi: *et omnes qui ea gaudere voluerint, tempus congruum habeant eam acceptandi* etc. Quid in concordatis istis contineatur, compendio dicam: plenum vero tenorem legere poteris in Georgio Branden, qui super concordatis plures qq. resolvit: item in Reiff. *n.* 535. unde R. Juxta ordinem, et seriem concordatorum.

Praefatione, supplicatione, et approbatione praemissis, dispositio incipit a §. 2. *Nos itaque v. placet nobis super provisione;* ubi modificantur Constitutiones; *Execrabilis, et Ad regimen*, et reservantur Sedi Apostolicae omnes Ecclesiae cathedrales, et his Superiores, monasteria virorum, et alia quaecumque beneficia cum, vel sine cura, quando ea contigerit vacare apud sedem, vel in curia Romana juxta Superius dicta *n.* 37. *in resp.* 4.

§. 3. *Item placet nobis* relinquuntur et approbantur liberae electiones in Ecclesiis cathedralibus, et monasteriis, quas de idoneis personis factas Papa confirmabit (vel Superior alius in monasteriis immediate non subjectis Romanae sedi) *nisi ex rationabili, et evidenti causa de digniori, et utiliori persona duxerit providendum.* Item reservantur primae dignitates in Ecclesiis cathedralibus, et collegiatis: collatio vero aliarum dignitatum, et beneficiorum relinquitur ordinariis collatoribus.

§. 4. *Placet etiam nobis.* Conceditur alternativa sex mensium; et si Papa in suis mensibus non provideat intra trimestre a die vacationis notae, non Romae, vel alibi, sed notae in loco beneficii, ordinarii collatores providere poterunt. Sufficit autem, ut provisio a Papa facta, intra trimestre saltem Romae appareat, et quantocius per ipsum provisum notificetur Ordinario ex Const. Gregor. XIII. incip. *Quae in Ecclesiarum* 1576. *Kalend. Novemb.* Quodsi interim elapso trimestri Ordinarius providit, provisio non est absoluta, sed conditionata, si Papa intra trimestre non providit. Ita hunc §. intelligunt DD. ex *cit. Const. Greg.* Insuper additur, ut haec alternativa mutari nequeat, nisi in futuro concilio de consensu nationis germanicae.

§. 5. *Placet similiter*, determinatur modus annatarum, de quibus commodius agemus *libr.* 5. *tit. de Simon.*

§. 6. *In aliis autem* Constitut. Eug. IV. pro natione germanica approbatur quoad ea, quae his concordatis non adversantur.

§. 7. *et* 8. Praecipitur publicatio concordatorum, et prohibetur, ne quis eis contravenire praesumat, addito decreto irritante: *insuper irritum, et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.*

39. Ex his patet concordata esse mul-

to favorabiliora regulis cancellariae: nam per *reg.* 2. simpliciter reservantur omnes Ecclesiae cathedrales, monasteria virorum etc. at per concordata tunc solum, dum vacant in curia Romana. Item in *reg.* IX. conceditur alternativa pro 4. mensibus, et beneficia reservata fiunt affecta: at in concordatis datur alternativa sex mensium, et beneficia non redduntur affecta; sed si Papa intra trimestre non providit, provisio devolvitur ad Ordinarium. Adhuc unum, et alterum dubium resolvendum est: 1. *ad* §. 2. *cit.*

40. Beneficia promoti auctoritate papali vacant in curia; sed non illa, quae vacant per promotionem vi gratiae expectativae, vel primarum precum factam: uti nec illa, quae vacant per promotionem ad unum ex 4. Episcopatibus Gurcensi, Chiemensi, Seccoviensi, et Lavantino, seu ad *Ostium Lavanti*, quos ex speciali privilegio Sedis Apostolicae confert Archiepiscopus Salisburgensis; et ita promotorum vacantia beneficia conferunt ordinarii collatores.

41. II. Confirmandus per Papam probabilius non potest ante confirmationem beneficia praehabita resignare in manibus capituli: ita Brenden, Chokier, et alii contra Layman, Schmalz. Engl. et obiter Flamin. Paris *l.* 3. *q.* 6. *n.* 92. nam per *reg.* 3. *Cancell.* talis resignatio est irrita; sed in concordatis non derogatur huic regulae: imo cum sit declarativa constitutionis, *Ad regimen*, censetur inclusa in concordatis, ergo. Nec obstat prima decisio Rotae in una Paderbonensi praeposituræ: nam in secunda propositione correcta est, Branden. *l. c.*

42. III. Beneficia ipso facto ob crimen vacantia, tunc tantum censentur vacare in curia, dum sententia criminis declaratoria lata est in curia Apostolica, vel a legato Sedis Apost. secus, si lata sit ab Ordinario: nam licet canon inducat privationem, sententia tamen illam consumat: atque ita ibi vacat beneficium, ubi sententia lata est.

43. IV. Si promoti auctoritate Papae, ex ejus dispensatione retinent priora beneficia, haec reservata manent in concordatis. Ita Praxis curiae Rom. ut patet ex facto Clementis XI. qui *ann.* 1702. contulit Canonicatum Episcopi Hildesiensis in augusto mortui: nam in *Extrav. Ad regimen h. t.* generaliter dicitur: *beneficia, quae obtinebant tempore promotionis nunc vacantia, et in ante vacatura;* ergo reservantur, quandocumque sunt vacatura etiam post obitum promoti. Oppositum sentiunt Engl. Wex etc.

44. *Ad* §. 4. *de alternativa:* I. Sub alternativam non cadunt beneficia, quae vacant tempore Sedis Apostolicae vacantis, sive ipsa Sedes, sive beneficium citius vacaverit: ita de beneficiis curatis habetur *c.* 35. *h. t. in* 6. et de simplicibus evincitur ex eo, quia favor a jure communi concessus, non est sublatus per concordata; ergo nec reservationes sunt, Sede papali vacante.

45. II. Dispositio *c.* 3. *h. t. in* 6. non est sublata per concordata; adeoque beneficia vacantia in curia, si intra mensem non conferantur a Papa, deinceps

ab Ordinario conferri possunt: nam concordata *cit.* §. 4. *placet etiam nobis* loquuntur de trimestri comparative ad beneficia alternativae obnoxia, non vero vacantia in curia.

46. III. Si provisio papalis in alternativa invalida fuit, Ordinarius post trimestre providere potest; neque appositio manus papalis, cum excepta non sit, derogat concordatis.

47. *Ad* §. *fin.* Cum concordata vim publici pacti habeant, et decreto irritante munita sint, nec natio germanica, nec Papa de potestate ordinaria, nec aliqua praescriptio, aut consuetudo eis derogare potest; nisi de consensu dictae nationis aliud videretur in futuro concilio, §. *placet etiam*, idque declaravit Paulus V. Const. incip. *Ex pastoralis.* 5. *Kal. April.* 1613. et Greg. XIII. Const. *Quae in Ecclesia* 1576. *Kal. Nov.* et Clem. VII. Const. *Admonet. Kal. Jul.* 1534. et ita semper observat praxis curiae Rom. Nec obstat, quod consuetudo immemorialis non sit excepta: nam licet haec praevalere possit contra leges humanas, non tamen contra jus naturale, pactis praesertim publicis assistens, *c. fin. de consuetud.* Judico tamen oppositam sententiam, quae docet consuetudine immemoriali, seu praescriptione posse derogari concordatis, non esse improbabilem, eamque tenent Zypaeus, Wiestner, la Croix, Schmalz.

48. Praeter concordata Germaniae, dantur etiam concordata Galliae contra Pragmaticam inita inter Franciscum I. Regem, et Papam Leonem X. *an.* 1516. Const. incip. *Primitiva illa Ecclesia*, in qua disponitur: 1. Ut Rex, sublatis electionibus, ad Ecclesias cathedrales, et his majores, intra 6. vel 9. menses Romano Pontifici nominare possit personam idoneam, saltem 27. annorum: secus post novem menses Papa providebit. 2. Ut ad monasteria virorum, quae per suos Generales non reguntur, Rex nominet personam idoneam ejusdem ordinis in aetate saltem 23. annorum. 3. Sublatae sunt omnes reservationes generales, et speciales, et gratiae expectativae. 4. Praebenda theologalis conferenda est ab Ordinario ei, qui est magister, vellicentiatus, vel baccalaureus, et singulis septimanis bis, vel semel legere debet. 5. Tertia pars officiorum conferenda est viris litteratis graduatis, et ab universitate nominatis in mensibus, ut vocant, graduatis. 6. Papa ordinarium collatorem gravare potest in uno tantum beneficio; non in duobus, nisi 50. beneficia habeat. Haec, et alia plene videre potes in d. Const. et in tractatu Petri Rebuffi, et collectaneis Georgii Branden super concordatis Galliae. Item dantur concordata Poloniae inter eundem Leonem, et Sigismundum Bathorium Regem inita, et ampliata a Clem. VII. const. incip. *Cum singularem* 5. *Kal. Decemb. ann.* 1526. de quibus agere non est hic nostri instituti.

49. Q. V. *Quae beneficia non comprehendantur sub reservatione generali?* R. seqq. 1. *Manualia*, sive secularia, sive regularia; quia ex defectu perpetuitatis non sunt proprie beneficia. Unde, quia in Religione nostra omnia officia sunt manualia, nullum censetur reservatum. 2. *Beneficia juris patronatus laicorum*, imo et mixti; quia juri

quaesito laicorum, nisi specialem de hoc mentionem faciat, Papa numquam censetur derogare. 3. Beneficia resignata *ex causa permutationis*; et forsan etiam ex alia causa, cum resignata non dicantur in rigore vacare, Laym. 4. *Beneficia de mensa*, sive sint incorporata mensae Episcopali, sive capitulari, sive regulari; vel si sint accessorie unita, vel Vicariae perpetuae, quibus rector Vicarium praeficit, S. Pius Const. 47. *Ad exequendum*. 5. Beneficia Ecclesiae *non numeratae*, seu *receptivae*, cum defuncto beneficiato non vacent, sed cum eo moriantur. Denique ea omnia, quae in rigore non sunt beneficia: nam reservatio, utpote odiosa, et juri communi adversa, non tantum specialis, sed et generalis, est strictae interpretationis, ut communis tenet contra Gonzalez: atque ita sub reservatione dignitatum non veniunt Episcopatus; nec sub reservatione collationum electiones etc. Similiter reservationes specialiter post concordata non videntur stringere Germanos, ut in Const. S. Pii V. *Cum ex Apostolatus*, et altera: *Romanum Pontificem* Greg. XIII. *Humano* Alexand. VI. *In eminenti*, in Trid. S. 24. *c*. 13. *de refor*. etc. nam Pontifex non censetur derogare concordatis, nisi id exprimat, ut supra dictum. Item si Episcopus in Ecclesia electiva, factus Cardinalis, obtinuit indultum liberae electionis, non censetur Episcopatus reservatus Papae per §. 2. *concord. Germ.*

50. Q. VI. *Quid, et quae sint beneficia affecta?* R. *ad* 1. Affecta sunt illa, quibus Papa aliquando manum apposuit incipiendo conferre; ita ut ab inferiori collatore conferri nequeant. Convenit affectio cum reservatione, quod per utramque inferiori collatori tollatur potestas conferendi: differt vero in multis: nam reservatio fit per verba expressa, est continua, et diuturna, et locum habet tantum in beneficiis: e contra affectio fit ipso facto, ex quo tacita oritur reservatio; desinit, si provisio secuta est, ut, secuta vacatione, inferior conferat: et locum habet etiam in Ordinibus, ut ordinatus a Papa, nequeat Superiores Ordines ab alio recipere, *c*. 12. *de tempp. Ord.*

Vide notat. post hoc c. par. I. p. 220.

Item in causis, si Papa per se, vel per delegatum coepit cognoscere; tunc enim inferior non cognoscet in eadem causa, nisi utrobique adsit licentia Papae. R. *ad* 2. Beneficia per appositionem manus papalis fiunt affecta: 1. Si Papa prohibuit, ne electores ad electionem procedant. 2. Si beneficium, vel jus ad illud resignetur in manibus Papae. 3. Si Papa alicui dat beneficium in Commendam. 4. Si mandet alicui provideri de beneficio proxime vacaturo. 5. Si Papa etiam invalide conferat alicui beneficium, ut comm. docet contra Abbatem. E contra affectio non fit. 1. Si Papa apposuit manum, non ad conferendum, sed ad alium effectum, v. g. ad praestandam pensionem. 2. Si conferre voluit ex causa permutationis, vel resignationis in favorem tertii; et interim beneficium vacat per obitum. 3. Si conferre voluit ex falsa relatione reservationis, quae non fuit. 4. Si Ordinarius prior contulit: at in dubio praeferendus est provisus a Papa. 5. Si beneficium

sit juris patronatus laici, aut vertatur praejudicium concordatorum. 6. Si appositio manus semel est sortita suum effectum, Gonz. Reiff. et alii.

§. V.

De primis precibus Imperatoris Romanorum.

51. Preces istae sunt nominatio personae idoneae ad certa beneficia competens Imperatori, seu Regi Romano ex indulto Sedis Apostolicae. Dicuntur *preces*, quia Imperator non confert, sed tantum petit nominando, ut collator ordinarius conferat: et quia *preces* hac nituntur mandato Apostolico; evadunt *preces armatae*. ***Primae*** vero vocantur, quia sunt prima petitio Imperatoris; et *primariae* quia praeferuntur collationi omnium aliorum collatorum. 2. Jus primarum precum est omnino antiquissimum, et descendit ex gratia, et indulto Sedis Apostolicae; non vero ex vi electionis imperatoriae, ut tenent catholici contra heterodoxos Fritsch, Vitriar. Reinking. etc. nam id probant antiquissima diplomata Rudolphi I. et II. Ferdinandi II. et III. in quibus tales preces dicuntur favorabiliter, ex mera liberalitate, et de Apostolicae potestatis plenitudine concessae: et licet in illis revocatio sit ad antiquam consuetudinem, tamen haec consuetudo dicitur probata, et roborata auctoritate Apostolica. An vero jus primarum precum competat Imperatori ex indulto Apostolico semel pro semper dato, aut consuetudine per Sedem Apostolicam approbata; an vero singulis Imperatoribus opus sit novo speciali indulto, lis est etiam inter catholicos, quam hic non decido. Vide Engl, Reiff. Schmalz, et prae ceteris Chokier.

52. Q. I. ***Quid juris habeat Imperator vi primarum precum?*** R. I. In omnibus Ecclesiis Rom. Imperii, prout nunc est, junctis Ecclesiis Metensi, Tullensi, et Verdunensi, quae salvis prioribus juribus in Pacific. Westphal. incorporatae sunt coronae Gallicae, semel pro uno beneficio quocumque, etiam electivo, nominare potest, et quidem in singulis Ecclesiis: sic enim habetur in tenore primarum precum. Excipe dignitates Pontificales, et principales in Ecclesiis cathedralibus, et collegiatis, beneficia juris patronatus laicorum, ex natura sua regularia, ut Abbatias, litigiosa, manualia, resignata ex causa permutationis, Vicarias temporales, monocularia, et si collator non habet ultra tria beneficia.

53. II. Nominatio Imperatoris non impeditur per concordata Germaniae, nec per regulas Cancell. nec per rescripta, aut reservationes papales (exceptis, quae continentur in *extrav. Ad regimen. h. t.*) nec per statuta, et consuetudines particulares: et ideo precista ignobilis recipi debet in Ecclesia, in qua nonnisi nobiles recipiuntur. His tamen non obstantibus, cum privilegium hoc exorbitet a jure communi, strictae est interpretationis.

54. III. Imperator hoc jus nominandi committere potest aliis, sicut Wenceslaus Imp. commisit Ruperto Seniori Palatino per dioecesim Spirensem, et Wormatiensem. In dubio, an quis prius a

Caesare: an ab ejus Commissario nominatus sit, praefertur nominatus a Caesare, utpote digniore.

55. IV. Imperator auctoritate Apostolica constituit executores primarum precum, qui hanc potestatem, cum sint delegati principis, subdelegare possunt, et cogere ordinarios collatores ad conferendum; alioquin, ipsis recusantibus, exequtores conferent.

56. V. Imperator postquam unum nominavit, re integra potest variare, et alium nominare, etiam privative: nam per talem nominationem nullum jus acquisitum est nominato, etsi in rotulo, seu albo Caesaris adscriptus sit; ergo sicut exequtor revocari potest, ita et nominatio. Tunc autem res desinit esse integra, dum imploratum est officium exequtoris, aut collatoris. Nec urget paritas a praesentatione ex *c.* 24. *de Jure patr.* nam praesentatio est ad beneficium vacans, adeoque favorabilis; nominatio autem ista est ad beneficium vacaturum; adeoque odiosa, et restringenda.

57. Q. II. *Quid juris circa precistam?* R. I. Precista, seu nominatus debet esse idoneus Clericus.

58. II. Intra mensem a die notae sibi vacationis petere debet beneficium, ne Ecclesiae diu vacent *cap.* 6. *de elect. in* 6. lapso mense, re integra, adhuc est acceptationi locus *arg. cap.* 17. *h. t. in* 6. obtento autem pacifice secundo beneficio incompatibili, primum vacat.

59. III. Precista nominatus ad plura beneficia, uno obtento, ad cetera non habet jus, sed haec redeunt ad Imperatorem; cum talis nominatio sit alternativa.

60. IV. Si nominatio fuit indeterminata ad quodcumque beneficium, precista in optione habet, ut acceptet beneficium proxime vacans, vel eo omisso, expectet vacantiam alterius. At si nominatio fuit determinata ad hoc beneficium, eo non acceptato, preces expirant; cum ad aliud se non porrigant.

61. V. Si precista dicat vacare beneficium per obitum Titii, quod vacat per obitum Caii, dummodo reipsa vacet, id non obest acceptationi; quia falsa demonstratio non nocet, si de corpore, seu re constet, *l.* 17. *ff. de condit. et demon.*

62. VI. Mortuo Imperatore ante acceptationem beneficii, preces non expirant, cum sint gratia; sicut praesentatio a patrono facta, re integra, non evanescit.

63. VII. Precistae minori, vel impedito tempus mensis unius, ad insinuandum praefixum, non currit, *arg. l.* 1. *C. de annal. except. l.* 21. *C. ad L. Jul. de adult.* et similibus: ex quibus regula desumitur, quod legitime impedito tempus non currat. Ita haec deducuntur ex instrumento indulti, quo preces continentur. Ceterum preces istas licitas esse declaravit S. Congr. Greg. XIII. approbante; neque damnari a jure comm. *cap.* 2. 11. *de concess. praeb. cap.* 2. *eod. in* 6. et Trid. *Sess.* 24. *cap.* 19. *de refor.* ubi promissiones, et collationes vacaturorum beneficiorum, et gratiae expectativae reprobantur: nam per preces nullum jus acquiritur precistae:

et cum preces generales sint, non inducunt tantum periculum optandae, vel captandae mortis alienae, sicut gratiae expectativae dantes jus in re.

TITULUS VI.

De Clerico aegrotante, vel debilitato.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.* in Decreto *dist.* 55. *et* 7. *q.* 1. 2. *per tot. et c.* 1. *Gonsaldus* 17. *q.* 1. in Trid. de coadjutoribus S. 21. *c.* 6. *et* S. 25. *c.* 7. *v. in coadjutoriis de refor.*

1. Q. I. *An Clericus obsenium, vel infirmitatem removendus sit a sua praebenda?* R. Negative, sive sit Episcopus, sive Parochus, sive alius simplex beneficiatus: ita *c.* 2. *cum percussio q.* 1. *et c.* 1. *et seq. h. t.* tum quia afflicto afflictio non est addenda *c.* 5. *h. t.* tum quia Clerici infirmi censentur Ecclesiae servire, sicut servi infirmi domino *l.* 5. §. 5. *ff. de statu lib.* ibi*: servire enim nobis intelliguntur etiam hi, quos curamus aegros*: tum quia non facile aliquis idoneus vellet deservire Ecclesiae, si sciret se infirmum negligi ab Ecclesia: unde infirmus fructus sui beneficii lucratur, ac si personaliter Ecclesiae deserviret.

2. Q. II. *An aegro dandus sit Vicarius, seu coadjutor?* R. 1. Canonicus aeger, vel inhabilis factus non tenetur sibi assumere Vicarium; nam id nullo jure praecipitur; sed si sanus solitus est chorum frequentare, praeter fructus grossos, percipit etiam distributiones quotidianas, *c. un. de Cler. non resid. in* 6.

3. R. 2. Capellanus, qui ad certas missas singulis septimanis obligatus est, si per duas, vel juxta Lugonem, per 4. septimanas infirmetur, non tenetur missas omissas recompensare; nisi in instrumento fundationis caveatur, ut per se, vel substitutum celebret.

Vide infra tit. XLII. post n. 7.

4. R. 3. Episcopo, vel Parocho ad exercitium pastorale inhabili facto dandus est coadjutor; sive inhabilitas proveniat ex causa senii, sive infirmitatis perpetuae, ut amentiae, leprae etc. sive ex alia causa, ut captivitate apud hostes, ineptia, aut negligentia, aut defectu sufficientis litteraturae: ita *c.* 3. 5. *h. t.* Trid. *sess.* 21. *c.* 6. *de refor.* quo casu certa pensio assignanda est coadjutori*:* et si Parochia non sufficit ad utrumque alendum, Parochus, utpote habens jus in re, praeferendus est; et coadjutori succurrendum per collationem beneficii simplicis, vel ex subsidio Parochianorum, vel alio modo. Nec obstat *c.* 3. *h. t.* nam Sacerdos, seu Parochus tantum ab exercitio officii, non a titulo Parochiae removendus est, nisi impedimentum esset antecedens, ratione cujus non posset suspici ordo annoxus praebendae, vel nisi crimen mereretur privationem beneficii: quo sensu procedit *Can. fin. d.* 55. *et cap.* 1. *de aetate, et qual. et Canon.* 15. *si quis* 18. *q.* 2.

5. Q. III. *Quid, et quotuplex sit coadjutoria, et quid juris circa eam?* R. 1. Est potestas Clerico concessa ad beneficiatum in regimine sui beneficii adjuvandum. Est duplex: *temporalis*, seu *revocabilis*, quae datur ad tempus ob utilitatem Ecclesiae, et maxime ob curam animarum: et haec mortuo coadjuto, vel sanitati restituto, aut alio modo a bene-

ficiis absoluto, expirat, sicut mortuo pupillo, expirat officium tutoris §. 1. 2. *In. quib. mod. tutel. fin. Perpetua*, seu *cum jure succedendi*, quae datur non tantum ad rectorem adjuvandum; sed etiam ad illi succedendum; si Episcopatus, vel Parochia per mortem, aut resignationem vacaverit: atque ita coadjutor perpetuus succedit in locum, et officium coadjuti absque nova collatione vi clausulae: *ex nunc pro tunc;* dummodo litterae coadjutoriae perpetuae expeditae sint ante mortem, vel resignationem coadjuti; cum in iis spectetur tempus datae, etsi necdum pervenerint in notitiam coadjutoris.

6. R. 2. Coadjutor perpetuus non potest dari, nisi a solo Papa; et regulariter tantum in Ecclesiis cathedralibus, aut monasteriis ob causam necessitatis, et utilitatis prius a Papa cognitam: ità comm. *Can.* 17. *petivisti* 7. *q.* 1. Trid. *sess.* 25. *cap.* 7. *de refor.* nam coadjutoria perpetua, cum vim habeat collationis beneficii vacaturi, generaliter prohibetur a jure communi, salva semper, et excepta auctoritate Sedis Apostolicae, quae ob necessitates, et utilitates Ecclesiarum dispensare potest in Sac. Canonibus, sicut *cit. Can.* 17. S. Bonifacio Moguntino Praesuli concessus est a Zacharia Papa coadjutor cum jure successionis.

7. R. 3. Coadjutor temporalis Episcopis, et his Superioribus, de via ordinaria dari potest a solo Papa *c. un. h. t. in* 6. ex ratione ibi addita, quia talis datio numeratur inter causas graviores Papae reservatas, et consuetudo in contrarium rejicitur. At in casu necessitatis, et distantiae a sede Romana, Episcopus aeger, judicio tamen pollens, ipsemet auctoritate Pontificia cum consilio, et consensu majoris partis capituli sibi eliget unum, vel alterum coadjutorem. Si vero Episcopus morbo animi, ut dementia laboret, capitulum per vota duarum partium ex tribus eliget coadjutorem unum, vel ad summum duos (ne Ecclesia praegravetur) totumque hunc actum, uti etiam, si Episcopus inutilis nollet accipere coadiutorem, Sedi Apostolicae nuntiabit, *cit. c. un. h. t. in* 6.

8. R. 4. Coadjutor temporalis Parocho, vel alteri Praelato inferiori dari potest ab Episcopo, etiam tanquam Sedis Apost. delegato, vel alio Praelato habente jus instituendi, et destituendi, *c.* 3. *h. t.* Trid. *sess.* 21. *c.* 6. *de refor.* nam talis datio est necessaria, ne Ecclesia, maxime in cura animarum debito ministerio destituatur; nullibi vero prohibita reperitur, sed concessa, imo imperata per *citt. jura.*

9. Q. IV. *Quae sit idoneitas, potestas et obligatio coadjutoris?* R. 1. Coadjutor debet esse instructus omnibus qualitatibus ad ministerium coadjutoriae necessariis, Trid. *sess.* 25. *c.* 7. *in fin. de ref.* unde coadjutor Episcopi in spiritualibus debet esse aetatis 30. ann. morum gravitate, scientia, et ordine Episcopali insignitus, nisi Sedes Apostolica in aliqua qualitate dispenset, uti solet in coadjutoribus perpetuis. Quoad statum parum refert, an sit Clericus secularis, an regularis. Sic constitutus coadjutor, licet praecedat omnes inferioris ordinis, non tamen pares; quamvis coadjutus eos praecederet, quia in eodem ordine clarior

est, qui propriis, quam qui alienis radiis fulget: unde coadjutor Episcopi, vel Abbatis non praecedit alios Episcopos, vel Abbates.

10. R. 2. Potestas coadjutoris tanta est, quanta exprimitur in litteris coadjutoriae, et generaliter loquendo, coadjutor in spiritualibus, et temporalibus Episcopo amenti datus, in his omnibus habet liberam potestatem, ut etiam beneficia vacantia, cum sint dationis necessariae, conferre, et resignationes recipere possit: datus vero Episcopo seni, usu rationis pollenti, exercebit omnia, quae sunt jurisdictionis, et ordinis; nisi aliqua excepta sint: alienare tamen non poterit, nec libera beneficia conferre, Barbos. et alii.

11. R. 3. Onus coadjutoris est residere in loco beneficii cum effectu, seu exercitio sui officii; licet more Episcoporum per trimestre abesse possit: item rationem suae administrationis daro, vel coadjuto, si sanae mentis est, vel capitulo; vel si id ante non fecit, successori coadjuti, *c. un. h. t. in* 6. Et quamvis de jure Rom. *l. 4. ff. de tutel. act.* a tutoribus, et curatoribus, durante eorum officio, non exigantur rationes, exigi tamen possunt, durante officio coadjutoris, *cit. c. un. in fin. h. t. in* 6.

12. Q. V. *An Sacerdos laborans epilepsia, seu morbo caduco, arcendus sit ab altaris ministerio?* R. Circa morbum istum ita disponitur in jure: qui frequenter hoc morbo tangitur, abstinere debet a celebratione: *indecens enim est, et periculosum, ut in consecratione Eucharistiae morbo victus epileptico cadat.* Quodsi plene liberatus est, sacrificare poterit, *c.* 1. *in tuis* 7. *q.* 1. Probandus autem est unius anni spatio, an ro ipsa liberatus sit, *c.* 3. *d.* 33. 2. Qui raro hunc morbum patitur (semel intra mensem, ut inquit Tamburinus) et cadendo voces confusas, et spumas non jactat, permittitur celebrare, non solus, sed cum assistentia Sacerdotis, qui supplere possit ministerium *Can.* 15. *illud* 7. *q.* 1. At si morbo hoc correptus confusas voces, et spumas jactet, cum videatur similis arreptitio, non est permittendus celebrare, *c.* 2. *nuper.* 7. *q.* 2. conformiter *c.* 3. *d.* 33. et cum res gravis sit, praecipit Gelasius Papa Superioribus sub divini contemplatione judicii, et conscientiae respectu solertissime de veritate inquirere. Nec sufficit, quod incusatus de hoc morbo neget, vel publice non constet; quia forsan in occulto morbus hic accidit; et ideo mandat Gelasius, ut Rusticus Episcopus apud se retineat, probetque Episcopum Foropopulensem per 30. dies, dando ei carnes indifferenter.

TITULUS VII.

De Institutionibus.

Agitur de hac materia in Sexto *h. t.* in Decreto 16. *q.* 7. *c.* 9. *et seqq.* in Trid. S. 7. *c.* 13. S. 14. *c.* 12. 13. *et* S. 25. *c.* 9. *de refor.*

1. *Nota* 1. Institutionem, et collationem etiam in jure saepe promiscue usurpari, ut *reg.* 1. *in* 6. stricte autem, et specifice *collatio* significat liberam dationem beneficii independenter ab ullius praesentatione, aut nominatione. *Institutio* est datio beneficii vacantis auctori-

tate legitimi Superioris facta ad praesentationem, vel nominationem patroni: et cum institutio sit de necessitate, ita ut Ordinarius praesentatum idoneum rejicere non possit, dici solet *collatio necessaria.*

2. *Nota* 2. Tres esse species institutionum: 1. Est *collativa tituli*, qua titulus, seu jus in beneficio confertur. 2. Est *auctorizabilis*, seu *auctorizativa*, qua Clericus approbatur, et promovetur ad curam animarum. 3. Est *investitura*, qua Clericus accipit possessionem beneficii. Et haec *investitura*, vel est *abusiva*, quae solet fieri in consistoriis per traditionem signorum sensibilium, ut clavium etc. vel est *realis*, seu actualis missio, et introductio in possessionem beneficii, et vulgo dicitur *installatio;* quamvis proprie soli Episcopi investiantur per installationem solitis caeremoniis factam. Porro ut institutio sit Canonica, sine qua beneficium Ecclesiasticum non obtinetur *reg.* 1. *in* 6. debet esse in instituente potestas, in recipiente habilitas, in actu ipso solemnitas; adeo quidem, ut fiat sine vitio conferentis, recipientis, et formae, de quibus hic agendum.

3. Q. I. *Quis possit instituere?* R. 1. Post Papam solus *Episcopus* in sua dioecesi, *cap.* 3. *h. t. c.* 12. *in fin. de haeret.* ibi *ad Episcopi officium tam institutio, quam destitutio Sacerdotum noscitur pervenire:* quibus, et similibus juribus fundatur in jure intentio Episcopi, ut alius, contendens sibi competere jus instituendi, cogatur illud probare. Nomine autem Episcopi venit hic etiam Praelatus plenissimo jure cum Clero, et populo exemptus. 2. *Vicarius generalis* Episcopi *c.* 3. *h. t.* ibi: *qui hoc de jure possunt:* nam institutio nec numeratur inter causas arduas, sicut destitutio: nec reservata est Episcopo, sicut collatio libera *c. fin. de off. Vicar. in* 6. 3. *Capitulum, sede vacante c.* 1. *h. t. in* 6. quia institutio est jurisdictionis necessariae, quae transit in capitulum, *c. un. de M. et O. in* 6. 4. Praelati specialiter a Papa privilegiati, cujus privilegii etiam Abbatissa est capax *c.* 12. *de M. et O.* imo, et laicus. Secluso autem privilegio, laici, sicut incapaces sunt possidendi jus Spirituale instituendi, ita etiam nulla praescriptione, vel consuetudine illud acquirere valent. 5. Potestas instituendi non potest in fundatione reservari alteri, quam Episcopo: ita Trid. S. 14. *cap.* 12. *de ref.* indistincte dicens: *In casu autem fundationis, aut dotationis, institutio Episcopo, et non alteri inferiori reservetur.* Cui juri non videtur posse renuntiare Episcopus in praejudicium successorum, approbando fundationem in contrarium. Oppositum tenent Card. de Luca, Emerix, la Croix, explicantes Trident. non loqui de institutione collativa, sed auctorizabili; vel pro eo casu, quo Episcopus sponte non consentit. Sed nostra communis sententia videtur verior. 6. In Ecclesia sita in confinio duarum dioecesium is instituit, qui est in quasi possessione juris instituendi; quia ex *reg.* 65. *in* 6. in pari causa melior est conditio possidentis. Secus ille, in cujus territorio est caput Ecclesiae, vel porta principalis, vel potius jus instituendi erit commune *arg.* §. 22. *Insula In. de R. D.*

4. Q. II. *Quis institui possit?* R. 1. Clericus idoneus, *c.* 2. *h. t.* a patrono praesentatus: et quidem si unus ab uno, alter a duobus praesentetur, iste instituendus est, non ille, etsi esset dignior, quia in hoc casu non censetur praesentatus, *c.* 3. *de jurepatr.* Rota in *Pisciensi.* 20. *Maii* 1658. si vero pares sunt in voce, dignior praefertur; si aeque digni, locus est gratificationi. 2. Principes laici ex speciali privilegio in praebendis honorariis istitui possunt, sicut Imperator coronatus ad S. Petrum in Vaticano, Rex Hispaniae in Ecclesia Legionensi, Res Galliae in Pictavensi, et Cenomanensi, Rex Romanorum in Aquisgranensi etc. 3. Minorista alias idoneus ad Parochiam praesentatus, instituendus est; dummodo intra annum ad Sacerdotium valeat promoveri, *c. fin. h. t. in* 6. idoneus autem alias non censetur, nisi habeat aetatis annum 25. saltem inchoatum, *c.* 7. *de elect. c.* 9. *de refor. in* 6. 4. Clerici etiam alterius originis, et nationis praesentari, et institui possunt; modo alias sint idonei *c.* 5. *h. t.* nisi beneficia essent patrimonialia pro certa familia, civitate, aut natione. 5. Clericus habens jus instituendi, non potest se ipsum instituere; etsi a patrono praesentetur, et alteri potestatem deleget ad se instituendum *c. fin. h. t.* quia inter dantem, et recipientem debet esse distinctio personalis: tum quia in tali institutione ambitionis, et avaritiae turpitudo relucet *c.* 26. *de jurepatr.* ob quod cessant hic paritates ex *l.* 1. 5. *ff. de manum vindict. l.* 3. 4. *ff. de adopt. c.* 33. *de elect.* 6. In Ecclesiis, vel monastoriis tot sunt instituondi, quod commode ali possunt *c.* 1. 4. *h. t.* et in decreto refor. Clem. VIII. §. 7. si tamen redditus notabiliter accrescant, vol decrescant, augeri, vel minui potest numerus instituendorum *c.* 9. *de constit.*

5. Q. III. *Qua forma fieri debeat institutio?* R. 1. Praecedero debet praesentatio; alias institutio est nulla, nisi deinde patronus ratam haberet *c.* 32. *decernimus* 16. *q.* 7. *et c.* 8. *de jurepatr.* ubi talis institutio dicitur *irritanda*, h. e. irrita declaranda. Si vero Episcopus scienter instituit non praesentatum, tenetur ei de alio beneficio providere *c.* 29. *de jurepatr. quatenus puniatur in eo, in quo ipsum non est dubium deliquisse.* 2. Si praosentatio, et institutio eidem personae competat ex diversis titulis, ut si Episcopus ratione patrimonii sui sit patronus, expediet, ut praesentatio, et institutio fiat duplici actu, v. g. praesentatio per procuratorem, et institutio per Episcopum, ne forsan jura ista confundantur. At si dignitati Episcopali donatum est jus patronatus, beneficium evadit *liberum, et collativum;* et tunc praesentatio, et institutio facienda est unico actu collationis. 3. Facta praesentatione, accedere debet auctoritas Superioris Ecclesiastici, qui jus instituendi habet, *cap.* 3. *h. t.* Trid. S. 14. *c.* 13. *de reform.* alias patronus laicus per se instituens anathemato feriendus, et institutus ab eo communiono privandus; et si perstiterit in delicto, ab officio, et ordine deponendus est *c.* 4. *et* 21. *de jurepatr.* 4. Episcopus, antequam instituat, proponere debet edictum publicum in valvis Ecclesiae, quo generaliter, et peremptorie citentur ii, quorum interest,

an quid in contrarium habeant *arg. c. fin. de elect. in* 6. Hujus tamen edicti in multis dioecesibus non est usus. 5. Tandem examinata idoneitate personae, Episcopus consensum praebet institutioni quocumque loco, etiam existens extra dioecesim; et quacumque die, etiam feriata; cum ista institutio sit actus jurisdictionis voluntariae, et expediatur sine strepitu: et desuper conficiuntur in praxi litterae, non tam ad substantiam, quam probationem institutionis necessariae. Ceterum, licet Superior non habet praefixum tempus, intra quod teneatur instituere, tamen ne Ecclesia ex diuturna vacatione damnum sentiat, expedit institutionem quantocyus fieri, etiam ante elapsum quadrimestre, quia volenti patrono non fit injuria.

In Parochialibus tamen ex Constit. S. Pii V. In conferendis 18. *Mar.* 1567. §. 4. ***fieri debet intra duos menses a die praesentationis computandos, et*** – ipsis Ordinariis illam facere negligentibus, et ultra dictos duos menses deferentibus, possint (***patroni***) pro hujusmodi institutione obtinenda habere recursum ad Metropolitanum, vel viciniorem Ordinarium, aut ad Sedem Apostolicam.

Circa alia beneficia, nullum in jure praefixum est tempus ad capiendam possessionem, ac institutionem. Provisi tamen, praesertim de beneficiis residentiam requirentibus, cogi possunt post tres menses ab Episcopo ad eam capiendam sub poenis statutis a Trid. sess. 24. cap. 12. de ref. contra non residentes, Clericat. de benef. discordia 90. n. 14. Laurenius de benef. par. 2. q. 818. Circa provisos vero de beneficiis per resignationem, et permutationem vide addita lib. 1. tit. IX. post num. 7. pag. 203.

6. Q. IV. ***Quid juris circa institutionem auctorizabilem?*** R. 1. Approbatio ad curam animarum de jure communi facienda est ab Episcopo (vel Vicario generali, vel a capitulo, sede vacante) etiamsi institutio collativa tituli spectet ad alium Praelatum *c. 4. de off. Archid.* si vero utraque institutio collativa, et auctorizabilis spectet ad Episcopum, uno actu expediri potest, praemisso examine, Trid. *S. 7. c. 13. de refor.* nisi aliunde constaret de idoneitate Clerici, vel is praesentaretur, seu nominaretur ab universitate, seu collegio generalium studiorum, *ibid.*

R. 2. Institutio auctorizabilis contra Episcopum non praescribitur, etiam praescriptione, vel consuetudine immemorabili, Trid. *cit. S. 7. c. 13. de refor.* ibi: ***neque admittantur, etiam praetextu cujusvis privilegii, seu consuetudinis, etiam ab immemorabili tempore praescriptae, nisi fuerint prius a locorum Ordinariis examinati, et idonei reperti.*** Quibus verbis reprobatur praescriptio, et consuetudo non tantum praeterita, sed etiam futura; et ita ampliatur dispositio *c. 4. de off. Archid.* nam talis consuetudo est prorsus irrationabilis: tum quia nocet Ecclesiis, dum, sublato examine, multi imperiti irrepunt ad curam animarum: tum quia contrariatur juri divino, quo Episcopus obligatur pascere suum gregem; et consequenter scire, an idoneos habeat pastores subordinatos: atque ita contra hoc

jus nulla currit praescriptio, nisi translativa; dum tota Parochia cum Parochianis ab uno Episcopo transfertur per praescriptionem ad alterum: quo sensu procedit *c.* 1. *de praescr. c.* 32. *in fin. de privil. c.* 7. *eod. in* 6. arg. ex *l.* 1. *C. de patria potest. l.* 3. §. 10. *ff. de acq. poss. c.* 3. *si quis* 17. *c.* 2. Institutio autem collativa tituli, cum istas repugnantias non habeat, praescribi potest, sicut et alia jura Episcopalia *c.* 4. 13. 15. 18. 19. *de praescr.* non tamen ea, quae sunt curae pastoralis, ut visitatio, obedientia etc. *cap.* 11. 12. *eod.* et cons. nec institutio commissoria curae animarum.

Notandum est hic obiter, quod cum in primis editionibus Conc. Trid. Romae proditis duplici paginarum forma, altera in folio, altera in octava folii parte e typis Pauli Manutii Aldi filii anno 1564. *legatur in principio cit. c.* 13. *Trid.* - Praesentati, seu electi, vel nominati a quibusvis - *illa praepositio A mendose est impressa, ut constat ex uno exemplari earumdem editionum in folio, emendato ab Angelo Massarello Episcopo Thelesino, secretario ejusd. Conc. qui ad calcem dicti exemplaris testatur, se illud cum authentico originali contulisse, adhibitis etiam duobus Concilii notariis, Marco Antonio Peregrino Clerico comensi, et Cynthio Pamphilo de S. Severino camerinen. dioecesis: quod sic authentice ipsiusmet Massarelli manu correctum, asservatum vidi in insigni Biblioth. Corsina: alterum exemplar ita, et eodem charactere correctum legi in Bibliotheca Ghisia: juxta quam correctionem idem Manutius eodem anno, et eadem duplici paginarum forma Concilium Romae iterum impressit, additis in fronte utriusque posterioris editionis verbis* - Index dogmatum, et reformationis. - In aedibus Populi Romani - *Hunc eundem errorem animadverterat prius Fagnanus in cap.* Accepimus de aetat. et qualit. praeficien. n. 31. *et postremo Clarissimus vir Cardinalis Lanfredinus: in editione enim ejus opera prodita Romae e typis Hieronymi Mainardi anno* 1732. facta collatione cum authenticis actis *ipsius Concilii in archivio S. Angeli asservatis, non legitur dicta praepositio A, ut. mendose legitur addita in aliis fere omnibus editionibus, quae variis locis tam ante, quam post hanc prodiere. Et quidem, recte perpenso vero ipsiusmet textus spiritu, statim apparet mendosa impressio A. Concilium enim hic loquitur in casu, quo praesentatio, electio, velnominatio fiat aliis, quam Episcopo; ac proinde ad praeservandam ipsius jurisdictionem jubet praesentatum electum, vel nominatum non aliter confirmandum, vel instituendum, quam praevio Episcopi examine; prout etiam declaratur alio ejusdem Concilii textu c.* 9. *sess.* 25. *de refor. non autem loquitur in casu, quo ipsimet Episcopo fieret praesentatio, vel nominatio: tunc etenim extra controversiam illaesa remaneret illius jurisdictio, ut consideranti patet.*

7. Q. V. *Quid juris circa institutionem corporalem, seu investituram?* R. 1. Clericus habens collationem tituli, non potest propria auctoritate appreben-

dere possessionem beneficii; secus pro merito puniendus est secundum *c.* 18. *de praeb. in* 6. Excipe, nisi a Praelato suo accepisset investituram abusivam per traditionem, v. g. bireti, clavium etc. tunc enim liberum habet ingressum ad beneficium: saltem si actu a nullo alio possessore occupatum est, ut passim hic practicatur. 2. Ad investituram requiritur auctoritas Superioris Ecclesiastici, *c.* 9. *de off. Archid.* secus laici dantes, et Clerici ab eis recipientes investituras excommunicantur *Can.* 12. *et seq.* 16. *q.* 7. Iste autem Superior Ecclesiasticus de jure communi, vel saltem ex commissione Episcopi, est Archidiaconus *c.* 7. 9. *de off. Archid.* at de consuetudine est Episcopus, qui per se, vel suos Vicarios, ut Decanos rurales, hanc introductionem facit, *c.* 28. *de praeb. in* 6. Quod si alius Clericus actu possideat, vel detineat beneficium, prius citandus est, et causa summarie cognoscenda, *c.* 28. *de praeb. in* 6. nec admittuntur exceptiones, cum plerumque sint malitiosae, nisi de crimine diffamato, de tituli Canonici defectu, et aliae similes, quae in continenti probari possunt. 3. Modus, seu caeremonia investiturae realis varia est pro varietate locorum; et consequenter consuetudo cujusque loci observanda. Episcopi solent investiri per installationem, Abbates per collocationem in sede Abbatiali, Canonici per assignationem loci, et sedis in choro, et capitulo, Parochi per insignia Parochialia, traditionem clavium, libri rationum etc. 4. Effectus hujus investiturae sunt iidem, qui acquisitae possessionis, puta, interdicta possessoria, jus faciendi fructus suos, praesumptio tituli, et conditio praescribendi. Et quidem, quod speciale est, si beneficiatus bona fide cum titulo colorato possideat beneficium, secluso vitio simoniae, et alio simili, per triennium, plene praescribit illud in foro externo, et interno ex *reg.* 36. *Cancell. de triennali possessore.* Si vero per unum annum pacifice beneficium possideat, impetratio ejus ab altero facta non valet, nisi ostendatur vitium tituli, in supplicatione exprimatur nomen, gradus in litteris, nobilitas possessoris, tempus possessionis, causa specifica vitiosi tituli, et tota ista actio intra sex menses usque ad sententiam definitivam in judicio terminetur, *reg.* 35. *Cancell. de annali possessore.*

Suppletur hic quod addi debuerat ad tit. V. de praeb. §. 11. *de collat. benef. circa ea, quae servari debent in collatione beneficiorum per concursum. In litteris encyclicis Clem. XI. et Constit. Bened. XIV.* Cum illud 14. *Decem.* 1742. *in qua insertae sunt dictae litterae, haec servanda praescribuntur.*

1. *Ut Episcopus, habita notitia vacationis beneficii curati, statim in ea deputet Vicarium cum congrua fructuum assignatione ad curae onera sustinenda, donec de rectore provideatur.*

2. *Ut edicto intimetur concursus, praefigaturque terminus, intra quem tantum coram Cancellario Episcopi, vel alio ab hoc deputato exhibeantur in actis concurrentium requisita. Romae praefigitur terminus decem dierum.*

3. *Ut haec redigantur in compendium, et ejus copia die concursus tra-*

datur tam Ordinario, quam examinatoribus, ut hi una cum illo judicium ferant, nedum super doctrina, sed etiam super vitae honestate, aliisque concurrentium dotibus ad animarum curam exercendam necessariis. Circa hoc judicium vide Elench. VI. a n. LXXIV. ad LXXIX. Romae, si scrutinium fieri nequeat eodem die, differtur ad duos, vel tres dies, obsignatis interim responsis sigillo Eminentissimi Vicari.

4. *Ut coadunatis concurrentibus, omnes claudantur in eodem conclavi, unde nemo egredi, vel alius quispiam eo ingredi possit, donec confecerint intra certum, et idem temporis spatium omnibus constitutum, exhibuerintque scripta, et subscripta propria cujusque manu responsa casuum uno, eodemque tempore dictatorum latine exarata, et sermonem seu oratiunculam conscriptam eo idiomate, quoad populum haberi solet super textu Evangelii eodem pariter tempore omnibus tradito. Romae proponuntur resolvendi novem casus.*

5. *Ut singula responsa, et oratiunculae subscribi debeant ab Ordinario, vel ejus Vicario, examinatoribus, et Cancellario concursus.*

6. *Cavetur etiam, ne peracto hoc modo concursu, collataque Ecclesia Parochiali magis idoneo, ac digniori, admittatur appellatio, aut a mala relatione examinatorum, aut ab irrationabili judicio Episcopi, nisi intra decem dies a die collationis interponatur; et ne judex, ad quem possit pronuntiare, nisi secundum acta concursus, ad ipsum clausa, et obsignata transmittenda, vel originalia, vel eorum authentica exempla, confecta a cancellario concursus, et ab altero notario collata coram Vicario, vel alio in Ecclesiastica dignitate constituto, eligendo ab Episcopo, ac subscripta ab examinatoribus, qui concursui interfuerunt. Et hoc juxta cit. Bened. Constit. diserte vetantis posse recipi documenta cujuscumque generis post concursum expiscata; derogando hac in parte praefatis litteris encyclicis id permittentibus.*

7. *Quod si Ordinarius, posthabito uno, vel altero ex approbatis, Parochiam contulerit magis idoneo ex informata conscientia, hanc sibi tantum notam causam per litteras familiares indicabit judici appellationis; qui nec illam revelare, nec postulare poterit, ut ea juridice probetur. At si eidem Ordinario suspecta sit fides judicis ad quem, dictam causam aperire teneatur Praefecto Cong. Conc.*

8. *Statuitur praeterea, ut si sententia judicis appellationis sit uniformis praelectioni factae ab Ordinario, non possit ulterius provocari: si vero fuerit contraria, possit praeelectus ab Ordinario ad alium appellare: retenta tamen interim Parochiae possessione: sed ubi secundus judex pronuntiaverit, is Parochiam obtinere debeat, cui duae assistunt sententiae; ne cum animarum curae jactura justo longiores sint provocationes.*

9. *Ultimo cavetur ut semper liceat Episcopo, nulla petita a S. Sede licentia, concursum indicere, et complere pro Parochialibus, aut aliis dignitati-*

bus animarum curam adnexam habentibus; sive vacaverint in mensibus reservatis, sive ex alio capite eidem S. Sedi reservatae sint; hac tamen lege, ut si reservatae tantum sint ratione mensium, eligat magis idoneum, et Datariae significet absque transmissione actorum concursus, nisi ab eadem Dataria requirantur. Si vero reservatae sint ex alio capite, abstineat a ferendo dignioris judicio, et acta concursus ultro Datariae exhibeat. Relinquitur tamen Ordinariorum arbitrio familiaribus litteris denuntiare Datario personam magis dignam, eumdemque monere, an occulta aliqua, et in actis juste reticita subsit causa, quae cuipiam obstet ad Parochiam obtinendam. Circa concursum pro praebenda Theologali, et poenitentiaria vide Elencho VI. n. III. et LXV. par. I. pag. 63. *et* 92.

TITULUS VIII.

De concessione Praebendae, et Ecclesiae non vacantis.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clementinis, Extravag. Joann. XXII. *h. t.* In Decreto 8. *q.* 1. 3. *et cap.* 10. *non furem* 7. *qu.* 1. In Trid. *sess.* 24. *c.* 19. *de refor.*

1. *Nota* 1. Praebendam tunc vacare, dum destituitur proprietario, vel possessoro, aut detentore. Et quidem, si titulus resolutus est, nullusque possidet, vel detinet beneficium, tunc hoc plene vacat *de jure, et facto.* Si vero titulus non est resolutus, et beneficiatus animo, vel corpore, possessionem amisit, beneficium vacat *de facto*, seu quoad possessionem tantum. Si tandem titulus reipsa resolutus est, et beneficiatus retinet possessionem, aut saltem tenutam, beneficium dicitur vacare do jure, sed non de facto.

2. *Nota* 2. Vacationem induci vel *per sententiam judicis*, dum is beneficiatum privat beneficio; vel *ipso jure*, dum jus absque facto hominis resolvit titulum. Nunquam autem beneficium vacat ipso jure, nisi in casibus a jure expressis: cujusmodi sunt: 1. Mors beneficiati, dummodo beneficium in re habitum fuerit in Ecclesia numerata, et interim non sit suppressum, *c.* 36. *de elect. c.* 10. *h. t.* nam mors omnia solvit. *Nov.* 22. *c.* 20. at si quis, v. g. ex electione habeat tantum jus ad rem, et interim moriatur, vel ei renuntiet, non dicitur beneficium vacare per mortem, vel renuntiationem electi, sed per decessum prioris beneficiati. 2. Translatio *c.* 2. *et fin. de transl.* 3. Renuntiatio, *c.* 12. *de renunc.* 4. Assumptio status de jure incompatibilis cum beneficio, uti est matrimonium, professio Religiosa, militia terrestris, *c.* 1. 5. *de Cler. conjug.* 5. Non promotio ad Sacerdotium intra annum in Parochia, *c.* 14. *de elect. in* 6. 6. Non susceptio consecrationis Episcopalis intra tempus a jure praefixum, Trid. *sess.* 23. *c.* 2. *de ref.* 7. Intrusio, vel violenta occupatio alterius beneficii inducit privationem prioris, *c.* 18. *de praeb. in* 6. 8. Atrociora crimina, quibus annexa est privatio beneficiorum ipso facto, et jure incurrenda; ut haeresis, simonia realis, et confidentialis, falsatio litterarum Apostolic, persecutio S.

R. E. Cardinalium, assassinium, et alia, de quibus suis locis. Porro vacatio per sententiam, et ipso jure inducta multum differunt: nam beneficio privandus per sententiam, ante eam retinet titulum, fructus suos facit, beneficium permutare, et resignare potest, et si moriatur ante condemnationem, beneficium vacat per mortem ejus: e contra ipso jure privatus beneficio, titulum non retinet, nec fructus facit suos; quia sententia declaratoria criminis retrotrahitur ad tempus delicti; nec beneficium permutare, aut resignare potest; nec beneficium vacat per mortem ejus, sed per privationem jure inductam.

3. Q. I. *An beneficium actu non vacans conferri possit?* R. Negative, *c.* 1. 2. 3. *h. t.* etc. In quibus juribus semper excepta manet auctoritas Papae, cujus solius est conferre beneficium vacaturum. Unde, attento juro ordinario, sublatae sunt gratiae expectativae, et reservationes mentales, dum Papa reservat aliquod beneficium pro certa persona; quam tamen non exprimit, nisi dum confert beneficium actu vacans, Trid. *sess.* 24. *c.* 19. *de ref.* Unde, ut conferatur beneficium, debet esse vacans de jure, seu resoluto titulo: si quis vero illud adhuc possidet cum titulo colorato, vel detinet, citandus est, et causa summarie cognoscenda, *c.* 6. *h. t. et c.* 28. *de praeb. in* 6. nisi defectus tituli esset notorius; cum in notoriis ordo juris non sit servandus. 2. Collatio beneficii actu non vacantis, vel tantum vacantis de facto, ipso jure est irrita, *c.* 3. 4. *h. t.* recipiens vero tale beneficium, tanquam intrusus repellendus est ab eo, sine spe illud obtinendi (nisi per Papam dispensetur) et a communione fidelium segregandus, *c.* 1. *h. t. c.* 40. *cum* 7. *q.* 1. hao tamen poenae non stringunt ignorantem, nec eum, cui sola promissio, et non collatio facta est; cum verba *c.* 1. *h. t.* accipienda sint cum effectu saltem attentato.

4. III. Vivens non potest sibi designare successorem jure haereditario in beneficio, *Can.* 3. *et seqq.* 8. *q.* 1. *et c.* 1. *de praeben.* Trid. *sess.* 25. *c.* 7. *de ref.* nam tales successiones maxime horrent, et detestantur Sac. Canones: tum quia per eas Ecclesiis nocetur, quatenus beneficia plerumque in indignos transmittuntur; tum quia ambitiosa cupiditas fovetur, et cura pauperum negligitur, dum opes corraduntur, successori relinquendae. Si tamen aliqua persona sit spectatae virtutis, commendari potest, ut beneficiato succedat: quo sensu explicantur *Can.* 1. 2. 6. *et c.* 8. *q.* 1. *et c.* 12. 13. 14. *et c.* 7. *q.* 1. Item auctoritate Papae dari potest coadjutor cum jure successionis, *Can.* 17. *et seqq.* 7. *q.* 1. Trid. loc. cit.

5. Q. II. *An saltem promitti possit beneficium vacaturum, conferendum, cum actu vacaverit?* R. Licet jure veteri *c.* 14. *h. t.* promitti potuerit beneficium vacaturum in genere, seu indeterminate, tamen jure novo nullum promitti potest, sive determinatum in specie, sive indeterminatum, v. g. *conferam, cum potuero etc.* et talis promissio est invalida: ita Bonifac. VIII. *c.* 2. *detestanda h. t. in* 6. determinans, seu amplians Canonem Concilii Later. relati *c.* 2. *h. t.* Ratio est, quia per tales

promissiones fovetur improba ambitio, et cupiditas Clericorum, mortis alienae optandae, vel captandae votum ingeritur, Ecclesiis, et Praelatis gravamina plurima inferuntur, et generaliter, quia *ejusmodi pactiones sunt odiosae, et plenae tristissimi, et periculosi eventus*, ob quam rationem etiam jus civile irritat pacta de successione, seu haereditate viventis *l. fin. C. de pact.* Et licet in *d. l.* permittantur talia pacta, si is, de cujus successione agitur, consentiat, tamen Sac. Canones non admittunt hanc conditionem: *si beneficiatus vivens consenserit*, sed simpliciter, et independenter a voluntate beneficiati talia pacta promissoria improbant, et irritant, *cap.* 2. 13. *hoc tit. et cap.* 2. *eodem in* 6. nec promissio ista convalescit adjecto juramento: nam hoc juramentum adversans bonis moribus, et bono publico, vimque sacrorum Canonum evacuans, nullius est momenti, *c.* 28. *de jurej.*

Dices: Si promissio beneficii vacaturi tantas deformitates habet, nec Papa promittere poterit beneficium vacaturum; quod falsum est per *c.* 4. *h. t.* 2. Patroni, et collatores saepe promittere solent beneficium, cum occasio se obtulerit. R. *ad* 1. Deformitates istae non sunt ex natura rei, sed occasionaliter ex malitia hominum, cui obviare voluerunt sac. Canones. Unde dignitas Papae, et rarus usus promissionum, et perspecta virtus promissarii evacuant istas deformitates, et pericula: secus vero, si promiscue omnibus indulgeretur promittere beneficia vacatura. *Ad* 2. Talis promissio, cum ex ea nullum jus acquiratur promissario, non est efficax, sed tribuit quandam spem, quae saepe fallit.

6. Q. III. *An valeat receptio Canonici supernumerarii?* R. 1. De jure communi valet, modo pure, et simpliciter fiat, *c.* 9. *de constit.* ubi referuntur quatuor Canonici supernumerarii recepti, neque id a Papa improbatur. R. 2. Si tali receptioni, vel in continenti, vel ex postfacto adjiciatur pactum de praebenda proxime vacatura, rejecto pacto tamquam inutili, valet receptio: ita Innocent. III. *c.* 19. *de praebend.* subtiliter interpretans Canonem Concilii Later. relatum, *c.* 2 *h. t.* quia *in Canonicum SUPERNUMERARIUM recipi Canonicis non obviat institutis, et vacaturam expectare præbendam Lateranensi Concilio non est dubium obviare.* Id ipsum declaravit S. Congreg. teste Fagnan. in *c.* 9. *cum M. de const.* censens, posse ab Episcopo Canonicos supernumerarios creari; ea tamen conditione, ut ex tali creatione nullum jus quaesitum habeant ad praebendam vacaturam. *Ratio* est, quia aliud est Canonia, aliud praebenda; nam Canonia est jus spirituale ex receptione ortum conferens stallum, et vocem in capitulo: praebenda vero est jus exigendi, et percipiendi fructus temporales ratione officii spiritualis. Sed Concilium Later. prohibet solum conferre, vel promittere praebendam vacaturam; non vero receptionem in Canonicum supernumerarium; ergo talis receptio valet; nec vitiatur per pactum de praebenda vacatura, quia utile per inutile non vitiatur, *reg.* 37. *in* 6.

Dices: c. 9. *de praeb.* duo dicuntur:

1. Quod Canonico recepto debeatur praebenda proxime vacatura. 2. Quod debeatur ex promissione Archiepiscopi Cantuariensis R. *ad* 1. Debetur quidem praebenda, sed non vi pacti, et promissionis, sed vi Canoniae receptae, seu vi connexionis, quam ex dispositione juris Canonia habet cum praebenda: *quia non est congruum, ut praebenda careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus cit. c.* 9. puta si in choro, capitulo, et aliis actibus assistat: quae ratio etiam redditur *c.* 19. *de praeb.* ibi: *quia videtur indignum* etc. *Ad* 2. Papa promissionem istam, quae saltem spem tribuit, ibi exaggerat, non tamen dicit jus ex illa quaesitum fuisse, sed quare praebenda sit danda, causam insinuat in fine: *quia non est congruum* etc. Nec etiam obstat, quod Episcopus conferens Canonicatum habeat intentionem conferendi praebendam proxime vacaturam, cum ex tali intentione nullum jus acquiratur Canonico recepto.

7. Q. IV. *An Episcopus delegare possit facultatem conferendi beneficia, ubi vacaverint?* R. Per generalem commissionem potest, *c. fin. de off. vicar. in* 6. at delegatio ad conferendum primum beneficium vacaturum reprobatur *c.* 11. *h. t.* quia dat occasionem captandae mortis alienae. Idem dic de patrono, qui procuratori committere nequit praesentationem ad beneficium proxime vacaturum, ne fraus fiat Concilio Lateranen *c.* 2. *h. t.*

8. Q. V. *Intra quod tempus providendum sit Ecclesiae vacanti?* R. De jure comm. Ecclesiis cathedralibus, et regularibus intra trimestre, *c.* 41. *de elect.* dignitatibus inferioribus, et beneficiis intra semestre, *c.* 12. *h. t.* nisi beneficia essent juris patronatus laicorum, qui intra quadrimestre praesentare tenentur *c. un. in fin. de jurepatr. in* 6. Hoc tempus incipit a die habitae notitiae vacationis, et cessante impedimento, est continuum *c.* 5. *h. t.* In casu negligentiae quis eam suppleat, vide *lib.* 1. *tit. de supplend. neglig. et tit. de elect. a num.* 19.

TITULUS IX.

Ne, sede vacante, aliquid innovetur.

Agitur in hac materia in Sexto, in Extrav. Joannis XXII. et Com. *h. t.* in Decreto *Can.* 38. *et seqq.* 12. *q.* 2. in Trid. *sess.* 7. *c.* 10. *sess.* 23. *c.* 10. *sess.* 24. *c.* 16. *de ref.*

1. *Nota* Sedem Episcopalem tamdiu vacare, donec litterae obtentae confirmationis capitulo praesententur, *Extrav.* 1. *Injunctae de elect. int. com.* et decisio Rotae in contrarium in una Burgensi Canonicatus, 1583. *die* 28. *Januar.* correcta est per aliam decisionem ejusdem anni *die* 3. *Junii.* Porro occasione hujus rubricae negativae, quae habet sensum completum, dubitant DD. an ei praevaleat regula affirmativa: *Sede vacante jurisdictio transit ad capitulum?* Negat Gloss. *Clem.* 1. *de haeret. v. Capituli,* licet etiam in oppositum inclinet; Archid. Felin. et alii volentes capitulum nihil posse, nisi quod expresse in jure concessum est. Affirmat Gloss. in *cap.* 14. *de M. et O.* Abb. Reiff. et alii communiter, quorum sententia est verior,

dicens: capitulum omnia posse, exceptis iis, quae ei specialiter sunt prohibita: nam jura claro dicunt, sede vacante, jurisdictionem transire in capitulum, idque ob necessitatem, et utilitatem Ecclesiae, *c.* 11. *et* 14. *de M. et O. et c. un. eod. in* 6. *c.* 3. §. *Episcopo de tempp. Ord. in* 6. *c.* 3. *et fin. de suppl. negl.* Trid. *Sess.* 24. *c.* 16. *de reform.* Nec obstat *cit. rubrica:* nam intelligitur de his, quae innovantur in praejudicium Ecclesiae, et futuri Episcopi, et de his, quae competunt Episcopo ex speciali commissione juris, vel hominis: item de his, in quibus Episcopus procedit, *etiam ut Sedis Apostolicae delegatus*; quo casu a sententia illius appellatur ad Papam; quia Episcopus eo casu licet posset procedere jure ordinario, tamen censetur procedere jure delegato, tanquam digniori.

In Indiis orientalibus, ubi non sunt Canonici, et Clerus, qui defunctis Vicariis Apostolicis Episcopali charactere insignitis, procedere possint ad electionem Vicarii capitularis, ex Const. Ben. XIV. 26. *Januar.* 1753. *succedit Vicarius generalis, quem Vicarius Apostolicus carens coadjutore cum futura successione, eligere debet ex Clero seculari, vel regulari; cui sic electo, tamquam delegato Sedis Apostol. Pontifex indulsit exercitium omnium, et singularum facultatum vicariis capitularibus competentium, ac earum, quibus utebatur Vicarius Apostolicus Episcopus; (iis exceptis, quae requirunt characterem Episcopalem, vel non sine sacr. oleorum usu exercentur) donec a S. Sede de novo Vicario Apostol. provideatur: tributa tamen facultate, urgente necessitate, consecrandi calices, patenas, atque altaria, portatilia; sed cum oleis ab Episcopo benedictis.*

De Vicario capitulari vide Elench. II. n. XLVI. p. 27. *et lib. I. t. XXVIII. num.* 8. *pag.* 244.

2. Q. I. *Quae in specie possit capitulum, sede vacante?* R. Sequentia: I. Condere leges, et statuta pro tota dioecesi. II. Cognoscere causas ad forum Episcopi pertinentes; inquirere in criminosos; poenas, et censuras infligere, et ab eis absolvere; uti et causas istas delegare. III. Dispensare in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quae oritur ex homicidio. IV. Approbare ad curam animarum, instituere in beneficiis, exigere subsidium charitativum, adigere Clericos ad ostendendos titulos suorum beneficiorum. V. Assistere matrimoniis, dispensare in denuntiationibus, in petitione debiti conjugalis, observatione festorum, et jejuniorum, votis, juramentis, modo non sint reservata; in defectu natalium ad ordines minores, et simplicia beneficia; et in similibus casibus, in quibus ob difficilem recursum ad Papam solent dispensare Episcopi. VI. Dare monialibus licentiam egrediendi ex claustro, ut tenent passim DD. cum Barbosa *de offic. et potest. Episcop. par.* 3. *alleg.* 102. *n.* 28.

Vide additiones infra tit. 35. *de statu monachorum circa clausuram in fine.*

VII. Constituere visitatorem idoneum dioecesis pro reformatione morum, ut potior tenet contra Monach. Boer. etc. et colligitur ex *c. fin. de suppl. negli-*

gent. in 6. ne scil. Archiepiscopus, capitulo negligenti, imponat visitatorem. Nec obstat *c.* 16. *d.* 61. nam ibi refertur factum S. Gregorii constituentis visitatorem: sed capitulo id non negatur. VIII. Unire beneficia, quod est necessitatis; non vero dissolvere, vel supprimere, quod est species alienationis *c.* 1. *h. t.* IX. Admittere resignationes beneficiorum, cum ot possit destituere invitum, *Extrav. Execrabilis v. ceterum de praeb. int. Constit. Joann. XXII.* Oppositum tenent Flamin. Rebuff. et alii. X. Iro ad Concilium provinciale per suum vicarium cum voto decisivo; cum alioquin sede plena capitulo competat solum votum consultivum. XI. Cognoscero do crimine haeresis subditorum dioecesanorum, non tamen exemptorum, de quibus judicat Episcopus, ut delegatus Sedis Apost. *c.* 9. *de haeret.* XII. Capitulum metropolitanum succedit in jurisdictione Archiepiscopali, cum superioritatem habeat in Ecclesias suffraganeas, ut colligitur ex *Extrav.* 5. *v. et quia de praeb.* Denique capitulum potest ea omnia, quae Episcopus jure ordinario, nisi sint specialiter prohibita. Ratio horum omnium est, quia haec, et similia pertinent ad ordinariam, et necessariam jurisdictionem Episcopi; sed hacc transit in capitulum, sede vacante, ut supra ostensum, ergo.

5. Q. II. *Quae non possit capitulum sede vacante?* R. seqq. 1. Dare dimissorias ad ordines ab extraneo Episcopo recipiendos intra annum vacationis; nisi his, qui arctati sunt ratione beneficii recepti, vel recipiendi: secus punitur poena intordicti, Trident. S. 7. *cap.* 10. *de ref.* 2. Dare licentiam aedificandi novum monasterium, quia in Const. Greg. XIII. incip. *Quoniam.* Episcopalis licentia per modum formae requiritur; idque de vicario capituli declaravit sac. Congreg. *an.* 1633. *die* 19. *Jan.* 3. Concedere indulgentias, ut verior tenet contra Sylv. Azor. Barbos. quia facultas concedendi indulgentias videtur specialiter attributa dignitati Episcopali, *c.* 12. *de excess. praelat.* 4. Alienare bona immobilia Ecclesiae, et mobilia pretiosa, quae servando servari possunt *c.* 1. *h. t.* nisi specialiter accederet auctoritas Papae, vel contingeret casus urgentis necessitatis, qui moram non patitur. 5. Litem inchoare, vel ab Episcopo inchoatam prosequi *c. fin. h. t.* quia sede vacante, Ecclesia caret legitimo defensore; nisi Papa ei det administratorem ad effectum agendi. Capitulum vero Ecclesiae collegiatae suo praelato destitutae, si subjectum est Episcopo, cum hujus auctoritate, vel capituli sede vacante, agere potest in judicio. Similiter capitulum quoad bona, et jura sua propria, ab Episcopo independentia, in judicio stare potest; uti et feuda ad solum capitulum spectantia conferre; vel si spectent communiter ad Episcopum, et capitulum. 6. Conferre beneficia, quae ad liberam collationem Episcopi pertinent, *c.* 2. *h. t. c. un. eod. in* 6. *et c.* 1. *de institut. in* 6. nam talis collatio est donatio, quae capitulo non permittitur. At si collatio pertineat ad Episcopum, et capitulum communiter, mortuo Episcopo, vel suspenso, fieri potest a solo capitulo, servata forma *cap. unic. h. t. in* 6. a fortiori collationes necessariae, seu institutiones sub potesta-

tem capituli cadunt, *c.* 1. *de instit. in* 6. Quod si Episcopus ex causa permutationis suscepit resignationem, capitulum conferre potest beneficia resignata, quia collatio est necessaria; at si capitulum suscepit resignationem beneficii liberi, istud conferre nequit, sed collatio reservatur futuro Episcopo, cum non sit necessaria. 7. Capitulum non admittitur ad electionem Imperatoris, etsi Archiepiscopus elector fuerit, cum jus hoc eligendi specialiter attributum sit dignitati Archiepiscoporum. 8. Denique capitulum non potest ea, quae potest Episcopus, ut Apostolicae Sedis delegatus; ut visitare, et corrigere exemptos, Trident. *Sess.* 25. *cap.* 9. *de Regg. Clem. fin. de statu Monach.* nec ea, quae competunt Episcopo ex speciali privilegio, vel quae ejus dignitati sunt alligata. De vacario capituli vide *l.* 1. *tit. de off. Vicar. a num.* 8.

4. Q. III. *An sede regulari vacante, jurisdictio transeat in Capitulum Regularium?* R. Affirmative ex *c. fin. de Regg. in* 6. *Clem.* 1. *Ne in agro* §. *si quis autem, de statu Monach.* et quidem si monasterium pleno jure exemptum est, tota jurisdictio transit ad capitulum; si est subditum Episcopo, jurisdictio manet in Episcopo, et sola potestas disciplinae regularis in capitulo. Porro potestas ista exercenda est per unum priorem specialiter electum a capitulo; nisi praecedens prior communiter constitutus fuisset ab Episcopo, et capitulo simul *c.* 1. *de off. Vicar. in* 6.

TITULUS X.

De iis, quae fiunt a Praelato sine consensu capituli.

Agitur de hac materia in Decreto *can.* 22. *et seqq.* 12. *q.* 1. *et c.* 50. *et seqq.* 12. *q.* 2. *et* 16. *q.* 7. sparsim in Trid. S. 25. *c.* 6. *de refor.*

1. *Nota* consensum, et consilium capituli esse diversa: nam ubi requiritur *consensus capituli*, Episcopus non tantum tenetur eum exquirere, sed etiam sequi. At ubi requiritur *consilium*, regulariter tenetur illud exquirere, non tamen sequi; cum consilium non sit obligatorium, *l.* 2. §. *fin. ff. mandati*, ibi: *nemo ex consilio obligatur*, *c.* 7. *de arbitr. et can. fin.* 14. *q.* 1. ubi ex S. Hieron: dicitur: *ubi consilium datur, offerentis arbitrium est; ubi praeceptum, necessitas est servientis.* Neque tamen consilium est superfluum, quia per illud consulitur praecipitantiae praelati, et ex multorum rationibus saepe praelatus inducitur ad aliquid faciendum, quod, consilio non adhibito, non fecisset. Ceterum actus, qui fieri debuit cum consilio, sine eo factus, regulariter valet, nisi consilium praecipiatur per modum formae, ut *c.* 52. *de elect.* vel ut praelatus procedat secundum consilium; vel si addatur decretum irritans; vel si ex subjecta materia constet, non esse purum consilium, sed consensum: et si petendum est consilium a superiore, cujus est praestare auctoritatem actui; quo modo clericus sine consilio sui Episcopi non potest in se prorogare jurisdictionem alterius praelati.

2. Q. I. *Quando Episcopus opus habeat consensu capituli?* R. In omnibus gravioribus, et magis arduis negotiis: ita instar regulae tenent DD. ex toto *hoc tit.* Hujusmodi negotia sunt: alienare res Ecclesiae, concedere, vel unire Ecclesias aliis Ecclesiis, aut monasteriis, maxime parochiales, conferre beneficia communiter ad praelatum, et capitulum spectantia, *c.* 1. 2. 3. 6. 8. 9. *h. t.* 2. Processus criminales instituere contra aliquem canonicum, Trid. *S.* 25. *c.* 6. *de refor.* ubi forma praescripta observanda jubetur; ut scil. capitulum initio cujuslibet anni duos ex canonicis eligat, qui in tali processu unum votum habeant: si vero uterque ab Episcopo discordaverit, eligatur tertius ab Episcopo, et capitulo; et si in hac electione discordaverint, electio tertii devolvatur ad viciniorem Episcopum; et juxta eam partem, cum qua tertius conveniet, articulus causae finiatur. Hanc dispositionem Trident. tunc locum habere, quando capitula sunt exempta a jurisdictione ordinaria Episcopi, fertur declarasse S. Congr. conformiter decreto Pauli III. *S.* 6. *c.* 4. *de refor.* At si capitulum non sit exemptum, Episcopus sua auctoritate procedet contra singulares personas: imo si totum capitulum, etiam exemptum, deliquit, solus Episcopus procedet, ut iterum declaravit S. Congr. nisi verteretur causa propria Episcopi, in qua judicare nequit: et tunc potestas devolvitur ad superiorem, Engl. *n.* 4. et alii. 3. Denique Episcopus, aut alius praelatus opus habet consensu capituli in iis negotiis, in quibus consuevit talis consensus exquiri, vel in quibus Ecclesiae, aut capituli praejudicium vertitur. Et quamvis sine tali consensu Ecclesiam parochialem convertere nequeat in regularem *can.* 73. *si Episcopus* 12. *q.* 1. tamen absque consensu capituli monasterio donare potest quinquagesimam, vel centesimam partem *can.* 74. *ibid.* quae constitutio salva manet, ut indicat Inn. III. *c.* 9. *h. t.*

3. Q. II. *Quando praelatus opus habet consilio capituli?* R. In casibus a jure, vel consuetudine expressis; ut in condendis statutis, in institutionibus, et destitutionibus Clericorum, eorumque excessibus puniendis; in rerum Ecclesiae administrationibus, et in casu, quo res inferioris Ecclesiae alienanda est, in convocanda synodo, ceterisque alicujus momenti negotiis *c.* 4. 5. *h. t.* Expediet autem, ut Episcopus proponat causam mature a capitularibus ponderandam; si tamen causa esset propria Episcopi, is actui deliberationis non deberet interesse, ne libertas respondendi capitularibus impediatur, Trid. *S.* 25. *c.* 6. *de refor.*

4. Haec ita de jure communi, quod consuetudo in multis immutavit, cum videamus Episcopos multa per se agere, quae sine consensu, vel consilio capituli agi non deberent; ut Lambertinus dicat praesentem titulum jam recessisse ab aula. Videtur autem talis consuetudo approbari *c.* 3. *de consuet.* in 6. nisi damnosa esset Ecclesiis; tunc enim corruptela dicenda foret *cap.* 1. *de consuetud.*

TITULUS XI.

De his, quae fiunt a majori parto Capituli.

Agitur de hac materia *Can.* 2. *ca.* 10. *q.* 2. et alibi sparsim, ut de electionibus, alienationibus etc.

1. *Nota* 1. Capitulum in praesenti esse collegium Clericorum, qui tanquam membro sub uno Praelato, tanquam capite principali vivunt; uti sunt capitula secularia, et regularia, collegiata, cathedralia, et metropolitana etc. Et quidem ad capitulum seculare soli pertinent Canonici, non vero pensionarii, nec dignitates, nisi simul sint Canonici, nec Episcopus, seu Praelatus, qui *tit. praecedenti* contra distinguitur capitulo; nec omnes Canonici vocem habent in capitulo, sed tantum qui saltem in sacro Subdiaconatus ordine constituti sunt Trident. *sess.* 22. *c.* 4. *de ref.* Ad capitulum vero regulare pertinent soli professi in Subdiaconatu saltem constituti, nisi regula a Sede Apost. probata plus, vel minus requirat *ibid.*

2. *Nota* 2. Substantialia capitulum constituentia esse: 1. Plures personas, ab initio saltem tres *l.* 85. *ff. de V. S.* et quidem sub uno capite, seu Praelato; alias non communitas, sed singularitas esset. Jura autem capituli conservantur in uno, si ceteri deficerent, quia in uno stat nomen universitatis *l.* 7. *in fin. ff. quod cujusque univer.* imo in muris, et his dirutis in pavimento remanent jura, nisi communitas supprimatur, seu extinguatur. Unde Pontifex monasteria desolata citra causam publicam ab uno Ordine nequit transferre ad alterum, vel alteri usui applicare; cum jura quaesita subditorum sine gravi, et publica causa tollere nequeat: ita comm. DD. ex praecepto naturali: *neminem laedere, jus suum cuique tribuere* §. 3. *Inst. de J. et J.* 2. Ad capitulum requiritur aerarium, seu cassa communis, sigillum commune, quo acta capitularia muniantur; syndicus, seu procurator communis pro juribus capituli defendendis.

3. Q. I. *Quid juris circa convocationem capituli?* R. 1. Sede plena, potestas convocandi capitulum est penes Praelatum; cum et ejus sit rem majoris momenti proponere capitulo: at sede vacante, potestas ista competit decano, seu primariae personae capituli, Trid. *sess.* 25. *c.* 6. *de ref.* 2. Vocandi sunt omnes praesentes, vel non procul absentes secundum dicta *lib.* 1. *tit. de elect. num.* 10. in qua convocatione maxime attendenda est consuetudo, et statuta particularia, quae tamen recipiunt interpretationem ex jure communi, v. g. est statutum, ut omnes absentes vocentur, si unus, vel alter non vocetur, actus a ceteris gestus ipso jure erit validus; sicut de jure communi. licet contempti agero possint ad ejus rescissionem, nisi specialiter per Sedem Apostolicam confirmaretur statutum contrarium juri communi, cum inferiores condere nequeant statuta adversantia juri Pontificio *cap.* 7. *institutionis* 25. *qu.* 2. *cap.* 9. *de M. et O.* 3. Tempus celebrando capitulo praefigi potest quodcumque, etiam feriatum, exceptis illis horis, quibus divina officia celebrantur; nisi necessitas ur-

geret: nam actus capitulares non exerceentur cum strepitu, sicut judiciales, qui diebus feriatis prohibentur *cap.* 1. *et fin. de fer.* Locus vero erit solitus, vel alius honestus, in quo omnes conveniant, cum separatim acta a singulis non censeantur acta capituli, et aliud sit capitulum, aliud singulares personae capituli.

4. Q. II. *Qua forma expediendus sit actus capitularis?* R. 1. Proposito negotio, quilibet capitularis mentem suam exprimere debet viva voce, ut appareat etiam sanior pars consentientium, vel dissentientium: nam nonnulli, praesertim juvenes, quos plerumque privatus affectus sursum deorsum, in laxitates, et exorbitantias trahit, saepe imprudenter darent suffragia secreta, cum magno dispendio Ecclesiae, et boni communis. Excipe certa negotia, quae ob specialem causam melius per secreta suffragia expediuntur; ut electiones, maxime apud Regulares Trid. *sess.* 25. *c.* 6. *de reg.* et alia praesertim odiosa; quo casu commodius suffragia dantur in scripto, ut motiva, et rationes suffragantis appareant. In levioribus negotiis fabae, seu lapilli solent adhiberi. 2. Facta collatione praevalet major, et sanior pars capituli; modo sit major absolute quoad omnes, non vero major respectu aliarum partium minorum, etsi tantum medium supersit votum: ut si consentiant sex capitulares ex undecim; ita instar regulae ex *cap.* 1. *hoc tit.* ibi: *praevaleat semper, et suum consequatur effectum, quod a majori, et saniori parte capituli fuerit constitutum*; dummodo plusquam tertia pars capituli non sit contempta; cum potestas capitularis resideat saltem in duabus partibus ex tribus *l.* 3. 4. *ff. quod cujusque univer.* Haec regula non est sine suis exceptionibus, ut mox videbitur. 3. Super actu capitulari erigi solet scriptura, seu instrumentum, quod munitur sigillo communi, et subscriptione, non necessario omnium, sed juxta consuetudinem duorum, vel trium; nisi aliud specialiter in jure, vel statuto caveatur: absentium vero nomina ob periculum falsitatis, non subscribuntur.

5. Q. III. *In quibus casibus major pars non sufficit ad valorem actus capitularis?* R. 1. In electione Papae, in postulatione concurrente cum electione, in dando coadjutore Episcopo amenti, ubi concurrere debent partes duae ex tribus, ut suis locis dictum R. 2. Consensus omnium requiritur in admissione Clerici extranei ad suffragandum, transferenda potestate eligendi in compromissarios; in actibus merae facultatis, et donationibus liberalibus: nam in his casibus procedit *regula* 29. *in* 6. *quod omnes tangit, debet ab ominibus approbari.* R. 3. Circa bona communia capituli, seu omnium ut universorum, major pars potest aliquid decernere in praejudicium minoris; cum major pars quoad bona communia repraesentet totam communitatem: at quoad bona propria, ut sunt redditus Ecclesiastici cuilibet Canonico assignati, tunc tantum major pars potest aliquid decernere in praejudicium minoris, dum id, de quo agitur, applicandum est eidem Ecclesiae, seu capitulo, ob ejus necessitatem, aut evidentem utilitatem; ut pro fabrica Ecclesiae, pro seminario, ut Ecclesia ista habeat idoneos ministros; vel si id, de quo agitur, applicandum sit o-

peri extraneo necessario, et utili, v. g. pro alendis pauperibus studiosis, vel religiosis valdo necessariis, aut utilibus. Et in hoc sensu procedit *cap. fin. hoc tit.* nam in his casibus, dum major, et sanior pars bono communi consulere volens, aliquid ex abundantibus, et superfluis singulorum redditibus detrahendum decernit, valde rationabiliter agit, et minor pars irrationabiliter contradicit; ergo aequum est, ut praevaleat decretum majoris, et sanioris partis. At si id, do quo agitur, applicandum sit operi extraneo, specialiter non necessario, vel utili, major pars nihil potest decernere in praejudicium minoris; sed etiam unus contradicendo impedire potest tale decretum; cum hic procedat *reg. quod omnes in* 6. Multo minus circa bona patrimonialia, vel quasi, aliquid decerni potest in praejudicium singulorum *argum. l.* 11. *ff. de S. P. R.* ubi Celsus ait, jus eundi per fundum communem non aliter meum fieri, quam si omnes cedant; cum in re communi potior sit conditio prohibentis *reg.* 56. *in* 6.

6. Q. IV. *An minor pars contradicere possit decreto majoris partis, vel ab eo appellare?* R. 1. Contradicere potest, si causam rationabilem afferat, eamque probet coram Superiore capituli, vel arbitris ad hoc electis *cap.* 1. *hoc tit.* appellare vero non permittitur, nisi decretum vergat in detrimentum Ecclesiae, aut singulorum capitularium. Quo casu, si appellaverit (non tenetur autem appellare, sed sufficit contradicere, cum acta extrajudicialia non transeant in rem judicatam) id commodi habet, quod non teneantur obedire decreto majoris partis: hoc tamen, non obstante appellatione, exequtioni mandari potest, sed revocabiliter: quia evicta causa appellationis, decretum, et gesta post appellationem revocanda sunt. Si vero decretum non vergat in praejudicium Ecclesiae, et capitularium, sed tertii extranei, contradicenti non admittitur appellatio, sed denuntiatio Evangelica coram superiore, ut is peccatum capitularium emendet. 2. Contradictio expressa requiritur in iis actibus, in quibus tacitus consensus sufficit ad valorem; quia tunc tacens habetur pro consentiente ex *reg. qui tacet in* 6. at in illis actibus, in quibus ad valorem actus requiritur expressus consensus, non requitur expressa contradictio, ut in electione, alienationo rerum Ecclesiae etc. quia tacens non habetur pro consentiente ex *reg. is, qui tacet. in* 6.

7. Q. V. *Quid Episcopus, seu Praelatus possit in actu capitulari?* R. 1. Episcopus, aut Praelatus regulariter non dat votum in actibus capitularibus; imo si vota sint paria, non potest accessu suo unam partem complere: nam juxta Trid. *Sess.* 25. *c.* 6. *de ref.* Episcopi est *capitulum convocare, vota exquirere, et juxta ea concludere;* non vero votum dare, nisi simul esset Canonicus: vel nisi aliud haberet consuetudo. 2. Episcopus minorem partem, quae irrationabiliter, et sine causa probata contradicit, cogere potest ad parendum decreto majoris partis, v. g. ut in casu necessitatis aliquid contribuatur pro fabrica Ecclesiae etc.

TITULUS XII.

Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.

1. Rubrica ista habens sensum completum, instar regulae allegatur, et justissime: tum quia aequum est, ut, toto officio, et onore ad Clericum transeunte, etiam totum beneficium sine diminutione ad illum transeat; tum ne collatores pro suo, suorumque commodo, beneficia gravent, et diminuant per *impositionem pensionum*, et *reservationem fructuum*, quod etiam vetat Trid. *Sess.* 24. *c.* 13. *v. ad haec de ref.* Sed quia nulla regula sine exceptione, ideo.

2. Q. I. *An, et quis imponere possit beneficiis pensionem, seu jus ad certam portionem redditTuum*? R. 1. Papa non tantum beneficiis inferioribus, sed etiam cathedralibus imponere potest pensionem perpetuam ex justa causa, cum habeat plenam potestatem disponendi de beneficiis; et similiter reservare fructus beneficiorum vacantium *c.* 2. *de praeb. in* 6. *Clem.* 1. *ut lit. pend.*

3. R. 2. Episcopus ex justa causa imponere potest pensionem temporalem, non vero perpetuam, sicut Papa *c.* 21. *et* 30. *de praeb.*

Circa pensiones imponendas Parochialibus vide Elench. VI. n. LXXI. part. 1. *pag.* 94.

Ex Constit. Bened. XIV. In sublimi 29. *Aug.* 1741. *Resignationes beneficiorum cum reservatione pensionis, et pacto eam cassandi per anticipatas, vel anticipandas solutiones annullantur; additurque poena privationis beneficii, inhabilitatis ad alia assequenda, et etiam restitutionis perceptae pecuniae pro ejusdem pensionis cassatione; cassationesque, et extensiones pensionum irritantur intra sex menses a capta beneficii possessione; ac etiam cassationes commodi eas exigendi factae intra sex menses a capta possessione.*

4. Q. II. *Cui constitui possit pensio?* R. 1. Clerico saltem prima tonsura insignito, non conjugato, non bigamo, non excommunicato, aut suspenso, non irregulari ex stylo Curiae; sed teste Garcia, oppositum declaravit S. Congr. in Cremonens. non illegitimo, nisi dispensatus sit ad primam tonsuram. Quia vero pensio non est beneficium proprie *c.* 4. *de praeb. in* 6. non requiruntur in pensionario 14. anni, sed sufficit aetas supra septennium apta ad suscipiendam primam tonsuram. 2. Pensionarius obligatur recitare horas Canonicas: secus omittendo, pro rata non facit pensionem suam: et similiter pro rata tenetur ad collectas, subsidium charitativum et similia onera: non tamen tenetur deferre habitum, et tonsuram clericalem ex Constitut. 92. Sixti V. *Cum sacrosanctam* correctoria Const. Pii V. 71. nisi pensio excedat summam 60. ducatorum auri de camera. 3. Laicus ex solius Papae licentia percipere potest pensionem temporalem; quia jus exigendi fructus nemo alius separare potest a titulo spiritualis officii. Hac autem separatione facta, pensio, utpote jus temporale, citra simoniam vendi, aut redimi potest.

Vide notata supra.

5. Q. III. *Qua forma pensio consti-*

tuatur? R. 1. *Ex justa causa*, v. g. ob bonum pacis, et concordiae inter litigantes, ob merita, vel ministerium Ecclesiae exhibitum, ob sustentationem Clerici, qui causa senii, vel infirmitatis renuntiavorit beneficio, pro subsidio pauperum scholarium, captivorum, egentium etc. 2. Pensiones istae debent esse *moderatae:* et ideo Episcopatus, qui mille, Canonicatus, et parochiae, quae centum, et beneficia simplicia, quae 24. ducatorum summam annuam non excedunt, non debent gravari pensionibus. Trid. *sess.* 24. *c.* 13. *de ref.* quia non debet beneficiato sustentatio surripi, et discooperiri unum altare, ut cooperiatur alterum. Quodsi beneficium gravatum est una pensione, impetratio Papalis ad alteram censetur subreptitia; nisi prioris mentionem faciat; quia Papa non censetur velle bis gravare. 3. Exquirendus est consensus beneficiati, qui sufficit tacitus; uti et patroni, si beneficium est patronatum, saltem pro eo casu, quo ipsum beneficium gravatur. Papa his solemnitatibus non ligatur: ut tamen licite pensionem imponat, requiritur justa causa; secus non tam dispensaret, quam dissiparet bona Ecclesiastica.

6. Q. IV. *An fieri possit translatio pensionum ab una in aliam personam?* R. Potest de solius Papae licentia: nam talis translatio est extinctio veteris pensionis, et constitutio novae in vitam translatarii; quod fieri nequit, nisi vi indulti Apostolici, et coram exequutore Canonico cathedrali, vel persona in dignitate constituta, Gar. Flamin. etc. Indulta ejusmodi translationum revocata sunt a Pio V. *Constit. Sacrosanctum*, ita ut potestas transferendi deinceps non concedatur, nisi S. R. E. Cardinalibus; et ex privilegio Sixti V. Militibus Lauretanis. Fieri autem potest haec translatio, etiam in articulo mortis, non obstante *reg. Cancell. de viginti;* non tamen per testamentum, ut decidit Rota in Placentina pensionis 1602. 17. *Jun.*

Quicumque alii pensionarii transferre nequeunt pensiones, nisi ex speciali indulto S. Sedis, toties quoties concedi solito familiaribus Papae, et conclavistis. Circa formam hujusmodi translationis servandam inspiciendus est tenor indulti, in quo semper poni consuevit clausula. Servata tamen forma Constitut. Innoc. XI. super translationibus pensionum editae, ***relatae a Card. de Luca post tractatum de pensionibus ad ornatum Constit. Innoc. XI. de non transferendis pensionibus ultra medietatem illarum.***

7. Q. V. *Quomodo extinguatur pensio?* R. I. Si pensio imposita est beneficiato, morte illius, si vero beneficio, morte pensionarii. II. Matrimonio contracto a pensionario, nisi adesset dispensatio Papae, vel pensio esset laicalis. III. Professione religiosa. IV. Militia assumpta; etsi non pugnaverit. Sac. Congr. in Niciens. 19. *Dec.* 1648.

Et novissime in Ulixbonen. orientalis pensionis* 23. *Novemb.* 1737. *ut in fol. ejusd. diei in Thesaur. resol. Cong. Conc. ubi Eminentissimus Cavalchini tunc secretarius plura eruditissime de more in hac eadem facti specie cumulat; etiamsi agatur de militia custodiae corporis Pontificis equitum levis armaturae, ut ibidem decisum

fuisse refert ab eadem Sac. Cong. 7. *Decemb.* 1720.

V. Remissione pensionis in perpetuum. VI. Promotione ad Episcopatum ex stylo Curiae; nisi Episcopatus esset titularis, vel Cardinalitius.

Quando amittatur pensio ob non delationem habitus Clericalis vide Elencho VI. num. XXIII. par. I. Pag. 72.

Pensio annexa officio spirituali citra simoniam redimi pecunia non potest: imo probabilius nec pensio mixta, quae datur Clerico; non tamen ob aliquod ministerium spirituale: nam beneficiatus, nisi obtenta licentia Papae, non habet potestatem extinguendi priorem pensionem, et taxandi certam summam in locum pensionis succedentem. Plura de his vide in Garcia, Flamin et aliis.

8. Q. VI. *Quid Episcopus possit circa reservationem fructuum?* R. 1. Episcopus non potest differre collationem beneficiorum, ut ipse intermedios fructus percipiat *arg. cap.* 30. §. *fin. de praeb.* sed fructus isti asservandi sunt successori: nisi pars aliqua eorum impendi deberet fabricae Ecclesiae *c.* 4. *in fin. de offic. Ord.* Insuper prohibetur ei, ne ex beneficio conferendo aliquam partem fructuum sibi, vel suis amicis reservet, *c. un. h. t.* quia hic ex pacto daretur spirituale pro temporali. 2. In casu necessitatis potest Episcopus redditus vacantis beneficii reservare, v. g. ad exsolvenda debita nomine Ecclesiae contracta, ad fabricam Ecclesiae; modo beneficiorum sit abundans; talisque reservatio aliquorum fructuum fit ante, vel in ipsa collatione beneficii. Ita com. cum S. D. 2. 2. *quaest.* 100. *a.* 4. *in fin.* nam quod in jure est illicitum, necessitas facit licitum ex *reg.* 4. *in antiq.* At pro sua, vel capitulari mensa tales fructus non potest applicare, *Clem.* 2. *de reb. Eccl. non al. et c.* 32. *de V. S.* ubi id tribuitur privilegio Apostolico, ne scil. Episcopus cum capitulo auctorizet suum proprium factum.

TITULUS XIII.

De rebus Ecclesiae alienandis, vel non.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementinis, et Extrav. com. *K. t.* in Decreto 10. *quaest.* 2. *et* 12. *q.* 2. *et* 16. *quaest.* 6. *et c. id constituimus* 17. *q.* 4: in Trident. *Sess.* 22. *c.* 11. *et Sess.* 25. *c.* 11. *de refor. nov.* 7. 40. 46. 120. *et l.* 14. cum *seqq. C. de Sacr. Eccl.* item argumento ducto a minoribus in Pandectis *lib.* 27. *tit.* 9. in Codice *lib.* 5. *tit.* 71. 72. 73.

1. *Nota* 1. Res Ecclesiae alias esse *corporales*, quae sensu corporeo tangi possunt, ut fundi, pecunia. Alias *incorporales*, quae solo intellectu percipiuntur, ut jura. 2. Alias *immobiles*, quae loco moveri nequeunt, vel *naturaliter*, ut fundi, vel *civiliter:* quae licet ex natura sua moveri possint, tamen quia destinatae sunt ad perpetuum ornamentum, seu utilitatem rei immobilis, accessorie dicuntur immobiles, ut portae, fenestrae etc. *l.* 13. §. *final. ff. de action. empt.* Alias *mobiles*, quae de loco moveri possunt. *Jura, et actiones* sequuntur conditionem rei, cui inhaerent; ac proinde immobilibus, et mobilibus accensentur. 3. Res immobiles vel sunt magni mo-

menti, seu magnae utilitatis, vel exigui momenti, seu parvae utilitatis; de quo, cum jure definitum non sit, prudens judex arbitrabitur secundum circumstantias locorum, et temporum. Similiter res mobiles, vel sunt *fungibiles*, quae uno usu consumuntur, et servando servari non possunt, ut frumentum, vinum, oleum, quibus etiam pecunia accensetur: vel sunt *servabiles*, seu non fungibiles, quae servando servari possunt: et hae vel *pretiosae*, ut monilia, vasa aurea etc. vel *non pretiosae*, ut communis alia supellex. Quantus valor requiratur, ut res dicatur pretiosa, non conveniunt DD. alii 100. alii 25. alii 20. aureorum valorem assignant: sed in hoc maxime attendi debet praxis et consuetudo locorum.

Vide infra post n. 3.

4. Ex rebus Ecclesiae, aliae sunt *profanae*, quae sunt juris humani, et intra commercium, ut fundi, praedia, animalia, servi etc. aliae *sacrae, et religiosae*, quae sunt juris divini ob specialem deputationem ad cultum divinum: atque ita extra commercium humanum, ut templa, altaria, calices etc. §. 7. *Inst. R. D.* In certis tamen casibus alienari possunt; dummodo labes simoniae evitetur.

2. *Nota* 2. quod *alienatio* stricte sumpta sit actus, quo dominium plenum, aut saltem directum rei in alterum transfertur, ut venditio, donatio, permutatio, *l.* 67. *pr. ff. de V. S.* alienatio late accepta est actus, quo jus quodcumque rei in alterum transfertur, ut dominium utile, ususfructus, servitus, etc. et in hoc secundo sensu hic alienationem accipi, infra dicetur. Agetur autem hic 1. de rebus alienari permissis, vel prohibitis. 2. De modis. 3. De forma. 4. De effectu alienationum: et ultimo de poenis male alienantium.

3. Q. I. *Quae res Ecclesiarum alienari sint permissae?* R. Id pendere ex praxi, et consuetudine locorum, cum regula a Jure definita non sit. In specie autem alienari possunt. 1. Res mobiles non pretiosae, et quae servando servari non possunt, ut poma, oleum etc. 2. Res inutiles, et multo magis si damnosae sint, ut servi fugitivi. 3. Bona ab antiquo in feudum, vel emphyteusim dari solita: quae si redeant ad Ecclesiam, iterum hoc modo obligari possunt *c. fin. de feud.* 4. Pecunia, quae regulariter rebus fungibilibus accensetur §. 2. *Inde usufr.* 5. Bona etiam immobilia donata, vel legata Regularibus ad ea possidenda incapacibus: nam tunc alienatio est necessaria necessitate juris: pretium vero ex iis alienatis perceptum, convertendum est in utilitatem monasterii; sicut accidit apud FF. Minores S. Francisci. 6. Terrulae, et aliae res immobiles exigui valoris, et parvae utilitatis *Can.* 35. *terrulas* 12. *q.* 2. cui Canoni non fuisse derogatum per *Extr. Ambitiosae h. t. int. com.* nec per Trid. S. 22. *c.* 11. *de ref.* declaravit S. Congr. Conc. teste Fagn. in *c.* 5. *nulli h. t. a n.* 24. Ratio est, quia Praelatis permittitur donatio rei modicae, *c.* 3. *de donat.* licet alias donatio generaliter sit eis interdicta; ergo et alienatio rei modicae, et parvae utilitatis; ut jura ista optime interpretatur praxis, et consuetudo. Porro res istas alienabiles potest licite Praelatus alienare, licet fecerit juramentum

de non alienando; cum tale juramentum in materia juris emissum, interpretationem ex jure recipiat, ut intelligatur de non alienando tunc, quando jus alienationem prohibet *c.* 21. 25. *de jurejur.*

Haec eadem facultas ex decreto Cong. Conc. 17. *Novemb.* 1703. *relato a Card. Petra in commentar. ad const. V. Pauli II. tit.* 19. *n.* 70. *competit etiam Abbatibus vere nullius: non vero aliis Superioribus regularibus, etiam majoribus, ex decret. Cong. Episc. in Tropejen. alienat.* 11. *Januar.* 1692. *a Monacelli in formul. fori Eccles. tit.* 5. *formul.* 15. *n.* 28. *quin in hujusmodi rerum exiguarum alienatione indigent licentia, et decreto Ordinarii, ut firmat etiam Bened. XIV. Instit. Eccles.* 69. *Res vero exiguae, vel modici valoris ex decreto d. Congreg. Episc.* 22. *Martii* 1611. *relato ab eodem Petra loc. cit. num.* 62. *ex stylo Curiae dicuntur, quae non excedunt summam XXV. scutorum aureorum licet Congr. Conc. teste Fagn. in c. Nulli hoc eod. tit. usque ad an.* 1613. *duxerit, nihil circa hanc valoris summam statuere, sed deducendam esse ex jure communi. Nec ultra dictam summam suffragatur consuetudo, ut ex aliis ejusd. Cong. Conc. decretis relatis a d. Petra n.* 65. *a quo solide reprobatur abusus, et dolus, quo res magni valoris per plures alienationes modicas diversis vicibus concedi posse ab Episcopis aliqui dictitarunt, cum id fieret in fraudem legis.*

4. Q. II. *Quae res Ecclesiarum alienari sint prohibitae,* puta sine solemnitatibus a jure requisitis? R. Omnes res immobiles magni momenti, et mobiles pretiosae, quae immobilibus aequiparantur: ita Impp. Leo, et Anthemius, Justin. *Nov.* 7. 46. 120. *et l.* 21. *cum auth. hoc jus C. de Sac. Eccl.* quae prohibitio multis Canonicis sanctionibus firmata est *Can.* 19. *et seq.* 12. *q.* 2. *c.* 1. 7. 8. *de his, quae a Prael.* et per plura capitula *hoc tit.* et Trident. *Sess.* 22. *c.* 11. *de refor.* et per plures speciales Sedis Apost. constitutiones. Cujus prohibitionis causa est necessitas, et utilitas Ecclesiarum, ne, patrimonio earum consumpto, ministri egeant, cultus divinus minuatur; et tandem ipsae Ecclesiae pereant. In specie alienari prohibentur; 1. Oppida, castra, villae, praedia, et similia bona, quae radicem habent. 2. Vasa aurea, argentea, ususfructus longi temporis, census annui, reliquiae insignes Sanctorum; ut totum corpus, caput, brachium etc. Bibliothecae: unus tamen, vel alter liber (nisi esset specialiter rarus, et utilis, non facile acquisibilis) alienari posset. 3. Actiones rerum immobilium, vel pretiosarum, quarum conditionem sequuntur. 4. Pecunia data cum conditione, ne alienetur; sed instar thesauri asservetur: vel data, aut ex venditione rerum redacta in eum finem, ut res immobilis, vel mobilis pretiosa ematur. 5. Pecunia in dotem Ecclesiae, et sustentationem ministrorum data; ut ex censu illius vivant; cum talis pecunia aequiparetur fundo ad sustentationem perpetuam destinato. Idem dic de pecunia pro annuis fundationibus, et oneribus Missarum, et similibus destinata: nam sicut sustentatio

pro ministris debet esse perpetua, ita pecunia censu, vel aliis licitis usuris fructificans, perpetua sit oportet. Quo in genere potissimum stringuntur Praelati Ecclesiarum, et monasteriorum, quae fundis carent, et ex solis annuis censibus sustentantur: ita haec omnia deducuntur ex *cap.* 5. *hoc tit. Extrav. Ambitiosae. eod. tit. com.* ubi generaliter prohibetur alienatio bonorum Ecclesiae, ex quibus pendet ejus sustentatio.

5. Q. III. *Quibus modis censeantur res Ecclesiae alienari?* R. 1. Omnibus illis modis, quibus res, seu patrimonium Ecclesiae diminuitur: cujusmodi sunt: donatio, venditio, permutatio, hypothecatio specialis in certa re, concessio feudi, aut emphyteusis, locatio ultra triennium, constitutio servitutis realis, vel personalis, seu ususfructus, cessio litis, vel actionis, transactio, vel compromissum, vi quorum sequeretur alienatio rei immobilis, seu mobilis pretiosae; unio Ecclesiarum, translatio bonorum, vel redditurum ab una Ecclesia ad alteram, vel ab uno monasterio ad aliud.

Locatio ultra triennium facta, est nulla, etiam pro triennio ex veriori sententia: si vero ex fundo locato percipiuntur fructus quolibet tantum biennio, aut triennio, locatio fieri potest etiam ad sexennium, vel novennium; cum Extravag. Ambitiosae solum respiciat fructum triennalem, non temporis spatium, Fagn. in cap. Nulli *hoc eod. tit. n.* 43.

Denique omnis *conditio:* quo nomine varii varia intellexerunt, ut refertur in scholio *c.* 5. *h. t.* sed probabilius nomine *conditionis* venit hic omne pactum, quo citra translationem dominii directi, vel utilis res gravantur in praejudicium Ecclesiae: ut concessio usus, servitutis, juris lignandi, venandi etc. nam in jure conditio frequenter accipitur pro pacto *l.* 76. *ff. pro socio*, ibi: *mecum coisti ea conditione, l.* 7. *C. de pact. l.* 6. *§. fin. ff. de contrah. empt.*

Non est tamen prohibitum arbores nocivas eradicare, alias subrogando in aptiori loco ex Decreto Cong. Conc. 29. *Jul.* 1684. *relato a Petra loc. mox cit. sect.* 2. *num.* 15. *imo Passerin. de statu hominum tom.* 1. *quaest.* 185. *art.* 7. *num.* 340. *tenet arbores licite incidi posse, si materia sit parva, et fundus notabiliter non deterioretur ex Rot. decis.* 553. *part.* 2. *recent.*

6. R. 2. Hypothecatio generalis omnium rerum Ecclesiae non videtur prohibita; adeoque urgente justa causa, Praelatus absque solemnitatibus Canonicis poterit bona Ecclesiae subjicere hypothecae generali, v. gr. ad firmandum contractum; nam *cap.* 5. *hoc tit.* exprimitur sola hypotheca specialis; ergo generalis, videtur permissa; cum in illa, et non in ista sit periculum alienationis. Excipe casum tantae quantitatis, ut non esset spes bona Ecclesiae redimendi, Abb. Covar. Fagn. Schmalz. *n.* 20. cum citt.

7. R. 3. Repudiatio haereditatis delatae, vel legati relicti Ecclesiae valide fit a Praelato sine solemnitatibus Canonicis; et consequenter non continetur sub dictis modis alienandi: ita Abb. Jason. Schmalz. Reiff. *tit. de his, quae a Prael. a n.* 35. cum glossa *Can. fin.* 16. *q.* 6. *v. meliorem*, contra Lamb. Pichler, et

alios ex integro negantes; et contra Azor. Engl. Schmier, et alios, qui affirmant repudiationem haereditatis esse validam, sed repudiationem legati invalidam esse contendunt. *Prob.* 1. *pars:* ideo repudiatio haereditatis non esset valida, quia est alienatio rerum, seu juris Ecclesiae juxta praesentem rubricam; sed non est alienatio rerum, seu juris Ecclesiae: nam *qui occasione acquirendi non utitur, non intelligitur alienare, veluti qui haereditatem omittit l.* 28. *pr. ff. de V. S.* ergo: tum quia alienare est deperdere, seu res in patrimonio quaesitas diminuere *l.* 1. *in fin. et seqq.* maxime *l.* 6. §. 2. *ff. quae in fraud. creditor.* sed repudians haereditatem, non deperdit aliquid de patrimonio Ecclesiae, cum jus haereditatis ante aditionem non sit in bonis haeredis *l.* 5. §. 13. *ff. de donat. int. V. et U.* ubi ratio additur: *neque enim pauperior fit, qui non acquirit* haereditatem, *sed qui de patrimonio suo deposuit: et l.* 23. *pr. ff. de acq. poss.* JCtus ait: *cum haeredes instituti sumus, adita haereditate, omnia jura ad nos transeunt:* ergo Praelatus repudians haereditatem non alienat bona Ecclesiae, et cons. valide operatur. *Prob.* 2. *pars:* Ideo repudiatio legati non valeret, quia legatum a morte testatoris, et adita haereditate, statim transit in dominium legatarii per *l.* 77. §. 3. *et l.* 80. *ff. de legat.* 2. sed non transit absolute, sed tantum conditionate, si legatarius legatum non repudiaverit, sed acceptaverit, ut patet ex his *ll. citt.* et clarius ex *l.* 38. §. 1. *ff. de legatione* 1. *l.* 86. §. 2. *eodem*, ubi Juris Consultus ait*: cum tibi servus legatur, et ipsius servi status, et omnium, quae personam ejus attingunt, in suspenso est: nam si legatarius repulerit legatum, numquam ejus fuisse videbitur; si non repulerit, ex die aditae haereditatis ejus intelligitur;* ergo repudiatio legati valet, cum non transiverit in dominium absolutum Ecclesiae: ita Praelatus, licet non acquisiverit, tamen patrimonium Ecclesiae non diminuit, seu non alienavit. Idem docet JCtus *l.* 5. §. 14. *de donat. int. V. et U. Confir.* utraque pars ex *l.* 80. *ff. de V. O. et l.* 12. *ff. de reb. dub.* in dubio standum est pro valore actus, ut potius valeat, quam pereat: sed controversia ista est dubia, ergo. Ceterum repudiatio ista, si fiat a Praelato sine justa causa, est illicita, Praelatusque peccans contra officium suum, quo obligatur bonum Ecclesiae quaerere, tenetur ei ad compensationem damni illati *c. quicumque* 12. *q.* 4. si vero excussus Praelatus non sit solvendo, Ecclesiae competit aliud remedium restitutionis in integrum, sicut minori laeso per repudiationem haereditatis *l.* 24. §. 2. *ff. de Minor.*

Obj. 1. Ecclesia ex institutione haeredis, vel ex relicto legato habet jus quaesitum; sed Praelatus repudiare, et alienare nequit jura quaestita Ecclesiae, nisi cum debitis solemnitatibus *c.* 5. *h. t.* ergo. 2. In *h. t.* alienatio accipitur latissime; sed repudiatio haereditatis, aut legati continetur sub alienatione latissime accepta *l.* 5. §. 8. *ff. de reb. eor.* ubi Ulp. ait: *fundum autem legatum repudiare pupillus sine praetoris au-*

ctoritate non potest: esse enim et hanc alienationem, cum res sit pupilli, nemo dubitat.

R. *Ad* 1. Dist. min. habet jus quaesitum absolute, neg. m. conditionate, si Praelatus nomine Ecclesiae acceptaverit, conc. m. cum jus istud actu non sit in patrimonio Ecclesiae, valide repudiatur, seu non acquiritur; non tamen alienatur. *Ad* 2. Alienatio hic accipitur latissime; attamen proprie pro diminutione rerum Ecclesiae; haereditas vero ante aditionem, et legatum ante agnitionem, seu acceptationem, necdum est res Ecclesiae; ergo repudiando non alienatur. *Ad prob.* in pupillo id speciale est, quod sine praetoris auctoritate haereditatem, aut legatum repudiare non possit: at minor valide repudiat; si tamen laesus est, re integra salvum habet beneficium restitutionis in integrum *l.* 24. §. 2. *ff. de Minor. l. fin. C. de repudiand. haered.* Ecclesia autem fungitur jure minoris *c.* 1. *de in integr. rest.* non pupilli, nisi sit viduata. Cetera, quae hic objici solent, ex dictis manent soluta, ut *Can.* 52. *et* 66. *caus.* 12. *q.* 2. *et Can.* 3. 16. *q.* 6. *c.* 4. 5. *hoc tit. Reg.* 76. *in* 6. *et l.* 49. *ff. de V. S.* ibi: *aeque. l. qui actionem. ff. de R. J. et l.* 77. §. 3. et *l.* 80. *ff. de legat.* 2. et *l. a Titio ff. de furtis.* ibi: *ea quae legantur et l.* 23. *C. de SS. Eccl. l.* 1. *et seqq. ff. de pollicitat.*

8. Q. IV. *Qua forma res Ecclesiae alienari possint?* R. sex requisita copulative esse necessaria, et sunt: I. *Justa causa*, vel *urgentis necessitatis*, cui aliter succurri nequit; ut si Ecclesia reparatione, vel paramentis necessariis indigeat, vel aliter aere alieno se liberare non possit: vel *evidentis utilitatis*, cum pro re minus utili magis utilis acquiri valeat: vel *pietatis*, ut pro redemptione captivorum, pro necessitatibus pauperum, ne fame pereant, pro bello sacro, laxandis caemeterii spatiis etc. vel *incommoditatis;* ut si res, v. g. ager, vinea, sylva ob distantiam, vel aliud impedimentum sit Ecclesiae inutilis, aut damnosa, eo quod plus in eam impendi debeat, quam fructificet: quae causa refertur ad causam utilitatis. Ita hae causae insinuantur, *c.* 1. *h. t. in* 6. *Can.* 15. 16. 52. 70. *caus.* 12. *q.* 2. etc. Sufficit autem causa de praesenti existens; licet postea per accidens causa ista cesset, v. g. major utilitas, modo sit causa vera legitime probata: sola vero existimata causa non videtur sufficere, ut docet Navar. et alii conformiter *c.* 1. *h. tit. in* 6. *et Clem.* 1. *h. t.*

9. II. *Tractatus capitularis*, in quo Praelatus cum capitulo legitime convocato deliberat, an expediens sit alienatio, *c.* 1. *h. t. in* 6. Si vero Ecclesia capitulo careat, sufficit, quod rector Ecclesiae consulat Episcopum, ejusque licentiam obtineat ad alienationem, modo cetera necessaria non desint.

10. III. *Consensus capituli* capitulariter datus *c.* 1. *de his, quae a Praelato;* etiamsi Episcopus nomine suo alienet rem inferioris Ecclesiae, *Clem.* 2. *hoc tit.* excepto casu, *cap.* 7. *eod.* ubi solius Episcopi consensus ad donandas Ecclesiae alteri decimas, quas laicus ante Conc. Later. acceptas, non vult propriae Ecclesiae restituere. At si Rector Ecclesiae, vel Praelatus Ecclesiae collegiatae

nomine suo vult alienare, non requiritur consensus capituli cathedralis, sed tantum consensus Episcopi: nam eo casu Episcopus non alienat, sed alienationi consensum praestat. Porro consensus capituli debet esse expressus; nec sufficit tacitus, saltem ad alienationem perpetuam, et magni momenti, *c.* 1. *de his, quae a Prelato*, ubi irrita dicitur alienatio *absque collaudatione, et subscriptione Clericorum.* Nec obstat *cap.* 2. *eod.* ibi: *conventu sciente, et non contradicente:* nam sermo est de donatione, seu temporali concessione *decimae* ad certum tempus; vel potius, ut explicat Gonz. nomine *decimae* venit ibi ipsum beneficium Ecclesiasticum, cujus praesentatio pertinebat ad Abbatissam, et conventum; et ita praesentatio data magistro N. sciente, et non contradicente conventu subsistit: secus, si facta est conventu ignorante, aut contradicente, praevalet ei altera praesentatio de consensu conventus facta magistro H. Sufficit autem consensus capituli per ratihabitionem datus *cap.* 3. *de his, quae a Praelato et reg.* 10. *in* 6. ut hic locum non habeat *regula* 18. *eod.* nam consensus capituli non auctorizat alienationem, sed ei consentit, quod obtinetur, sive ante, sive post per ratificationem consensus capituli praestetur.

11. IV. *Subscriptio capituli*, quae necessaria est ad substantiam alienationis, et non tantum ad probationem *c.* 1. *de his, quae a Praelato et c.* 8. *eod.* an vero omnes capitulares, an solum aliqui ex eis subscribere debeant, locorum consuetudo attendenda est. Et hic est specialis casus, in quoad formam contractus scriptura requiritur.

12. V. *Auctoritas superioris*, cui Ecclesia subjecta est, uti sunt Episcopus, capitulum, sede vacante, ejusque vicarius; non vero vicarius Episcopi, Praelatus plenissime cum cloro, et populo exemptus, et Papa in Ecclesiis exemptis: item, si Ecclesia regularis exempta habet suum provincialem, aut Generalem, ejus auctoritas sufficit absque auctoritate Episcopi. Ita *Can.* 41. *Abbatibus* 12. *q.* 1. *auth. hoc jus porrectum Cod. de Sac. Eccl.*

Vide additionem hoc eod. tit. post num. 3.

At consensus patroni, aut principis secularis per se non requiritur; nisi bona, et feuda Ecclesiae ea conditione data sint, ne sine consensu Principis alienentur, ut in Imperio, Austria, et Boemia observatur, factis super hoc concordatis.

13. VI. Denique requiritur *consensus Sedis Apostolicae* ex Constit. Greg. X. *cap.* 2. *h. t. in* 6. et Pauli II. *Extrav. Ambitiosae eod. int. com.* et quidem ad omnem alienationem, *praeterquam in casibus a jure permissis*, cujusmodi sunt, locatio infra triennium, infeudatio, et emphyteuticatio ab antiquo fieri solita, alienatio necessaria necessitate juris; sicut professi S. J. et FF. Minores necessitantur alienare bona immobilia, casus magnae, et urgentis necessitatis, quae moram non patitur pro recursu ad Sedem Apost. nam necessitas non habet legem *reg.* 4. *in antiq.*

14. Has omnes solemnitates observare tenentur etiam Regulares, ut patet

ex *cit. Extrav. Ambitiosae* et speciali S. Congr. decreto jussu Urbani VIII. edito 7. Sept. 1624. incip. *S. Congregatione Cardd.* etc. cujus tenor refertur in exemplaribus Trid. S. 25. *post c.* 11. *de refor.* Et haec sunt requisita ad formam alienationis rerum Ecclesiae, quorum uno deficiente, alienatio rerum alienari prohibitarum de jure communi non subsistit.

15. His tamen non ligatur Papae extraordinaria potestas, cum Papa de jure supra jus possit dispensare, *c.* 4. *de concess. praeb.* undo si Papa dispensative ex justa causa (secus dispensatio esset illicita) concedat potestatem alienandi, non opus erit tractatu, consensu, et subscriptione capituli, nec auctoritate immediati Praelati; *quia qui habet verbum superioris, non opus habet verbo inferioris*, ut ait Bald. *l.* 2. *C. quando decreto opus non est.*

16. Q. V. *Quid consuetudo possit circa alienationes rerum Ecclesiae?* R. 1. Consuetudine rogari possunt solemnitates Canonicae seorsim, haec vel illa, cum sint juris humani; non tamen omnes simul; et multo minus justa causa, quia talis consuetudo esset irrationabilis, et gravamen Ecclesiis afferret.

17. R. 2. An *Extrav. Ambitiosae h. t.* ubique recepta sit, vel in certis locis consuetudine abrogata ex toto, vel ex parte, sub judice lis est: nam Quaranta, Piasec. Fachin. et alii dicunt eam esso integraliter receptam per totum orbem: Cajet. Zyp. Sarmient. et alii dicunt non esse ubique receptam, imo nullibi extra Italiam, teste Zypaeo: Navar. Vallens. et alii dicunt eam receptam esse, quoad principalem dispositionem, non vero, quoad poenas, Sayrus, Donatus, Reiff. Engl. Konig, et alii dicunt consulendam esse praxim, et consuetudinem, vi cujus Episcopi Germaniae, et Praelati inferiores sine recursu ad Papam solent alienare; eorumque alienationes sustinentur, ut validae, non obstante juramento de non alienando sine consensu Papae; quia juramentum hoc in materia juris praestitum interpretationem recipit ex jure consuetudinario, tacitamque habet conditionem: *si*, vel *quatenus Extravagans ista usu recepta est.* Laudabilius tamen, et tutius foret juramentum hoc in forma specifica observare; cum non vergat in praejudicium salutis aeternae, *c.* 28. *de jurejur.*

18. Quia vero circa Regulares non affertur a Doctoribus talis consuetudo, imo scriptores passim inculcant observantiam decreti supra citati; ideo necesse est concludere, quod Regulares, etiam in Germania teneantur ad observantiam hujus decreti sub poenis in eo statutis, scil. ut, non obstantibus privilegiis quoad hoc revocatis, intra fines Europae nulla bona immobilia, vel mobilia pretiosa alienent; praeterquam in casibus a jure expressis, absque ipsius Congregationis Concilii expressa licentia in scriptis, et gratis concedenda, sub poena privationis omnium officiorum, vocisque activae, et passivae, ac perpetuae inhabilitatis ad illa in posterum obtinenda, quam ipso facto absque alia declaratione incurrant etc. Nolim tamen Praelatos, praesertim Germaniae condemnare, sicubi ex recepta apud eos praxi, et consuetudine alienant cum solo

consensu capituli sine ullo recursu ad S. Cong. nam consuetudo ista, cum de se non sit irrationabilis, legitimo tempore praescribi potest, et cons. praevalere juri positivo dictae *Extrav. Ambitiosae*, et decreti S. Cong. per *cap. fin. de consuet.*

19. Q. VI. *An, et quomodo sit invalida alienatio sine dictis solemnitatibus celebrata?* R. 1. Est invalida pro foro externo: Ita omnes ex *Can.* 52. *sine exceptione* 12. *q.* 2. *et c.* 1. 3. 8. *de his, quae a Prael. c.* 6. *h. t. c.* 1. *et fin. eod. in* 6. *Clem.* 1. *et Extravag. Ambitiosae eod.* quibus juribus expresse irritatio additur; et aliunde actus sine forma gestus, est invalidus saltem in foro externo.

20. R. 2. Est invalida etiam in foro interno, ut nullam producat obligationem ex parte Ecclesiae: ita Gibalin. Konig., Schmier., et multi TT. ac Can. contra Abb. Navar. Zoes, et alios, quorum sententia probabilis est, eique ex recentioribus subscribunt Schamb. Schmalz. Pichler. et alii. Prob. ex dictis juribus, quae satis clare indicant nullitatem pro foro interno: nam 1. juxta *Clem.* 1. *h. t.* recipienti nullum jus acquiritur: si autem alienatio valeret in foro interno, jus recipienti acquireretur. 2. *Extrav. Ambitiosae eod.* Papa dicit: *tam qui alienat, quam is, qui alienatas res, et praedicta bona receperit, sententiam excommunicationis incurrat*, quae sententia utique locum habet in foro interno; ergo Constitutio ista locum habet in foro interno. 3. Gregor. X. *c. fin. h. t. in* 6. signanter ait: *decernimus adeo viribus omnino carere, ut nec jus aliquod tribuant, nec praescribendi etiam causam parent:* sed si alienationes valerent in foro interno, viribus omnino non carerent, sed jus, et conditionem praescribendi pararent, ergo. Nec cum aliquo fundamento solido dici potest, quod eadem Constitutio, ut prohibitoria obliget in conscientia, non vero ut irritatoria. 4. Praelati non sunt domini, sed tantum procuratores, et administratores rerum Ecclesiae, nec potestatem alienandi habent, nisi quatenus eis jus concedit; ergo si non observent formam a jure praescriptam, invalide agunt pro utroque foro: sicut procurator excedens fines mandati invalide agit, etiam in foro conscientiae. Nec jus naturale in his circumstantiis locum habet: quia, cum permissivum sit, censetur restrictum a sac. Canonibus, sicut in contractibus pupillorum, et minorum sine debita solemnitate factis: tum quia solide probandum esset, quod Praelatus ex jure naturali potestatem habeat ad alienandum; cum tota ista potestas ei tanquam administratori detur ex jure positivo, ut consequenter formam ab eo praescriptam observare teneatur; secus vero nihil agat. Argumenta contraria nihil speciale continent, suntque eadem cum illis, quae contra leges irritantes attuli *lib.* 1. *tit. de const. a n.* 23.

21. R. 3. Alienatio sine solemnitatibus facta claudicat, ita ut Ecclesiam nullo modo obliget; bene vero alterum contrahentem, ut is resilire non possit, si deinde contractus appareat Ecclesiae esse utilis, et per ratihabitionem superioris consolidetur: ita com. argumento ducto ex contractu minorum, et pu-

pillorum, quorum contractus onerosi claudicant *pr. In. de auctor. tutor. l.* 13. §. 29. *ff. de action. empt.* etc. Quod etiam insinuatur *Can.* 42. *si qua* 12. *q.* 2. ubi arbitrio Episcopi relinquitur, an pretium, an res recipi debeant, et *c.* 3. *de his, quae a Praelat.* Alienatio invalida per ratihabitionem convalescit, ut etiam dicitur *c.* 2. *de pactis:* nam jura ista succurrere voluerunt Ecclesiis, quae per Praelatos administrantur; non vero aliis dominis, qui cum Ecclesiis contrahunt; ergo si ex postfacto appareat, quod contractus sit utilis, et favorabilis Ecclesiae, potest a superiore consolidari, et alter contrahentium tenetur eo stare, ne quod in favorem Ecclesiarum introductum est, in earum odium detorqueatur contra *reg.* 61. *in* 6. Unde in praxi is, qui res alienatas sine solemnitatibus ab Ecclesia accepit, nullo dolo, et laesione contra aequalitatem rei, et pretii interveniente, rem acceptam retinere potest cum animo eam reddendi, si revocetur; cum jus nullum acquisiverit, sed solam permissionem detinendi, seu jus conditionatum, si contractus consolidatus fuerit. Item restituere tenebitur fructus, deductis expensis, si quas in rem fecit: ita in re comm. DD. etiam adversae sententiae; cum etiam sententia declaratoria nullitatis retrotrahatur ad tempus celebrati contractus.

22. R. 4. In dubio, an alienatio sit valida, si nullus objiciat defectum, praesumitur valida, et rite celebrata; quia actus praesumitur rite fieri, donec probetur contrarium. At si pars adversa intentionem suam fundet super solemnitatibus, eas probare debet per testes: vel instrumentum publicum; quia solemnitates istae sunt facti, adeoque probari debent, contra eum, qui negat aliquam solemnitatem fuisse adhibitam.

23. Q. VII. *Quid sentiendum de re data, vel legata cum conditione, ut semper, vel ut nunquam alienari possit?* R. 1. Si res legata cum conditione *alienabilis* nunquam incorporata est rebus Ecclesiae, probabiliter valide alienatur sine solemnitatibus; cum talis conditio nec sit turpis, nec contraria juri, Palao, de Luca, Petra contra Quar. Bonac. etc. 2. Res legata cum conditione *inalienabilis*, ex justa causa, et de consensu Papae circa hoc informati, valide alienari potest, maxime in casu necessitatis: nam talis conditio, ne juri repugnet, benigne est interpretanda, quod res in casibus ordinariis non sit alienanda, bene vero in casu necessitatis, vel magnae utilitatis.

24. Q. VIII. *Quis sit effectus alienationis?* R. 1. Alienatio valide facta transfert dominium, vel jus aliud in eum, in quem facta est; modo traditio subsequuta fuerit, *l.* 20. *C. de pact.* At si alienatio fuit invalida, nihil juris transfert juxta dicta, nisi ob favorem Ecclesiae consolidetur. 2. Ecclesia per alienationem invalidam laesa habet ordinarium remedium nullitatis, et revocationis *cap. fin. h. t. in* 6. uti etiam rei vindicationem, imo et interdictum *Unde vi;* quia hoc modo censetur spoliata. 3. Ecclesia per alienationem validam laesa, praeter remedium ordinarium personale contra Praelatum male alienantem, ut is de suo damnum reparet, habet etiam remedium extraordinarium restitutionis in integrum, sicut minor ex contractu laesus,

eum gaudeat jure minoris *c. 1. de in integr. restit. cap. 11. h. t.* si autem una via Ecclesia suum recepit, altera via non debet id ipsum repetere contra *reg.* 83. *in* 6. licet agere possit ad poenam Praelati male suo officio fungentis. 4. Male alienatum revocare debet Praelatus *cap.* 6. *hoc tit.* quia dum agitur de favore publico, praesertim Ecclesiae, allegans propriam turpitudinem audiendus est. In defectum Praelati revocare potest capitulum etiam sede plena: successor Praelati, et his deficientibus, quilibet Clericus: tandem Princeps territorialis, et quilibet extraneus Clericus, aut laicus; cum ad agendum pro jure publico quilibet admittatur.

25. Q. IX. *Quae sint poenae male alienantium?* R. 1. Jure antiquo alienator, et alienatarius excommunicabantur, *Can.* 13. *v. quisquis.* 12. *quaest.* 2. etiam subscribentes, et per *Clem.* 1. *h.* t. Praelatus ipso facto incurrebat suspensionem ab officio. Hodie per *Extravag. Ambitiosae h.* t. alienans, et alienatarius, si sint Episcopo, et Abbate inferiores, incurrunt excommunicationem latae sententiae, si id faciant sine licentia Papae, quae excommunicatio reservatur Papae per Trident. *sess.* 22 *cap.* 11. *de refor.* Episcopi vero, et Abbates ipso jure interdicti sunt ingressu Ecclesiae: et si sub hoc interdicto sex mensibus steterint, ipso facto suspenduntur ab administratione et regimine Ecclesiarum. Insuper Praelati inferiores, et rectores Ecclesiarum ipso facto privantur beneficiis; ita ut haec absque ulla declaratione vacantia, libere aliis conferri possint *cit. Extravag. Ambitiosae.* Omnes hae poenae locum habent in Regularibus, et aliae expressae in decreto S. Congr. ut supra dictum *n.* 14.

Quas itidem ex decret. Cong. Conc. 1. *Septemb.* 1657. *et* 2. *Mar.* 1689. *in Romana pro Cisterciensib. incurrunt absque praecedenti declaratione superiores, si negligentes sint in redimendo census passivos, licet tempore suorum antecessorum impositos.*

26. Excusant autem ab his poenis contraria consuetudo locorum, bona fides alienantis, et recipientis; quia nesciverunt rem esse Ecclesiae. ignorantia juris, et facti; modo non sit supina, et affectata, imperfectio actus, ut si alienatio attentata sit, non tamen consumata per traditionem, aut saltem celeriter revocata *cap.* 6. *hoc tit.*

Connexio praecedentium, et consequentium.

Actum est in praecedentibus titulis de causis beneficialibus: nunc sequitur nova tractatio de contractibus usque ad *tit.* 24. quae materia communis est Clericis et laicis; et potissimum descendit ex jure civili.

TITULUS XIV.

De Precariis.

Antequam de contractibus in specie agere incipiam, hic revocata cupio ea, quae scripsi *lib.* 1. *tit.* 35. *de Pactis;* quibus hic addo brevem tractationem de contractibus in genere, potissimum desumptam ex jure civili *lib.* 3. *instit.*

tit. 14. et in Pandectis *lib.* 2. *tit.* 14. *libr.* 44. *tit.* 7. In Codice *lib.* 2. *tit.* 3. *et lib.* 4. *tit.* 10.

§. I.

De natura, et varietate contractus.

1. Q. I. *Quid sit contractus?* In hoc definiendo variae sunt sententiae, quibus omissis, placet antiqua definitio a jure prodita. Hinc R. Contractus est *ultro, citroque obligatio*, seu mutua conventio pariens obligationem: ita Ulpian. ex Labeone *l.* 19. *ff. de V. S. Dicitur* 1. *ultro, citroque;* quibus verbis significatur *mutua conventio* tanquam genus, in quo contractus convenit cum pacto simplici. *Dicitur* 2. *obligatio* metonymice effectus pro causa: quia contractus in recto, et formaliter non est obligatio, sed causaliter, quatenus parit obligationem; non qualemcumque, v. g. naturalem, sed efficacem ad agendum, seu a jure comprobatam; cum *obligatio* solitariae in jure posita supponat pro principali, seu obligatione efficaci, quae parere possit actionem civilem; *l.* 7. §. 4. *ff. de pactis.* ibi: *igitur nuda pactio obligationem non parit. et tot. tit. ff. de O. et A.* Et per hoc contractus differt a pacto simplici: quod non parit obligationem *cit. l.* 7. puta civilem, et efficacem, cui jus assistat; licet pariat obligationem naturalem, cui ob aequitatem saepe praetor assistat, ut in constituto. Pacta vero legitima, seu vestita, quibus specialiter jus assistit, in effectu non differunt a contractibus; cum etiam actionem civilem, seu efficacem pariant, *l.* 6. *et l.* 7. §. 2. *et seqq. ff. de pactis,* ubi Ulp. pacta cum interventu *causae*, seu rei datae, aut factae, ut vicissim aliquid detur, vel fiat, exaequat contractibus.

Dices: Multi sunt contractus, qui tamen non sunt *synalagma, seu ultro, citroque obligatio*, ut stipulatio, mutuum, depositum etc. R. Ad synalagma plus non requiri, quam ut sit mutua, seu reciproca obligatio, in uno contrahente *activa*, et in altero *passiva:* et hoc modo *ultro citroque obligatio* in omni contractu datur: sic enim in stipulante consurgit obligatio activa efficax ad agendum, et in promittente obligatio passiva juris necessitati subjecta. Et in hoc sensu JCtus mira brevitate dixit contractum, seu synalagma esse ultro, citroque obligationem. Duplex vero obligatio activa, et passiva ex parte singulorum contrahentium non datur, nisi in contractibus, quos vocamus *bilaterales*, in quibus alter alterum obligat, et alter alteri obligatur ad aliquid praestandum; uti est emptio-venditio, locatio-conductio, sponsalia etc.

2. Q. II. *Quae sint de essentia contractus? Ante responsum, nota* in contractibus tria potissimum considerari: *substantialia*, seu *essentialia, naturalia, et solemnia. Substantialia* sunt ea, quae de jure naturali ita requiruntur ad contractum, ut sine eis essentia contractus poni non valeat; uti sunt consensus mutuus signo externo manifestatus, et materia vera, seu objectum substantiale, super quo consentitur; ita ut consensus sit conformis tali objecto; cum errantis nullus sit consensus, *l.* 9. *C. de J. et*

F. ignor. Sic in mutuo requiritur res fungibilis, in emptione, venditione merx, et pretium, seu pecunia etc. et res ista debet esse vera; secus emendo vitrum pro gemma, aes pro auro dando, nullus efficitur contractus. Insuper requiritur, ne jus naturale irritet conventionem: cujusmodi est illa, quae perpetuam continet turpitudinem, et in consensu, et in usu; ut conventio usuraria, polygamia, contractus concubinarius, matrimonium patris cum filia etc. nam non tantum contrahere, sed etiam exigere, et retinere usuras, plures uxores, concubinam, filiam instar uxoris perpetuo turpe est; et consequenter contractus super tali materia initus jure naturali est invalidus; cum jus naturale in se sanctissimum ad aliquod malum obligare nequeat. *Naturalia* sunt, quae connaturaliter instar proprietatum insunt contractui, licet de illis nulla fiat mentio. Sic venditioni inest evictio, emptioni periculum rei emptae, feudo obsequia personalia etc. Haec naturalia per speciale pactum tolli, et impediri possunt, salva contractus substantia; quia contractus ex conventione legem accipiunt *reg.* 85. *in* 6. ut si emptor in se recipiat periculum evictionis, venditor periculum rei venditae, vel si dominus vasallo remittat obsequia personalia, ut in feudo franco, seu libero. *Solemnia* sunt, quae a jure positivo introducta sunt, vel *per modum formae substantialis;* ut sine his contractus valide non celebretur; sicut matrimonium sine praesentia proprii Parochi, et testium: vel *per modum formae accidentalis,* sine quibus actus valide quidem, at plerumque illicite celebratur; ut matrimonium sine denuntiationibus, electio Praelati sine missa, et hymno: *Veni Creator* etc. Et in hoc sensu jus civile, aut Canonic. dicitur aliquid addere, vel detrahere juri naturali *l.* 6. *ff. de J. et J.*

3. R. 1. Ad essentiam contractus validi de jure naturali requiritur *consensus internus:* nam contractus est ex diversis animi motibus in unum consensus *l.* 1. §. 3. *ff. de pactis* 2. Ut consensus iste signo externo manifestetur; cum alteri contrahenti naturaliter, et more humano aliter innotescere non possit, nec acceptari, *cap.* 23. *de Sponsal.* 3. Requiritur *materia apta,* super qua consentitur, non vero impossibilis, sive ex natura, ut digito coelum tangere, sive impossibilis de jure, seu turpis, ut homicidium, fornicatio, cum ad impossibile nulla fit obligatio, *reg.* 6. *in* 6. Unde si dedisti puellae pecuniam, ut tecum fornicaretur, contractus est invalidus, et puella in conscientia tenetur tibi pecuniam restituere; nisi jam dederit usum corporis, utpote pretio aestimabilem, *l.* 4. §. 3. *ff. de cond. ob turp. caus.* S. D. 2. 2. *q.* 62. *a* 5. *ad* 2. Insuper requiritur, ut talis substantialiter sit materia, qualis in mente repraesentatur; alioquin non consentitur in rem ante non praecognitam; et consequenter contractus ex defectu consensus jure naturali est invalidus; ut si emas vasa tanquam argentea, quae reapse sunt stannea. His concurrentibus, contractus de jure naturali est validus; dummodo contrahentes usu rationis utantur in actuali contractu. R. 2. Si jus positivum praescribat contractui formam substan-

tialem, maxime addendo decretum irritans, actus non ponitur valide: nisi solemnitates a jure praescriptae observentur; ut patet in matrimonio, ubi Trid. viget; in contractibus pupillorum, et minorum etc. Quo casu, nisi jus aliud innuat, contractus isti nec jure naturali valent, ut dictum de legibus irritantibus *tit. de constit. n.* 23. licet enim jus naturale permittat contractum esse validum sine his solemnitatibus, tamen in hac circumstantia, in qua jus positivum aliter disponit, et materiam subducit juri naturali, hoc non estendit se ad tales contractus.

4. Q. III. *An dolus, vel error vitiet valorem contractus? Ante responsum. Nota* 1. quod dolus malus est calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, vel decipiendum alterum adhibita, *l.* 1. §. 2. *ff. de dolo malo. Calliditas* committitur in tacendo, *fallacia* in mentiendo, et *machinatio* in faciendo, seu in opere. 2. Dolus est duplex: *substantialis*, qui afficit ipsam substantiam contractus, maxime in ipsa materia, ut si vendas vitrum pro gemma, Bertam pro matrimonio substituas loco Cajae. *Accidentalis,* qui versatur circa qualitates, et accidentia contractus, ut si vendas vinum austriacum pro rhenano. Et hic, vel est dolus *antecedens*, seu *dans causam contractui*, sine quo contractus non fuisset initus, v. g. Cajus non duxisset puellam, si scivisset non esse nobilem, aut divitem. Vel est *incidens*, seu *concomitans*, quo stante, contractus fuisset quidem celebratus, sed forsan alio modo, verb. gr. emisses vinum austriacum, quod tibi persuasum est esse rhenanum, sed minori pretio. Quod si qualitas, de se accidentalis, transeat in substantiam objecti; ita ut intentio contrahentis per se feratur in objectum, ut vestitum tali qualitate, tunc dolus circa qualitatem non est accidentalis, sed substantialis; ut si praecise intendas emere vinum rhenanum, et dolo tibi vendatur austriacum. Quando autem qualitas transeat in praedicatum essentiale, seu in substantiam objecti, certa regula statui non potest, sed id desumendum erit ex communi usu, et modo contrahentium. 3. Error est defectus notitiae circa materiam contractui substratam. Et quae modo dicta sunt de dolo substantiali, et accidentali, antecedente, et incidente, eadem errori applicanda sunt: cum hoc discrimine; quod dolus ex malitia, et error ex naturali defectu contingat, et ex illo dicatur contractus dolo initus; ex isto vero contractus errore celebratus.

5. R. 1. Dolus circa substantiam objecti, vel circa qualitatem moraliter substantialem, ipso jure naturali reddit contractum invalidum: nam tali casu deficit consensus, ut terminatus ad tale objectum; cum aliud sit in re, aliud in intentione: sed consensu deficiente, ipso jure naturali deficit contractus, qui essentialiter est consensus duorum *l.* 1. §. 3. *ff. de pact. l.* 15. *ff. de jurisd.*

6. R. 2. Dolus accidentalis, sive antecedens, sive incidens, ipso jure naturali relinquit contractum validum: nam talis dolus relinquit consensum liberum circa substantiam actus; ergo et contractum validum. Imo dolus accidentalis incidens etiam jure positivo non vitiat

contractum *l.* 9. *ff. de dolo*, ubi ex simili contractu datur actio circumvento.

7. R. 3. Dolus accidentalis antecedens non vitiat valorem contractus stricti juris, imo nec bonae fidei etiam de jure positivo. Prima pars est communis, et expresse traditur §. 1. *Inst. de except. et l.* 5. *C. de inutil. stipul.* ubi ex stipulatione, quae est contractus stricti juris, dicitur nasci obligatio, et actio contra eum, qui dolo inductus promisit, licet actor doli mali exceptione repelli possit. *Secunda pars* est Ignei, Laym. Haunold. Schmalz. et aliorum contra Covarr. Gail. Harppr. et RR. Legistas: et prob. ex *l.* 5. *C. de rescindenda vendit. et l.* 10. *eod.* ubi venditio, quae est contractus bonae fidei, si dolo adversarii celebrata est, dicitur rescindenda; ergo ipso jure positivo valet; quod enim invalidum est, rescindi non potest. Nec ulla hic est necessitas impropriandi jura ista, quasi procederent de rescissione facti, non juris; cum propria significatio optime sustineri possit. Ratio etiam est, quia contractus, bonae fidei dolo accidentali celebrati jure naturali subsistunt, ut ante dixi: jure autem positivo claro non irritantur; ergo ne divortium faciamus inter ista jura, dicendum est eos validos esse etiam de jure positivo; non secus ac contractus bonae fidei metu initos. At quoad effectum contractus isti recte dicuntur invalidi; quia ob causam doli rescindi possunt, exceptis iis, qui ex natura sua sunt insolubiles; ut matrimonium, et professio religiosa. Argumenta in contrarium vel procedunt de nullitate quoad effectum, vel de dolo substantiali: quo modo explicantur *l.* 7. *pr. ff. de dol. malo, l.* 16. §. 1. *ff. de minor. l.* 3. §. *fin. ff. pro Socio* etc. Haec eadem doctrina contractibus errore initis applicanda est. Relege hic *tit. ff. et C. de dolo mal. tit. ff. de doli mali except. tit. ff. et C. de J. et P. Ignor.* Vide etiam Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 3. *et seqq.* et in controversiis meis civilib. *Disput.* 9. De personis, quae contrahere possint, vel non, idem tene, quod de paciscentibus dixi *tit. de pactis.*

8. Q. IV. *Quae sint divisiones contractuum?* R. Contractus dividitur 1. in *realem, verbalem, litteralem*, seu *chirographarium, et consensualem* §. *fin. In de oblig. Realis* est, qui re, seu traditione rei perficitur, et consequenter ante rem traditam non est substantialiter completus, uti sunt: *Mutuum, commodatum, depositum, pignus, indebitum solutum, permutatio, et precariae* in jure Can. *Verbalis* est, qui verbis, seu certa verborum solemnitate a jure praescripta perficitur; ut stipulatio, et fidejussio. Hodie, cum formulae verborum exoleverint, omnis seria promissio vim habet stipulationis. *Litteralis* est, qui litteris, seu instrumento perficitur, estque fere unicus *non numeratae pecuniae tit. In. de litter. oblig. et tit. C. de non num. pec.* At ex speciali conventione partium, vel praecepto juris quandoque scriptura desideratur ad valorem contractus, ut in alienatione rerum Ecclesiae, *c.* 1. *de his, quae a Prael. Consensualis* est, qui solo consensu partium substantialiter perficitur, integraliter vero completur traditione rei; uti sunt emptio, venditio, locatio conductio, emphyteusis, feudum, societas, manda-

tum; et si qui alii his similes sunt. 2. Dividitur in *Verum*, qui fit expresso consensu utriusque contrahentis; seu dum obligatio oritur ex eo, quod agitur; ut mutuum etc. et *quasi contractuum* quasi fit tacito, seu praesumptio consensu partium, ex dispositione juris introducto. Cujusmodi quasi contractus sex numerantur *tit. In. de oblig. ex quasi contr. Negotiorum gestio, tutela, rei communio, haereditatis communio, aditio haereditatis, et indebiti solutio.* Ceteri ad hos, praesertim ad negotiorum gestionem referuntur; ut quasi contractus inter Ecclesiam, et Praelatum, inter judicem, et rempubl. confessarium, et poenitentem, medicum, et aegrum, magistrum, et discipulum etc. 3. In *Onerosum*, in quo utriquo imponitur onus dandi, vel faciendi: ut in emptione, venditione, et *Lucrativum*, in quo una tantum pars gravatur ad aliquid dandum, vel faciendum; ut stipulatio, donatio. 4. In *Unilateralem*, qui unam tantum partem stricte obligat; ut mutuum, stipulatio, aditio haereditatis, solutio indebiti, et omnes contractus innominati: item commodatum, depositum, pignus etc. sic enim, v. g. creditor non obligatur ad pecuniam repetendam, sed solus mutuatarius ad eam restituendam: et *Bilateralem*, qui utramquo partem stricte obligat ad aliquid praestandum; ut emptio, venditio, locatio conductio, societas, haereditatis, et rerum singularum communio: ex quibus contractibus utrinque per se nascitur actio directa: sic enim vendens obligatur ad tradendam rem venditam, et emens ad tradendum pretium. Quidam contractus *unilaterales* per accidens ex consequenti fiunt *bilaterales*, quatenus uni contrahenti conceditur *actio directa*, et alteri *actio contraria* ad repetendum id, quod in rem alterius impendit, vel quod sua interest. Sic commodanti datur actio directa ad repetendum, v. g. currum; commodatario vero datur actio contraria commodati ad repetendas impensas, si quas pro curru fecit. Tales contractus sunt: commodatum, depositum, mandatum, pignus, negotiorum gestio, tutela etc. 5. Contractus dividitur in *Nominatum*, qui in jure habet proprium specificum nomen; ut emptio, mandatum etc. et *Innominatum*, qui in jure non habet proprium specificum nomen, sed generaliter vocatur *permutatio;* et actio inde orta dicitur *actio praescriptis verbis*, seu *in factum tit. ff. et C. de rer. permut. et tit. de praescript. verb.* ubi tales contractus innominati numerantur 4. *Do, ut des, do, ut facias, facio, ut facias, facio, ut des.* 6. In contractum *bonae fidei, et stricti juris.* Contractus *bonae fidei* est, in quo admittitur lata interpretatio ex aequo, et bono circa ea, quae expressa non sunt; et consequenter judex in illo habet amplam potestatem judicandi secundum aequitatem, non attento rigore conventionis. *Stricti juris* est, in quo adhibetur stricta interpretatio praecise secundum id, quod verbis expressum, et conventum est. Ex quo patet, *bonam fidem* hic non accipi, prout opponitur dolo, et fallaciae; quia hoc modo omnes contractus debent esse bonae fidei; sed prout *bona fides* opponitur stricto juri, seu rigori conventionis secundum verba expressa, v. g. emisti hortum nulla fa-

cta mentione fructuum pendentium; in hoc contractu bonae fidei lata est interpretatio, ut nomine horti veniant etiam fructus pendentes, seu accessorii. At si donasti hortum, non expressis fructibus pendentibus, in hoc contractu stricti juris, stricta est interpretatio, ut nomine horti non veniant fructus pendentes. Sic etiam venditor tenetur de evictione rei venditae, etsi de hac nihil sit conventum: at donator non tenetur de evictione rei donatae, si id expresse non fuit conventum. Actiones, et contractus bonae fidei numerantur §. 28. *et* 29. *In. de action.* emptio, venditio, locatio, conductio, negotiorum gestio, mandatum, depositum, pro socio, tutela, commodatum, pignus, familia herciscunda, seu haereditatis communio, rei singularis communio, contractus aestimatorius, permutatio, pacta dotalitia. Ceteri omnes contractus sunt stricti juris, ut mutuum, stipulatio, donatio, indebiti solutio, aditio haereditatis pro exolvendis legatis. 7. In contractum *purum*, seu *absolutum*, cui praeter propriam obligationem nihil extraneum admiscetur: et *non purum*, cui conditio, modus, causa, vel dies exolvendae obligationis adjicitur. De his plura in *lib.* 4. *tit. de condit. appos.* 8. Denique contractus a causa efficiente alii sunt *jurisgentium*, qui ex hoc jure originem ducunt, ut fere omnes contractus *l.* 5. *ff. de J. et J.* alii sunt *juris civilis*, qui a Romanis introducti sunt, et perpauci, ut stipulatio, sponsalitia largitas, donatio propter nuptias, emphyteusis, et probabiliter etiam litterarum obligatio; cum de jure naturali, et gentium scriptura non requiratur ad valorem contractus.

§. II.

De culpa, casu fortuito, et obligatione contractuum.

9. Culpa alia est *theologica*, quae coram Deo est peccatum mortale, aut veniale: alia *juridica*, seu *civilis*, quae est omissio diligentiae debitae, ex qua sequitur aliquod damnum proximo; puta dum quis per imprudentiam, vel negligentiam omittit ea facere, quae facere deberet, vel facit ea, quae facere non deberet. Culpa juridica licet saepe conjungatur culpae theologicae, saepe tamen fit absque omni peccato coram Deo; ut si ex naturali oblivione omittas custodiam alicujus rei. 2. Culpa juridica est triplex: *Lata, levis, et levissima. Lata* est omissio diligentiae, quam communiter homines talis conditionis adhibere solent; ut si craterem aureum tibi commodatum relinquas ante domum, et is perdatur: haec culpa saltem in civilibus aequiparatur dolo *l.* 226. *ff. de V. S. magna negligentia culpa est, magna culpa dolus est:* imo, si quis data opera omitteret diligentiam, ut alteri damnum eveniat, esset culpa latissima, quae est apertus dolus. *Levis* est omissio diligentiae, et circumspectionis, quam solet diligens paterfamilias, aut homines diligentiores ejusdem conditionis, et artis rebus suis adhibere; ut si perdatur crater aureus tibi commodatus in cubiculo, quod abiens non clausisti. *Levissima*

est omissio diligentiae, et circumspectionis, quam solent homines diligentissimi suis rebus adhibere; ut si craterem aureum cistae inclusisti, et manu non tentasti, an beno sit obserata.

10. Q. I. *Quae culpa in quolibet contractu sit praestanda?* seu quod damnum culpa datum in contractibus sit reparandum? R. Id generaliter desumi ex tribus sequentibus regulis: 1. Si contractus celebretur in gratiam solius dantis, hoc est, qui dat alteri aliquid custodiendum, vel administrandum, nulla mercede constituta, regulariter praestatur solus dolus, et culpa lata, ut in deposito *l.* 5. §. 10. *ff. commodat.* excipe *tutelam, mandatum, et negotiorum gestionem,* in quibus ob specialem rationem praestatur etiam culpa levis: et quidem in tutela ob favorem pupilli; in mandato autem, et negotiorum gestione, ob specialem diligentiam promissam. 2. Si contractus celebretur in gratiam solius accipientis, cui ex contractu fit quoddam beneficium, praestatur non tantum culpa lata, et levis, sed etiam levissima *l.* 5. §. 5. *ff. commodati. l.* 1. §. 4. *ff. de O. et A. cap. un. de commodat.* quibus juribus statuitur, ut in commodato in gratiam commodatarii celebrato praestetur culpa levissima. 3. Si contractus celebretur in gratiam utriusque contrahentis, ita ut uterque emolumentum ex illo habeat, regulariter praestatur culpa lata, et levis, non tamen levissima. *l.* 18. *pr. ff. commodati,* ut in locatione, venditione, societate, pignore etc. nisi nominatim conventum fuerit plus, vel minus praestandum, *l.* 23. *ff. de R. J.*

11. Q. II. *Quid sit, et an praestetur casus fortuitus?* R. *Ad* 1. Casus fortuitus est eventus inopinatus, qui nulla humana industria, aut providentia caveri, aut averti potest, *l.* 2. §. 7. *ff. de adm. rer. ad civit. pertin.* Saepius in jure vocatur *fatum*, seu quaedam necessitas: cujus exempla sunt: naufragia, inundationes, chasmata, seu absorptiones fundorum, incendia ex fulmine orta, insultus bostium, praedonum impetus, fugae servorum, pestis animalium etc. *l.* 23. *ff. de R. J.* quibus additur furtum domesticum *arg. l.* 14. §. 6. *ff. de furtis.*

12. *Ad* 2. Casus fortuitus regulariter non est praestandus: ut si equus tibi commodatus fulmine extinctus est: nam talis casus humana diligentia averti non potuit. Unde periculum, seu damnum inde secutum, est domini, cujus res casu periit, vel deteriorata est. Haec tamen regula suas patitur exceptiones. Unde.

13. R. 3. Si alter periculum rei in se suscepit, damnum est illius, et non domini: nam contractus ex conventione legem accipiunt *reg.* 85. *in* 6. et quidem si generaliter in se suscepit omne periculum, tenetur psaestare quemcumque casum fortuitum, etiam insolitum; quia omnes species in genere continentur *l.* 147. *ff. de R. J.* idque aperte docet Ulp. *l.* 9. §. 2. *ff. locati.*

14. R. 4. Si debitor fuit in mora restituendi, tenetur praestare omnem casum, quo res periit apud illum, non peritura apud creditorem ex regula generali *l.* 23. *ff. de V. O.* nam aequum est, ut mora culpabilis debitori potius noceat, quam creditori. At si res casu for-

tuito, v. gr. incendio, peste, chasmate, aeque peritura fuisset apud creditorem, sicut apud debitorem, multi indistincte dicunt, periculum, seu damnum esse creditoris: sed melius alii distinctione utuntur: si creditor rem interim distrahere non potuit, periculum est ipsius: at si interim distrahere potuit vendendo, permutando, tunc periculum est debitoris; ita docent JCti *l.* 47. §. *fin. ff. de Legat.* 1. *l.* 20. §. *fin. et l.* 40. *ff. de haered. petit. et l.* 15. §. *fin. ff. de R. V.*

15. R. 5. Si res missa est per nuntium creditoris ad hoc destinatum, et pereat in via, damnum est creditoris; qui sibi imputare debet, quod meliorem nuncium non elegerit. Item si debitor elegit nuncium, qui communiter habitus est pro fideli, et industrio, periculum rei perditae in via est creditoris. *l.* 20. *ff. commodati*, cum debitor in eligendo nuncio non deliquerit. At si debitor non elegit nuncium fidelem, et industrium, vel rem deferendam commisit ei, quem creditor misit tantum ad monendum debitorem, non vero ad ferendum, periculum rei in via perditae est debitoris, *l.* 10. *in fin. ff. commodat.* nam tunc debitor est in culpa. Jam de obligatione, quae est praecipuus effectus contractuum.

16. Q. III. *Quid, et quotuplex sit obligatio?* R. *Ad* 1. Est juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus rei solvendae secundum nostrae civitatis jura, *pr. In. de oblig.* Dicitur 1. *Juris vinculum*, ut excludantur vincula materialia, quia *verba ligant homines, taurorum cornua funes:* contractus enim, licet ab initio sit libertatis, ex postfacto tamen est necessitatis, et vim habet legis privatae, qua vinculum istud necessarium inducitur, *l.* 17. §. 3. *ff. commodat. Dicitur* 2. *solvendae:* quo *solutionis* nomine generaliter venit omne id, quod vi contractus praestandum est. Dicitur 3. *Secundum nostrae civitatis jura*, hoc est secundum jura civilia, et Canonica, quae modum exolvendis obligationibus praescribunt, v. g. ne quis propria auctoritate jus sibi dicat etc.

17. R. *ad* 2. Obligatio est triplex: *Pure naturalis, pure civilis, et mixta* ex utraque. *Naturalis est*, quae a solo jure naturali inducitur, ut ex pacto nudo. *Civilis pura* est, quae a solo jure civili inducitur, ita ut de jure naturali nulla subsit obligatio: ut in contractu litterario pecuniae non numeratae. *Mixta* est, quae ex jure naturali, et civili inducitur, quatenus jus civile naturalem obligationem approbat, ei assistit, et ex ea actionem efficacem concedit; ob quod etiam dici solet quasi antonomastice *obligatio civilis:* imo in jure *obligatio* solitarie posita, plerumque significat obligationem mixtam *l.* 1. *et seqq. ff. de O. et A.* et huic proprie competit definitio supra tradita: nam si obligatio est tantum naturalis, actionem non parit *l.* 7. §. 4. *ff. de pact.* si vero est obligatio tantum civilis, actionem quidem parit, sed sine effectu, quia agens doli exceptione repelli potest. Haec divisio ab antiquis tradita retinenda est, eamque defendo in Controv. Civilib. *Disput. X. controv.* 4. licet Zoes, Schamb. et alii contendant non dari obligationem pure civilem.

18. Q. IV. *Unde dignosci possit qua-*

litas obligationis? R. Ex seqq. 1. Si jus alicui conventioni nec resistit, nec assistit, oritur ex illa obligatio pure naturalis; ut ex pacto nudo, ex contractu inter patrem, et filium, inter dominum, et servum inito; item si verus debitor per sententiam absolutus sit, quia natura manet debitor etc. 2. Si lex assistit alicui actui, in quo deficit aequitas naturalis, ex eo oritur sola obligatio civilis; ut ex litteris, in quibus quis confitetur se accepisse pecuniam mutuam, vel dotem; quam tamen re ipsa non accepit: item si non debitor per sententiam condemnatus est, *l.* 56. *ff. de re judic.* item ex culpa mere juridica, ex ficto contractu; et generaliter in iis, quae fiunt contra legem in praesumptione facti fundatam, si praesumptio fallat. 3. Si lex, aut Canon assistit actui, in quo simul adest aequitas naturalis, obligatio inde orta est perfecta, seu ex naturali, et civili mixta; ut ordinarie accidit fere in omnibus contractibus. 4. Si lex resistit actui, eum irritando, inde nulla oritur obligatio, nec naturalis, nec civilis in probabiliori sententia; quia materia subducta est juri naturali; *l.* 5. *C. de LL.* multi tamen TT. et Juristae docent, actus tantum communiter irritatos, validos esse pro foro interno; et consequenter obligationem naturalem ex iis oriri; ut sunt contractus pupillorum, et minorum, alienationes rerum Ecclesiae, electiones, testamenta sine solemnitatibus a jure praescriptis facta.

19. Q. V. *Quis sit effectus harum obligationum?* R. 1. Naturalis obligationis effectus sunt: 1. Exceptio contra agentem, *l.* 7. §. 4. *ff. de pactis:* sic agenti creditori opponi potest exceptio pacti de non petendo. 2. Soluti retentio *l.* 10. *ff. de O. et A.* 3. Compensatio *l.* 6. *ff. de compens.* sic Cajus, si debuit Titio 100. et Titius ei 100. promisit, debitum hoc compensare potest cum 100. promissis. 4. Obligationi naturali accedere potest fidejussor §. 1. *In. de fidejuss.* 5. Constitui pignus, *l.* 14. §. 1. *ff. de pignor.* 6. Sufficit ad novationem, *l.* 1. §. *illud. ff. de novat.* 7. Sufficit quoque ad constitutum, *l.* 1. §. *debitum ff. de const. pecun.*

20. R. II. Effectus obligationis mere civilis sunt: 1. Parit actionem: sed plerumque per exceptionem doli elidi potest; adeoque non habet exactionem. 2. Potest ei accedere fidejussor, et pignus §. 1. *In. de fidej.* at in constitutum, vel compensationem deduci non potest, *l.* 3. §. 1. *ff. de const. pecun. l.* 14. *ff. de compens.* nec solutio per errorem parit retentionem, sed civiliter tantum debitum, si solutum est, repeti potest; aut saltem in foro conscientiae compensari, *l.* 16. §. *indebitum ff. de condict. indeb.*

21. R. III. Effectus obligationis naturalis, et simul civilis est, quod pariat actionem, et nisi elidatur per exceptionem, etiam habeat exactionem, *l.* 27. §. 2. *ff. de pactis.* Hinc obligatus ex contractu, si non velit satisfacere, pulsari potest actione talis contractus.

Tandem nota, obligationem dividi posse iis modis, quibus contractus dividitur: nam *re, verbis, litteris, et consensu*, obligatio paritur. Item alia est praetoria, quae ex jure praetorio, prout civili contradistincto, descendit: alia *civilis*, quae descendit ex aliqua specie ju-

ris civilis, puta ex lege, plebiscito, SCto, constitutionibus Principum, et responsis prudentum.

§. III.

De Precariis.

22. Nota 1. haec duo: *precarium* in neutro, et *precaria* in foeminino singulari, seu *precariae* in plurali esse diversa: nam *precarium* est, quod precibus petenti utendum gratis conceditur tamdiu, quamdiu is, qui concessit, patitur, Ulp. *l.* 1. *ff. de precar.* ut si tibi petenti concedam usum libri ad meum placitum revocabilem. Differt a *commodato*, quia hoc conceditur ad certum tempus, et certum usum expresse, vel tacite; ita ut citius revocari non possit: *precarium* vero ad nutum est revocabile. Item commodatum est contractus pariens obligationem: precarium vero est tantum umbra contractus, seu species liberalitatis *l.* 14. *ff. de precar.* cum nullam obligationem pariat, sed ad placitum concedentis revocari possit. *Precariae* sunt contractus realis bilateralis jure Can. inductus, quo alicui ad preces, ac plerumque causa remunerationis ususfructus praedii Ecclesiastici conceditur; ea tamen lege, ut singulis quinquenniis petitio renovetur. Ex qua definitione colligitur discrimen inter *precarium, et precarias:* nam precarium fit circa res mobiles, vel immobiles, regulariter ad tempus indeterminatum, et semper revocari potest, ac juri civili est cognitum *tit. ff. de precario:* at precariae de jure Can. fiunt circa res immobiles, ad dies vitae, vel aliud tempus; ita tamen ut de quinquennio ad quinquennium renoventur, neque pro placito revocentur. Utrumque tamen dicitur a *precibus*, vel a charta, quae precaria, seu precatoria dicebatur.

23. *Nota* 2. has voces: *precarium, commodatum, depositum*, etc. tripliciter sumi posse: 1. *Materialiter*, seu *objective* pro ipsa re precario data, commodata, deposita etc. 2. *Formaliter* pro ipso contractu, seu actu celebrato. 3. Effective pro ipso effectu, seu jure ex tali actu acquisito; seu pro obligatione, ut satisfacere precario, mutuo etc. Agemus hic 1. de precariis, de quibus etiam agitur *c.* 4. *et seqq.* 10. *q.* 2. *et* 12. *q.* 2. *Can.* 44. *precariae:* deinde de precario, de quo in Pandectis tractatur *tit. de precario, et C. eod.*

24. Q. I. *Qua solemnitate constituantur precariae?* Praeter causam precum, aut remunerationis, requiruntur ad concessionem precariarum solemnitates pro alienatione rerum Ecclesiae praescriptae: nam per illas alienatur ususfructus, vel usus ad longum tempus *c.* 2. *h. t.* Nec obstat, quod in Synodis quandoque *precariae* dicantur *Ecclesialis pecunia:* nam nomine *pecuniae* etiam venit *res immobilis frugifera*, quae in precariam conceditur *l. pecuniae* 222. *ff. de V. S.* 2. Hodie precariae non in perpetuum, sed in quinquennium conceduntur: si vero ad longius tempus concessae sunt, renovari debent singulis quinquenniis: secus precarista cadit suo jure; nisi alia esset loci consuetudo, *c.* 2. *h. t.* In hac tamen renovatione non sunt necessariae solemnitates, sicut nec in

renovatione feudi Ecclesiae; cum hic nova alienatio non intercedat.

25. Q. II. *Quis sit effectus precariarum?* R. 1. Ex parte concedentis est obligatio ad permittendum usum rei usque ad tempus conventum, quo finito datur Ecclesiae *actio precariarum* contra precaristam, ejusque haeredes ad praestandum id, quod exigi potest ex natura hujus contractus. 2. Ex parte accipientis est jus reale ad usum, vel usumfructum rei. An vero usus, vel ususfructus sit concessus, id ex mente verbis et aliis circumstantiis colligi debet. Item obligatio ad rem diligentissime sine culpa etiam levissima custodiendam argumento commodati, et ad petendam renovationem de quinquennio in quinquennium. Competit etiam accipienti actio, saltem indirecta contra Ecclesiam ad praestandum id, quod ex natura hujus contractus aequum est praestari. Utraque ista actio est Canonico-civilis, personalis, rei persecutoria, bonae fidei, perpetua, et in successores transitoria. Ex his patet precarias differre ab emphyteusi: nam haec inventa est ad agros colendos, conceditur ex quacumque justa causa, sub annuo Canone, ad tempus etiam longum sine quinquennali renovatione: secus accidit in precariis, licet et in his aliqua pensio reservari possit.

26. Q. III. *Quid in specie requiratur ad naturam precarii?* R. 1. Traditio rei ad usum indeterminatum: alioquin si tibi roganti dedi breviarium ad dicendas lectiones hujus diei, non tam est precarium, quam commodatum. 2. Nulla merces, quia est conventio gratuita, et quaedam species liberalitatis. 3. Ut dans pro placito possit rem revocare; non tamen in continenti; alias non esset beneficium, nisi urgens causa revocandi purgaret praesumptionem doli. *c. fin. h. t.* tempus determinatum non adversatur precario; dummodo dans ad citius non revocandum non obligetur, *l.* 4. *§. fin. ff. h. t.* tempore determinato elapso, si dans non revocat, praesumitur precarium ex tacito consensu innovari: secus est in commodato. Pactum vero de non revocando citius, adversatur naturae precarii, et vel habetur pro inutili, vel precarium transfert in commodatum; sicut donatio mortis causa cum pacto de non revocando transit in donationem inter vivos, *l.* 26. *ff. de mort. caus. donat.* 4. Res omnis, sive mobilis, sive immobilis, imo et jura in precarium dari possunt; uti etiam res propria in eo casu, quo alter jus aliquod habet in tali re; sicut fructuarius domino proprio concedere potest usum rei fructuariae. et creditor usum pignoris precario dare potest domino debitori, *lib.* 11. *ff. de precar.* Nec obstat *l.* 4. *§.* 3. *ff. eod. et l.* 45. *ff. de R. J.* ubi negatur pignus, depositum, precarium etc. in re propria constitui posse: nam id intelligitur de re propria, cujus alter jus aliquod, vel possessionem non habet.

27. Q. IV. *Quis, et cui concedere possit precarium?* R. 1. Concedere potest quicumque habet liberam facultatem usum rei alteri communicandi; uti est dominus, et fructuarius. At pignoratarius, seu creditor usum pignoris non alteri, quam domino pignoris concedere potest, nisi consensus domini accederet

l. 11. *ff. de precar.* R. 2. Precarium recipere potest omnis ille, qui acquirere, etiam pupillus, filiusf. et servus: et hi quidem, si rogent nomine proprio, obligantur peculiotenus; si nomine patris, aut domini, pater, et dominus in solidum.

28. Q. V. *Qui sunt effectus precarii?* R. 1. Ex parte accipientis est jus utendi re precario data, et possessio rei, quoad hoc jus utendi, vi cujus possessionis habet interdicta *uti possidetis, et unde vi* contra tertium, *l.* 17. *ff. de precar.* Ipsam vero proprietatem non possidet precarista nomine suo, sed nomine concedentis *l.* 6. §. 12. *ff. eod.* 2. In precarista nascitur obligatio restituendi rem ad placitum revocantis, et obligatio praestandi culpam latam, non tamen levem, aut levissimam, *l.* 8. §. 6. *ff. eod.* tum quia precarium non est stricte contractus, sicut est commodatum; tum quia est species beneficii pro placito revocabilis; adeoque jura noluerunt precaristam obligari, nisi ad ordinariam custodiam rei, seu ad praestandum dolum, et culpam latam dumtaxat. At si precarista sit in mora restituendi, praestare debet omnem culpam, et casum, *ibid.* quia mora culpabilis ei nocere debet, non domino. 3. Concedens, revocato precario, habet pro re sua recuperanda interdictum restitutorium de precario, *l.* 14. *ff. de precar.* quod vocatur *actio praescriptis verbis l.* 2. §. 2. *et l.* 19. *ff. eod.* non utique civilis, et ordinaria, sed praetoria, et irregularis ex bona fide, et aequitate naturali descendens; quatenus, revocato precario, aequum est possessionem rei restitui; eo quod post revocationem incipiat esse vitiosa.

29. Q. VI. *Quibus modis solvatur precarium?* R. 1. Revocatione. 2. Morte rogantis, cum precarium sit beneficium personale. 3. Morte concedentis, si concessit cum clausula: *usque ad meum beneplacitum;* quia hoc cum morte exspirat. At si absolute concessit, vel cum clausula: *donec revocavero*, non solvitur morte concedentis, sed tacite per haeredem innovatur; nisi hic expresse illud revocet, *c. fin. h. t. l.* 8. §. 1. *ff. de precar.* 4. Alienatione rei precario datae. 5. Solutione debiti; si dominus rem suam pignoratam precario habens, debitum exolvat, *l.* 11. *ff. eod.*

TITULUS XV.

De Commodato.

Agitur de hac materia in Pandectis et Codice *h. t.* et in Instit. *lib.* 3. *tit.* 15. §. 3.

1. *Commodatum*, quasi commodo datum, est contractus realis, juris gentium, et bonae fidei, quo res aliqua ad certum usum, et tempus, gratis conceditur ea lege, ut eo finito, eadem res in specie restituatur; com. Differt a *mutuo*, quia in hoc res datur fungibilis cum translatione dominii, ut eadem res in genere restituatur: at in commodato datur res usu non consumptibilis, sine translatione dominii, et cum obligatione, ut eadem species, seu idem numero corpus restituatur. Differt etiam a locatione, quia in hac merces datur locanti; com-

modatum gratis. Tempus vero certum praefigitur commodatario, vel expresse; ut si librum commodes pro una septimana; vel tacite, ut si librum commodes ad aliquid ex illo describendum.

2. Q. I. *Quis, et cui commodare possit?* R. *Ad* 1. Commodare potest omnis, et solus ille, qui liberam rerum administrationem habet, sive sit dominus, sive fructuarius, sive alius administrator. In specie commodare prohibentur infans, furiosus, pupillus, absque auctoritate tutoris, monachus sine licentia superioris, uxor sine consensu mariti; secus res perdita compensabitur in dote, *l.* 24. §. 6. *ff. solut. matrim.* R. *Ad* 2. recipere commodatum possunt omnes, qui ex contractu obligari, vel saltem lucrari: et ita pupillus commodatum pro sua utilitate accipere potest absque tutoris auctoritate; sed actione commodati non tenentur, sed sola actione ad exhibendum, et rei vindicatione, sicut furiosus *l.* 2. *ff. h. t.* quia iniquum est rem alienam a pupillo detineri. Servus vero cum domino obligari nequeat, nec ab illo commodatum recipere potest, *l.* 13. §. 2. *ff. eod.* ubi limitatio ponitur; nisi servus tantum putatitius esset.

3. Q. II. *Quae res in commodatum veniant?* R. 1. Res permanentes, seu non fungibiles, sive mobiles, sive immobiles; ut domus: res vero fungibiles, ut pecunia, non commodantur nisi per accidens, v. gr. ad pompam, vel ostentationem *l.* 3. §. *fin. ff. h. tit.* 2. Res etiam alienae, quarum possessionem habet commodans, *l.* 15. *et* 16. *eod.* ubi furibus, et praedonibus conceditur actio commodati, sicut et depositi *l.* 1. §. 39. *ff. depositi:* nam actio ista oritur ex contractu bona fide inito: quia vero malae fidei possessor tenetur rem domino restituere cum fructibus; ideo commodare in foro conscientiae ei non licet., cum ex alieno donare non liceat *l.* 54. §. 1. *ff. de furtis.* 3. Res sacrae ad usum sacrum, ut calix ad missam. 4. Jura, servitutes, et redditus annui, cum et ista finito usu, reddi possint.

4. Q. III. *Quae sit obligatio commodantis?* R. 1. Tenetur rem tradere, et non revocare ante tempus, et usum finitum, *l.* 17. §. 3. *ff. h. t.* ubi dicitur commodatum ab initio esse voluntatis, ex postfacto necessitatis, et *c. un. h. t.* ubi ratio additur: *quia non decipi beneficio nos oportet, sed adjuvari*. Si autem tempus praefixum elapsum est, revocari potest commodatum; etsi illo tempore commodatarius re commodata usus non fuisset: nam contractus ex conventione legem accipiunt, *reg.* 85. *in* 6. Item in casu extraordinario non praeviso, quo commodans aequale, vel majus damnum pateretur, commodatum revocare potest ante tempus, *arg.* locationis *l.* 3. *C. de locat.* nam commodans non praesumitur voluisse commodare pro tali casu non praeviso; cum nemo praesumatur velle jactare suum *l.* 25. *pr. ff. de prob.* sed tale commodatum tacite ex communi usu hominum est conditionatum, *si casus inopinatus non superveniat;* ergo. Ex quo solvitur *c. un. h. t. l.* 17. §. 3. *ff. h. t. reg.* 33. *in* 6. et argumentum a donatione. R. 2. Commodans tenetur actione contraria commodati, ut reparet ea, quae commodatarius in rem commodatam impendit:

item ut resarciat damna, quae dolo, vel culpa lata causavit, ut si sciens commodavit vasa vitiosa pro vino, vel servum furem, qui commodatario furtum fecit, *l.* 18. §. 3. *et l.* 22. *ff. h. t.*

5. Q. IV. *Quae sint obligationes commodatarii?* R. 1. Tenetur taliter uti, qualiter ei concessum est. Unde si re aliter utatur, quam sit concessum, furtum committit; ut si utatur equo ad sex milliaria, cum ei concessum fuerit equo uti ad duo milliaria, *l.* 5 §. 8. *ff. h. t.* 2. Tenetur rem diligentissime custodire, et finito usu, ac tempore, eandem in specie restituere, cum invito creditori aliud pro alio solvi non possit *l.* 2. §. 1. *ff. de reb. cred.* 3. Tenetur praestare culpam, de quo mox.

6. R. 2. Si commodatum est celebratum in favorem, et utilitatem solius commodatarii, ut ordinarie fit, is tenetur praestare omnem culpam, etiam levissimam, *c. un. h. t.* l. 5. §. 5. *ff. eod.* Si celebratum est in gratiam utriusque, praestatur culpa lata, et levis *l.* 18. *pr. ff. eod.* ut si Cajus vasa aurea commodet Titio ad communem utriusque amicum splendida mensa excipiendum. Si tandem celebratum est in gratiam solius commodantis, praestatur solus dolus, et culpa lata *l.* 5. §. 10. *ff. eod.* ut si sponsus commodet ornamenta suae sponsae, ut honestius in domum suam deducatur, vel instrumenta musicis, ut sibi musicam producant. Ratio horum est, quia in primo casu commodatarius accipit maximum beneficium, in secundo minus, in tertio minimum; ergo etiam in primo casu levissimam, in secundo levem, in tertio latam culpam praestare tenetur, si res per ejus negligentiam periit, vel deteriorata est. An, et quando casus fortuitus praestetur, vide superius dicta in *tit. praeced. a num.* 11. Porro si in commodatario nulla culpa theologica, sed mere juridica intervenit, probabilius est, quod in foro conscientiae non teneatur ad reparandum damnum, nisi post sententiam judicis, sicut plurimi tenent de obligatione L. Aquiliae.

7. R. 3. Si res duobus commodata est, et alter commisit culpam, is solum tenetur damnum reparare. Si uterque culpam commisit, uterque in solidum obligatur; uno autem solvente, alter dimidium compensat solventi *l.* 5. §. *fin. ff. h. t.* quod etiam servatur in locato, et deposito. Si uterque periculum, seu casum fortuitum in se suscepit, quilibet tantum pro parte tenetur, nisi aliter convenisset, Gloss. *in cit. l.* 5. *v. pervenietur.*

8. R. 4. Si res commodata aestimata est in ordine ad venditionem, si fortuito pereat, periculum est commodatarii; si aestimata est ad explorandum pretium, ut communiter fit, ne commodans teneatur apud judicem pretium probare, periculum casus fortuiti est commodantis, qui sibi imputare debet, quod rem non aestimaverit per modum venditionis; vel non institerit, ut commodatarius in se susciperet periculum rei commodatae. Quodsi taxatio non praecessit, facienda est a tempore morae etiam extrajudicialis, quanti res eo tempore valuerit, *l.* 8. §. 2. *ff. de cond. furt.* nam obligatio restituendi currit a tempore morae commissae.

R. 5. In commodato non admittitur

compensatio, si res ipsa commodata existat *l. fin. C. h. t. et l.* 18. *ff. de pignor. act.* ubi a materia compensationis expresse excipitur *corpus*, seu res in specie debita: tum ne aliud pro alio invito creditori obtrudatur; tum quia dominus rei potest habere specialem affectum, et speciale interesse circa ipsam speciem, seu corpus; tum ne commodatarius quasi propria auctoritate debitum sibi exolvat. Unde pro debito 100. flor. non potes tibi retinere equum commodatum constantem 100. florenis. At si res commodata periit, vel deteriorata est, et cons. loco illius debeatur quantitas, v. gr. 100. poterit ista quantitas cum debito priori compensari: nam quantitatis ad quantitatem datur compensatio ex §. 39. *Inst. de action. l.* 1. *et scqq. ff. de compens. l.* 4. *C. eod.* et clarius *l. fin. C. eod.* ubi in omnibus actionibus admittitur compensatio; *excepta actione depositi* propter exhuberantiam bonae fidei, et ne depositarius, qui fidem suam obligavit ad restituendum, contractui depositi contraveniat. Ex quo solvitur §. 2. *In. quib. mod. re contr. l. fin. C. de commod. et arg. ex l.* 15. *in fin. et l.* 59. *in fin. ff. de furtis.*

10. Q. V. *Quae dentur actiones ex commodato?* R. 1. *Actio directa commodati* datur commodanti, ejusque haeredibus contra commodatarium, ejusque haeredes ad rem finito usu recuperandam, et damna per culpam data resarcienda. *Actio contraria commodati* datur commodatario contra commodantem ad interesse, si res prius revocetur, vel si commodatarius in eam sumptus extraordinarios fecit *l.* 3. 5. 13. 14. *ff. hoc tit.* Utraque ista actio est civilis, quam praetor suo interdicto adjuvat, personalis, rei persecutoria, bonae fidei, et perpetua. 2. Si commodatarius re aliter usus sit, quam fuerit concessum, datur contra eum actio furti *l.* 5. §. 8. *eod.* si rem culpa sua dextruxit, vel deterioravit, datur actio legis Aquiliae; quae tamen conformatur principali actioni commodati; et contra tertium rei detentorem datur rei vindicatio: una autem ex his actionibus electa, ceterae consumuntur; nisi quid speciale per aliam actionem peteretur, *l.* 7. *in fin. l.* 18. §. 1. *ff. eod.* Casus speciales in materia commodati vide in *ff. h. t.*

TITULUS XVI.

De Deposito.

Agitur de hac materia in Decreto *Can.* 14. *ne quis.* 22. *q.* 2. In Institution. *lib.* 3. *tit.* 15. §. 3. in Pandect. et Codice *h. t.*

1. *Depositum* quasi de manu in manum positum, est contractus realis, quo res alicui gratuito custodienda traditur ea conditione, ut eadem in specie ad deponentis placitum restituatur. Differt a commodato, quia in hoc traditur res ad certum usum; at in deposito traditur res ad puram custodiam. Ex data definitione colliges omnia necessaria requisita ad substantiam depositi.

2. Depositum dividitur 1. In *judiciale*, seu *sequestrum*, quo res litigiosa apud tertium deponitur, ut dictum *lib.* 2. *tit.* 17. sub quo etiam continetur *depo-*

situm juris, quo res deb.ta, creditori juste oblata, et ab eo injuste rejecta deponitur in aede sacra (ob quod etiam *sacramentum* dicitur) vel apud magistratum ad sistendum cursum usurarum; et si pereat, perit creditori, quia fictione juris censetur ab eo acceptata, *l.* 19. *C. de usur. et extrajudiciale* dum privatus apud privatum quidpiam custodiendum deponit. Aliter vocatur *conventionale, commendatum, receptum*, vel *depositum facti*. 2. In *regulare*, quod servat totam naturam depositi: et *irregulare*, quod ex aliquo adjecto alteratur; ut vel assumat aliquid ex alio contractu, vel transeat in alium contractum. Et quidem, si pro custodia merces detur, erit locatio; si quid aliud, erit contractus innominatus; nisi quid gratuito daretur per modum honorarii. Si usus rei non fungibilis concedatur, erit commodatum: si vero usus rei fungibilis permittatur, erit mutuum, saltem participative.

3. Q. I. *Qui possint deponere, et depositum recipere?* R. Illi, et soli, qui ratione utentes contrahere valent, etiam pupillus, vel minor sine auctoritate tutoris, vel curatoris: quo casu non obligatur deponenti, nisi ex dolo, vel si ex re deposita locupletior factus est, *l.* 1. §. 15. *ff. h. t.* Si vero religiosus sine sui Superioris, vel Clericus sine sui Praelati licentia, vel ipse Praelatus sine consensu capituli depositum suscepit, Ecclesia, vel monasterium exinde non obligatur; ne delictum personae redundet in detrimentum Ecclesiae contra *reg.* 76. *in* 6. nisi Ecclesia ex tali deposito facta fuisset locupletior *c.* 1. *h. t.*

4. Q. II. *Quae sit materia depositi?* R. Omnis res sub custodiam cadens, etiam aliena, dummodo fur non deponat apud dominum, *l.* 1. §. 39. *l.* 31. §. 1. *ff. h. t.* Et quamvis plerumque res mobiles deponantur, tamen res immobilis potest esse materia depositi, cum et ista tradi possit custodienda, *lib.* 72. *pr. ff. de V. O.* ibi: *fundum tradi c.* 2. *de dolo c.* 1. *de sequestrat.* Nec obstat, quod JCti non ponant exempla in rebus immobilibus: nam exempla ponuntur in notioribus, et frequentioribus; neque regulam restringunt, sed illustrant. 2. Accessoria depositi non censentur deposita, *l.* 1. §. 5. *ff. h. t.* ubi Ulp. subdit: *si homo vestitus deponatur, vestis non est deposita, nec si equus cum capistro: nam solus equus depositus est.* Haec tamen accessoria restituenda sunt cum ipsa re, vel eorum aestimatio, si dolo depositarii perierint, *arg. l.* 5. §. 9. *ff. eod.* 3. Si cista sigillata deponatur, etiam res in ea contentae sunt depositae: adeoque si sigillum fractum est, et aliquae res non reperiantur, praesumitur dolus, et culpa depositarii, et deponens admittitur ad juratam rerum amissarum probationem, *l.* 1. §. 41. *eod. et arg. l.* 9. *C. unde vi.* nisi sigillum fuisset valde fragile, et depositarius integrae famae, et fidei: quo casu, sicut etiam si, integro sigillo permanente, res aliqua deperdita sit, dolus non praesumitur, sed probari debet a deponente.

5. Q. III. *Quae sit obligatio depositarii?* R. 1. Tenetur rem depositam custodire; non vero illa uti sine licentia deponentis: secus utendo furtum committit, *l.* 29. *pr. ff. depositi:* si tamen res fungibilis, v. g. pecunia sit deposita per-

modum generis, ut eadem in genere restituatur, tunc usus talis pecuniae censetur concessus depositario, et periculum pecuniae est illius, non deponentis, sicut in mutuo *l.* 24. 25. 26. §. 1. *ff. h. t. l.* 7. 8. *C. eod.* quo casu egreditur ea res depositi notissimos terminos, et in effectu est mutuum. An vero administratores pecuniis, et rebus sibi commissis uti possunt, vide Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 25. *a n.* 4. In praxi ob multa mala, quae timentur, non est attentandus usus talium rerum.

6. R. 2. Tenetur ad nutum deponentis rem depositam reddere, non obstante termino praefixo, cum hic gratia deponentis apponatur, ne ante illum reddere attentet, *l.* 1. §. 22. *ff. h. t. c.* 2. *eod.* nisi ratio altior, vel aequitas dictet, depositum non esse reddendum; ut hosti Reipubl. damnato, cujus bona confiscata sunt, furi, si dominus cum illo in petitione rei concurrat; vel alias damnum passurus sit; vel si res furto ablata deposita sit apud dominum, vel ejus servum, aut filiumf., *l.* 31. *ff. eod.* Cum re etiam fructus ejus restituendi sunt, ut partus cum ancilla etc.

7. R. 3. Regulariter tenetur praestare solum dolum, et culpam latam, *l.* 1. §. *fin. ff. h. t. l.* 32. *eod. l.* 1. §. 5. *ff. de O. et A.* quia depositum regulariter in gratiam solius deponentis celebratur; isque sibi imputare debet, quod minus diligenti amico rem custodiendam tradiderit, §. 3. *In. quib. mod. re contr.* Tunc autem etiam praesumitur culpa lata, dum depositarius majorem suis, quam depositis rebus diligentiam adhibet, *cit. l.* 32. imo si in rebus suis negligens sit, nihilominus commissam culpam latam in rebus depositis praestare tenetur; cum ex natura hujus contractus culpa lata praestanda veniat. Per accidens praestatur culpa levis; ut si depositarius mercedem accepit, si se ipsum pro custodia obtulit, vel si ita conventum sit, *c. fin. h. t.* Item praestatur culpa levissima, si ita convenit expresse, aut tacite; ut si deponens quaerat custodem diligentissimum, et depositarius se offerat ad rem custodiendam; vel si res tradatur nautis, stabulariis, cauponibus, qui ex officio obligantur ad res custodiendas, *l.* 1. *et seqq. ff. Nautae:* licet hodie hospites, accepta clavi a cubiculo, plerumque in se suscipiant custodiam, et et periculum rerum suarum.

8. R. 4. In casu periculi, v. g. incendii, naufragii etc. si res depositae sunt pretiosiores, quam propriae, et utrasque salvare non potest, tenetur depositarius salvare res pretiosiores depositas prae suis; alioquin, si suae sint pretiosiores, vel aeque pretiosae, suas salvare poterit prae depositis: nam hoc modo quilibet prudens, et diligens paterfam. operaretur. Quo casu, si res alienas salvavit, suis consumptis, ratione damni emergentis petere potest compensationem. Idem dic in conductore, pignoratario, et commodatario: excepto ultimo casu, si res aeque sint praetiosae; tunc enim commodatarius obligatur ad salvandas res commodatas prae suis, cum teneatur ad diligentiam exactissimam. At casum fortuitum regulariter non praestat depositarius secundum alias dicta.

9. R. 5. Depositarius in uno casu tenetur ad duplum: si depositum misera-

bile tempore incendii, aut similis periculi perfide neget se recepisse: et haec actio dupli est praetoria uno anno durans *l.* 1. §. 1. *ff. h. t.* §. 23. *In. de action.*

10. Q. IV. *Quae actiones nascantur ex contractu depositi?* R. 1. *Actio directa depositi*, quae competit deponenti, contra depositarium ad rem suam integraliter recipiendam, vel ad ejus aestimationem, si culpa lata depositarii periit, vel deteriorata est, *l.* 1. §. 16. *et l.* 24. *ff. h. t.* et quidem si res in se extet, deponens praeponendus est omnibus creditoribus depositarii, etiam uxori *l.* 7. §. 2. *ff. eod.* quia jus dominii est fortius omnibus juribus creditorum. At si res deposita consumpta est a depositario, deponens nullam hypothecam legalem, seu tacitam habet in bonis depositarii, ratione cujus praeferatur ceteris creditoribus, cum id nullo jure concedatur. 2. *Actio contraria depositi*, quae competit depositario contra deponentem pro resarciendis impensis, si quas fecit in rem depositam; ut equum alendo, servum infirmum curando etc. *lib.* 5. *pr. ff. eod.* Quo casu depositarius non tenetur rem restituere, donec sibi expensae refundantur; sed instar pignoris eam retinere potest ex regula generali *l.* 18. §. 4. *ff. commodati.* At in recompensationem debiti non venit depositum *c.* 2. *h. t. l.* 11. *C. eod.* ibi: *nullamque compensationem, et lib. fin. C. de compens.* nam exuberantia bonae fidei, et specialis obligatio ad rem depositam restituendam, non admittit hanc compensationem. 3. Utraque ista actio est civilis, quam praetor suo interdicto adjuvat; personalis, utpote ex contractu rei persecutoria, bonae fidei, perpetua, et transitoria. *Directa*, si in sententia condemnatoria est expressa causa doli, infamat §. 2. *Instit. de poen. temer. litig. l.* 10. *h. t.* Dolus autem probari potest ex confessione depositarii, ex conjecturis; ut si, rebus suis salvis, alienas interire permisit, *c. fin. h. t.* si actum prohibitum posuit, ex quo damnum secutum est etc. Ceterum licet dolus praeteritus remitti possit, non tamen futurus; quia talis remissio invitaret ad delinquendum *l.* 1. §. 7. *ff. h. t.* Vide Reiff. a *n.* 32. et selectos casus, qui afferuntur in *ff. et C. h. t.*

Connexio praecedentium, et consequentium.

Compilator noster tres contractus reales tribus praecedentibus titulis complexus est, ceteris omissis, vel in alium locum rejectis: nam de mutuo agetur *lib.* 5. *tit. de usuris*, et de pignore hic infra *tit.* 21. Nunc in seqq. tractationem aggredior de contractibus consensualibus in specie.

TITULUS XVII.

De Emptione, et Venditione.

Agitur de hac materia in Extravag. com. *h. tit.* in Decreto *Can.* 21. *eos.* 1. *q.* 1. *et* 1. *q.* 3. sed potissimum tractatio ista desumitur ex jure civili in Institutionibus *lib.* 3. *tit.* 24. in Pandectis *lib.* 18. *per tot. lib.* 19. *tit.* 1. *lib.* 21. *per tot.* In Codice *lib.* 4. *tit.* 38. *usque ad tit.* 63.

1. *Nota* 1. Emptionem-venditionem apud veteres usurpatam fuisse pro quacumque permutatione, et alienatione §. 2. *In. h. t.* hodie emptio venditio est contractus consensualis bilateralis super re pro certo pretio extradenda. Ex qua definitione patet tria esse substantialia requisita hujus contractus, scilicet *mutuum consensum, rem,* seu *mercem, et pretium,* seu *pecuniam:* traditio vero mercis, et pretii pertinet solum ad integritatem, et complementum emptionis-venditionis.

2. *Nota* 2. Venditionem varie dividi: 1. In *generis, et speciei. Venditio generis* est, dum ex pluribus ejusdem generis rebus una indeterminate venditur, v. gr. una ovis ex grege. *Venditio speciei* est, dum una numero res venditur, ut haec ovis. In quibus vocibus nota genus, et speciem apud Juristas idem esse, quod speciem, et individuum apud philosophos. 2. Dividi in venditionem *ad corpus,* et *mensuram.* Venditio autem *ad corpus,* seu *per aversionem,* est, quando plura genera, aut species sine numeratione, admensuratione, et ad ponderatione per modum unius venduntur, ut totus acervus tritici, omnes imagines in cumulo. Dicitur *ad corpus,* quia non singulae partes seorsim, sed totum corpus ex partibus conflatum venditur. Dicitur *per aversionem,* quia venditor, et emptor, quasi avertuntur a distincta consideratione partium, et circa rem in confuso paciscuntur. *Venditio ad mensuram,* seu *quantitatem,* seu *ad modum* est, dum venditur certa quantitas specierum sub genere contentarum, ut tradatur per adnumerationem, vel admensurationem, vel adponderationem; ut centum oves ex grege, centum amphorae vini ex vase, centum librae carnis ex bove occiso. Ex quo patet, quod in venditione ad corpus non attendatur quantitas numeri, mensurae, et ponderis; bene vero in venditione ad modum, seu quantitatem. 3. In *aeconomicam, et negotiatoriam. AEconomica*, seu *naturalis,* aut *necessaria* est, qua paterfamilias vendit sua superflua, ut alia necessaria pro se, suaque familia emat. *Negotiatoria*, seu *artificialis* est, qua quis aliqua emit, ut ea carius vendat, vel immutando speciem, ut ex frumento farinam, aut panem faciendo; vel sine mutatione, ut frumentum revendendo. 4. In *Privatam,* quae fit privata conventione partium: et *publicam,* quae fit auctoritate judicis: ut si bona debitoris vendantur sub hasta, vulgo *grida.* Scriptura ex conventione partium adhiberi potest in emptione, venditione; de jure autem non est necessaria, nisi ad faciliorem probationem. His praejactis, in hac amplissima materia breviter more meo agam. 1. De substantialibus hujus contractus. 2. De pactis ei admisceri solitis. 3. De obligationibus venditoris, et emptoris, ac resolutione hujus contractus.

§. I.

De personis, merce, et pretio emptionis-venditionis.

3. Q. I. *Qui emere, et vendere possint?* R. Regulariter omnes, qui rerum suarum liberam administrationem ha-

bent *l.* 14. *C. de contrah. empt.* Qui vero pacisci prohibentur, etiam emere, et vendere sunt prohibiti. Specialiter prohibentur personae nobiles perniciosum civitatibus commercium exercere *l.* 3. *C. de commer. et mercat.* Milites in Provinciis praedia comparare *l.* 9. *ff. de re milit.* Judex bona a se subhastata emere; uti et alius, qui venditioni auctoritatem praestat: sicut tutor a pupillo *l.* 46. 62. *ff. de contrah. empt.* Porro consensus ementis, et vendentis debet esse verus absque fictione, dolo, et errore substantiali moraliter praesens, et regulariter liber a coactiono. Sed.

4. Q. II. *An quis cogi possit ad vendendum, aut emendum?* R. 1. Regulariter non *l.* 13. 14. *C. de contr. empt.* nam contrahere est libertatis. R. 2. In casu necessitatis, vel publicae utilitatis magistratus cogere potest ad vendendum justo pretio taxato, v. gr. frumentum tempore famis, et inopiae; vel ad vendendam domum pro fortalitio, Ecclesia; et probibere ne frumentum, vel aliae merces exteris vendantur. Item si timeatur communis inopia, vel obsidio loci, quilibet civis cogi potest ad res necessarias pro tali casu emendas. In civitatibus habentibus *jus stapulae* merces certae illatae ibi vendi debent, nec inde referri, ut Coloniae, Hamburgi etc. habentibus vero *jus emporii* merces quidem illatae vendi possunt, non tamen aliis, quam mercatoribus. Clerici autem, et religiosi in casu necessitatis, non a laico, sed a judice Ecclesiastico cogi possunt ad vendendum, v. g. frumentum; nisi judex Ecclesiasticus id negligeret: tunc enim via defensionis, quam jus naturale permittit, horrea Clericorum aperiri, et frumentum justo pretio divendi posset ad publicae necessitati consulendum; siquidem necessitas non habet legem.

5. R. 3. Princeps laicus, nisi munitus sit indulto Apostolico, non potest ferre legem amortizationis, qua prohibeat suis subditis, ne bona vendant Ecclesiis, et monasteriis; atque ita ea transferant in manus mortuas: nam id adversatur libertati Ecclesiasticae, et sub excommunicatione prohibetur, *c. fin. de immun. Eccl. in* 6. et in casu 15. Bullae Coenae.

6. Q. III. *Quae res vendi possint?* R. Materia venditionis est omnis res commercio humano subjecta, sive corporalis, sive incorporalis; modo sit certa, et saltem moraliter existens, et vendi specialiter non prohibita, *l.* 34. §. 1. *ff. de contr. empt.* nam sicut venditio, ita et materia venditionis est de genere permissorum. Unde I. Vendi potest res non tantum propria, sed etiam aliena *l.* 28. *ff. de contr. empt.* nam tali venditiono non praejudicatur domino; cum is rem suam a quocumque repetere possit, *ibid.* neque enim talis venditio est alienatio, cum jus in re non tribuat, sed hoc maneat penes dominum rei *l.* 1. 2. 5. 6. *C. de reb. non alienand.* Sed in effectu est discrimen; nam si venditor, et emptor scit rem alienam, neuter obligabitur; puta nec venditor ad rem tradendam, nec emptor ad pretium solvendum: si emptor solus scit, non obligabitur venditor: nec tamen ex vendito quidquam consequetur, puta pretium. Si venditor scit, et emptor ignorat, utrimque obligatio contrahitur: quo casu em-

ptor bonae fidei accipit vacuam possessionem rei cum conditione usucapiendi; nisi interim dominus rem vindicet, *l.* 34. §. 3. *ff. de contrah. empt.*

7. II. Vendi potest res, quae speratur extitura; ut partus ancillae, fructus nascituri etc. dummodo aliquid nascatur; secus emptio utpote conditionata resolveretur. At si vendatur spes, seu jus, cujus effectus ex natura sua est fortuitus, ut jactus retis, lusus aleae, captura volucrum, venditio est firma, etsi nihil capiatur, *lib.* 1. *ff. de condit. et demonstr. lib.* 8. *in fin. ff. de contrahend. empt.* In eo tamen casu, quo empta est captura piscium, si quid pretio si loco piscium, vel cum piscibus extractum sit, non erit emptoris, sed piscatoris; cum super hoc non sit actum, Zoes *ff. hoc tit. num.* 26.

8. III. Vendi potest jus venandi, lignandi, et alia similia jura pretio aestimabilia: uti et haereditas delata, *toto tit. ff. de haeredit. vel action. vendit.* non tamen haereditas viventis *l.* 1. *eod. et l. fin. C. de pact.* nisi testator consentiat. Porro si haereditas vendita est cum modo, et quantitate, seu determinatione rerum haereditariarum, res solum determinatae censentur emptae, et non aliae *lib. fin. ff. de haeredit. vendita.* At si haereditas, prout est jus, indeterminate, et simpliciter vendita est, omnia jura, et onera transeunt in emptorem, sicut transivissent in haeredem; adeoque emptor tenetur de evictione, si res aliena in haereditate reperta fuerit *lib.* 2. *princ. ff. eod.* An vero jus accrescendi transeat in emptorem, acriter in utramque partem disputant Civilistae. Negant Jason, Cujac. Gomez. Vinn. et alii, sed Bartoli, Hunn. Harppr. Schmier. et aliorum affirmantium opinio videtur probabilior ex *lib.* 2. §. 3. 4. 9. *ff. eod.* ubi Ulp. docet emptori obvenire omne jus venditoris, *non solum quod jam pervenit, sed et quod quandoque pervenerit;* ergo etiam jus accrescendi, cum portio deficiens, quasi jure alluvionis adhaereat alteri portioni in emptorem translatae. Nec obstat, quod haeres post venditionem adhuc maneat haeres *lib.* 88. *ff. de haeredib. institut. lib.* 43. §. *fin. ff. de vulgar. subst.* nam in effectu non manet haeres, sed in locum ejus emptor surrogatur, ejusque nomine jus habet ad portionem alteram a cohaerede repudiatam.

9. IV. Vendi possunt actiones reales, et personales *lib.* 17. *ff. de haered. vendit.* paucis exceptis; uti sunt litigiosae, populares, criminales, actio retractus jure sanguinis competens, quae ex communi DD. a materia venditionis eximuntur. Porro si nomina, seu chirographa debitorum sint liquida, et facile consequibilia, tanti emenda sunt, quanti constant, ut debitum 100. pro centum. At si difficulter, et moleste sint consequibilia, per lites, et alia incommoda, ex communi hominum persuasione minus valent, et cons. minoris emi possunt. Ne autem fraudibus, et cupiditatibus, lucrisque improbis indulgeretur, Imper. Anastasius *lib.* 22. *C. mandati,* et Justinian. *lib. fin. eod.* constituerunt, ut emptor nominis, qui non justo, sed viliori pretio emit, plus a debitore cesso

non peteret, quam dederit venditori, residuumque pretii eidem venditori restitueretur.

10. Q. IV. *Quae res vendi sint prohibitae?* R. 1. Omnes res extra commercium humanum existentes; ut res sacrae, religiosae, et sanctae, et publicis usibus deputatae: cujusmodi sunt gratia divina, missa, absolutio, templa, coemeteria, fora etc. *l.* 6. *ff. de contrah. empt.* res tamen sacrae secundum materiam aestimabiles; ut calices, casulae etc. in casu necessitatis vendi possunt: et quidem, si vendantur ad usum profanum, prius confringi, et execrari debent; si ad usum sacrum, integra vendi poterunt, modo ratione consecrationis majus pretium simoniace non exigatur, *Can.* 70. *aurum* 12. *q.* 2. *Can. hoc jus* 10. *q.* 1. *Auth. praeterea C. de SS. Eccl.* 2. Res de se malae, ut philtrum amatorium, prostitutio corporis etc. 3. Liber homo, *l.* 6. *ff. de contr. empt.* cum libertas sit res inaestimabilis, *l.* 106. *ff. de R. J.* 4. Fundus dotalis, *l.* 3. *ff. de fund. dot.* 5. Res propria emptoris, *l.* 61. *ff. de contrah. empt.* nam quod meum est, ex alia causa fieri meum non potest, nisi sub conditione, *quia forte speratur meum esse desinere, cit. l.* 61. 6. Denique vendi non possunt res, quae specialiter a jure, testatore, vel ex pacto vendi prohibentur. Sic barbaris purpura, sericum, vinum, sal, ferrum, arma, et similia vendi prohibentur *tit. C. quae res venire non poss. et tit. C. quae res exportar.* Item a testatore prohibentur vendi fideicommissa, confirmante hanc prohibitionem consuetudine, et lege Principum. Denique ex pacto potest res aliqua dari cum conditione, ne vendatur, et alienetur.

11. Lex, et testator beneficio juris, ipsam rem afficiunt, ut venditio sit irrita: pactum vero privatum non videtur obstare valori venditionis *l.* 3. *C. de cond. ob caus. l. pen. ff. in fin. ff. de pact.* nam pactum non afficit ipsam rem; sed contra violatorem pacti datur condictio personalis, non vindicatio: quo sensu explicatur *l. fin. C. de reb. alien. l. fin. C. de pactis. inter empt.* Paritas vero a servo manumitti prohibito non tenet; quia talis conditio ossibus, seu personae servi cohaeret. *l.* 5. *C. si mancipium ita:* pactum vero rei non cohaeret, sed personam obligat.

12. Q. V. *Quo pretio res vendi possint?* Ante resp. *nota*, pretium esse duplex: *legale*, seu *legitimum*, quod a lege, seu republica taxatum est: et *naturale*, seu *vulgare*, quod, attenta rerum natura, necessitate, utilitate, aliisque circumstantiis ex communi privatorum judicio taxatur. Prius consistit in indivisibili, nec a privatis mutari potest; posterius habet latitudinem *summi*, *medii*, *et infimi*, ita ut quodlibet ex his justum sit, v. g. summum pretium est 100. medium 98. infimum 94.

13. R. 1. Pretium hodie consistit in pecunia *l.* 1. *ff. de contr. empt.* sive sit pecunia propria, sive aliena: nam et fur aliena pecunia emere potest, v. g. equum, *l.* 1. *et pen. C. si quis alteri:* quo casu res empta cum fructibus cedit emptori, pecunia vero furtiva non fit venditoris, nisi bona fide eam consumat, alienando, vel suae permiscendo, ut discerni nequeat. Ipse autem emptor

aliena pecunia emens tenetur reparare omnia damna, quae, sive domino talis pecuniae causa, sive venditori acciderunt. 2. Pretium pecuniarium debet esse *verum, et sincerum*, non fictum, et simulatum; ut si quis una drachma domum venderet: nam donare potius, quam vendere censeretur. 3. *Justum*, seu *aequale merci*: et ideo, maxime in foro conscientiae reprobatur pretium arbitrarium, ut quidlibet quolibet pretio vendi, aut emi possit. *lib.* 63. *ff. ad L. Falcid.* nam emptio-venditio est actus justitiae commutativae; ergo exigit aequalitatem inter mercem, et pretium, vel naturalem, vel legalem a republ. definitam. Unde nec mercatores merces exoticas quolibet pretio vendere possunt, sed justo dumtaxat, computatis omnibus sumptibus, periculis, novitate, utilitate, et aliis adjunctis. 4. Si pretium juste taxatum est a Principe, illud observare tenentur subditi, exteri, cum ratione contractus sortiantur forum: imo et Clerici, ac Religiosi, saltem indirecte, ut sunt membra communitatis: neque indigenae carius debent vendere exteris sub poena excommunicationis, *cap.* 1. *hoc tit.* 5. Si pretium legale est minus vulgari, tenetur venditor sequi pretium legale juste taxatum; secus peccat contra legem, et ad restitutionem tenetur, nisi mutatis circumstantiis, pretium legale evaderet injustum. At si pretium legale est majus vulgari, et taxatum fuit in gratiam emptorum, venditor tenetur sequi pretium vulgare, ne lex volens favere emptoribus, in eorum odium detorqueatur. Si vero taxatum est in favorem venditorum, potest exigere pretium legale, ut 100. pro jure exigendi quinque annuos florenos.

14. Q. VI. *Ex quibus causis variari possit pretium?* R. I. Augeri potest ob inopiam mercium, et emptorum copiam, ob majores labores, pericula, sumptus in eis colligendis, et conservandis, ob lucrum cessans, et damnum inde emergens, ob periculum amittendi, vel diu, et difficulter obtinendi pretii, dum merces dantur ad creditum morosis debitoribus etc. Decrescit vero pretium, si adsit mercium copia, si res cumulatim, et non singulatim vendantur etc. nam licet res eamdem retineat intrinsecam bonitatem, haec tamen sola non attenditur in taxatione pretii, sed etiam aliae circumstantiae.

15. II. Sola indigentia, necessitas, vel utilitas particularis non sufficit, ut res carius vendatur, vel vilius ematur, S. D. 2. 2. *q.* 77. *a* 1. nam talis indigentia, vel utilitas non est aliqua pars mercis; ergo non sufficit, ut v. gr. venditor vendat carius, quia emptor tali re indiget; vel emptor emat vilius, quia venditor opus habet pecunia.

16. III. Privata notitia de pretio brevi minuendo, vel augendo, per se non obest, quo minus currenti pretio venditor vendere, et emptor emere possit, ut fecit Joseph *Gen.* 41. nam currens pretium est justum; notitia vero privata non facit illud injustum, nec ponit aliquod vitium intrinsecum in merce; ergo. Per accidens autem charitas suadet contrarium agere pro casu, quo per hujusmodi emptiones-venditiones proximus in extremam, vel gravem necessitatem redigeretur. Et haec de substantia emptio-

nis-venditionis, de qua plures selecti casus legi possunt. *tit. ff. et C. de contrah. empt.*

§. II.

De pactis venditioni admisceri solitis.

Pacta ista sunt: arrha, lex commissoria, additio in diem, retrovenditio, et jus retrahendi.

17. Q. I. *Quid sit, et quid juris circa arrham?* R. 1. Arrha, seu arrabo, est id, quod datur in securitatem, vel confirmationem contractus; et quandoque computatur in sortem pretii, quandoque non, sicut convenit inter contrahentes, *pr. Inst. h. t.* 2. Si arrha datur in securitatem contractus faciendi, licet quidem a contractu abstinere, sed emptor arrham datam perdit: venditor vero resiliens, duplum arrhae pendere cogitur; nisi adesset justa causa resiliendi; quo casu nulli poenae locus est, *pr. Inst. h. t. l.* 11. §. 6. *ff. de action. empt.* At si arrha data est in confirmationem contractus jam initi, non licet, altero invito, a contractu resilire *l.* 3. 6. 7. *C. de rescind. vend.* nam contractus ex post facto sunt necessitatis; quam necessitatem non tollit, sed firmat arrha, nisi aliter conventum fuisset.

18. Q. II. *Quid sit, et quid juris circa legem commissoriam?* R. 1. Lex commissoria est conventio, ut, nisi emptor intra praefixum tempus solverit, res sit commissa, seu venditio resoluta, et nulla *l.* 2. 5. *ff. de lege commissor.* In jure Canon. vocatur *pactum legis commissoriae*, seu conventionis privatae de committenda, seu resolvenda venditione, cum etiam pactum sit lex privata *l.* 20. §. 1. *ff. de pact.* 2. Pretio intra praefixum tempus non soluto, venditor vi legis commissoriae in arbitrio habet, vel irritare, seu resolvere venditionem, vel ea stando agere ad implementum contractus, seu ad solutionem pretii, *l.* 2. 3. 4. *et seqq. ff. de leg. commiss.* electione autem facta, variare non potest *l.* 4. 6. 7. *eodem.* Quod si venditor eligat resolutionem contractus, non tantum res, sed etiam omnes fructus rei ad eum redeunt *l.* 4. 5. *eod.* quia emptor non acquisivit dominium rei, et fructuum irrevocabile, sed revocabile, resoluto titulo emptionis.

19. Q. III. *Quid sit, et quid juris circa additionem in diem?* R. 1. Addictio in diem est conventio, ut venditor rem primo emptori venditam, licite possit vendere alteri emptori, si is intra praefixum tempus meliorem conditionem obtulerit, hoc est majus pretium, vel faciliorem solutionem, vel generaliter quamcumque meliorem utilitatem; sicut accidit in venditione publica sub hasta, a qua hoc pactum originem habet. Dicitur *in diem addictio*, quia res primo emptori non attribuitur perpetuo, sed in certum diem, si interim alius meliorem conditionem non obtulerit, *l.* 1. *ff. de in diem addict. l.* 2. §. 4. *ff. pro emptor.* 2. Hoc pactum de se est licitum, cum nullibi a jure Canon. reprobetur: et regulariter venditionem non facit conditionatam suspensive, sed absolutam relinquit: nam eventus melioris conditionis non suspendit, sed resolvit contractum; adeoque est tantum con-

ditio resolutiva, quae non officit contractui absoluto, *l.* 1. *ff. de in diem addict.* Unde emptor statim fit dominus rei, dominio saltem revocabili, fructus suos facit, jus habet rem pignorandi, vindicandi, agendi interdicto *quod vi, aut. clam,* et tanquam dominus suscipit periculum rei emptae, *l.* 2. 4. *eod.* At si venditio celebraretur sub conditione suspensiva, nihil horum, pendente conditione, haberet emptor, *ibid. et l.* 2. §. 2. *ff. pro emptor.* 3. Si tempore lapso, melior conditio non est oblata, res fit emptoris irrevocabiliter; at si melior conditio oblata est, venditio resolvitur, res cum fructibus extantibus etiam virtualiter, seu in augmento restituitur venditori *l.* 4. 6. *ff. de in diem addict.* ubi de hac materia plures casus legi possunt.

20. Q. IV. *Quid sit, et quid juris circa pactum de retrovendendo?* R. 1. Pactum retrovendendi est conventio, ut emptor vel possit, vel debeat rem emptam revendere venditori, *l.* 2. *C. de pact.* Fieri potest, vel *in gratiam solius venditoris,* ut ei petenti res empta revendi debeat; vel *in gratiam solius emptoris,* ut is eam rem venditori revendere possit; vel *in gratiam utriusque,* dum uterque se obligat; emptor quidem ad revendendum, si venditori placuerit; venditor vero ad redimendum, si placuerit emptori. Frequenter adjicitur etiam tempus, v. g. ut intra tres annos revenditio celebretur. 2. Pacta haec de se sunt licita *l.* 2. *C. de pact. int. empt. et c.* 10. *de fid. instrum. et Extravag.* 1. *et* 2. *h. t. int. com.* nam sicut venditor potestatem habet rem absolute vendendi, ita quoque vendendi cum certo modo, et pacto: et similiter emptor cum, vel sine tali pacto liber est ad emendum; modo aequalitas utrinque servetur. Si pactum adjicitur gratia venditoris, pretium minuitur, v. g. hunc ortum, qui constat 200. vendo tibi 100. ut eodem pretio mihi illum revendas, quandocumque mihi placuerit. Si vero pactum adjicitur gratia emptoris, pretium augetur, v. g. emo a te hortum 200. qui tanti non valet, ut quandocumque illum tibi revendere possim. Vitanda autem est palliata usura, et iniquitas, cujus signa sunt: pretium vile ab emptore oblatum pro re diutius retinenda: item si emptor, alias usuris assuetus, nolit mutuum dare, sed rem emere cum pacto retrovendendi *c.* 5. *h. t. c.* 4. *de pignor.* Porro servata utrinque justitia, emptor fit dominus rei, et fructuum perceptorum: fructus vero immaturi pendentes, facta revenditione, pro rata inter utrumque dividuntur §. 41. *Inst. de R. D.* Reiff. *a n.* 279.

21. Q. V. *An licitus sit contractus mohatrae?* Contractus iste est species revenditionis, seu conventio, qua, v. g. mercator vendit merces summo pretio justo emptori ad creditum, ut statim ab eod. emptore, numerata pecunia indigente, easdem merces emat pretio infimo, dando pecuniam numeratam; ut si vendidit pro 100. et emat pro 90. Aliter vocatur *Varatra,* vel *Baratra,* Italis *Stocco, stoccola, verachola,* Gallis *vente, revente* et apud Hispanos multum viguit. R. Negative, nam contractus iste ob palliatam usuram damnatus est ab Inn. XI. *propos.* 40. et a Covar. dicitur latrocinii genus maxime execrandum, et

justis poenis vindicandum. Vide Carden. in dissert. ad dictam *propos.* 40.

22. Q. VI. *Quid sit retractus, et quid juris circa eum?* R. 1. Retractus est jus redimendi rem venditam, oblato eodem pretio, *l.* 9. §. 1. *ff. de administr. rer. ad civit.* Aliter vocatur *jus congrui, et protimeseos*, seu *praelationis;* estque vel *conventionalis* ex pacto partium; vel *legalis*, tam scriptus, quam *consuetudinarius*; et conceditur certis personis, et ex certis causis. Sic dominus directus pro emendo dominio utili a vasallo, vel emphyteuta, creditor pro bonis subhastatis, socius, vel cohaeres pro re communi ceteris emptoribus praeferuntur, *l. fin. C. de jur. emphyt. l.* 16. *ff. de reb. aut. jud. poss.* Sed hodie celeberrimus est *retractus gentilitius* totius Germaniae consuetudine firmatus, vi cujus propinquior consanguineus legitime natus, sive mas, sive foemina, sive laicus, sive Clericus, rem venditam retrahere potest, et ceteris emptoribus praeferri debet: si vero plures sint ejusdem gradus, praeventioni locus est; et si aequaliter concurrant, res sorti committi solet. 2. Retractioni substant bona immobilia: et quidem intra annum, et diem, ut moribus, et praxi receptum est: quod tempus a principio utile, deinde continuum est: nec rei obstat, quod interim emptor tertio vendiderit, quia tempore necdum elapso, consanguineus primi venditoris retrahere potest a quocumque, dummodo offerat idem pretium, quod primo venditori datum est; et interea retractui non renuntiet expresse, vel tacite; ut si delatam sibi emptionem post duorum mensium deliberationem recuset. De retractu copiose, et crudite scribit Zoes in *ff.* post *tit. de leg. commiss.*

23. Q. VII. *An licita sint monopolia*, in quibus unus, vel alter sibi vendicat jus vendendi certas merces, ita ut omnes alii ab illo emere teneantur? R. Si erigantur auctoritate publica Principis ex justa, gravi, et necessaria causa, licita sunt; quia onus illud, quod subditis imponitur, cohonestat justa causa, et necessaria pro bono communi. Secus, si causa gravis absit, plerumque illicita sunt monopolia, praesertim si notabiliter gravent subditos. 2. Si quis privata auctoritate erigat monopolium, et vendat merces ultra justum pretium, peccat contra justitiam, et ad restitutionem tenetur: ita comm. TT. et Canonistae.

24. Q. VIII. *An licita sit olla fortunae?* Italis *lotto, lottaria*, in qua pro certa pecunia data extrahuntur schedae signatae valore, vel vacuae. R. De se non est illicita: nam in illa non emitur res, sed spes rei extrahendae, sicut emi potest jactus aleae, captura piscium, vel avium, *l.* 8. §. *aliquando ff. de contrah. empt.*

§. III.

De obligationibus venditoris, et emptoris, ac resolutione venditionis.

25. Q. I. *An venditor vitium rei teneatur manifestare emptori?* R. 1. Si vitium est in substantia, ut si vitrum habeatur pro gemma, tenetur illud manifestare; secus jure naturali contractus est nullus, et venditor doli tenetur. 2.

Si vitium occultum est in quantitate, ut si 90. urnae vendantur pro 100. venditor tenetur id manifestare, vel pretium diminuere; secus deficeret aequalitas. At si venditio fiat ad corpus, falsa demonstratio modi, seu quantitatis regulariter non vitiat actum, nec obest venditori, sed emptori, qui suae facilitati imputet, quod quantitatem non exploraverit, sed per aversionem emerit. Sicut e contra, si venditor minorem modum dixit, cum esset major, excessus prodest emptori, *l.* 33. *pr. ff. de condit. et demon. l.* 42. *ff. de action. empt.* nam in utroque casu corpus, non quantitas venditur; et si de corpore constet, de demonstratione falsa, an vera sit, non curatur. 3. Si vitium occultum est in qualitate accidentali, ita ut res non prosit ad finem emptoris, v. g. equus morbidus, venditor tenetur id manifestare *l.* 1. §. *proinde, ff. de aedil. aedict.* ubi fit limitatio, si vitium esset modicum, et parum, vel nihil officeret fini, et utilitati rei. 4. Si mercibus optimis misceantur minus bonae, ut frumento optimo, vel vino, aliud minus bonum, defectus iste vel manifestari debet, vel pretium diminui. 5. Denique si emptor expresse interroget de quibusdam vitiis, ea manifestare debet venditor, alias dolo suo dabit causam contractui. At si vitium est patens, venditor non interrogetur, de hoc admonere emptorem non tenetur, cum ipsa res loquatur; nisi emptor esset valde rudis, et insufficiens ad vitium deprehendendum, S. D. 2. 2. *q.* 77. *ar.* 3. *ad* 1. *et l.* 43. *ff. de contrah. empt.*

26. Q. II. *An emptor teneatur manifestare bonitatem mercis, et vitium pretii, seu monetae?* R. I. Si venditor ignorat praestantiam mercis, emptor alternative tenetur, vel illam manifestare, vel augere pretium aequale merci: ita comm. TT. et JCti, cum S. D. 2. 2. *q.* 77. *ar.* 2. secus enim emptio esset inaequalis, et cons. injusta. Nec obest, quod venditor determinate debeat vitium rei detegere: nam venditor tacendo posset decipere emptorem; hic vero tacendo, et tamen justum pretium, saltem infimum offerendo, non decipit venditorem. Ceterum ex communi sententia emptor non est tutus in conscientia, si minus pretium offerat, et excessum sibi condonari petat; quia condonatio ista est tantum palliata, plus de ignorantia, quam de consensu venditoris obtinens, nisi emptor nesciret, an res pluris valeat, vel non.

27. II. Si bonitas, vel commoditas latens est extrinseca merci, v. g. thesaurus in fundo latens, vel aurifodina, emptor de hoc admonere non tenetur venditorem, sed fundum emere potest currenti pretio justo, S. D. 2. 2. *q.* 66. *ar.* 5. *ad* 2. nam justitia pretii non desumitur praecise ex majori utilitate rei, sed ex communi aestimatione; ergo si pro tali fundo detur tantum pretium, quantum communiter taxatur, justa est emptio, et latens thesaurus per accidens se habet; nec scientia illius nocet emptori; sicut nec pharmacopaeo peritia artis, si inter herbas communiter taxatas vendit unam aptam pro medicina pretiosa.

28. R. 2. Si moneta est adulterina, vel in loco, ubi contrahitur, non currit, emptor de hoc admonere debet vendito-

rem: nec emptor ab alio deceptus monetam adulterinam distrahere debet, cum per hoc non acquisiverit jus alios decipiendi. At si moneta est vera, sed minoris valoris, id non est necesse manifestare; dummodo justum pretium pro merce detur; cum hoc modo nulla injustitia committatur.

29. Q. III. *Completa substantialiter emptione-venditione, qualis actio, et obligatio competat venditori, et emptori?* R. I. Actio *venditi, seu ex vendito directa* competit venditori ad consequenda ea omnia, quae ei emptor praestare debet. Actio *empti*, seu *ex empto* pariter *directa* competit emptori ad consequenda ea omnia, quae ei venditor praestare debet vi hujus contractus *l.* **11.** et *l.* 13. §. 19. *ff. de action. empt.* neutra autem actio efficaciter intentatur, nisi venditor mercem tradiderit, et emptor pretium, vel saltem paratus sit tradere, *cit. l.* 13. §. 8. *et l.* 25. *eod.* Qui autem agere vult, et alterum ad impletionem contractus cogere, ipse prior contractum implere debet, *ibid.*

30. R. II. Venditor ab emptore pecuniam tradente conventus obligatur rem ipsam tradere, nec satisfacit volendo praestare interesse: ita Abb. Felin. Harp. et communior contra Covar. Mynsing. Faebin. etc. nam necessitas hujus traditionis clare insinuatur §. 1. *Inst. h. t.* §. 2. *Inst. de donat. l.* 11. §. 2. *ff. de act. empt.* nullibi vero in toto jure exprimitur alternativa obligatio, vel rem tradendi, vel praestandi interesse: nam emptio-venditio ex natura sua ad hoc tendit ut merx pro pretio commutetur: secus nunquam esset emptor securus. Jura contraria non obstant; quia procedunt pro illo casu, quo vel non adest facultas tradendi, eo quod res periverit, vel deteriorata sit, vel post moram commissam; emptori non expedit rem tradi, sed potius praestari interesse. Sic explicantur *l.* 1. *pr. l.* 11. §. 9. *l.* 12. *ff. de act. empt. l.* 4. *C. eod. l.* 25. §. 1. *ff. de contrah. empt.* item *arg. ex l.* 22. *ff. de R. C. l.* 15. *C, de R. V. etc.*

31. II. Si res alteri emptori, vendita, et tradita est, praevalet secunda venditio, utpote completa jure reali, per traditionem quaesito secundo emptori ex, *l.* 15. *C. de R. V.* at primus emptor agere potest ad interesse, et crimen falsi contra venditorem intentare *l.* 21. *ff. ad L. Corn. de fals.* Si vero secunda venditio non est completa per traditionem, praevalet prima, et res primo emptori tradenda est; *arg. reg.* 54. *qui prior. in* 6. uti etiam, si res vendita sit Ecclesiae, vel alteri piae causae, aut civitati, cum sine traditione acquiratur eis dominium *l.* 23. *C. de SS. Eccl.* Praeterea secunda venditio, traditione completa, rescindi potest, si primus emptor rem specialiter sibi hypothecatam habuit *l.* 12. §. *fin. ff. qui potior. in pign.* vel si emptor scivit rem esse alteri venditam, vel si aequitas, et justa causa id suadeat.

32. III. Venditor post perfectam venditionem fructus rei venditae, necdum traditae, non tantum pendentes, sed et de novo natos, ac perceptos tenetur integraliter emptori restituere, *l.* 44. *ff. de R. V. l.* 13. §. 18. *ff. de act. empt. l.* 13. *C. eod.* nam emptor, post perfectam venditionem, fictione juris cense-

tur dominus rei venditae; ergo sicut ad illum spectant incommoda, ita aequum est, ut ad eum spectent omnia commoda, et fructus rei, non solum naturales, sed et civiles, ut mercedes locationum. Praeterea venditor tenetur de evictione, et ad interesse, si rem vitiosam vendidit, vel laesit emptorem, ut infra dicetur.

33. R. III. Emptor a venditore conventus, tenetur ad solutionem, seu traditionem in moneta proba, et usuali in loco contractus: quae solutio facienda est eo tempore, et loco, ejusque expensis, sicut conventum: secus in loco contractus, et praesenti moraliter tempore, si de his nihil convenit §. 3. *inde V. O. l.* 41. *ff. eod.*

34. II. Si emptor fuit in mora culpabili solvendi, non secus ac venditor, tenetur praestare non solum culpam latam, et dolum, sed etiam levem; cum contractus iste in gratiam utriusque celebretur, *l.* 3. *et* 11. *ff. de peric. et com.* item a tempore morae tenetur praestare usuras, ut 5. pro 100. sive usurae istae sint compensatoriae fructuum, sive lucrativae in poenam morosi debitoris *l.* 13. §. 20. *ff. et l.* 5. 13. *C. de action. empt.*

35. III. Emptor sentire debet periculum, seu damnum rei venditae, nondum traditae; modo res sit certa in specie, et venditor periculum rei in se non susceperit, §. 3. *Inst. h. t. l.* 8. *pr. ff. et l.* 1. *et seqq. C. de peric. et com. rei vend. l.* 35. §. 4. *ff. de contrah. empt.* nam emptor sentit commoda, et fructus rei; ergo etiam sentire debet incommoda, et pericula: adeoque si res apud venditorem pereat, vel deterioretur, periculum est emptoris; nisi venditor fuisset in culpa lata, et levi, vel in mora culpabili tradendi, *cit.* §. 3. *In h. t. l.* 17. *ff. de pericul.* Nec obstant jura in contrarium; nam procedunt de re vendita in genere, vel alternative, vel sub conditione suspensiva, *l.* 1. 12. *et l.* 14. §. 1. *ff. de peric. et com. l.* 2. *C. eod. et l.* 8. *pr. ff. locati. l.* 5. *C. eod. et l.* 34. §. 6. *l.* 35. §. 5. 7. *ff. de contrah. empt.* et tunc perit venditori: uti etiam, si ante traditionem publicetur, seu confiscetur, *l.* 33. *ff. locati.* Circa periculum rei venditae selecti casus legi possunt in *tit. ff. et C. de peric. et com. rei vend.*

36. Q. IV. *Quae remedia competant emptori, aut venditori laesis in contractu emptionis-venditionis?* R. 1. Si emptor laesus est ex eo, quia venditor scienter ei vendidit rem vitiosam, usui, et fini ementis ineptam, competit ei *actio redhibitoria* ex aedilitio edicto, ad hoc, ut venditio rescindatur, pretium cum interesse reddatur, et res vitiosa vendenti rehabeatur, seu reddatur, ob quod actio ista dicta *redhibitoria* a magistratu aedilitio introducta *l.* 1. §. 1. *ff. de aedilitio edict.* ut si venditor, non manifestato latente vitio, scienter vendidit animal, vel servum morbidum, furiosum, fugitivum, furacem etc. vel si dixit, certam qualitatem esse in merce, quae tamen non est, ut equum esse itinerarium, et domitum, qui tamen est vectuarius, et indomitus, fundum esse culturae aptum, qui est ineptus etc. Haec actio est personalis, bonae fidei, utrinque transiens ad haeredes: non tamen durat ultra 6. menses; quia intra tan-

tum tempus vitium facile deprehendi, potest; secus censetur vitium, non antecedens, sed consequens venditionem, factaque redhibitione, omnia redintegrantur *l.* 19. §. *fin. l.* 69. *ff. eodem.*

57. R. 2. Si emptor, sciendo vitium, rem vitiosam emisset, sed pretio minori, competit ei *actio quanto minoris* ex eodem aedilitio edicto, ad hoc, ut venditor restituat excessum pretii, *l.* 48. §. *ff. eod.*, v. g. dedisti 50. flor. pro equo vitioso, si vitium scivisses, equum quidem emisses, sed minori pretio, ut 30. flor. ergo ad recuperandos 20. *flor.* agere potes actione *quanto minoris.* Haec actio est personalis, bonae fidei, utrinque transitoria ad haeredes; sed non durat ultra unum annum *cit. l.* 19. §. *fin. ff. eod.* Habet locum etiam in eo casu, quo venditor ignoranter vendidit rem vitiosam, quam alias emptor, cognito vitio, non emisset, *l.* 13. *pr. ff. act. empt.* Aliter vocatur *actio aestimatoria*; quia illa agitur ad aestimationem minoris pretii. Porro dum jura post lapsum temporis negant has duas actiones redhibitoriam, et aestimatoriam, non id faciunt ad tollendam obligationem naturalem in foro conscientiae, in quo laesio reparanda est, sed ne litibus tribunalia onerentur, et fraudibus porta aperiatur; quia emptores post longum tempus similia vitia praetexere possent. De hac materia pulcros casus reperies in *tit. ff. de aedilit. edict.*

58. R. 3. Venditor in quantitate pretii laesus ultra dimidium habet celebre remedium ex *l.* 2. *rem majoris pretii C. de rescind. vendit.* quo agere potest alternative, vel ad supplementum pretii justi, vel ad rescissionem venditionis, prout laedenti placuerit; non vero determinate ad hanc, vel illud. Quod remedium firmatum est jure Can. *c.* 3. *et* 6. *h. t.* v. g. vendidisti praedium 49. flor. quod constat 100. flor. pro reparanda laesione, hoc remedio agere poteris, ut emptor vel suppleat defectum 51. flor. vel si non vult, ut venditio rescindatur.

59. Licet autem *cit. l.* 2. expresse loquatur de solo venditore, tamen ob identitatem rationis, et aequitatem naturalem comprehensive intelligitur de emptore laeso ultra dimidium, ut et huic idem beneficium competat; cum venditor, et emptor sint correlativa, et aequiparata, et cons. dispositum pro uno, sit quoquo dispositum pro altero per *c.* 3. *de constit.* Cessat hoc remedium, si res vendita casu fortuito periit; cum res, quae restitui posset, non existat. Computatio laesionis probabilius in venditore, et emptore facienda est aequaliter per ordinem ad pretium; ut, si pretium, seu aestimatio ultra dimidium excedat valorem rei, emptor dicatur laesus ultra dimidium; ut si pro praedio constante 100. dedit 151. sed Abbas, Cujac. et alii computationem istam in emptore desumunt a re vendita; ita ut res nec medio pretio valeat, ut si emptor pro praedio constante 100. dedit 201. Prior tamen opinio aequior, et probabilior videtur; maxime cum in puncto laesionis aequalitatem observet inter venditorem, et emptorem.

40. III. Si venditor, aut emptor laesus est infra dimidium, pro foro externo nullam actionem habet ex jure civili *l.* 2. 8. *ff. de rescind. vendit.* cui consonat jus Canon. *c.* 3. *et* 6. *h. t.* ne liti-

bus tribunalia onerentur. Excipe minorem, et Ecclesiam, quibus notabiliter laesis salva est restitutio in integrum. At pro foro conscientiae laedens jure naturali obligatur laesionem reparare; cum ista adversetur justitiae commutativae; et ratione peccati implorari potest officium judicis Ecclesiastici *c.* 13. *de judic.* maxime si lex taxans pretium non est observata, vel laesio contingit per dolum, aut in aestimatione dotis *l.* 6. §. *fin. l.* 12. §. 1. *ff. de jure dot.* quibus casibus nec judex actionem denegabit. Si vero laesio est modica, vel intra limites pretii summi, et infimi, nec in foro interno facienda est restitutio, ex communi usu hominum, qui modicum excessum censentur sibi condonare, cum omnimodam aequalitatem in contractibus servare vix sit possibile. Et hoc sensu explicatur *l.* 16. §. 4. *ff. de Minor. et l.* 22. §. 3. *ff. locat.* ubi dicitur naturaliter licere contrahentibus se circumvenire. Tunc autem venditor dicitur laesus, dum pro merce, nec infimum pretium accepit; emptor vero, dum supra summum pretium aliquid solvit. Si uterque est bonae fidei, emptor fructus rei suos facit, venditor vero ad usuras non tenetur, Reiff. *a n.* 343.

41. Q. V. ***An remedium laesionis concedatur etiam in aliis contractibus onerosis et reciprocis,*** ut in locato, permutatione, cambio etc.? R. Affirmative cum Fachin. Gomez. etc. contra Hunnium: nam aequitas naturalis, in qua fundatur *cit. l.* 2. *C. de rescind. vendit.* id ipsum exigit in his contractibus, ne alter cum alterius jactura locupletetur. At in contractibus lucrativis, et non reciprocis non est locus huic remedio; ut in donatione, mandato, deposito, commodato etc. nam in his non fiunt commutationes; et laesio, si qua accidit, actione horum contractuum reparari potest. Porro remedium, seu actio ista ob laesionem data est civilis, personalis, bonae fidei, perpetua, seu 30. annis durans, utrinque transitoria ad haeredes. Si vero dolus intercessit, nullo unquam tempore ei praescribitur, quia cum mala fide non currit praescritio *regul.* 2. *in* 6.

42. Q. VI. ***Quid sit evictio, et quis de illa teneatur?*** R. 1. Evitio est rei nostrae ab alio, non domino alienatae vindicatio, seu recuperatio in judicio facta, v. g. Titius vendit equum Cajo, Sejus agnoscit equum istum esse suum, ideoque agit in judicio, et probato dominio, equum recuperat. Porro ad judicium evictionis rite instituendum requiritur: 1. Ut actor sit persona civiliter distincta a venditore, ac proinde non sit haeres venditoris, cujus factum praestare tenetur *l.* 14. *C. de R. V.* neque fidejussor promittens venditionem salvam fore *l.* 11. *C. de evict.* licet haeres fidejussoris non prohibeatur ab evictione *l. fin. C. eod.* salvo tamen regressu contra illum, sicut erat contra fidejussorem. 2. Ut emptor conventus laudet venditorem, seu denuntiet illi, ut vel litem in se suscipiat, vel positive assistat liti motae, *l.* 29. §. 2. *ff. et l.* 23. *C. de evition. c. fin. de empt. et vend.* sic laudatus venditor, etsi esset Clericus, tenetur sequi forum emptoris, ceu rei principalis.

R. 2. Re in effectu evicta, venditor

tenetur emptori de evictione, hoc est, tenetur emptori restituere pretium, et insuper compensare interesse singulare quoad damnum emergens, lucrum cessans, expensas etc. *l.* 61. *et* 70. *ff. de evict.* nam bona fides emptionis venditionis exigit, ut emptor servetur indemnis. Licet autem interesse quandoque majus sit ipso pretio, nihilominus venditor, modo fuerit bonae fidei, non condemnatur, nisi in duplum, simplum pro pretio, et simplum pro interesse l. 43. *in fin. ff. de action. emp.* quia iniquum videtur ad tantam summam teneri venditorem, v. g. equus venditus est 100. flor. post evictionem computatis omnibus expensis, et damnis constat 300. flor. venditor bonae fidei non tenetur nisi ad 200. flor.

R. 3. Venditor in certis casibus non tenetur de evictione; ut si ita convenit, si emptor ei litem non denuntiavit, vel rem emptam, quam usucapere potuit, pro derelicta habuit; vel si malitia judicis contra emptorem judicatum est: quo casu emptor regressum habet contra judicem etc. Sententia lata pro emptore, venditor non compensat expensas *l.* 18. *C. de evictiom.* quia non erat causa injuriae emptori ab actore illatae. Donator, ne liberalitas sua sibi noxia sit, non tenetur de re donata evicta, *l.* 18. §. *fin ff. de donation.* neque haeres de re legata evicta, in specie tali, *l.* 71. §. *fin. ff. de legat.* 1. Pulcros casus de hac evictionis materia perlege in *tit. ff. et C. de evictiom.*

43. Q. VII. *Quibus aliis modis resolvi possit emptio-venditio?* R. 1. Mutuo consensu, si res est integra, puta re non tradita, et pretio non soluto *l.* 3. *ff. de rescind. vend.* impleto autem contractu ex una parte: opus est restitutione mercis, vel pretii *l.* 58. *ff. de pact. l.* 1. *C. quando lic. ab empt. disced.* 2. Si contractus ex utraque parte impletus est, mutuo consensu resolvi nequit, sed opus est nova emptione-venditione, *l.* 2. *ff. de rescind. vend.* nam quod completo factum est, infectum fieri nequit. Praeterea emptio-venditio roscindi potest ratione erroris, doli, metus. etc.

TITULUS XVIII.

De Locato, et Conducto.

Agitur de hac materia in Institutionibus *lib.* 3. *tit.* 25. in Pandectis *lib.* 19. *tit.* 2. in Codice *lib.* 4. *tit.* 65. *et lib.* 11. *tit.* 70. 71. 72. Et de Emphytheusi agitur in Pandectis *lib.* 6. *tit.* 3. in Codice *lib.* 4. *tit.* 66. *Nov.* 120.

1. *Nota* 1. Praesentem rubricam esse strictiorem nigro, cum in hoc agatur etiam de emphytheusi, de qua infra. *Locatio-Conductio* est contractus consensualis, quo res aliqua utenda, vel fruenda, vel opera personae datur pro certo pretio, seu mercede. Ex qua definitione facile colligitur discrimen hujus contractus ab aliis contractibus. Dicitur *utenda*, vel *fruenda*, quia aliquae res locantur tantum ad usum, ut domus, equus, instrumenta musica, vel rustica etc. aliquae vero locantur ad fructus ex iis percipiendos, ut vineae, pascua, jura, redditus etc. *l.* 9. *et* 19. *ff. locati*, et aliquando locatur opera, seu labor personae, ut laborare in vinea, famulari do-

mino etc. Is qui dat rem, vel operam, vocatur *locator*; is vero, qui dat mercedem, seu pretium, aut pecuniam vocatur *conductor*: cujus nomina subalterna sunt varia: nam si conduxit praedium urbanum, vocatur *inquilinus*, si rusticum, *colonus*, si vectigalia, publicanus etc.

2. *Nota* 2. Locationem-conductionem varie dividi: 1. In *Regularem*, in qua eadem res specie restituitur: et *Irregularem*, in qua contra naturam hujus contractus tantumdem, seu eadem res in genere restituitur: et cons. dominium rei conductae transit in conductorem; ut si locetur instrumentum aestimatum per modum venditionis *l.* 2. 20. 65. *ff. h. t.* §. 4. *In cod.* 2. In *Perpetuam*, quae pro semper; et *temporalem*, quae pro certo tempore fit. 3. In *publicam*, qua praedium fisci; et *privatam*, qua praedium privati locatur. In quibus hoc est discrimen, quod conductor praedii fiscalis, si finita conductione, offerat tantum, quantum alii, praeferatur aliis: quae praelatio non competit conductori praedii privati, *l.* 32. *C. h. t. l.* 4. *C. de location. praedior. civil.* 4. In locationem *rei*, dum res; et *facti*, dum opera conceditur pro certa mercede: aliquando utrumque mixtim convenit: ut si auriga se offerat ad me vehendum; tunc enim est conductor operis, et locator operae, ego vero sum locator operis, et conductor operae: vel si auriga conducat meum currum, et locet suam operam ad me vehendum. 5. In *expressam*, quae verbis expressis; et *tacitam*, quae ex praesumpto consensu initur; ut si, elapso tempore locator, sinat conductorem re uti. Item in scriptam, et non scriptam, puram, et conditionatam etc.

3. Q. 1. *Quae sint de substantia locationis-conductionis?* R. 1. *Mutuus consensus*, quo contractus iste ante traditionem perficitur: si tamen res secundo conductori tradita fuisset, is praeferendus est primo *arg.* rei venditae, et traditae *l.* 15. *C. de R. V. l.* 26. *ff. et l.* 21. *C. h. t.* 2. *Res*, vel *opera* apta locationi. 3. *Merces*, seu pretium verum, certum et justum, quod regulariter consistit in pecunia: si tamen res frugifera locetur, merces consistere potest in alia re fungibili, scilicet in parte fructuum, vini, olei, frumenti etc. *l.* 2. *C. h. t.* at si loco mercedis daretur alia res non fungibilis, ut bos, equus, et similia, non locatio esset, sed contractus innominatus, §. 2. *In h. t.*

4. Q. II. *Qui locare, et conducere possint?* R. Regulariter omnes, qui vendere, et emere, nisi specialiter prohibeantur. Et quidem prohibentur. 1. Tutores, et curatores praedia fiscalia conducere, ne vel fisco, vel pupillo noceatur *l.* 49. *pr. ff. h. t.* 2. Milites terrestres *l.* 31. *C. h. t.* curiales *l.* 30. *eod.* et milites caelestes, seu Clerici negotiationis causa praedia rustica conducere, nisi necessitas excuset, *cap.* 1. *ne Clerici*, quia non decet, ut personae istae ab officiis suis ad rus avocentur. 3. Fabri, vietores, et strepentem artem exercentes prohibentur conducere domum vicinam habitationi magistrorum; et a fortiori Religiosorum, ne eorum studia, et maxime spiritualia exercitia impediant, *l. un. C. de studiis liberalib.* Hoc tamen hodie difficulter obtinetur, nisi ma-

gistri reclament, eisque assistat magistratus.

5. Q. III. *Quae res, et operae locari possint?* R. I. Omnes res in commercio humano esistentes, etiam alienae, dummodo conductor servetur indemnis *l.* 7. 8. 9. *ff. h. t.* Si quis tamen mala fide rem alienam locavit, dolum, imo furtum committit, utpote invito domino contrectans rem lucri faciendi causa.

6. R. II. Res incapaces locationis sunt. 1. *Res fungibilis;* ut vinum, pecunia, nisi locetur praecise ad pompam, et ostentationem, *arg. l.* 3. §. *fin. ff. commod.* 2. *Res sacrae* ad usum profanum, cum sint extra commercium humanum; sicut et jurisdictio Ecclesiastica *tit. ne Praelati vices suas:* at jurisdictio temporalis, aut patrimonialis, cum, vel sine territorio locari potest, cum non excipiatur. 3. Res Ecclesiarum immobiles, vel mobiles pretiosae ultra triennium sine solemnitatibus Canonicis, *Extrav. Ambitiosae de reb. Eccl. alien.* Quodsi locatio esset dividua ad duo triennia, ita ut singulis trienniis assignaretur determinata merces, subsisteret pro primo triennio: secus, si esset individua pro utroque trionnio, *Clem.* 1. *de reb. Eccl.* nam secunda prohibetur a jure, non prima, in qua alterum triennium, tanquam inutile rejicitur.

7. Quia vero prohibitio ista est de rebus Ecclesiarum, non vero de proventibus ad mensam rectoris pertinentibus, poterit rector Ecclesiae proventus suos locare ultra triennium absque solemnitatibus Canonicis; dummodo anticipatam mercedem, seu solutionem non accipiat, Trid. S. 25. *c.* 11. *de reform.* nam hoc modo nec nocetur Ecclesiae, nec successori in beneficio. 4. Servitus praedialis sine praedio locari nequit *l.* 44. *ff. h. t.* bene vero servitus personalis, ut ususfructus, et habitatio §. 5. *Inst. de usu, et habit.* non tamen ultra vitam fructuarii; cum resoluto jure dantis, resolvatur etiam jus accipientis, §. 3. *In. de usufr.* 5. Jus cudendi monetam; alias locator jure monetae excidit, et conductor decem auri marcis multatur, *R. J. ann.* 1551. 6. Operae subditorum domino debitae. 7. Res propriae conductoris *l.* 20. *C. h. t.* nam iniquum est, ut quis pro usu rei suae mercedem solvat, nisi forsan res istae jure pignoris, vel alio in alterum translatae fuissent, *l.* 35. §. 1. *l.* 37. *ff. de pignor.*

8. R. III. Operae *simplices*, quae fiunt sine productione operis, ut ire Viennam; et operae *praegnantes*, quibus opus externum producitur, ut pingere, locari possunt, dummodo sint *honestae*, cum ad operam turpem nulla sit obligatio: et *mercenariae*, quae aestimationem recipiunt. At operae *liberales*, magis ingenio, quam corpore exerceri solitae, sicut aestimationem non recipiunt, ita proprie non locantur; ut docere liberalia studia, mederi, advocare etc. sed quod pro eis solvitur, honorarium potius, et salarium, quam merces vocatur; et non actione locati, sed condictione certi, vel ex stipulatu, vel officio judicis petitur, *l.* 38. §. 1. *ff. h. t.* Ceterum operae non solum ad tempus, sed in perpetuum locari possunt; cum nihil obstet. De qualitate mercedis praeter dicta hic *q.* 1. nihil speciale examinandum restat.

9. Q. IV. *Quae actiones oriantur ex contractu locationis-conductionis, et quid vi illarum debeatur?* R. 1. Oriuntur duae actiones, ambae directae *locati, et conducti,* quibus locator, et conductor agere potest ad ea omnia, quae ex natura hujus contractus praestanda veniunt.

10. R. II. Locatŏr actione conducti conventus tenetur I. Tradere rem conductori ad liberum ejus usum: et si locator est operarum, tenetur eas praestare convento tempore, et modo; secus ex culpa etiam levi tenetur ad interesse, *l.* 15. §. 8. *et l.* 19. 30. *et seqq. ff. h. t.* De famulis infra dicetur.

11. II. Rem locatam regulariter ante tempus conventum alteri, etiam majorem mercedem offerenti, locare nequit cum effectu, ut simul codem tempore re utatur, *c.* 1. *h. t. l.* 3. 21. *C. eod.* nisi superveniat justa causa, non praevisa, ob quam locatio ante tempus elapsum revocari permittitur; ut si aedes necessario reparandae sint, si locatori, vel patri ejus domus exusta sit, si conductor male domo utatur, vel eam diffamet per inonestam societatem, vel si mercedem non solvat, *l.* 3. *C. h. t. l.* 54. §. 1. *ff. et cap.* 3. §. *verum eod.* quibus casibus ad expellendum inquilinum necessaria est judicis auctoritas, ne locator jus sibi dicat contra *l. un. C. ne quis in sua causa.*

12. III. Tenetur conductori refundere expensas necessarias, et utiles, quas in rem conductam fecit, uti et praestare dolum, culpam latam, et levem; ut si vasa vitiosa locavit pro oleo, vino etc.

13. IV. In casu sterilitatis, vel incursionis hostilis, si colonus ex re frugifera absolute nihil percepit per annum, locator tenetur totam pensionem remittere: secus partem pro rata gravis damni, nisi praecedens, aut consequens magna fertilitas damnum hoc compensasset; at si modicum damnum colonus passus est, nihil de pretio remittitur *l.* 25. §. 6. *ff. h. t.* Quae aequitas, ut sit reciproca, pariter suadet, ut pensio augeatur, si ex casu fortuito notabiliter fructus crescant, v. g. quia alia molendina destructa sunt etc. at si fructus augeantur ex industria conductoris, vel ex foecunditate fundi, non est augenda pensio; cum foecunditas ista ab initio contractus praevisa censeatur: industria vero obesse non debeat conductori.

14. V. Si conductor re uti non potuit, quia locator justum posuit impedimentum, vel quia hoc causatum est a tertio, vel ex defectu rei; ut quia equus infirmatus est, locator tenetur remittere pensionem pro rata temporis *l.* 13. §. 7. *l.* 15. *et seqq. ff. h. t.* At si impedimentum est ex parte conductoris; ut quia is aedibus uti non potuit, vel amplius iis non indiguit, de rigore juris tota merces peti potest, maxime si lucrum cesset locatori *l.* 19. §. 9. *ff. h. t.* de aequitate tamen naturali solet fieri transactio, praesertim si res alteri aeque bene locari possit.

15. R. III. Conductor actione locati conventus obligatur: I. Solvere mercedem integram, et ex mora culpabili usuras *l.* 27. *et* 55. *ff. h. t.* quae solutio facienda est tempore convento, vel secundum consuetudinem loci, pro parte, vel per aversionem pro toto, si operae

praegnantes conductae sunt; ut aedificatio domus *l.* 30. §. 2. *ff. eod.*

16. II. Finito locationis temporo, tenetur conductor rem camdem in specie restituere, et praestare dolum, culpam latam, et levem, ex quibus damnum causatum est locatori *l.* 9. §. 3. *l.* 11. *ff. h. t.* Nec obstat §. 5. *In. eod.* nam iste superlativus: ***diligentissimus paterfam.*** vel secundum materiam subjectam accipitur pro positivo, vel restringitur ad eum casum, quo conductor in se suscepit omnem culpam.

17. III. Casum autem fortuitum non praestat conductor, nisi ex pacto super hoc convento, vel nisi causam dederit casui fortuito, v. g. incendio. In dubio an incendium ortum sit culpa conductoris, locator, utpote asserens, eam probare debet: nam licet praesumatur incendium fieri culpa inhabitantium, non tamen culpa conductoris, cum fieri possit incendium culpa, v. g. stabularii aliquid in culina coquentis, ad quod officium utique conductus non est a domino *l.* 11. *ff. de pericul. et com.* undo JCti incendium annumerant casibus fortuitis *l.* 18. *pr. ff. commod. l.* 1. §. 4. *ff. de O. A. l.* 23. *in fin. ff. de R. J.* Ex quibus solvuntur, *l.* 3. §. 1. *ff. de off. praef. vigil. l. fin. pr. ff. nautae.*

18. IV. Conductor operarum, si in causâ est, quo minus eas locator praestet, tenetur ei integram mercedem praestare; modo interim operae istae non sint alteri locatae *l.* 19. §. 9. *ff. h. t.* Secus locator ex culpa omittens operas, tenetur conductori ad interesse *arg. l.* 15. §. 6. *eod.*

19. Q. V. *Quomodo domini obligentur famulis conductitiis, et e contra?* R. I. Si famulus ex justa causa, v. g. ob saevitiam domini, ante finitum servitii tempus fugiat, et queratur apud judicem de domino, is tenetur ei salarium totius anni solvere, maxime si interim operas suas alteri locare nequit, *l.* 19. §. 9. *ff. h. t.* nam per talem famulum non stat, quo minus operae impleantur.

20. II. Si famulus culpabiliter abeat ante finitum servitii tempus, non solum tenetur damnum ex fuga datum domino resarcire, sed insuper perdit salarium praeteriti temporis, et de rigore juris solutum repeti potest, *l.* 15. §. 6. *et l.* 55. §. *fin. ff. eod.* nam contractum individuum violavit.

21. III. Si famulus conductus est ad certum, et determinatum opus, ut ad pingendam tabulam, vel plantandas arbores, et propter impedimentum extrinsecum, v. g. propter morbum, operam suam impendere non potest, conductor ad nullum pretium ei tenetur: sicut accidit in contractu innominato, *do, ut facias, facio ut des l.* 5. *ff. de condict. caus. dat.* nam si conductor nullam utilitatem percipiat, nullam mercedem solvero tenetur, *c.* 3. *h. t. l.* 15. §. 6. *ff. eod.* At si famulus conductus est ad operas indeterminatas, v. g. ad servitium unius anni, debetur ei salarium totius anni, etsi ad modicum tempus infirmetur; cum ***servire nobis intelligantur etiam hi, quos curamus aegros,*** *l.* 4. §. 5. *ff. de statu liber.* Idem dic de professoribus medicis, advocatis habentibus constitutum salarium annuum; *l.* 15. *C. de advocat. divers. judicior. l. fin. C. de condict. ob caus. dator.*

22. IV. Famuli, ancillae, et officiales praetextu tenuis salarii non possunt occulta compensatione sibi augere salarium, sed cogendi sunt ad restitutionem; oppositumque damnavit Inn. XI. *propos.* 37. nec eos excusat gravis necessitas; ut quia salarium non sufficit ad honestam sustentationem propriam, uxoris, liberorum; cum etiam in gravi necessitate non sit licitum furari, ut patet ex *propos.* 36. ab eodem Pontifice damnata: nam dominus conducit eos certo salario, sive hoc sufficiat, sive non ad honestam sustentationem, maxime si plures haberi possint, qui pro eodem salario servire velint; ergo conducti tenentur stare hoc contractu; si quid vero ultra accipiant, furtum committunt. Excipe, nisi quis invitus cogatur servire, et pretium, seu merces non adaequet laborem; vel si dominus mercedem integram non solvat; et generaliter si injustitiam contra famulum committat, quae via juris reparari nequit: tunc in his casibus licitum est uti occulta compensatione. Vide hic Reiff. *a n.* 93.

23. Q. VI. *An successor locatoris, et conductoris teneatur stare hoc contractu?* R. 1. Successor in dignitate, v. g. in Episcopatu, uti etiam successor universalis tenentur stare hoc contractu legitime inito, *l.* 10. *C. h. t.* cum sicut in jura, ita etiam in onera, seu obligationes suorum antecessorum succedant; nisi forsan Ecclesia tali contractu notabiliter laesa fuisset. 2 Successor particularis, ut emptor, si ita conventum non est, non tenetur stare locatione a praedecessore facta *l.* 9. *h. t.* nam obligatio ex hoc contractu personalis est; ergo ad successorem particularem non transit, cum is fictione juris non sit eadem persona cum antecessore, sicut haeres cum testatore. 3. Si conductor praedium conductum sublocavit, tenet sublocatio, sive major, sive minor merces constituatur: ita tamen ut res secundi conductoris in praedio urbano tacite sint pignoratae primo locatori *l.* 11. §. 5. *ff. de pignorat. act.* non vero in praedio rustico, ubi pro hypotheca sunt fructus, *l.* 24. §. 1. *ff. h. t.* Id tamen conductori non permittitur, ut socium, vel contubernalem assumat in idem cubiculum a se conductum; quia id praejudicaret locatori; nisi de hoc conventum sit, vel id consuetudo permittat.

24. Q. VII. *Quibus modis resolvatur locatio-conductio?* R. seqq. 1. Mutuo consensu, §. *fin. Inst. quib. mod. toll. oblig.* 2. Lapsu temporis praefixi, nisi tacite renovetur. 3. Si conductor debito tempore non solvat mercedem: et quidem de jure Can. si per biennium canonem, seu pensionem non solvat, expelli potest. *c.* 3. *h. t.* 4. Si perverse in praedio conducto converseter, ut admittendo fures, scorta etc. *ibid.* quo casu nihil de pretio convento remittitur. 5. Si conductor re conducta abutatur, cam deteriorando, aut physice destruendo: quo casu merces pro rata temporis remittitur, sed pro compensatione damnorum salva est actio. 6. Conductor ante finitum tempus non potest resilire a contractu, nisi adsit justa causa, ut hostilitas, pestis, timor ruinae, spectrorum etc. Cetera, quae hic quaeri possent, facile ex praeced. tit. resolvi possunt, quia *locatio-conductio proxima est emptioni*

venditioni, iisdemque juris regulis consistit, lib. 2. ff. h. tit. Legi etiam possunt selecti casus in Pandectis, et Codice *hoc tit.*

25. Q. VIII. *Quae conventiones sint affines locationi-conductioni?* R. 1. Conventio *socidae*, qua pecora certo pretio taxata locantur pro certa quantitate lanae, butyri, casei etc. 2. *Admodiatio*, qua redditus provinciae, vel privati pro certo pretio conceduntur. 3. *Afflictus*, quo praedium rusticum pro parte fructuum locatur conductori, seu colono, qui ob hoc dicitur partiarius, seu dimidiarius: quo casu lucrum, et damnum est commune colono, et domino, *l.* 25. §. 6. *ff. h. t.*

De emphyteusi.

26. *Emphyteusis* latine melioratio, seu insitio, quoad rem, est contractus nominatus, quo res immobilis, colenda, fruenda cum translatione dominii utilis conceditur colono in perpetuum, vel ad tempus non minus decennio, sub obligatione annui Canonis, seu pensionis praestandae domino in recognitionem dominii directi, seu proprietatis. Ex qua definitione colliguntur omnia requisita hujus contractus, et differentia ab aliis contractibus; ut a *locatione*, in qua dominium utile non transfertur: *a feudo*, in quo Canon annuus non praestatur, sed obsequium personale: a contractu censuali reservativo pensionis, in quo dominium plenum transfertur in censualistam etc. Is qui dat fundum in emphyteusim, vocatur *dominus directus;* is, qui accipit, *emphyteuta;* jus inde ortum vocatur *jus emphyteuticum.*

27. Quia vero emphyteusis est quasi mixta ex locatione, et emptione, videtur esse contractus bonae fidei, et consensualis potius, quam scriptus; cum scriptura per se non sit necessaria, nisi ex conventione partium, vel ad faciliorem probationem *l.* 1. *C. de jure emphyt.* Nec obstat, quod ad emphyteusim Ecclesiasticam requiratur scriptura *Nov.* 7. *pr. et c.* 2. §. 1. *c.* 3. §. 2. *Nov.* 120. *c.* 5. nam non requiritur ex causa contractus, sed ex causa alienationis, sicut ad emptionem *c.* 1. *de his, quae a Praelato.*

28. Sed circa hoc locorum consuetudo attendi debet. Porro emphyteusis est varia: 1. *Ecclesiastica*, quae in praedio Ecclesiarum: et *Laica*, seu communis, quae in fundo mere profano constituitur. 2. *Perpetua*, quae sine restrictione temporis: et *temporalis*, quae ad certum tempus datur. 3. *Haereditaria*, quae transit in haeredes emphyteutae, etiam extraneos: et *gentilitia*, seu *familiaris*, seu ex pacto, et *providentia*, quae transit ad descendentes ejusdem familiae, etsi haeredes non sint: et *mixta* ex utraque, quae transit ad haeredes ejusdem familiae. Dum praedium primo conceditur, est emphyteusis *nova:* dum jam pluries, imo et semel concessum fuit, dicitur *vetus*, seu *ab antiquo.*

29. Q. I. *Quis possit concedere praedium in emphyteusim, et cui?* R. 1. Quilibet dominus liberam habens potestatem administrandi, potest praedium

suum inemphyteuticare, cum rei suae dominus sit, et arbiter, *l.* 21. *C. mandati.* Item Praelatus, et quidem cum solemnitatibus solitis, si de novo concedit; et sine his, si emphyteusis est vetus, saltem si semel praedium Ecclesiae inemphyteuticatum fuit, *Extrav. Ambitiosae, de reb. Eccl. al. int. com.* dummodo idem modus, qui ab antiquo fuit, in iterata concessione observetur.

30. R. 1. Recipere emphyteusim possunt omnes, qui ex contractu obligari queunt, etiam consanguinei Praelati, modo absit detrimentum Ecclesiae: quo sensu explicatur *Nov.* 120. *c.* 5. *et Auth. quibuscumque C. de SS. Eccl.* talis vero emphyteuta Ecclesiae videtur exemptus ab oneribus tributorum, sicut emphyteuta fisci *l.* 10. *C. de excusat. mun. l.* 2. *C. de Episc. et Cler.* alias Ecclesia saltem indirecte legibus tributariis obligaretur, et ita declarasse fertur S. Congr. *Immun. die* 8. *Decemb.* 1668. in rescripto ad Episcopum Senogalliensem. R. 2. Si emphyteusis reversa est a dominum, congruit quidem, ut in nova ejus concessione consanguinei emphyteutae praeferantur aliis: absolute tamen dominus eam conferre potest aliis, cum rei suae dominus sit; et ita faciendo, nulli faciat injuriam.

31. Q. II. *Quae successio detur in emphyteusi perpetua?* R. Id plerumque desumi ex pactis conventis, et instrumento investiturae, et loci consuetudine. Et quidem. 1. In emphyteusi data *pro te, et filiis*, succedunt etiam foeminae, quia nomine masculino veniunt, *l.* 84. *et* 116. *ff. de V. S.* 2. In data *pro te, et tuis haeredibus*, succedunt haeredes etiam extranei; nisi particulariter aliud statuatur; sicut pro Ecclesia Constantinopolitana *Nov.* 7. *c.* 3. quae generaliter numquam recepta est ab Ecclesia. 3. In *data simpliciter*, nulla mentione haeredum facta, succedunt filii, et descendentes, etsi haeredes non sint, vel haereditatem repudiaverint; quia talis emphyteusis censetur familiaris: in qua tamen non est locus liberis naturalibus illegitime natis, nisi per matrimonium legitimati sint. 4. Emphyteusis simpliciter haereditaria, vel si familiaris est primum a patre acquisita, potest ab eo donari uni filiorum, vel praelegari; dummodo legitima aliis non minuatur: nam talia bona sequuntur naturam praedii liberi. Hoc tamen discrimen assignari solet, quod emphyteusis familiaris, seu ex pacto, et providentia, praelegata non computetur in legitimam, neque substet falcidiae, aut trebellianicae; secus est in haereditaria, et mixta. At si est familiaris antiqua, uni filiorum praelegari nequit; cum post mortem primi acquirentis, jus omnibus descendentibus quaesitum sit, quod pater tollere nequit. 5. Si filius professus est Religionem capacem bonorum stabilium, monasterium succedere potest in emphyteusi haereditaria, vel familiari, *Auth. ingressi C. de SS. Eccl.* ubi dicitur omnia jura professi transire in monasterium. Ne autem domino directo perpetuo praejudicetur, emphyteusis haereditaria, saltem post mortem professi, intra annum vendi debet; familiaris vero restitui eis, qui ex investitura vocantur. Nec obstat clausula: *ne emphyteusis transferatur ad monasterium:* nam, ut docet Ab-

bas, et alii, clausula ista intelligitur do translatione perpetua, vel libera ad placitum emphyteutae, non vero de temporali, et necessaria, quao fit ex dispositione juris post mortem emphyteutae, cujus filius monachus est. Oppositum tenet Fagn. Petra etc. 6. Emphyteusis vitalitia ad vitam concedentis data, cum ordinaria sit, transit ad quoscumquo haeredes emphyteutae.

32. Q. III. *Qualis actio, et obligatio nascatur ex contractu emphyteutico?* R. 1. Utrinque actio emphyteuticaria directa, civilis, personalis, rei persecutoria; et probabilius bonae fidei, utrinque transitoria ad haeredes, vi cujus dominus, et emphyteuta tenetur facere, et praestare ea, quae ex natura hujus contractus facienda, et praestanda veniunt. Item ratione dominii utrique competit rei-vindicatio, directa domino, utilis emphyteutae, et interdicta possessoria. Jam in specie.

33. R. II. Dominus tenetur transferre dominium utile, liberumque usum rei permittere, et damna sua culpa data reparare §. 3. *Inst. de locat.* 2. Si emphyteuta fecit melioramenta extraordinaria, ad quae non tenebatur, dominus obligatur ea compensare, etiam in casu, quo emphyteusis ob culpam emphyteutae fit caduca, no cum jactura alterius locupletetur contra *l.* 20. 6. *ff. de R. J.* Quae autem jura domino competant, colligetur ex obligationibus emphyteutae. Hinc.

34. R. III. Emphyteuta tenetur. I. Servare pacta conventa: ut si res sterilis data sit ad colendum, colat eandem, et frugiferam reddat; rem vero frugiferam in suo statu conservet, praestando culpam latam, et levem, non tamen casum fortuitum, *l.* 2. *C. de jure emphyt. l.* 7. §. *fin. ff. solut. matrim. auth. qui rem C. de SS. Eccl.*

35. II. Tenetur singulis annis pendere domino canonem, seu pensionem *l.* 2. *C. de jure emph. c. fin. h. t.* in recognitionem dominii directi; non vero juxta aestimationem fructuum, sicut datur merces in locatione. Canon iste si modicus est, praostari debet etiam in casu sterilitatis; non vero si adaequatus sit fructibus, argumento mercedis in locatione *l.* 25. §. 6. *ff. locati*, cum in tali casu emphyteusis imitetur locationem. Si vero res totaliter periit, sine spo reparationis, extincto jure in re, cessat obligatio pendendi canonem.

36. III. Si emphyteuta vult vendere emphyteusim, regulariter tenetur id denuntiare domino directo cum expressione pretii; cum iste sit primus emptor: secus emphyteusis ipso jure est caduca; nisi aliter conventum sit, vel addita clausula protestatoria: *salvo conseusu domini, et non aliter, l. fin. C. de jur. emphyt. c. fin. h. t.* Quod etiam procedit in emponematis, seu melioramentis extraordinariis; quia et in his primus emptor est dominus, *ibid.* Insuper venditio ista fieri non debet personis privilegiatis, ut curialibus, militibus, Ecclesiis, cum id cederet in praejudicium domini. Quia vero citata jura loquuntur de alienatione per venditionem, non videtur emphyteutae prohibitum rem emphyteuticam alio modo alienare, ut per donationem, legatum, hypothecam: nam denuntiatio ista ideo fieri debet, ut do-

minus deliberet, an rem emere velit? qui finis cessat in hoc casu. Neque tamen sine consensu domini novus emphyteuta possessionem praedii ingrediatur; cum domini intersit scire, quem emphyteutam habeat. Si emphyteusis donata, vel legata est Ecclesiae, aestimatio ei praestatur, non ipsum praedium contra jus domini.

37. IV. Emphyteuta ad longum tempus nequit locare emphyteusim; quia talis locatio sequitur naturam emphyteusis; nisi accedat consensus domini, Reiff. a *num.* 174.

38. V. Emphyteuta novus tenetur praestare laudemium domino directo toties, quoties emphyteusis ab uno transfertur ad alterum per venditionem, donationem, legatum, idque pro investitura. Et hoc laudemium est quinquagesima pars pretii, quo bonum emphyteuticum taxatur scil. 2. pro 100. *l.* 3. *C. de jure emph.* alicubi pars vigesima 5. pro 100. in quibus omnibus maxime loci consuetudo attendenda est, v. g. an haeredes necessarii laudemium praestent, an filia per emphyteusim dotata etc. Quodsi res emphyteutica notabiliter crescat, proportionaliter augeri potest laudemium, uti et Canon annuus *arg. lib.* 3. *C. de jur. emphyt.*

39. Q. VI. *Quibus modis resolvatur emphyteusis?* R. 1. Lapsu temporis, ut si concessa fuit ad decennium, vel vincennium. 2. Extincta generatione, ad quam restricta fuit. 3. Totali interitu rei inemphyteuticatae. 4. Deterioratione rei dolo, vel culpa lata, aut levi facta, *Auth. qui rem C. de SS. Eccl.* nam emphyteusis datur ad meliorationem; ergo qui culpabiliter ei damna infert, meretur ea privari. 5. Si emphyteuta tempore legitimo omittat Canonem solvere, scil. triennio in emphyteusi laica, et biennio in Ecclesiastica, *l.* 2. *C. de jure emph. et c. fin. h. t.* dummodo dominus declaret emphyteusim esse caducam in poenam non soluti canonis, *ibid.* Excipe, nisi emphyteuta celeri satisfactione moram purgaverit, vel dominus certo loco, et tempore congruo canonem recipere noluerit, vel poenam caducitatis dissimulaverit, aut remiserit saltem tacite, acceptando canonem, et jus expellendi emphyteutam sibi non reservando. Actualis autem expulsio fieri debet auctoritate judicis *arg. l. creditores ff. de pignor.*

Vide addit. par. I. p. 6. 7. post n. 4.

TITULUS XIX.

De rerum permutatione.

Agitur de his in Sexto, Clement. *h. t.* et potiss. in jure civili in Pandect. *lib.* 19. *tit.* 4. 5. in Cod. *lib.* 4. *tit.* 64.

1. *Nota* 1. Permutationem hic non accipi late pro omni contractu, in quo unum datur pro altero, quo sensu includit emptionem, locationem §. 2. *In. de empt.* sed stricte; et proprie: quo sensu definitur, quod sit contractus realis, quo una res datur ea lege, ut vicissim alia detur, v. g. do tibi librum, ut mihi des chartam. Quidam DD. ut Host. Wiestn. Wesenb. Reiff. Engl, et alii dividunt permutationem bifariam, ut alia sit *generis*, alia *speciei*. *Permutatio generice*

est, dum res in genere, seu indeterminata datur pro alia re indeterminata, ut equus pro bove neutrum determinando. Permutatio specifice est, dum species pro specie, seu, ut Philosophi loquuntur, individuum pro individuo datur, ut hic equus pro hoc bove.

2. Priorem dicunt non distingui a contractu innominato *do, ut des*, bene vero posteriorem: sed quia distinctio ista non habet fundamentum sufficiens in jure, eam praetereo, dicendo permutationem esse contractum innominatum, quia caret specifico nomine, et non distingui a contractu, *do, ut des* ex *l.* 5. §. 1. *ff. de praescr. verb.* ubi permutatio specierum, scil. scyphorum pro sticho dicitur contractus *do, ut des*, et e contra: exempla permutationis saepe ponuntur in generibus *l.* 7. *C. h. t.* et generaliter *l.* 1. *ff. eod.* Paulus docet permutationem esse, si res pro re detur. Vide meas disp. civil. *disp.* 14. *controv.* 2. Porro contractus iste utpote antiquissimus, est juris gentium, bonae fidei §. 28. *de action.* et realis, quia traditione rei completur, ut ante rem traditam nulla actio oriatur, *l.* 3. *C. h. tit.*

3. *Nota* 2. Permutationem substantialiter constitui per consensum, formam, et per rem reciprocam, ut materiam: differre vero a *venditione*, quae solo consensu perficitur; et pretium habet pro materia; a *mutuo*, quia in hoc non est statim traditio reciproca, nec res diversi generis; a cambio, tanquam genus a specie etc.

4. Q. I. *Qui, et quas res permutare possint?* R. 1. Soli domini, vel nomine eorum administratores permutare possunt, vel simpliciter, vel cum debitis solemnitatibus, quae ad alienationem rerum Ecclesiae, minoris, et similium personarum requiruntur: nam permutatio est species alienationis, *c.* 5. *de reb. Eccl.*

5. R. 2. Materia permutationis est res propria permutantis, non vero aliena *l.* 1. §. 3. *ff. h. t.* nam permutatio est translativa dominii, quo non translato, pars altera non obligatur ad rem suam tradendam. Et in hoc notabiliter differt permutatio ab emptione, venditione, in qua necessario non fit translatio dominii, *l.* 28. *ff. de contrah. empt.* Res sacrae, et spirituales licite inter se permutantur; dummodo nihil temporale detur pro spirituali: secus esset simonia, de qua re plurib. agetur *tit. de Simon.*

6. Q. II. *Quid juris in permutatione rerum Ecclesiae?* R. 1. Res mobiles, quae servando servari non possunt, licite permutantur pro aliis; ut frumentum pro vino, uti etiam res inutiles, ut calix antiquus pro alio novo, et utili. At res immobiles, vel mobiles pretiosae tantum ex causa justa, et cum solemnitatibus canonicis permutari possunt, ut dictum *tit. de reb. Eccl. alien.* cum talis permutatio sit alienatio. Circa mancipia Ecclesiae id speciale est, quod commutari non possint, nisi ad libertatem, *c.* 3. *h. t.* nam quod semel Deo dicatum est, ad humanos usus transferri non decet, nisi essent servi fugitivi, *Can.* 54. *fugitivi* 12. *q.* 2. Cui non obstat *l.* 2. *ff.* et *l.* 6. *C. ad L. Flav. de plag.* nam procedit de actuali fuga; quae cum sit

quaedam species libertatis, commutari nequit citra laesionem legis Flaviae de plagiariis.

7. Q. III. *Quid juris in permutatione beneficiorum?* R. 1. Permutatio beneficii cum beneficio, non tamen cum pensione temporali, generaliter est permissa, modo adsit justa causa, jus in re, et consensus legitimi Superioris, aliaeque solemnitates ad renuntiationem beneficii requisitae, *c. un. h. t. in* 6. imo si magna Ecclesiarum necessitas, et utilitas id exposcat, Episcopus Clericum cogere potest ad faciendam commutationem *c.* 5. *h. t.* Probabilius autem est, quod Praelatus inferior carens jurisdictione quasi Episcopali non possit admittere resignationes ex causa permutationis; licet habeat jus conferendi, et instituendi, cum destituere non possit, *c.* 4. *de renunc. c.* 12. *in fin. de haeret.*

8. II. Permutantes beneficia auctoritate propria committunt simoniam, non quidem juris naturalis, cum non detur spirituale pro temporali, sed juris Ecclesiastici contra prohibitionem Ecclesiae *c.* 5. *h. t.* et excommunicantur per *extrav.* 2. *de simon. int. com.* beneficiis vero non videntur privari ipso jure, cum permutatio nulla nullum sortiatur effectum. Ratio hujus prohibitionis est, quia in talibus permutationibus timetur periculum simoniae, quatenus latenter admisceri possunt pacta simoniaca; tum quia beneficium Ecclesiasticum sine institutione Canonica non obtinetur, *reg.* 1. *in* 6.

9. III. Beneficia ita resignata Episcopus conferre debet permutantibus, non vero aliis, *Clem. un. h. t.* Si vero unus resignavit, et alter resignare non vult, vel non potest, prior resignans redit ad suum beneficium, *c.* 8. *h. t. c.* 20. *de praeb. in* 6. quo casu non opus est nova collatione hominis: tum quia sufficit collatio generaliter a jure facta; tum quia resignatio ista est sub conditione permissa, si non suspensiva, saltem resolutiva, *si et alter resignet cum effectu;* ergo non impleta conditione, perinde est, aesi non fuisset facta, *l.* 213. *ff. de V. S.*

10. IV. Beneficia obtenta in titulum, si alterum pinguiores, alterum tenuiores redditus habeat, non recipiunt compensationem pecuniariam, nisi de consensu Papae, *arg. c. fin. h. t. et c.* 7. *siquis.* 1. *q,* 3. nam jus percipiendi redditus est spiritnale connexive, utpote auctoritate Apostolica annexum juri spirituali officii; ergo, nisi eadem auctoritate separetur, citra simoniam vendi, aut pecunia compensari nequit.

11. At beneficia obtenta jure proprietatis, si possessiones unius pinguiores sint, permutari possunt cum compensatione pecuniaria, vel alia temporali, *c.* 6. *de except. et c.* 6. *h. t.* nam tali casu possessiones nullo juri spirituali annexae sunt, sed per se stant, et sicut vendi, ita et permutari possunt cum compensatione pecuniaria: ex quo disparitas habetur ad casum priorem. Unde si monasterium *A.* jure proprietatis habet Parochiam pinguiorem, servatis servandis, potest eam permutare cum parochia tenujori monasterii *B.* et pro excessu majoris aestimationis possessionum compensationem petere. Quo casu non tam de necessitate, quam consilio, faciendus

est duplex contractus: unus, quo Ecclesiae simpliciter permutentur, altor, quo ipsae possessiones, seu fundi, vendendo, aut permutando transferantur *cit. c.* 6. *h. t.*

12. Q. IV. *Quae actio oriatur ex permutatione?* R. Actio praescriptis verbis, seu in factum, quae implenti contractum datur ad hoc, ut nisi alter placitum, seu contractum impleat, praestet interesse, *l.* 5. §. 1. *ff. de praescr. verb.* quo sensu explicatur *l. fin. c. h. t.* Haec autem actio non datur ad hoc, ut si alter non det, datum repetatur; quia ex contractu non datur actio ad eum rescindendum, sed tunc locus est condictioni causa data, causa non secuta. Neque actio ista datur praecise ad hoc, ut alter contractum impleat, quia in hoc locus est poenitentiae, *l.* 1. 4. 7. *C. h. t.* bene vero ut praestet id, quod alterius interest contractum non fuisse impletum.

13. II. In eo casu, quo quis vasa aurea dedit pro sticho, et is ante traditionem mortuus est, vasa aurea repetere potest; non quidem ratione causae non secutae, cum alter stichum dare non possit, sed ratione poenitentiae, quia non impleto contractu, poenitere potest; adeoque stichus mortuus, periculum est domino suo, nisi res non esset integra; ut quia causa implendi contractus expensas fecit, et damnum sentit, *l.* 3. §. 2. *et l. fin.* §. *fin. ff. de condict. caus. dat.* Nec obstat, quod periculum pertineat ad creditorem certae speciei: nam regula ista locum habet in emptione-venditione, non vero in contractibus innominatis, in quibus licet poenitere, nisi res non esset integra: quo sensu suppletur *l.* 3. §. 1. *ff. de praescr. verb.* Haec de contractu permutationis, seu *do, ut des:* ceteri contractus innominati, *do, ut facias, facio, ut facias, facio, ut des,* nullam specialem difficultatem habent, praeter illam speculativam: an ex contractu *facio, ut des,* oriatur actio civilis, an vero tantum subsidiaria de dolo? Examinavi controversiam istam in disput. civilib. *disput.* 14. *controv.* 3.

TITULUS XX.

De Feudis.

De jure feudali fuse agunt Feudistae ad libros feudorum: ego generaliora, et magis necessaria pro notitia Canonistae excerpam. De juramento fidelitatis agitur *Can.* 18. *et seq.* 22. *q.* 5.

1. *Nota* 1. Feuda originem suam habere a Longobardis Germaniae populis, qui sub Justino II. Imp. terram Italiae ingressi, agros militibus diviserunt; et ideo etiam in libris feudor. vasalli dicuntur *milites*, et fundi eis assignati, *beneficia*, seu *feuda*, ita dicta a voce barbara *fede*, vel *feida*, quae fidelitatem significat. Jus feudale per se est consuetudinarium quibusdam constitutionibus imperatoriis auctum, licet conscriptum sit a Gerardo Nigro, et Oberto de Orto Consulibus Mediolanensibus; plerumque vim juris habet, ubi particularia locorum statuta deficiunt.

2. *Nota* 2. Quod feudum formaliter sumptum sit contractus, quo alicui liberaliter conceditur dominium utile rei immobilis sub obligatione fidelitatis, et

servitii personalis: ita in re com. Is qui concedit, vocatur *dominus directus*, seu *infeudans:* is cui conceditur, vocatur *vasallus*, *feudatarius* vel *miles;* id quod conceditur, vocatur objective feudum, aut beneficium. Sunt autem substantialia hujus contractus consensus mutuus per modum formae, et translatio dominii utilis sub obligatione fidelitatis per modum materiae: naturalia vero sunt liberalitas in concedente, et obligatio ad obsequia personalia in recipiente, uti et successio ad haeredes masculos: quae naturalia, salva substantia feudi, abesse possunt, ut in feudo oneroso, franco, et foeminino. Ex his patet differentia feudi ab aliis contractibus, maxime ab emphyteusi, cum qua multum convenit, puta in dominio utili rei immobilis, et dependentia a domino directo: differt vero, quia in emphyteusi est obligatio praestandi Canonem annuum; in feudo autem est obligatio fidelitatis, et obsequii personalis.

3 Porro feudum est contractus *consensualis;* quia solo consensu substantialiter perficitur: investitura vero, seu extraditio rei pertinet solum ad complementum. *Nominatus*, quia feudum est nomen proprium in jure, et specificum hujus contractus. *Bonae fidei*, cum sit contractus bilateralis, et interpretationem recipiat ex jure communi secundum bonum, et aequum. Multi tamen, ut Rosenthal, Schrader, Chling. et alii dicunt feudum esse stricti juris, quia descendit ex consuetudine, quae est stricti juris. Sed haec ratio nimis probat; alias contractus, qui descendunt ex jure scripto, omnes essent bonae fidei. Unde sicut jure scripto, ita etiam jure consuetudinario induci possunt contractus bonae fidei, et stricti juris, sicut cujusque natura exigit. Cum ergo in feudo reciproca sit obligatio ad aliquid praestandum, uti accidit in contractibus bonae fidei, merito his feudum accensetur.

4. *Nota* 3. Feuda esse varia: nam 1. Feudum est *proprium*, *rectum*, seu *regulare*, in quo substantialia, et naturalia feudi reperiuntur: et *improprium*, seu *irregulare*, aut *degenerans*, in quo aliqua naturalia desunt; uti est feudum francum, seu liberum ab obsequio personali, foemininum etc. 2. *Nobile*, quod vel invenit, vel facit vassallum nobilem; uti sunt feuda regalia ab Imperatore, vel Rege concessa cum potestate majorum regalium summo principi non reservatorum; qualia habent Electores, et Status immediati imperii. Item non regalia, in quibus vasalli sunt nobiles, sed sine summa potestate territoriali: et *non-nobile*, quod nec requirit, nec nobilitat vasallum. 3. *Ecclesiasticum*, quod proprie ab Ecclesia: et *seculare*, quod a seculari, vel ab Ecclesiastico in bonis secularibus conceditur. 4. *Novum*, quod initium habet in persona vasalli; et hoc solo consensu domini alienari potest, cum aliis jus non sit quaesitum; alienatum vero sine consensu domini, ad eum revertitur: et *vetus*, quod per successionem ad vasallum devenit; adeoque sine consensu agnatorum alienari nequit, cum eis sit jus quaesitum. Si quartum gradum non excedat, dicitur *paternum:* secus *avitum:* sed haec divisio videtur arbitraria. 5. *Haereditarium*, quod pro

haeredibus etiam extraneis: *gentilitium*, seu *ex pacto, et providentia*, quod pro descendentibus ex certa familia: et *mixtum*, quod descendentibus, et simul haeredibus certae familiao concessum est. In dubio praesumitur potius feudum gentilitium, quam haereditarium. 6. *Ligium* a *liga*, seu ligando dictum, quod a principe conceditur ea lege, ut vasallus praestet juramentum fidelitatis contra quemcumque alium, et se cum bonis suis allodialibus submittat principi. Hoc juramentum summae fidelitatis vocatur *homagium*, quia vasallus facit se hominem alterius; et ideo vocatur *homo ligius*, *Clem.* 2. *de re jud.* Unde idem non potest habere duo feuda ligia a duobus principibus, v. g. ab Imperatore, et Rege Galliae; alias bello inter eos orto, pro ŭtroque contra utrumque pugnare deberet. In hoc tamen juramento semper exceptus manet Rom. Pontifex *arg. cap.* 19. *de jurejur.* cum sit pater omnium principum. *Nonligium*, in quo vasallus jurat fidelitatem contra alios; non tamen contra dominum, a quo aliud simile feudum habet. In hoc juramento exceptus manet Rom. Pontifex, et supremus princeps, utpote Superiores tali domino, *lib.* 2. *F. tit.* 28. *et* 55. *in fin.* 7. Reliquae species feudi sunt minus celebres; ut *feudum Guardiae* pro gubernatore castri, civitatis: *Castaldiae* pro doctore, aut consiliario: *Camerae* pro pecunia certa alicui ex camera principis tribuenda: *Cavenae* pro frumento, aut vino alicui ex cavena, seu cella principis tribuendo: et quidem si jus aliquid percipiendi ex camera, vel cavena sit personalissimum, ut nec ex parte dantis, nec ex parte recipientis transeat in haeredes, vocatur feudum *Soldatae*. Denique sunt feuda castrensia, aulica, equestria, bursatica, in quibus loco servitii pecunia ex bursa datur etc.

5. Q. I. *Qui concedere, et recipere feuda possint?* R. 1. Olim solus princeps, hodie quilibet dominus liberam habens administrationem, potest rem suam in feudum concedere. 2. *F.* 3. *pr.* Imperator potest quidem bona ad imperium spectantia in feudum dare: si tamen feudum aliquod ex regalibus, et majoribus apertum fuerit, non potest illud denuo conferre sine consensu Electorum, sed redditus illius in communes usus imperii applicandi sunt, exceptis electoratibus, qui aperti denuo conferri debent. In capitulatione Leopold. I. *art.* 30. Josephi I. *art.* 29. Caroli VI. art. 11. Praelatus vero Ecclesiae ad concedendum feudum novum, opus habet justa causa, et solemnitatibus canonicis; at feudum antiquum regulariter sine bis reconcedere valet, non obstante juramento de non alienando *c. fin. h. t.* et consequenter etiam promittere potest feudum in casum aperturae. 1. *F. tit.* 3. *v. sed et illa:* qua tamen promissione non ligatur ejus successor, *ibid.* cum non sit haeres praelati promittentis.

6. R. 2. Feudum recipere quilibet potest, qui specialiter non prohibetur. 2. *F.* 3. §. 1. etiam faeminae, minores, pupilli, furiosi, prodigi, surdi, muti, et caeci, 2. *F.* 36. cum hae, et similes personae per substitutum obsequia personalia praestare possint. Communitas vero

per quasi vasallum feudum, et investituram accipit, eoque mortuo, investitura renovanda est.

7. R. 3. Clerici seculares, et regulares professi per se sunt capaces feudi, 2. *F.* 40. §. *item si, et c.* 6. 7. *de for. compet. et c. un.* §. *verum de stat. regul. in* 6. quae jura firmantur consuetudine, et praxi quotidiana: nam si obsequia non dedeceant statum clericalem, personaliter a clerico praestari possunt: si vero dedeceant, praestari possunt per substitutum; nisi tale esset feudum, quod exigeret obsequia personaliter a vasallo praestanda, incompatibilia cum statu clericali: tunc enim ejusmodi feudum non posset clericus recipere; nisi esset minorista non beneficiatus, cui liberum est statum clericalem dimittere; vel nisi re integra, beneficio renuntict ante mortem domini. Religiosus feudum acquirit monasterio, vel si Episcopus est, suae Ecclesiae: eo vero mortuo feudum redit ad eos, qui ex investitura vocantur, vel his deficientibus, ad dominum.

8. Q. II. *Quae res infeudari possint?* R. Omnes res immobiles, vel his aequipollentes, ut jurisdictiones, jura venandi, piscandi, redditus annui etc. Porro investitus de sylva, non hoc ipso habet jus venandi; quia hoc jus est diversum, et regalibus accensetur. At investitus de stagno, habet jus piscandi; alias stagnum fere nullam utilitatem ei afferet. 2. Infeudato toto territorio, censetur etiam concessa jurisdictio, tanquam pars cohaerens territorio: secus esset si jurisdictio cohaereret personae. Sed castro territorii a principe infeudato, non censetur concessum totum territorium; quia princeps haec duo separare praesumitur; cum ad castrum sufficiat, ut sit casa alta sine territorio. At quia privatus haec duo separare nequit, infeudans castrum, censetur etiam infeudare territorium: ita com. 3. Si res aliena sit data in feudum, valet infeudatio, et loco rei evictae tenetur dominus aliam similem rem infeudare, 2. *F.* 8. *pr. et tit.* 25.

9. Q. III. *Quibus modis acquiratur feudum?* R. 1. Contractu, quem sequitur traditio, quae hic proprie vocatur *Investitura* dans vasallo jus in re. Et haec, vel *propria* est, seu *corporalis* traditio, et introductio in bonum feudale: vel *impropria*, seu *abusiva*, aut *ficta*, qua feudum conceditur per traditionem signi corporalis, ut sceptri, vexilli, gladii etc. 2. *F. tit.* 2. et haec *abusiva* sufficit ad feudum acquirendum ex communi praxi conformi, 2. *F.* 31. ibi: *sciendum itaque est feudum acquiri investitura, vel eo, quod habetur pro investitura.* Solemnitates investiturae secundum loci consuetudinem observandae sunt.

10. II. Feudum acquiritur praescriptione 30. annorum contra privatum, 2. *F.* 26. §. *si quis:* et 40. ann. contra Ecclesiam: et 100. ann. contra Ecclesiam romanam *c.* 8. 13. *de praescr.* At feuda militaria non acquiruntur praescriptione, puta ut servitiis militaribus praescribantur, 2. *F.* 55. ibi: *nullius temporis praescriptione.*

11. III. Feudum acquiritur *successione*, non quidem testamentaria; cum vasallus de feudo non possit disponere, sed ab intestato, seu legitima; nisi esset feudum mere haereditarium, etiam pro haeredibus extraneis. Regulariter au-

tem succedunt filii justi, et alii descendentes; et probabiliter etiam legitimati per matrimonium, ita ut textus 2. *F.* 26. §. *naturales*, merito restringatur ad legitimatos per rescriptum. Non vero succedunt spurii, vel naturalos non legitimati per nuptias, nec adoptati, nec nati ex matrimonio morganatico; et probabiliter nec filii justi, qui patris haereditate abstinuerunt, 2. *F.* 45. ibi: *aut utrumque retineat, aut utrumque repudiet:* nam talis repudiatio cederet ad ignominiam patris, quae ratio cum non currat in agnatis aliis, hi repudiata testatoris haereditate, succedere possunt in feudo. Item foeminae regulariter non succedunt, nisi in feudo foeminino, 1. *F.* 1. §. 3. *et tit:* 8. §. *fin.* etc. cum foeminae nec conservent familiam, nec aptae sint ad obsequia domino praestanda, ut militare, judicare cum paribus curiae etc.

12. Porro foemina, existente masculo, excluditur a feudo: attento autem jure, semel exclusa non censetur pro semper exclusa, sed deficientibus masculis, illa succedit, 1. *F.* 8. §. 2. ibi: *succedat filia filiis non extantibus, et* 2. *F.* 17. ibi: *non patet locus foeminae in feudi successione, donec masculus superest.* ergo si non supersit, patet ei locus. Quae sententia, utpote aeque observanda est, ubi contraria consuetudo non viget. Ordo successionis fere idem est, qui in successionibus ab intestato, exceptis feudis regalibus, et majoribus, in quibus primogenitus, vel senior filius ceteris exclusis succedit; obligatur tamen eis congruam sustentationem, seu appanagium assignare.

13. Q. IV. *Quae sint jura, et obligationes domini?* R. 1. Praeter jus proprietatis in feudo, habet jus ex contractu exigendi ea omnia, quae vasallus praestare tenetur, de quibus infra *seq.* 4. Obligatur autem 1. dare vasallo investituram, et resarcire damnum, si quod vasallus ex dilatione investiturae passus est; 2. *F.* 7. *in fin.* 2. Dare auxilium, et consilium vasallo, et praecavere, ne vis ei inferatur, 2. *F.* 6. *v. dominus quoque*, et ad haec a domino obtinenda competit vasallo actio personalis, quae dici solet *actio feudalis*, seu *condictio ex moribus*.

14. Q. V. *Quae sint jura, et obligationes vasalli?* R. Hic praeter jus dominii utilis, habet jus exigendi ea, quae sibi a domino debentur. Obligatur autem I. Praestare juramentum fidelitatis, vi cujus dominum, et personas ipsi proxime conjunctas defendat in vita, honore, et bonis; et damna, quantum potest avertat, 2. *F. c.* 5. *et seqq.* in quo juramento excipitur Papa, Imperator, patria, et pater vasalli, non vero pater domini 2. *F. c.* 28. *in fin.* II. Praestare servitia personalia, maxime militaria, saltem per substitutum, 2. *F.* 26. §. 5. etc. nisi bellum esset injustum. III. Tenetur re feudali uti frui, tanquam bonus paterf., et reparare damna per dolum, culpam latam, aut levem data.

15. IV. Tenetur renovare investituram; quae quidem renovatio facienda est, quoties mutatur sive persona domini, sive vasalli. 2. *F.* 40. *pr. et tit.* 55. *pr.* tum ut novus dominus agnoscatur a vasallo; tum ut novus vasallus recognoscat feudum a domino datum: quod speciale est; cum in aliis contractibus, qui active, et passive transeunt in successo-

res, non sit opus renovatione. Tempus pro renovanda investitura pro vasallo pagano, seu non milite, est annus, et dies; et pro milite annus, et mensis computandus a tempore feudi antiqui sibi delati, vel a tempore, quo dominus novus priori successit. 2. *F.* 22. 40. et 52. secus feudum committitur. In renovatione investiturae praeter juramentum fidelitatis praestatur etiam *relevium*, dum scilic. dominus mutatur per mortem, non vero per translationem dominii directi, ne vasalli saepius vexentur. Nomine autem *relevii* solvitur vigesima pars, seu alia major, vel minor secundum loci consuetudinem.

16. V. Vasallus sine consensu domini non potest alienare, vendendo, donando, locando, legando, oppignorando, servitutem constituendo perpetuam, vel aliud jus transferendo; secus alienatio est invalida, et alienans saltem dominium utile, feudum perdit: emens vero scienter amittit pretium; et notarius conficiens instrumentum punitur privatione officii, et amputatione manus, 2. *F.* 42. 44. 55. nam hoc modo gravis contemptus fit domino. Imo feudum vetus sine consensu agnatorum alienatum, mortuo alienante, vindicari potest ab agnatis sine refusione pretii, ne rem suam emere videantur, 2. *F.* 39. 45. Hoc tamen jus revocandi non competit filiis, qui in jure feudali nomine agnatorum non veniunt, 1. *F.* 8.

17. Q. VI. *Quomodo feudum amittitur?* R. 1. Totali *interitu rei:* si vero aedes solum collabantur, feudum manet in area, sicut dominium: in quo differt ab usufructu, qui in domo constitutus, ea combusta, extinguitur, cum in superficie consistat, non vero ad solum, et aream penetret, §. 3. *Inst. de usufr. l.* 5. §. 2. *ff. eod.* 2. *Morte vasalli*, nullis existentibus haeredibus feudalibus: item *refutatione*, seu renuntiatione, modo fiat absque praejudicio domini, et agnatorum, et potissimum *commissione feloniae*, seu delicti, cui annexa est privatio feudi. Quale delictum non tantum est contumacia vasalli in dominum, sed quodcumque capitale, vel famosum crimen, ob quod vasallus honeste stare nequit in curia domini, 2. *F.* 1. neque felonia futura remitti potest; quia hoc inhonestum est, invitans vasallum ad delinquendum. 3. Ex persona domini resolvitur feudum, si is moriatur sine haerede, vel feloniam committat in vasallum, seu tale delictum, quod si vasallus commisisset, privatus fuisset feudo: nam in hoc utroque casu dominium directum devolvitur ad vasallum, non ad fiscum, Schmier, et alii. Porro si feudum vacet sine culpa vasalli, dicitur *apertum*, seu *apertura feudi:* si vero vacet ob culpam, dicitur *feudum commissum*, *caducum*, seu redactum in *poenam caducitatis*.

18. Q. VII. *In quibus delictis committatur felonia?* R. 1. In delictis commissionis; uti sunt vitam, aut famam domini laedere, ejus uxorem, filiam, neptem, socrum, aut nurum in familia existentes violare, feudum notabiliter deteriorare, subditos male tractare, dominum criminaliter accusare absque jussu Praetoris, crimen famosum committere, maxime in Principem, et sine consensu domini feudum alienare, 1. *F.* 5. *et* 21.

et 2. *F.* 24. §. 2. *v. item si.* Ut autem dicatur feudum alienatum cum effectu, sufficit translatio possessionis titulo constituti, 2. *F.* 42. *et* 55. noque celeri revocatione ius quaesitum domino, et poena caducitatis tollitur, 2. *F.* 44. nisi aliud haberet consuetudo, aut venditio; seu alienatio fuisset conditionata *salvo jure domini.*

19. II. In delictis omissionis, uti sunt: non petere renovationem investiturae, nisi justa causa excusaret, non praestare debita servitia, dominum in bello deserere, ei damnum imminens non avertere, vel denuntiare, domino justitiam petenti non satisfacere, 1. *F.* 22. *pr. et* 2. *F.* 24. §. 2. *et tit.* 55. §. 2.

20. In his casibus regulariter ad privationem feudi requiritur sententia condemnatoria ferenda in *laudamento*, seu judicio feudali 1. *F.* 21. *et* 22. §. 2. excepta felonia, alienatione sine consensu domini, crimine laesae majestatis: et si feudum est ab Ecclesia datum, crimine conditi statuti contra libertatem Ecclesiasticam, quibus casibus ipso jure feudum amittitur, *ib. et l.* 5. *C. ad L. Jul. maj. c.* 53. *de sent. excom.* nisi dominus expresse, vel tacite feloniam remitteret: quo casu jus revocandi feudum non transit ad haeredes domini, sicut nec actio ingrati ad haeredes donantis, *l.* 7. *C. de revocand. donat.*

21. Q. VIII. *Ad quem devolvatur feudum caducum?* R. 1. Si feudum est novum, redit ad dominum, cum adhuc nulli sit jus quaesitum ad successionem, 2. *F.* 24. §. *denique* ibi: *si tamen beneficium fuerit paternum;* ergo si non est paternum, sed novum, redit ad dominum.

22. II. Si feudum est vetus, et ob feloniam non renovatae investiturae fit caducum, redit ad dominum pro eo tempore, quo vasallus, et ejus descendentes vivunt; his vero mortuis ad agnatos: quo sensu explicatur textus 2. *F.* 55. ibi *transacto et* 2. *F.* 24. Quae sententia media, utpote aequa, videtur servanda etiam in casu caducitatis ob alienationem male factam, vel ob delictum in ipsam personam domini patratum; ut ob machinationem, vel violentas manus in eum injectas etc. Si vero caducitas accidat ex alio delicto, regulariter succedunt proximiores agnati, exclusis filiis vasalli.

23. III. Si Praelatus commisit feloniam, Ecclesia feudum non amittit; sed interim fructus feudi ad dominum revertuntur, donec novus Praelatus succedat. Quod si feudum fuit commune Praelato, et capitulo, et hoc etiam deliquit, non tantum fructus ad mensam Praelati, sed etiam ad mensam capituli pertinentes redeunt ad dominum, donec delictum purgetur, 2. *F.* 40. §. *item si.* Ceterum fructus ante sententiam condemnatoriam cedunt vasallo, postea vero domino.

24. Si autem feudum aperiatur sine culpa vasalli, annus regulariter incipit computari a Septembri, exceptis vindemiis, quae ad annum praecedentem spectant. Si ergo moriatur vasallus ante calendas martii, omnes fructus sunt domini; si post calendas martias usque ad augustum inclusive, omnes fructus sunt

haeredum allodialium vasalli. Sed in his, aliisque negotiis feudalibus consuetudo, et praxis cujusque loci consulenda.

TITULUS XXI.

De Pignoribus, et aliis cautionibus.

De hac materia agitur potissimum in jure civili: in Institutionibus *libr.* 3. *tit.* 15. §. 4. in Pandectis *lib.* 13. *tit.* 7. *et lib.* 20. *per tot.* In Codice *libr.* 8. *tit.* 14. *usque ad* 35. Item de satisdactionibus judicialibus in Inst. *libr.* 4. *tit.* 11. in Pandectis *lib.* 2. *tit.* 6. 8. 9. 11. *et l.* 46. *tit.* 6. 7. 8. Item de pignoribus agitur *Nov.* 52. *c.* 1. *Nov.* 97. *c.* 3. 4. *Nov.* 109. *c.* 1. *Nov.* 120.

1. *Nota* 1. in *h. t.* agi principaliter de contractu pignoris, cui in *cap. fin.* additur dispositio de cautione usufructuaria: quia sicut pignoribus, ita quoque cautionibus, et fidejussionibus, de quibus in *tit. seq.* alii contractus firmantur.

2. *Nota* 2. Pignus a pugno dici; quia de manu traditur *l.* 238. §. 2. *ff. de V. S.* formaliter vero esse contractum realem, quo debitor creditori jus in re constituit in securitatem debiti. In hoc contractu consensus pacti habet se instar formae; res vero obligata instar materiae. Pignus, et hypotheca in generica significatione non differunt; nam *inter pignus, et hypothecam tantum nominis sonus differt l.* 5. §. 1. *ff. h. t.* Specifice vero solent distingui: nam pignus perficitur traditione rei, regulariter mobilis, licet etiam immobilis tradi possit: hypotheca autem nudo pacto, seu conventione constituitur sine traditione rei, §. 7. *Inst. de act. l.* 9. §. 2. *ff. de pignorat. act.* in effectu tamen non differunt; quia et pignus, et hypotheca rem afficit, et gravat, paritque, praeter actionem personalem ex contractu, etiam actionem realem ratione juris realis quaesiti in re obligata, *cit.* §. 7. *de action.*

3. *Nota* 3. Pignus, et hypothecam dividi: 1. In generalem omnium bonorum; et *specialem* unius, vel alterius rei determinatae. 2. In *expressam*, quae nominatim, et expressa partium conventione constituitur; et *tacitam*, quao plerumque a jure, seu lege inducitur; et ideo *legalis* vocatur, cujus exempla infra dabo. 3. In *voluntariam*, seu *conventionalem*, quae ex partium consensu constituitur; et *necessariam*, quae auctoritate judicis inducitur; uti est pignus *praetorium* ex primo decreto, quo quis mittitur in possessionom bonorum debitoris ex causa contumaciae, et absentiae *l.* 1. 2. *C. de praetor. pign.* item *judiciale*, quod inducitur per sententiam condemnatoriam debitoris, et immissionem in ejus bona ad effectum executionis. Judiciale pignus saepe confunditur cum praetorio, de quo egi *lib.* 2. *tit.* 15.

4. Q. I. *Qui possint rem pignori obligare?* R. Generaliter omnes, qui alienare, cum creditor, debito non soluto, pignus distrahere possit. Unde pignorare nequeunt tutor, curator, Praelatus saltem pignore speciali, res immobiles, vel mobiles pretiosas sine debitis solemnitatibus: imo nec res minoribus comparari possunt cum conditione pignoris, ut venditor in eis pignus habeat, donec minor solvat, *l.* 1. §. *fin. ff. de reb. minor. non alien.* 2. Procurator, nisi constitu-

tus sit *cum libera*, vel praesumatur consensus domini *l.* 11. *ct.* 12. *ff. de pignor. act.* 3. Maritus fundum dotalem, etiam uxore consentiente, *l. un.* §. 15. *C. de rei uxor. act.* Ceterum recipere pignus potest omnis, et solus ille, qui ex contractu obligari: et ideo pupillus sine tutore auctore pignus non accipiet, propter metum pignoratitiae actionis, *l.* 38. *ff. de pignorat. etc.*

5. Q. II. *Quae res pignori, et hypothecae subjici possint?* R. Regulariter omnes res, quae vendi, et alienari valent; ut bona immobilia, mobilia, ususfructus, servitutes praediales, emphyteusis, feudum cum consensu domini, calendarium, seu nomina debitorum; imo ipsum pignus alteri suboppignorari potest *l.* 1. §. 1. *ff. quae res pignor.* E contra sicut alienari, ita pignorari prohibentur res sacrae, ut beneficia Ecclesiastica, calices, et alia sacra supellex, nisi in casu urgentis necessitatis, res publico usui deputatae; ut fora, plateae, res litigiosae, alienae sine consensu domini: denique homo liber, *c.* 2. *h. t. l.* 12. *C. de O: et A.* Pater tamen in casu extremae necessitatis potest filium oppignorare; quod hodie vix est in usu.

6. Q. III. *Qui, et in quibus rebus habeant hypothecam tacitam, seu legalem?* R. 1. Maritus in bonis uxoris, vel alterius dotantis pro dote sibi praestanda, *l. un. C. de rei uxor. act.* et e contra uxor in bonis mariti pro dote restituenda; imo et pro bonis paraphernis, quorum maritus administrationem habet, sed sine praelatione, *ibid. et l.* 29. *C. de jur. dot. c.* 5. *h. t.* 2. *Fiscus* in bonis subditorum, *l.* 1. 2. *C. in quibus caus. pig. tac. contr.* 3. Pupilli, et minores in bonis tutorum, et curatorum, in bonis matris, si ista tutrix sit; imo et vitrici, si mater nubat, *l.* 20. *C. de admin. tutor. l. fin. C. de legit. tut. et argumento* minorum Ecclesia in bonis suorum administratorum. 4. Pupillus in re empta ex pecunia pupillari, *l.* 7. *ff. qui potior. in pign.* 5. Venditor in re vendita, si emptor pretium non persolvit, *l.* 13. §. 8. *ff. de empt.* 6. Dans pecuniam mutuam ad aedes reficiendas in ipsis aedibus, *l.* 1. *ff. in quibus caus. pign.* 7. Redemptor in servo, quem ab hostibus redemit. *l.* 20. §. 1. *ff. qui testam. fac.* 8. Legatarii, et fideicommissarii in rebus a testatore relictis §. 2. *Inst. de legat. l.* 1. *C. commun. de legat.* 9. Locator in rebus a conductore in praedium urbanum, et probabiliter etiam in praedium rusticum illatis invectis, non tantum pro securitate mercedis, sed etiam satisfationis pro damnis illatis, *l.* 2. *ff. et l. fin. C. in quib. caus: pig. et l.* 5. *C. de locat.* 10. Dans pecuniam pro militia acquirenda *Nov.* 97. *c.* 4.

7. Q. IV. *Qui creditores sint potiores in pignore?* R. Ex regula generali: *Qui prior tempore, potior jure l.* 2. *C. qui potior in pign.* Ille autem intelligitur prior tempore, qui prius pignus, vel hypotecam accepit; non vero qui prius credidit, *l.* 8. *C. qui potior.* Imo hodiernis moribus hypoteca ut rem afficiat, et praelatione gaudeat, constitui debet coram legittimo magistratu. Data regula non est sine suis exceptionibus: nam dantur creditores posteriores privilegio protomiseos, seu praelationis gaudentes,

qui creditoribus anterioribus in hypotheca praeferuntur. unde.

8. R. II. Fiscus in causa primipilari praefertur cuibuscumque creditoribus, etiam mulieri agenti de dote sua, *l.* 1. 3. *C. de primipilo*, *l.* 4. *C. in quib. caus. pign.* Quid nomine primipili significetur, vide in lexico Kahl. Hic *primipilus*, seu *primipilaris*, aut *primipilarius*, est praefectus annonae, et stipendiorum militarium, quorum causa, utpote publica, praefertur omnibus privatis: imo filii primipili, licet haeredes non sint, tenentur ex causa primipilari, *l.* 11. *C. de compens.* At in aliis causis fiscus, vel respublica generalem regulam sequitur: *qui prior tempore et c. l.* 4. *C. de priv. Fisci*, *l.* 4. *C. qui potior in pign.* 2. Dans pecuniam pro emenda militia praefertur doti mulieris, *Nov.* 97. *c.* 4. servata solemnitate instrumenti ibi praescripti. 3. Dans pecuniam pro reficiendis aedibus, in his praefertur aliis, etiam doti mulieris, *l.* 5. 6. *ff. qui potior. in pign.* *Nov.* 97. *c.* 3. quo privilegio non gaudet dans pecuniam mutuam pro emenda, vel extruenda domo *l.* 7. *C. qui potior.* quia major favor est aedium reficiendarum, quam emendarum, vel extruendarum, *arg. l.* 7. *ff. de offic. praesid.* 4. Pupillus in re nummis pupillaribus comparata, praelationem habet, *l.* 7. *ff. qui potior.* 5. Mulier quoad dotem suam praefertur omnibus creditoribus anteriorem hypothecam habentibus, saltem si solum tacita sit, exceptis hic enumeratis in *n.* 1. 2. 3. An vero mulier praeferatur creditoribus anteriorem expressam hypotecam habentibus, acriter disputant Civilistae. Ego pro negativa resolvi in meis disp. civ. *disp.* 11. *controv.* 10. Cetera de his vide in Civilistis.

9. Q. V. *Quid juris, et obligationis habeat creditor hypothecarius?* R. *ad* 1. Creditor in re oppignorata habet jus reale, et possessionem, qua jus pignoris suo nomine; jus vero proprietatis nomine debitoris possidet: et ideo possessio ista prodest debitori ad usucapionem. Et hoc jus reale extenditur etiam ad ea, quae postea ex re nata sunt, *l.* 6. 18. §. 2. *ff. de pignor. act.* 2. Vi hujus juris realis creditori non prejudicat debitor rem vendendo, donando, vel aliter alienando; quia a quocumque possessore eam revocare potest, *l.* 17. *ff. de pignorib.* nisi alienationi consentiendo hypothecam remisisset, *l.* 8. §. 6. *ff. quib. mod. pig. solv.* 3. Creditor rem sibi pignoratam potest subpignorare alteri; non tamen pro majori quantitate, nec ultra tertiam pignorationem: soluto autem debito a primo debitore, extinguitur jus pignoris etiam in secundo, et tertio creditore, quia resoluto jure auctoris, resolvitur jus creditoris, *l.* 2. *C. si pignus pignori.* 4. Si tempore praefixo debitum non solvatur, creditor post trinam denuntiationem, in qua maxime loci consuetudo attenditur, procedere potest ad venditionem rei, et fructuum, ut ita sibi satisfiat pro debito, *l. fin.* §. 13. *C. de jure domin. impetr.*

10. R. *ad.* 2. Obligatio creditoris est ut rem diligenter custodiat, et in damnis praestet dolum, culpam latam, et levem *l.* 25. *ff. de pign. act.* 2. Ne re utatur pro suo commodo; secus furtum committit *l.* 23. *ff. h. t. l.* 54. *ff. de*

furtis; nisi praesumatur consensus domini, v. g. ad librum legendum etc. 3. Soluto debito, tenetur rem pignoratam, cum omnibus fructibus restituere, *l.* 11. *ff. de pign. act. l.* 16. 21. *ff. h. t.* si vero tantum pars debiti soluta est, non tenetur pignus, utpote individuum, restituere *l.* 6. *C. de distract. pign.*

11. In tribus tamen casibus fructus non sunt restituendi, vel computandi in sortem: *Primo,* si maritus habeat pignus pro dote sibi promissa; cum fructus isti cedant ad sustinenda onera matrimonii *c.* 16. *de usur. Secundo,* si Clericus percipiat fructus ex beneficio, quod laicus injuste detinet, c. 1. *in fin. de esur. Tertio,* si vasallus feudum domino oppignoravit, dummodo dominus servitia remittat; *c.* 1. *de Feud.* quia fructus feudi sub hac tacita conditione conceduntur vasallo, si obsequia domino praestet. Denique quod creditor in pignus impendit, modo sint impensae necessariae, et utiles, compensare potest ex fructibus; et quod superest, in sortem computabit, *l.* 8. *pr. et* 25. *ff. de pignor. act. c.* 1. 2. *de usur.*

12. Q. VI. *Quae actiones oriantur ex contractu pignoris?* R. 1. Actio *hypothecaria,* seu *utilis,* vel *quasi serviana* competens creditori, ut ratione juris realis ipsam rem sibi pignoratam, seu hypothecam persequi, et vindicare possit a debitore, vel alio quocumque possessore, ad eam retinendum, vel alienandum, nisi a debitore redimatur, §. 7. *Inst. de action.* contra tertium tamen non intentatur, nisi prius excusso debitore principali, *auth. si debitor. C. de pignorib.* pro revocandis illatis invectis in praedium competit locatori *actio serviana, cit.* §. 7. *de action.* utraque ista actio est realis praetoria, de qua fusius Civilistae. 2. *Actio pignoratitia* personalis directa competens debitori contra creditorem, ut soluto integro debito, pignus eum fructibus restituat, et damna illata resarciat, *lib.* 11. *et* 12. *C. de pignor. act. Pignoratitia* vero *contraria* competit creditori contra debitorem, ut impensas in pignus factas resarciat; et si res evicta fuit, praestet evietionem, *l.* 3. 9. *et* 33. *ff. de pignor. act. l,* 38. *ff. de evict.* An actioni pignoratitiae directae, seu juri luendi pignoris praescribi possit, controvertunt Civilistae; pro negativa steti in meis disp. civil. *disp.* 8. *contr.* 2. Jam de pactis, quae admisceri solent pignori.

13. Q. VII. *An antichresis,* seu *pactum antichresticum sit licitum,* vi cujus creditor tamdiu fructus percipiat ex pignore, quamdiu debitum non exolvitur? R. Negative ex *c.* 4. 6. *h. t. et c.* 1. 2. *de usuris;* ubi pactum hoc tanquam usurarium reprobatur, et fructus in sortem computari jubentur. Atque ita leges civiles, si quid contrarium admittunt, corriguntur, ut *l.* 1. §. 3. *l.* 11. §. 1. *ff. h. t.*, nam usura est, quidquid ultra sortem accipitur: sed fructus pignoris, nisi computentur in sortem, ultra sortem accipiuntur, ergo. Donatio vero frustra hic fingitur: quomodo enim donabit, qui eget, et egestate adactus rem oppignorat?

14. Q. VIII. *An in pignoribus licita sit lex commissoria, seu pactum legis commissoriae,* vi cujus, si debitor statuto tempore non solvat, res pignorata committatur, et trasferatur in dominium creditoris? R. Negative, etsi tale pactum

ex intervallo adjiciatur, *c. 7. h. t. et l. fin. C. de pactis pignor.* nam hoc pactum est nimis asperum, captionis faenerariae, avaritiae, et usurae nutritivum; cum pignus fere semper majoris sit pretii, quam debitum; ergo merito ab utroquo jure reprobatur. Quia vero in emptione-venditiono nullum est poriculum usurarum, et fraudium, in ea locus est legi commissoriae; ut si certo die non solvatur, res sit inepta. Hic excipi solet casus dotis, si socer oppignorat rem, ut, si certo tempore pecuniam pro doto non numeret, res in dotem cedat; nam hic alternative constituitur dos vel in pecunia, vel in re; nisi aliud de mente constituentis constet.

15. Q. IX. *An licitum sit pactum, ut, si certo tempore non solvatur, pignus vendi possit?* R. Si venditio fiat justo pretio, valet tale pactum, neque aliquid injustum continet, cum excessus protii debitori restituatur: onus vero vendendi imponitur in poenam morae in solvendo commissae.

De Cautionibus.

16. I. Cautio est assecuratio partis alterius circa id, quod sua interest, vel quod sibi debetur. Est triplex: cautio *simplex*, seu *verbalis*, quae fit nuda promissione: *juratoria*, quae fit promissione juramento firmata: et *idonea*, quao fit datis fidejussoribus, vel pignoribus *l. 1. ff. de satisdat.* Et haec cautio *idonea*, seu *sufficiens* proprie, et specifice dicitur *satisdatio*: licet in jure, et communi usu *cautio, et satisdatio* saepe confundantur.

17. II. Satisdatio dividitur 1. In *necessariam*, quae a lege, vel magistratu imponitur, ut tutoria *rem pupilli salvam fore, tit. ff. de satisdat. tutor. et voluntariam*, seu *conventionalem*, quae fit ex consensu partium, v. g. ad securitatem mutui restituendi. 2. In *judicialem*, quae ad judicia recte, et sine pericolo expedienda interponitur; cuius tres sunt species: *judicio sisti, tit. ff. qui satisd. rem ratam haberi tit. ff. rem rat. judicatum solvi tit. ff. judic. solv.* quibus additur quarta *de expensis solvendis: et extrajudicialem*, quae in negotiis extrajudicialibus ad securitatem interponitur, ut cautio damni-infecti *tit. ff. de damn. infect.* de legato conditionali post eventum conditionis solvendo, *tit. ff. ut legat. nom. cav.* Item satisdationes do re non distrahenda, de securo carcere de non offendendo etc. Qui notitiam theoricam hujusmodi satisdationum desiderat, consulat Civilistas ad *tit.* hic citatos: pratica vero notizia haurienda est ex locorum consuetudine. Pro intelligendo *c. fin. h. t.* aliquid dic de cautiono usufructuaria.

18. III. Ususfructuarius tenetur praestare cautionem idoneam per fidejussores, aut pignora; quod velit re fructuaria uti frui, salva ejus substantia, finito usufructu eam restituere; et si culpa pereat, aestimationem rei dare, *c. fin. h. t. et tit. ff. usufr. quemad. cav.* si vero habet quasi usfructum in rebus fungibilibus, cavere debet, quod finito quasi usufructu, v. g. pecuniae, tantundem restituet, *ibid. et l. 2. ff. de usufr. car. rer.* 2. Haeres remittere potest cautionem fructuario; non vero testator in

praejdicium haeredis *l.* 71. *ff. ad L. Falcid. l.* 1. *C. de usufr.* Lex vero cautionem istam remittit *patri* in bonis adventitiis filii *l. fin.* §. 4. *ff. de bon. quae lib.* non tamen matri, quae caret patria potestate. *Donatori* omnium bonorum usumfructum sibi reservanti *l.* 19. §. 1. *ff. de re jud.* item *fisco l.* 1. §. 8. *ff. ut legat. nom. cav.* cum semper praesumatur esse solvendo. Cetera de his vide in jure civili. Casus speciales de materia pignorum utiliter perlustrabis, in juribus in fronte hujus tituli citatis.

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus.

Agitur de hac materia potissimum in jure civili; in Institutionibus *lib.* 3. *tit.* 21. in Pandectis *libr.* 46. *tit.* 1. et de Fidejussor. Tutor. *lib.* 27. *tit.* 7. in Codice *lib.* 8. *tit.* 41. Item de Fidejussor. minorum *libr.* 2. *tit.* 21. de Fidejuss. tutor. *libr.* 5. *tit.* 57. In Authentico *Nov.* 4. *et* 51.

1. *Nota.* 1. Fidejussionem dici a *fide et jussu*, quia fidejubens alterum de sua fide jubet securum esse. Fidejussio, quoad rem est contractus verbalis, quo quis rogatus alienam obligationem in se recipit, si principalis debitor manens obligatus non esset solvendo: ita in re comm. Ex qua definitione patet, fidejussorem distingui ab aliis personis, quae pro altero intercedunt: nam *sponsor* sponte propria intercedit, et actione mandati convenit debitorem, si pro eo solvit *lib.* 18. *ff. mandati. Mandator*, qui alteri pecuniam credi, seu mutuam dari mandat: quo casu mandator obligatur danti actione *mandati*; mutuatarius vero actione *mutui l.* 13. *ff. de fidei. et mand. Expromissor* reum liberat, et principalem obligationem in se suscipit. *Constitutor* nudo pacto constituit se soluturum id, quod alter debet, vel quod debet ipse constituens; adeoque in constituto supponitur debitum praecedens; in fidejussione vero debitum potest praecedere, vel subsequi.

2. *Nota* 2. Fidejussionem, non secus ac satisdationem dividi in voluntariam, et necessariam, judicialem, et extrajudicialem, ut *tit.* praecedenti dictum. Praeterea fidejussor alius est *principalis*, qui obligat se pro debitore principali *l.* 27. §. 2. 4. *ff. h. t.* alius *succedaneus*, seu *Vicarius*, qui obligat se pro fidejussore *l.* 8. §. *fin. ff. eod.* alius *indemnitatis*, qui obligat se in residuum, si hoc creditor consequi non posset.

3. *Nota* 3. Fidejussionem esse speciem stipulationis, et cons. de jure Romano debere fieri per certam verborum formulam, sicut fit stipulatio *lib.* 8. *et* 12. *C. hoc tit.* sed quia formulae istae stipulationum jam exoleverunt, et hodie omnis seria, et deliberata promissio vim habet stipulationis; ideo fidejussio fieri potest quacumque verborum, aut signorum similium forma, etiam per epistolam, aut procuratorem, Harpp. Schemier. etc.

4. Q. I. *Qui fidejubere possint?* R. Omnes, et soli illi, qui ex contractu obligantur, nisi specialiter a jure prohibeantur. Prohibentur autem, praeter infantes, et amentes; 1. *Pupilli* sine autoritate tutoris, et minores sine auctoritate

curatoris, nisi pro patre incarcerato; §. 1. *Inst. de auth. Tut.* Si autem minor curatore carens, fidejubeat, et laedatur, salvum habet beneficium restitutionis in integrum. 2. *Milites,* ne a castris avocentur, *l.* 8. §. 1. *ff. qui satisdar.* 3. *Religiosi* sine consensu Praelati: imo nec consensus iste dari debet in praejudicium monasterii *c.* 4. *h. t. c.* 2. *de solution.* 4. *Clerici c.* 1. *h. t.* ne secularibus negotiis se implicent. Si tamen fidejubeant, tenet fidejussio, cum non irritetur. 5. Praelatus, saltem pro magna quantitate *Can.* 29. *te quidem* 11. *q.* 1. si tamen fidejubeat nomine suo, ille solus obligatur ex bonis patrimonialibus, et fructibus suae mensae; si vero fidejubeat nomine Ecclesiae cum consensu capituli, tunc quidem Ecclesia obligatur, sed laesa restituitur. 6. *Mulier* ex privilegio SCti Vellejani, propter imbecillitatem sexus, ut cum effectu nec pro marito, nec pro extraneo fidejubere possit *l.* 1. 2. *ff. et l.* 1. *C. ad SC. Vellej.* nam licet talis fidejussio mero jure valeat, tamen actio inde orta submovetur exceptione dicti SCti; et si quid a muliere ex causa fidejussionis solutum est, repeti potest: imo solutum, velut indebitum, ante sententiam tenetur restituere creditor *l.* 16. §. 1. *ff. eod.*

5. Cessat autem exceptio SCti Vellejani in multis casibus: 1. Si foemina est valde illustris, ut regina etc. 2. Si pro fidejussione pretium accepit *lib.* 23. *C. ad SCtum Vell.* 3. Si id, pro quo fidejussit, aequivalenter debeat creditori, *l.* 3. 13. 22. 24. *ff. eod.* 4. Si fidejussit in dotem alterius, ne mulier maneat indotata, *l. fin. C. eod.* 5. Si intercessit pro servo ad obtinendam libertatem *l.* 24. *C. eod.* quod aliqui extendunt ad alias pias causas. 6. In casu, quo privilegium mulieris vincitur a fortiori privilegio; ut si apud creditorem minorem fidejubeat *l.* 12. *ff. de min.* quia privilegium aetatis praevalet. 7. Si renuntiet expresse SCto Vellejano, postquam de illo sufficienter edocta fuit, cum favori suo renuntiare possit, et aliquando teneatur, ut si tutricem agat liberorum *auth. matri C. quando mulier.* vel si judicium sustineat pro debitore *l. fin.* §. 4. *ff. ad SC. Vell.* Plura de hoc SCto vide in Civilistis et in *tit. ff. et C. ad SC. Vell.*

6. Q. II. *Cui obligationi accedere possit fidejussor?* R. Regulariter omni obligationi, etiam naturali, vel civili tantum, vel claudicanti, ut in pupillo, vel minori contrahente sine auctoritate tutoris, aut curatoris §. 1. *in h. t. l.* 1. *ff. eod.* ubi Ulp. generaliter dicit: *omni obligationi fidejussor accedere potest.* Excipitur 1. *Obligatio dotis* ab uxore datae, pro qua uxor non potest exigere fidejussores a marito, ne causa perfidiae generetur in connubio, et amor conjugalis minuatur, *l.* 1. 2. *C. ne fidej. dot. dent.* secus si dos daretur ab extraneo. 2. *Causa criminalis* criminaliter intentata ad poenam corporalem: ad hanc enim fidejussor non potest se obligare, cum non sit dominus vitae, et membrorum *l.* 56. §. *fin. l.* 70. §. *fin. ff. h. t.* 3. Denique fidejussio corruit, si principalis obligatio nullo modo subsistat, nec vere, nec ficte, seu per translationem obligationis principalis in fidejussorem; nam deficiente obligatione principali,

deficit etiam fidejussoria, utpote accessoria, §. 1. 3. *Inst. h. t. l.* 10. 16. 70. §. 4. *ff. eod.* Unde non valet fidejussio in contractu usurarum, in venditione beneficei Ecclesiastici, in promissione rei turpis etc.

7. Q. III. *In quam summam obligari possit fidejussor?* R. 1. In eam summam, vel minorem, quam debet reus principalis *l.* 9. *ff. h. t.* nam cum libere fidejubeat, pro toto, vel pro parte debiti se obligare potest. Quodsi fidejussit indeterminate pro tota causa, obligatur etiam ad usuras solvendas, quae debentur ex mora debitoris *l.* 68. §. 1. *ff. eod.*

8. R. 2. Fidejussor non potest obligari in plus extensive, seu in majorem summ. §. 5. *Inst. et l.* 8. §. 7. *ff. h. t.* nam obligatio accessoria nequit excedere principalem. At in plus intensive, seu fortius potest fidejussor obligari v. g. addito juramento, instrumento publico habente paratam executionem; vel si principalis debitor obligatus est tantum naturaliter, fidejussor obligari potest etiam civiliter: quo sensu explicatur *l.* 16. §. 3. *ff. et l.* 2. 25. *C. h. t.*

9. R. 3. Fidejussio in majorem summam facta, valet quoad summam debitam et inutilis est quoad excessum: ita com. contra Fachin. docentem, quod tota fidejussio sit inutilis: nam talis fidejussio quoad totum nullibi irritatur: tum quia quantitas minor inest majori: tum quia utile per inutile non vitiatur; tum quia donatio excessiva, tantum quoad excessum vitiatur *l.* 34. *C. de donation.* ergo. Nec obstat *l.* 8. §. 7. *ff. h. t.* ibi: *placuit eos omnino non obligari:* nam vel legi debet *non omnino*, vel simplex sensus est, quod *omnino* hoc est, omni modo quoad totum non obligentur, licet obligentur ad summam debitam, secluso excessu.

10. Q. IV. *An, et quomodo creditor convenire possit fidejussorem?* R. Jure antiquo *l.* 2. 5. *c. h. t.* creditor aeque convenire potuit debitorem, et fidejussorem, imo etiam hunc ante illum; quod jus consuetudine Austriae dicitur esse firmatum: sed jure novo *Nov.* 4. *c.* 1. *et auth. praesente C. h. t.* fidejussores triplex habent beneficium, scilicet *ordinis* seu *excussionis, divisionis, et cedendarum actionum.* Beneficium *Ordinis* id operatur, quod creditor prius debeat convenire debitorem principalem, et ejus bona excutere, antequam fidejussorem aggrediatur; nisi fidejussor huic beneficio renuntiet, vel fidejubeat pro eo qui procul a provincia distat, vel conveniri nequit; vel non solet, ut pupillus, vel pater, pro quo filius intercessit, *cit. Nov.*

11. Beneficium *divisionis* id operatur, quod, si plures fidejusserunt in solidum, unus conventus debitum pro rata dividere possit, v. g. si duo sint pro debito 100. non ultra quinquaginta unus conventu solvere cogetur, §. 4. *Inst. h. t. l.* 3. *C. eod.* nisi alter confidejussor non esset solvendo: vel si quis cum muliere fidejussit, vel pro tutore; vel si beneficio, seu exceptioni divisionis renuntiavit, aut illam ante sententiam, vel executionem non opposuit, *l. fin. ff.*] *rem pupilli l.* 48. *pr. ff. h. t.* §. 4. *Inst. et l.* 39. *ff. h. t.*

12. Quod si fidejussor neutro hoc be-

neficio juvari potest, habet beneficium *cedendarum actionum*, ut solvere non teneatur debitum, donec ei creditor cedat actiones, quas habet adversus principalem debitorem, confidejussores, et pignorum possessores §. 6. *in l.* 13. 17. *ff. et l.* 11. 21. *C. h. t.* Si vero solvit, non cessis actionibus, de rigore juris actiones istae cedi non possunt post executionem solutionis factae; et consequenter non habet regressum contra alios confidejussores, cum eorum negotium directe non gesserit, sed debitoris principalis, et suum, et facta solutione, omnes actiones extintae sint, ut amplius cedi non valeant, *l.* 76. *ff. de solut.* At spectata aequitate fidejussor post solutionem solidi debiti, petere potest cessionem actionum; quia solvendo non intendit extinguere actiones, sed potius emere nomen debitoris; ergo jus istarum actionum quandocumque petere potest a creditore, ceu venditore *arg. l.* 36. *ff. h. t.* Ceterum fidejussor id, quod solvit, actione ordinaria *mandati* repetere potest a debitore, vel actione negotiorum gestorum, si pro absente, et ignorante fidejusserit, aut solverit, §. 6. *Inst. h. t. l.* 18. *ff. mandati l.* 20. §. 1. *et l.* 53. *ff. mandat.*

13. Q. V. *Quomodo fidejussio solvatur?* R. Rogulariter solutione facta, sive a principali, sive ab ipso fidejussore, *l.* 10. *ff. mandat.* Dantur tamen aliqui casus, in quibus fidejussio expirat, et fidejussor liberatur ante solutionem factam. 1. Si debitor nimis diu, v. g. ad decennium, solutionem protrahat *l.* 38. §. *ff. mandat, c. fin. h. t.* 2. Si ita convenit, ut, nisi certo tempore solvatur, fidejussio expiret, *l.* 38. *ff. mandat.* 3. Si debitor incipiat prodigaliter vivere, inimicitias graves cum fidejussore movere, vel in regionem longinquam proficisci: in his enim, et similibus casibus fidejussor ante solutionem petere potest liberationem. 4. Si creditor contra conventionem proroget terminum debitori, nisi fidejussor datus fuisset simpliciter, et in omnem casum, neque prorogationi contradixesset, *l.* 36. §. 2. *ff. h. t.* Praeterea expirat fidejussio, si creditor eam remittat, etiam per legatum *l.* 49. *ff. h. t.* vel si fidejussor fiat haeres debitoris *l.* 31. §. 3. *eod.* vel si obligatio novetur sine consensu fidejussoris, *l.* 4. *C. h. t.* etc.

Connexio praecedentium, et consequentium.

Hactenus Compilator noster egit de contractibus, et obligationibus: jam in *seq. tit.* 23. tractat de modis, quibus obligatio tollitur, scilicet *de solutionibus* ad imitationem juris civilis. Sed priusquam eo accedas, monitum te velim Canonista, quod in jure Can. non omnes contractus expressi sint, sed omissi maneant supplendi ex jure civili, quos hic breviter insinuare placet, ut constet, quid tibi quaerendum supersit. Itaque.

14. I. *Stipulatio* est contractus verbalis, a jure civili introductus, quoad interrogationem unius, et congruam responsionem alterius aliquid promittitur, v. g. spondes mihi dare decem, vel aedificare domum? spondeo. Et quidem, si est stipulatio *dandi*, oritur determinate obligatio ad dandum, et promissor non liberatur praestando interesse, *l.* 75. §.

fin. ff de V. O. Si vero est obligatio *facti*, seu *faciendi*, multi docent in arbitrio promissoris esse vel praestare factum, vel interesse, sed probabilius est eum obligari determinate ad praestandum factum, v. g. ad aedificandum, pingendum etc. eum invito creditori aliud pro alio solvi non possit, *l.* 2. §. 1. *ff. de R. C. Correi stipulandi* vocantur ii, quibus eadem res in solidum promittitur: *Correi promittendi*, qui eandem rem singuli in solidum promittunt. In aliis contractibus dicuntur: *correi debendi*, qui debent, et *correi credendi*, qui credunt, seu quibus debetur. Porro *stipulatio inutilis* est, qua quis stipulatur rem ex natura, vel de jure impossibilem, vel sacram, publicam, aut hominem liberum; eum talis res dominio non subsit: vel si quis promittat praecise factum alienum etc. Formulae stipulationum hodie sublatae sunt, et cons. omnis seria promissio quibuscumque verbis expressa, vim habet stipulationis. De hoc contractu vide *tit. Inst. de V. O.* cum quatuor seqq. et in Pandectis *l.* 45. *per tot. et lib.* 46. *tit.* 5. *cum seqq.* in Codice *lib.* 8. *tit.* 38. 39. 40.

15. II. ***Obligatio litterarum***, seu contractus *chirographarius*, aut *litteralis* est, quo quis spe futurae numerationis dat chirographum, et in eo confitetur, se certam pecuniae quantitatem mutuo, vel in dotem, vel in solutum accepisse, quam tamen non accepit. Haec obligatio est pure civilis, non naturalis: in foro tamen externo parit actionem; sed haec eliditur per exceptionem pecuniae non numeratae, modo in causa mutui, et dotis intra biennium opponatur, *l.* 8. 14. *C. de non numer. pecun.* lapso autem biennio, exceptio ista privilegiata non prodest, sed generalis exceptio doli non est deneganda contra eum, qui pecuniam sibi restitui cupit, quam non numeravit. *l.* 3. *C. eod. l.* 5. §. *fin. ff. de doli mali excep.* Ut vero removeatur apocha, in qua creditor confitetur sibi debitum solutum fuisse, quod solutum non fuit, exceptio ista opponenda est intra 30. dies *l.* 14. *pr.* §. 2. *C. eod.* De hoc contractu vide *tit. In. de litter. oblig. tit. C. de non num. pec. tit. C. de dote caut. non num.* Pandectis contractus iste incognitus est, imo aperte omittitur *l.* 1. §. 1. *ff. de O. et A.*

16. III. *Societas* est contractus consensualis, quo duo, vel plures conveniunt, ut excollatis rebus, operisve honestis lucra, et damna inter eos sint communia: ita in ro com. Sufficit autem consensus tacitus, dum res in commune conferuntur eo animo, ut lucra, et damna sint communia *l.* 4. *ff. pro socio.* Secus sine conventione saltem tacita nulla est societas, et ideo socius socii mei socius meus non est *l.* 47. §. 1. *ff. de R. J.* Si omnia bona tam praesentia, quam futura conferuntur, est societas *universalis*, seu *omnium bonorum*: si vero quaedam bona determinata conferuntur, est societas *particularis*. Porro pacta specialia in hoc contractu observanda sunt, v. g. ut ad unum duae partes lucri, et damni pertineant, et tertia ad alterum. Item, ut ad unum duae partes lucri, et tertia damni: ad alterum vero duae partes damni, et una lucri perveniat; dummodo in utroque casu is, qui plus lucri vult participare, plus de

rebus, vel de operis conferat; alias si unus lucrum, et alter damnum pati debeat, societas est *leonina* ex mento Cassii *l.* 29. §. *fin. ff. pro socio*, sumpta denominatione ex fabula de vulpe, et leone, qui ex capta praeda nihil vulpi dedit. De hoc contractu vide *tit. In. de societ. tit. ff. et C. pro socio.*

17. IV. *Mandatum* est contractus consensualis, quo negotium gratis gerendum alicui committitur. Et de hoc egimus *libr.* 1. *tit. de procurator.* Vide *tit. Inst. de mandato tit. ff. et C. mandati tit. de procurator.*

18. V. Conventio *de eo, quod certo loco dari oportet*, est illa, qua id, quod certo in loco solvendum erat, petitur in alio loco; idque ob causam, et aequitatem, quia debitor ad locum solutioni destinatum forsan nunquam esset venturus. Fit autem solutio secundum arbitrium judicis in plus, vel minus, prout ipsa pecunia, vel alia commoditas major, vel minor est in uno, quam altero loco. Vide *tit. ff. de eo, quod certo loco, et tit. C. ubi conveniatur, qui certo loco.*

19. VI. *Constitutum* est conventio, seu pactum, quo quis debitum proprium, vel alienum praexistens constituit, seu promisit se soluturum, vel simpliciter, et pure vel certo die; aut certo loco. Si dies non est conventa, exactio differtur ad decem dies *l.* 21. §. 1. *ff. de pecun. const.* in quo titulo, uti etiam in *tit. C. de constit. pecun.* plura de hoc legi possunt. Nomine autem pecuniae constitutae venit omnis res sive mobilis, sive immobilis *l.* 2. *C. d. t.* et ex tali pacto de se nudo praetor ob aequitatem condictionem concessit.

20. VII. *Sponsio* est conventio, qua duo de veritate, seu eventu alicujus rei altercantes, sibi invicem aliquid spondent, ut ejus sit, qui verum habebit. Conventio ista de se non est illicita, dummodo neuter spondentium, seu certantium sit certus de veritate; alioquin; si unus certus esset de veritate, non posset banc conventionem inire propter inaequalitatem justitiae; nisi forsan pertinaciter cogeretur ab altero, qui perditionem rei sponsae deberet suae imputare temeritati. Sponsiones, nisi fiant ad virtutis exercitium, reprobantur a jure civili, *l.* 3. *ff. de aleatorib.*

21. VIII. *Ludus* est conventio duorum, vel plurium, ut victori cedat id, quod positum est. De jure naturali, seclusa fraude, est licitus: quia sicut dominus rem suam potest alteri absolute donare, ita quoque potest illam transferre in alterum sub conditione, *si in lusu vicerit.* Quia vero in ludo periculum est blasphemiarum, perjurorum, deceptionum, et dilapidationum, merito jure civili prohibetur lusus aleae, seu omnes lusus fortuiti, in quibus plus operatur fortuna, et casus, quam ars, et industria *tit. ff. de aleatorib.* Jure autem canonico lusus fortuiti, imo etiam interesse talibus lusibus prohibetur Clericis *c.* 15. *de vita, et hon. Cler.* quam Concilii lateranensis constitutionem a fortiori observare debent Religiosi ob votum paupertatis, quos Superiorum indulgentia non facile coram Deo excusabit, si pecuniam in lusu dilapident.

22. IX. Dantur contractus, ex quibus alius praeter contrahentem obligatur: 1. Contractus magistri, vel submagistri navis, ex quo obligatur exercitor, seu dominus navis, *tit. ff. de exercit. act.* 2. Contractus institoris, seu praepositi tabernae, vulgo factoris, ex quo obligatur dominus principalis tabernae, seu officinae, *tit. ff. de institor. act.* 3. Contractus filiorumfam. et servorum, ex quibus obligantur paterfam. et domini, et ita nascuntur variae actiones, ut *tributoria, de peculio, de in rem verso, et quod jussu*, de quibus agitur *lib.* 4. *Inst. tit.* 7. et in Pandectis *libr.* 14. *et* 15. *per totum.*

23. X. *Quasi contractus* est conventio tacita, ex dispositione juris introducta. Hujus sex species enumerantur *tit. Inst. de oblig. ex quasi contra-negotiorum-gestio tutela-rei communio-haereditatis cammunio-haereditatis aditio-et indebiti solutio. Negotiorum gestio* est, qua quis alterius absentis, et ignorantis negotia sine mandato utiliter gerit. Tunc autem utiliter geritur negotium, quando dominus rationabiliter id ipsum erat facturus, etsi res per accidens effectum suum non sortiatur; ut si medicus filium absentis curet, et is nihilominus moriatur *l.* 10. §. *ff. de negot. gestis.* Ex hoc quasi contractu datur *actio directa* domino, cujus negotia gesta sunt, ut negotiorum gestor rationes reddat, et si quod damnum sua culpa etiam levi causavit, illud resarciat. *Contraria* datur negotiorum gestori, ut id, quod ratione administrationis suae impendit in negotium domini, sibi praestetur, ne officium suum sit sibi damnosum. Vide. *tit. ff. et C. de negotiis gestis.*

24. *Tutela* est quasi contractus, vi cujus tutor obligatur ad curandam personam pupilli, ejusque bona. Sub hac etiam continetur *curatela*, qua res minorum curantur, et administrantur. Pupillo contra tutorem datur *actio directa tutelae;* tutori vero contra pupillum *actio contraria tutelae.* De tutelis, et curis vide in Inst. *libr.* 1. *tit.* 13. *usque ad fin.* in Pandectis *lib.* 26. *et* 27. *per tot.* in Codice *libr.* 5. *tit.* 28. *usque ad fin.*

25. *Rei communio* est quasi contractus, que duo, vel plures unam rem singularem sine societate habent; ut si una vinea duobus donata, vel legata sit. Ex hoc quasi contractu datur actio *communi dividundo* ad commoda, et incommoda, et ad ipsam rem dividendam; cum nemo teneatur in communione vivere. Vide *tit. ff. et C. communi dividundo.*

26. *Haereditatis communio* est quasi contractus, quo eadem haereditas ad plures cohaeredes pertinet. Ex hoc competit actio *familiae herciscundae*, hoc est, haereditatis dividendae, ad antiquo *herciscere*, seu dividere, ut commoda, et incommoda haereditatis, imo ipsa haereditas aequaliter dividatur. Vide *tit. ff. et C. famil. herciscundae.*

27. *Aditio haereditatis* est quasi contractus, quo obligatur haeres ad praestanda legata, et fideicommissa: nam adeundo haereditatem, tacite se obligat, quod voluntatem defuncti implere velit. At creditoribus defuncti obligatur haeres ex vero contractu: nam defunctus vere contraxit cum illis; haeres autem est eadem persona cum defuncto. Quia vero

nec defunctus, nec haeres contraxit cum legatariis, ideo haeres ad exolvenda legata obligatur tantum ex quasi contractu. De hoc sparsim agitur *tit. ff. de acq. haered. etc.*

28. ***Indebiti solutio*** est quasi contractus, quo plus debito solvens, obligat creditorem ad istum excessum restituendum; qui etiam peti potest *condictione indebiti tit. ff. et C. de Condict. indeb.* modo indebitum sit solutum per errorem facti: nam si quis scienter solvat indebitum, praesumitur donare *l.* 1. *ff. h. t.* quae praesumptio in foro externo etiam est in illo, qui per errorem juris solvit indebitum *l.* 10. *C. de J. et F. ignor.* ut si quis legatum solvat haeredibus legatarii, qui testatori praemortuus est. At in foro interno error juris non nocet; et cons. est obligatio indebitum solutum restituendi. 2. Quod est naturaliter debitum, et tantum civiliter indebitum, ut ex pacto nudo, solutum non condicitur *l.* 13. *h. t.* nam aequitas naturalis non permittit hanc repetitionem. At qui solvit naturaliter indebitum, et tantum civiliter debitum, v. g. ex chirographo, solutum repetere potest, saltem intra biennium *l.* 7. *C. de non numer. pecun.* 3. Si reus conventus fateatur, se pecuniam accepisse, neget vero fuisse indebitam, onus probandi incumbit actori repetenti *l.* 25. *pr. ff. de probat.* ubi ratio additur: *quia nemo ita resupinus est, ut facile suas pecunias jactet, et indebitas effundat.* At si reus neget pecuniam indebitam sibi numeratam fuisse, et de hoc convincatur, probare debet sibi fuisse debitam *c. fin. de Solut. et cit. l.* 25. mentienti enim in uno non creditur in altero. Pupilli, et similes personae plerumque liberantur ab onere probandi, et alter obligatur probare pecuniam fuisse debitam. *ibid.* 4. Cessat condictio indebiti. 1. Si solutum est ex causa pietatis; ex qua putabatur deberi *l.* 32. §. 2. *ff. de condict. indeb.* quia praesumitur donatio. 2. Si transactum est sine dolo malo, *l.* 65. §. 1. *ff. eod.* 3. Si ex re judicata, vel ex juramento, quo quis juravit se velle solvere, solum est, regulariter non admittitur repetitio. Cetera de hoc quasi-contractu vide in jure civili *locis citt.* Et haec de contractibus indicasse sufficiat.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

Agitur de hac materia in Institut. *libr.* 3. *tit.* 30. in Pandectis *lib.* 46. *tit.* 2. 3. 4. in Codice *libr.* 8. *tit.* 42. 43. 44.

1. *Nota*, solutionem generice accipi pro quacumque liberatione, seu satisfactione, *l.* 54. *ff. h. t.* quo sensu sub se complectitur novationem, acceptilationem, compensationem, pactum de non petendo, et alios modos, quibus obligatio distrahitur. At *solutio* specifice accepta est naturalis, seu realis, ac legitima praestatio ejus, quod debetur: ita in re com. Erit autem solutio legitima, si solvatur totum, quod debetur eo loco, et tempore, de quo conventum est; cum creditoris multum intersit quo loco, et tempore solutio fiat *l.* 85. *ff. h. t.* Et de tali solutione hic primo agetur, et deinde de ceteris speciebus.

2. Q. I. *Qui possint solvere?* R. 1. Debitor liberam habens rerum suarum administrationem: unde pupillus, minor, et prodigus sine auctore tutore, aut curatore solvendo, nihil agunt, et res ab eis tradita remanet in eorum dominio, ut vindicari possit; nisi bona fide consumpta fuisset a creditore: quo casu dominium rei consumptione acquiritur, et solventes liberantur §. 2. *in quib. alien. lic. l.* 14. §. *fin. ff. h. t.* 2. Procurator *cum libera*, vel mandato speciali, *l.* 87. *eod.* 3. Quicumque alius pro debitore etiam ignorante, et invito solvere potest *l.* 53. *eod.* cum liceat meliorem conditionem alterius facere: si tamen pro invito solvit, non repetit solutum, quia praesumitur donasse, *arg. l. fin. C. de negot. gest.*

3. Q. II. *Quibus solvi possit?* R. 1. Ipsi creditori res suas administranti, etiam invito, quo pecuniam recipere nolente, potest debitor eam deponere apud magistratum periculo creditoris *l.* 9. *C. h. t.* Ut pupillo, et minori solvatur, requiritur tutoris auctoritas; et insuper, ut plena sit liberatio, decretum praetoris: secus minor, vel pupillus per solutionem laesus restituitur in integrum §. *fin. in quib. alienar. l.* 1. *C. si advers. solut.* 2. *Procuratori creditoris* instructo saltem generali mandato *l.* 12. et 34. §. 3. *ff. h. t.* vel si quis alius ad exigendam pecuniam constitutus est, ut filiusf. servus *l.* 18. 49. 51. *eod.* et qui solutionis causa in contractu adjectus est §. 4. *in de inutil. stipul.* 3. *Creditori creditoris*, si is consentiat: secus debitor ipso jure manet obligatus; licet exceptione doli se tueri possit, quatenus creditor dolo petit, quod mox creditori suo restituere debet *l.* 6. *ff. de doli mal. except.* Aliis, praeter hos, non recte solvitur; cum solutio non censeatur fieri creditori.

4. Q. III. *Qua forma, et modo sit solvendum?* R. I. Solvenda est res, quae debetur; quia aliud pro alio invito creditori solvi non potest, *l.* 2. §. 1. *ff. de R. C.* unde nec pecunia loco vini, aut frumenti, nec e contra recte solvitur, nisi creditor consentiat.

5. II. Solutio debet esse integralis pro toto debito; non particularis per partes *l.* 41. §. 1. *ff. de usur.* quia particularis solutio propter facilem minutae pecuniae consumptionem damnosa est creditori *l.* 3. *ff. fam. hercis.* nisi creditor consentiat in particularem solutionem §. 1. *In quib. mod. oblig. toll.* vel nisi per partes sit creditum *arg. reg.* 1. *in antiq.* vel ex diversis causis debitum *l.* 1. *C. de Solut.* vel si altera pars debiti non sit liquida *arg. l.* 21. *ff. de R. C. l.* 8. *ff. si pars haered.* vel nisi favor libertatis, vel alterius piae causae id exposcat *l.* 4. §. 6. *ff. de Statu liber.*

6. III. Si duo debita sint aeque principalia, sed disparia, ut unum sub usuris, poena, aut hypotheca, aliud sine his solutio censetur debiti durioris, si debitor non exprimat, ex qua causa solvat, *l.* 1. 3. 97. 103. *ff. h. t.* quia praesumitur agere, quod sibi melius est. At si unum debitum est principale, ut sors, et alterum accessorium, ut usurae, solutio indeterminate facta praesumitur pro usuris, quas creditor juste petere potest, et non pro sorte *l.* 5. §. 3. *ff. de solut. l.* 1. *C. eod.* Si vero ambo debita sint

paria, parum refert, quod ex his solvatur, et videtur solvi ex omnibus summis aliqua portio, *l.* 8. *ff. h. t.*

7. IV. Solutio facienda est in loco convento, *l.* 9. *ff. de eo, quod cert. loc.* secus, quantum interest, alibi solutio in plus, vel minus pro arbitrio judicis decernenda, *l.* 1. 2. §. *si quis eod.* si de loco non est conventum, solutio peti potest regulariter in loco contractus, aut domicilii.

8. V. Si obligatio est conditionalis, purificata conditione, si in certum tempus, et diem, adveniente tali die, solutio fieri debet, §. 4. *Inst. de V. O. l.* 44. §. 1. *ff. de O. et A.* Nec ante diem, si is in gratiam creditoris adjectus est, solvi potest *l.* 15. *ff. de annuis legat.* secus si dies in gratiam debitoris adjiciatur *l.* 38. §. 16. *ff. de V. O.* et tunc debitor solvendo non repetit; bene vero, si per ignorantiam solvit ante eventum conditionis, *l.* 16. 18. 48. *ff. de condict. indeb.* Si tandem obligatio est pura, praesenti die debetur, §. 2. *in de V. O. l.* 14. *ff. de R. J.* Quod intellige moraliter, non ut eodem momento creditor debitum repetat, sed intra competens tempus arbitrio judicis assignandum, v. g. intra 14. dies, vel plures *l.* 105. *ff. de solut.* Ratio horum est, quia in obligatione *pura* statim cedit, et venit dies; in obligatione *in diem*, statim quidem cedit, non tamen venit dies, nisi die statuta adveniente: in obligatione vero sub conditione nec cedit, nec venit dies, nisi eveniente conditione: licet dici possit, quod cedat dies conditionate: ita Ulp. *l.* 213. *ff. de V. S.* Tunc *dies cedit*, quando aliquid incipit deberi, sed necdum peti potest; tunc vero *dies venit*, quando debitum petii potest.

9. R. II. Modus etiam ex parte creditoris observandus est, ne is, etiam in debito liquido, propria auctoritate sibi solutionem faciat: secus occupando bona debitoris, poenas invasorum incurrit, et actionem perdit *l.* 13. *extat. ff. quod met. caus. l. pen. ff. ad L. Jul. de vi priv.* sed prius amicabiliter debitorem conveniat; et si hoc non sufficiat, tum via juris contra illum agat.

10. Q. IV. *Quomodo debitores condemnandi sint?* R. Regulariter in solidum, et ad instantiam creditorum detrudendi sunt in carcerem, donec integre solvant. Pro evitando tamen carcere datur eis beneficium *cessionis bonorum*, cum obligatione residuum solvendi, ubi ad pinguiorem fortunam venerint; salvo tunc beneficio competentiae, ne ex bonis postea quaerendis in plus obligentur, quam possint, salva sua honesta sustentatione, §. *fin. Inst. de action. l.* 4. *ff. de cession. bonor.* Hoc tamen beneficio *cessionis* non gaudent fures, prodigi, et dilapidatores, et alii commiseratione indigni, et qui huic beneficio renuntiarunt *l. fin.* §. *fin. ff. quae in fraud. creditor. lib.* 8. *et fin. C. qui bon. ced.*

11. R. II. Personae, quibus competit beneficium, seu *privilegium competentiae*, si salva sua competenti sustentatione non possunt solidum debitum solvere, non debent condemnari in solidum, sed in id, quod facere possunt: nam causa reverentiae, pietatis, et necessitudinis suadet certas personas non esse condemnandas in solidum. Cujus-

modi personae sunt: 1. Parentes, et liberi, patroni, et liberti, socii ejusdem societatis, et eorum argumento fratres, maritus, et uxor §. 37. *et* 38. *Inst. de action.* Donator conventus a donatario *l.* 19. §. 1. *ff. de re jud.* Socer. utriusque conjugis *l.* 15. §. 2. *ff. soluto matrim. l.* 21. 22. *ff. de re judic.* ubi limitatio ponitur, ut socero mariti, seu patri uxoris hoc beneficium competat solum stante matrimonio. Item milites armatae militiae *l.* 6. *et* 18. *ff. de re judic.* quod extenditur ad milites togatos, ut advocatos, et liberalium artium professores; et de jure Canonico ad milites coelestes, seu Clericos *c.* 3. *Odoardus h. t.* dummodo talis Clericus sit inops, non ex culpa sua, sed ex alia causa inculpabili. Et quia hoc privilegium concessum est in favorem totius collegii Ecclesiastici, Clericus ei renuntiare non potest, ne in opprobrium status Clericalis mendicare cogatur; et ita juri publico deroget contra *l.* 38. *ff. de pactis.* Similiter ob reverentiam, et amorem huic privilegio renuntiare nequeunt parentes, patroni, conjuges; bene vero milites, socii, et donator ex reg. generali *lib.* 29. *C. de pactis.*

12. R. III. Beneficium cessionis, et competentiae, cum personale sit, non competit fidejussori *l.* 7. *pr. ff. de exception.* Unde si bona a debitore cessa non sufficiunt, ad residuum tenetur fidejussor. At exceptio *competentiae*, saltem indirecte prodest fidejussori, si is nomine principalis judicium suscipiat, et in ejus persona exceptionem istam opponat, vel judicium denuntiet principali, ut is in persona sua exceptionem competentiae opponat, *l.* 10. §. *pen. ff. mandati.*

13. Q. V. *Quomodo successor in praelatura, vel beneficio obligetur ad solvenda debita antecessoris?* R. 1. Debita nomine Ecclesiae pro ejus necessitate contracta, tenetur successor persolvere, *c.* 1. *h. t.* Et licet creditor de rigore juris teneretur probare, mutuum conversum fuisse in utilitatem Ecclesiae *arg.* civitatis *l.* 27. *ff. de R. C. l. un. C. de solut. debit. civit. lib.* 11. *et auth. hoc jus C. de SS. Eccl.* in praxi tamen non id observatur, dummodo cum solitis solemnitatibus debitum contractum sit, cum praesumatur in utilitatem Ecclesiae conversum fuisse. 2. Si debita sunt personalia, solvi debent ex bonis patrimonialibus, vel in defectum eorum ex redditibus Ecclesiasticis a Praelato relictis; his vero deficientibus, debita necessario facta, v. g. in infirmitate, vel propter necessariam sustentationem, solvenda sunt a successore ex redditibus Ecclesiae; idque ob honorem status Clericalis: cetera autem debita voluntaria, v. g. ad splendorem, luxum, et res inutiles facta, non sunt solvenda ab Ecclesia, ne haec delicto Praelati praegravetur, sed creditor damnum sentiat, illudque suae imputet facilitati.

14. Q. VI. *Quis sit ordo solutionis faciendae, si bona debitoris non sufficiunt omnibus creditoribus?* R. Ante omnia solvendae sunt expensae judiciales, et funerales, et quae medicis, ac pharmacopaeis debentur, *l.* 18. 19. 45. *ff. et l.* 3. *C. de Religios. et sumpt. funer.* Nec obstat, quod actio funeraria sit personalis; actio vero realis ex pi-

gnore praeferatur actionibus privilegiatis personalibus *l.* 9. *C. qui potior. in pig.* nam ab ista lege generali merito excipitur actio funeraria, et pro sumptibus in ultima infirmitate contractis; idque ob humanitatem, et commiserationem, ne alias ullus reperiatur, qui curare velit aegrum, aut mortuum condigno honore sepelire. Haec conciliatio inter *l.* 45. *ff. de Religios. et l.* 9. *C. qui potior. in pign.* videtur praeferenda conciliationi Zoesii *tit. ff. qui potior. n.* 20. dicentis *l.* 45. loqui de credito personali, non de pignoribus. 2. Solvendi sunt creditores hypothecarii secundum ordinem suae praelationis, aut temporis, secundum dicta *tit. de pignor. num.* 7. 3. Succedunt creditores personales, seu chirographarii, qui nullo praelationis, aut temporis ordine juvantur: sed si bona non sufficiunt pro rata summae debitae fit exsolutio.

15. Q. VII. *Quis sit effectus solutionis?* R. Ex parte debitoris est liberatio ipso jure, non solum a debito principali, sed etiam ab obligationibus accessoriis pignoris, hypothecae, et fidejussionis, *pr. In. quib. mod. oblig.* Ex parte creditoris est dominium rei solutae, si solvens fuit antea ejus dominus *l.* 10. *C. h. t.* secus in creditorem non transfertur nisi possessio, et condictio usucapiendi, *l.* 46. *ff. de usurpat.*

De modis aliis, quibus tollitur obligatio.

16. Q. VIII. *Quid sit novatio, e delegatio?* R. 1. Novatio est prioris debiti in aliam obligationem transfusio, atque translatio, sive prius, aut posterius debitum sit civile, sive naturale, sive claudicans, sicut in pupillo, *l.* 1. *ff. de Novat.* ac proinde novatio non liberat ab obligatione, sed eam in aliam commutat. Est duplex: ***necessaria***, quae non litis contestatione, sed sententia judicis, seu ex re judicata inducitur, ut quod antea debebatur, v. g. ex mutuo, aut empto, jam debeatur ex judicato, *l.* 29. *ff. eod. et l. fin. C. de usur. rei jud. Voluntaria*, quae inter creditorem, et debitorem volentes, media stipulatione inducitur. Et haec duplex est: *novatio specifice* talis, dum manente eadem persona, causa debendi mutatur; ut si debeas ex causa mutui, et media stipulatione velis debere ex stipulatu, vel sub conditione, aut in diem, *l.* 5. 8. §. 1. *ff. h. t. Delegatio*, dum mutatur persona debitoris, ut si Titius debitor loco sui substituat creditori Cajum debitorem. Huic affinis est *assignatio nominis*, seu *actionis*, dum debitor debitorem suum creditori assignat, v. g. Titius debet 100. Cajo, et assignat ei Lucium, qui pariter 100. debet Titio. R. 2. Effectus novationis est, quod prior obligatio penitus extinguatur, etsi posterior obligatio claudicet, et ex una parte nulla sit, sicut in pupillo, §. 3. *Inst. quib. mod. toll. oblig.* sibi enim creditor imputare debet, quod talem novationem inierit, et v. g. pupillum pro debitore delegatum susceperit, ut consequenter regressum non habeat contra priorem debitorem; cum in eo penitus extincta sit obligatio. In quo delegatio differt ab assignatione *nominis*, quae debitum ipso jure non extinguit, nisi conditionate, si creditor a debitore debitoris suum consequutus

fuerit. Vide *tit. ff. et C. de Novation. et cit.* §. 3. *Inst.*

17. Q. IX. *Quid sit acceptilatio?* R. Est imaginaria solutio, seu liberatio stipulatione perfecta, v. g. *centum, quae promisi, accepta fers, vel habes?* si creditor respondeat; *fero*, vel *habeo*, his verbis solutum est debitum, acsi centum creditori numerassem. Acceptilatione extinguitur praecise obligatio verbalis: seu ex stipulatione orta: aliae vero obligationes ex contractu reali, consensuali, aut litterali ortae, prius resolvi debent in stipulationem Aquilianam a Gallo Aquilio JCto, qui fuit Ciceroni familiaris, inventam: et debitum ex hac stipulatione per acceptilationem extinguendum est, v. g. debeo centum ex mutuo, et cum creditore facio stipulationem Aquilianam hoc modo: *centum, quae tibi debeo ex mutuo visne tibi deberi ex promissione?* si creditor reponat: *volo*, perfecta est stipulatio Aquiliana, et ego debeo centum ex promissione, seu stipulatione: et rursum dico: *centum, quae tibi promisi, accepta habes? habeo*, et haec est acceptilatio, qua prius debitum verbale extinguitur ipso jure. Sed ambages istae hodie non curantur; cum quaelibet seria remissio, quibuscumque verbis fiat, aut signis, vim habeat solutionis debiti. De acceptilatione vide *tit. in quib. mod. toll. et tit. ff. et C. de acceptilat.*

18. Praeterea modi secundarii tollendi obligationem sunt; *consensus contrarius*, seu *dissensus*, quo obligationes consensuales tolluntur: *confusio*, si debito creditori, et e contra, haeres existat, §. 15. *Inst. de action. oblatio pecuniae* in judicio; modo sit realis, et non verbalis, *l.* 9. *C. de solut. redditio chirographi*, qua creditor censetur condonare debitum, et facere pactum de non petendo *lib.* 2, *ff. de pactis.* Hanc vero praesumptionem non inducit redditio pignoris cum haec ob aliam commoditatem fieri possit: chirographi autem redditio aliam commoditatem non habeat, nisi remissionem debiti. *Pactum de non petendo*, seu repetendo debito, ipso jure non extinguit obligationem, sed tantum praestat exceptionem, uti et compensatio, si opponatur. De hac.

19. Q. X. *Quid sit compensatio, et quid juris circa eam?* R. 1. Compensatio est debiti, et crediti inter se contributio, *l.* 1. *ff. de compensat.* v. g. centum, quos tibi debeo ex mutuo, compensare possum cum centum, quos mihi debes ex empto. Hodie compensatio in omnibus judiciis bonae fidei, et stricti juris locum habet, ipsoque jure extinguit debitum, dummodo opponatur, cum de se sit exceptio, §. 30. *Inst. de act. l. fin. C. de compens.* ubi solum excipitur actio depositi, et causa momentaneae possessionis.

20. R. 2. Qui solvit, compensatione non opposita, solutum tanquam indebitum condicere nequit, sed actione sua debitum repetet, *l.* 2. *ff. et l.* 6. *C. eod. l.* 8. *ff. rer. amotar. et* §. 39. *ff. de action.* Imperator requirit compensationem per hominem oppositam; ergo si non opponatur, solvitur debitum, et cons. condictione indebiti repeti nequit. Nec obstat, *l.* 10. §. 1. *lib.* 21. *ff. de compens. l.* 5. §. 2. *ff. de impensis, l.* 30. *ff. de condict. indebit.* a sensu contrar.

nam haec, et similia jura procedunt in casu, quo lex ipsa absque facto hominis compensationem facit, et debitum, utrinque perimit, dum scil. agitur de damno vitando ratione usurarum ob moram, poenae ob delictum, vendendi pignoris ob dilatam solutionem, amittendae emphyteusis ob non solutum Canonem etc. cum non sit in mora, qui habet exceptionem non solvendi *l.* 40. *in fin. ff. de R. C.*

21. R. 3· Res, quae in compensationem veniunt, sunt quantitates, seu res numero, mensura, et pondere constantes; non vero corpora, seu species, ut equus, ager etc. *l.* 4. 5. *et seqq. C. de compens. l.* 18. *ff. de pignor. act.* Et compensatio quantitatis opponi potest quandocumque etiam post sententiam ante executionem, *l.* 2. *C. de compens.*

22. R. 4. Compensatio non tantum publica in judiciis, sed etiam occulta, ex communi DD. est licita; dummodo debitum justitiae sit certum, et non facile via juris recuperabile: ita textus generales *l.* 76. *ff. de V. S. l.* 4. *C. de compens:* nam jure naturali licitum est se indemnem facere, et ex rebus debitoris sibi solvere, si aliter solutio obtineri nequeat, cum ita nulla injuria fiat debitori. Hoc autem modo compensans tenetur efficere, ne debitor bis eamdem rem solvat, ne gravius damnum debitori eveniat, vel magna suspicio furti contra alterum: item aliqua ratione docere debitorem de extincto debito, ne scil. in mala fide non solvendi perseveret, Reiff. a *n.* 41. Cetera de compensationibus vide in §. 30. *et* 39. *de action. et tit. ff. et C. de compens.*

TITULUS XXIV.

De Donationibus.

Agitur de hac materia in Decreto *Can.* 7. *et seqq. d.* 86. *et* 16. *quaest.* 1. *Can.* 42. *cum seqq.* in Institut. *lib.* 2. *tit.* 7. in Pandectis *lib.* 39. *tit.* 5. 6. in Codice *lib.* 8. *tit.* 54. *usque ad* 57. *nov.* 87. 92.

1. *Nota* 1. Donationem admisceri contractibus, licet de se contractus non sit, sed actus liberalitatis, qui ex privilegio, et assistentia juris parit obligationem, et actionem, sicut pacta legitima *l.* 1. *C. h. t.* Donatio quoad nomen, est doni datio, quoad rem est liberalis rei datio; nullo jure cogente facta *l.* 29. *ff. h. t.* Differt a promissione acceptata, quia haec non habet actualem translationem dominii; bene vero donatio, praesertim perfecta, ut patet ex his actibus: *promitto tibi hoc poculum, dono tibi hoc poculum.*

2. *Nota* 2. Donationem dividi: 1. In *realem*, seu *perfectam*, quae fit cum actuali traditione rei: et *simplicem*, seu *verbalem*, aut *imperfectam;* qua res actu quidem datur, non tamen actu extraditur; adeoque perficienda erit actuali traditione. 2. In *gratuitam mere*, quam alii *simplicem, et proprie dictam* vocant, quae fit ex puro motivo liberalitatis, et ob nullam aliam causam beneficio extrinsecam: et in *donationem ob causam*, puta extrinsecam, quae non sistit in puro motivo liberalitatis, et beneficii, sed fit ob causam extrinsecam, et ex quodam debito; uti dos, donatio pró-

pter nuptias, collatio beneficii Ecclesiastici etc. Et haec non est proprie donatio, cum quis ad eam jure cogi possit. Sub hac contineri videtur donatio *antidoralis*, seu *remuneratoria*, quae fit ex debito gratitudinis ob merita donatarii, vel ejus patris, aut alicujus ex familia, *l.* 1. 27. *h. t.* nam licet ex justitia non sit obligatio donandi, est tamen ex gratitudine; causa vero gratitudinis extrinseca est beneficentiae, et liberalitati. Sed cum donatio remuneratoria nullo jure cogente fiat, sine absurdo dici potest vera donatio. 3. In donationem *inter vivos*, quae fit nullo mortis intuitu, sive illam faciat quis sanus, sive infirmus: et *mortis causa*, quae fit mortis intuitu sive a sano, sive ab infirmo. Praeterea donatio alia est *pura*, alia *conditionalis:* alia *in diem certum*, vel *incertum* etc.

3. Q. I. *Qui donare possint inter vivos?* R. Regulariter omnes, et soli domini, qui rerum suarum administrationem habent, et specialiter a jure non prohibentur, *l.* 21. *in re C. mandati;* quia *suae quisque rei moderator*, *et arbiter existit.* Defectu dominii donare nequeunt 1. Tutores, et curatores, et Praelati ex rebus Ecclesiae, praeter modicas donationes, maxime remuneratorias, quae secundum morem patriae admitti consueverunt, *l.* 12. §. 2. *ff. de admin. tutor. c.* 2. 3. *h. t.* et procuratores etiam *cum libera* sine specialissimo mandato *l.* 7. *pr. ff. h. t.* et religiosi sine consensu Superioris, cum per votum paupertatis dominio se abdicaverint. 2. Defectu liberae administrationis donare nequeunt pupilli, minores, et prodigi, quibus administratione interdictum est.

4. R. 2. Jure prohibentur donare 1. Pater filio in patria potestate constituto, ne sibi ipsi donare videatur, *lib.* 11. *Cod. hoc tit.* haec tamen donatio, si non revocetur, convalescit per emancipationem filii, vel mortem patris, *lib.* 31. §. 2. *ff. hoc tit.* At donatio ob causam valide fit filio, v. gr. propter nuptias, studia, militiam, merita; vel si pater remittat usumfructum in bonis adventitiis, vel si quid donet filio naturali. 2. Uxor marito, et e contra, ne amor conjugalis fiat venalitius, *l.* 1. 3. *ff. de donation. int. V. et U.* 3. Miles suae focariae, seu concubinae, *l.* 2. 5. *C. de donat. int. V. et U.* quod speciale est, cum alias donatio facta meretrici valeat. Idem privilegium competit Clerico, ceu militi coelesti. 4. Beneficiatus ex redditibus superfluis, ad causas profanas, quia redditus superflui, si non ex justitia, saltem ex praecepto Ecclesiae expendendi sunt in causas pias; de quo in *tit seq.* 5. Filiusf. ex bonis profectitiis, et adventitiis, ne praejudicet patri. At ex bonis castrensibus, et adventitiis irregularibus, quorum proprietas, et ususfructus ad filium pertinet, libere donare potest, *lib.* 7. §. *fin. ff. hoc tit.* Circa filiosfam. minores, et pupillos pubertati proximos, maxime spectanda est consuetudo patriae, an, et quantum donare possint.

5. Q. II. *Quo modo, et forma facienda sit donatio?* R. 1. Ex parte rei requiritur, ut sit alienabilis: nam si a jure, vel testatore sit alienari probibita, nulla erit donatio: privatum tamen pactum de non donando, cum personam, et non

rem afficiat, non impedit valorem donationis, sed actioni personali dat locum contra donantem, *lib.* 3. *Cod. de condictione ob caus.*

6. Ex parte donantis, et donatarii requiritur consensus sensibilis; ita ut donatio ante acceptationem non sit perfecta, vel obligatoria *lib.* 19. §. 2. *ff. hoc tit.* et ideo furioso, mente capto, et infanti non donatur, quia intellectu carent; nisi curator, et tutor nomine eorum acceptet §. 8. *In. de inut. stip.*

7. III. Ex parte summae 500. solidos excedentis requiritur, ut donatio illius fiat cum solemnitate legali, seu cum insinuatione apud judicem: secus donatio regulariter non valet quoad excessum, §. 2. *Inst. hoc t.* ubi corriguntur jura antiquiora exigentia hanc insinuationem pro donatione 200. vel 500. solidorum, *l.* 34. *C. h. t.* Ratio est pro hoc statuto, ne donationes temere, et prodigaliter fiant, ac inde sequatur depauperatio civium. Et quia hic vertitur bonum publicum, privatus huic insinuationi renuntiare non potest. Porro nomine *solidi* communiter intelligitur noster aureus 4. florenis valens: nomine autem judicis venit quicumque judex, alias etiam incompetens *lib.* 30. *Cod. hoc tit.* Ab hac insinuatione excipiuntur donationes Imperatori factae, remuneratoriae, modo non excedant merita; ad reparationem aedium, ad redemptionem captivorum; et moraliter interpolatae, licet simul sumptae excederent summam 500. solidorum, *cit. lib.* 34. 35. 36. *C. h. t.* et de jure Can. donationes ad quascumque pias causas, *c.* 6. *h. t.* et *argum. c.* 11. *de testam.* Neç obstat *l.* 19. *C. de SS. Eccl. l.* 34. §. 1. *Cod. hoc tit.* nam jura ista, quibus pium opus impeditur, nunquam recepta, et approbata sunt ab Ecclesia.

8. Q. III. *An valida sit donatio omnium bonorum non tantum praesentium, sed et futurorum?* R. Affirmative cum Harprr. Schmier, Stryck, Schmal. Zoes. Kees etc. contra Clar. Gomez, Schneidewin. et alios: nam talis donatio jure naturali valet; jure autem positivo nullibi irritatur, dummodo, si opus est, fiat cum insinuatione: imo donatio universitatis bonorum, si non sit inofficiosa, tenere dicitur *lib.* 35. §. 4. *C. h. tit. l.* 5. *C. de inoff. donat. l.* 8. ibi: *omnia bona C. de revocand. donat. l.* 17. §. 1. *ff. quae in fraud. creditor.* ergo. Maxime autem talis donatio valet, si fiat ex voto, juramento, vel ad pias causas: item ex causa onerosa matrimonii, transactionis etc. Nec obstat *l.* 3. *ff. qui testam. fac.* nam facultas testandi cuilibet est permissa, non tamen praecepta; ergo indirecte tolli potest per talem donationem. Cetera jura, quae allegari solent, damnant solum donationes, seu pacta captatorià mortis alienae; ut *lib. fin. in fin. Cod. de pactis. lib.* 4. *Cod. de inutil. stipul. l.* 63. *ff. de V. O.* et inofficiosas, ob quas legitima liberis non relinquitur, *l.* 1. et *seqq. C. de inoff. donat.* et fraudulentas *lib.* 16. §. 1. *ff. de jure patr.* Ceterum, si facta est donatio omnium bonorum indeterminate, stricte interpretanda est, ut non extendatur ad bona futura *l.* 22. *ff. h. t. l.* 86. *pr. ff. de legat.* 2.

9. Q. IV. *Quis sit effectus donationis?* R. 1. Donatio pura, si verbalis est,

parit jus, et obligationem, seu necessitatem tradendi, sicut in emptione-venditione; ita ut donator non satisfaciat praestando interesse, sed rem ipsam tradere teneatur §. 2. *v. perficiuntur Inst. h. t.* 2. Donatio per traditionem completa parit dominium rei donatae, si donans est dominus rei: secus possessionem cum condictione usucapiendi *tit. ff. pro donato.* Si vero res donata, tanquam aliena evicta est, donans non tenetur de evictione, ne ex beneficio damnum sentiat, *l.* 62. *ff. de aedilit. Edicto*, nisi de evictione expresse conventum sit, vel donatio fuerit ex causa onerosa, ut dotis etc. *ibid.* et *l.* 1. *C. de donat. sub mod.* et *l.* 37. 34. *ff. h. t.* 3. Hoc dominium rei donatae regulariter est irrevocabile *l.* 2. et *fin. C. de revocand. donat.* nam donatione completa, jus acquiritur in re, quod regulariter nec Princeps tollere potest. Et per hoc donatio inter vivos differt a donatione mortis causa, quae usque ad extremum donantis spiritum revocari potest, sicut legatum §. 1. *In. h. t.* Data regula non est sine suis exceptionibus.

10. Q. V. ***Ex quibus causis revocari possit donatio inter vivos?*** R. Ex causa ***inofficiosi, ingrati, et supervenientiae liberorum.*** Et quidem 1. Donatio inofficiosa secundum id, quod detrahit legitimae, mortuo testatore patre, aut matre, revocari potest a liberis, et e contra a parentibus, si quis liberorum inofficiosam donationem fecit, *l.* 2. 4. 5. 7. 8. *C. de inoff. donat.* nam donans recessit a pietatis officio; ergo jus recte concedit, ut post mortem revocetur donatio, non tota, ut vult Clar. Abb. et alii, sed secundum quod inofficiosa, et legitimae injuriosa est.

11. II. Ex causa ingratitudinis a donatario in donatorem commissae, revocari potest donatio tantum in quinque casibus: si ***atrocem injuriam*** committat verbo, vel facto, ut committendo adulterium cum uxore, vel stuprum cum filia donantis: si ***grave damnum*** ei inferat in bonis fortunae: si ***impias***, et ***violentas manus*** in eum injiciat, percutiendo: si ***fidem***, seu pacta in actu donationis imposita frangat, et observare nolit: si ***periculum necis*** donanti struxerit. Ceterae autem causae ingratitudinis, etsi essent majores, non sufficiunt ad revocationem donationis *l. fin. C. de revocand. donat.* Hae causae seqq. versiculis continentur: Ingratum faciunt: ***atrox injuria, damnum, impia dextra, fides fracta, pericla necis.*** Actio ingrati non procedit, nisi ingratitudo juridice probetur, neque transit ad haeredes, sive donantis, sive donatarii; nisi donator actionem istam movere coeperit, vel voluerit, sed morte praeventus non potuerit, *cit. l. fin.* et *c. fin. h. t.* nam si donator sciens tacuit, praesumitur ingratitudinem condonasse: tum quia actio injuriarum morte extinguitur, et ad haeredes non transit.

12. III. Ex causa insperate supervenientium liberorum, non tantum patronus liberto donans, sed quivis alius donator revocare potest regulariter totam donationem; etiamsi unus tantum filius ei insperate nascatur, sive patri supervivat, sive praemoriatur: ita *l.* 8. ***si umquam C. de revoc. donationib.*** quae lex licet expresse loquatur de patrono,

tamen ex motivo generali, interpretatione comprehensiva intelligitur de quocumque alio donatore: nam quisque liberis carens, et de illis nihil cogitans, praesumitur a jure donare cum tacita conditione: *nisi liberi nascantur;* ergo si conditio ista existat, ipso jure evanescit donatio; licet donatarius non obligetur restituere, donec res donata repetatur. Si tamen donatio est jurata, remuneratoria, vel compensativa Ecclesiae, vel filio emancipato facta, tota non revocatur; sed quatenus est proli inofficiosa, et legitimae injuriosa. Et haec de donatione inter vivos, ex quibus nonnulla applicari possunt donationi mortis causa. Sed.

13. Q. VI. *Quae specialia sint in mortis causa donatione?* R. I. Donatio mortis causa quoad modum, et formam imitatur partim contractus, quia consensus, et acceptatio donatarii requiritur; partim ultimam voluntatem, quia instar legati fieri debet cum solemnitate quinque testium *l. fin. C. de donat. mort. caus.* in effectu autem aequivalet legato, quia a donatario quandocumque revocari potest: nec confirmatur, nisi morte donantis §. 1. *Inst. h. t. et l.* 16. *ff. de mort. caus. donat.* Unde pactum de non revocando alterat naturam illius, et facit donationem inter vivos, *l.* 27. *eod.* Ex quo patet differentia a *donatione inter vivos;* quia haec statim firma est, et non differtur in tempus mortis: a *legato*, quia ad hoc non requiritur acceptatio legatarii: quoad cetera aequiparantur; quia et donatio mortis causa, et legatum morte confirmantur, et utrumque substat falcidiae.

14. II. Donare mortis causa possunt non tantum qui testari possunt, *l.* 15. *ff. de mort. caus. donat.* sed etiam qui testari nequeunt, modo alias donatio eis non prohibeatur. Sic filiusfam. pubes de consensu patris potest ex bonis adventitiis mortis causa donare *l.* 25. §. *un. ff. eod.* non tamen testari, etiam patre consentiente, *ibid.* quia conditor testamenti debet esse paterfam. seu homo sui juris *l.* 6. *pr. ff. qui testam fac.*

15. III. Sicut donatio mortis causa tribus modis fieri, ita tribus modis expirare potest: et quidem, si donatio fiat nullo intuitu morbi, vel periculi, sed solius *mortalitatis*, ista non expirat, nisi per revocationem positivam, vel nisi donatarius praemoreretur donanti. *Secundo* si donatio fiat intuitu imminentis periculi v. g. naufragii, morbi, ita tamen ut res donata non fiat statim accipientis, cessante periculo ipso, jure expirat donatio, cum facta fuerit sub conditione resolutiva. *Tertio* si donatio facta est intuitu periculi, ita ut statim res donata fiat accipientis, sublato periculo, ipso jure non expirat, sed res constituta in dominio donatarii revocanda est condictione, vel utili in rem actione: ita haec omnia habentur *l.* 2. 29. 30. 35. *ff. de mort. caus. donat.* Cetera de donationibus vide in juribus supra allegatis, et in Zoes, *cit. ff. de donat.* De nuptialibus donationibus commodius agam in *lib. 4. tit. de donat. int. V. et U.*

16. Q. VII. *Quid si mortis causa capio?* R. Est quaedam species donationis mortis causa, qua aliquid donatur non tantum intuitu mortalitatis, sed etiam ratione alicujus conditionis implen-

dae, v. g. Pamphilus servus esto liber, si decem Titio dederit: vel Titio lego 100. si Sejum manumiserit. De mortis causa capionibus agitur *lib.* 8. 31. 38. *ff. de mort. caus. donat. et capionib.*

TITULUS XXV.

De Peculio Clericorum.

Agitur de hac materia in causa 12. *q.* 1. 2. 3. 4. in Trid. *Sess.* 25. *c.* 1. *de refor.*

1. *Nota* 1. Praesenti titulo concludi materiam praecedentem contractuum, et inchoari materiam ultimarum voluntatum; quia peculium Clericorum expendi potest vel actu inter vivos, vel ultima voluntate. Nomine *peculii*, seu pecuniae pusillae veniunt hic bona Clericorum separata a bonis Ecclesiarum, similitudine desumpta a peculio servorum, et filiorum familias, quod pariter separatum est a rationibus dominicis, et paternis, ut traditur *tit. ff. de peculio.* De bonis Ecclesiasticis, quae ad ipsas Ecclesias pertinent, hic non agitur; sed de bonis Ecclesiasticis, seu beneficialibus, quae ad ipsos Clericos spectant.

2. *Nota* 2. Bona Clericorum esse triplicia: 1. ***Patrimonialia***, quae obveniunt Clericis ex causa profana, v. g. ex haereditate, legato, donato, ex operis honestis; ut ex pictione, scriptione, musica etc. 2. ***Industralia***, quae obveniunt Clericis ex industria in functionibus spiritualibus adhibita; ut ex missis, concionibus etc. redditus stolae; ut pensiones baptismales, funerales, et hujusmodi: item distributiones quotidianas, licet Host. Van. Espen. et alii bonis beneficialibus; communis tamen sententia bonis industrialibus accenset; quia non dantur intuitu beneficii, sed tanquam stipendia laboris, et interessentiae in choro. Ad haec *industrialia*, seu *quasi-patrimonialia* bona reducuntur etiam *parsimonialia*, quae Clericus parcius, et frugalius vivendo, sibi subtrahit de congrua sustentatione. 3. ***Beneficialia***, quae obveniunt Clericis intuitu beneficii; uti sunt fructus grossi, seu fixi, et annui, qui dantur propter residentiam. Et haec alia sunt *necessaria*, seu *sufficientia*, quae Clericis praestant congruam, seu honestam sustentationem pro cujusque statu, dignitate, et conditione: alia sunt *superflua*, quae congruae Clericorum sustentationi supersunt.

3. *Nota* 3. in primitiva Ecclesia omnia bona Ecclesiastica confusa, et communia fuisse sub dispensatione Episcopi: quia vero communitas ista, aucto fidelium, et Clericorum nnmero, multis discordiis, fraudibus, et aliis incommodis erat obnoxia, tempore S. Simplicii, et Gelasii Rom. Pontificum circa *an.* 468. *et sequentes*, bona Ecclesiastica divisa sunt in quatuor portiones: quarum una deputata est Episcopo; altera Clericis; tertia fabricae Ecclesiae; quarta pauperibus: ita haec omnia habentur *Can.* 27. *et seqq.* 12. *q.* 2. Tandem circa *an.* 813. ut refert Gonz. *tit. de praeb. cap.* 1. *num.* 9. quadripartita illa divisio antiquata fuit, et pro Clericis erecta specialia beneficia, et bona pauperum Episcopis attributa cum onere alendi pauperes. Sane non constat, quo portio pauperum

devenerit? Incredibile est, quod portio ista inique sublata, et a pauperibus alienata non fuerit, sed potius confusa cum portione Episcoporum, et Clericorum; cum hi tanquam patres pauperum existimarentur optimi administratores futuri pro commodo, et necessitatibus egenorum.

4. Q. I. *An, et quorum bonorum Clerici sint domini?* R. 1. Sunt absoluti domini bonorum patrimonialium, *Can.* 18. *et seqq.* 12. *q.* 1. nam Clericatus non inducit incapacitatem dominii, sicut professio religiosa. Idem dic de bonis quasi-patrimonialibus, seu industrialibus; quia acquiruntur tanquam stipendia, et merces laboris juxta illud *Luc.* 10. *dignus est operarius mercede sua. Unde* Conc. Toletan. relatum in *Can.* 2. 12. *q.* 3. ita statuit: *Quicumque de Sacerdotibus, vel ministris pro sui utilitate, atque amicitia, vel praestatione, aut quocumque modo, aut per scripturae seriem aliquid meruerint a quolibet percipere, in rebus Ecclesiae non poterit numerari.* Atque ita quod Clericus acquirit ex pia fidelium liberalitate, v. g. pro Missis, et anniversariis, aliisque functionibus spiritualibus, pro quibus suam obligationem interponit, dominio ejus cedit: uti etiam illud, quod honestae suae sustentationi subtrahit; et consequenter de his bonis libere disponere potest, sicut laici, sive actu inter vivos, sive per ultimam voluntatem *c.* 19. *et seqq.* 12. *q.* 1. *c.* 1. 8. *de testam.*

5. R. 2. Clerici sunt domini absoluti bonorum etiam beneficialium, quae necessaria sunt, et honestae eorum sustentationi assignata: ita com. sent. cum S. D. 2. 2. *q.* 185. *art.* 7. Prob. ex Trid. *Sess.* 24. *c.* 12. *de reform.* ubi Canonicus dicitur fructus facere suos ratione praebendae, ac residentiae: et si non resideat, dicitur fructus non facere suos, *Sess.* 23. *cap.* 1. *de reform.* suum autem facere perinde est, ac dominium acquirere. Ratio est, quia miles, et operarius stipendium, et mercedem facit suam quoad dominium; sed Clericus est miles coelestis, et operarius in vinea Domini; ergo fructus beneficiales congruae sustentationi assignatos facit suos. Hinc *cap.* 16. *de praebend.* dicitur*: dignum est, ut Ecclesiae stipendiis sustententur, in qua, et per quam divinis obsequiis adscribuntur.* Nec obstant antiqui Canones *Can.* 1. 6. 7. 8. *et seqq.* 12. *q.* 1. et alii: nam procedunt pro eo tempore, quo beneficia Ecclesiastica erant indivisa, administrationi, ac dispensationi Clericorum commissa.

6. R. 3. Clerici ratione confusionis, et commixtionis sunt domini bonorum beneficialium etiam superfluorum: ita in re communis; licet modus loquendi DD. sit varius: nam confusio, et commixtio est modus acquirendi dominium §. 27. *et* 28. *In. de R. D.* et ideo etiam fur, vel alius nummos furtivos commiscens nummis suis, ita ut discerni nequeant, ipsa commixtione facit suos *l.* 78. *ff. de solution.* salva domino actiono ad tantundem condicendum, quantum ablatum est; sed Clerici bona necessaria, et superflua habent confusa, et commixta; non enim discernitur, an haec portio sit de necessariis, et illa de bonis superfluis; ergo ratione commixtionis sunt domini etiam superfluorum. Sed

hoc dominium, valde imperfectum est, et gravatum, cum restitutioni sit obnoxium. Unde.

7. Q. II. *An Clerici sub peccato mortali obligentur redditus beneficiales superfluos expendere in causas pias?* R. Affirmative cum communi omnium TT. et Canonistarum. Quam obligationem ex antiquis Canonibus graviter inculcat Trident. *sess.* 25. *cap.* 1. *de reform.* omnino interdicens Episcopis, et aliis beneficiatis, ne ex redditibus Ecclesiae consanguineos, familiaresve suos augere studeant. Hoc punctum notatum velim ab iis, qui vel perfunctorie audita, vel male intellecta suorum magistrorum doctrina, perverse, et contra regulas utriusque juris hanc illationem faciunt, *Clerici sunt domini superfluorum, ergo in conscientia non tenentur ea erogare in usus pios:* sane mala illatio, et innumeris exemplis refelli posset, nisi displiceret rem notissimam exemplis illustrare. Superest principalis difficultas, quae sit, et unde oriatur haec obligatio? Quidam asserunt, eam oriri ex solo praecepto Ecclesiastico; adeoque ex virtute obedientiae: ita Soto Covar. Haunul. Schmalz. Pichler, et alii RR. alii ex jure naturali charitatis, ut Molina, Palao etc. alii ex virtute religionis, ut Lugo, Schmier cum citt. alii ex virtute justitiae, cum quibus.

8. R. 2. Clerici ex justitia obligantur bona beneficialia superflua erogare in causas pias, et consequenter si ea expendant in usus profanos, tenentur ad restitutionem; ita communis sententia veterum DD. cui subscribunt gravissimi TT. et Canonistae, Roginald. Tanner. Abb. Innoc. Pirhing. Engl. Reiff. Navar. eamque veram esse dicit P. Laym. *lib.* 4. *tract.* 2. *c.* 3. *a n.* 3. et in hoc sensu intelligendi sunt DD. dicentes, Clericos non esse dominos superfluorum, puta dominio perfecto, et a restitutione libero. Prob. 1. ex antiquis Canonibus 12. *q.* 1. *Can.* 19. *et seq.* ubi *Can.* 22. ex Can. 40. Apostolorum, sola necessaria, non superflua Episcopo conceduntur his verbis: *ex his autem, quibus Episcopus indiget, ad suas necessitates, et peregrinorum fratrum usus, et ipse percipiat, ut nihil ei possit omnino deesse: lex enim Dei praecipit, ut qui altario deserviunt, pascantur de ipso;* ergo superflua non conceduntur Episcopo, vel alteri Clerico, sed manent in jure Ecclesiae pro iis causis per *Can.* 19. *ibid.* id vero quod manet in jure Ecclesiae, de jure, et justitia ei debetur pro piis causis: tum quia cit. regula: *qui altari servit, de altari vivat,* passim reperitur in jure: ista vero regula: *qui altari servit, superflua capiat de altari*, nullibi reperitur, sed potius reprobatur a jure, tanquam aequitati inimica. Nec obstat, quod Canones isti concepti sint pro statu Ecclesiae primitivae; nam Trident. *Sess.* 25. *cap.* 1. *de reform.* revocat se ad Canones antiquos Apostolorum; ergo etiam hodie observandi sunt quoad ea, quae statui praesenti sunt accommoda; puta ut superflua necessitatibus pauperum, aliisque piis usibus, quibus debentur, applicentur. *Prob.* 2. ex Patribus obligationem justitiae inculcantibus: nam S. Hieron. relatus in proem. *dist.* 42. de Clerico ait: *aliena rapere convincitur*,

qui ultra necessaria sibi retinere probatur: et pro statu praesentis Ecclesiae scribit S. Bernard. *ep.* 40. ad Canonicum Lugdunens. *de altario*, inquiens, *non licet comparare aurea fraena, et sellas depictas: quidquid praeter necessarium victum, et simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est etc.* Omitto plura similia testimonia, quae clare nobis indicant, quae fuerit mens Patrum de bonis beneficialibus Clericorum, ut sane citra periculum relaxationis non sit ab eorum sententia recedendum. *Prob.* 3. Jura recentiora, dum severe prohibent superflua expendi in usus profanos, nullibi pro causa assignant solam indecentiam, seu motivum praecepti Ecclesiastici, sed plerumque exprimunt causam justitiae, ut *c.* 4. *h.* t. ubi ex proventibus Ecclesiasticis res comparans dicitur committere sacrilegium par crimini Judae furis, et *c.* 16. *de praebend.* Clerici dicuntur vivere, et sustentari de patrimonio Jesu Christi, et Trident. S. 25. *c.* 1. *de reform.* prohibet consanguineos ditari ex rebus Ecclesiasticis, quia sunt res Dei etc. ergo praeceptum Ecclesiasticum de erogandis superfluis in pios usus nititur altiori praecepto, scilicet praecepto naturali justitiae, quod dictat Clericum quidem debere sustentari de altari; non vero superflua vane prodigere, et dilapidare. *Prob.* 4. *ex Const.* 19. Innoc. XII. *Romanum decet* 1692. 10. *Kal. Julii*, quam singuli Cardinales in creatione sua, uti etiam in conclavi sede vacante, jurare debent, se illam observaturos. In hac igitur *Const.* §. 1. *habita* Pontifex statuit, et declarat neque Romano Pontifici licere redditus Ecclesiasticos profundere in suos fratres, nepotes, aliosque consanguineos, affines, vel in eorum locum adscitos; nisi remuneratio eis ex lege justitiae debeatur, vel nisi pauperes sint §. 2. *quod si fratres, aut nepotes inopia laboraverint, poterit Rom. Pontifex pro tempore existens, pro timorata sua conscientia illorum paupertatem eodem omnino modo sublevare, quo pauperum extraneorum inopiae subvenire fas est.* Quam dispositionem fundari in titulo justitiae, probat primo motivum *in Const.* expressum, scilicet ut ipse Rom. Pontifex *inveniatur justus; ceteri vero Antistites ejus exemplo de bonis, et rebus Ecclesiasticis juxta aequitatis, et justitiae leges disponere condiscant.* Probat secundo textus §. 6. *quod si forsan* ibi: *curae erit Romanis Pontificibus successoribus donationes gratuitas, seu lucrativas dispositiones, excessivas subventiones rescindere, revocare, et in nihilum redigere, ac donata a consanguineis vindicare, et auferre:* quod sane non liceret, si ejusmodi donationibus jus naturale, et justitia, non laederetur, sed solum praeceptum Ecclesiasticum: siquidem Papa, cum juxta plerosque Adversarios legibus suis non ligetur, valide, licite, et irrevocabiliter donationes faceret; ita ut citra injustitiam a successoribus revocari non possent; sicut nec possunt donationes moderatae pauperibus consanguineis factae. Si ergo hoc Papae non licet, quomodo id licebit Episcopis, Praelatis, et beneficiatis inferioribus? *Ratio* est, quia haec rationabilis fuit voluntas piorum fundatorum

pro cultu Dei, et salute animarum bona sua offerentium, ut Episcopi, et Clerici competenter sustentarentur, et quod eis superest, tanquam patres pauperum eis fideliter dispensarent, aliisque piis causis succurrerent: ea vero voluntas, ut superflui redditus in vanos, profanosque usus expenderentur, rationabiliter praesumi nequit in fundatoribus; ergo Episcopi, et Clerici ex quasi contractu obligantur hanc piam voluntatem implere: secus peccant contra justitiam, sicut haeres omittens praestare id, quod ejus fidei a testatore commissum est. Hinc S. D. 2. 2. *q.* 87. *a* 3. *ad* 1. veram rationem assignat, cur tanta bona attribuantur Clericis: *in nova lege*, inquiens, *decimae dantur Clericis, non solum propter sui sustentationem, sed etiam, ut ex eis subveniant pauperibus; et ideo non superfluunt, sed ad hoc necessaria sunt, et possessiones Ecclesiae, et oblationes, et primitiae simul cum decimis.* Denique pauperes, et piae causae quartam portionem suam permixtam habent bonis Episcoporum, et Clericorum: ergo quod Clericis superest, ex justitia debetur pauperibus, et piis causis. Haec sententia tutissima est, ut omnes concedunt: opposita est probabilis; cujus fundamenta sunt sequentia.

9. I. Trident. *Sess.* 23. *cap.* 1. *Sess.* 24. *cap.* 12. *de reform.* indistincte dicit: quod Clerici residentes fructus suos faciant, et non residentes, fructus non faciant suos; ergo sicut isti nullos fructus faciunt suos; ita illi omnes faciunt suos; et necessarios, et superfluos absque onere ex justitia restituendi. II. Obligatio ex justitia restituendi debet esse certa, sed ex nullo jure claro probatur talis obligatio, cum jura pro nobis allegata sint dubia; ergo. III. Radix restitutionis est injusta acceptio, vel res injuste accepta, quorum neutrum reperitur in Clericis. IV. Si Clerici ex justitia tenentur superflua erogare in usus pios, etiam hi, qui ex causa profana bona ista accipiunt a Clericis, tenerentur ad eorum restitutionem: sequela est contra communem praxim, et usum. V. Papa in jure naturali non potest dispensare *Can. inferior d.* 21. sed Papa dispensat, et privilegia concedit ad bona Ecclesiastica in causas profanas expendenda, ut constat ex Bulla Sixti IV. *Etsi universis* 1474. Julii III. *Cupientes* 1550. Pauli V. *In eminenti* 1606. ergo de jure naturali, et ex justitia non est obligatio ista bona erogandi in causas pias. Sed

R. *Ad* 1. Clerici residentes omnes fructus faciunt suos, necessarios quidem dominio absoluto, et libero, superfluos vero dominio gravato, seu cum onere restituendi. *Ad* 2. debet esse certa saltem mediate, et illative, non immediate, et directe: si enim bona altaris praeter sustentationem Clerici, aliena sunt, illative certa est obligatio ea restituendi. Nec libertas a restituendo, nec obligatio restituendi certa est. Quia vero sententia nostra Juri, Patribus voluntati fundatorum, et rationi conformior videtur, et fere ab omnibus antiquis Doctoribus probata, merito tanquam probabilior, et tutior alteri sententiae praeferenda est. *Ad.* 3. Obligatio ista oritur ex re juste quidem accepta, sed cum gravamine restituendi: adeoque in effectu ex re materialiter injuste accepta, nisi voluntas

restituendi abesset: quo casu res pauperum formaliter injuste detinetur a clerico. *Ad* 4. Conc. seq. cum P. Laym. et aliis, nisi clericus datum compensaret ex bonis patrimonialibus, vel necessariis. Praxis in contrarium nihil probat: tum quia nescitur, ex quibus bonis clericus det; tum quia *multa per patientiam tolerantur, quae si deducta fuerint in judicium, exigente justitia, non debeant tolerari c.* 18. *de praeb. Ad* 5. Decantatum est in utroque jure, jus naturale materialiter mutari posse in his, quorum materia pendet a potestate principis: cum jus humanum sit, quod aliquod addit, vel detrabit juri naturali *l.* 6. *pr. ff. de J. et J.* In bullis allegatis privilegium conceditur quibusdam Clericis, et laicis, ne eorum bona Camerae Apostolicae applicentur; an vero bona superflua expendi possint in usus profanos, nihil ibi statuitur, sed potius conscientiae Clericorum relinquitur. Imo fateor, Papam ex causa publica in bonum Ecclesiae redundante, etiam circa superflua disponenda concedere posse privilegium: qualis causa in citatis bullis insinuatur, ne scilicet Roma idoneis ministris, et viris ad gubernium Ecclesiae, et urbis decorem necessariis destituatur; cum Princeps ex causa publica etiam jus alteri qnaesitum tollere possit. Sed ab his exorbitantibus nulla est consequentia; et ideo Innoc. XII. publice professus est, nec sibi licere bona Ecclesiae in nepotes non pauperes profundere, ut hoc exemplo alii Prelati discant *de bonis, et rebus Ecclesiasticis juxta aequitatis, et justitiae leges disponere* cit. Const. *Romanum decet.*

10. *Dices:* S. Thomas stat pro opposita sententia 2. 2. *quaest.* 185. *art.* 7. *in corp.* ibi: *de his autem, quae sunt specialiter suo usui deputata, videtur esse eadem ratio, quae est de propriis bonis.* R. S. D. non tantum in loco pro nobis allegato, sed etiam in hoc loco manifeste stat pro nostra sententia: nam bona *usui*, seu congruae sustentationi deputata (non *abusui*) sunt, sicut bona propria Episcopi. Secus si S. D. loqueretur de bonis etiam superfluis, multum Adversarii probarent, quod scilicet neque ex praecepto Ecclesiastico teneatur ea elargiri, sicut nec propria bona. Praeterea S. D. loquitur ibi cum distinctione; si portio pro pauperibus, et fabrica Ecclesiae sunt separatae: at si separatae non sunt, talium bonorum *distributio fidei ejus committitur;* quod et nostra sententia asserit; cum portio pauperum confusa sit cum portione Episcoporum, et Clericorum, et hodierni fundatores bona abundantia Clericis conferentes, conformiter juri censeantur operari, scilicet, ut quod superest, piis causis erogetur. Vide commentarium Cajetani *loco cit.*

11. Q. III. *Quomodo in praxi Clericus uti possit beneficialibus?* R. 1. Clericus, deductis bonis patrimonialibus, et industrialibus pro Missis, anniversariis, uti et redditibus stolae, ac distributionibus quotidianis, videat, quanti sint fructus grossi, qui intuitu beneficii dantur; deductis pariter expensis, et sterilitatum damnis; et ex altera parte videat, quantum Clericus ejus conditionis indigeat pro honesta sustentatione, secundum morem patriae et praxim pio-

rum, ac timoratorum; et facile deprehendet, an quid notabile supersit suae sustentationi? In quo regula generalis statui nequit; sed attendenda est qualitas, litteratura, nobilitas, aliae circumstantiae personae, et loci; cum alius prae alio majori sustentatione indigeat: ita tamen ut Clerici nobiles praecise ratione nobilitatis non vivant splendidius, quam laici nobiles ejusdem conditionis. 2. Clericus patrimonio carens, ex superfluis potest sua, et suorum consanguineorum debita exolvere, eosque pauperes, etsi filii spurii essent, alere; non tamen ad majorem splendorem evehere contra Trid. *Sess.* 25. *c.* 1. *de reform.* puellas inopes dotare, moderata convivia secundum morem patriae instituere, pro necessariis Ecclesiae, v. g. paramentis, aliqua expendere; et denique non tantum pauperibus ostiatim mendicantibus, sed etiam nobilioribus personis succurrere, quae necessariis carent ad statum suum conservandum etc. 3. Quanta materia sufficiat ad peccatum mortale, definiri generaliter nequit; hoc certum est, quod aliquanto plus requiratur, quam ad furtum, quia Clerici pro filiisfamilias habentur respectu Ecclesiae, et bonorum beneficialium *Si vero sit multus*, seu notabilis *excessus*, *non potest latere. Unde videtur bonae fidei repugnare; et ideo non est absque peccato mortali* S. D. *loc. cit.*

12. Q. IV. *Penes quos sit dominium bonorum ad ipsas Ecclesias spectantium?* R. 1. Dominium supremum, et universale est penes Christum, cujus intuitu res donantur Ecclesiis; et ideo talia bona dicuntur patrimonium Christi *Can.* 1. 6. 26. etc. 12. *q.* 2. Dominium altum est penes Ecclesiam Romanam, seu Papam, tanquam Praelatum omnium Ecclesiarum: dominium vero particulare, et proximum est penes ipsas Ecclesias, ut personas fictas, seu penes collegia Clericorum, et Religiosorum; non vero penes muros materiales *cap.* 1. *in fin. de testam. Can.* 11. *non dicatis* 12. *quaest.* 2. Trident. *sess.* 25. *cap.* 3. *de regular.* Quod si communitas Religiosorum sit incapax dominii, hoc devolvetur immediate ad Sedem Apostolicam, vel ad ipsam Ecclesiam, ut personam fictam: quo modo etiam haereditas dicitur domina, *l.* 54. *et* 61. *ff. de acquirend. rer. domin.* R. 2. Bona immobilia a Clerico comparata, si is ante promotionem suam nihil patrimonii habuit, pro tempore vitae conceduntur ad ejus usum; at post ejus mortem cedunt Ecclesiae; quia praesumuntur ex redditibus Ecclesiasticis comparata *cap.* 1. et *fin. hoc tit.*

TITULUS XXVI.

De Testamentis, et ultimis voluntatibus.

Agitur de hac materia in Sexto, et Clementinis *h. t.* In Decreto *Can.* 19. *et seqq.* 12. *q.* 1. *et Can.* 46. *et seqq.* 12. *q.* 2. *et q.* 3. 5. *per tot. et Can.* 4. *cum seqq.* 13. *q.* 2. *et Can.* 14. *cum seqq.* 16. *q.* 1. et in Tridentino *sess.* 22. *c.* 6. 8. *et sess.* 25. *c.* 4. *de ref.* fusius in jure civili: in Institut. *lib.* 2. *tit.* 9. *et seqq. et libr.* 3. *tit.* 1. *usque ad tit.* 13. in Pandectis *libr.* 28. *usque ad li-*

brum 38. inclusive per totum, in Codice *lib.* 6. *tit.* 9. usque ad finem hujus libri. *Nov.* 1. 2. 18. 115. *c.* 3. *et seq. etc.*

1. *Nota* 1. Ab actibus, et contractibus inter vivos transiri ad ultimas voluntates: quarum quinque sunt species: ***Testamentum, codicillus, legatum, fideicommissum, et mortis causa donatio.*** Ultima autem voluntas est postrema dispositio de bonis in tempus mortis. Dicitur *postrema*, seu *ultima* non *ordine*, quasi mutari in aliam dispositionem non posset: ***ambulatoria enim est voluntas defuncti usque ad vitae supremum exitum, l. 4. ff. de adimend. legat.*** sed ultima *firmitate*, quia non aliter, nisi morte testatoris confirmatur: et per hoc differt ab actibus inter vivos, qui statim, non expectata morte contrahentium, firmi sunt.

2. *Nota* 2. Testamenta, et alias ultimas voluntates valde conformia esse rationi, et jure naturali, maxime in eo puncto, quo prolibus necessaria sustentatio relinquitur: per se tamen, et quoad effectum efficacem testamenta sunt juris humani antiquissimi, et fere apud omnes gentes recepti: non vero formaliter juris naturalis, ***lib. 1. ff. de haered. petit. l. 150. ff. de V. S.*** nam inspecto jure naturali, non datur voluntas, nec dominium post mortem; ergo nec dispositio in tempus mortis. Quod ergo ultimae voluntates sint efficaces post mortem, juri civili humano, praesertim consuetudinario tribuendum est: ita explicantur ***cap. 16. hoc tit.*** ibi: ***legitima portio jure naturae debita, lib. fin. Cod. quor. bonor.*** ibi: ***lex ipsa naturae, l.*** 43. *pr. ff. de vulg. subst l.* 1. *C. de SS. Eccl.*

3. *Nota* 3. Testamentum quoad nomen esse testationem, seu testimonium mentis (Grammaticorum derivationem hic non curat Imp. *pr. Inst. de testam. ord.*) at quoad rem ***testamentum est voluntatis nostrae justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult:*** ita Modestin. *l.* 1. *ff. qui testam. facer.* Dicitur *juxta*, hoc est, juri conformis, qua haeres directe instituitur. Hinc interpretes supplent, seu declarant istam definitionem hoc modo: ***testamentum est ultima voluntas directam haeredis institutionem continens:*** nam directa haeredis institutio est substantiale testamenti constitutivum, et distinctivum ab aliis ultimis voluntatibus, quibus haeres directe institui nequit, ut ex dicendis.

4. *Nota* 4. Jure antiquo tria fuisse genera testamentorum: quorum primum fiebat tempore pacis, *calatis comitiis*, seu convocato universo populo. Alterum fiebat tempore belli; et *Procinctum* dicebatur, quia a procinctis ad bellum condebatur. Tertium fiebat per *aes, et libram*, seu imaginariam venditionem, ubi tres concurrebant: unus, qui libram tenuit, et *libripens* vocabatur; alter qui vendebat familiam, seu bona sua; et tertius, qui emebat familiam, quinque testibus praesentibus §. 1. *Inst. de testam. ordin.* Sed haec in desuetudinem abiverunt. Hodie testamentum dividitur in *solemne*, seu *perfectum*, in quo omnes solemnitates a jure praescriptae adhibentur: et *non solemne*, seu *privilegiatum*, quod ex privilegio juris susti-

netur absque dictis solemnitatibus. Haec testamenta, vel sunt *scripta*, in quibus scriptura adhibetur, quae etiam dicuntur *clausa*, quia clauduntur, ut eorum dispositio neque testibus pateat, vel sunt *Nuncupativa*, quae viva voce fiunt, licet per accidens memoriae, et facilioris probationis causa conscribantur. Praeterea testamenta alia sunt *publica*, quae fiunt apud acta coram judice, vel coram Principe: alia *privata*, quae coram privatis conduntur: alia *pagana*, quae a non militibus: alia *militaria*, quae a militibus conficiuntur. His praejactis, in hac vasta materia, quae magis utilia, et necessaria per *seqq.* §§. resolventur.

§. I.

Qui, et qua forma condere possint Testamentum?

5. Q. I. ***Qui de bonis suis testari possint?*** R. Omnes, qui specialiter non prohibentur a natura, ut infantes, et amentes, vel a jure: nam testamentum est de genere permissorum. Prohibentur autem in ***tit. In. quib. non est permiss.*** servi, filiifam. exceptis bonis castrensibus, impuberes, et furiosi, prodigus juridice, surdi, et muti; nisi ante hunc defectum litteras didicissent: tunc enim in scriptis testari possent, sicut coecus viva voce, captus apud hostes, quia reputatur pro servo, si tamen ante captivitatem fecit testamentum, id sustinetur in patria sua §. *fin. ibid.* masculi anno 14. et foemine anno 12. completo, censentur puberes, et ultima dies habetur pro completa, ut de jure communi valeant testari, *lib.* 5. *ff. qui testam. facer.* Etiam probabile est, quod filiusfam. de peculio adventitio irregulari, cujus proprietas, et ususfructus est penes filium, testari possit, per jus novum ***nov.* 117. *c.* 1. §. 1.** ibi: ***licentiam habeant, quo volunt modo, disponere;*** ergo et per testamentum, ut insinuatur ***lib. fin.* §. 5. *C. de bonis, quae liber.*** quibus juribus specialibus cedunt jura generice prohibentia filiofam. testari, puta de peculio adventitio regulari ***princ. Inst. quibus non est; lib. penult. et ult. C. qui testam. fac. lib.* 6. *Cod. de bonis, quae liber.*** 2. Prohibentur testari qui ob crimen redduntur a jure intestabiles; ut rei criminis laesae majestatis, vel repetundarum, vel famosi libelli, incesta matrimonia contrahentes, deportati, banniti, ***lib.* 20. *ff. de accus. nov.* 12. *cap.* 1.** etc. Hodie damnati ad ultimum supplicium non fiunt servi poenae, et consequenter testari possunt: nisi contraria vigeret consuetudo, vel eorum bona confiscarentur ob crimen, ***Nov.* 134. *cap. fin.*** 3. De Jure Can. prohibentur testari ***haeretici*, *c.* 13. §. *credentes, de haeretic.*** quod etiam Jure Civ. statuitur ***lib.* 4. §. 5.** et ***auth. credentes. Cod. de haeretic.*** quae tamen dispositio non est trahenda ad alios excommunicatos. Item manifesti usurarii, nisi prius satisfaciant, ***cap.* 2. *de usur. in* 6.** et hostiliter persequentes aliquem ex S. R. E. Cardinalibus, ***c.* 5. *de poenis in* 6.** Denique Clerici beneficiati de bonis, seu proventibus beneficialibus, ***cap.* 1. 8. 9. *h. t.*** nisi adesset privilegium Apostolicum, vel consuetudo testandi ad pias causas.

6. Q. II. *An consuetudo ex bonis beneficialibus testandi ad causas profanas possit esse rationabilis, et licita?* Multi probabiliter affirmant, ut Covar. Garc. Glelle, Scamb. Schmalz. Pichler: et alii: sed cum communi antiquorum negant Abb. Tanner. Pirhing, Laym. Zoes, Engel, Schmier, Reiff. etc. cum quibus R. negative. Prob. 1. Jus Can. continuo resistit tali consuetudini, ut patet ex Canonibus antiquis *Can.* 19. *et seqq.* 12. *q.* 1. et recentioribus *cap.* 1. 7. 8. 9. 12. *hoc tit.* et alibi frequenter, et sola consuetudo testandi ad pias causas dicitur non improbanda *cit. c.* 12. *h. t.* et merito, quia non est conveniens, ut res de altari quaesita in profanum usum relinquatur, ergo. 2. Consuetudo, quae gravamina, et damna Ecclesiis affert, est irrationabilis. et mera corruptela per *c.* 1. *deconsuetud.* sed consuetudo ista affert Ecclesiis gravamina, et damna: nam dominium Ecclesiarum minuit, et quod in jure earum remanere deberet, ad usum profanum transfert; imo quodammodo Ecclesiam spoliat suo jure, ergo. Unde Alex. III. in Conc. Lateran. relato *cap.* 7. *hoc tit.* pro motivo renovatae prohibitionis ponit indemnitatem Ecclesiarum, ibi: *nos indemnitati Ecclesiarum providere volentes* etc. quam indemnitatem Clerici potius augere, quam minuere, aut tollere deberent; et cons. contra faciendo, damnificant Ecclesias; quae consuetudo non est rationabilis. 3. Non potest induci consuetudo rationabilis, ut Clerici in vivis bona superflua impendant in usus profanos, ut plerique Adversarii admittunt; ergo multo minus per ultimam voluntatem, cum Clericis minor sit potestas disponendi per ultimam voluntatem, quam per actum inter vivos *cap.* 8. *hoc tit.* 4. Contra jus naturale, et justiam non praevalet consuetudo *cap. fin. de consuet.* sed Clerici de jure naturali, et ex justitia tenentur erogare bona superflua in pios usus, ut *tit. praeced.* probavi, ergo.

7. Obj. 1. Quod privilegio acquiritur, etiam acquiri potest consuetudine, saltem immemoriali; sed facultas testandi acquiri potest privilegio, ut dictum *titul. praecedent.* et frequenter Papa dispensat Clericis testari ad causas profanas, ergo. 2. Consuetudo ista viget in multis dioecesibus, neque ei Papa contradicit. 3. Hic in Moravia testari possunt Clerici ad causas quascumque, dummodo tertiam partem Ecclesiae relinquant. 4. Consuetudo ista est saltem valida, tametsi non licita. ut docent Molina, Azor. et alii, quia multa fieri prohibentur, quae facta tenent, *c.* 16. *de Regul.*

R. *ad* 1. Major non est vera in sensu absoluto; nam Presbyter simplex ex privilegio potest conferre ordines saltem minores, et confirmare, non tamen ex consuetudine etc. quando privilegium, aut dispensatio est in iis, quae de se sunt juris naturalis, et divini, acquisitum privilegio, non est acquisibile consuetudine; ut non residere in Episcopatu, in parochia, habere duos Episcopatus etc. obligatio autem superflua expendendi in usus pios est juris naturalis, et ex quasicontractu; ergo. Praeterea dum Papa cum uno, vel altero dispensat ex justa, et gravi causa, dispensatio ista ordinatur ad bonum Ecclesiae universalis; et

cons. in piam causam; neque tantum gravamen infertur Ecclesiis: sicut dum Papa ex justa causa dispensat ad distrahendas res etiam sacras Ecclesiae; secus accideret in consuetudine, vi cujus omnes Clerici testarentur ad causas profanas. Denique in bullis, et privilegiis, quae hactenus extant, conceditur quidem Clericis aliquibus facultas testandi, quae de jure non competit: sed expresse, quod testari possint ad causas profanas, nullibi ponitur, et cons. privilegia ista, ot dispensationes, cum exorbitent a jure communi, restringi debent praecise ad facultatem testandi, non vero laxari ad causas profanas, quae in generali concessione non veniunt ex *reg.* 81. *in* 6. Nec obstat, quod in Constit. Julii III. Cupientes, dicatur: *in favorem consanguineorum, et affinium, et quarumvis aliarum personarum;* nam et consanguinei isti, aliaeque personae possunt esse pauperes secundum suum statum. *Ad.* 2. Consuetudo ista difficillime probari posset; quia Clerici, licet aliqua judicent ad causas profanas, id faciunt forsan ex bonis patrimonialibus, aut industrialibus: imo causa, quae nobis prima fronte apparet profana, saepe est pia; quia personae, quibus Clericus relinquit, occulta egestate laborant. Nec obstat, quod testamenta secus facta non rescindantur: tum quia, ut dixi, saepe non constat, an, ot de quibus bonis judicatum sit ad causas profanas, tum quia multa per patientiam tolerantur, quae tamen Sedis Apostolicae patientia non est regula honestatis, et licitatis. Cum ergo totum hoc conscientiae Clericorum relinquatur, recte faciet omnis pius, et salutis suae memor Clericus, si bona superflua, praesertim in ultima voluntate sua, postquam favor humanus non est expectandus, in pias causas expenderit, nisi in aeternitate experiri velit; an consuetudo ista rationabilis fuerit. *Ad* 3. Consuetudo Moraviae, et aliarum dioecesum, salva portione Ecclesiae, permittit liberam testandi facultatem, sed conformiter sac. Canonibus, scil. ut superflua judicentur ad causas pias: secus consuetudo ista, tanquam causis piis inimica, reprobanda foret. *Ad.* 4. Si consuetudo ista non est licita, sed peccati nutritiva, non est rationabilis, et cons. non praevalet juri positivo per *c. fin. de consuet.* Insuper ex hac sententia sequitur, quod Clericus sic testando, illicite agat, ut fatentur Doctores isti; et cum in hoc peccato notorio moriatur, non debeat sepeliri in loco sacro, per *Can.* 16. *quibus* 13. *quaest.* 2.

8. Q. III. *An de jure civili incapax ad testandum, testari possit saltem ad pias causas?* v. gr. impubes pubertati proximus, prodigus, filiusfam. de bonis adventitiis etc. Affirmant Bartol. Ricc. Engl., Pichler, Reiff. et alii, quorum sententia pia, sicubi usu recepta est, observanda erit, conformiter *lib.* 1. *Cod. de.SS. Eccl.* Sed juri conformius R. Negative: ita Clar. Tholos. Schmalz. et alii: nam facultas ista incapacibus ad testandum nullibi restituta est a jure Canonico; imo conformiter juri civili denegatur in *cap.* 4. *de sepultur. in* 6. ibi: *quamvis filiusfam. absque patris assensu sibi possit eligere sepulturam; pro anima tamen sua, praeter ipsius*

assensum (*nisi peculium castrense, aut quasi-castrense, habeat*) *aliquid judicare non potest;* ergo. Haec de causa efficiente testamenti; nunc de forma.

9. Q. IV. ***Quae sit forma substantialis testamenti solemnis?*** R. I. Ad testamentum solemne ***scriptum*** requiritur 1. Ut testator illud scribat, vel subscribat; et si scribere nescit, vel non potest, octavus testis loco ejus subscribat. 2. Ut adsint septem testes idonei, et ad hunc actum rogati, seu invitati, quibus testator scripturam clausam exhibeat, dicendo hanc suam esse ultimam voluntatem: illi vero sua, et testatoris nomina subscribant propria manu, sigillumque apponant; et si aliquis scribere nescit, alter loco ejus subscribere potest, facta mentione subscriptionis. 3. Ut totus iste actus peragatur eodem tempore, loco, et contextu sine interruptione; licet modica interruptio ob urgentem necessitatem non obsit. At si testamentum solemne nuncupativum fiat: plus non requiritur, quam ut testator clara voce ultimam suam voluntatem exprimat coram septem testibus idoneis, et rogatis, designando haeredem, et alia, de quibus disponit. Notarius non est quidem necessarius; recte tamen adhibetur ad erigendum instrumentum publicum super testamento facto: ita haec omnia habentur in celebri *l.* 21. *hac consultissima lege sancimus, C. h. t.*

10. Testes autem idonei debent esse homines ***liberi, mares, puberes, sanae mentis, non muti, surdi, caeci,*** non ipse ***haeres,*** ne in propria causa testem agat; neque ***domestici,*** hoc est, quorum alter in alterius, vel uterque in tertii potestate existit; sicut pater in filiifam. et e contra, et frater in fratris testamento, si uterque in patris potestate est, testis esse nequit. Legatarius vero cum tantum indirecte, et secundario in causa sua, directe vero, et per se in causa haeredis testem agat, non repellitur a testimonio: ita haec, et alia exprimunt, §. 4. et *seqq. Inst. de testam. ordin. lib.* 20. et 21. 26. *C. hoc tit.* Formula subscribendi potest esse: Ego N. testor, quod a N. testatore audiverim in praesenti scriptura contineri suam ultimam voluntatem. Haec ita de jure Roman. quibus solemnitatibus fere ubique derogatum est; adeoque statuta, et consuetudo cujusque loci in condendis testamentis observanda sunt.

11. R. II. Testamentum nuncupativum cum relatione ad schedam, v. gr. quae in scrinio, vel apud confessarium est, tunc non valet, si scheda testibus non exhibeatur; quia tunc testes non sciunt, quis sit haeres; quod tamen requiritur in nuncupativo, *l.* 21. §. 2. et *lib.* 29. *Cod. hoc tit.* et *lib.* 21. *ff. qui testam. fac.* At si testator in manu schedam teneat, sibi praesens, eamque legendam det testibus, perinde est, acsi viva voce testaretur; et cons. sustinetur testamentum cum simili relatione ad schedam: quo sensu procedit *lib.* 9. §. 8. *ff. de haered. instit. lib.* 6. *ff. de R. C.* ibi: ***nihil referre.*** Nec obstat *lib.* 77. *ff. de haered. instit.* nam institutio haeredis cum relatione ad codicillum permittitur, cum codicillus sit scriptura solemnizata, et a periculis fraudium libera: secus est in relatione ad schedam incognitam.

12. R. III. Si testator prius testamentum scripsit, et deinde praesentibus testibus interrogatus; an haec sua esset voluntas? respondet saltem his verbis: *ita, est, placet* etc. valet testamentum: si vero nec ista verba modica reponere potest, sed tantum capite annuit, testamentum est invalidum; quia testator in hoc casu similis est mortuo *lib.* 29. *Cod. hoc tit.* 2. Si testator testamentum non scripsit, et praesentibus testibus interrogatus plene, et articulate respondere nequit, sed tantum capite annuit, vel solum respondet. *ita*, *placet*, ex communi DD. sententia, testamentum ad tales interrogationes factum est invalidum; cum de seria ejus voluntate constare non possit; nisi eam scripto exprimere posset *l.* 10. *C. qui testam. facere.*

13. Q. V. *Quae sit solemnitas testamentorum de jure Canonico?* R. 1. Hoc jure plus non requiritur, nisi praesentia Parochi, et duorum testium idoneorum *cap.* 10. *cum esses hoc tit.* quod jus observandum est in terris Romanae Ecclesiae subjectis. Neque per hanc decretalem correctae sunt leges civiles, ut vult Fagn. nam leges istae, cum nullum peccatum contineant, nec solent, nec regulariter possunt corrigi a jure Canonico, sed in hac materia profana quodlibet jus in suo foro observandum est. Vide in meis disput. civ. *disput.* 9. *controv.* 5.

14. R. 2. In testamento ad pias causas sufficiunt duo, vel tres testes, qui non tam ad substantiam, quam ad probationem requiruntur *cap.* 11. *relatum hoc tit.* quia bonum animae subtilitatibus humanis impediri non debet; dummodo testes, sive mares, sive foeminae, de jure naturali capaces ad testificandum, hanc fuisse voluntatem defuncti, etiam nutibus expressam testificentur. Ex hoc jus Can. disponens circa materiam ex fine suo spiritualem, servandum est etiam in foro civili, non attentis legibus, si quid contrarium statuant, ut *lib.* 13. *C. de SS. Eccl.* etc. Nec obstat, quod *cap.* 10. *h. t.* restringatur ad territorium Papale: nam procedit de testamentis ad causas profanas; at *c.* 11. *cit.* procedit de testamentis ad causas pias, de quibus disponere est solius potestatis Ecclesiasticae.

15. Q. VI. ***An testamentum solitis solemnitatibus destitutum sit invalidum non solum pro foro externo, sed etiam interno?*** R. Affirmative: ita Clar. Covarr. Menoch. Haunold. Schmier. etc. contra Fach. Lessius, Zoes, Pichler etc. nam leges testamentariae justae sunt pro foro externo, in quo testamentum solemnitatibus destitutum, est nullum §. 7. *Instit. quib. mod. testam. infirm.* ibi: *nam imperfectum testamentum sine dubio nullum est. lib.* 11. *ff. de injusto rupt.* ibi; *quia sequens nullum est. lib.* 21. *C. h. t.* ibi: *ex imperfecto* etc. ergo leges istae sunt etiam justae in foro interno, cum nullibi a jure Can. restringantur, et de se nullam injuriam contineant; imo fraudium, et deceptionum periculum avertant. Opposita tamen sententia est tuta in praxi; adeoque vi illius poterit haeres minus solemniter institutus tamdiu detinere haereditatem, donec a judice declaretur testamenti nullitas. Argumenta pro hac sententia

generalia sunt, quae attuli de legibus irritantibus *tit. de Constit. nu.* 25. Specialia, quae opponuntur, non sunt ad rem, cum procedant de nullitate, vel valore testamenti in foro externo.

16. R. 3. Haeres ab intestato, si certo scit voluntatem defuncti circa baereditatem, aut legata, tenetur eam adimplere, etsi testamentum defectu solemnitatum sit invalidum: idque pro utroque foro exequi obligatur: ita omnes ex *lib.* 16. *h. t. lib.* 2. *et fin. Cod. de fideicom.* §. *fin. Inst. de fideicom. haeredit.* nam in hoc casu, quo haeres ab intestato, cujus solius interest, confitetur voluntatem defuncti, universaliter cessat omne periculum fraudium, ad quas evitandas solemnitates praescriptae sunt; ergo ad valorem testamenti nullis solemnitatibus est opus, sed sufficit confessio haeredis contra se ipsum facta. Quod si talis haeres neget, se aliquid a defuncto audivisse; haeres vero scriptus, aut legatarius dicat eum praesentem fuisse, et audivisse, idque aliter probare non possit, potest haeredi ab intestato deferri juramentum super eo, quod nihil a testatore audiverit, §. *fin. Inst. de fideicom. haered.* Si pejeret, in foro quidem externo absolvitur; at in conscientia tenetur restituere haereditatem, et legata: et nisi restituere velit non est absolvendus a confessario, cum detineat rem alienam.

17. Q. VII. *Quae sint, et quomodo sustineantur testamenta privilegiata?* R. 1. Primum ex privilegiatis est testamentum *parentum inter liberos*, ad quod nuncupative conditum sufficiunt duo testes de jure naturali idonei, non tam ad substantiam, quam ad probationem. Si vero condatur in scriptis, non requiruntur testes; dummodo pater illud scribat, vel subscribat, exprimendo tempus, nomina liberorum, uncias, non cyphris, sed verbis, sive unciae sint aequales, sive inaequales, *lib.* 21. §. 1. *Cod. hoc tit. et nov.* 107. *cap.* 1. ubi ampliatur dispositio *cit. l.* 21. §. 1. Insuper probabilius requiritur, ut pater, vel mater singulis prolibus portionem relinquat titulo haereditatis, et institutionis, non vero titulo legati, aut fideicommissi, ut communis tenet contra Jason. ex *nov.* 115. *c.* 3. per quam *an.* 541. promulgatam corrigitur *nov.* 18. *et auth. novissima, C. de inoffic. testam. an.* 536. promulgata. At si liberis misceatur persona extranea pro haerede, non valet ejus institutio in tali testamento privilegiato *lib.* 21. §. 1. *Cod. hoc tit. lib. fin. Cod. fam. herciscund.* legatum vero tanquam accessorium sustinetur, etiam sine solemnitatibus ad legatum requisitis, *Auth. quod sine C. hoc tit.* Nec obstat *nov.* 107. *c.* 3. ibi: *propria manu scripta, dictaque coram testibus:* nam sensus est divisivus, ut legata in testamento scripto sint scripta, et in nuncupativo dicta coram testibus. Hoc privilegium non conceditur patri condenti testamentum inter liberos naturales, et spurios; bene vero matri, respectu cujus habentur pro legitimis ad haereditatem capiendam, *l.* 2. *ff. unde agnati*, §. 3. *In. de SCto Orphitian.*

18. R. 2. Secundum ex privilegiatis est testamentum *militare* in actuali expeditione, aut conflictu factum, ad quod plus non requiritur, nisi ut constet de

voluntate testatoris militis, etiamsi quid in vagina, aut clypeo litteris sanguine suo rutilantibus adnotaverit: lapso autem anno expirat tale testamentum, *l.* 15. *C. de testam. milit. l.* 38. *ff. eod.* Ad testamentum militis in castris extra conflictum sufficiunt duo testes, *l.* 24. *ff. de militar. testam.* in hybernis vero, seu fortalitiis necessariae sunt ordinariae solemnitates *pr. In. de milit. testam.* ubi de hac materia plura legere poteris.

19. R. 3. Tertium ex privilegiatis est testamentum *rusticorum;* et probabiliter nobilium ruri degentium, ad quod, si plures haberi non possunt, sufficiunt quinque testes, non pauciores, *l. fin. C. h. t.*

20. R. 4. Quartum ex privilegiatis est testamentum tempore saevientis pestis conditum, ad quod sufficiunt 7. testes successive adhibendi, vel duo, si pestis vehementissime grassetur, ex communi praxi, *l.* 8. *C. hoc tit.*

21. R. 5. Quintum ex privilegiatis est testamentum *judiciale*, seu *apud Acta* factum, quod publica fide judicis sustinetur etiam sine testibus, si scriptum judici offeratur, vel oretenus coram eo fiat, *l.* 19. *C. h. t.* cum vero relatio talis testamenti ad acta sit actus jurisdictionis voluntariae, fieri potest hoc testamentum extra locum judicii, v. g. in domo propria testatoris; dummodo judex, vel ejus delegatus adsit cum duobus, vel tribus assessoribus judicii, ut clare colligitur ex *l.* 19. *C. de testam.* imo ex illis verbis, *cujuscumque judicis* infertur, hoc testamentum fieri posse coram judice alias incompetente, cum et hujus auctoritas cum suo consilio supplere possit defectum testium. Nec obstat, *l.* 19. *in fin. c. h. t.* nam ibi requiruntur testes, non ad valorem testamenti, sed si opus est, ad probationem, quod testamentum fuerit principi oblatum, vel apud acta conditum. Huic testamento judiciali acquivalet, imo praevalet testamentum *principi oblatum*, seu *scriniis insertum cit. l.* 19. cum auctoritas principis omnem defectum solemnitatum abunde suppleat, sive ei libellus testamenti offeratur, sive ore tenus coram eo fiat. Porro, ne fraus ulla accidat, non solum tutius, sed et probabilius est, testatorem teneri personaliter offerre principi, vel judici libellum testamenti, non vero per nuncium, aut litteras; cum facile scriptura pro scriptura supponi posset: ita colligitur ex *cit. l.* 19. *C. h. t.* ubi verba diriguntur ad ipsum testatorem.

De testamentis privilegiatis ad causas pias dictum est supra *q.* 3.

§. II.

De Institutionibus, et Substitutionibus.

22. *Nota* 1. Institutionem haeredis esse primam vocationem alicujus ad haereditatem: secus testamentum sine illa non valet *l.* 3. *ff. de his, quae in testam. del.* Haeres autem est ille, qui ex testamento, vel ab intestato ex lege, in universum jus defuncti succedit, et fictione juris eadem persona est cum illo *l.* 59. *ff. de R. J. l.* 37. *ff. de acq. haered.* ipsa vero haereditas est successio in universum jus, quod defunctus habuit, *l.* 62. *ff. de R. J.* Porro haere-

des sunt in triplici differentia: nam 1. Alii sunt *necessarii tantum*, qui in testamento scripti nolentes, volentes haereditatem adire debent, ut servi. 2. Alii sunt *necessarii, et simul sui*, qui necessario institui, et necessario haereditati se immiscere olim debuerunt; ut filiifam. in patria potestate constituti. 3. Alii *voluntarii*, seu *extranei*, qui pro placito testatoris institui, et pro placito suo haereditatem acceptare potuerunt; ut liberi emancipati, et quicumque alii extranei. Haec de jure antiquo: jure hodierno omnes liberi, sive sui, sive emancipati exaequati sunt, ut necessario institui debeant, vel nominatim exhaeredari; in hoc tamen cum eis dispensatum est, quod cum suo damno non teneantur, si non velint, haereditatem acceptare: ita haec habentur *tit. In. de haered. qual. l.* 57. *ff. de acq. haer.* Illam quaestionem speculativam: an testamentum ipso jure corruat, an vero tantum rescissioni sit obnoxium, si liberi emancipati sint praeteriti in eo, examinavi in meis Disp. Civ. *disp.* 9. *cont.* 10.

23. *Nota* 2. Quod substitutio est secunda, seu subordinata haeredis institutio in locum primi haeredis. Et haec est duplex: *Directa*, qua substitutus immediate, et sine facto haeredis primi ad haereditatem vocatur in casum, si primus non vult, vel non potest haeres esse; et cons. si primus haeres haereditatem adit, substitutio ista evanescit: *Indirecta, obliqua*, seu *fideicommissaria*, qua primus haeres institutus gravatur, ut haereditatem totam, vel ejus partem substituto restituat. Is, qui restituit, vocatur *haeres fiduciarius:* is, cui restituitur, *haeres fideicommissarius:* id quod restituitur, vocatur *fideicommissum;* puta ex eo, quia testator fidei haeredis committit, ut alteri substituto haereditatem restituat. Cape utriusque exemplum: *Titius haeres esto, et si Titius haeres non erit, Cajus haeres esto:* haec est substitutio directa: rursum: *Titius haeres esto, eumque rogo, hoc est, jubeo, ut haereditatem Cajo restituat:* haec est substitutio indirecta, seu fideicommissaria. Ex his patet utriusque discrimen. Directa subdividitur in tres principales species: *vulgarem, pupillarem, et exemplarem:* et tres secundarias: *compendiosam, reciprocam, et militarem;* de quibus infra, cum de fideicommissis agetur *seq.* §.

24. Q. I. *Qui possint haeredes institui?* R. Omnes, qui specialiter non prohibentur, sive sint clerici, sive laici, sive religiosi, sive communitates; imo Deus, Sancti in coelo, et animae in purgatorio haeredes institui possunt, eisque relicta applicantur cultui divino, aut pauperibus *l.* 26. *C. de Sacr. Eccl.* Prohibentur autem aliqui tanquam *incapaces*, qui ipso jure redduntur inhabiles ad institutionem, aliqui tanquam *indigni*, qui mero jure haeredes fiunt, sed sine effectu quia haereditas eis aufertur: *Incapaces* simpliciter sunt: 1. Judaei *l.* 1. *C. judaeis.* 2. Haeretici non tolerati, *l. fin. C. de haeretic. c.* 13. §. *credentes de haeret.* 3. Persecutores S. R. E. Cardinalium *c. fin. de poen. in* 6. 4. Filii perduellium, *l.* 5. §. 1. *C. ad L. Jul. Maj.* 5. Fratres minores S. Francisci, quibus tantum moderata legata, non vero excessiva in fraudem Constitutio-

nis permittuntur, *Clem. un. §. quia igitur de V. S.* At domus professae S. J. haeredes scribi possunt; sed immobilia vendere tenentur, et pecuniam in usus necessarios convertere. Incapaces secundum quid sunt; Imperator in causa litis *§. fin. in quib. mod. testam. infirm.* Filii spurii, et naturales, de quibus infra. *Indigni absolute* sunt, qui violentam testatoris mortem non sunt ulti, vel tabulas aperuerunt ante quaestionem homicidii, vel testatorem occiderunt, vel qui calumniose testamentum impugnarunt, vel qui testatorem a mutando testamento probibuerunt: et alii, qui referuntur *tit. ff. de his, quae ut indignis tit. Cod. de his, quibus ut indignis tit. ff. de SCto Silan. Indigni secundum quid* sunt: capitales inimici testatoris, vel qui ei maledixerunt, vel in odium haeredis testamentum celarunt etc. de quibus *citt. tt.* et alibi suis locis. .

25. Q. II. *Qui necessario haeredes institui debeant?* R. 1. Haeredes sui, et necessarii, seu liberi in potestate patria constituti; uti filiifam. et nepotes, et qui his exaequati sunt, scil. filii emancipati; et deficientibus descendentibus, pater, mater, et alii ascendentes. Hi ergo necessario instituendi sunt, vel nominatim in testamento exhaeredandi *tit. In. de exhaered. liber. nov.* 115. *cap.* 3. *et seq.* Fratres non sunt haeredes necessarii: si tamen persona turpis, ut meretrix, leno, adulter, et hujusmodi instituerctur, agere possunt ad rescissionem testamenti §. 1. *In. l.* 27. *C. de inoff. test.*

26. Q. III. *Quomodo, et ob quas causas fieri possit exhaeredatio, seu exclusio haeredis necessarii ab haereditate?* R. 1. Ne haeres necessarius videatur in testamento praeteritus, exhaeredandus est ab omnibus bonis nominatim, et cum expressa causa exhaeredationis: secus testamentum quoad institutionem haeredis est nullum, vel ipso jure, si haeres *suus* est praeteritus, vel quoad effectum rescissionis, si filii emancipati, aut ascendentes sunt praeteriti: cetera vero capitula testamenti salva manent, *Nov.* 115. *c.* 3. *et* 4. Deinde causa ista specifica exhaeredationis per haeredem probanda est.

27. R. 2. Causae legitimae, ob quas pater exhaeredare potest liberos, ex *cit. Nov.* sunt quatuordecim: 1. Si patri maledixit, vel gravem injuriam intulit, de qua gravitate judex judicabit. 2. Si pro patre incarcerato noluit fidejubere. 3. Si parenti violentas manus intulit. 4. Vel illum criminaliter accusavit, excepto crimine in principem commisso. 5. Si parentem furiosum neglexit. 6. Si ei grave damnum dedit. 7. Vel insidias ei struxit. 8. Si captivum non redemit. 9. Si testamentum condere prohibuit. 10. Si filius, ut maleficus cum maleficis versatus est. 11. Si bistrionicam exercuit. 12. Si novercae se miscuit: hoc tamen in materia ista odiosa non debet extendi ad incestum cum matre, utpote rarissimum. 13. Si fiat haereticus. 14. Si filia ante annum 25. libidinose vixerit, et ut ita viveret, honestum matrimonium respuerit. Quod non extenditur ad casum, quo filia sine consensu patris nupsit, etiam impari; cum ad matrimonium sit sui juris; nisi particulari statuto aliud caveretur: quod

statutum multi probant, multi improbant, utpote inimicum causae spirituali matrimonii.

28. R. 3. Causae, ex quibus liberi exhaeredare possunt parentem, sunt octo: 1. Si pater criminaliter accusavit filium. 2. Si captivum neglexit. 3. Vel vitae ejus insidiatus est. 4. Si furioso alimenta denegavit. 5. Si testamentum ex peculio castrensi condere prohibuit. 6. Si matrem interfecit. 7. Si nurui se miscuit. 8. Si factus est haereticus. Causae vero, ob quas frater fratrem exhaeredare potest, in casu, quo turpis persona haeres instituitur, tres numerantur in *Nov.* 22. *c.* 47. si mortem ei machinatus est, vel grave damnum intulit, vel capitaliter eum accusavit. Praeter has ingratitudinis causas aliae, etsi graviores, non sufficiunt ad exhaeredationem per *cit. Nov.* 115. *c.* 3. *pr.* ibi: *ut praeter ipsas etc.*

29. Q. IV. *Quo modo, et forma fiat institutio haeredis?* R. I. Quacumque verborum formula; dummodo, etiam aequivalenter haeres significetur, v. g. *Titio omnia mea relinquo.* Consultius tamen est hoc nomen *haeres* exprimere, ut non codicillus, sed testamentum reputetur *l.* 15. *C. h. t.*

30. II. Institutio facienda est ex proprio arbitrio testatoris, cum sit ejus ultima sententia, *l.* 1. *ff. qui test. fac.* Unde institutio in alienum arbitrium collata non valet, v. g. *is mihi sit haeres, quem Cajus determinaverit l.* 32. *ff. de haer. inst.* nisi testator in genere instituat haeredes; et electionem unius ex pluribus alteri committat, v. g. *ex fratribus meis is mihi haeres esto, quem Cajus elegerit:* quo casu si Cajus nullum eligeret, omnes fratres ad haereditatem admittuntur, *arg. l.* 17. §. 1. *l.* 24. 27. §. *haereditatem ff. de legat.* 2. Nec obstat *c.* 15. *h. t.* nam textus iste non procedit de dispositione institutiva haeredis, sed exequutiva, ut haeres bona defuncti expendat pro arbitrio suo, v. g. ad pias causas, vel haereditatem alteri restituat; vel de illo, qui ex pluribus designatis unum eligere debet in haeredem: vel denique, ut aliis placet, caput hoc restringitur ad institutionem *haeredis pii*, cujus institutio videtur committi posse alieno arbitrio: vide Barb. et Gonz. et alios Interpretes.

31. III. Institutio debet esse de persona, seu personis certis, et demonstratis, *l.* 9. §. 9. *ff. de haer. instit.* alias substantia testamenti esset incerta, v. g. *unum ex agnatis meis haeredem instituo.* Excipe haeredes *pios*, qui generice, et indeterminate institui permittuntur, v. g. pauperes, vel captivos haeredes instituo, *l.* 24. *et* 28. *C. de Episc. et Cler.*

32. IV. Institutio fieri potest non tantum pure, sed etiam conditionate: et quidem haeredes necessarii institui possunt sub conditione potestativa, quam facile implendi potestatem habent, v. g. Titius filius esto haeres, si capitolium ascenderit; non tamen sub conditione casuali, cum ea deficiente, haeres necessarius praeteriretur contra *Nov.* 115. *c.* 3. *et* 4. *ff. de haer. inst.* Extraneus institui potest sub conditione tam potestativa, quam casuali, qua deficiente, testamentum resolvitur, et fit nullum, v. g. Titius esto haeres, si Caesar ho-

stem vicerit. Conditio vero impossibilis ex natura, vel de jure, seu turpis adjecta extraneo, rejicitur, et pro non apposita habetur, §. 10. *in de haer. instit.* apposita vero filio, reddit testamentum nullum, et successio fit ab intestato *l.* 5. *ff. de cond. inst.* ubi Papinianus pulchram rationem dat: *nam*, inquiens, *quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt: nec facere nos posse credendum est.* Ex eodem fundamento condictio ista: *si religionem ingressus non fuerit, habetur pro non scripta*, cum sit majoris boni impeditiva, *Nov.* 123. *c.* 37. ista vero *si non nupserit*, virgini innuptae adjecta, rejicitur quia restringit libertatem matrimonii, quod innuptis favorabile est; secus si talis conditio apponatur viduae, *l.* 64. *in fin. et* 72. §. 1. *ff. de cond. et dem. Auth. cui relictum, C. de indict. viduit.* De hac materia institutionum relege *tit. in ff. et C. de Inst. haer. tit. ff. de cond. inst. et tit. de cond. et demonstr.*

33. Q. V. *Quanta portio relinquenda sit haeredibus institutis?* Ante resp. nota, totam haereditatem a jure vocari *Assem*, pondo, seu libram, cujus partes, seu unciae sunt duodecim: unica pars dicitur simpliciter uncia $^1/_{12}$ Duae partes vocantur *sextans* $^2/_{12}$ vel $^1/_6$ seu sexta pars assis. Tres partes dicuntur quadrans $^3/_{12}$ vel $^1/_4$ seu quarta pars assis. Quatuor unciae dicuntur triens $^4/_{12}$ vel $^1/_3$ seu tertia pars assis. Quinque unciae vocantur *quicunx* $^5/_{12}$ seu quinta pars assis. Sex unciae vocantur semis $^6/_{12}$ vel $^1/_2$ seu medius as. Septem unciae septunx $^7/_{12}$ Octo unciae *bes* $^8/_{12}$ vel $^2/_3$ quasi bis-triens, quem veteres dixerunt *bes, bessis.* Novem unciae dodrans $^9/_{12}$ vel $^3/_4$ quia quadrans ei deest ad totum assem. Decem unciae dicuntur *dextans* $^{10}/_{12}$ vel $^5/_6$ quia deest illi sextans ad assem. Undecim unciae *deunx* dicuntur $^{11}/_{12}$ quia deest una uncia ad assem. Tandem duodecim unciae simul sumptae dicuntur *as*, et inde haeres ex toto vocatur *haeres ex asse.* Praeterea haereditas dividi potest in *dupondium* constans duobus assibus, seu 24. unciis, ut si testator 24. millia aureorum haberet, et viginti quatuor haeredes institueret aequa portione: item in *tripondium* constans tribus assibus etc.

34. R. 1. Testator haeredibus necessariis tenetur relinquere *legitimam*, hoc est, portionem legibus definitam; scilicet pater, et mater filiis, et nepotibus in locum filiorum subintrantibus; filii vero parentibus, si nulli descendentes adsint. Fratribus, et sororibus nulla de jure debetur legitima, cum non sint haeredes necessarii, excepto unico casu, quo frater personam turpem haeredem institueret. Porro legitima de jure veteri fuit *quadrans*, seu tres unciae ex duodecim: at de novo jure justinianaeo est triens, seu quatuor unciae pro quatuor, vel paucioribus liberis: *semis* vero, seu medius as pro quinque, vel pluribus filiis: ita *nov.* 18. *c.* 1. *Auth. novissima. C. de inoff. testam.* ex qua nati sunt isti versiculi: *Quatuor, aut infra dant natis jura trientem Semissem vero dant natis quinque, vel ultra: arbitrium sequitur substantia cetera pa-*

tris, seu de illo, quod legitimam superat, pater ad placitum suum in extraneos disponere potest. Haec dispositio non trahitur ad filios adoptivos, sed his quarta debetur ex jure antiquo, §. 3. *et fin. Inst. de inoff. testam.* neque ad filios naturales non legitimatos per matrimonium respectu patris: mater vero naturalibus liberis tenetur legitimam dare, *l.* 8. *ff. unde cognati*, *Auth. ex complexu. C. de incest. nupt.* a sens. contr. Plura de his vide in *Nov.* 18. de Triente, et Semisse. 2. Si filius, vel filia percepit suam legitimam, nihilominus in testamento honorari, et haeres institui debet, hoc ei assignato pro legitima, quod percepit, cum haeres necessarius praeteriri non debeat per *Nov.* 115. *c.* 3. estque talis instituitio utilis propter jus accrescendi, aliosque favores, quos institutio habet. 3. Legitima computatur ex bonis, aere alieno deducto, extantibus: et quidem ex omnibus, cum sit tertia pars totius haereditatis, nisi pater legitimam in certa re constituisset, *Nov.* 18. *c.* 1. neque legitima aliquo onere gravari debet, sed tale onus habetur pro non adjecto *lib.* 32. 33. 36. §. 1. *C. de inoff. testam.* Id vero, quod excedit legitimam, sub onere, et conditione relinqui potest, cum libere detur.

35. R. 2. Haeres tam necessarius, quam extraneus institui potest in re certa, v. g. Titius haeres esto, eique domum meam in haeriditatem relinquo, *l.* 1. §. 4. *et l.* 9. §. 13. *ff. de haered. inst. Nov.* 115. *c.* 5. Et si solus instituatur, fit haeres ex asse, etiam quoad alia bona, ne testator partim testatus, partim intestatus decedat, contra *l.* 7. *ff. de R. J.* Si vero plures haeredes instituti sint in re certa, quilibet capit suam portionem; reliquum, quod superest, aequaliter inter se dividunt, tanquam haeredes ex asse, *l.* 9. §. 13. *ff. de haered. instit.* Secus esset, si unus institueretur in re certa, et alii in re incerta, seu in residua haereditate; tunc enim ille suam portionem instar legatarii caperet; ad istos vero omnia jura, et onera haereditatis devolverentur *l.* 13. *C. de haered. inst.* Si plures instituti sunt simpliciter, succedunt aequaliter; si in certis partibus assis, observatur dispositio §. 6. 7. 8. *Inst. de haered. instit.* Hic tamen adverte, aliud esse institui in re *certa*, *et parte certa:* nam *res certa* est aliquid in specie, seu ut philosophi locuntur, in individuo, ut hic ager, haec domus: *pars certa* est aliquid in genere, v. g. quadrans, triens assis, seu haeridatis.

36. Q. VI. *Quid sit substitutio vulgaris, et quid juris circa illam?* R. 1. Substitutio vulgaris (ita dicta quod vulgo a quovis, et cuivis haeredi suo, vel extraneo, impuberi, aut puberi fieri possit) est, qua instituitur haeres secundus in casum, quo primus haeres non erit. Casus autem iste est duplex: *impotentiae*, si primus esse non potest haeres, morte, aut lege impeditus: et *noluntatis*, si primus non vult esse haeres. An substitutus expresse in unum casum, v. g. noluntatis, censeatur tacite substitutus in alterum casum impotentiae, vel e contra, controvertunt Legistae. Pro negativa steti in *civil. disp.* 9. *contr.* 17. quia ex his duobus casibus

diversis omissus habetur pro omisso, sicut in *l.* 10. *ff. de liber. et posth. l.* 101. *ff. de cond. et. dem. l.* 21. *ff. de vulgar. subst.* 2. Effectus substitutionis vulgatis praecipuus est, quod deficiente primo haerede, succedat substitutus, et testamentum sustineatur, ut testator nequeat dici decesisse intestatus, *lib.* 69. *ff. de acq. haered.* 3. Expirat substitutio vulgaris, si primus haeres institutus haereditatem adeat; quia tunc deficit conditio, *si haeres non erit;* nisi intra annum negligeret exequi voluntatem defuncti: quo casu lex ipsa haereditatem defert substituto, *auth. hoc amplius C. de fideic.* ibi: *qui defuncti judicium.* Professus religionem haereditariae successionis capacem, fingitur adivisse haereditatem, quia jus succedendi transfertur in monasterium, *Nov.* 123. *c.* 37. *Auth. ingressi C. de SS. Eccl.* Item expirat, si substitutus praemortuus sit testatori, *l. un.* §. 5. *C. de caduc. toll.* non vero si institutus ei praemoriatur; quia tunc substitutus subintrat in locum primi instituti, *l.* 26. *et* 39. §. *fin. ff. de vulg. subst.* ceterum si primus haeres institutus restituatur contra aditionem, probabile est substitutionem reviviscere, cum restitutio omnia reducat in pristinum statum. Oppositum aeque est probabile, quod defendo in *disp. civ.* 9. *contr.* 19.

37. Q. VII. *Quid sit substitutio pupillaris, et quid juris circa illam?* R. 1. Substitutio pupillaris est, qua parentes liberis impuberibus in patria potestate constitutis substituunt alium sub hac forma, *Titius filius meus haeres esto, et si haeres fuerit, et impubes decesserit, Cajus haeres esto.* Quo casu pater condit testamentum pro se, et filio, ne is intestatus decedat, *l,* 2. *ff. de vulg. subst.* Est autem duplex, *expressa* pro casu pupillari mox allato: et *tacita*, quae concipitur pro casu vulgari, *si haeres non erit*, jam certum est, quod vulgaris expressa tacite contineat pupillarem. v. g. sub hac, *si filius meus haeres non erit*, continetur haec pupillaris. *si haeres erit, et impubes decesserit. l.* 4. *ff. de vulg. subst. l.* 4. *C. de impub. subst.* nam pater substituendo in unum casum, si contrarium non expressit, interpretatione juris praesumitur substitutum vocasse in utrunque casum. Et similiter ex communi sententia contra Fabrum substitutio pupillaris expressa concepta in casum pupillarem, *si haeres fuerit*, *et impubes decesserit*, continet tacitam vulgarem, *si haeres non erit:* nam *cit. l.* 4. *ff. de vulgar.* generaliter loquitur, quod pater impuberi filio substituens, *in utrumque casum substituisse intelligatur, sive filius haeres non extiterit, sive extiterit, et impubes decesserit.* 2. Effectus substitutionis pupillaris est, quod substitutus succedat non tantum in bonis patris, sed etiam in omnibus bonis filii impuberis, etiam matre exclusa, saltem si fuit pupillaris expressa *l.* 8. §. 5. *ff. de inoff. test. c.* 1. *h. t. in* 6. quia non filius, sed pater testamentum fecit: is vero non tenetur uxorem suam, matrem impuberis, haeredem instituere. Quod vero

in vulgari expressa, quae est tacita pupillaris, non excludatur mater, ut probabile defendi *disp. civ.* 9. *contr.* 21. ex *l. fin. C. de inst. et substit. et l.* 8. *C. de imbub. subst.* Porro subsistunt tabulae pupillares, nuda existentia haeredis sui, etsi impubes haereditati se non immisceat; quia ante omnem immistionem est haeres, et cons. si moriatur, facit locum substituto, *l.* 1. §. 7. *ff. si quis omiss. caus. l.* 14. *ff. de suis, et legit. haered.* 3. Expirat substitutio pupillaris adventu pubertatis, *l.* 14. *ff. de vulg.* §. 8. *In. de pupill. subst.* non tamen tacita vulgaris, nisi pubes actu immisceat se haereditati, *l.* 4. *ff. de vulgar,* emancipatione, morte substituti ante impuberem *l.* 81. *ff. de acq. haered,* et morte impuberis ante patrem, *l.* 11. *ff. de captiv.* cum mortuus impubes ante patrem non possit habere haeredem ex testamento paterno. Hoc tamen casu non expirat tacita vulgaris, cum diversa sit a pupillari, nisi pater testamentum mutet. Si plures sint substituti, et prior moriatur, non evanescit substitutio secundi; cum is subintret in locum primi, et instituto substitutus censeatur, *l.* 13. *et* 41. *ff. de vulgar.*

38. Q. VIII. ***Quid sit substitutio exemplaris, militaris, compendiosa, et reciproca?*** R. 1. ***Exemplaris***, seu ***quasi pupillaris*** ita dicta, quod ad exemplum pupillaris introducta sit, est illa, qua pater, aut mater, et quivis ascendentium filio furioso, aut mente capto, haeredi a se instituto alium substituit in casum, quo filius in tali statu, testamenti faciendi impeditivo, decederet, *l.* 9. *C. de impub. subst.* cessat, si filius ad sanam mentem redeat, uti et illis modis, quibus dixi pupillarem expirare. R. 2. ***Militaris*** est, qua miles ex privilegio juris substituit filio etiam puberi, et sanae mentis, etiam ex certo tempore, ut haereditas illius devolvatur ad substitutum, *l.* 15. *ff. de vulg. l.* 28. 41. §. *fin. ff. de testam. milit.* R. 3. ***Compendiosa*** est, quae verborum compendio plures substitutionum species in se continet secundum diversa tempora, v. g. *Cajus filius meus esto haeres, eique quandoqumque decesserit, Titium substituo.* Jam si Cajus decedat ante testatorem est vulgaris; si post testatorem in impubertate decedat, est pupillaris: si tandem post pubertatem moriatur, rursum est vulgaris. R. 4. Reciproca est, qua haeredes instituti sibi invicem substituuntur: ut si unus haeres non erit, portio ejus alteri accedat, *l.* 4. §. 1. *ff. de vulgar.*

39. Q. IX. ***An substitutio distinguatur a jure accrescendi?*** R. 1. Affirmative, nam substitutio habetur ex provisione hominis, et de se est pinguoir: jus vero accrescendi ex provisione tantum legis, et minus commoditatis affert. Est autem ***jus accrescendi***, quo portio unius haeredis deficiens, seu non agnita, accrescit portioni alterius cohaeredis, ne testator partim testatus, partim intestatus decedat, *l.* 9. *ff. de suis, et legit. haered.* 2. Si instituti sunt plures haeredes, eisque alius substitutus est, uno,

vel altero deficiente, seu haereditatem non adeunte, portio deficiens accrescit instituto haereditatem adeunti; non vero cedit substituto; cum is non censeatur vocatus; nisi in casum, quo nullus ex institutis adiret haereditatem, *lib.* 30. *et pen. ff. de vulgar.* nisi singulis institutis alius substitueretur, *l.* 34. §. 1. *eod.* De jure accrescendi in legatis dicetur *seq.* §. Haec de substitutionibus directis, de quibus utiliter legere poteris in Inst. *l.* 2. *tit.* 15. *et* 16. in Pandectis *l.* 28. *tit.* 6. in Codice *l.* 6. *tit.* 25. 26. 27.

§. III.

De Fideicommissis, et Legatis.

40. *Nota* 1. Fideicommissum formaliter esse substitutionem indirectam, seu obliquam, qua hares sive ex testamento, sive ab intestato succedens gravatur, ut haereditatem totam, vel partem ejus restituat substituto: imo ipsi substituti, seu fideicommissarii obligari possunt, ut remotioribus substitutis fideicommissum restituant. Et simile fideicommissum est ***universale***, quo restituenda venit universitas vel totius haereditatis, vel certa pars assis; ut quadrans, vel triens: et differt a fideicommisso ***particulari***, quo haeres obligatur unam, vel alteram rem singularem restituere; et hodie coincidit cum legato, ut dicetur *n.* 42.

41. *Nota* 2. Fideicommissum dividi: 1. In ***expressum***, quod fit expressa testatoris oratione: et ***Tacitum***, quod fit verbis, et indiciis aequivalentibus: ut si testator velit bona immobilia perpetuo manere intra familiam, et extra illam non alienari. 2. In ***Familiare***, seu ***Gentilitium***, quod pro certa familia constituitur: et quidem si successio alligata est primogenito cum suis descendentibus, vocatur ***Primogenitura:*** si vero successio alligata est senioratui, ita ut senior totius familiae succedat, vocatur *Majoratus:* cujus hodie rarior est usus, sed ipsa primogenia vulgo dicuntur ***majoratus:*** et in ***commune***, in quo specialiter familia non attenditur, sed successio defertur eis, qui ex voluntate testatoris vocantur. 3. In ***purum***, et ***conditionatum*** etc.

42. *Nota* 3. Legatum objective accipi pro ipsa re legata; formaliter vero pro actu legantis: quo sensu secundo legatum est donatio quaedam a defuncto relicta, ab haerede praestanda §. 1. ***In. de legat.*** seu est ultima voluntas, qua defunctus rem singularem alicui ab haerede praestandam, liberaliter relinquit: licet enim res legata mox a morte legantis videatur transire in dominium legatarii, tamen possessio illius tradi debet ab haeredo: secus legatarius propria auctoritate rem apprehendens, tenetur eandem haeredi restituere *l.* 1. §. 2. *ff. quod legator.* Differt legatum 1. Ab ***institutione directa***, quia huic annexa sunt onera, et commoda haereditatis. 2. A fideicommisso ***universali***, quia hoc fit de re universali, et titulo haereditatis. 3. A fideicommisso ***particulari***, quia hoc fit verbis immediate directis ad haeredem, v. g. Cajum haeredem meum

rogo, hoc est obligo, mando, ut Titio post mortem meam det 100. florenos: *legatum* vero fit verbis immediate directis ad legatarium, v. g. Titio lego 100. florenos. Sublatis his formulis, hodie nulla est differentia inter legata, et fideicommissa particularia, sed *per omnia exaequata sunt legata fideicommissis, l. 1 ff. de legat. 1. l. 2. C. commum. de legat.* et §. 3. *In. de legatis.* Tandem legatum differt a donatione mortis causa; quia ad hanc requiritur acceptatio donatarii; non vero ad legatum acceptatio legatarii, licet in effectu parva sit differentia.

43. *Nota* 4. Olim quator fuisse modos legandi relatos in §. 1. *Inst. de legat.* 1. *Per vindicationem*, quo modo res propriae testatoris legabantur his verbis; *do*, *lego*, *capito*, *sumito*. 2. Per *damnationem*, quo modo legabantur res etiam alienae his verbis: *haeres meus damnas esto dare*. 3. Per *praeceptionem*, seu praeacceptionem, quo modo aliquid legabatur haeredibus scriptis, ut unus prae altero aliquid praecipuum caperet, v. g. Cajus, et Titius haeredes sunto, Cajus vero praecipito, seu praecipuum habeto fundum tusculanum. 4. *Sinendi modo* his verbis: *sinito illum rem illam sumere*, *sibique habere;* qualiter legabantur res propriae etiam haeredis. Sed formulae istae sublatae, et legata ad unam naturam reducta sunt, ita ut peti possint; quibuscumque verbis relinquantur, per actionem personalem, rei vindicationem, et hypothecariam *cit.* §. 1. *de legat.*

44. Q. I. *Quid juris circa fideicommissa?* R. 1. Omnis testari valens, cuicunque capaci haereditatis relinquere potest fideicommissum universale per verba *rogo*, *peto*, *fideicommitto*, vel alia quaecumque idem significantia, sive per testamentum, sive ab intestato; *l.* 14. 20. *C. de fideicom.* §. 10: *In. de fidecom. haered.*

45. II. Fideicommisso gravari potest haeres institutus; vel ab intestato, imo etiam ipse haeres fideicommissarius §. 2. et 11. *In. de fideicom. haered.* item legatarius, ut ipse aliquid restituat legatario substituto, *l.* 8. *ff. de jure Codicill.*

46. III. Fideicommissum, quo filius gravatur, est tacite conditionatum; *si filius sine liberis decesserit lib.* 102. *ff. de cond. et demon. l.* 30. *C. de fideicom.* partim ex praesumpta voluntate testatoris, quod si de nepotibus suis cogitasset, filium non gravasset; partim quia incongruum est, ut filius, omissis suis filiis, haereditatem paternam ad alium transferat. Quod si filius in testamento fuit praeteritus, vel alio modo evicit rescissionem testamenti, corruit fideicommissum *l.* 31. *C. de fideicom.*

47. IV. Haeres gravatus fideicommisso sub conditione: *si sine liberis decesserit*, profitendo Religionem, facit evanescere fideicommissum, idque ob favorem Religionis *cap.* 8. *de probat.* ubi ratio additur: *quia intelligendum non erat sine haerede decedere qui monasterium sibi haeredem instituit.* Idem statuitur *Auth. nisi rogati C. ad SC. Trebell.* ex *Nov.* 123. *c.* 36. tum quia ex praesumpta voluntate testa-

toris sub hac conditione: *si sine liberis* etc. tacite intelligitur altera conditio: *si monasterium ingressus fuerit;* cum in hac meteria favorabili monasterium fingatur esse monaeo instar filii. Excipe, nisi haeredi substituta fuisset alia causa pia: quia tunc potior est ratio privilegiati expressi, quam taciti. Item quidam excipiunt illum casum, quo fideicommissum absolute est relictum; quia tunc ex aperta voluntate testatoris fideicommissum post mortem manachi deferendum est substituto. Ex his solvuntur *l.* 6. *ff. de his, qui sui, l.* 76. *ff. de condit. et demon. l.* 7. §. 1. *fin. ff. de adoption.* nam adoptivis, et arrogatis, aut naturalibus filiis non est concessus iste favor, ut possint facere fideicommissum deficere; bene vero monasterio.

48. V. Si haeres gravatus ante liberos natos habuit fideicommissum, per illos non evanescit, ut colligitur ex *lib.* 6. *vers. cum autem C. de Instit. et substitut.* quia testator de his liberis facile cogitare potuit: ergo praesumitur haeredem gravasse, non obstantibus istis liberis.

49. VI. Effectus fideicommissi sunt: restitutio haereditatis: et si haeres adire eam nolit, cogendus est per judicem §. 6. *In. de fideicom. haered. l.* 6. *et* 11. §. 4. *ff. SC. Trebell.* neque haeres gravare, alienare, vel oppignerare illud potest *lib. fin.* §. 2. *sed quia Cod. commum. de legat.* nam talia bona vinculata non sunt pure, seu plene in dominio possessoris; et cons. alienari, vel debitis gravari in praejudicium successorum non debent.

50. VII. Expirat fideicommissum morte haeredis gravati ante testatorem, vel ante aditam haereditatem §. 1. 2. *In. de fideicom. haer. l.* 13. §. 3. *in fin. ff. ad SC. Trebell.* nam tali casu non est, a quo fideicommissum recipiatur, nisi haeres fiduciarius jam accepisset mandatum judicis de adeunda haereditate *l.* 4. *C. ad SC. Treb.* At si substitutus moriatur post testatorem, non evanescit fideicommissum, sed trasmittitur ad haeredem substituti; cum ei dies cesserit, et jus quaesitum sit a morte testatoris, *l.* 3. *C. de fideicom. l.* 27. *pr. ff. ad SC. Treb.* Item expirat eventu, seu existentia conditionis, v. g. si haeredi fiduciario gravato restituere, *si sine liberis decesserit*, nascatur unica proles.

51. Q. II. *Quale beneficium habeat haeres primus gravatus fideicommisso universali?* R. 1. Habet beneficium *Trebellianicae*, seu quartae partis, quam deducere potest ex omnibus bonis Testatoris: quae tamen deductio non permittitur haeredibus secundis, seu fideicommissariis, si et isti gravati sunt aliquid restituere, §. 2. *Inst. de fideic. haered, l.* 22. *ff. ad SC. Treb.* Trebellianica ista dicitur ab auctore Trebellio, et Annaeo Seneca Coss. sub quibus factum est SCtum Trebellianum de fideicommissariis haereditatibus, ut restituta haereditate, etiam actiones haereditariae transirent in haeredem Trebellianum, seu fideicommissarium. At justinianus in SCtum Trebellianum transtulit etiam *Pegasianum* factum Pegaso, et Pusione Coff. de quartae deductione; et ideo nunc dicimus ex

Trebelliano non tantum transire actiones, sed etiam quartam detrahi, §. 3. 4. 5. et *seqq. In de fideic. haered.*

52. R. 2. Haeres necessarius fideicommisso universali gravatus, praeter legitimam, seu trientem deducere potest trebellianicam: ita expresse deciditur in jure Canon. *c.* 16 *Raynut.* et *c.* 18. *Raynal. h. t.* nam haeredi extraneo permittitur deductio trebellianicae; ergo a fortiori haeredi suo, et necessario; tum quia haeres ex illa haereditate deducere potest quartam; in qua gravatur; sed in legitima non gravatur; bene vero in residua haereditate; ergo ex residua haereditate quartam potest deducere. Imo si haeredes sint quinque, vel plures, pro legitima accipient semissem, et ex residuo quartam deducent trebellianicam; cum id favor liberorum exposcat. Cape exemplum; testator in bonis relinquit 30 millia, haeredes necessarii, seu filii pro legitima praecipient trientem, seu 10 millia, residua 20 millia vicem assis habent, ex quibus quarta trebellianica, seu 5 millia pro haeredibus gravatis detrahetur, residuus dodrans, seu 15 millia fideicommissario restituentur. Rursum, si haeredes sunt quinque, vel plures, et in bonis testatoris sunt 40 millia, semis, seu 20 millia praecipientur pro legitima, reliqua 20 millia sunt as gravatus, ex quo deducta quarta, quindecim residua millia haeredi restituentur. Leges civiles, cum in hoc puncto obscurae sint, explicandae erunt ex jure Canon. modo dicto, scilicet, ut ex eo, quod post legitimam acceptam superest, dodrans; seu novem unciae restituantur fideicommissario, ut colligitur ex *Nov.*, 108. *pr. et c.* 1. item ex *Nov.* 39. *c.* 1. Et ita solvuntur *l.* 41. §. 1. *ff. de vulgar. l.* 10. *C. ad L. Falc. l.* 21. §. 2. *ff. de ann. legat. l.* 24. *C. fam. herc. l.* 6. *C. ad SC. Trebell. l.* 91. *ff. ad L. Falc. l.* 8. §. 15. *ff. de inoff. test. l.* 8. §. *pen. ff. si cui plus etc.* Vide *Disp. Civ.* 9. *Controv.* 24. R. 3. Si haeres fiduciarius detraxit trebellianicam, etiam pro rata sentit onus actionum, si non detraxit; omnes actiones passivae, et activae transeunt ad fideicommissarium, §. 7. *Inst. de fideic. haeredit.*

53. R. 4. Cessat trebellianica, si haeres fideicommissum evertere attentavit, vel haereditatem adire noluit, idque in poenam suae temeritatis, *l.* 4. *ff. ad SC. Trebell.* Item si testator expresse prohibuit detractionem trebellianicae *Nov.* 1. *c.* 2. *v. si vero expressim;* cum in falcidia, et trebellianica eadem ratio currat. Item in casibus, in quibus cessat falcidia, ut infra *nu.* 64. dicetur. Denique ratione eorum, quae imputantur in trebellianicam, ut fructus ex haereditate percepti; si haereditas non pure, sed sub conditione, aut in diem relicta est, exceptis liberis, qui fructus non imputant in quartam *l.* 6. §. *ad SC. Treb.* Item in trebellianicam imputantur legata, fideicommissa particularia, et probabiliter etiam ea, quae implendae conditionis causa accipiuntur, licet ista non imputentur in falcidiam, sed ea solum, quae jure haereditario capiuntur, *l.* 74. 76. *et* 91. *ff. ad L.*

Falc. Ratio disparitatis est, quia haeres gravatus legatis sentit totum onus haereditatis; adeoque non est aequum, legata ei facta imputari in quartam: econtra haeres gravatus fideicommisso, non sentit onus, nisi suae quartae, quam habet; ergo ea, quae capit legata, merito imputantur in quartam trebellianicam, Zoes *tit. ff. ad SC. Treb. in fin.* De fideicommissis utiliter legere poteris in Inst. *l.* 2. *tit.* 23. In Pandectis *l.* 36. *tit*. 1. In Codice *lib.* 6. *tit.* 42. usque ad *tit.* 49.

54. Q. III. *Quis, cui, et quo modo legare possit?* R. 1. Quilibet testari valens, etiam legare potest. et quidem cuicumque capaci institutionis, §. 24. *Inst. de legat. l.* 2. *ff. de legat.* 1. Imo etiam servo ex persona domini, et monacho, qui legatum acquirit monasterio, etsi hoc non sit capax haereditariae successionis, *Clem.* 1, *de V. S.* spuriis saltem de jure Can. aliquid in aliementa,. vel dotem legari potest, *c.* 5. *de eo, qui duxit in matrim,* 2. Legari potest non tantum ab haerede instituto, vel substituto, ut is legatum praester, sed etiam ab ipso legatario; non tamen in plus, quam ei sit relictum *l.* 2. *C. de legat. l.* 70. *pr. ff. de legat.* 2. ne plus gravetur, quam honoretur. At a substituto pupilli exhaeredati nihil legari potest; quia sicut pupillus exhaeredatus gravari non potest, ita nec ejus substitutus, ut legata praestet, *l.* 24. *C. de legat.* 3. Formula verborum in legatis hodie quaecumque esse potest, *l.* 21. *C. eod.* solemnitates vero legatorum in testamento relictorum eaedem sunt quae testamenti; et cens. corruente testamento, regulariter corrunt legata, *l.* 1. *ff. de jure Codicill. l.* 39. *C. de fideic.* nisi testamentum esset nullum ex sola causa praeteritionis haeredis necessarii: tunc enim legata, et cetera capitula firma manent *Nov.* 115. *c.* 3. *in fin. et c.* 4. *etiam prope fin.* At extra testamentum sufficiunt ad legatum quinque testes simul adhibiti *l. fin. C. de codicill.* ibi: *in omni autem ultima voluntate* etc. Cui non contrariatur *c.* 4. *h. t.* quia plus non dicit, quam legatum fieri posse nudis verbis sine Scriptura. Hic semper excipe legata pia, ad quae sufficiunt, duo testes etiam feminae, vel sola manus testatoris: item legata illa, quae ipse haeres a testatore audivit esse relicta *l. fin. C. de fideic.* Possunt autem legata fieri vel pure, vel sub conditione, vel modo, vel causa, vel in diem, de quibus agit Reiff. a *n.* 642. et ea, quae hic quaeri possunt, solvuntur ex supra dictis *n.* 32. et iis, quae de contractibus hoc modo initis tradidi in superioribus titulis, praesertim *tit.* 23. *de solut. a num.* 4.

55. Q. IV. *Quae res legari possint?* R. 1. Res non tantum propriae testatoris, vel haeredis, sed etiam alienae; dummodo testator sciverit esse alienas, alias haberetur pro errante: ita expresse docet Imp. §. 4. *Inst. de legat.* cui consonant *Can.* 5. *Si Episcopus* 12. *q.* 5. Quo casu, si res aliena scienter legatur, tenetur haeres eam redimere, vel si redimere non potest, aestimationem ejus praestare. Nec obstat *c.* 5. *h. t.* nam ibi repro-

batur, non quia legatum est rei alienae, sed quia, invita Ecclesia, res illius a legatario detinebantur, scil. calix, et puer Ecclesiae Consentinae; quae duo regulariter alienari prohibentur. Ceterum licet testator non possit disponere de re aliena per viam vindicationis, tamen potest per viam dannationis, damnando haeredem ad rem redimendam, vel pretium rei praestandum, Et his explicantur *l.* 8. *ff. de jure codicilli l.* 31. *ff. de bonis libert. l.* 49. *ff. de haer. instit. l.* 25. §. 6. *ff. fam. hercisc, l.* 52. *ff. ad SC. Treb.* At institutio fieri nequit super re aliena; cum haeres succedat in idem jus proprium defuncti.

56. R. 2. Res extra commercium humanum existentes legari nequeunt, *l.* 39. §. 8. *et seq. ff. de legat.* 1. nec haeredi sua res propria, §. 10. *in eod. l.* 13. *C. de legat.* cum nichil utilitatis ex tali re proveniat, neque convalescat legatum, si res postea desinat esse haeredis ex regula Catoniana; quae legatum ab initio nullum, non vult tractu temporis convalescere *tit. ff de regula Caton.* Similter si creditori legetur debitum, quod ei debet testator, inutile est legatum §. 14. *In. de legat.* nisi plus esset in legato, quam debito; vel debitum esset sub conditione, aut in diem, et legatum purum, *ibid.* Nec mihi probatur eorum sententia, qui dicunt legato expungi debitum legale; uti est dos, donatio propter nuptias etc. non vero debitum aliud, v. g. ex contractu, ut si testator 100. debuit ex mutuo, et debitum illud legavit creditori; nam quod eo casu creditor possit petere 100. jure debiti, et alios 100. jure legati, nullo textu juris probatur; nisi alia esset expraessa voluntas testatoris.

57. Q. V. *Quomodo legatum vitietur?* R. 1. Si relinquatur sine debitis solemnitatibus, vel in re non legabili, ut patet ex dictis. 2. Si relinquatur personae incapaci, vel indignae *tit. ff. de his, quae ut indignis aufer.* 3. Si relinquatur loco, vel personae incertis, *l.* 10. *et* 28. *ff. de reb. dub.* nam incertitudo vitiat tam institutionem, quam legata; cum non constet de voluntate defuncti. *Excipe* causas pias, quibus indeterminate legata relinqui possunt, *l.* 24. *C. de Episc. et Cler.* et quidem si pauperibus relictum est, distribui debet in pauperes hujus loci, *Nov.* 131. *c.* 11. Si Ecclesiae, vel pio loco, tunc legatum applicabitur ei loco, cui testator specialiter affectus fuit; alias Ecclesiae Parochial, vel pauperiori secundum arbitrium Episcopi.

58. Q. VI. *An inter plures legatarios detur jus accrescendi?* seu ut portio unius deficiens accrescat portioni alterius agnoscentis, seu acceptantis legatum? R. Affirmative, dummodo legatarii sint conjuncti: nam ex praesumpta voluntate testatoris jus vult portionem deficientem instar alluvionis accedere alteri portioni, *l.* 33. *in fin. ff. de usufr.* Est autem conjunctio ista triplex: *re*, *verbis*, *et re*, et *verbis simul.* Illi dicuntur conjuncti *re*, quibus eadem res solida legatur separatim, seu diversis orationibus absque ulla particula conjunctiva, v. g. *Titio lego fundum tusculanum*, *Cajo lego fundum tuscula-*

num. Et hi aliter vocantur *disjuncti*, et legatum *disjunctim* relictum, §. 8. *In. de legat. l.* 1. §. 3. *ff. de usufr. accresc. Conjuncti verbis* sunt, quibus in eadem oratione conjunctis res una relinquitur, sed assignatis partibus indeterminatis, v. g. *Titio, et Cajo aequis partibus lego fundum Tusculanum. Conjuncti re, et verbis sunt*, quibus eadem res in eadem oratione legatur absque partibus expressis, v. g. *Titio, et Cajo lego fundum tusculanum*. Jam certum est inter disjunctos, uti etiam inter conjunctos re, et oratione, dari jus accrescendi. An vero detur inter conjunctos sola conjunctione verbali, dubitatur. Negat Zoes, Govean. Cujac. et alii, sed opposita sententia videtur aeque probabilis, vel forsan probabilior: nam jus accrescendi generaliter admittitur inter legatarios conjunctos §. 8. *In. de legat. l. un.* §. 11. *C. de caduc. toll.* sed verbaliter conjuncti sunt vere, et in sensu juridico conjuncti per *l.* 142. *ff. de V. S. et l.* 89. *ff. de legat.* ubi triplex ista conjunctio admittitur, ergo. Neque exempla ab Imperatore allata restringunt istam regulam, neque partes aeque assignatae: nam assignatio partium tunc tantum tollit conjunctionem, quando partes certae determinantur, v. g. *ex fundo meo Titio lego duo jugera, et Cajo etiam duo jugera:* quo sensu explicantur *l.* 1. *pr. ff. de usufr. accr. l.* 3. *pr. et l. pen. eod.*

59. R. 2. Si ambo legatarii conjuncti concurrant, scindunt legatum, *hoc est*, quilibet suam partem capit, *cit.* §. 8. *In. de legat.* si vero unus deficiat, et nolit, vel non possit legatum acceptare, portio illius accrescit alteri collegatario, *ibid.* Est tamen hic notabile discrimen in legata proprietate, et in legato usufructu: nam ususfructus, qui non ad semel acquiritur, sed singulis momentis debetur, accrescit alteri collegatario sive a principio, sive post acceptationem repudietur: e contra proprietas, quae ad semel, seu uno momento acquiritur, si acceptata est a legatario, et postea repudiata, non accrescit collegatario, sed revertitur ad haeredem: ususfructus vero, sive ante, sive post acceptationem repudietur, semper accrescit collegatario, ob rationem mox datam; quia singulis momentis debetur, et non uno momento; sicut proprietas in solidum acquiritur, *l.* 1. §. 3. *ff. de usufr. accrescendo.* Vide Zoes *tit. ff. de legatis a num.* 35.

60. Q. VII. *Qua actione, et quando legatarius suum legatum petere possit?* R. 1. Legatarius tres habet actiones per §. 2. *Instit. de legat. personalem:* ex quasi contractu, quia haeres adeundo haereditatem, tacite se obligatur legatariis, quod voluntatem defuncti implere velit: *hypothecariam*, quia legatarius in bonis defuncti tacitam habet hypothecam: *rei-vindicationem:* quia legatum a morte testatoris recta transit in dominium legatarii, non re ipsa, sed fictione juris, si haeres haereditatem adjerit, et si legatarius legatum acceptaverit: nam si haeres haereditatem non adeat, omnis vis testamenti, et legati solvitur; cum nemo sit, a quo legata petantur, *l.* 86. *ff. de legat.* 1. et *l.* 181. *ff. de R. J.* si vero haeres haereditatem adeat, et

legatarius legatum repudiet, perinde est, acsi ei legatum non fuisset, *l.* 38. §. 1. et *l.* 86. §. 2. *ff. de legat.* 1.

61. R. 2. Dies legati puri *cedit* statim a morte testatoris; quia tunc incipit deberi: *venit* vero a tempore aditae haereditatis; quia statim peti potest, postquam haeres haereditatem adivit: si autem legatum est conditionatum, existente conditione, dies cedit, et venit, *l.* 213. *ff. de V. S. l.* 5. *ff. quando dies legator. cedat.* ubi plura de hoc legere poteris.

62. R. 3. Fructus, qui sunt pars rei legatae, v. gr. foetus ex pecoribus, et fructus pendentes, debentur legatario §. 10. *In. de legat. l.* 20. *ff. de legat.* 1. imo probabiliter alii etiam fructus, cum legatarius sit dominus rei legatae mox a morte testatoris; ergo et fructum: nam omnis res suo domnio fructificat. Alii tamen probabiliter tenent, quod haeres illos fructus, qui non sunt pars rei, non teneatur legatario restituere, nisi fuerit in mora restituendi, *arg. l. fin. C. de usur. et fruct. legator.* Reiff. a *n.* 681.

63. Q. VIII. ***Quod beneficium habeat haeres excessivis legatis gravatus?*** R. 1. Beneficium falcidiae legis, vi cujus ex bonis testatoris quartam partem deducere potest; et cons. si bona non sufficiunt, quarta ista pro portionaliter detrahenda erit ex legatis, fideicommissis, et mortis causa donationibus, *tit. In. ff. C. ad L. Falc.* ubi plura de hoc legere poteris. Dicta est ***Falcidia***, non a defalcando, sed a Falcidio tribuno plebis, qui libertatem legandi ex L. XII. Tabb. concessam restrinxit, et legem ***Furiam***, qua ultra mille aureos legari prohibebatur, legemque ***Voconiam***, qua plus legari uni vetitum erat, quam haeredi relinqui, recte emendavit, statuendo, ut haeredi saltem quarta pars bonorum obveniret. *pr. Inst. de lege Falcid.*

64. R. 2. Falcidia cessat in multis casibus: 1. In legatis a milite relictis, *l.* 7. *C. ad L. Falc.* dummodo testetur militariter. 2. Si testator expresse prohibuit detractionem falcidiae, *Auth. sed cum C. eod.* ex *Nov.* 1. *c.* 2. ibi: *si vero expressim*, vel si voluit rem legatam esse inalienabilem, et perpetuo mansuram apud successores, *Auth. sed. et ea C. ad. L. Falc.* 3. In legata libertate, vel eo, quod praestandum est pro libertate servorum, §. *fin. In. ad L. Falc.* 4. In dote praelega'a uxori *l.* 57. *ff. eod.* nam in hac uxor capit, quod suum est. 5. In legatis ad pias causas. *Auth. similiter. C. ad L. Falc.* ubi expresse dicitur: *similiter falcidia cessat in his, quae ad pias causas relicta sunt.* Et concordat *Authent.* ista cum suo originali *Nov.* 131. *c.* 12. ubi expresse Imperator loquitur in casu ***insufficientiae***, non vere negligentiae, ut quidam interpretantur: nam pro casu negligentiae, dum haeres negligit solvere legatum pium, inferius disponitur, ibi: ***si autem distulerint*** etc. 6. Qui solvit legata solida, vel scienter, vel ex ignorantia juris, quia non scivit sibi competere falcidiam, solutum non repetit: bene vero si solvit ex ignorantia facti, quia putavit plus esse in hae-

reditate, *Nov.* 1. *c.* 3. Plura de materia legatorum videre poteris in jure civili.

65. Ceterum licet falcidia, et trebellianica origine differant, tamen in effectu aequiparantur; cum haeres per alterutram sibi quartam detrahat, sive ex legatis, sive ex fideicommissis. Imo, ut DD. observarunt, saepe in jure nomen falcidiae pro trebellianica, et econtra usurpatur, ut *l.* 41. §. 3. *in fin. ff. de vulgar. l.* 86. *ff. ad l. Falc.* ubi falcidia accipitur pro trebellianica, et e contra *l.* 1. §. 20. *ff. ad SC. Trebell.* trebellianica pro falcidia accipitur.

§. IV.

De Codicillis.

66. *Codicillus* est ultima voluntas testatoris de bonis suis disponentis sine directa haeredis institutione. Ad valorem ejus requiruntur quinque testes, etiam non rogati, inter quos etiam mulierem adhiberi posse multi docent: et quidem in codicillo scripto subscribunt se, non tamen necessario sigillant: in codicillo autem nuncupativo praecise intersunt, et audiunt voluntatem testantis, *l. fin. C. de codicill.* Excipe codicillum ad pias causas, et inter liberos, pro quo sufficiunt duo testes.

67. Q. I. *Quis codicillari possit?* R. Omnis, et solus, qui testari, *l.* 8. *ff. de jure codicill.* ibi: *codicillos is demum facere potest, qui et testamentum facere potest.* Quodsi quis de Jure communi habilis esset ad testandum, inhabilis vero de jure statutario, posset codicillum facere: quia statutum istud exorbitans restringendum est ad testamentum, non vero ad codicillum extendendum. Porro fieri potest codicillus unus, vel plures, cum, vel sine testamento, ante, vel post illud, nec unus per alterum posteriorem revocatur, nisi sibi contrarii sint, §. 1. *in codicill.* nam codicillus non continet totam voluntatem defuncti, sicut testamentum, sed tantum partem illius.

68. Q. II. *Quid codicillis possit, vel non possit relinqui?* R. 1. Relinqui possunt legata, et fideicommissa etiam universalia: item exprimi haeres, quem testator in testamento instituit. Econtra in codicillis fieri nequit institutio, vel substitutio directa: quia *codicillis haereditas neque dari, neqe adimi potest: ne confundatur jus testamentorum, et codicillorum: et ideo nec exhaeredatio scribi* §. 2. *In. de codicill.* 2. Si codicillis haereditas directo datur, flectitur institutio, et substitutio directa in obliquam, seu fideicommissariam *l.* 13. §. *un. ff. de jure eod.* ut scil. sustineatur voluntas defuncti eo modo, quo potest: quo casu haeres ab intestato, detracta trebellianica, haereditatem restituet fideicommissario in codicillis expresso. 3. At siquis testamentum voluit condere, et illud jure non condidit, non valet tale testamentum in vim codicilli, licet hujus solemnitates habeat *cit. l.* 13. et clare *l.* 1. *eod.* ubi Ulp. ait: *saepissime rescriptum, et constitutum est, eum, qui testamentum facere opinatus est, nec voluit quasi codicillos id valere, videri nec codicillos fecisse:*

nam hic locus est regulae: *quod voluit, non potuit, et quod potuit, non voluit.* Nec obstat, quod testamentum scriptum invalidum, si solemnitates nuncupativi habeat, in probabili sententia valeat in vim nuncupativi: nam testamentum utrumque in eumdem finem tendit, ut haeres instituatur, et testator non decedat intestatus; econtra testamentum, et codicillus per se primo sunt diversa. Excipe, nisi tali testamento addita sit clausula codicillaris, quae optima est expressa, v. gr. *si haec voluntas mea non potest valere ut testamentum; valeat ut codicillus, vel omni meliori modo*: tunc enim testamentum imperfectum valebit in vim codicilli, si hujus requisita habeat. Porro in arbitrio haeredis est, an jure directo totam haereditatem petere velit, an jure fideicommissi dodrantem ob clausulam codicillarem: semel autem electione facta, extraneus variare nequit; bene vero si quis haeres sit ex agnatis usque ad quartum gradum *l. fin. C. de codicill.* De codicillis vide in Institut. *l.* 2. *tit. fin.* in Pandect. *lib.* 29. *tit.* 7. in Codice *lib.* 6. *tit.* 36.

§. V.

Quaestiones de dissolutione Testamenti, aditione, et trasmissione haereditatis etc.

69. Q. I. *Quibus modis testamentum dissolvatur?* R. 1. Olim dissolvebatur lapsu decennii *l.* 27. *C. h. t.* hodie via juris dissolvitur per *ruptionem*, *irritationem*, *et destitutionem*, et facto hominis, seu judicis per *rescissionem*, proposita querela inofficiosi testamenti. Tunc *rumpitur* testamentum, dum testator manet in eodem statu civili, et jus testamenti vitiatur vel agnatione posthumi, vel arrogatione alicujus in filium, qui erant praeteriti in testamento: vel reali mutatione testamenti, v. g. per lacerationem, vel solemnem confectionem novi §. 1. *Instit. de exhared. liber.* §. 1. et *seqq. Inst. quib. mod. testam. infir.* Tunc *irritatur* testamentum, dum testator mutat statum civilem per capitis diminutionem: §. 4. *ibid.* nam si patitur maximam capitis diminutionem per servitutem, vel mediam per deportationem, amittit bona, libertatem, et jura civilia: si vero patitur minimam capitis diminutionem per arrogationem, desinit esse paterfamilias, et bona non habet in sua potestate; ergo pariter desinit testamentum. At professione Religiosa non irritatur, sed firmatur testamentum; quia Religiosus capite non minuitur quoad statum civilem, sed tantum quoad certos effectus a votis pendentes. Tunc *destituitur* testamentum, dum haeres simpliciter repudiat haereditatem sibi delatam, vel praemoritur testatori: ita haec, et plura his affinia habentur *lib.* 1. et *seqq. ff. de injusto rupto.*

70. R. 2. Tunc testamentum *rescinditur*, dum judex ad justam querelam inofficiosi illud cassat. Hodie in communi DD. sententia non est locus *querelae inofficiosi:* nam si liberi, seu haeredes necessarii praeteriti sunt in testamento, vel injuste exhaeredati,

testamentum ipso jure est nullum per *Nov.* 115. *c.* 3. et 4. *in fin. utrobique:* adeoque non indiget rescissione. Quia vero probabile est solam praeteritionem haeredis *sui* facere testamentum ipso jure nullum, dabitur querela inofficiosi aliis haeredibus necessariis, qui in testamento praeteriti, vel injuste exhaeredati sunt, ut defendi in *Disput. civ.* 7. *controv.* 42. Vide Zoes *ad tit. ff. de inoffic. testam.*

71. Q. II. *Quid sit jus deliberandi?* R. Est facultas haeredi ad certum tempus data, ut perpendere possit, an haereditatem adire velit, necne, ne praeponere adeundo decipiatur *tit. ff.* et *C. de jure delib.* Hodie in locum ejus successit *inventarium*, seu *repertorium*, in quo omnes res haereditariae in praesentia notarii, vel aliarum personarum secundum loci consuetudinem adnotantur *l. fin. C. de jure delib.* Effectus hujus inventarii est, quod haeres videns haereditatem sibi fore damnosam, non teneatur eam adire, nec, si adivit, solvere ultra vires haereditatis. Si tamen, non obstante inventario, petat facultatem deliberandi, conceditur ei a Principe unus annus *cit. l. fin.*

72. Q. III. *Quid sit aditio, et repudiatio haereditatis? et quid juris circa illam?* R. 1. Aditio haereditatis est illius delatae agnitio, seu acceptatio, dum quis verbo, vel ipso facto declarat se haeredem esse. Et repudiatio est haereditatis repulsio, seu non acceptatio, *l.* 10. et 88. *ff. de acq. haered. l.* 1. §. *decretalis ff de successor. Edictio. Adire, et repudiare* dicuntur haeredes extranei; *sui* vero dicuntur *se immiscere* haereditati, cum eorum sit, vel ab ea *abstinere* ex beneficio Praetoris §. 2. *in fin. Inst. de haered. qual. l.* 57. *ff. de acq. haer.* ut proinde hodie solus servus sit haeres necessarius, eo sensu, quod necessario adire debeat haereditatem, §. 1. *In. dit* pro quo incommodo libertatem consequitur, *ibid.* Extraneus pro placito adire potest, nisi sit haeres fiduciarius, seu rogatus haereditatem restituere: tunc enim ad eam adeundam cogi potest, ne fideicommissario jus suum pereat, *l.* 4. *pr. ff. ad SC. Treb.* 2. Jus adeundi haereditatem, vel se immiscendi, est de se perpetuum, seu 30. annis durans; nisi judex, vel testator aliud temporis spatium designet; quod *Cretio* a cernendo dicitur: quia haeres sub certa verborum formula cernere, seu decernere debuit, an haereditatem adire vellet: sed formulae istae jam sublatae sunt, *lib.* 8. 17. *C. de jure delib.* Is autem solum adire haereditatem potest, qui se obligare valet: non pupillus, vel minor sine auctoritate tutoris, aut curatoris; imo nec tutor sine consensu pupilli, si is infante sit major, et usu rationis pollens, *l.* 5. 18. *C. de jure delib.* 3. Effectus aditae haereditatis sunt: *jus, et dominium* rerum haereditariarum; quia dominium solo animo acquiri potest: possessio autem sine apprehensione non acquiritur, nisi lex, aut consuetudo aliud habeat, et suppleat apprehensionem corporalem, ut plerumque hodie fit, *l.* 1. §. 16. *et l.* 23. *ff. de acq. poss.* item jura omnia activa, et passiva; et quidem

haeres tenetur debita solvere ex contractu, ex quo defunctus obligabatur suis creditoribus, *lib. fin. Cod. de jure deliber.* legata vero, et fideicommissa tenetur praestare ex quasi contractu; quia adeundo haereditatem tacite se obligavit ad ea praestanda, §. 3. *In. de oblig. ex quasi contr.* Ab his oneribus non liberat se haeres, si postea repudiare velit haereditatem, nisi Praetor ex justa causa concedat restitutionem in integrum, ut minori, Ecclesiae; et quandoque majori ex gravi causa, ut si aes grande alienum antea latuit, et postea emersit, §. 5. *et seq. In. de haer. qual.* Interim gesta a minore sustinentur, ut si quid bona fide vendidit, vel legata solvit, *l.* 44. *ff. de acq. haered. l.* 22. *ff. de minor.* licet solutum a legatariis revocari possit conditione indebiti, *l.* 5. *ff. de condict. indeb.* Denique effectus aditae haereditatis est trasmissio illius in haeredem haeredis, ut *seq. q.* dicetur. 4. Repudiare haereditatem potest omnis, quiacquirere, *l.* 8. *ff. de acq. haered.* non tamen pupillus sine auctoritate tutoris, et insuper decreto Praetoris. *l.* 5. *C. de repudiand. haered. l.* 5. §. 8. *ff. de rebus eor.* Minor vero saltem sine decreto Praetoris valide repudiat *l. fin. C. de repud. haered. l.* 24. §. 2. *ff. de minor.* laesus tamen restituitur, *ibid.* Et quia Ecclesia comparatur minori, et non pupillo, nisi viduata sit, etiam Praelatus absque solemnitatibus canonicis valide repudiat haereditatem, ut dictum supra *tit.* 13. *de reb. Eccl.* Effectus repudiatae haereditatis est, quod repudians eam amplius adire non possit, nisi esset haeres suus re integra, vel minor contra repudiationem restitueretur, *L.* 4. *et fin. C. de repud. haer.*

73. Q. IV. ***Quando haereditas transmittatur in haeredem haeredis?*** R. 1. Regulariter loquendo, haereditas adita transmittitur, non adita, non trasmittitur, *lib. un.* §. 5. *in novissimo C. de caduc. toll.* Excipe 1. jus, seu potentiam ***suitatis***, vi cujus haeres suus, qui in potestate defuncti fuit, transmittit ad suos haeredes haereditatem, etiamsi illi se non immiscuerit. 2. Jus, seu potentiam *sanguinis*, vi cujus consanguinei, ut liberi emancipati, haereditatem non aditam transmittunt ad suos haeredes, *cit. l. un.* §. 5. *C. de caduc. toll. l. un. C. de his, qui ante apert. tab.* 3. *Jus deliberandi*, vi cujus bareditas deliberantis de illa adeunda transmittitur ad ejus haeredes, *l.* 19. *C. de jur. delib.* Quibus juribus emendantur jura antiquiora, ut *l. un. C. de caduc. toll.* ubi extraneus haereditatem non aditam non transmittit. Ceterum sive sui, sive extranei repudient haereditatem, cum omni jure se abdicent, nihil transmittunt ad suos haeredes.

74. R. 2. Substitutus vulgariter non impedit transmissionem ex jure sanguinis, vel ex juro deliberandi, *l. un. C. de his, qui ant apert. tab.* imo nec ex jure suitatis *l.* 80. *ff. de acq. har.* nam substitutio, *si haeres non erit*, intelligitur positive, *si se abstinuerit*, vel si nec ipse haeres erit, nec nomine suo alium haeredem fecerit per transmissionem. Idem dic de conditione:

si voluerit, cum satis vel sit per haeredem haeredis. Econtra nuda existentia haeredis sui non escludit substitutum, nisi haeres per se, vel per suum haeredem inmisceat se haereditati: alioquin si ille, vel iste abstineat, locus est substituto, cum conditio impleta sit, *si haeres non erit*.

75. R. 3. Fideicommissarius mortuus ant haereditatem a directo haerede aditam, transmittit fideicommissum ad suum haeredem: ita com. contra Azon. ex *lib.* 44. *pr. ff. ad SC. Trebell.* nam a morte testatoris, sicut dies cedit, ita continuo jus acquiritur fideicommissario universali, *l.* 25. *pr. ff. ad SC. Trebell.* sed jus quaesitum transmitti potest, ergo. A fortiori legata, et fideicommissa particularia transmittuntur, cum statim cedant a morte testatoris legatariis, et fideicommissariis, *l. un.* §. 5. *C. de caduc. toll.* In quo puncto fideicommissarius est favorabilior haerede directo, cui ante aditionem nihil juris acquiritur, sed procedit reg. generalis: haereditas non adita, non transmittitur, *l.* 1. *C. de jure deliber.* Plura de his vide in Civilistis, *tit. ff. de acq. haered.*

76. Q. V. *Quomodo tabulae testamenti aperiantur?* R. In hoc potissimum servatur consuetudo cujusque loci: securissimum autem est testamenta aperiri coram magistratu, ut ibi publica fide donentur, vel saltem coram viris honestis, *l.* 7. *ff. quemadm. testam. aper.* Si tempore aperturae testes sint mortui, testamentum solemne scriptum videtur subsistere; cum solemnitates adhibitae etiam post mortem probent, sicut instrumentum publicum; at nuncupativum corruit, quia solemniter constare nequit de mente testatoris; nisi super testamento solemniter facto erectum fuisset instrumentum a notario publico. 2. Aperti testamenti copiam petere possunt omnes, quorum interest *l.* 1. *ff. eod.* Haeres tamen legatariis non tenetur edere omnia capitula, sed tantum illa, quae petentem concernunt, *arg. c.* 5. *de instrum.* 3. Haeres, aperto testamento, si omissa causa testamenti vult ab intestato succedere, non est admittendus in casu, quo fraus cuditur, ne relicta in testamento persolvantur, *l.* 1. *ff. si quis omissa*, nam praetor voluntates defunctorum tuetur, ut suum effectum habeant. Imo in veriori sententia haeredibus necessariis non permittitur legitimam suam praeripere et a reliqua haereditate abstinere, tum quia haereditas non est scindenda *l.* 1. *ff. de acq. haer.* tum quia inconveniens est, ut testator partim testatus ex parte legitimae, partim intestatus ex reliqua haereditate decedat, *l.* 52. §. 2. *et l.* 53. *ff. de acq. haer.* 4. Ex SCto Sillaniano, et Claudiano testamentum non est aperiendum in casu, quo dominus occisus est, antequam de servis quaestio publica instituatur, et rei, qui dominum non defenderunt, condignis suppliciis puniantur, *tit. ff. de SC. Silan.* De his vide in Pandect. *l.* 29. *tit.* 3. 4. 5. et in Cod. *l.* 6. *tit.* 29. 32. 35.

77. Q. VI. *Quid juris in casu, quo quis aliquem testari prohibuit, vel coegit?* R. 1. Qui prohibuit testamentum fieri, ut ab intestato haeres esset, vel

compulit ad se haeredem scribendum, vel impedivit, ne, cum haeres esset scriptus, testamentum mutaretur, tanquam idignus repellitur ab omni haereditate; et si solus est, haereditas tota devolvitur ad fiscum, *l. 1. pr. ff. si quis aliquem testator. prob.* Si vero concurrat cum aliis haeredibus scriptis, vel ab intestato venientibus, portio indigni applicatur fisco; reliqua vero haereditas ceteris haeredibus insontibus defertur, ne hi alieno delicto praegraventur. Et similiter legata, et fideicommissa innocentibus extradenda sunt, fisco falcidiam praecipiente, *l. 2. §. 1. 2. ff. si quis aliq. testar. l. 3. §. fin. ff. ad SC. Trebell.* 2. Testamentum metu gravi injusto factum de jure naturali subsistit; quia metus non tollit voluntarium, et coacta voluntas adhuc est voluntas *l. 21. §. 5. ff. quod met. caus.* De jure autem positivo Brunem. Schmalz. et alii, dicunt esse invalidum, quod et ego aliquando ut improbabile tenui: sed oppositum videtur probabilius, ut Menoch. Harppr. Peregr. et alii docent; nam tale testamentum nullibi a jure irritatur; tum quia haeredi sic instituto denegantur solum actiones: tum denique quia ceteri haeredes insontes ex tali testam. succedunt, legatarii legata, et fideicommissarii fideicommissa capiunt *l. 1. 2. ff. si quis aliq.* ergo tale testamentum valet: alias institutiones, legata, et fideicommissa corruerent. Argumenta contraria plus non probant, nisi quod portio indigni, qui metum intulit, confiscetur in poenam delicti *l. 1. pr. ff. et l. 1. C. si quis aliq. testar.* Nec obstat *l. 20. §. fin. ff. qui testam.* nam pro testibus, qui debent esse rogati, id clare expressum est, quod iis coactis, et invitis, testamentum non valet; de testatore autem id expressum non est. 3. Blanditiae, quibus maritus uxorem, vel econtra, suaviter inducit ad condendum testamentum, non nocent blandienti *l. fin. ff. et l. fin. C. si quis aliq. test.* nisi blanditiae, et preces essent armatae, metui, et coactioni aequivalentes.

78. Q. VII. *An haeres teneatur dare cautionem idoneam de servandis legatis, et fideicommissis, et suo tempore praestandis?* R. Affirmative; maxime si legata sint conditionata, aut in diem: vel pura quidem, sed quae moram in exequendo patiuntur, *l. 1. 14. 15. ff. ut legator.* ne scil. bona ista dilapidentur, et voluntas defuncti pereat. Quodsi cautio ista non praestetur, legatarii, et fideicommissarii mittendi sunt in possessionem bonorum legatorum custodiae perpetuae causa, *tit. ff. ut in possessione legator.* Excipe, nisi testator cautionem istam haeredi remiserit, quod et potest lege permittente, *l. fin. pr. ff. ut legator. et l. 2. 4. C. ut in possess. legat.* Quod speciale est, cum testator cautionem remittere non possit fructuario *l. 1. C. de usufr.* disparitas commoda datur ex eo, quia cautio fructuaria datur in favorem haeredis, cui lex praejudicari non voluit per testatorem; econtra cautio legatorum datur in gravamen, et onerationem haeredis, quod onus per taestatorem tolli lex permissit.

§. VI.

De exequutione ultimarum voluntatum.

79. Q. I. *Qui constituere, et constitui possint exequutores ultimarum voluntatum?* R. 1. Testator constituere potest exequutorem testamentarium, unum, vel plures, mares, vel foeminas, majores, vel minores, *c. 3. h. t. l. 15. ff. de alim. legat.* Imo et Religiosus cum licentia sui superioris potest esse exequutor: sine licentia autem illicite agit; acta tamen ejus sustinentur, cum nullibi irritentur, exceptis Fratribus minoribus seraphici Ordinis S. Francisci, qui nec cum licentia superioris munus exequutoris supscipere possunt, *Clem. 1. §. item quod v. cumque de V. S.* Nemo tamen regulariter cogi potest ad hoc munus, cum de se sit privatum, nisi necessitas aliud exposcat, *c. 19. h. t.* et tunc laicus a judice laico, Clericus ab Episcopo, religiosus a suo Praelato cogi poterit. 2. Si testamento nullus datus est exequutor, exequtio etiam quoad legata est poenes haeredes, *c. 3. h. t.* exceptis piis relictis, quorum exeqntio spectat ad Episcopum *l. 28. C. de Episc. et Cler. nov. 131. c. 10.* nisi aliud habeat consuetudo.

80. Q. II. *Quae servanda sint in exequtione?* R. 1. Si exequtioni non est praefixum tempus, ista fieri debet quam primum post aditam haereditatem, saltem intra unum annum; qui a principio est utilis, deinde continuus: secus post negligentiam commissam potestas exequendi, saltem legata pia, devolvitur ad Episcopum *c. 3. h. t.* exequtor vero negligens privatur rebus sibi a defuncto relictis, *nov. 1. c. 1. §. 1. Auth. hoc amplius C. de fideicom. c. 6. h. t.* excepta legitima, qua haeres non privatur. Si tamen neget, vel diu usque ad coactionem judicis differat praestare legata pia, condemnandus est in duplum. *§. 19. In. de action.* Relicta, quibus privatur exequtor negligens, si ad piam causam sunt, vindicat Episcopus pro piis causis: si vero profana sunt, accrescunt haeredibus, vel collegatariis. *Auth. licet C. de Episc. et Cler. et cit. nov. 1. cum Auth.* 2. Exequtor jussus pecuniam expendere in pauperes indeterminate, si nominatim exceptus non est, et vera paupertate laborat, potest sibi aliquam portionem applicare; cum ita vere impleatur voluntas testatoris. 3. Finita exequtione, obligatur executor rationes redere, exceptis minimis, super quibus juramento creditur, et his, quae secretae exequtioni defunctus commissit. Clerici, et Religiosi, etiam exempti, rationem istam reddunt Diocesano suo, in quo puncto ei subjiciuntur, *Clem. un. h. t.* quae dispositio a Religiosis exemptis non videtur exetendenda ad Clericos seculares exemptos, qui rationem reddent Papae; quia forsan Religiosi in his executionibus magis delinquebant; et ideo Episcopo suo subjecti sunt.

81. Q. III. *Quis commutare possit ultimas voluntates?* R. 1. Princeps secularis quoad relicta profana, modo

adsit justa causa, *l.* 4. *ff. de admin. rer. ad civ. pert.* nam voluntates, et bona subditorum stant sub dominio alto Principis: ergo cum iis disponere potest, prout exigit bonum publicum. Idem potest Papa, et Principes S. R. I. in suis territoriis. 2. Relicta pia commutare potest Papa ob generalem administrationem *Clem.* 2. *de Relig. domib.* et probabiliter etiam proprius Episcopus ex *Can.* 6. *v. deinde d.* 32. et Trid. *sess.* 22. *c.* 6. *de refor.* ubi potestas ista videtur Episcopis delegari, ibi: *tanquam delegati Sedis Apostolicae*: nam hoc modo, dum relicta convertuntur in meliorem usum, non tam mutatur, quam declaratur voluntas defuncti. At haeredes, et executores, nisi specialiter hanc potestatem a testatore acceperint, nullo modo mutare possunt voluntatem defuncti, *c.* 3. *h. t. cap.* 16. *de for. comp. Clemen.* 2. *de relig. domib.* nam munus eorum est exequi, non invertere voluntatem defuncti. 3. Ad commutationem sufficit quaecumque justa, et rationabilis causa· ut si voluntas defuncti impleri non possit, vel non nisi difficillime; cum ad impossibile non detur obligatio; vel si in commutatione adsit necessitas, ut tempore pestis, famis, vel evidens utilitas etc. regulariter tamen minor causa sufficit ad commutanda legata profana, quam pia.

TITULUS XXVII.

De Successionibus ab intestato.

Agitur de hac materia in Decreto, *Can.* 2. 12. *q.* 3. *et c. fin.* 12. *q.* 5. Jura antiqua de successionibus ab intestato referuntur in Instit. *lib.* 3. *tit.* 1. *usque ad* 13. in Pandectis *lib.* 37. *et* 38. *fere per tot.* in Codice *lib.* 6. *tit.* 55. *et seqq.* sed hodie obtinet jus novum ex *nov.* 118.

1. *Nota* 1. Successionem esse duplicem: *testamentariam*, quae defertur ex facto, seu provisione hominis, scil. per testamentum defuncti, de qua *tit. praec. et legitimam*, seu *ab intestato*, quae defertur ex sola provisione legis decernentis, quis in bonis defuncti ab intestato succedere debeat. Tunc autem quis dicitur *intestatus*, dum vel nullum fecit testamentum, vel non jure, seu valide, vel id. quod fecit, ruptum, aut alio modo dissolutum est. Porro illi dicuntur succedere *in capita*, quorum quot sunt capita, seu personae, tot sunt aequales portiones: illi vero *in stirpes*, in quibus numerus personarum non attenditur, sed solius stirpis, ex qua descendunt: et ita tres, v. g. nepotes repraesentando suum patrem, seu stirpem, cum patruo succedunt avo; idemque capiunt, quod pater eorum accepisset, idque jure repraesentationis; quia omnes simul unam patris personam repraesentant, §. 6. *et fin. In. de haered. ab intest.*

2. *Nota* 2. Edictum, seu jus successorium esse illud, quod ab haeredibus prioribus non volentibus, vel non valentibus succedere deferebat haereditatem intestati ad haeredes posteriores, *tit. ff. de successorio edict.* Et quidem ex *L. XII. Tabb.* successio fiebat de capite *in caput*, seu *de ordine in ordinem*, ita ut ab uno successionis or-

dine transiretur ad alterum: puta a *suis* ad proximum agnatum, et hoc deficiente, ulterius non procedebatur, sed haereditas immediate devolvebatur ad fiscum. Sed hic rigor juris civilis temperatus est per varia edicta Praetorum, et constitutiones Imperatorum, et coepit successio fieri, non *de ordine ad ordinem*, sed *de gradu ad gradum*, seu *de persona ad personam* intra eumdem ordinem, v. g. ut proximo agnato deficiente, alteri agnato esset jus succedendi. Facti ergo sunt tres ordines. In 1. ordine erant *sui*; quibus deinde exaequati sunt liberi emancipati, eorumque filii: arrogati vero nonnisi existentes in patria potestate. In 2. ordine erant agnati proximi, quibus deinde exaequati sunt remotiores agnati, et agnatae. In 3. ordine erant cognati per lineam foemininam descendentes. De his, si lubet, percurre historiam jurium antiquorum locis in fronte tituli allegatis.

3. Q. I. *Quis sit ordo successionis legitimae, seu ab intestato de jure novo?* R. 1. Succedunt liberi justi cum suis descendentibus. 2. In horum defectu ascendentes. 3. His deficientibus, consanguinei proximi collaterales, sublata differentia inter agnatos, et cognatos, seu progenitos per lineam masculinam, et foemininam: ita *nov.* 118. *c.* 1. 2. 3. 4. Tum 4. deficientibus collateralibus, succedit vir uxori, et econtr. *l. un. C. unde vir.* Ecclesia vero Clerico beneficiato, cui instar uxoris est, *c.* 1. *h. t.* 5. Tandem fiscus secularis in bonis laicorum, et Ecclesiasticus in bonis Clericorum non beneficiatorum *l.* 1. 4. *C. de bonis vacant.* Quae circa haec dubia sunt, in seqq. resolventur.

4. Q. II. *Qui, et quomodo liberi succedant?* R. 1. Succedunt liberi justi, seu ex legitimo thoro nati, vel legitimati per subsequens matrimonium, sive sui sint, sive emancipati, sive adoptati ab extraneo, vel aliquo ascendente, *Nov.* 118. *c.* 1. *l.* 10. §. 1. *C. de adopt.* Econtra filii naturales non succedunt patri, sed aliis liberis deficientibus, dantur duae unciae, inter eos, et matrem concubinam dividendae: reliquae vero decem unciae cedunt consanguineis. Spuriis de jure civ. nihil esset dandum in detestationem tanti sceleris *Nov.* 89. *cap. fin.* at de jure Can. relinquenda sunt eis alimenta *cap.* 5. *in fin. de eo, qui duxit.* In matre, et avia aliud obtinet: nam filii naturales, imo et spurii aequaliter cum legitimis succedunt matri, et aviae, aliisque per lineam maternam ascendentibus, *l.* 8. *ff. unde cognati*, quia respectu matris reputantur pro legitimis; nisi mater esset valde illustris, habens filios legitimos; tunc enim sola alimenta praestanda sunt naturalibus; *lib.* 5. §. 4. *ff. de agnosc. liber. l.* 5. *C. ad SC. Orfician.* 2. Liberi primi gradus, ut filii, et filiae, succedunt aequaliter in capita, seu in portiones aequales: liberi vero secundi gradus, ut nepotes, uti et pronepotes, si concurrant cum liberis primi gradus, succedunt jure repraesentationis in stirpes, seu portionem patris, aut matris capiunt, *cit. Nov.* 118. *cap.* 1. v. gr. tres sunt filii, et mortuo patre intesta-

to, haereditas est 30. millium; ergo quisque capit 10. millia; quod est succedere in capita. Et econtra duo filii sunt praemortui, et multos liberos relinquerunt, liberi cujusque patris portionem capiunt, scilicet 10. millia; quod est succedere in stirpes. Eadem successio obtinet, si soli nepotes existant: nam *cit. cap.* 1. generaliter, et indistincte asserit liberos secundi gradus succedere in stirpes. 3. Si pater repudiavit haereditatem, filii ejus non succedent jure repraesentationis; bene vero patruis succedere possunt jure consanguinitatis, *l.* 6. *C. de legit. haered.* 4. Liberi ex diversis nuptiis geniti, si parificatio prolium non intervenit, quique suo succedunt parenti: patri quidem, qui ex patre, et matri, qui ex matre sunt geniti, *l.* 3. 4. 5. *C. de sec. nupt. Nov.* 84. *cap.* 1.

5. Q. III. *Qui, et quomodo ascendentes succedant suis liberis?* R. 1. Deficientibus descendentibus, pater, et mater succedunt in capita; avi vero, et aviao in stirpes: et quia in ascendentibus non est locus juri repraesentationis, ideo proximior ascendens, v. gr. pater, solus succedit, excluso remotiori, ut avo, et avia materna, qui non subintrant in locum filiae, *Nov.* 118. *c.* 2. 2. Si cum patre, et matre, vel aliis ascendentibus concurrant fratres germani, et sorores defuncti, aequaliter succedunt in capita ex beneficio *Nov.* 118. *c.* 2. §. *si vero:* quod non estenditur ad fratres uterinos ex eadem matre, vel tantum consanguineos ex eodem patre procedentes. At si frater defuncti praemortuus est, relictis liberis, hi subintrant in locum sui patris, et jure repraesentationis cum aliis fratribus succedunt in stirpes *Nov.* 127. *c.* 1. An vero in illo casu, quo omnes fratres germani, et sorores defuncti decesserunt relictis liberis, hi jure repraesentationis cum ascendentibus succedant, dubium est: affirmant Konig, Haunoldus, et alii ex *cit. Nov.* 127. ali vero negant, quia dicta *Nov.* est correctoria Novellae 118. *cap.* 3. adeoque restringi debet ad casum, quo nepotes cum fratribus defuncti concurrunt: secus si omnes fratres praemortui sunt, soli ascendentes succedent, exclusis nepotibus. 3. Frater utrinque conjunctus, mortuo patre, non solus, sed cum avo defuncti succedit: ita comm. ex *Nov.* 118. *cap.* 2. ibi; *cum proximis gradu ascendentibus vocabuntur.* Sed mortuo patre, et matre, avus paternus, aut maternus est ascendens gradu proximior: is enim est proximior, quem nemo antecedit, *lib.* 92. *ff. de V. S.* ergo non excluditur, sed una cum fratre germano defuncti concurrit ab intestato. 4. Filio adoptato pater extraneus adoptivus non succedit, sed pater naturalis, *l.* 10. §. 1. *C. de adopt.* Avus vero adoptans succedit, excluso patre naturali, *ibidem vers. si vero pater naturalis* etc. filio tamen arrogato, si pubes moritur, arrogator succedit: impuberis autem bona restituenda sunt consanguineis, *ibid. in fin. et* §. 3. *de adopt.* 5. Pater spuriis nullo modo, filiis naturalibus in defectu liberorum in duabus unciis, mater vero ex asse succedit vel sola, vel cum fratre germano defuncti *arg. Auth. defuncto C. ad SC. Tertull.*

6. Q. IV. *Qui, et quomodo succedant consanguinei collaterales in defectu descendentium, et ascendentium?* R. 1. Succedunt fratres germani (nomine masculino etiam foemininum hic semper intollige) eorumque liberi, exclusis uterinis, et pure consanguineis, *Nov.* 118. *c.* 3. *auth. cessante. C. de legit. haered.* nam in germanis adest duplex vinculum, agnationis per patrem, et cognationis per matrem. His deficientibus succedunt fratres consanguinei, et uterini; et quidem aequaliter, si discreti sunt; si vero mixti, tunc consanguinei in bona paterna, uterini in bona materna; et utrique aequaliter in alia bona communnia a defuncto acquisita succedent, *l.* 13. *C. de legit. haered.* licet Fach. Schimier, et alii, in omnia bona aequalem successionem eis attribuant ex *Nov.* 118. *c.* 3. *v. his autem non existentibus*, ubi *citat. l.* 13. dicunt esse correctam. 2. Fratres germani succedunt in capita: filii vero eorum cum aliis fratribus concurrentes tantum in stirpes *cit. Nov.* 118. c. 3. *auth. cessante C. de legit. haered.* Hoc autem jus repraesentationis in linea transversa non extenditur ultra fratrum, et sororum filios, licet in linea recta pertingat in infinitum, *Nov.* 127. *c.* 1. At si extent soli filii fratrum germanorum, illi soli succedunt: et quidem in capita, arg. ducto ab aliis collateralibus inferioribns, qui pariter in capita succedunt, *cit. Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.* Et hanc sententiam Carolus V. firmavit in comitiis Spirens. *ann.* 1529. nam nepotes isti, tali casu, non jure repraesentationis, sed jure proprio consanguinitatis succedunt. 3. Liberi ex fratribus consanguineis, et uterinis, si soli sint, succedunt in capita: si vero extent fratres consanguinei, aut uterini, videntur repelli ab omni successione cum istis habenda: nam jus repraesentationis conceditur tantum liberis fratrum utrinque conjunctorum, seu germanorum *cit. Nov.* 127. *cap.* 1. nisi consuetudo sit, ut succedant in stirpes. 4. Ceteri consanguinei gradu proximi tandem vocantur: et quidem si plures sint, in capita, *Nov.* 118. *c.* 3. *in fin.* quia ex proprio persona jure conjunctionis, non jure repraesentationis succedunt. 5. Fratres arrogati, si non praecessit emancipatio, sibi invicem succedunt, *l.* 2. §. 3. *ff. de suis. l.* 10. §. 1. *et fin. C. de adopt.* 6. Illegitimi habentes communem patrem, sed non matrem, nullo modo sibi succedunt; quia nec sunt agnati, nec cognati; cum agnatio ex nuptiis, cognatio per matrem habeatur. At si matrem communem habeant, deficientibus legitimis, tum sibi invicem, tum etiam cognatis per matrem succedunt, §. 12. *Inst. de nuptiis*, §. 4. *Inst. de success. cognat.* 7. Consanguineis omnibus deficientibus, uxor marito, et e contra succedit, *l. un. ff. et l. un. C. unde vir.* imo si uxor pauper sit, et dote careat, cum tribus liberis succedit in quartam partem, cum pluribus in partem virilem; cujus solus ususfructus debetur matri in vita: proprietas vero est liberorum; nisi hi matri praemorerentur, *Auth, praeterea C. unde vir Nov.* 53. *c.* 6. *Nov.* 117. *c.* 5.

7. Q. V. *Quomodo, et in quibus bonis Ecclesia succedat Clerico?* R. 1. Attento jure communi, Ecclesia Clerico beneficiato succedit in bonis Ecclesiasticis superfluis, exclusis etiam legitimis haeredibus, *c.* 1. et *fin. de pecul. Cler.* et haec bona asservantur pro necessitatibus Ecclesiae *c.* 12. *de testam.* aut consignantur successori, vel Canonicis in pios usus eroganda. 2. In bonis patrimonialibus, vel quasi, succedunt Clerico legitimi haeredes, et in eorum defectu Ecclesia, *c.* 1. *h. t.* vel Camera Apostolica, maxime si Clericus non sit beneficiatus per varias Bullas Pontificum Julii III. Pauli III. et IV. Gregor. XIII. etc. quae tamen dicuntur non esse usureceptae in Gallia, Lusitania, et Germania. 3. Bona peregrinorum in hospitali decendentium, si fieri potest, tradenda sunt haeredibus ab intestato succedentibus: secus per Episcopum in pias causas eroganda: et si hospes aliquid ex iis surripuit, triplum restituere tenetur Episcopo, *Auth. omnes peregrini C. commun. de success.*

Hanc auth. approbavit etiam Honor. III. Constitut. Has leges *ann.* 1220. *la* 1. *in ordine apud Bullar. Cherub.*

Circa bona decendentium in nosocomiis, sive condito, sive non testam., sive ad causas profanas, sive pias, non inutile erit pro praxi sub oculos habere sequentia Cong. Conc. responsa ad dubia in Pragen. facultatis testandi 8. *Maii* 1683. *inter Fratres Servorum B. Mariae Virginis Pragae, et sancti Joannis de Deo, praetendentes vigore assertorum privilegiorum, atque consuetudinis, bona morientium in ipsorum nosocomiis, et apud morientes reperta, eorumdem nosocomiorum commodo cedere debere.*

I. An aliquis decedens in hospitali Fratrum Misericordiae Ordinis B. Jo. de Deo, qui in eodem hospitali prius asportaverat pecunias, et alia mobilia, possit de iisdem pecuniis, et mobilibus asportatis disponere per testamentum; ita ut dicti Fratres teneantur tradere dictas pecunias, et mobilia pro adimplenda voluntate defuncti; maxime si dispositio testatoris fuerit ad pias causas, et cum onere missarum? Et quatenus affirmative.

II. An idem dicendum sit, casu, quo dispositio non fuerit ad pias causas.

III. An aliquo decedente in dicto hospitali, nullo condito testamento, ejus substantia ibi asportata cedat totaliter hospitali, exclusis omnibus sanguine conjunctis; praesertim si hospitale de reliquo servetur indemne.

Sac. Cong. R. Ad I. et II. Affirmative, etiam de consensu Partium.

Ad III. Negative; nisi constet de contraria consuetudine legitime praescripta.

Agebatur hic de pecunia, et mobilibus pretiosis secum ad d. nosocomium asportatis ab Antonio Eberto Perusino, quae morti proximus ibidem testamento legavit diversis personis, et signanter Ungaricos centum praefatis Fratribus Servorum cum onere missarum.

8. Q. VI. *Quomodo monasterium succedat novitiis, et professis?* R. 1. In bonis novitii probabilius nullo modo ab intestato succedit, nisi forsan nulli sint consanguinei: ita comm. contra Clarum Decium etc. nam ex una parte jura no-

vitii non devolvuntur ad monasterium, nisi secuta professione: ex altera vero parte non constat monasteriis concessum privilegium succedendi in bona novitii, vel ex eis legitimam percipiendi. 2. Bona omnia Religiosi professi, si ant professionem de illis non disposuit, devolvuntur ad monasterium, non modo quoad dominium, sed etiam quoad possessionem absque ulla corporali apprehensione: ita ***auth. ingressi, et seq. auth. si quae mulier. C. de SS. Eccl. Nov.*** 5. *c.* 5. ibi: *ingredientem*. Quae jura civilia recepta, et approbata sunt a jure Can. *Can.* 7. 9. *caus.* 19. *q.* 3. nam aequum est, ut qui Deo personam suam obtulit, etiam monasterio sua bona relinquat; maxime cum professione secuta, jus disponendi amiserit, et in monasterium transtulerit. Hinc etiam sequitur, quod si postea haereditas devolvatur ad Religiosum, ea cedat monasterio, cui liberum erit illam adire. Excipe 1. Regna, ducatus, et similia bona, quibus annexa est jurisdictio personae laicae, et majoratus pro splendore, et conservatione familiae erectos: haec enim non devolvuntur ad monaster. ***Excipe*** 2. casum, quo pater professus est, et antea liberis suis nihil judicavit: tunc enim voluntate Praelati legitimam illis assignabit, computato etiam monasterio, ut ei virilis portio obtingat, ***cit. auth. si qua, et Nov.*** 123. *c.* 38. quae legitima, cum vicem alimentorum obtineat, statim, non expectata naturali morte patris professi, tradenda est liberis, ut colligitur ex *Can. fin.* 19. *q.* 3. *et c.* 14. *de regular.* Porro huic juri, et privilegio, cum sit humanum, consuetudine contraria derogari potest ex *c. fin. de consuet.* non tamen legibus secularibus, ne bona professi devolvantur ad monasterium, quia laici privilegia monasteriis data revocare non possunt *cap.* 10. *de constit.* nisi Papae auctoritas accedat.

9. Q. VII. *Quid sit bonorum possessio, et quid juris circa illam?* R. 1. Bonorum possessio est ***jus persequendi, retinendique patrimonii, sive rei, quae cujsque, cum moritur, fuit, l.*** 3. §. 2. ***ff. de bonor. poss.*** seu est successio in jus defuncti jure praetorio introducta, et implorato officio praetoris, seu judicis concedi solita. Differt ab haereditate, seu successione civili, quia haec introducta est a jure civili, puta ex lege, SCto, vel constitutione principum, haeredem facit, et nuda voluntate, seu solo animo absque imploratione officii judicis acquiritur, *l.* 20. *ff. de acq. haered.* e contra bonorum possessio introducta est a praetoribus ob aequitatem; haeredem non facit, sed bonorum possessorem: et nuda voluntate non acquiritur, bene vero implorato officio magistratus. In effectu autem non multum differunt haeres, et bonorum possessor, cum in utrumque commoda, et incommoda haereditaria transeant, ***lib.*** 1. 2. ***ff. de bonor. possessionib.*** Item differt a ***possessione rerum***, seu ***bonorum***, quia haec magis est facti, quam juris, et plerumque circa singulas res; e contra bonorum possessio est jus; et quidem circa universitatem haereditatis, *l.* 3. §. 1. *eod.*

10. II. Praetor per bonorum possessionem, vel *adjuvat* jus civile, dum eam concedit haeredibus civilibus, ut institutis dando bonor. possessionem *secundum tabulas*, suos ab intestato per *unde liberi*, et agnatos proximos per *unde legitimi*, vocando ad successionem; vel *supplet*, seu emendat jus civile, dum eos vocat, quos jus civile non vocavit ad successionem, ut filios emancipatos per *unde liberi*, *vel contra tabulas*, cognatos per *unde cognati*; vel *corrigit*, seu mitigat jus civile, dum alieno posthumo, qui jure civili tanquam incerta persona institui non potuit, dat bonorum possessionem, *pr. Inst. de bon. possess.*

11. III. Bonorum possessio est duplex: *edictalis*, qua jus in edictis proponitur circa successiones: et *decretalis*, qua praetor actu decernit, seu per sententiam concedit successionem. Item alia *ordinaria*, quae certa edicti parte continetur: *extraordinaria*, quae in edicto non continetur, sed aliqua lege nova, vel SCto, vel Constitutione conceditur. Item alia ex testamento, ut secundum tabulas: alia ab intestato, ut *unde legitimi* etc.

12. IV. Jure novo justinianaeo sex dantur species bonorum possessionis ordinariae. *Contra tabulas*, quae datur liberis in testamento praeteritis. *Secundu tabulas*, quae datur haeredibus institutis: directa quidem scriptis: utilis vero ex mente legis iis, qui in testamento nuncupativo instituti sunt, *l.* 8. *in fin. ff. de bon. poss. sec. tabul. unde liberi*, quae datur ab intestato liberis suis, emancipatis, adoptatis, seu capite minutis. *Unde legitimi*, quae datur ab intestato agnatis proximis, per lineam masculinam descendentibus. *Unde cognati*, quae ab intestato datur cognatis proximis per lineam foemininam conjunctis: quo etiam spectat successio, qua ex SCto Tertulliano mater liberis, et ex SCto Orficiano liberi matri ab intestato succedebant. Denique *unde vir, et uxor*, quae, nullis extantibus cognatis, datur viro, ut uxori intestatae succedat, et e contra. Denominationes istae desumptae sunt a primis verbis edicti, sicut in interdictis, v. g. *quorum bonorum*, *unde vi* etc. Ceterae quatuor species sunt cassatae, de quibus vide *tit. Inst. de bonor. possess.*

13. V. Species extraordinariae bonorum possessionis sunt variae: ut *Carboniana*, a Carbone praetore introducta, quae datur impuberi, qui filius esse negatur: dilato status judicio usque ad tempus pubertatis, *tit. ff. de carbon. edicto. Ventris*, seu existentis in utero in possessionem mittendi, *tit. ff. de ventre in poss. mittend. Militaris*, quae datur agnatis usque ad quintum gradum, ut possint succedere militi capitis damnato in bonis castrensibus, si bona ejus confiscantur, *tit. ff. de veteranor. militum success.* VI. Hodie bonorum possessiones videntur omnes sublatae; seu potius per Constitutiones imperiales translatae in successiones legitimas ab intestato: licet quoad effectum utiliter permaneant pro illis casibus, quibus haeredes apud magistratum auxilium petunt ad tuendam suam haereditatem.

ut non raro fieri videmus. Notitia theorica plenior de bonor. possessionibus haurienda est ex textu edicti Salviani, et juribus supra in fronte tituli allegatis.

14. Q. VIII. *Quomodo computandi sint gradus consanginitatis in ordine ad successiones haereditarias?* R. Juxta sequentem regulam, quae valet in linea ascendentium, et descendentium, et etiam in linea collateralium: *tot sunt gradus, quot sunt generationes;* seu *tot sunt gradus, quot personae, una dempta*, v. g. ego, et avus distamus secundo gradu, quia mediant duae generationes: una, qua pater meus genitus est, et altera, qua ego genitus sum; vel quia sunt tres personae: ego, pater, et avus, ergo una dempta, remanent duo gradus. Russum in linea collaterali ego, et patruus meus, seu patris frater, sumus in tertio gradu, quia numerantur quatuor personae: avus, patruus, pater meus, et ego; ergo una dempta, manent tres gradus: ego vero, et patrui filius sumus in quarto gradu, quia mediant quinque personae, avus patruus, pater meus, filius patrui, et ego. Nepotes duorum fratrum distant sexto gradu, quia adsunt septem personae: avus, Titius, et Cajus, filii illius, Titii filius, et ex filio nepos, Caji filius, et ex eo nepos. Vide in hac tabella.

Avus.

Patruus 4.	*Pater meus* 3.
Patruelis 5.	*ego* 2.
ejus filius 6.	*filius meus* 1.

Horum ultimorum filii distabunt 8. gradu; et sic de ceteris. In praxi scribe personas in tabella, unam deme, et gradum, quo alter ab altero distat, invenisti. Quare autem in jure Canonico in ordine ad matrimonium, ubi semper duae personae ad illud contrahendum sunt necessariae, aliter gradus isti computentur, dicetur in *lib. 4. tit. de consanguinit.* Unum adhuc hic interrogabis: cur in linea transversa, v. g. inter duos fratres, non admittatur gradus primus? seu cur duo fratres distent gradu secundo? R. Quia duo fratres non sunt inter se proximi cognati, cum tertius mediet, scil. pater, qui singulis eorum est propinquior. Quia vero ex reliquis fratribus, aut sororibus nullus est propinquior fratri eorum, sed aequaliter propinqui, ideo omnes dicuntur aequales gradu, seu in eodem gradu esse, et cons. ad legitimam successionem fratris omnes aequaliter vocantur. Ceterum computatio ista graduum in ordine ad haereditates servatur etiam in jure Can. cum nullibi sit correcta, sed potius approbata ab Alex. II. *Can.* 2. *ad sedem* 35. *q.* 5. ubi etiam ratio datur, cur aliter computentur gradus in ordine ad matrimonium. De gradibus istis vide in Inst. *lib.* 3. *tit.* 6. in Pandectis *lib.* 38. *tit.* 10. ubi etiam nomina consanguineorum, et affinium reperies, uti etiam in Lexicis, et Dictionariis obviis.

15. Q. IX. *Quid sit collatio bonorum, et quid juris circa eam?* R. 1. Collatio bonorum est quarundam rerum in communem haereditatis massam illatio; ea de causa facta, ut haereditas

aequaliter absque injustitia inter cohaeredes dividatur. Et quidem de jure novo sequentia observantur; quae strictim comprehendo etc.

16. R. 2. Ad collationem bonorum tenentur omnes liberi, sive emancipati, sive sui, sive ex testamento, sive ab intestato; dummodo concurrere velint jure universali tanquam cohaeredes ad haereditatem paternam, seu judicium familiae herciscundae, *Auth. ex testamento. et l.* 17. *C. de collationib.* nam liberis inaequalitas fieri potest etiam existente testamento, ut si unus praecipuum quid habeat, alter nihil. Excipe, nisi pater expresse prohibuerit collationem alicujus rei a se datae, *citat. Auth.*

17. R. 3. Illa tantum bona substant collationi, quae, vivo patre, ab ejus recesserunt patrimonio, seu bona profectitia a patre in liberos profecta. Cujusmodi sunt 1. Dos, et donatio propter nuptias; modo sit profectitia, seu data a patre; et omnia ea, quae in legitimam imputantur, *l.* 20. *C. de collation.* 2. Bona filio in Clericum ordinando in vicem tituli assignata: uti etiam bona filio, aut filiae religionem ingressis pro alimentis perpetuis data: nam talia bona vim habent dotis, et donationis propter nuptias; et nisi conferrentur, magna esset inaequalitas inter liberos; ergo sunt conferenda *arg. l.* 20. *cit.* 3. Sumptus facti pro *militia*, puta palatina, hoc est, pro officio palatino habent suos redditus; ita ut emi, et vendi possit, et ad haeredem transmitti *l.* 22. *ff. de legat.* 2. *l. pen. C. de collat.* nam lucrum talis officii, seu militiae palatinae uni filiorum comparatae, non debet cedere in aliorum detrimentum. 4. Debita omnia inutiliter facta, et a patre soluta; ut si filius pecuniam dilapidet in lusu alearum, in potationibus etc. nam talis nequitia, et lascivia non debet prodesse filio. 5. Omnia illa, quae filius furto sustulit patri. Et quia furta similia plerumque occulta sunt, confessarii munus erit talem filium obligare, ut vel ex bonis propriis, si quae habet, restitutionem faciat; vel in divisione haereditatis tanto minus percipiat, quantum sustulit. 6. Impensae omnes, quas pater fecit in poenam delicti a filio perpetrati: nam pietas ista patris solventis non est voluntaria, sed necessaria, ut nocere non debeat aliis prolibus. 7. Lucra omnia profectitia, quae filius fecit ex administratione bonor. pater. In casu magnae industriae, et laboris a filio impensi, aequitas, et benignitas suadet, ut filio pro laboribus praecipuum quid assignetur, sicut assignari deberet institori, seu factori, aut simili administrari. Haec ergo in collationem veniunt; nisi aliqua ex his pater remittat, vel nisi filius contentus portione a patre sibi relicta, abstinere velit a concursu, et judicio familiae herciscundae: tunc enim filius non tenetur conferre, etsi majorem partem habeat, *l.* 1. §. 6. *l.* 2. §. 5. *ff. de collat.*

18. R. 4. Bona quae collationi non substant, sunt: 1. Castrensia, vel quasi-castrensia, et adventitia quoad proprietatem, *l.* 4. *C. fam. herc*isc. imo si pater remisit usumfructum in adventitiis, iste non est conferendus *l.* 4.

§. 2. *C. de bonis, quae liber.* quia videtur non tam amissus a patre, quam non acquisitus illi; cum ususfructus singulis momentis acquiratur, et constituatur, *l.* 1. §. 3. *et l.* 3. *ff. de usufr. accrescend.* 2. Acquisita post mortem patris, et quae titulo, seu jure singulari ex testamento capiuntur, ut legata, fideicommissa, donationes mortis causa *l.* 10. *C. de collat.* nam quae extero jure capiuntur, ex voluntate patris censentur esse praecipua. 3. Impensae factae ad procurandam dignitatem filio, vel pro gradu magisterii, aut doctoratus *l.* 1. §. 15. 16. *ff. de collat.* tum quia dignitas ista cedit in honorem patris; tum quia filio nullum affert lucrum transmissibile: sicut e contra affert militia palatina, quae longe alia est a dignitate. 3. Impensae factae in studia filii, vel in condiscendam artem mechanicam: nam tales impensae vim habent alimentorum, et quasi castrensis peculii, sicut impensae factae propter militiam armatam; maxime cum studia filii cedant in honorem patris. Nec obstat, quod filius per studia deinde multum acquirat: id enim non proficiscitur ex bonis paternis, sed ex industria filii. 4. Impensae factae in solemnitatem nuptialem; cum ista cedat in honorem patris. Secus dicendum de pretiosis vestibus, curribus, equis, annulis, et hujusmodi; quae cedunt in partem dotis, et donationis propter nuptias; et consequenter veniunt in collationem, Gail. et alii. 5. Circa libros, qui dantur filio studenti, est dubium: communior sententia docet, eos non esse conferendos; quia vim habent peculii quasi castrensis, saltem dispositive; praesertim si filii studentes evadant in dignitatem magisterialem, vel fiant advocati, Clerici, aut Religiosi. Gloss. in *l.* 50. *ff. famil. herc̀isc.* 6. An donatio simplex, seu mere gratuita, quae non fit ex causa onerosa, seu necessaria, conferenda sit, magnum est dubium. Et quidem donatio facta filio emancipato, vel facta a matre, aut avo materno, regulariter non est conferenda, *l. pen. C. de collat. l.* 35. §. 2. *C. de inoff. testam.* nisi donatum fuisset cum conditione, seu pacto conferendi; vel inaequalitas poneretur inter cohaeredes, ut quia isti donationes suas conferre debent. Nec obstat *l.* 17. *C. de collat.* nam loquitur de donationibus ob causam; uti sunt dotes, et donationes propter nuptias, non vero de donatione simplici. Probabile etiam est, quod donatio facta filio suo, seu in patria potestate constituto, non sit conferenda: ita communior sententia ex *l.* 18. *C. famil. hercis.* ubi filia post mortem patris id praecipuum habere dicitur, quod pater nomine ejus comparavit, et per *l. pen. C. de collatione*, nec suus, nec emancipatus donationem simplicem conferre tenetur; nisi in duplici casu supra dicto, si pater cum tali conditione donavit, vel inaequalitas sequeretur inter liberos, eo quod ceteri accepta a patre conferre deberent; ergo extra hos casus donatio simplex non est conferenda. ***Ratio est***, quia donatio *suo* facta, vim habet legati, cum non valeat, nisi post mortem patris; legatum autem non est conferendum: tum quia liberi non debent esse deterioris con-

ditionis, quam extranei: sed hi donationem simplicem non conferunt; ergo nec liberi. Oppositum non improbabiliter docet Zoes *tit. ff. de collat. a n.* 25. ex *l.* 13. *C. de collat.* quae tamen lex explicari solet de fundo dato in peculium filii, vel propter nuptias: imo aliqui textum legunt negative: *non postulas.*

19. R. 5. Modus, quo fit collatio, est varius; ut res ipsas conferendo, tantum remittendo, quantum quis a patre accepit: cautionem dando per fidejussores de tanto conferendo, quantum videbitur etc.

TITULUS XXVIII.

De Sepulturis.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementinis, et Extravag. Com. *h. t.* in Decreto 13. *q.* 2. in Trid. S. 25. *c.* 13. *et* 19. *de refor.* in Pandectis *l.* 11. *tit.* 7. 8. in Codice *l.* 3. *tit.* 44. *Nov.* 59. *et* 60.

1. *Nota*, Sepulturam tripliciter posse accipi: 1. Pro ritu sepeliendi mortuos *Can.* 105. *dictum* 1. *q.* 1. 2. Pro jure inferendi cadaver in sepulchrum, *Clem.* 2. *h. t.* 3. Pro loco ad sepelienda mortuorum corpora deputato, *c.* 3. *h. t.* Et quamvis de jure civili, quilibet privata auctoritate, per sepulturam mortui, efficere potuerit locum *religiosum* §. 9. *Inst. de rer. division. et tit. ff. et C. de religios.* tamen de jure Canon. apud Christianos ille solum locus efficitur religiosus, qui auctoritate Episcopi erigitur, et benedicitur ad sepelienda pie decedentium corpora, ut perpetuus usus Ecclesiae docet. Aliter vocatur *coemeterium*, seu *dormitorium* a dormitione fidelium, qui in universali ressurrectione evigilabunt, soletque construi penes Ecclesiam, nisi necessitas, vel alia causa exigat, ut alibi deputetur.

2. Q. I. *An quilibet eligere sibi possit sepulturam in quocumque loco religioso?* R. Affirmative, nisi specialiter prohoibeatur, *c.* 1. *h. t.* nam sepultura est pars ultimae voluntatis: ergo cadit sub liberam electionem; etsi locus sit minus religiosus, ubi, v. g. tantum semel, aut bis per annum missa celebratur, *c.* 2. §. *fin. h. t. in* 6. Cui non obstat *c.* 3. *h. t.* quia videtur loqui de loco minus religioso contrarie, seu non religioso. Prohibentur autem sepulturam eligere infantes, impuberes, et ratione carentes, ob defectum juducii, et Religiosi professi, nisi valde remoti essent a monasterio. Praelati vero, cum in multis proprium velle habeant, absolute eligere possunt sepulturam, licet convenientius in suis Ecclesiis sepeliantur; maxime si regula id statuat.

3. R. 2. Filiusfam. pubes eligire potest sepulturam, cum quoad jura spiritualia non subsit patriae potestati: at pater pro filio impubere nequit eligere sepulturam, nisi consuetudo terrae aliud habeat, *c.* 4. *h. t. in* 6.

4. R. 3. Mandatarius ad eligendam sepulturam, si eam ante mortem mandantis non elegit, post mortem ejus eligere non potest; sed mandans sepeliendus erit in Ecclesia Parochiali: ita volunt

Lapus, Petra, Pirh. etc. ex reg. generali, quia mandatum, re integra, morte mandantis expirat, *c.* 20. *de offic. deleg.* Sed ego ex hoc fundamento non convincor: quia ob speciales rationes mandata extrajudicialia, etiam re integra, non expirant, *l.* 31. *pr. ff. de procur. l.* 9. §. 1. *ff. de jur. dot. l.* 17. §. 2. *ff. de institor. etc.* atqui etiam mandatum, seu delegatio de funerando, et cons. de sepultura eligenda morte mandantis non expirat, ut expresse docet JCtus *l.* 12. § 4. *ff. de religios.* cum tale mandatum ex natura sua respiciat tempus mortis; ergo etiam post mortem mandantis sepulturam ei eligere potest, non secus ac bona ejus distribuere *c* 3. *de testam.* Et cum jure Can. non inveniatur contrarium statutum, censeo hanc posteriorem sententiam juri esse conformiorem; dummodo simile mandatum, sicut ipsa electio sepulturae legitime probetur saltem per duos testes, vel per testamentum, aut codicillum, vel aliam scripturam legitimam. Unus autem testis, licet sit confessarius, regulariter plene non probat; nisi alia adminicula concurrant.

5. R. 4. Qui voto, aut juramento sepulturam elegit, sponte, et sine dolo, illud observare debet, cum non vergat in dispendium salutis aeternae *c.* 28. *de jurejur.* nisi status mutaretur; ut si talis factus sit Episcopus, aut Religiosus; quia circumstantia ista praevisa non fuit. At si Clericus extraneus, vel Religiosus aliquem inducat, ut relicta Ecclesia Parochiali, voto, aut juramento eligat sepulturam in eorum Ecclesia, votum, et juramentum irritum est: inducens vero ad illud incurrit excommunicationem ipso facto Papae reservatam, *c.* 1. *h. t. in* 6. *Clem.* 3. *in fin. de poenis:* qua poena non tenetur Parochus inducens suum Parochianum ad eligendam sepulturam in Ecclesia Parochiali, licet cogendo, illicite agat.

6. Q. II. *Ubi sepeliendus sit, qui nullam sepulturam eligit?* R. 1. In sepulchro suorum majorum, more Patriarcharum *c.* 1. *h. t.* ex Genes. *c.* 25. 49. 50. Quod si diversa sint sepulchra, filius sepelietur in sepulchro avi, et Patris, quibus est propinquior; non vero in sepulchro proavi, et atavi. Si Pater solus sepultus est in alio loco, multi indistincte docent cum Gloss. *c.* 3. *h. t. in* 6. *v. ab antiquo*, filium sepeliendum esse in sepulchro avi, et aliorum majorum: quod verum judico, si Pater fortuito sepultus est in tali loco: at si Pater expresse specialem sepulturam constituit pro se, et suis descendentibus, censeo cum Abbate, et aliis, filium sepeliendum esse in sepulchro patris; quia et hoc antiquum dicitur, et magis congruit filio. 2. Filii naturales, et spurii plerumque sequuntur matrem in sepultura; adoptivi patrem adoptivum, si eo vivente decedant: secus in sepulchro patris naturalis humandi sunt. 3. Uxor ante, vel post maritum mortua, sepelitur in ejus sepulchro: et si hoc maritus non elegit, sepelienda est in sepulchro suorum majorum: maritus vero non est sepeliendus in sepulchro uxoris, sed suorum majorum, nam iuxta *c.* 3. 13. *q.* 2. *unaquaeque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte:* et quidem ultimum, si plures habuit, *c.* 3. *in fin. h. t. in* 6. sed non

e contra: cum vir, et uxor acquiparentur solum, quoad jus maritale; non vero quoad alia jura, ut domicilii, fori, sepulchri, in quibus uxor maritum, non maritus uxorem sequitur: quo sensu explicatur *Can.* 2. *Ebron.* 13. *q.* 2. 1. Clericus beneficiatus, si majorum sepultura careat, et aliam non elegit, sepeliendus est in loco beneficii, cum in eo domicilium contrahat *c.* 29. *de rescript.* et Sacramenta administret, atque percipiat, licet alibi habitet, nisi aliud habeat consuetudo.

Circa infantium sepulturam notandum est statutum Cleri Romani, quod praevio examine Congregationis particularis a Clemente XI. deputatae, legitur in additionibus ejusd. statuti §. 7. *et* 8. *ibi.* Infantes, qui nutricibus alendi extra propriam Parochiam dantur, retinent domicilium in Parochia parentum, atque ad illam pertinent, licet in aliena Parochia decedant. Patre vero orbatos, quousque apud ipsam matrem aluntur, licet in potestate tutorum, non matris existant, de Parochia matris, non tutorum, esse declaramus. Si nutricibus alendi extra propriam Parochiam dentur a matre, domicilium in Parochia matris; si vero utroque parente caruerint, domicilium in Parochia tutorum, non vero nutricum, retinere declaramus. Quod si nec tutores habeant, in Parochia, in qua decedunt, tumulentur.

Educandae decedentes in monasteriis monialium, non electa sepultura, nec habentes majorum sepulcrum, sepeliendae sunt in Parochia, intra quam monasterium situm est, non in Ecclesia monialium: in qua tamen sepeliri poterunt, si ibi eam sibi elegerint: et tunc Parocho ejusdem Parochiae debetur tantum quarta funeralis ex decreto Cong. Conc. in Feretrana 21. *April.* 1742. *ut in Thesaur. resol. tom. II. pag.* 68. *Idipsum dicendum est de secularibus mulieribus in iisdem monasteriis, vel famulatus, vel alia quacumque causa, legitima facultate commorantibus, ac inibi decedentibus; uti etiam disponitur in additionibus ad statutum Cleri Rom. c.* 3. *de jur. elig. sepult. ad* §. 9. *ut infr. n.* 11.

7. Q. III. *Quibus Ecclesiis de jure communi competat jus sepulturae?* R. Omnibus, et solis Ecclesiis Parochialibus, *c.* 1. 3. 10. *h. t. c.* 2. *eod. in* 6. *Clem.* 2. §. *verum eod.* quae jura fundant intentionem Parochi; ita ut alius praetendens jus sepulturae, teneatur illud probare ex jure speciali. Unde in Ecclesia Parochiali sepeliendi sunt omnes Parochiani, qui majorum sepulcbro carent, et aliud non elegerunt, *ibid.* hodie tamen consuetudo obtinuit, ut quis ibi sepeliatur, ubi mortuus est. Item quasi incolae, ut studiosi, famuli, et hujusmodi, qui quasi domicilium fixerunt in loco, ibi pariter sepeliendi sunt, cum et sacramenta inibi perceperint.

8. Q. IV. *Qui ex jure speciali habeant jus sepulturae?* R. 1. Illi solum, quibus id ex speciali privilegio Papa concessit; vel in sua dioecesi Episcopus cum debitis solemnitatibus ad alienationem requisitis. Tale privilegium in corpore juris clausum habent inclytus Ordo Praedicatorum, et Seraphici Or-

dines S. Francisci, *Clem.* 2. *Dudum v. hujusmodi et Extrav.* 2. *Super cathedram v. hujsmodi h. t. inter com.* omnesque alii Regulares in privilegiis communicantes: qua communione gaudet etiam Scholarum Piarum Religio ex Const. Gregorii XV. *Ad uberes* 1622. 15. *Octobr.* Clem. IX. Const. *Ex injuncto* §. *nos prospero*, ibi: *ad fruitionem omnium, et singulorum privilegiorum.* Vi cujus privilegii Regulares sepelire possunt in suis Ecclesiis quoscumque fideles, qui sponte apud eos sepulturam elegerunt.

9. R. In usu hujus privilegii observanda sunt specialia pacta, et consuetudines, quae inter Parochum, et Regulares introducta sunt *c.* 1. *et fin. de pactis in* 6. quibus seclusis, Regulares in delatione cadaveris ad locum sepulturae attendere debent dispositionem Leonis X. in Conc. Later. quam renovavit S. Congreg. edito decreto 1604. 20. *Jan.* his verbis: *Declarat, et statuit, quibusvis Regularibus quorumcumque Ordinum tam mendicantium, quam non mendicantium existant, nullo modo licere Parochias cum cruce processionaliter, aut alias, ad efferenda, et levanda defunctorum funera intrare, vel illa levare, et efferre, nisi vocato, et expectato proprio defuncti Parocho, eoque ibidem praesente, vel nisi requisitus dissentiat, aut venire expresse recuset etc.* Quod decretum praxi, et usu regionum nostrarum firmatum est. 2. Nec haeredes, nec Regulares cogi possunt, ut cadaver defuncti prius ad Ecclesiam Parochialem deferatur, ut ex Constit. Sixti IV. *Regimini* 31. *Aug.* 1474. vel ibidem missae pro defuncto celebrentur: declaravit Rituum Cong. 13. *Julii* 1675. Multo minus, si ex aliena Parochia corpus defuncti devehatur, seu deferatur sine solemnitate funebri ad Regulares in alio loco existentes, requiritur licentia Parochi loci, vel delatio cadaveris ad ipsius Ecclesiam: nam jura plus non requirunt, nisi consensum proprii Parochi, qui in praesenti adest ad hoc, ut corpus parochiani levetur; non vero consensum Parochi loci, ubi Regulares existunt. 3. In actu sepulturae Parochus nullo modo se immiscebit, sed ipsi Regulares cum sua cruce intra suum territorium corpus defuncti ad sepulchrum comitabuntur, missas, et psalmos cantabunt, ut communiter observatur, ex Constit. Clem. X. *Nuper* 18. Jan. 1672. et Rota coram Ratto *decis.* 84. *n.* 6. Id tamen Paroco permittitur, ut si velit, cum stola Ecclesiam Regularium intrare possit, et ibi sepulturae interesse, cum hoc modo non exerceat ullum officium. Plura de his vide in Donato *par.* 3. *tr.* 3. *q.* 19. Bordon. Peyr. Barbos. et aliis fusioribus.

Nota, quod non amplius suffragatur Parocho pro ingressu cum cruce, et stola in Ecclesias Regularium Constitut. Bened. XIII. Pretiosus *ann.* 1725. *haec enim revocata fuit a Clem. XII. ut notavi lib. V. tit.* 33. *de privil. post. n.* 24. *ad cujus revocationis tramitem omnia Urbis tribunalia hodie decidunt, ut videre est in celebri Baren. Juris tumulandi coram Aldrovando* 12. *Jan.* 1733. *et* 29. *No-*

temb. 1743. coram Vajo; ac in Melevitana funerum coram Mellino 23. Novemb. 1744. et novissime ita etiam decisum fuit 4. Feb. 1757. a cong. Episcop. et Regul. in Pientina funerum pro Minoribus Conventualibus, licet eorundem conventus subesset jurisdictioni Ordinarii ob defectum praescripti numeri Religiosorum.

10. R. 3. Regulares in suis Ecclesiis sepelire possunt non tantum suos professos, sed etiam novitios; qui in favorabilibus nomine Religiosorum veniunt: item famulos domesticos, et alios familiares: ita comm. ex repetitis privilegiis SS. Pontificum Clemen. IV. Pauli III. etc. Rodriq. Donat. et alii, dummodo famuli Religiosorum intra septa monasterii moriantur. Si Religiosus in loco propinquo decedat, et si a Parocho Viaticum acceperit, corpus ejus, inconsulto Parocho, levari et ad monasterium deferri potest, nulla pensione data parocho, ut declaravit S. Congreg. 1615. *die* 22. *Maii*, nam talis Religiosus fingitur mortuus in suo monasterio, ejusque sepultura spectat ad Praelatum, tanquam suum proprium Parochum.

11. R. 4. Moniales non participant privilegium *Clementin.* 2. *h. t.* adeo ut in earum Ecclesiis sive interioribus, sive exterioribus nec vir, nec foemina sepulturam eligere possit, ne quidem puella, quae educationis causa in monasterium data est: ita hodie comm. ex pluribus declarationibus Sacr. Congregat. in Feretrana 21. *Nov.* 1603. in Maceratensi 1652. *die* 8. *Nov.* etc. *Vide supra n.* 6.

12. Q. V. *Quid juris in dubio de loco sepolturae?* R. 1. Si lis inter contendentes facile decidi nequeat, defunctus sepeliendus est in Ecclesia parochiali, omni appellatione postposita: nam ex una parte Ecclesia parochialis quoad jus sepulturae habet suam intentionem fundatam in jure, et alteri id praetendenti incumbit onus probandi; ex altera vero parte sepultura hominis non recipit dilationem, *l.* 38. *ff. de religios.* 2. In casu, quo Ecclesia est in possessione juris sepeliendi, corpus in alia Ecclesia sepultum, non est exhumandum, donec titulus proprietatis probetur: nam casus iste, ne vexetur corpus humanum, specialiter exceptus est a regula, quae jubet, spoliatum ante omnia restitui, ut patet ex *c.* 6. *h. t.* ubi exceptiones contra spoliatum admittuntur. 3. Corpus, sive a Parochis, sive a Regularibus sepultum in eorum Ecclesiis, quod certo in alia Ecclesia sepeliri debuit, exhumandum, et isti Ecclesiae cum omnibus, quae ratione funeris accepta erant, restituendum est, *c.* 5. 6. 10. *h. t.* nisi forsan alia compositio fieret: quae utique ad evitandum scandalum, si quod timetur, rigori juris praeferenda est. 4. ex hodierna consuetudine laici licite sepeliuntur in Ecclesia, ut ea solum de causa non sint exhumandi, et ad commune coemeterium transferendi, *Can.* 17. *cum gravia* 13. *q.* 2. licet olim in Ecclesiis non sepelirentur, nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici communiter pro sanctis habiti, *Can.* 15. et 18. *ibid.*

13. Q. VI. *Quibus neganda sit se-*

pultura sacra? R. 1. Paganis, judaeis, alisque infidelibus; quorum corpora exhumari, Ecclesia polluta reconciliari, tigna, et parietes radi, atque lavari debent, *Can.* 28. *d.* 1. *de consecr.* 2. Haereticis, non toleratis, et excommunicatis, saltem si denuntiati sint, et vitandi, nisi in articulo mortis absoluti sint *c.* 3. *et fin.* 24. *q.* 2. *c.* 13. §. *credentes de haeretic.* etsi haeresis primo post mortem innotuerit. Horum corpora exhumanda, coemeterium, et Ecclesia polluta reconcilianda, *c.* 7. *de consecr. Eccl.* 3. Notoriis, et denuntiatis interdictis; nisi ante mortem signa poenitentiae dederint, *c.* 12. *pr. h. t.* 4. Infantibus fidelium sine baptismo decedentibus, uti et catechumenis, licet pro his Ecclesia oret, cum per baptismum non sint ingressi in Ecclesiam. 5. Denique sacra sepoltura carent omnes notorii, et publici peccatores sine poenitentia decedentes, *Can.* 16. *quibus* 13. *q.* 2. cujusmodi sunt usurarii manifesti *c.* 3. *de usur. c.* 2. *eod. in* 6. detentores decimarum Ecclesiasticarum, *c.* 19. *de decim.* raptores, et incendiarii, *c.* 2. 5. *de raptor.* in torneamentis, hastiludiis, et duellis occisi, *c.* 1. *et fin. de torneam. Trid. sess.* 25. *c.* 19. *de refor.* sponte, et deliberate sibi mortem inferentes laqueo, praecipitio, veneno *c.* 12. *placuit.* 23. *q.* 5. nisi delirium eos excusaret a peccato. Is vero, qui tempore incendii, quo mors certa imminet, ex loco alto ad salvandam vitam se praecipitat, non est privandus sepultura sacra, etsi contingat eum ex casu mori: nam sponte id non facit, sed ex gravissima necessitate inter duo mala eligit, quod minus est, et quod probabilius, et certius judicat ad vitam salvandam: quo casu necessitas facit licitum, quod in jure est illicitum. Demum Religiosi proprietarii, *c.* 2. 4. *de statu monach.* et qui negligenter omiserunt confessionem annuam, et communionem paschalem, *c.* 12. *de paenitent. et remiss.* et quotquot in peccato notorio, et manifesto sine poenitentia moriuntur.

14. R. 2. Ossa illius, qui non potuit, et sepultus est in loco sacro, exhumanda sunt, si ab aliis discerni possint: secus non, ne corporibus aliorum fidelium injuria fiat, *c.* 12. *h. t.* Ecclesia tamen non polluitur, nisi in casibus supra dictis, si infidelis, haereticus, et vitandus excommunicatus sepeliatur. Si autem haereticus sit toleratus, ut lutheranus in Germania, illicite quidem sepelitur, Ecclesia tamen non polluitur. In locis, ubi catholicis permixti sunt haeretici tolerati, consuetudo locorum servanda est, quam dira necessitas cohonestat.

15. R. 3. Corpora ultimo supplicio dammatorum, si hi contriti Ecclesiastica sacramenta perceperunt, recte donantur sepultura sacra, *c.* 30. *quaesitum* 13. *q.* 2: nam Ecclesia, quibus sua sacramenta concedit, eis non denegat sacram sepulturam, ergo. Nec obstat *Can.* 12. *ibid.* nam procedit de illis, qui impoenitentes ultimo supplicio affecti sunt. An vero consuetudo illa, vi cujus cadavera mortuorum in patibulo, furcis, et rotis, insepulta manent, sit rationabilis, et tolerabilis, a multis dubitatur: multi negant ex *cit. Can.*

30. *et l. 1. et fin. ff. de cadaver. punitor.* quia mors omnem poenam solvit; adeoque pium, et christianum esset, ut cadavera ista ad Ecclesiam, vel coemeterium deferrentur a cognatis, vel aliis quibuscumque, qui ea peterent: et missae cum precipus pro talibus defunctis celebrarentur, ut in quibusdam locis observatur. Multi tamen consuetudinem istam dicunt rationabilem, ut, non quidem passim, sed in atrocissimis, et gravissimis sceleribus cadavera damnatorum, etiam pie decedentium, insepulta ad terrorem, et exemplum aliorum maneant, cum id multum cedat ad utilitatem publicam, Covar. Berez. Perta etc.

16. R. 4. Qui scienter, sponte absque vi, et gravi metu, per se propriis manibus in loco sacro sepeliunt, vel mandato suo sepeliri faciunt excommunicatum non toleratum, nominatim interdictum, vel usurarium manifestum, praeter culpam mortalem, incurrunt excommunicationem ipso facto; a qua absolvi non debent, donec ad arbitrium Dioecesani satisfecerint bis, quibus tali facto injuria facta est, *c.* 2. *pr. de haeretic. in* 6. quae poena non debet extendi ad portantes; nisi cum effectu corpus tumulent in loco sacro: multo minus ad crucem ferentes, vel psalmos canentes, aut comitantes; quia hi tantum remote cooperantur tali sepulturae.

17. Q. VII. *An sepultura emi, vel concedi extero possit?* R. 1. Licet locus profanus deputandus in sepulturam vendi, et emi possit; ipsa tamen sepultura, seu locus sacer, citra simoniam vendi, et emi nequit, *Can.* 12. *et seqq.* 13. *q.* 2. nam sepultura est locus sacer, et religiosus; et cons. extra commercium humanum, ut vel ipsi Gentiles agnoverunt, *l.* 6. §. 2. *et seqq. ff. de divis. rer. et* §. 7. *Inst. de rer. divis.* Ex aliis autem justis titulis potest aliquid peti, et accipi pro sepultura, v. g. pro conservatione coemeterii, aut capellae, pro sustentatione ministrorum, pro loco dignore, et obligatione alium non admittendi in tale sepulcbrum: et si ex pia consuetudine fideles solent aliquid offerre. R. 2. Habens proprium sepulchrum, potest alios ad idem admittere: uti sunt sepulchra familiaria, et haereditaria: nam communicatio, et concessio in his spiritualibus, modo absit simonia, nullibi vetatur.

18. Q. VIII. *Quid sit portio Canonica Episcopalis, et Parochialis?* R. 1. Portio Can. Episcopalis est quarta pas mortuariorum, seu funeralium, hoc est obventionum, bonorum mobilium, et immobilium, quae inferioribus Ecclesiis, et piis locis intra dioecesim sitis per ultimam voluntatem a defuncto pro anima sua relicta sunt, *Can.* 25. *et seqq.* 12. *q.* 2. *et c.* 16. *de off. ord.* De consuetudine portio ista est varia pro varietate locorum, *c.* 15. *de testam.* imo in multis locis in desuetudinem abiit. Datur autem quarta ista ratione Superioritatis, oneris pastoralis, et communicationis inter Episcopum, et inferiores Ecclesias intercedentis, *c.* 15. *de testam.* Cessat autem portio ista in seqq. casibus: 1. Si testator reliquit Episcopo suam portionem cum conditione,

ne quartam ex relictis detraheret. 2. Si quid relictum est ex speciali causa, v. g. ex donatione inter vivos, pro anniversariis, pro fabrica, et ornamentis Ecclesiae, pro pauperibus studiosis, et virginibus dotandis etc. 3. si quartae praescriptum est praescritione quadragenaria, *c. 4. de praescript.* 4. Si a tali quarta locus sacer per privilegium eximatur; sicut eximuntur omnia monasteria ex communiori sententia; et maxime monasteria exempta: nam quarta ista pertinet ad legem dioecesanam, a qua monasteria, praesertim exempta, immunia sunt, ut dixi *tit. de off. ord. n.* 17. Nec obstat *Can.* 23. *et seqq.* 12. *q.* 2. *Can.* 60. *constitutum* 16. *q.* 1. *c.* 15. *de testam.* nam hi, et similes textus generales non includunt monasteria, praesertim exempta, quae a talibus pensionibus liberantur, consuetudine jura antiqua ita interpretante.

19. R. 2. Portio Canonica parochialis est quarta funeralium omnium ex illis rebus, quae ratione corporis extra propriam parochiam tumulati obvenerunt illi Ecclesiae, in qua corpus Parochiani sepultum est *c.* 8. *h. t.* puta ex intorticiis, candelis circa cadaver accendi solitis, ex pecuniis ratione funeris datis, et similibus: in quibus tamen maxime spectanda est consuetudo. Cessat autem portio ista, si quid ex speciali causa relictum sit, v. g. pro anniversario, pro fabrica Ecclesiae etc. R. 3. Omnia monasteria, etiam exempta a jurisdictione Episcopi, tenentur parocho praestare suam portionem parochialem; nisi specialiter privilegiata sint, et immunia a quarta funeralium; sicut omnia monasteria Mendicantium, et cum his in privilegiis communicantium ex privilegio Julii II. Leonis III. Pauli III. Nicolai V. etc. Donatus, et alii passim ex pluribus declaration. S. Congreg., et decisionibus Rotae. Quo privilegio etiam Religionem nostram Scholar-Piarum gaudere est extra dubium. Porro circa usum horum privilegiorum attendi debet decretum Trid. *sess.* 25. *c.* 13. *de refor.* juxta quod quarta funeralium, si per 40. annos cathedrali, aut Parochiali Ecclesiae consuevit solvi ante promulgationem Tridentini *ann.* 1563. factam, imposterum integro jure persolvatur, non obstantibus privilegiis quibuscumque. E contra illa monasteria privilegiata, quae pluribus annis, quam quadraginta, promulgationem Tridentini praecedentibus non solebant solvere quartam funeralium, vel quae erecta sunt post Tridèntinum, similique privilegio gaudent, non tenentur ad solvendam dictam quartam funeralium. Verum hoc privilegium, quia Ecclesiis parochialibus incepit esse nimis onerosum, revocatum est a Bened. XIII. Const. *Romanus Pontifex* 1725. 4. *Kalen. Maji.* Sed cum modificatione, et restrictione ad solam Italiam, et insulas adjacentes, ut patet ex §. *praeterea* ibi: *ut in Italia, eique adjacentibus insulis* etc. ac proinde in regionibus nostris privilegium hoc manet in suo robore.

20. R. 4. Parochus pro actu sepulturae nihil exigere potest de jure communi, *Can.* 15. *praecipiendum* 13. *q.* 2. nisi consuetudo vigeat, ut moderatum

quid petatur; praesertim si parochus non habeat aliunde competentem sustentationem. Hac consuetudine attenta, Parochus pensionem istam exigere potest, etsi defunctus sepeliatur in Ecclesia privilegiata, quae ad quartam funeralium non tenetur: quia privilegium hoc, licet extinguat jus quartae, non tamen extinguit jus consuetudine quaesitum ad portionem consuetam ratione Stolae, ut vocant, secundum morem dioecesis, aut loci, in quo Parochianus mortuus est.

Connexio praecedentium, et consequentium.

Ultimae voluntates terminatae sunt in sepulturis, in quibus jura parochialia incipiunt, et continuantur in duobus seqq. titulis.

TITULUS XXIX.

De Parochiis, et alienis Parochianis.

Agitur de hac materia in Decreto 13. *q.* 1. 16., *q.* 1. 5. in Trid. *S.* 21. *c.* 4. 5. S. 24. *c.* 4. 7. 13. *de reform.*

1. *Nota*, Parochiam aliter olim, aliter nunc in jure Can. usurpari: Parochia olim dicebatur certum spatium, intra quod peregrini recipiebantur, eisque Parochus, seu hospes, aut convivator ligna, salemque, seu necessaria ministrabat: *Parochia* hodie dicitur certus districtus, cui Sacerdos praeest. Similiter *paroecia* late significat incolatum, a graeco *paracos*, hoc est, incola *l.* 239. §. 2. *ff. de V. S.* in jure autem Can. *Parochia*, et *paracia* synonymice adhibentur, vel late pro tota dioecesi *Can.* 14. *et* 33. *Apostol. Can.* 4. et *seq. d.* 92. *et cap.* 3. *h. t.* vel stricte pro certa Ecclesia in dioecesi sita, cui rector presbyter praeest: quo sensu Parochia est Ecclesia populo fideli constans, cui praeest rector Ecclesiasticus ad sacramenta, et divina officia ministranda. Sufficiunt autem ad Parochiam decem patresfamilias, seu decem familiae, ut communis docet, et usus Germaniae probat in locis, ubi catholici permixti haereticis vivunt.

2. Q. I. *Unde originem suam habeant Parochiae?* R. Ex potestate, et antiquissima praxi Ecclesiae, jam ab Apostolis coepta, *Canon.* 1. *et seqq. d.* 80. licet principes laici hortatu Episcoporum multum contulerint ad erigendas, et dividendas Parochias: unde nati sunt limites, seu fines Parochiarum, qui ut perpetuo certi maneant, nulla praescriptione tolli, aut mutari possunt *Can.* 4. 5. *et seqq.* 16. *q.* 3. *c.* 4. *h. t.* ne lites, et confusiones jurisdictionum oriantur. Quaestio autem super limitibus dioecesis, et Parochiae orta, cum spiritualis sit circa extensionem, vel restrictionem curae pastoralis, decidenda est a judice Ecclesiastico, *c.* 1. *de pactis c.* 3. *de prob. c.* 1. 4. *h. t.* nisi esset mera quaestio facti, v. g. quando Parochia sit divisa? an iste, vel ille incola ibi receperit sacramenta? de tali enim quaestione, utpote mere temporali, cognoscere potest etiam laicus: siquidem quaestiones meri facti super re spirituali sunt mixti fori, ut alias saepius dixi.

3. Q. II. *Quae sint jura Parochi?* R. 1. Parochus in Parochia, auctoritate Episcopi constituta per *Can.* 11. *nullus* 16. *q.* 7. habet jurisdictionem ordinariam in foro interno, Trid. *sess.* 23. *c.* 15. *de refor.* vi cujus absolvere potest ab omnibus peccatis Papae, vel Episcopo non reservatis; etsi Parochianum suum audiat in alieno territorio: cum sola jurisdictio contentiosa fori externi extra territorium proprium regulariter exerceri nequeat, *c. fin. de Constitution. in* 6. *l. final. ff. de jurisd.* 2. Habet jus fontis baptismalis: non tamen necessario, quia possunt dari Parochiae dependentes ab una matrice Ecclesia, in qua sola sit fons baptismalis. 3. Habet jus dispensandi Eucharistiam, Viaticum, Extremam unctionem, solemizandi, et benedicendi nuptias, fontem baptismalem, cineres, palmas, et alia hujusmodi benedici consueta; praedicandi verbum divinum, missas solemnes celebrandi, supplicationes, seu processiones consuetas exercendi, aliasque functiones Parochiales libere administrandi. 4. Habet jus sepulturae, decimarum, primitiarum, et oblationum. 5. Cum Parochus sit ordinarius in sua Parochia, potest delegare suam potestatem alteri sacerdoti idoneo; dummodo sit ab Episcopo approbatus ad curam animarum; maxime ad confessiones audiendas, quam approbationem Parochus dare non potest, cum soli Episcopo sit reservata, *sess.* 7. *cap.* 13. *de refor. et sess.* 23. *cap.* 15. *de reform.*

4. E contra Parochus non habet jurisdictionem in foro externo, *Can.* 38. *de persona* 11. *q.* 1. et ideo de jure communi non potest causas audire, leges, et censuras ferre, in legibus Ecclesiasticis dispensare; nisi quantum ei permittit consuetudo quoad relaxanda jejunia, festa etc. vel nisi ex praescriptione, privilegio, aut consuetudine, aliqua possit in foro externo: quo sensu explicatur, *c.* 3. *de off. ord. c. nemo* 1. *q.* 6. licet in antiquis juribus nomine presbyterorum saepe intelligantur Episcopi.

5. Q. III. *Quae sint obligationes, et officia Parochi?* R. 1. Parochus provisus de beneficio, intra bimestre tenetur coram Episcopo, aut Vicario generali emittere professionem fidei, secus fructus non facit suos, Trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de refor.* 2. Tenetur residere in suo beneficio, non tantum materialiter, sedendo, sed formaliter, et cum effectu, praestando suum officium: atque ideo tanquam pastor obligatur diebus festivis populum verbo divino pascere, rudimenta fidei explicare, hora competenti missam celebrare, alioquin si horam pro placito mutet, et anticipet, causa est, quod multi Parochiani missam non audiant: item in paschate, articulo mortis, et quando Parochiani rationabiliter petunt, tenetur eis poenitentiam, et alia sacramenta administrare, baptizatos, matrimonio copulatos, et mortuos in libro adnotare, dies festos, jejunia, indulgentias, et processiones denuntiare: et cetera omnia, quae ad boni pastoris officium pertinent peragere: de quibus suis locis dictum est, vel in decursu dicetur. Vide Barbos. *de officio, et potestate Parochi.*

Circa obligationem applicandi missam pro populo, vide Elencho VI. n. XLIII. par. I. pag. 84.

Haec fere omnia proportionaliter applicanda sunt Vicariis curatis, praesertim perpetuis. Differt autem Parochus a curato, tanquam species a genere: nam *curatus* a cura dictus, vel est talis pro foro externo, et interno, ut Papa in tota Ecclesia, Episcopus in sua dioecesi, Praelatus regularis in suo monasterio: vel pro foro externo tantum, ut Archidiaconus de jure, et Vicarius Episcopi, in quibus ordo Sacerdotalis non requiritur: vel pro foro interno tantum; in qua significatione communiter accipitur *curatus*, cujus principalior species est *Parochus*, qui frequenter in jure vocatur *persona*, seu *rector Ecclesiae*, *plebanus*, ad differentiam inferiorum curatorum, uti sunt Vicarii perpetui, et temporales.

Circa Parochum ex decretis S. Con. per extensum relatis a Benedicto XIV. in Institutionibus Ecclesiast. Institut. 9. 10. 17. *et* 94. *notanda sunt sequentia.*

I. *Quoad idoneitatem Parochi tam secularis, quam regularis pro audiendis confessionibus vide Elenc. VI. n. XVII. part.* 1. *pag.* 68.

II. *Quoad praedicationem verbi Dei; satis esse, etsi formaliter non praedicet ut saltem dominicis, et festis diebus plebem sibi commmissam pro sua, et illius capacitate pascat salutaribus verbis. A quo onere se eximere nequit praetextu, vel contrariae consuetudinis immemorabilis, vel quia suppetat copia aliorum habentium SS. Conciones in aliis Ecclesiis ex Const. Benedicti XIII.* In supremo militantis. 23. *Sept.* 1724.

III. *Quoad residentiam; licet sui loco Vicarium idoneum substituat, justamque habeat causam, abesse tamen non posse a sua Parochia, etiam per hebdomadam, nisi causa cognita. et probata sit ab Episcopo, ejusque accedat licentia in scriptis; quae juxta Tridentinum sess. 23. cap. 1. semper debet esse expressa: nisi forte necessitas absentiae repente se offerret, dilationem non patiens hujsmodi licentiam petendi: quo casu quamprimum certior faciendus est Episcopus de discessu, et necessitate, ut de ea cognoscere possit. Pro absentia tamen modici temporis in casibus repentinis sufficere licentiam Vicarii foranei ex sensu S. Cong. firmat Fagnan. in c.* Relatum *n.* 42.

Nec justam causam habentem abeundi extra Parochiam per duos, aut tres menses satisfacere suae conscientiae, si petat licentiam, jurans, se gravem habere causam, quam non expediat manifestare, ut sic petita licentia abesse possit, licet Episcopus non concedat; sicuti, et in casu, quo causam rationabilem expressit, ut talem ab aliis cognitam, non autem ab Episcopo; cum tunc possit, et debeat ad superiorem recurrere.

Neque esse liberum a culpa, et poena amissionis fructuum, si per longum tempus, puta quatuor mensium, morbo gravi instante, recessisset ad curandam valetudinem, non petita licentia, putans bona fide, satis esse evidentiam

causae, nisi periculum fuisset in mora eam petendi.

Neque tandem, abesse posse sine expressa Episcopi licentia, etiam si Parochialis Ecclesia distet per duo milliaria a civitate, et ipse in hac tam diurno, quam nocturno tempore commoretur, exceptis diebus festis, in quibus ad dictam Ecclesiam se confert: sicuti et si resideat nocturno tempore, summoque mane ibi celebrata missa, postea se conferat in civitatem, in eaque diurno tempore totius, vel majoris partis anni commoretur: vel e contra si in Parochia diurno tempore resideat, nocturno autem per totum, vel per majorem anni partem in civitate moram trahat.

Inter causas autem excusantes a residentia personali S. Cong. saepius respondit, non annumerari aeris intemperiem, nec aetatem senilem, nec malam Parochi valetudinem, nec parvum Parochianorum numerum; etiam si essent tres tantum, aut quatuor.

IV. *Quoad administrationem Sacramentorum, si magnus sit numerus Parochianorum, cogi posse ab Episcopo, ut alium sibi adjugant Sacerdotem pro iis administrandis, divinoque cultu peragendo, etiam si Parochiae redditus sint tenues: in quo tamen casu Sacerdoti coadjutori administranda sunt a populo necessaria ad vitae sustentationem.*

V. *Quoad jura Parochialia functiones, et praeheminentias inter ipsum, et Confraternitates laicorum, earumque Cappellanos, et Officiales, notanda sunt sequentia decreta Cong. SS. Rituum per extensum relata ab eodem Bened. XIV. Instit.* 105. §. *IV*

Urbis, et Orbis.

Ad debitum imponendum finem controversis, quae inter Parochos, et Confraternitates saeculares, earumque Capellanos, et Officiales super juribus Parochialibus, et functionibus Ecclesiasticis, nonnullisque praeminentiis, seu praerogativis frequenter exoriri solent in sacrorum Rituum Congregatione ab Eminentis., et Reverendis. D. Cardinale Colloredo propositis infrascriptis dubiis, videlicet:

I. An Confraternitates laicorum legitime erectae in Ecclesiis Parochialibus, habeant dependentiam a Parocho in explendis functionibus Ecclesiasticis non Parochialibus.

II. An dictae Confraternitates erectae in capellis, vel oratoriis, tum publicis, tum privatis, annexis Parochialibus Ecclesiis, et ab eis dependentibus, habeant dictam dependentiam a Parocho quoad dictas functiones.

III. An Confraternitates erectae in aliis Ecclesiis publicis habeant quoad easdem functiones aliquam dependentiam a Parocho, intra cujus Parochiae limites sitae sunt Ecclesiae.

IV. An Confraternitates erectae in oratoriis tum publicis, tum privatis, sejunctis ab Ecclesiis Parochialibus, quoad dictas functiones Ecclesiasticas habeant dictam dependentiam a Parocho.

V. An benedictiones, et distributiones candelarum, cinerum, et palma-

rum, sint de juribus mere Parochialibus.

VI. An benedictiones mulierum post partum, fontis baptismalis, ignis, seminis, ovorum, et similium, sint de juribus mere Parochialibus.

VII. An functiones omnes hebdomadae sanctae sint de juribus mere Parochialibus.

VIII. An Celebratio missae solemnis feria quinta in Coena Domini sit de dictis juribus Parochialibus.

IX. An prima pulsatio campanarum in Sabbato Sancto sit de dictis juribus Parochialibus.

X. An celebratio missarum solemnium per annum, sive pro vivis, sive pro defunctis, sit de dictis juribus Parochialibus.

XI. An Expositio Quadraginta horarum, et benedictio, quae fit super populo, sit de dictis juribus mere Parochialibus.

XII. An expositio, quae fit cum Reliquiis, vel sacris imaginibus, et benedictio, quae cum eis fit super populo, sit de dictis juribus Parochialibus.

XIII. An functiones in praecedentibus octo dubiis, videlicet a dubio quinto ad duodecimum expressae, peragi possint in oratoriis privatis, contradicente Parocho.

XIV. An in dictis oratoriis privatis Confraternitatum per confratres statis horis recitari possint horae canonicae cum cantu, vel sine, absque alia licentia Parochi.

XV. An in dictis oratoriis privatis sit licita celebratio missae privatae, assentiente Ordinario loci, et contradicente Parocho.

XVI. An capellani Confraternitatum possint populo denuntiare festivitates, et vigilias occurrentes in hebdomada absque licentia Parochi.

XVII. An Parochus, invitis confratribus, docere possit doctrinam Christianam in praedictis Ecclesiis, et oratoriis publicis, vel privatis, a Parochiali divisis, et separatis.

XVIII. An in saepedictis Ecclesiis publicis Confraternitatum possint haberi publicae conciones, etiam per totum cursum Quadragesimae, vel Adventus cum licentia Ordinarii, et absque licentia Parochi.

XIX. An in eisdem Ecclesiis possit celebrari missa sive lecta, sive cantata, ante missam Parochialem, sive lectam, sive cantatam.

XX. An ad Parochum spectet facere officium funebre super cadaveribus sepeliendis in saepedictis Ecclesiis, et oratoriis publicis Confraternitatum.

XXI. An intra ambitum earumdem Ecclesiarum fieri possint processiones juxta cujusque Confraternitatis institutum, absque interventu, vel licentia Parochi.

XXII. An eaedem processiones fieri possint extra ambitum dictarum Ecclesiarum absque licentia illorum Parochorum, per quorum territorium transeundum est.

XXIII. An in dictis processionibus capellani Confraternitatum possint deferre stolam.

XXIV. An Episcopo accedenti ad Ecclesias publicas Confraternitatum,

quae non sint Regularium, neque proprium rectorem beneficiatum habeant, porrigendum sit aspersorium a Parocho, in cujus territorio sunt sitae dictae Ecclesiae.

XXV: An earumdem Ecclesiarum, et Confraternitatum rectores, et capellanos possit Parochus, cessante alio speciali, ac legitimo titulo, et ex solo jure Parochialitatis compellere invitos ad assistendum functionibus Ecclesiae Parochialis.

XXVI. An in saepedictis Ecclesiis Confraternitatum neque Parochialibus, neque Regularibus, retineri possit sanctissimum Eucharistiae Sacramentum sine speciali indulto Sedis Apostolicae.

XXVII. Praesupposita facultate retinendi, an possit infra annum publice exponi sine licentia Ordinarii.

XXVIII. An possit Parochus se in gerere in administratione oblationum, vel eleemosynarum in saepedictis Ecclesiis recollectarum; vel capsulae pro illis recipiendis expositae clavem retinere.

XXIX. An in Ecclesia Parochiali confratres, vel eorum capellani immiscere se valeant, invito Parocho, in ejusdem Ecclesiae functionibus, sive Parochialibus, sive non Parochialibus.

XXX. An Confraternitates, sive sint erectae in Ecclesia Parochiali, sive extra illam, possint pro libito, et juxta uniuscujusque peculiaria statuta, congregationes suas facere absque interventu, vel licentia Parochi.

XXXI. An possint propria bona administrare, ac de illis disponere, absque ulla dependentia a Parocho.

XXXII. Quando Parochus eisdem congregationibus intersit de mandato Ordinarii, et tanquam ejus delegatus, an non possit suffragium decisivum ferre. Et quatenus affirmative.

XXXIII. An etiam Suffragium duplex.

Sacra eadem Rituum Congregatio, re mature discussa, respondendum esse censuit.

Ad primum Affirmative.

Ad secundum Affirmative.

Ad tertium Negative.

Ad quartum Negative.

Ad quintum Negative.

Ad sextum Negative; sed benedictiones mulierum, et fontis baptismalis fieri debere a Parochis.

Ad septimum Negative, prout jacet.

Ad octavum Negative, prout jacet, sed spectare ad Parochos.

Ad nonum Negative, prout jacet, sed spectare ad Ecclesiam digniorem, ad formam Constitutionis Leonis X. *l.* 22. §. 14.

Ad decimum Negative, prout jacet; sed licere confratribus dumtaxat in festivitatibus solemnioribus ejusdem Ecclesiae, vel oratorii, ut in Brundusina sub die prima Junii 1601.

Ad undecimum Negative.

Ad duodecimum Negative: et quoad benedictiones cum Reliquiis, et imaginibus serventur decreta.

Ad decimum tertium, satis provisum in Superioribus.

Ad decimum quartum, Affirmative; nisi aliter Ordinarius statuat ex rationabili causa.

Ad decimum quintum Affirmative.

Ad decimum sextum Affirmative.

Ad decimum septimum Negative.

Ad decimum octavum Affirmative.

Ad decimum nonum Negative; nisi aliter Episcopus disponat.

Ad vigesimum Affirmative; quando tumulandus est subjectus Parocho, intra cujus fines est Ecclesia, vel oratorium.

Ad vigesimum primum Affirmative.

Ad vigesimum secundum Negative; nisi adesset licentia Episcopi.

Ad vigesimum tertium Negative, extra propriam Ecclesiam.

Ad vigesimum quartum Negative.

Ad vigesimum quintum Negative.

Ad vigesimum sextum Negative.

Ad vigesimum septimum Negative.

Ad vigesimum octavum Negative.

Ad vigesimum nonum Negative.

Ad trigesimum Affirmative; dummodo non impediant functiones, et divina officia.

Ad trigesimum primum Affirmative.

Ad trigesimum secundum Negative.

Ad trigesimum tertium Negative.

Et ita; salvis tamen conventionibus, et pactis in erectione Confraternitatum forsan factis, concordiis inter partes initis, et a S. Sede approbatis, Indultis, Constitutionibus synodalibus, ac provincialibus, consuetudinibus immemorabilibus, vel saltem centenariis, declaravit, ac decrevit, si SS. Domino nostro videbitur. Die 10. Decembris 1703.

Et facta deinde per me Secretarium de praedictis Decretis SS. Domino Nostro relatione, praevia eorumdem integra lectura, Sanctitas sūa laudavit, benigneque approbavit, et publicari, et non ostantibus quibuscumque aliis in contrarium facientibus, servari mandavit. Die 12 mensis Jan. 1704.

G. Card. Carpineus.

B. Inghirami S. Rit. Cong. Secr.

TITULUS XXX.

De Decimis, Primitiis, et Oblationibus.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementinis, Extravag. comm. *h. t.* In Decreto 13. *q.* 2. et 16. q. 1. *a Canon.* 42. *cum seqq. et q.* 7. *ibid. et Canon. quadragesima* 16. *d.* 5. *de Consecr. et de oblationib.* 10. *q.* 1. 2. *et Canon.* 28. *odi.* 24. *q.* 1. Trid. S. 23. *c.* 18. *et* S. 25. *c.* 12. *de refor.*

1. *Nota* 1. Decimam quoad nomen, esse partem decimam cujuscumque rei, *l.* 2. §. *fin. ff. de pollicitat.* Decima quoad rem, est decima pars fructuum ex certo titulo alicui praestanda. Sunt autem decimae aliae *profanae*, seu *dominicales*, aut *indominicatae*, quae a dominis instar tributi imponuntur agris, et praediis. His affines sunt decimae *temporales*, seu *laicales*, quae primitus debebantur ministris Ecclesiae: sed postea legitima auctoritate separatae sunt a titulo spirituali, et attributae laicis, vel per donationem, vel venditionem, vel in feudum, vel alio modo: et hae fere in omnibus imitantur naturam decimarum dominicalium. Aliae sunt *sacrae*, *spirituales*, seu *mer Ecclesiasticae*, propter connexionem cum titulo spirituali, quae ex omnibus fructibus dantur Ecclesiae,

ejusque ministris in recognitionem supremi, ac universalis dominii divini: et de his in praesenti.

2. *Nota* 2. Decimas Ecclesiasticas dividi 1. In *praediales*, seu *reales*, quae dantur ex fructibus praedii, seu rei; ut agrorum, vinearum etc. et *personales*, quae dantur ex opera, seu industria personae: quibus aliqui addunt *mixtas*, quae partim ex praediis, partim ex industria hominis debentur; ut lana, lac, caseus etc. sed hae communiter accensentur decimis realibus. 2. In *ordinarias*, quae stabiliter debentur; et *extraordinarias*, quae in casu necessitatis a Papa imponuntur. 3. In decimas *materialiter*, *et quoad substantiam* spectatas in quantum important necessariam sustentationem ministrorum Ecclesiae; et *formaliter* spectatas, in quantum important determinationem quotae, seu certae partis decimae, vel majoris, aut minoris.

3. Q. I. *Quo jure debeantur decimae in lege nova?* R. Decimae materialiter spectatae, debentur jure naturali, et divino: at formaliter spectatae, debentur solo jure Ecclesiastico; ita comm. cum S. D. 2. 2. *q*. 87. *ar*. 1. *Ratio* primi est, quia jus naturale dictat alendos esse ministros Ecclesiae, qui fidelibus, ministrando spiritualia, deserviunt: nam dignus est operarius mercede sua, et bovi trituranti non est claudendum os: sed decimae materialiter spectatae important necessariam sustentationem ministrorum Ecclesiae; ergo debentur jure naturali: quod jus expressum, et roboratum est in Sacr. Scriptura *Matth*. 10. *v*. 10. *et* 1. *Cor*. 9. *v*. 7. et 9. ubi Apost. ait, . . *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Ratio secundi*, quia in lege nova nullum reperitur praeceptum divinum de quota decimae partis: praeceptum vero veteris legis de quota decimae, utpote judiciale, jam expiravit; ergo restat, ut determinatio ista quotae, v. g. decimae, nonae, vel duodecimae, aut alterius partis sit juris ecclesiastici, non solum in decimis personalibus, sed etiam realibus, ut communis tenet contra Host. Innoc. et alios paucos; cum neque pro decimis praedialibus hactenus inventum sit aliquod praeceptum Christi; nisi lato modo, quo jus Ecclesiasticum solet *Divinum* dici *c*. 2. *de privil. in* 6. Ex his explicantur *Can*. 47. *decimas*, 16. *q*. 1. *Canon*. 1. *decimas*, 16. *q*. 2. *et c*. 14. 25. 26. *h. t*. et pro his solvendis sufficit auctoritas S. Th. *loc. cit*. nec curandus est P. Reiff. sentiens hic *n*. 15. distinctionem illam quoad decimas formaliter, et materialiter spectatas a solis recentioribus inventam esse.

4. Q. II. *cui debeantur decimae?* R. De jure com. proprio Parocho; ita ut is super jure decimandi habeat intentionem suam fundatam in jure, *cap*. 24. 29. *h. t*. nam decimae ex prima sui origine solvendae sunt Clerico, Sacramenta populo ministranti; sed proprius Parochus ministrat Sacramenta suo populo; ergo. Excipe quartam partem decimarum, quae debetur Episcopo; nisi quadragenaria praescriptione sublata sit, *c*. 16. *de off. Ord. c*. 4. *de prascr*. At de privilegio, prae-

scriptione, aut alio modo, decimae quandoque debentur Episcopo, vel alteri Clerico. 2. In concursu plurium decimatorum decimae praediales, utpote fundo inhaerentes, debentur Parocho, in cujus territorio praedium existit, *c.* 18. 20. 29. *h. t.* personales vero debentur Parocho, a quo sacramenta percipiuntur. In fructibus animalium; ut lana, lacte, butyro etc. distinguendum est: nam pro rata temporis, quo pecora in diversis Parochiarum territoriis pascuntur, decimae proportionaliter dividendae sunt inter Parochos, S. D. *art.* 3. *ad* 2. at si tantum alibi cubant, alibi vero pascuntur, ei Parocho decimae integrae praestandae sunt, in cujus territorio pecora pascuntur; cum decimae istae sequantur naturam realium, nisi aliud habeat consuetudo. Porro Parochus pro exigendis debitis non solum habet titulum *Religionis*, quatenus dandae sunt in recognitionem dominii divini, et supremae excellentiae, sed etiam titulum *justitiae*, quatenus dandae sunt ut merces pro sustentatione Parochi.

5. Q. III *Qui obligentur ad praestandas decimas?* R. Omnes, et soli fideles, qui a Parocho sacramenta percipiunt; etiam haeretici, quia, si vellent, Parochus paratus est eis digne dispositis, sacramenta ministrare. 2. Clerici simplices, ut Clerici, seu ex bonis titulo spirituali acquisitis, v. g. ratione beneficii, vel functionis spiritualis, non tenentur decimas dare; nam *novum genus exactionis est, ut Clerici a Clericis decimas exigant*, *c.* 2. *h. t.* At Clerici simplices ex bonis patrimonalibus, titulo temporali acquisitis, v. g. ex contractu, donatione, haereditate, legato, aut simili titulo, tenentur decimas dare, *cit. c.* 2. *in fin.* nam tales Clerici subsunt Parocho, et spiritualia ab eo recipiunt, sicut alii fideles; ergo obligantur ratione personae suae ad decimas. Insuper Episcopi, curati, et quicumque Clerici tenentur ad decimas praediales ex fundis patrimonialibus solvendas, ut *seq. q.* dicetur. 3. Monasteria omnia de jure comm. tenentur ad decimas, *c.* 3. 4. 8. 10. *h. t.* nam etiam a Parocho divina recipere deberent. Varia tamen privilegia jus istud immutarunt, ut infra dicetur. 4. Pauperes in extrema necessitate, ubi omnia sunt communia, non tenentur solvere decimas; bene vero in necessitate communi, et etiam gravi, cum nullo jure excusentur: licet necessitas gravis cohonestet dilationem solvendae decimae. 5. Si dominus, et colonus percipiunt fructus ex fundo locato, uterque pro rata tenentur ad decimas: at si dominus percipit solum pretium, istud recipiet indecimatum; decimas vero ex fructibus praestabit colonus, *c.* 24. 26. *h. t.* 6. Successor singularis in praedio, si ita non est conventum, non tenetur solvere decimas, prioribus annis ab antecessore non solutas *arg. c.* 33. *h. t.* ubi onus decimarium imponitur fructibus: ergo ille tenetur solvere decimas, qui fructus percepit indecimatos, scilicet antecessor. *Nec obstat*, quod tributa non soluta exigi possint a possessoribus, *l.* 7. *ff. de publican.* nam decimae non proprie, sed similitudinarie tantum dicuntur tributa *Can.* 66. *decimae* 16. *q.* 1.

6. Q. IV. *Ex quibus bonis solvendae sunt decimae?* R. Ex omnibus bonis, seu fructibus, natura, vel industria acquisitis, *c.* 6. 21. *h. t.* modo sint juste acquisita; cum aliena suo domino restituenda sint. Quaesita ex operis illicitis, v. g. ex quaestu corporis per se substare deberent decimationi; ne turpis lucrator melioris sit conditionis, quam honestus: Ecclesia tamen ex talibus turpibus lucris non solet decimas accipere, *c.* 23. *h. t.* ibi: *de omnibus, quae licite potest acquirere, decimas erogare tenetur.*

7. II. Ex praediis decimatione gravatis solvendae sunt decimae, ad quemcumque possessorem praedia ista devenerint, sive ad Christianum, sive ad judaeum, sive laicum, sive Clericum, vel monasterium, sive bonae, sive malae fidei possessorem, *cap.* 16. *et* 32. *h. tit.* nam res cum suo onere transit: secus Ecclesiae saepius defraudarentur, translatis praediis in privilegiatos. Unde si fundus translatus est in Episcopum, vel Parochum alienum; imo etiam si pro dote alterius beneficii, vel Parochiae deputatus est, substat decimationi; cum transeat cum suo onere reali; nisi auctoritate legitima decimae extinctae, vel in alium translatae sint, *Can.* 42. *et seqq.* 16. *q.* 1. *c.* 34. *h. t. ratio* est supra indicata: quia *res cum onere suo transit c.* 33. *h. t.* In divisione parochiae communiter Episcopus subtrahit fundos, eorumque decimas attribuit Parocho novo in suo territorio; nisi alia sustentatio illi assignaretur, ut decimae manerent penes priorem Ecclesiam: ita colligitur ex Trid. *sess.* 21. *c.* 4. *de refor.* et praxis docet id ipsum. Vide Reiff. a *n.* 105. At decimae personales semper debentur Parocho, a quo sacramenta recipiuntur, *c.* 20. *h. t.* Haec ita de jure communi: hodie in solvendis decimis maxime attenditur consuetudo locorum, juxta quam personales fere ubique, et praediales minutae ex certis fructibus dari solitae, in multis locis abrogatae sunt: et consuetudo ista approbatur a jure Can., *c.* 18. 20. *et* 32. *in fin. h. t.*

8. *Dices:* 1. Episcopus ex fundo decimali in se translato non tenetur Parocho solvere decimas: nam Parochus non est pastor ordinarius Episcopi. 2. Si fundus decimalis transferretur, v. g. via legati ad ipsum Parochum, is sibi ipsi deberet dare decimas, quod nugatorium est. 3. Fundi in aliena parochia existentes, etsi antea decimales fuerint; si tamen fiant dotales alterius Ecclesiae, non substant decimationi; quia novum exactionis genus est Parochum a Parocho ex fundis Parochialibus decimas exigere per *c.* 2. *h. t.* ergo fundi non transeunt cum suo onere. Idem dic in casu, quo Parochia una in duas divideretur.

R. *Ad.* 1. Nego antecedens: nam decimae praediales dantur non ex solo titulo pastoris ordinarii, sed etiam in signum recognoscendi dominii divini: item ratione oneris realis, quo fundus antea gravatus fuit, et cum eodem transit *c.* 33. *h. t.* Sic Parochus non est pastor ordinarius monasterii exempti, vel judaei; et tamen ex fundo decimali in eos translati decimas perci-

pit. *Ad* 2. Parochus, ut dominus solvit decimas sibi ipsi ut Parocho, sicut tutor sibi ipsi solvere potest secundum jus Pandectarum *l.* 19. *ff. de administr. tutor.* et ideo decimae ex tali fundo numerandae sunt inter bona Ecclesiastica, et non patrimonialia. *Ad* 3. neg. ant. quia fundi transeunt cum suo onere, nisi auctoritate legitima ab onere isto liberentur: quod plerumque fit, maxime in divisione Parochiarum.

9. Q. V. *Quibus modis detur liberatio a decimis solvendis?* R. Quatuor modis: *privilegio Apostolico, consuetudine, praescriptione, et transactione;* dummodo ministris Ecclesiae congrua sustentatio aliunde competat: quae cum jure naturali sit debita, citra injustitiam nullo privilegio, aut facto hominis tolli potest.

10. R. 2. Regulares omnes exempti sunt a solvendis decimis personalibus; item a praedialibus illis, quae dari deberent ex fructibus hortorum suorum, nutrimentis animalium, et de novalibus stricte talibus, quae fiunt ex terra prorsus inculta, quam suis manibus, seu sumptibus excolunt. Ita constat ex privilegio corpori juris inserto, *c.* 3. 10. *h. t.* 2. Regulares quicumque, nisi quoad hoc specialiter privilegiati sint, tenentur solvere decimas ex fundis decimalibus, qui ad eos cum tali onere translati sunt, *c. pen. h. t.* Si autem terrae antea non erant decimales, ex his in se translatis Regulares non tenentur decimas solvere, ut clare colligitur ex *cit. c. pen. h. t.* cujus dispositionem, uti et sententiam Fagnani, Pirhing., et aliorum restringit Reiff. *n.* 65. ad Cistercienses, et Hospitalarios: sed non videtur advertisse ad generalem textum *c. fin.* §. *pen. h. t. in* 6. ubi haec habentur: *Ceterum iidem Religiosi tam exempti, quam non exempti, de terris, et possessionibus acquisitis hactenus, et modo acquirendis decimas integre solvant illis Ecclesiis, quibus eaedem possessiones, et terrae prius fuerant decimales, nisi super hoc speciali jure, vel privilegio sint muniti.* Ubi vides, quod Regulares ex solis fundis, qui antea erant decimales, decimas solvere teneantur; non vero ex fundis, qui antea non erant decimales. Porro privilegium non solvendi decimas, cum sit exorbitans a jure comm. ultra propriam significationem extendi non debet nec ad illum casum, quo Ecclesia enormiter laederetur *c.* 9. *h. t.* Amittitur autem praescriptione extinctiva, seu usu contrario, dum privilegiati per 40. annos decimas solvunt, *cap.* 15. *de privileg.* quo corrigitur jus antiquius admittens contra Ecclesias praescriptionem trecenariam *cap.* 6. *eod. cap.* 3. *de praescr.* nisi velis *cit. cap.* 6. loqui non de praescriptione, sed tacita renuntiatione. Specialia privilegia extra corpus juris vagantia quaeque Religio inspiciat: quia teste Barbos. *de off. et potest. Episc. p.* 3. *cap.* 28. §. 30. hodie fere omnes Regulares exempti sunt a solvendis decimis praedialibus ex fundis, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt. Vide Portel. *v. decimae*, Rodriq. Donat. etc.

11. R. 3. Consuetudine non solum particulares personae, sed integrae etiam

communitates liberari possunt a solvendis decimis: dummodo ministris Ecclesiae aliunde provisum sit de competenti sustentatione: ita comm. licet speculative oppositum teneat Reiff. a *nu.* 86. nam talis consuetudo nullibi reprobatur a jure: imo in materia decimarum maxime spectandam esse consuetudinem expresse asserunt Sacr. Canones *c.* 18. 20. 32. *h. t.* Idem dic de praescriptione; cum hoc discrimine, quod ad praescriptionem requiratur titulus cum bona fide; tempus vero 40. annorum contra Ecclesiam videtur etiam ad consuetudinem requiri; cum ista consuetudo sit praejudiciosa ministris Ecclesiae, et renuntiatio tacita non facile praesumi possit. *Dices:* laicus per praescriptionem acquirere nequit jus activum decimandi *cap.* 7. *de praescr.* R. Neg. con. nam jus decimandi est spirituale connexive, quod sicut laicus nequit possidere, ita nec praescribere; e contra libertas, seu immunitas a solvendis decimis est quid temporale, seu deobligatio pretio aestimabilis; cujus possidendae, et praescribendae laicus capax est. Et quidem, si praescriptio currat contra Ecclesiam Parochialem, requiruntur 40. anni cum titulo, vel tempus immemoriale sine titulo *c.* 1. *de prascr. in* 6. contra Ecclesiam aliam 40. anni, et contra privatum Clericum 10. anni inter praesentes, et 20. inter absentes, ut dixi *tit. de praescr.*

12. R. 4. Transactione extingui possunt decimae praeteritae: sic enim transigere non prohibetur partibus: at super decimis futuris ultra triennium sine auctoritate Episcopi, et in perpetuum sine consensu Papae transigi nequit, *c.* 8. *de transact. extrav. Ambitiosae de reb. Eccl.* nam talis transactio vim habet alienationis. Pecunia vero jus decimandi remitti non potest citra simoniam; quia daretur temporale pro spirituali, *c. fin. de rer. permut.*

13. Q. VI. *Quibus modis acquiri possit jus activum decimandi?* R. seqq. 1. *Collatione*, seu unione beneficii Parochialis, cui per se annexum est jus decimandi. Quale jus acquirit etiam Episcopus in loco nullius Parochiae; vel si Parochia unita sit Episcopatui, vel mensae capitulari, vel beneficio cujuscumque Clerici; tunc enim obtinens officium, hoc ipso etiam obtinet jus decimandi tali beneficio annexum. 2. *Permutatione:* et quidem si Ecclesiae teneantur jure proprietatis, admittitur compensatio pecuniaria pro excessu secundum dicta *tit. de rer. permut.* ipsum autem jus decimandi, utpote spirituale, citra simoniam permutari, et vendi non potest *c.* 15. 17. 19. *h. t.* nisi auctoritate Apostolica separetur a titulo spirituali: quo casu, cum fiat pure temporale, licite vendi, aut pro aliquo temporali permutari potest. 3. *Infeudatione*, qua Papa ex generali administratione etiam laicis decimas infeudare potest, separando illas a titulo spirituali. Haec vero potestas de novo infeudandi decimas sublata est Episcopis, et aliis Praelatis, *c.* 15. 17. *et* 19. *h. t. et lib.* 1. *Feud. tit.* 6. ne scil. Ecclesiae per nimiam Praelatorum prodigalitatem graventur, et

suis juribus spolientur. Si autem decimae ab antiquo sunt infeudatae, in casu aperturae ab Episcopo reinfeudari possunt; nisi jam incorporatae essent mensae Episcopali. 4. *Donatione* cum solitis solemnitatibus facta. Quodsi laicus justo titulo decimas possidet, eas utpote temporales, non solum cuicumque monasterio, vel Clerico, sed etiam laico donare, vel alio modo transferre potest; cum rei suae dominus sit. At si decimas injust detineat, eas propriae Ecclesiae restituere tenetur, *c.* 19. *h. t.* si ad hoc induci nequeat, de consensu Episcopi permittitur eas transferre ad quemcumque Clericum, praesertim ad conventum Religiosorum; et donatio firma erit, *c.* 7. *de his, quae a Praelato;* quae decisio est in jure specialis. 5. *Transatione*, modo fiat cum cognitione causae, et de consensu Papae, vel Episcopi. 6. *Privilegio Apostolico*, quo multi Episcopi, et Regulares acqisiverunt jus decimandi. 7. *Praescriptione legitima*: et quidem ad praescribendum jus decimandi in aliena Parochia requiruntur 40. anni cum titulo, et tempus immemoriale sine titulo, quisqumque praescribat, sive Papa, sive Episcopus, sive Religiosi, sive Clerici, etiam Parochi alterius Parochiae, *cap.* 1. *de praescript. in* 6. nam Parocho quoad decimas in sua Parochia sitas jus positive assistit: ceteris vero omnibus resistit: Quando autem jus decimandi praescribitur contra alium, et non contra proprium Parochum, requiruntur consueta tempora; scilicet centum anni contra Romanam Ecclesiam. 40. anni contra inferiores Ecclesias, et 10. vel 20. anni contra privatum. Laicus vero, sicut incapax est possidendi jus spirituale decimandi, ita nullo unquam tempore illud praescribere potest; nisi habilitatus sit privilegio Apostolico? quia sine possessione non currit praescriptio *reg.* 3. *in* 6. secus dicendum de decimis laicalibus. Quia vero ex tempore vetustissimo praesumitur, quod laici justo titulo, v. g. ex privilegio Apostolico, vel ex donatione, aut infeudatione ab Episcopis facta (hoc enim ante Concil. Lateranense, et decretum Urbani II. eis licuit), decimas obtinuerint: ideo eas pacifice possidentes, adhuc hodie licite retinere possunt: licet titulum probare non valeant; necque extet fama talis tituli, et privilegii: ita Covar. Joann. Andr. Layman. Reiff. et alii communiter: nam *quibus auctoritatem vetustas dedit, licet jus non probetur, tuendi sunt l. fin. ff. de aqua pluv. arcend.*

14. Q. VII. *An praescriptio, vel privilegium percipiendi decimas extendat se ad decimas novalium? Nota* ante resp. *novalia* aliter accipi de jure civili, aliter de jure Can. *novalia* de jure civ. sunt *terra praecisa, quae anno cessavit, id estinculta jacuit l.* 30. *ff. de V. S. novalia* stricte, et proprie talia de jure Can. sunt terra, seu ager de novo ad culturam redactus, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuerit, *c.* 21. *de V. S.* novalia vero largius accepta sunt terra prius culta, quae aliis fructibus deputatur; ut si ex pratis, vineis, aut pomariis fiant agri; vel si in agro fru-

mentario plantentur vites, seratur cannabis, aut linum, vel inseratur lupulus etc.

15. R. 1. Praescriptio, aut privilegium non se extendit ad novalia stricte talia, *c.* 29. *h. t. c.* 2. *pr.* §. *statuimus eod. in* 6. nam decimae novalium non erant antea possessae, ut suppono; ergo nec praescribuntur, nisi ab initio novalium quasi possessio decimandi legitimo tempore, bona fide continuetur. Privilegium vero decimandi restringi debet: tum quia tempore dati privilegii necdum extiterunt novalia: tum quia jus decimandi privilegio translatum, valde praejudiciosum est Parocho.

16. R. 2. Si novalia facta sint ex fundis non decimalibus, jus exigendi decimas ex novalibus pertinet ad Parochum, sive sint novalia stricte, sive late talia, *c.* 25. 29. *h. t. c.* 2. *pr. h. t. in* 6. nam Parocho jus assistit quoad omnes decimas suae Parochiae. Excipe Regulares, qui ex novalibus stricte talibus, quae suis manibus, et sumptibus colunt, nullas decimas pendunt, ut supra dictum *n.* 10. at si ex fundis decimalibus fiant novalia, decimae ei debentur, qui antea eas percipiebat, sive sit Parochus, sive alius privilegiatus: nam fundus decimalis ei fructificat, qui habet jus decimandi, quisquis ille sit.

Dices: Privilegium non solvendi decimas extendit se etiam ad decimas novalium *c.* 12. *h. t. c.* 22. *de privil.* ergo etiam privilegium percipiendi decimas extendi debet ad decimas omnium novalium, utpote accessorias: quae enim hic disparitas? imo *c.* 27. *h. t.* id probare videtur. R. Conc. ant. et n. c. ratio disparitatis desumitur ex JCto, *l.* 20. *ff. de LL. non omnium, quae a majoribus constituta sunt, ratio reddi potest.* Congruentia aliqualis datur: quia privilegium percipiendi decimas magis est praejudiciosum Parocho, quam privilegium non solvendi decimas; ergo illud, et non istud merito a jure restrictum est. Nec *cit. cap.* 27. aliquid probat in contrarium: nam Abbas ibi fuit Parochus; ergo sicut aliae, ita et decimae novalium ei debebantur.

17. Q. VIII. *Quid juris in executione solutionis decimarum?* R. 1. Decimae praediales solvendae sunt ex fructibus integris, nulla facta impensarum deductione, *cap.* 7. 21. 26. 33. *h. t.* Circa devehendas decimas in horreum Parochi, consuetudo servanda est, licet de jure comm. impensis Parochianorum devehi deberent. 2. Personales decimae praestantur ex solo lucro; adeoque deductis expensis, quas, v. g. opifex fecit in calceos, pannos etc. *cap.* 28. *hoc tit.* et praestantur in fine anni: licet fere ubique abrogatae sint. Foetus animalium tunc praestandi veniunt, dum sine matre vivere possunt.

18. Q. IX. *Quis sit judex causarum decimalium?* R. 1. Parochus, vel alius decimator non potest propria auctoritate sibi decimas accipere, sed expectare debet, donec sibi a debitore, vel hoc negligente, a judice assignentur: nam generaliter utroque jure prohibetur, ne creditor jus sibi dicat, vel quid ex bonis debitoris vi, aut clam rapiat, *l.* 13. *ff. quod met. caus.* 2.

Petitorium, seu actio confessoria, vel negatoria utilis, super causa decimarum spiritualium institui debet coram judice Ecclesiastico privative, ex regula generali, quae causas Ecclesiasticas solis judicibus Ecclesiasticis attribuit, *c.* 2. *de judic.* Idem dic de possessorio, cui admiscetur quaestio juris, utpote spiritualis. At possessorium super mero facto, cum temporale sit, est mixti fori; ut alias saepe dictum. Hinc Parochus laicum convenire potest coram judice seculari, ut debitas decimas sibi solvat, a turbatione cesset decimas, non defraudet etc. 3. Lata sententia super solvendis decimis, non conceditur appellatio quoad effectum suspensivum, ut executio solutionis retardetur, *cap.* 26. *in fin. h. t.* ibi: *appellatione remota compellas;* nisi duae Ecclesiae contenderent de decimis, vel Clericus reus ad potiora sua jura se revocaret, Barbos. Host. et alii.

19. Q. X. *Quae sint poenae defraudantium decimas?* R. 1. Praeter peccatum mortale, jubentur excommunicari, nec absolvi citius, donec satisfaciant, nisi satisfactio esset impossibilis, *cap.* 5. 21. 26. *h. t. sess.* 25. *cap.* 12. *de refor.* 2. Carere debent sepultura sacra, *cap.* 19. *h. t.* cum decedant in peccato notorio. 3. Religiosi non solventes decimas, vel alios solvere prohibentes, si moniti intra bimestre non solvant, suspendendi sunt ab officiis, et administrationibus; si vero his careant, excommunicari debent, donec satisfaciant, *Clem.* 1. *h. t.*

20. Q. XI. *Quid juris circa primitias, et oblationes?* R. 1. *Primitiae,* quae sunt primi fructus ex agris, et animalibus, in lege nova solo jure Ecclesiastico praeceptae sunt, et pro quadragesima, vel sexagesima parte determinatae *c.* 1. *h. t.* ad imitationem legis veteris, quae praecipiebat dari Sacerdotibus primitias, et primogenita, *Exod.* 23. *v.* 15. *n.* 18. Hodie in plerisque locis primitiae abrogatae sunt: sicubi tamen vigent, observari debent. 2. *Oblationes* proprie tales sunt illa dona, quae fideles, sive per se, sive per diaconum ad altare offerunt. De his nullum extat praeceptum Ecclesiasticum, ut fiant, v. g. diebus dominicis, et festivis solemnibus, nisi indigentia ministrorum, et consuetudo tale jus induxerit: nam oblationes istae ex natura sua sunt spontaneae juxta illud; *ab omni homine, qui ultroneus est, accipietis, Exod.* 25. *v.* 2. Porro oblationes intra fines Parochiae factae, sive in Ecclesiis, sive ad imagines, de jure comm. pertinent ad Parochum *arg. c.* 9. *de his. quae a Praelato*, *c.* 10. *de praescr.* nisi aliud de mente offerentium constet, v. g. ut oblatio cedat ad certum usum Ecclesiae, Sacerdoti celebranti; maxime neo-mystae: et generaliter, quidquid in Ecclesiis Regularium offertur, eis cedit *arg. c.* 1. *de stat. Monach.* cum haec sit intentio offerentium, Abb. Fagn. Reiff. et alii: vide S. D. 2. 2. *q.* 86. *ar.* 1.

Connexio praecedentium,
et consequentium.

Hactenus de Clero saeculari, ejusque juribus, et obligationibus: nunc a *seq.*

tit. usque ad tit. 38. agendum erit de Clero regulari: licet quaepiam inserantur etiam Clericis, et laicis communia.

TITULUS XXXI.

De regularibus, et Transeuntibus ad Religionem.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementinis, et Extrav. Com. *h. t.* in Decreto *Can.* 2. *et seq.* 1. *q.* 2. *et* 18. *q.* 1. 2. *et* 19. *q.* 1. 2. 3. *et* 20. *q.* 1. 2. 3. 4. *et* 27. *q.* 1. 2. In Trid. S. 15. *de Regular. per tot. et* S. 6. c. 3. S. 14. c. 10. 11. *et* S. 7. *c.* 14. *de refor. Nov.* 5. *et* 123.

1. *Nota* 1. *Religionem* hic non accipi pro virtute morali, qua Deum colimus ob summam ejus excellentiam; nec pro communitate omnium fidelium: quo sensu dicitur Religio Christiana; sed pro certo statu in Ecclesia erecto, quo sensu *Religio*, seu ordo religiosus est status ab Ecclesia approbatus, in quo fideles per stabilem vivendi modum, editis votis paupertatis, castitatis, et obedientiae, tendunt ad perfectionem divinae charitatis; ita in re comm. ex qua definitione colliges omnia substantialia requisita status religiosi. Porro hic status originem habet ex jure divino, seu institutione Christi, qui in Evangelio posuit tria consilia *Matth.* 9. et quidem castitatis *v.* 12. *sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum coelorum;* paupertatis, et obedientiae *v.* 21. *vade et vende omnia, et sequere me: et Matth.* 16. *qui vult venire post me, abneget semetipsum etc.* atque ita quoad substantiam hujusmodi status est juris divini, cujus primi professores erant Apostoli *Matt.* 19. *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te.* At quoad determinationem, et particularem vivendi modum est juris Ecclesiastici, cum pendeat ab approbatione Ecclesiae, quam praestare olim poterant Episcopi; hodie solus Papa, saltem a temporibus Innocentii III. et consequentium Pontificum, ut continua praxis probat, et decretum Concil. Gener. Lugdunensis sub Gregorio X. *cap. un. de religios, domib. in* 6. *et c. un. de voto eod.*

2. *Nota* 2. Ad substantiam status religiosi requiri tria vota antedicta, *c.* 6. *de stat. monach.* non tamen necessario solemnia, sed saltem simplicia, quibus quis Deo, et Religioni se devovet ex fine tendendi ad perfectionem charitatis: ita hodie certa sententia, quam definivit Gregor. XIII. Const. incip. *Ascendente Domino,* declarans scholasticos Societatis Jesu, et coadjutores non formatos, esse vere, et proprie religiosos; licet tantum tria simplicia vota emiserint. An vero professio per vota solemnia intrinsece quoad speciem, vel quoad modum differat a professione per vota simplicia, an vero solum extrinsece penes solemnitates ab Ecclesia inductas? Theologis discutendium relinquo, cum quibus in theologia steti pro differentia intrinseca. Vide *resolut. Can. h. t. resol.* 3. ubi sententia mistam theoricam probo. Pro praxi nota, quod vota simplicia Societatis Jesu hoc ipso resolvantur, cum quis ex ea dimittatur, Vasquez, et alii DD. Societ. Jesu.

3. *Nota* 3. Tria esse genera vitae religiosae; scilicet *contemplativa*, quae ex primario fine ordinatur ad contemplationem rerum coelestium, ut sunt Ordines monastici SS. Basilii, Benedicti, Brunonis etc. *Activa*, quae ex primario fine ordinatur ad exteriora opera charitatis erga proximum; ut in Ordinibus militaribus, hospitalariis, Redemptionis captivorum etc. *Mixta* ex utraque, quae contemplationem suam ordinat ad docendum, et praedicandum; qualem habent ordines S. Agustini, Mendicantes, Societas Jesu, et Scolarum Piar. etc. Ex his *Mixta*, utpote Episcopis propria, de se est perfectior; tum sequitur *contemplativa*, *et activa*. Regulae autem communiter quatuor numerautur: *SS. Basilii, Augustini, Benedicti, et Francisci*, quibus multae Religiones, additis suis statutis, utuntur: aliquae tamen nullam ex his regulis sequuntur, sed suas peculiares Constitutiones a Sede Apostol. approbatas habent, ut Religio Carthusianorum, Minimorum S. Francisci de Paula, Societatis Jesu, Scholarum Piarum, cujus Constitutiones approbavit Gregor. XV. Const. incip. *Sacri Apostolatus* 1621. *die* 18 *Novembr*. Praeterea Ordines alii sunt *Canonicales;* ut Canonici S. August. et Praemonstratenses: alii *Clericales*, ut S. Cajetani, Clerici de Somascha, Societatis Jesu, Scholarum Piarum etc. alii *monastici*, ut SS. Benedicti, Basilii etc. alii *mendicantes*, ut SS. Dominici, Francisci, Carmelitae, Augustiniani etc. de quorum praecedentia hic non disputo. Plura de his vide in Scriptoribus, praesertim regularibus, qui ex professo scribunt de statu religioso; et prae ceteris S. D. 2. 2. a *q*. 179. *usque ad finem*. Resolvam magis praecipuas quaestiones ad praxim facientes.

§. I.

De Novitiis.

4. Q. I. *Qui possint amplecti statum religiosum?* R. Regulariter omnes Christiani, qui specialiter non prohibentur: nam Religio cum sit de meliori bono, cuivis est permissa. Prohibentur autem 1. Infantes, furiosi, amentes, *c*. 15. *h*. *t*. quia se obligare non possunt defectu judicii 2. Episcopi confirmati; nisi per Papam a vinculo suae Ecclesiae absolvantur, *c*. 18. *h*. *t*. *cap*. 2. *de translat*. *cap*. 10. *ante fin*. *de renunt*. 3. Conjuges post consumatum matrimonium: nisi de mutuo consensu; vel nisi justum, et perpetuum divortium adesset: quo casu innocens ingredi potest Religionem, *c*. 3. *et* 12. *de convers*. *conjug*. 4. In praejudicium tertii servus sine licentia domini: liberi, quorum opera indigent parentes in extrema, vel gravi necessitate, et e contra parentes, quorum educatione, et subsidio indigent liberi: debitor antequam creditoribus satisfaciat: nam Religio ita est permissa, ne tertio sit praejudiciosa: sublato autem tali impedimento, liberum est Religionem ingredi. 5. Ratiociniis publicis, aut privatis obnoxii, donec ea reddant, Const. Sixti V. incip. *Cum*

de omnibus. Criminosi, quibus debetur gravis poena, ut triremium, mutilationis, vel capitis, *ibid.* Cetera impedimenta recipiendorum ex cujusvis Religionis statutis attendenda erunt.

5. Q. VII. *An novitiatus, seu probatio necessario praemitti debeat professioni religiosae?* R. De jure novo affirmative, Trid. *sess.* 25. *cap.* 15. *de Regular.* Et quidem 1. probatio ista debet esse unius anni completi matematice de momento ad momentum, ut hodie communis docet; quia Trid. *loc. cit.* expresse dicit *qui minori tempore, quam per annum* etc. si autem etiam unum momentum deesset, iam esset tempus minus, quam unius anni. 2. Annus probationis debet esse continuus, et non interruptus: ita comm. DD. quia jura designantia annum probationi, cum non distinguant, intelligunt tempus continuum; cum et ista continuatio sit una ex majoribus difficultatibus. Porro ex recepta sententia tunc censetur annus probationis interruptus, dum novitius cum, vel sine veste exit ex novitiatu cum animo deliberato deserendi Religionem; etsi facti poenitens statim revertatur. E contra, si Superior dimissionis causa novitium vestiret vestibus secularibus, et ante actualem dimissionem mentem mutaret, non censeretur tempus interruptum: quia dimissio non est facta cum effectu, Item, si quis explevit tempus probationis, et ante professionem egressus, vel ejectus est, sine nova probatione admitti potest ad professionem; dummodo notabilis mutatio non sit interposita: ita saepius declaravit S. Congr. teste Fagn. *c. fin. n.* 52. *qui Clerici, vel vov.* Similiter, qui ob defectum aetatis invalide professus est, non obligatur repetare novitiatum; sed si in proposito manet, adveniente aetate legitima, profiteri poterit. Secus, si probatio fere totius anni praecessisset, et ultima die interrupta fuisset, repeti deberet ad effectum professionis. 3. Probatio facienda est in habitu religioso, Trid. *loc. cit.* ibi: *post susceptum habitum:* nam et iste numeratur inter majores Religionis difficultates a novitio superandas. Nec obstat *Can. un. d.* 53. *et Can.* 23. *d.* 54. nam Canones isti loquuntur, non de habitu seculari proprio, sed de habitu novitiorum distincto ab habitu professorum; et si quid contrarium indicant, derogatum est eis per jura recentiora. 4. Probatio regulariter facienda est in domo religiosa, seu novitiatu, *c.* 1. *h. t. in* 6. ibi: *quodsi per totum sequentem annum in monasterio permanserit:* secus nec Religio novitium, nec novitius Religionem experiri posset. Si tamen novitius de licentia legitimi Superioris per aliquam anni partem abesset, id non officeret probationi; quia absens ex licentia fingitur esse praesens. Sic novitio non obstat, etsi suscepto habitu per potiorem anni partem in lecto aeger decumbat; cum per ipsum non stet, quo minus austeritates Religionis experiatur.

6. Haec ita de jure communi: nam de jure speciali Societas Jesu, et Scholarum Piarum Religio habent biennium pro novitiatu: quia vero apud nos non ponitur in Constitutionibus clausula

irritatoria; ideo valida foret professio, si expleto uno anno probationis, novitius, et Religio sponte in illam consentirent. Item Soc. Jesu id speciale habet, quod novitii ejus in habitu seculari, et extra domum religiosam novitiatum peragere valeant. Ordines militares, cum in decreto Trident. non comprehendantur, sua specialia statuta observant: Commendatarii vero, qui sunt capita Ordinum, intra semestre ad professionem talis Ordinis obligantur; secus commenda privantur, Trid. *sess.* 25. *c.* 21. *de Regular.*

7. Q. III. *Quid juris circa dispositionem bonorum a novitiis faciendam?* R. 1. Observandum esse novum jus Trid. *sess.* 25. *c.* 16. *de Regg.* ubi ita statuit: *Nulla quoque renuntiatio, aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscumque causae piae valeat, nisi cum licentia Episcopi, sive ejus Vicarii, fiat intra duos menses proximos ante professionem; ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professsione: aliter vero facta, etiamsi cum hujus favoris expressa renuntiatione, etiam jurata, sit irrita, et nullius effectus.* Ratio hujus decreti fuit, ne, alienatis bonis, novitio impediretur libertas exeundi, et defectu sustentationis imponeretur invito necessitas profitendi. Et cum sola Societas Jesu in dicto decreto excipiatur, sequitur alios omnes Religiosos sub illo comprehendi; licet illa solemnitas, ut renuntiatio ista fiat coram Episcopo, vel ejus Vicario, seu de eorum licentia, in multis locis abrogata sit.

8. R. 2. In decreto Trident. non comprehenduntur testamenta, et aliae ultimae voluntates, quas novitius ante, vel in novitiatu quandocumque fecit: cum ad placitum ejus revocari possint: neque contractus onerosi, quibus non plus datur, quam accipitur; nec modicae elemosynae; sed solae donationes, aut renuntiationes, quibus patrimonium novitii notabiliter minuitur. Quod ipsum dic de renuntiatione beneficii: cum enim Trid. indistincte dicat: *nulla renuntiatio valeat*, sequitur nec valere renuntiationem beneficii, nisi forma Tridentini observetur, ut pluries decidit S. Rota, et declaravit S. Congregat. Concilii, licet forsan S. Pius de hoc dubitaverit. Nech officit, quod renuntiatio beneficii debeat esse absoluta: nam non obest ei conditio, quae de jure inest, sicut ista Tridentini: *nisi secuta professione.*

9. R. 3. Renuntiatio bonorum legitime facta subsistit, nec revocari pro placito potest a novitio; alias frustra istae solemnitates adhiberentur: perfecte autem confirmatur, secuta professione valida, vel invalida quidem, sed deinde legitime ratificata: nam hoc modo conditio Tridentini purificatur; nisi professio fuisset invalida defectu aetatis; quia tunc renuntiatio fieret ante, non vero intra duos menses proximos ante professionem. E contra corruit ista renuntiatio, vel donatio, si professio, quoad effectum non sequatur, cum conditio deficiat; quo casu novitio omnia sua bona libera manent; et si v. g. monasterio, vel alteri quoad custodiam tradita sunt, eidem integre re-

stitui debent, Trident. *ibid.* Societas tamen Jesu non tenetur ea restituere, quae novitus secundo anno probationis, vel post emissa vota biennii ei donavit, etsi professio solemnis non sequatur; nisi aequitas egeno donatori aliquid restituendum suadeat: ita DD. S. J. ex suis Constitut. oppositum tamen docet Vinc. Petra.

10. R. 4. Dispositio per actum inter vivos probabiliter corruit, si novitius moriatur ante emissam professionem: ita communior; nam tali casu deficit conditio secutae professionis: opposita sententia, quam docent Suar. Engl. et alii magna nititur probabilitate, quia ex mente Trid. irritatio ista concepta est pro casu, quo novitius vult, vel potest libere exire, ne propterea ab exitu impediatur: quae ratio cessat in casu, quo quis post talem dispositionem moritur. Unde sub illa condictione: *nisi professione secuta;* recte intelligitur velut de jure inexistens altera condictio: nisi *morte secuta.* Hac secunda sententia stante, novitius donationem prius legitime factam revocare non potest, nec de bonis ita dispositis ante mortem testari: quod tamen potest juxta fundamentum prioris sententiae: secus, si de talibus bonis per ultimam voluntatem non disponat, bona devolvuntur ad haeredes ab intestato.

11. R. 5. Renuntiatio, et dispositio de bonis, quam quis fecit ut candidatus Religionis, sive extra, sive intra monasterium ante susceptum habitum, non continetur sub decreto Concilii; ac proinde mero jure subsistit: ita Menoch. Garz. Petra, Schmier, et alii contra Navar. Flam. Lessium, Reiff. etc. nam Trid. *loc. cit.* loquitur de renuntiationibus, quas facit novitius: tum quia *cap.* 15. praecedens continuatur cum seq. *cap.* 16. per verba: *nulla quoque:* tum quia sermo ibi est de illis, qui ante professionem egredi possunt; quales utique sunt novitii: atqui candidatus ante susceptum habitum non est novitius proprie, et cum effectu; ergo dispositio illius ante facta non continetur sub decreto Concilii. Et pro hac sententia dicitur constanter stetisse S. Congr. praesertim in Romana 1613. *die* 22. *Jan.* teste Petra, Donato, Sanchez, Fagn.

12. *Dices:* Decretum Tridentini est favorabile, et eadem militat ratio pro renuntiationibus candidati, et novitii, ut salvis suis bonis, liberum habeat egressum; ergo talis renuntiatio comprehensive stat sub decreto Trid. praesertim cum proxime accingendus pro accincto habeatur, *l.* 43. *ff. de testam. milit.* R. Decretum istud, utpote exorbitans, et correctorium juris naturalis, et positivi, est odiosum, et strictae interpretationis; adeoque ad casum canditati disponentis non expressum non debet extendi; et si forsan esset similis ratio, cum tamen sit diversa: nam ante novitiatum rarissime fiunt tales renuntiationes; frequenter vero in novitiatu, et saepe in favorem Religionis. Neque tali modo libertas novitii constringitur: quia egredienti datur in integrum restitutio, etiam majori, ex clausula generali *l.* 1. *in fin. ff. ex quib. caus. major.* ibi: *si qua alia mihi justa causa esse videbitur etc.* Ceterum donationes causa

ingressus religiosi factae non substant solemnitatibus civilibus per *Nov.* 5. *c.* 5. et ita saepe decidit Rota.

13. R. 6. Dispositio per ultimam voluntatem a novitio facta, v. g. per testamentum, aut codicillum, omni jure subsistit; etsi novitius moriatur ante professionem. Unde, si quid judicavit pro anima sua in favorem monasterii, id ex bonis illius integre extradendum est monasterio: nam talis dispositio nullo jure irritatur; modo debitis solemnitatibus sit subnixa. Sufficiunt autem ad testamentum novitii solemnitates juris Can. ex communi DD. et recepta praxi: secus si testamentum in seculo fiat, necessariae erunt solemnitates civiles secundum leges loci.

14. R. 7. Circa exequtionem voluntatis novitii observantur seqq. 1. Si novitius disposuit per actum inter vivos, res donatae non traduntur donatario, aut cessionario ante professionem, etiam quoad dominium revocabile, cum ex decreto Trid. donatio nullum sortiatur effectum, nisi secuta professione. Possessio tamen custodiae causa tradi potest donatario, quod Trid. supponit; dum abeuntibus ante professionem omnia eorum bona restitui jubet. At secuta professione, statim facienda est executio dispositorum, cum donatio absoluta, et perfecta evadat. 2. Si novitius per actum ultimae voluntatis disposuit de bonis actu suo dominio subjectis, secuta professione, statim facienda est executio quoad ea, quae pro monasterio judicavit, cum statim jus ad monasterium devolvatur, *Auth. si qua mulier. c. de SS. Eccl.* cetera vero bona, saltem in Religionibus dominii capacibus, theorice loquendo, primo post mortem naturalem professi deferenda essent haeredibus, et legatariis extraneis; et interim in dominio monasterii conservanda: nam ultima voluntas non est efficax ante mortem naturalem testantis. Excipe, nisi novitius expresse cavisset, ut voluntas sua statim post professionem effectum sortiretur: vel nisi esset alia loci consuetudo. Legitima vero, cum vim alimentorum habeat, statim post professionem tradenda videtur, uti et dos uxori. Quodsi pater de bonis suis ante professionem non disposuit, omnia bona, excepta legitima liberorum, devolvuntur ad monasterium, *Auth. ingressi, et si qua mulier. C. de SS. Eccles.* de aequitate autem professus cum licentia Praelati de bonis istis inter liberos disponere poterit; dummodo monasterio partem virilem relinquat, *cit. Auth. si qua mulier.* quae saltem tacite approbatur ab Ecclesia. Quomodo feuda, emphyteuses, et fideicommissa devolvantur ad monasterium, suis locis dictum fuit. 3. Dispositio novitii circa legitimam, et aliam successionem a patre, matre, vel consanguineis obventuram, ita demum valet, si Religiosus supervivat parentibus, vel consanguineis: ita comm. nam praemortuo nulla debetur successio, nec legitima ante mortem parentum *lib.* 1. §. 21. *ff. de coll. bon.* Neque locum hic habet jus repraesentationis, seu fictio, quasi monasterium repraesentaret monachum in se viventem, sicut filii repraesentant Patrem; quia fictio ista a nullo jure

exprimitur. Si tamen cum parentibus facta est transactio super jure legitimae, observanda erit; etsi religiosus praemoriatur parentibus. 4. Si Pater habuit usumfructum in bonis adventitiis filii, et vel Pater, vel filius Religionem professus est, ususfructus videtur dividendus inter eos. Ita inter duas extremas media docet sententia ex *l.* 6. §. 3. *C. de bonis quae liber.* ubi patri filium emancipanti medietas ususfructus attribuitur; sed in dato casu filius ipso facto emancipatur, quia, sive pater, sive filius profiteatur, patria potestas solvitur: et quidem ex parte patris, quia is constitutus in potestate Praelati alium in potestate habere nequit: ex parte vero filii, quia is constitutus sub obedientia Praelati, totaliter eximitur ab obedientia patris in seculo remanentis, ergo. Quia vero in hoc puncto jura obscura sunt; optimum erit ad amicabilem compositionem, vel consuetudinem loci recurrere: vide Engl. a *n.* 41.

15. Q. IV. *An novitius absque causa gravi, et licentia Praelati libere, et licite redire possit ad seculum?* R. Affirmative, *c.* 23. *h. t. c.* 1. *eod. in* 6. nam per se nullum est praeceptum de perseverando in statu religioso: per accidens vero talis exitus potest esse illicitus; ut si novitius ex odio, vel alia prava passione egrediatur; vel praevideat se rediturum ad occasiones peccandi; vel si emisit votum de perseverando: quo sensu procedit *cap.* 20. *et* 23. *h. tit. et cap.* 2. *eod. in* 6. Si autem in ipsa Religione experiatur difficultates valde graves, antea non praevisas, ita ut eis ferendis moraliter non sit par, non obligatur tali voto ad perseverandum: tum quia votum hoc non fuit conceptum pro statu tam gravi, et importabili: tum quia materia voti redditur moraliter impossibilis, et cons. subducitur ab obbligatione naturali. Jam si novitius exeat, omnia sua bona sub poena anathematis ei restituenda sunt; et Episcopus per censuras Ecclesiasticas ea reddere recusantes compellere potest.

Vestis autem regularis propriis, novitii pecuniis confecta, ex decreto Cong. Conc. in dubio Restitutionis vestis 28. *Sept.* 1686. *non est ei restituenda, sed ejus valor juxta praecisum tempus vestitionis.*

Neque novitius egressus regulariter tenetur solvere victum pro eo tempore, quo in novitiatu fuit: praesertim si per hoc libertas exeundi ei minueretur, Trid. S. 25. *cap.* 16. *de regul.* ubi tamen admittit pro victu, et vestitu novitii aliquid recipi posse. At si quis ficto animo ingrederetur Religionem, is tanquam dolosus deceptor, teneretur monasterio omnes expensas refundere.

16. Q. V. *Quae onera, et favores sint novitiorum?* R. 1. Novitius, licet regulae non subdatur, sicut professi, tamen subest potestati Praelati: non exempti quidem, quantum Episcopus permiserit; exempti vero pleno quoad jurisdictionem quasi-Episcopalem, Laym. Cordub. Engl; Schimier et alii communius: nam, ne dicamus novitios vagis annumerari, necesse est, eos subjici jurisdictioni Praelati, praesertim exempti;

cum tempore novitiatus a jurisdictione sui ordinarii judicis subtracti sint, ergo. Unde Praelatus potest novitiis justa praecepta imponere, etiam sub censura, delinquentes punire, excommunicare, suspendere, casus reservare etc. et licet novitii non obediendo, non peccent contra obedientiam religiosam, quam necdum voverunt; peccant tamen contra jurisdictionem Praelati, sicut alii subditi non obedientes suo legitimo judici.

17. R. 2. Favores novitiorum complures sunt: 1. Gaudent privilegiis, et indulgentiis suae Religionis. 2. Privilegio fori, et Canonis. 3. Possunt a Praelato Ordinis absolvi a reservatis, dispensari in votis aliisque, sed juxta tenorem privilegiorum. 4. Fructus grossos ex beneficio percipiunt. 5. Habent jus quaesitum ex receptione in novitiatum, ut sine justa causa dimitti non possint. Hinc capitularis in dubio, an novitius sit idoneus ad professionem, tenetur potius dare calculum favorabilem, si adhibita diligentia, non deprehendit indignitatem, seu incapacitatem subjecti: quia per causam dubiam non debet novitius spoliari jure quaesitu. Secus dic, re integra, dum agitur de susceptione in novitiatum; tunc enim causa etiam dubia sufficit ad illum excludendum; cum nihil juris habeat ad susceptionem. 6. Ex communicatione privilegii, quod S. Pius V. dedit monialibus S. Dominici, in articulo Mortis ante expletum annum probationis, potest professionem emittere: si autem convalescat, tenetur novitiatum continuare, et denuo profiteri, Donat. Cetera de educatione novitiorum petenda sunt ex decretis Clementis VIII. et Urbani VIII. ubi usu recepta sunt, et ex propriis cujusque Religionis statutis.

§. II.

De Religiosis professis.

18. *Nota*, Professionem religiosam esse actum Religionis, quo homo fidelis, emissis, et acceptatis tribus substantialibus votis, se totum Deo, et Religioni aprobatae tradit; atque ita perfecte transit in numerum rerum, seu personarum sacrarum. Et quamvis professio simplex in Societ. Jesu claudicet, ut ex parte profitentis sit obligatoria, non vero ex parte Religionis acceptantis: tamen professio solemnis in aliis Religionibus, uti etiam in Societ Jesu, est quasi contractus utrinque obligatorius: ex parte professi, ut Deo, et Religioni perpetuo deserviat: ex parte vero Religionis, ut professum retineat, alat, et tamquam filium tractet; sive professio fuerit expressa, sive tacita, v. g. per assumptionem habitus, quo soli professi utuntur, vel per exercitium actus solis professis communis.

19. Q. 1. *Quid requiratur ad valorem professionis?* R. 1. De jure naturali requiritur persona capax, usu rationis praedita, seriam habens intentionem se obligandi; et e contra acceptatio legitimi Praelati: item ut absit dolus, vel error substantialis, uti et condictio contraria substantiae professionis: ut siquis profitetur sub condictione, aut modo, ut proprium possit habere, uxorem

ducere, pro placito Religionem deserere etc. nam ad valorem contractus obligatorii requiritur consensus mutuus, ab ogni dolo, vel errore substantiali, et a pactis sibi contrariis liber, ut supra dixi de contractibus. De jure positivo requiritur aetas legitima sexdecim annorum expletorum, et praevia probatio in habitu religioso per annum, Trid. *sess.* 25. *cap.* 15. *de Regul.* et ut professio spontanea absque vi, et metu gravi emittatur *cap.* 1 *de his, quae vi.* Uno ex his deficionte, professio est invalida, ob expressam irritationem jurium. Cetera impedimenta, quae exprimuntur in Consti Sixti V. incip. *Cum de omnibus* non vitiant valorem professionis; nam quoad clausulas irritantes correcta est, et ad terminos juris communis reducta per Const. Clem. VIII. incip. *In suprema:* nisi in aliqua Religione specialia essent impedimenta irritantia; quae occultata utique invalidarent professionem.

20. R. 2. Si professio invalida fuit ex quocumque capite, nullam coram Deo inducit obligationem. Et quidem si defectus notorius est, licet etiam in foro externo ex Religione egredi; si vero occultus est, et non facile in jure probabilis, v. g. ficta professio sine animo se obligandi, tunc professio praesumitur valida in foro externo; et ita profitens tenetur se genere ut religiosum: si tamen exeat, et ignotus vivat, non peccat.

21. R. 3. Si professio invalida fuit ex parte Praelati acceptantis, convalidari potest per ratihabitionem ex *reg.* 10. *in* 6. si invalida fuit ex defectu intentionis in profitente, convalidatur per remotionem fictionis, et novum consensum religiosi, qui tacite acceptatur a Religione; vel saltem a Papa, ceu Praelato supremo omnium Religionum; adeo ut circa hunc defectum intentionis non fit necesse certificare Praelatum religiosum. Si tandem professio fuit invalida ex alio defectu, non convalidatur, nisi tali defectu sublato.

22. R. 4. Religiosus, elapso quinquennio professionis, non potest reclamare contra nullitatem illius, Trid. *sess.* 25. *cap.* 19. *de Regul.* nam intra tantum tempus praesumitur professio convalidata. Idem dic de Religione, ut identitate relativorum nec ista audienda sit, probare volens nullitatem professionis. At remedium extraordinarium restitutionis in integrum non est sublatum a Trid. adeoque potest quis ex justa causa restitui adversus lapsum temporis, v. g. si toto quinquennio metus gravis injustus duravit, propter quem non licuit reclamare.

Circa nullitatem professionis in Constit. Bened. XIV. Si data 4. *Martii* 1748. *statuitur.*

I. *Quod superior regularis, detecto aliquo impedimento ante professionem a religioso occultato, de quo prius interrogatus fuerit, etiam ipso non reclamante, procedere possit in causa super nullitate professionis intra quinquennium in judicium deducta, una cum Ordinario loci.*

II. *Quod quinquennium, cum agitur de nullitate professionis ob metum, computandum sit a die emissae professionis, non a die, quo professus*

liberam reclamandi facultatem habere coepit.

III. *Quod causa nullitatis agi possit, etiam post elapsum quinquennium, dummodo a reclamante intra illud serio intentata fuerit, judicumque prosequi neglexerit, aut nequiverit.*

IV. *Quod judices debeant esse Ordinarius loci, etiam Romae, ac in ejus districtu, et actualis Superior illius monasterii eo tempore, quo causa in judicium deducitur. Quoad moniales Ordinario subjectas judex sit solus ipse Ordinarius: quoad subjectas vero Regularibus, Superior regularis, cui universi monasterii regimen creditum est, una cum Ordinario loci.*

V. *Quod Superior regularis, si judicium assumere nolit, aut nequeat, possit loco sui alium subrogare, sive regularem, sive secularem Ecclesiasticum juris Canonici peritum: non tamen jus suum Ordinario loci cedere, ut solus procedat.*

VI. *Quod si judicia Ordinarii, et Superioris discrepantia fuerint, causa ad Sedem Apostolicam devoluta censeatur.*

VII. *Quod itidem ad eandem Sedem privative spectet causa nullitatis professionis, ex quo haec emissa fuerit extra coenobium pro novitiatu assignatum.*

VIII. *Quod sub poena nullitatis processus, et sententiae non fundetur judicium in extrajudicialibus attestationibus, etiam juramento firmatis, quae ad perpetuam dicuntur, sed instituatur processus verus, et judicialis, in quo et articuli exibeantur ex parte reclamantis, et interrogatoria dentur ab eo, qui stat pro validitate professionis, et testes tam super articulis, quam juxta data interrogatoria examinentur: qui tamen processus juxta Trident. sess.* 25. *c.* 19. *de Regular. nunquam instrui potest, nisi constet, reclamantem in Religionis suae claustris morari, et regularem habitum resumpsisse, si ipsum antea deposuerit.*

IX. *Quod sub eadem nullitatis poena citentur tum defensores monasterii, in quo reclamans vota suscepit, tum ipsius consanguinei, sive propinqui, sive alii, quibus sua bona donavit, aut cessit, ceterique omnes, quorum interest professionem sustineri: in primis autem ii, si superstites fuerint, qui indicati erunt, tam auctores, aut complices metus eidem reclamanti incussi, ut votis invitus se obstringeret.*

X. *Quod a locorum Ordinariis deputetur defensor professionum ea lege, eoque modo, quo ex altera ejusdem Pontificis Constit.* Dei miseratione, *quam vide lib.* 4. *tit.* 19. *de divortiis, deputandus est defensor pro validitate matrimonii: cui honorarium, expensaeque occurrentes exsolvendae erunt ab illis, quibus professus bona sua renuntiavit; vel a Religione, si ii non existant, aut nihil a professo renuntiatum fuerit: vel si Ordo regularis nihil possideat, ex multis illius tribunalis, in quo causa agitata fuerit, sive alterius, ut in citata Constit.* De defensore matrimonii.

XI. *Quod post sententiam latam a Superiore regulari, et Ordinario loci pro validitate professionis, causa finita*

intelligatur, si professus nullam interposuerit appellationem: si vero interposuerit, serventur praescripta in dicta Constit. De defensore matrimonii.

XII. *Quod non nisi post duas sententias conformes pro nullitate professionis, professus discedere possit a Religione, vel habitum dimittere sub poenis contra apostatas latis.*

XIII. *Quod judices in secunda, aut ulteriori instantia esse debeant ii, ad quos de jure aliae omnes causae Ecclesiasticae post sententiam Ordinarii, in gradu appellationis devolvuntur, una cum Superiore regulari, non illius monasterii, in quo reclamans professus est, sed alterius monasterii ejusdem Ordinis in eorum civitate, aut diocesi existentis: vel eo non extante, cum Superiore vicinioris monasterii ejusdem Ordinis, seu persona ab eodem Superiore deputanda: qui tamen Superior ad ferendam sententiam non admittitur, si causa in secunda, aut ulteriori instantia ad Sac. Congregationes, aut Rotam devolvatur.*

XIV. *Quod si judicium nullitatis institutum fuerit post elapsum quinquennium, recurrendum omnino sit a locorum Ordinariis, et Superiore regulari pro facultate restitutionis in integrum adversus illius lapsum.*

XV. *Quod sub poena nullitatis actorum, etiam in causis discutiendis super restitutione in integrum adversus lapsum quinquennii ex commissione regularibus Superioribus, ac locorum Ordinariis a S. Sede directa intervenire debeat, tam in prima, quam in ulterioribus dubiis propositionibus defensor professionis.*

XVI. *Quod idem servetur, tam a Cardinalium Congregationibus, quam a Rotae Auditorio, sive quacumque Congregatione specialiter deputata. Et defensor deputetur ab eo, qui est caput tribunalis, expensis eorum, de quibus supra.*

XVII. *Quoad fruendum beneficio restitutionis in integrum praecedere debeant duo conformes favorabiles resolutiones, sub poenis pariter contra apostatas latis: si reclamans post primam e claustris migrare, multoque magis si habitum dimittere praesumpserit.*

23. Q. II. *Qui sint praecipui effectus validae professionis?* R. seqq. 1 Obligatio ex genere suo gravis ad servanda vota. 2. Vinculum perpetuum cum Religione ex ipsa natura professionis, seu status religiosi; sicut ex nuptiis sequitur vinculum conjugale perpetuum. 3. Causat in subjecto apto plenam remissionem peccatorum quoad omnem poenam, ut tenet pia sententia: quod beneficium multi extendunt ad illos actus, quibus professio religiosa, pro more religiosorum, publice, aut privatim serio renovatur. 4. Extinguit ipso jure alia vota, et juramenta *cap.* 4. *de voto.* 5. Dissolvit matrimonium ratum, et dirimit contrahendum, *cap.* 2. 7. 14. *de convers. conjug.* 6. Abolet maculas, et defectus civiles, ut irregularitatem ex natalibus, *c.* 1. *de fil presbyt.* notam ingratitudinis ad exhaeredationem de jure sufficientem *Can. fin.* 19. *q.* 3. *Nov.* 123. inhabilitatem ad actus temporales ex crimine ortam,

v. g. ex furto, perjurio, falso testimonio *Nov.* 5. *pr.* etc. 7. Reddit religiosum capacem participandi omnia privilegia suae Religionis, quae privatis, et singulis communicantur. Neque tollit nobilitatem ex sanguine traductam; quia jura sanguinis de se perpetua compatibilia sunt cum statu religioso *arg. l.* 34. *ff. de pact.* Cessat vero dignitas temporanea ex officio descendes; quia extincto officio, v. g. consulis, gubernatoris etc. extinguitur talis dignitas, et denominatio. Hi sunt effectus professionis solemnis. At professio simplex in Societ. Jesu non inducit perpetuitatem ex parte Religionis, nec absolutam obligationem servandi vota, sed conditionatam, donec quis in Societate vixerit: nec dissolvit matrimonium ratum, licet ex speciali privilegio dirimat contrahendum: ita DD. Societ. Jesu.

24. Q. III. *Ad quid obligetur professus ratione votorum?* De hac materia pro foro conscientiae fusius agunt Moralistae: ego pro foro Can. praecipuas qq. hic resolvam. Unde.

R. 1. Religiosus ratione castitatis obligatur abstinere ab omni voluptate venerea tam interna, quam externa; secus peccando, duplicem malitiam committit, scil. luxuriae contra temperantiam, et sacrilegii contra votum Religionis. Sola castitas conjugalis, quam quidam Ordines Equitum conjugatorum observant, non sufficit ad verum, et proprie statum religiosum, S. D. 2. 2. *q.* 186. *ar.* 3. *et seqq.*

25. R. 2. Religiosus ratione paupertatis obligatur, ne proprium quid habeat ex bonis fortunae, vel aliquo, tamquam proprio utatur, *Can.* 11. *non dicatis* 12. *q.* 1. *et c.* 2. 4. 6. *de stat. monach.* Unde 1. quidquid religiosus acquirit undecumque, modo tamen justo, monasterio, et non sibi acquirit; adeo ut ad rem per se acquisitam nihil juris habeat; licet conveniens sit, ut Superior ex acquisitis ei aliquid dispenset ad usus necessarios. 2. Peccat religiosus contra paupertatem, si sine licentia exerceat actus proprios dominii, v. gr. alienando, vendendo, donando, permutando res sibi ad usum concessas: ut si breviarium venderet, aut permutaret etc. item si recipiat res a secularibus, et pro iis retinendis licentiam superioris non petat; vel si rebus sibi concessis abutatur, vel per dolum, aut culpam latam eas destruat etc. nam solus usus facti ei concessus est, et tanquam diligenti usurario incumbit onus bene rebus uti, non abuti. Sufficit autem licentia Superioris non tantum expressa, et tacita, sed etiam rationabiliter praesumpta; licet modus aliqualiter displiceat Superiori. Sed in hoc puncto religiosi sint timorati: nam si superflua retineant, vel ea, quae difficulter sine expressa licentia concedi solent, non tam facile praesumere possunt de licentia Praelati; etsi is res istas forsan in cubiculo videre, aut de illis notitiam habere possit; quia tacens saepius non habetur pro consentiente; cum tacere, et tolerare possit minus malum ad evitandum majus, quod sequeretur, si religiosis, praesertim inquietis, et correctionis impatientibus auferret ea, quae sine licentia habent. 3. Praelatus dispensare non potest,

ut religiosus superflua, et praesertim pauperem statum religiosum dedecentia penes se habeat, vel aliqua in usus vanos, et illicitos expendat: ita certa, et com. sententia: nam Praelatus non est dominus, sed dispensator *c.* 2. *de dotat.* si vero tales licentias daret, non dispensator, sed dissipator, et paupertatis religiosae eversor esset. Hinc bene dixit Clem. VIII. in decreto incip. *Nullus omnino* non esse credendum Superioribus, etiansi asseverent, se posse hujusmodi dispensationes concedere; cum re vera talis Superior, et subditus se ipsos, et non Deum decipiant. 4. Attento jure scripto, Superior privato religioso non potest concedere peculium, cujus administratio sit penes ipsum religiosum, etiam dependenter a voluntate Superioris, uti sunt annui redditus, administratio villae etc. ita Less. Lopez, Molin. Fagn. Donat. Reiff. et alii communiter contra Navar. Rodrig. Sanch. Prob. ex Trid. *sess.* 25. *c.* 2. *de Regul.* et decreto Clementis, et Urbani VIII. incip. *Nullus omnino* §. 3. *neque Superioribus*, ubi prohibetur, ne Superiores bona ad usum, vel usumfructum concedant privatis religiosis, sed acquisita incorporentur conventui, et per officiales ipsius administrentur. Stant pro hac sententia plurens declarationes Sacr. Congregat. quas affert Petra: nam tale peculium valde adversatur perfectioni paupertatis religiosae; ergo merito sublatum est per *cit. Trid.* et Decretum *Clem.* Ceterum si Superior, vel officialis administret talia bona, et inde necessaria det personae, ratione cujus bona sunt acquisita: id non contrariatur citatis juribus; uti nec illa consuetudo, vi cujus Superior concedit mobilia necessaria religioso, in usus necessarios, aut honestos expendenda; dummodo non concedat superflua, Trident. *loc. cit.* ibi: ***Mobilium vero usum ita Superiores permittant, ut eorum suppellex statui paupertatis, quam professis sunt, conveniat, nihilque superfluum in ea sit, nihil etiam quod sit necessarium eis denegetur.*** Dixi attento jure scripto, quia consuetudo habendi peculium dependenter a voluntate Superioris, praesertim apud moniales in multis locis toleratur tanquam licita; ejus tamen extirpatio optanda, et procuranda foret. Vide reiff. *tit. de stat. monach. a num.* 5. Laym. et alios. 5. Quanta materia, seu quantitas requiratur ad peccatum mortale contra paupertatem, certa regula statui non potest. Regulariter DD. docent idem sufficere, quod ad furtum mortale. Nec te decipiat Diana, obiter assignans duos aureos, quia in Doctoribus, quos citat, id non inveni: nam aliqui ex illis duos julios, alii quatuor assignant, qui in nostra moneta nec medium, aut unum florenum faciunt. Nec etiam se explicat, quales aureos intelligat; nam aurei, vel ducati in Italia sunt diversi: aliqui non excedunt valorem 30. grossorum nostrae monetae. Quia tamen religiosus comparatur filiof. censeo aliquantum plus requiri ad mortale, quam ad furtum; dummodo monasterium non sit nimis pauper. 6. Poenae religiosi proprietarii sunt: privatio vocis activae, et passivae, Trid. S. 25. *c.* 2, *de re-*

gul. expulsio e conventu *c.* 6. *de stat. monach.* cui hodie successit carcer, vel alia similis poena: et tandem sepultura asini, si apud mortuum, seu in morte proprietas aliqua reperta fuerit; et saltem aliquid de ista proprietate cum religioso in sterquilinio sepeliendum est, *cit. c.* 6. ut fecit S. Gregor.

26. R. 3. Religiosus ratione obedientiae obligatur parere Praelato praecipienti secundum regulam, et proprias Constitutiones: id vero, quod in reg. FF. Minor. S. J. et in Constit. nostris *p.* 2. *c.* 2. dicitur, ut obediamus Superiori in omnibus, ubi peccatum non est, intelligendum est de obedientia supererogatoria, et in gradu excellenti, ut docet S. D. 2. 2. *q.* 104. *ar.* 5. *ad* 3. et in 2. *d.* 44. *q.* 2. *ar.* 4. ubi distinguit triplicem obedientiam: *Indiscretam, seu illicitam*, quae obedit in illicitis contra legem Dei, vel Ecclesiae, vel contra propriam regulam: *sufficientem*, seu *necessariam*, quae obedit in his tantum, in quibis secundum propriam regulam obedire tenetur: et *perfectam*, seu *excellentem*, quae obedit Praelato in omnibus, in quibus non subest peccatum. Religiosus vi voti obligatur ad obedientiam sufficientem, quae ad salutem sufficit; non vero ad perfectam, quae est extra praeceptum, et pertinet ad cumulum perfectionis; licet suadenda sit omni religioso, sicut nobis in Const. *l. c.* fere per totum inculcatur, ut integre, prompte, fortiter et cum humilitate debita Superiori obediamus. 2. Subditus tenetur obedire Praelato non tantum in his, quae *expresse*, sed etiam quae tacite continentur in regula: nam quae tacite insunt, perinde est, acsi expressa essent, cum taciti, et expressi eadem sit vis ex *l.* 3. *ff. de R. C. l.* 156. *ff. de R. J.* Illa autem tacite, seu implicite censentur contineri in regula, quae moraliter necessaria sunt ad instituti, et regulae observantiam. Hinc pro varietate temporum, locorum, et aliarum circumstantiarum varia a capitulis generalibus, et provincialibus conduntur statuta, ad conservationem, et observantiam instituti necessaria; ad quae utique religiosi obligantur, uti et ad poenas in eis statutas. Quodsi autem regula notabiliter relaxata sit, maxime per Sedem Apostolicam, professi regulariter loquendo, non tenentur ad suscipiendam reformationem primitivae regulae: nam regulam non aliter professi sunt, quam sicut hic, et nunc communiter observata fuit.

27. Q. IV. *An, et quomodo professio religiosa dissolvi, aut dispensari possit?* R. 1. Vota professionis quoad accidentalia dispensative relaxari possunt, maxime per Sedem Apostolicam: sic enim Papa potest religiosum subtrahere actuali obedientiae suorum Superiorum, dispensare cum eo ad condendum testamentum de rebus per se acquisitis, cum dispositio ista fieri possit nomine Papae, vel monasterii; non vero nomine proprio, et jure dominii. 2. Promotio ad Episcopatum, vel Papatum non solvit professionem religiosam, S. D. 2. 2. *q.* 185. *ar.* 8. nam status religiosus non repugnat; imo maxime convenit statui Episcopali, ut patet in Apostolis. Unde religiosus fa-

ctus Episcopus obligatur voto castitatis. ut de se patet; voto paupertatis, quia non sibi, sed Ecclesiae acquirit; et superflua vane expendendo peccat contra paupertatem: voto obedientiae, quia tenetur obedire Papae, non tantum obedientia communi, sicut alii Episcopi, sed speciali descendente ex voto; at respectu Superiorum regularium obedientia manet tantum in habitu, sicut in Generali; ita ut, si absolveretur a vinculo Ecclesiae, recideret in actualem potestatem Praelatorum regularium. Porro eo casu, quo religiosus in Episcopum promovetur, omnia ei concessa ad usus necessarios, ut libri et alia supellex, subtrahenda sunt eidem, ne illius promotio sit monasterio damnosa; nisi Religio ex benignitate velit ei relinquere ad usum; non tamen donare aliqua majoris momenti; cum Superioribus administratio, non donatio sit permissa, *cap.* 2. *de donat. cap. fin. de off. Vicar. in* 6.

Ex constitutione Benedicti XIII. Postulat 7. *Mart.* 1725. *interdicitur quibuscumque Regularibus ad quamcumque Ecclesiasticam dignitatem extra suum Ordinem assumptis secum asportare, propriisque usibus applicare*, Libros, pecunias, credita, deposita, et bona mobilia, seu immobilia cujuscumque generis, et speciei, quae eos tempore suae promotionis penes se, vel alios habere contigerit, exceptis dumtaxat scriptis, propriis indumentis, et breviario; sed ea omnia statim, ac suae promotioni consenserint, et antequam consecrationis munus suscipiant, Superiori locali, et capitulo coenobii, conventus, aut domus, ubi degunt, integra, et intacta absque ulla prorsus diminutione, cum eorum notula, seu inventario bona fide confecto, resignare teneantur, ut illi postmodum coenobio, conventui, vel domui applicari possint, ac debeant, cui juxta Constitutiones, et consuetudines cujusque Ordinis, Congregationis, ac Instituti applicanda esse constiterit. Quod si secus fecerint, et huic nostrae ordinationi non obtemperare praesumpserint, contrafacientes, ultra poenam suspensionis ab exercitio Pontificalis ministerii in Praefat. Clement. IV. litt. constitutam, suspensionis insuper a divinis poenam ipso facto incurrant. *Papae reservatam; sublata etiam Majori Poenitentiario eam relaxandi facultate: et dd. rerum usum nec ad tempus Superiores concedere possunt. Et ex Constit. ejusdem.* Custodes 7. *Martii* 1725. *iisdem Regular. tam ad Episcopatum, quam ad Cardinalatum evectis praecipitur in virtute S. obedientiae sub poena suspensionis ab exercitio pontificalium ipso facto incurrenda Papae reservata, ut* - Singulis suae regulae officiis, et obligationibus, quae pontificale, sive cujuscumque alterius dignitatis, aut cardinalatus officium minime impediant, perpetuo subsint; et proinde sui monastici Ordinis, seu alterius regulae Mendicantium, insignia, et propria indumenta lanea, suoque peculiari colore distincta: rasilem quoque ad cutis planitiem in summo vertice, vel eo giro, et forma expressam coronam praeseferant, quibus antea intra eorumdem regularium Ordinum claustra militabant -

Nota, quod ab hac vestiendi lege eximuntur Clerici Regulares, cum eorum Ordinum habitus idem revera sit cum habitu presbyterorum secularium, ut animadvertit Bened. XIV. in epistola decret. ad Joachinum Cardinalem Portocarrero 15. *Octobr.* 1745. *sicuti et Canonici Regulares ex privilegio Leonis X. Constit.* 34.

Praecipitur ulterius in citat. Constitut. - Custodes - *ut dimisso Episcopatu, seu quacumque alia dignitate, ad quam evecti fuerunt, vel perfuncti munere sibi extra claustra commisso, ad eadem claustra redire teneantur sub poena privationis usus pontificalium: etsi permanserint in contumacia non redeundi ad claustra, post annum sint eo ipso suspensi a divinis.*

28. R. 3. Papa non potest dispensare in substantia alicujus voti religiosi pro sensu composito, *hoc est*, ut quis maneat religiosus, et habeat, v. g. proprium, vel uxorem ducat: ita com. sententia, quam amplectitur Innoc. III. in *cap.* 6. *cum ad monasterium de stat. monach.* in fin. dicens: *abdicatio proprietatis, sicut et custodia castitatis adeo est annexa regulae monachi* (observa hic sensum compositum) *ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere.* In qua decretali doctrinam suam fundat S. D. 2. 2. *q.* 88. *a.* 11. et solide probat per Ecclesiam non posse dispensari in voto castitatis religiosae: quia *debitum continentiae est essentiale statui Religionis*, seu ut dicit decretalis, *quia castitas est annexa regulae monachali.* Quod argumentum manifeste procedit de dispensatione in sensu composito; cum nulla res sine suis essentialibus subsistat. Ita intelligenda mihi videntur cetera omnia in *d. art.* 11. espressa, utpote ab hac ratione pendentia; praesertim illa verba: *Papa non potest facere, quod ille, qui est professus Religionem, non sit religiosus:* nam hoc assertum probat S. D. per principale argumentum statim subjectum: quia continentia essentialiter est annexa statui Religioso; ergo verba ista intelligenda sunt in sensu composito, acsi dicerem: Deus non potest facere, quod ille, qui est homo, non habeat animam rationalem, seu non sit homo; quia sicut anima rationalis est de essentia hominis; ita castitas, et alia duo vota sunt de essentia professi, seu hominis qua religiosi. Ex quibus hanc elicio rationem: Papa dispensando, non potest id tollere, quod est de essentia rei; sed tria vota sunt de essentia status religiosi, ut supra dixi ex communi doctrina; ergo dispensando, non potest Papa tollere votum, v. g. castitatis, vel paupertatis, ut eo sublato maneat quis religiosus: tunc enim esset ex supposito, et non esset religiosus, cum essentialia constitutiva religiosi non haberet.

29. R. 4. Papa potest dispensare in votis religiosis pro sensu diviso, hoc est, potest tollere totum vinculum professionis religiosae, et hominem religiosum secularizare: ita hodie communior sententia: quam etiam ex Thomistis multi defendunt, Cajet. Andreas a Matre Dei in Salmantic. Moral. *tract.* 15. *c.* 1. *punct.* 3. *a num.* 40. cum.

citt. contra Altisiodorensem, Turr. Sott. Joan. a S. Th. Salmantic. speculativ. *tr.* 20. *de stat. relig. cum citt.* quam sententiam, utpote probabilem docui in theologia; licet nunc alia mihi videatur mens S. Thomae, ut eam *num. praeced.* exposui. *Prob.* 1. Papa habet a Christo domino generalem potestatem gubernandi Ecclesiam, et ea faciendi, quae magis expediunt tum privatae, cum etiam publicae felicitati fidelium, ut patet ex *Matth.* 16. *quodcumque solveris super terram etc. et Joan. ult. pasce oves meas:* sed sub hac generali potestate continetur haec potestas particularis dissolvendi vinculum professionis religiosae, ergo: probo minorem. 1. negative, quia nullibi excipitur. 2. positive, quia voluntates fidelium substant supremae potestati Papali, ut, prout melius videtur, eas commutare, relaxare, et totaliter irritare possit: atque ita in consequentiam jura quaesita tollere, ac materiam subducere ab obligatione juris naturalis; ut patet in irritatione votorum simplicium, juramentorum, et contractum; ergo ob eandem rationem Papa habet potestatem irritandi consensum religiosi, quo se Deo devovit, cum nullo jure divino scripto, aut tradito ostendi possit, casum istum exceptum fuisse a generali potestate irritandi. Quo casu jus naturale, et divinum non mutatur formaliter, et directe, sed materialiter, et indirecte; et in consequentiam, quatenus irritato consensu, seu contractu, nulla restat materia, super quam obligatio juris naturalis cadat. 3. Quod haec potestas particularis contineatur sub generali a Christo data, si non per definitionem, saltem ipso facto declararunt Summi Pontifices, dispensando cum religiosis ad matrimonium; sicut Benedictus IX. cum Casimiro II. Rege Poloniae, monacho Cluniacensi; Coelestin. III. cum Constantia Moniali Rogerii Siciliae Regis filia, et postea uxore Henrici VI. Imp. Innoc. III. conditor decretalis: *cum ad monasterium*, cum Ramiro II. Arragonum Rege Abbate, et Episcopo; Gregor. XIII. cum Provinciali Capuccinor. Fratre Cardinalis Joyosae, et alii cum aliis, ut Historici memorant, quorum auctoritas, quam nonnulli in dubium vocant, si non plene probat, saltem multum adjuvat praesentem sententiam. 4. Non minus Episcopus per confirmationem contrahit vinculum spirituale juris divini cum sua Ecclesia, quam religiosus per professionem cum Religione; utrumque enim ex natura sua, et jure divino est perpetuum, ac indissolubile; imo fortius videtur esse vinculum Episcopi, quam religiosi, ut docet S. D. 2. 2. *q.* 174. *a.* 5. *et* 6. sed Papa, ut Vicarius Dei, seu potestate a Christo accepta, dissolvere potest vinculum Episcopi cum Ecclesia, ut clare docet Innoc. III. *cap.* 2. *et fin. de translat.* ergo etiam dissolvere potest vinculum professionis religiosae. ut recte argumentatur S. D. *cit. art.* 6. in corp. ibi: ***Episcopi autem, quia sunt in statu perfectionis, non nisi auctoritate summi Pontificis, ad quem etiam solum pertinet in votis perpetuis*** (qualia hic veniunt religiosa, ut ex contextu patet) ***dispensare, possunt***

Episcopalem curam deserere. 5. Plerique RR. id ipsum probant ex ea ratione: quia Papa dispensare potest in votis simplicibus: sed solemnis religiosa non differunt ab eis, nisi penes solemnitatem extrisecam, ab Ecclesia introductam, *c. unic. de vot. in* 6. ergo etiam dispensare potest in votis solemnibus religiosis. Sed haec ratio merito rejicienda est; quia incertum per magis incertum probat: nam verior videtur sententia eorum, qui vota religiosa, quae ab extrinseco dicuntur solemnia, asserunt intrinsece distingui a quibuscumque votis simplicibus, et solemnibus non religiosis: siquidem solemnitas extrinseca, sicut in matrimonio, non mutat, sed determinat vota religiosa, quae specifice talia important perpetuam tradictionem, et acceptationem, perpetuamque obligationem ex parte religiosi, et Religionis, ut a principio Ecclesiae Christi observatum fuit; quae perpetuitas reciproca in nullis aliis votis simplicibus reperitur. Melius sententia ista confirmatur auctoritate S. D. in 4. *d.* 38. *q.* 1. *a.* 4. *qu.* 1. *ad* 3. inquientis: ***Et ideo alii dicunt probabilius, si communis utilitas totius Ecclesiae, aut unius regni, vel provinciae exposceret, posset convenienter, et in voto Religionis, et in voto continentiae dispensare, quantumcumque esset solemnizatum.*** Ex quo patet ad valorem hujus dispensationis requiri gravem, et publicam causam, sine qua Papa in jure divino, et naturali dispensando, nihil agit, ut alias saepe dictum. Talis causa esset: tranquillitas totius regni, defensio fidei catholicae: ut si in regno succedere deberet haereticus, aut infidelis, nisi monachus, ducta uxore, regnum susciperet etc.

30. *Obj. contra resp.* 1. Pro sensu composito: 1. Papa potest totum vinculum professionis relaxare, quod est plus: ergo etiam in uno voto, v. g. castitatis dispensare, quod est minus. 2. Non repugnat, ut quis sit maritus in habitu, et religiosus in actu: ut si conjugatus, consummato matrimonio, de licentia uxoris fieret monachus; quo casu vinculum matrimonii non dissolvitur; ergo neque repugnat, ut quis sit castus, seu monachus in habitu, et maritus in actu; quia tali casu votum castitatis non tollitur, sed tantum obligatio ejus suspenditur, sicut votum castitatis perpetuae non tollitur; sed suspenditur, si vovens ad matrimonium dispensetur: quo casu talis monachus, mortua uxore, teneretur votum reddere Domino; sicut etiam monachus factus Papa, resignato Papatu, teneretur ad obedientiam, quae per Papatum suspensa fuit. 3. Licet obligatio radicalis, seu in actu primo annexa sit regulae monachali, non tamen obligatio exercita, et in actu secundo; ut patet in voto obedientiae, et paupertatis; sed radicalis obligatio castitatis componi potest cum conjugio, et usu ejus, ut patet in marito, qui prius vovit continentiam; ergo etiam haec duo componi possunt, ut monachus fiat maritus, et cons. in sensu composito Papa dispensare potest in votis religiosis. 4. Presbyter latinus, vel Episcopus in sensu composito possunt esse mariti, licet ligati sint voto solemni castitatis; ergo a pari

R. *Ad* 1. Conc. ant. et n. c. nam in antecedenti nulla est repugnantia, bene vero in consequenti, ut quis religiosus sit, et non habeat constitutiva essentialia religiosi. Sic Deus destruere potest hominem, non tamen illum conservare, destructa sola anima rationali. *Ad* 2. paritas ista non est contemnenda; neque tamen quidpiam evincit; et ideo conc. ant. et n. cons. nam maritus, si de licentia uxoris fiat monachus, nihil agit repugnans vinculo maritali: tum quia matrimonium non consistit in usu; tum quia obligatio proxima reddendi debitum per uxorem remissa est; et cons. vinculo conjugali accedere potest vinculum professionis religiosae: e contra monachus, assumendo statum conjugalem, directe poneret aliquid repugnans vinculo monachali, puta jus maritale: nam vi professionis religiosae obligaretur ad abstinendum ab omni actu venereo, etiam qui licitus est in matrimonio; vi autem initi conjugii obligaretur ad reddendum debitum, quae duae obligationes, utpote contrariae, non sunt compatibiles in eodem subjecto, praesertim si dicamus per tale conjugium acquiri jus petendi debitum. Nec est paritas a voto simplicis castitatis, et obedientiae: nam simplex castitas non est de essentia alicujus status; bene vero castitas religiosa est de essentia status religiosi; ergo licet illa relaxari possit, non tamen ista in sensu composito religiosi status. Similiter promotio monachi in Papam nihil contrarium ponit voto obedientiae, sed hujus exercitium suspenditur ex defectu praecepti, seu altioris superioris. *Ad* 3. Neg. min. ex dictis: nam jus radicale castitatis religiosae, seu abstinendi ab omni actu venereo, et jus petendi, ac obligatio reddendi debitum, directe sibi contrariantur; ergo non possunt componi in eodem subjecto: num quia status religiosus ex institutione Christi, et communi Ecclesiae sensu negative obligat, ne ei superinducatur status contrarius, uti est conjugalis: cum e contra status conjugalis absolute negative non obliget, ne ei perfectior status superinducatur; sed tantum conditionate, si altera pars jus maritale non amittat, vel non remittat. Pro ultima disparitate serviat magistra Romana Ecclesia: admittit conjugatis conversionem ad monachatum *tit. de convers. conjugat*, monachis vero negat reversionem ad nuptias: quia castitas annexa est regulae monachali, *cit. cap.* 6. *de statu monach. Ad.* 4. Neg. cons. nam castitas essentialiter non est annexa Presbyteratui, vel Episcopatui, sed solum ex praecepto Ecclesiae, quod relaxari potest; e contra castitas jure divino annexa est essentialiter statui religioso: ergo relaxari non potest, quin tollatur status religiosus; cum nulla res sine essentialibus subsistat.

31. *Obj. contra respon.* 4. *de sensu diviso.* 1. *c.* 6. *in fin. de stat. monach.* cum S. D. 2. 2. *quest.* 88. *art.* 11. et ibid. *a.* 7. *ad* 1. respondente: quod *votum solemne habet fortiorem obligationem apud Deum, quam votum simplex.* 2. Homo per professionem consecratur Deo, scilicet vi perfectae traditionis, sed consecratio non potest

tolli a re, quandiu res ista existit, ut patet in calice consecrato, ergo neque professio religiosa tolli potest ab homine, quamdiu vivit, ut infert S. D. *cit. a.* 11. ibi: *unde multo minus potest hoc facere aliquis Praelatus, ut homo Deo consecratus, quandiu vivit, consecratus esse desistat:* quod S. D. repetit statim infra: *et ideo* etc. quae locutio manifeste est pro sensu diviso. 3. S. D. in 4. *d.* 38. *q.* 1. *a.* 2. *q.* 2. de voto solemni ait: *cujus obligatio in nullo casu irritari potest.* 4. Papa ex Sacerdote non potest reddere non Sacerdotem; ergo neque ex religioso non religiosum. 5. Papa utpote inferior, non potest tollere jus naturale, et divinum; sed professio religiosa est juris naturalis, et divini, ergo. 6. Papa nec indirecte per subtrationem materiae dissolvere potest matrimonium consummatum, licet obligatio illius acquiratur Deo ex liberis actibus conjugum, ergo nec tali modo tollere potest professionem monachi; quia non constat, quod Christus ei potestatem dederit irritandi consensum monachi: imo decuit pro excellentia tanti status, ne in terris esset potestas eum dissolvendi.

R. *Ad* 1. Auctoritates istae procedunt de dispensatione in sensu composito, ut supra ostendi: obligatio fortior non obstat, quin a Vicario Christi tolli possit. *Ad* 2. Dist. maj. quamdiu existit quoad formam subjectam consecrationi, C. m. quoad suam substantiam physicam. N. m. Sic lapides in Ecclesia consecrata, quamdiu muro inhaerent, sunt consecrati; extracti a muro desinunt esse consecrati: sicut etiam destructa forma calicis, substantia auri non manet consecrata, manet tamen existens. Similiter in monacho tria considerari possunt: substantia physica personae, forma moralis consistens in reciproco consensu monachi, et Religionis, et inde resultans vinculum perpetuum Deo deserviendi (hoc enim intelligit S. D. nomine *consecrationis, et benedictionis*, non vero aliquas preces, quae forsan alicubi in professionibus adhibentur, ut recte advertunt Thomistae) jam vinculum istud de se perpetuum, respectu cujus Deus habet jus quaesitum, tolli nequit stante consensu: hoc autem irritato, indirecte, et in consequentiam tollitur istud vinculum; sicut destructa forma calicis, indirecte tollitur consecratio. Quod autem Papa consensus voluntatis nostrae irritare possit, abunde probatum est supra. Textus ex *cit. art.* 11. intelligendi sunt ex probatione subjuncta, ibi: *est ergo considerandum, utrum continentia sit essentialiter annexa ei, ad quod votum solemnizatur etc.* atque ita manifeste patet, S. Doctorem velle suos textus intelligi pro sensu composito, Juristasque contrarium ignoranter dicere; licet pro sensu diviso docte dicant, sicut ipse S. D. pro nobis allegatus, et plurimi Theologi tempore ejusdem S. Doctoris: alioquin, si priora verba crude accipiantur, sequitur grande absurdum in ipsa littera S. Thomae, quod scilicet Papa neque cum Presbytero seculari dispensare possit in voto solemni castitatis; quia per tale votum est Deo consecratus: non potest autem facere

aliquis Praelatus, *ut homo Deo consecratus, quamdiu vivit, consecratus esse desistat;* cum tamen S. D. in subjuncta ratione fundamentali distinguat, et contrarium doceat. *Ad* 4. obligatio ista ab intrinseco, et privata auctoritate partium in nullo casu irritari potest; bene vero ab extrinseco, et publica auctoritate Vicarii Christi, *ad quem solum pertinet in votis perpetuis dispensare.* S. D. 2. 2. *quaest.* 184. *art.* 6. *et arg. c.* 2. *et fin. de translat.* Sic Angelus ab intrinseco est incorruptibilis, et tamen ab extrinseco destrui potest. *Ad* 5. Per subductionem materiae potest, ut saepius in simili dixi: irritatis autem consensibus, nulla materia superest, ad quam terminetur jus naturale. *Ad* 6. Neg. cons. quod Papa matrimonium consummatum dissolvere non possit, id non oritur inde, quasi consensus fidelium irritare non valeret, sed ex altiori causa magni Sacramenti; quia Christus voluit per matrimonium consummatum significari indissolubilem unionem Verbi cum Ecclesia per carnem; et ideo nec Vicario suo dedit potestatem illud dissolvendi, ut tota Ecclesia tenet ex *Matth.* 19. *quod Deus conjunxit, cap.* 7. *de convers. conjug. etc.* ista autem ratio, et sensus Ecclesiae non currit in votis etiam religiosis. Cetera minoris momenti ex his facile enodari possunt. Si tamen S. Sedes Apostolica declaraverit decretalem Innoc. III. *cum ad monasterium*, procedere in sensu composito, et diviso, paratus sum sententiam istam corrigere, et retractare.

§. III.

De juribus Regularium.

32. Q. I. ***Quae sint praecipua jura Praelati generalis?*** R. seqq. 1. Jus dignitatis, et praeminentiae, quae comparatur patriarchali: cum Generales medios, et infimos Praelatos sibi subjectos habeant. 2. Jus potestatis privatae, scilicet paternae, et dominicae: vi cujus imperare possunt subditis, sicut pater filio, et dominus servo, conformiter Instituto, irritare eorum vota ordinare necessaria ad cultum divinum, res sibi commissas administrare, paterne corrigere etc. Et quia haec potestas oritur ex voto obedientiae, sequitur, quod subditum suum ubicumque existentem tanquam rem suam repetere, et capere possit: quo sensu totus mundus dicitur esse Praelato regulari pro territorio. 3. Jus potestatis publicae, seu jurisdictionis pro foro externo, et interno, *cap.* 3. *de privil. in* 6. quae potestas, vel est subordinata Episcopo, sicut in Praelatis non-exemptis: vel ab eo independens, sicut in Praelatis exemptis. Et quidem in foro interno absolvere possunt a peccatis, et censuris specialiter Sedi Apostolicae non reservatis omnes suos religiosos: in foro autem externo possunt inquirere in vitam suorum, judicare, excessus corrigere, censuras ferre etc. 4. Generalis potest praecepta suis imponere, et decreta temporanea facere pro tota Religione secundum limites regulae propriae: at perpetua statuta

condere nequit, cum id reservatum sit capitulis generalibus, ut com. docet in praxi; licet in S. J. decreta generalia dicantur durare, donec revocentur. 5. Generalis potest novas provincias erigere, dividere, adunare, sicut Episcopus beneficia, *c.* 8. *de excess. Praelat.* 6. Potest etiam causas subditorum ad se avocare: non tamen subditum eximere a jurisdictione Praelati inferioris, ut provincialis, vel localis: nam ejusmodi exemptiones a jure communi exorbitantes facere, et subditum, omissis mediis superioribus, immediate sibi subjicere, est proprium solius Sedis Apostolicae, quae Episcopos a jurisdictione Archiepiscoporum, et Regulares quosdam a jurisdictione Episcoporum eximit, *Can.* 52 *frater.* 16. *quaest.* 1. Denique Generalis potest ea omnia, ad quae jurisdictio secundum propria statuta se extendit. Sicut e contra gravissime obligatur observantiam regularem procurare, laxitates tollere, et ea, quae nervum disciplinae regularis dissolvere possunt, submovere: uti et in fine sui generalatus rationem suae administrationis reddere capitulo generali, quo inferior est. Fusius ista vide in Scriptoribus regularibus.

33. Q. II. *Quae sint jura Praelati provincialis, et localis?* R. Jus potestatis paternae, et dominicae, et jurisdictionis; vi quarum generaliter idem possunt in sua provincia, vel monasterio, quod Generalis in tota Religione: nisi potestates istae a propria regula limitentur; sicut plerumque limitari solent, praesertim localibus superioribus.

34. Q. III. *Quam potestatem habeant Praepositae monialium?* R. Dominicam, et maternam, in qua pares sunt cum Praelatis virorum; at potestatem clavium, seu jurisdictionis non habent; cum potestas ista praerequirat officium spirituale; cujus foemina regulariter incapax est. Id tamen Abbatissae concedi potest, ut Clericos in beneficiis instituere, et ab eis amovere, seu late suspendere, hoc est, simplici praecepto prohibere possit, 12. *c. de M. et O.*

35. Q. IV. *Quid Praelati Regulares possint vi privilegiorum?* R. 1. Absolvere possunt suos subditos ab omnibus casibus Sedi Apostolicae reservatis, exceptis casibus Bullae Coenae: dispensare in votis, juramentis, jejuniis, observatione festorum, recitatione breviarii, irregularitatibus, et aliis, quae passim referuntur a DD. et de quibus suis locis dicam, praesertim *tit. de privil.* juxta tamen privilegiorum tenorem. 2. Praelati exempti libere suam jurisdictionem exercere possunt independenter ab Episcopo, exceptis illis casibus, in quibus de jure novo subjiciuntur Ordinariis.

36. Q. V. *Qui sint illi casus, in quibus Regulares exempti subjiciuntur suo Diocesano?* Ghokier enumerat 116. Barbosa 50. alii plures, vel pauciores: sed de numero non est curandum, dummodo in substantia conveniamus. Unde R. Casus isti praecipui sunt seqq. 1. Sine licentia Episcopi, aut proprii Parochi non possunt Clericis, et laicis ministrare extremam unctionem, et Viaticum, neque matri-

monia solemnizare; alias praesumptores incurrunt ipso facto excommunicationem, *Clem.* 1. *de privil.* quae censura reservatur Sedi Apostolicae; et Episcopo datur facultas eam publice denuntiandi. 2. Episcopus supplet negligentiam Praelatorum in provisione beneficiorum commissam, *Clem. unic. de supplend. neglig.* 3. Regulares exempti, si sunt exequtores ultimarum voluntatem, rationes suae exequtionis reddere debent Episcopo, *Clem. unic. de testam.* 4. In causa haeresis, ubi non sunt Inquisitores, subsunt ejus judicio, *c.* 9. §. *fin. de haeret. et Trid. sess.* 5. *cap.* 2. 5. Sine ipsius approbatione non possunt libros typis dare, Trident. *sess.* 4. *in decr. de edit. libr.* 6. Per censuras ab eo cogi possunt, ut in Ecclesiis curatis, si quas habent, Verbum divinum praedicent, *sess.* 5. *c.* 2. *de reform.* ubi *cap.* 1. Episcopis injungitur, ut procurent lectionem S. Scripturae in monasteriis suae dioecesis. 7. Extra monasterium degens, si delinquat, ab Ordinario loci visitari, puniri, et corrigi potest, *sess.* 6. *cap.* 3. *de refor.* uti et compelli ad solutionem in causis civilibus mercedum, et miserabilium personarum, *sess.* 7. *cap.* 14. *de reform.* 8. Si importunas eleemosynas exigant, vel tempore indebito divina celebrent, Ordinarius contra eos procedere potest, *sess.* 22. *in decret. de observ. in celebrat. miss.* 9. Nullus regularis potest confessiones secularium audire, nisi ab Episcopo sit approbatus, *sess.* 23. *c.* 15. *de reform.* 10. Praesumens matrimonio assistere, vel sponsos benedicere absque licentia proprii Parochi, est suspensus ipso facto, donec ab Ordinario hujus Parochi absolvatur, *sess.* 24. *cap.* 1. *de reform. matr.* in quo loco poena excommunicationis lata in *Clem.* 1. *de privil.* videtur commutata fuisse in poenam suspensionis. 11. Exempti ratione Ecclesiarum parochialium, vel aliarum secularium tenentur venire ad Synodum dioecesanam, *sess.* 24. *cap.* 2. *de reform.* 12. Contradicente Episcopo, Regulares non debent praedicare in Ecclesiis etiam suorum Ordinum, *sess.* 24. *cap.* 4. *de reform.* 13. Nullam insolitam imaginem, vel novas Reliquias in Ecclesia ponere audent, nisi recognoscente, et approbante Episcopo, *sess.* 25. *decr. de Invoc.* SS. 14. Sine licentia Dioecesani non possunt nova monasteria erigere, *sess.* 25. *cap.* 3. *de Regul.* 15. Recedentes a suis monasteriis sine mandato in scriptis obtento, etiam praetextu ad superiores suos accedendi, ab Ordinariis locorum, tanquam desertores sui instituti puniendi sunt, *cap.* 4. *ibid.* ubi subditur de studentibus: *illi autem, qui studiorum causa ad Universitates mittuntur, in conventibus tantum habitent; alioquin ab Ordinariis contra eos procedatur.* 16. Episcopi jubentur procurare clausuram Sanctimonialium, ita ut septa monasterii nemini ingredi liceat sine eorum licentia, vel superioris in scriptis obtenta sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda, *cap.* 5. *ibid.*

Vide Elencho VI. a n. LXXXVII. ad XC. p. 1. *pag.* 101.

17. Monasteria exempta non habentia ordinarios regulares visitatores, vel eos sibi in certa provincia constituant, vel visitentur ab Episcopo, *cap.* 8. *ibid.* uti et moniales S. Sedi subjectae, *c.* 9. *ibid.* 18. Regulares, in his, quae pertinent ad curam animarum, subsunt Episcopo, nisi praelatus sit plenissime exemptus cum clero, et populo, *c.* 11. *ibid.* 19. Regulares, mandante Episcopo, tenentur in suis Ecclesiis censuras, et interdicta ejus publicare, et servare, uti etiam dies festos in dioecesi celebrari solitos, aut praeceptos, *cap.* 12. *ibid.* 20. Exempti omnes vocati tenentur ire ad processiones publicas, quorum controversias de praecedentia, remota appellatione, componet Episcopus, *cap.* 13. *ibid.* nisi specialiter eximantur a processionibus; sicut plerique Clerici regulares; cujusmodi privilegium etiam Scholis Piis dedit Urbanus VIII. Const incip. *Debitum pastoralis officii* 1629. *Kal. Junii* 21. Regularis intra claustrum degens, et extra illud notorie delinquens, ut populo scandalo sit, instante Episcopo, a superiore severe puniendus est, certificato circa id Episcopo; secus superior officio privandus, et delinquens ab Episcopo puniendus erit, *c.* 14. *ibid.*

Vide Elencho VI. n. XCIX. p. 1. *pag.* 109.

22. Ad renuntiationem bonorum a novitio faciendam necessaria est Episcopi, vel ejus vicarii licentia, *cap.* 16. *ibid.* nisi consuetudo aliud habeat. 23. Praefecta monasterii ant mensem certiorem faciat Episcopum de futura professione alicujus monialis; secus, quamdiu Episcopo videbitur, ab officio suspensa sit, *cap.* 17. *ibid.* 24. Causae reclamantium contra professionem deducendae sunt coram Superiore, et Ordinario, *cap.* 19. *ibid.*

Vide addit. supra pag. 236.

Haec potiora sunt ex *cit. Sess.* 25. *de Reg.* 25. Regulares sine licentia Episcopi non possunt promulgare novas indulgentias, Ordines, Chrisma, consecrationes Ecclesiarum ab extraneo petere; nisi speciali privilegio sint muniti. Vide Barb. de off. et potest. Ep. *alleg.* 105 *a n.* 14. Cokier de jurisd. Ord. in exempt. *p.* 2. *q.* 45. Fagnan. et alios.

§. IV.

De Regolaribus apostatis, fugitivis, et ejectis.

37. *Apostata* est, qui a Religione recedit animo non redeundi, sive habitum religiosum deponat, sive non. *Fugitivus* est, qui abiit animo vagandi, et rursum ad Religionem redeundi. Cujusmodi etiam est ille, qui sine licentia superiorum abiit animo, seu praetextu accedendi majores superiores, Trid. *Sess.* 25. *c.* 4. *de regul.* Ex communi tamen DD. excusatur a fuga is, qui ex causa imminentis injusti, et notabilis gravaminis inferendi, abiit ad majorem superiorem; dummodo id protestetur saltem coram duobus gravibus religiosis; at ob gravamen jam de praeterito illatum non licet ita abire, Constit. Sixti V. *Cum de omnibus*, et alia incip. *Ad Romanum spectat.*

Ejectus est, qui non sponte recedit, sed per sententiam condemnatus exire compellitur.

38. Q. I. *Quae sint poenae apostatarum et fugitivorum?* R. 1. Excommunicatio latae sententiae: quae tamen citius non incurritur, nisi apostata, vel fugitivus habitum dimittat, *c.* 2. *ut periculosa, Ne Clerici in* 6. quae Constitutio, utpote poenalis, non debet extendi ad eos, qui habitum retinent. 2. In apostasia, vel fuga nec ordinari, nec in ordinibus ita susceptis ministrare possunt *cap. fin. de apost. cap. fin. d.* 50. si vero hanc suspensionem violent, tunc primum fiunt proprie irregulares. 3. Apostata, vel fugitivus non gaudet privilegiis sui Ordinis, Trid. *Sess.* 25. *cap.* 19. *de regg.* 4. Proficiscentes Romam sine licentia Generalis, aut provincialis, biennio privantur voce activa, et passiva ex decreto Clem. et Urb. VIII. incip. *S. Congregatio Cardd.* 5. Noctu de claustro furtivo exiens, graviter quidem peccat, et ex decr. Clem. casum reservatum (si eum superiores sibi reservarunt) incurrit; non tamen excommunicationem, nisi dimisso habitu vagetur; quae vagatio est species fugae; adeoque substat excommunicationi *cap.* 2. *ne clerici in* 6. Ceterae poenae desumendae sunt ex statutis cujusque Ordinis; et convenienter infligitur carcer, ut libertas, quae illicite ampliata fuit, licite in carcere restringatur. Apostatae nullo modo liberantur ab observantia sui instituti, ne delictum eis suffragetur; neque absolvi a confessario possunt, donec habeant serium animum redeundi.

39. Q. II. *Quid juris circa ejectionem incorrigibilium?* R. 1. De jure com. ille censetur incorrigibilis, qui in gravi delicto, sive ejusdem, sive diversae speciei ter monitus, et correctus se non emendat, *cap.* 10. *de judic. cap. fin. de stat. monach.* Insuper de jure novo ad incorrigibilitatem requirebatur, ut religiosus unius anni spatio in jejunio, et poenitentia probaretur in carceribus ex decreto Urban. VIII. incip. *Sac. Congregatio Cardd.* 1624. *die* 21. *Septembr.* quae probatio reducta est ad carcerem semestrem per Const. Inn. XII. incip. *Instantibus. die* 24. *Julii* 1694. ubi etiam praecipitur, ut pro causis incorrigibilium eligantur sex patres in capitulo generali, et in quavis provincia sex in capitulo provinciali; de quorum consilio, et assensu tandem ejectio fieri possit; accedente approbatione Generalis. 2. Ejectus non sit plene sui juris, sed in conscientia tenetur se emendare, et ad Religionem redire. Ideoque tenetur ad observantiam votorum, et aliarum sui instituti regularum, quae compatiuntur cum praesenti ejus statu. Ita hodie com. sent. nam *cap. fin. h. tit.* innovatum est per *cit.* Decretum Urbani VIII. ergo sicut Praelati regulares tenentur fugitivos, et ejectos etiam juste, et juris ordine servato, annuatim seu dum se occasio offert, requirere; ita etiam isti tenentur ad Religionem redire. Plura de his scripsi in mea epitome judicii summarii criminali.

Juste ejectus non habet actionem petendi a Religione alimenta, ut probat Bened. XIV. lib. XIII. de Synod.

dioec. cap. 11. *num.* 25. *licet sit Societatis Jesu, et promotus fuerit post emissa vota simplicia ad Sacros etiam Presbyteratus ordines, ex Constitut. Benedict. XIII.* Injuncti 14. *Jun.* 1728. *qui tamen non redditur inhabilis, ut ejecti post admissionem ad vota solemnia, ad Ecclesiastica munia obeunda, et beneficia assequenda ex decreto Congr. Conc.* 11. *Febr.* 1662. *relato a Bened. XIV. loc. cit. n.* 21.

TITULUS XXXII.

De Conversione Conjugatorum.

Agitur de hac materia 27. *quaest.* 1. et 2. praesertim a *Can.* 19. et 33. *quaest.* 5. *Nov.* 123. *cap.* 40. quae tamen in eo, quod docet matrimonium consummatum per Religionem dissolvi, correcta est a jure Can. *cit. cap.* 19.

1. *Nota* per conversionem conjugatorum hic intelligi transitum eorum ad Religionem post matrimonium, ratum, vel consummatum.

2. Q. I. *Quibus sponsis de praesenti concedatur bimestre ad deliberandum de ingressu Religionis?* R. Illis solum, qui cogitant, seu asserunt, se velle ingredi Religionem, *cap.* 7. *de publico. h. tit.* quod si tempus istud a judice praefixum, ex quacumque causa protraheretur, adhuc durante matrimonio rato, liberum erit ad Religionem convolare; cum favor iste a Christo concessus sit omnibus, qui necdum matrimonium consummarunt: 2. matrimonium ratum non citius, nisi facta solemni professione, dissolvitur quoad vinculum; et tunc primum alteri parti in seculo remanenti liberum est ad alia vota transire, *cap.* 2. 14. *h. t.* Trid. *Sess.* 24. *Can.* 6.

3. Q. II. *An, et quomodo post matrimonium consummatum liceat Religionem ingredi?* R. 1. Si mulier intra bimestre de Religione cogitans, per vim, aut gravem metum cognita fuit, probabiliter potest, altero invito, Religionem ingredi: ita Abb. Felin. Fagn. Reiff. et alii contra Host. Sylv. Cov. Engl. etc. nam jure suo per delictum alterius spoliari non potuit per *cap.* 6. *de eo qui cognov.* Quia vero ex tali ingressu plerumque magna incommoda sequerentur, ut desertio prolis educandae, et desolatio mariti, qui sine spe alterius conjugii manere deberet in seculo, cum per professionem uxoris tale matrimonium, utpote consummatum, non dissolveretur, ideo praestaret abstinere ab ingressu Religionis. Nec obstat *cap.* 13. *h. tit. et Can.* 13. *si quis.* 15. *quaest.* 1. et similia jura: nam procedunt in casu, quo matrimonium sine vi, et injuria alteri illata consummatum fuit.

4. R. 2. Jure consummato matrimonio, extra casum divortii perpetui, non licet Religionem ingredi, absque spontaneo consensu alterius partis, *c.* 17. *h. tit.* nam jure suo nemo invitus est spoliandus: secus conjux relictus alterum ex Religione revocare potest, isque tenetur redire: nam talis professio est invalida, licet ex speciali interpretatione juris valeat in vim voti simplicis continentiae *c.* 3. 12. *h. tit.* nisi forsan protestatus fuisset, nolle

se obligari voto continentiae aliter, quam dependenter a valore professionis: unde revocatus debitum reddere debet; non tamen exigere, vel mortua uxore aliam ducere poterit *cit. c.* 3. *h. t.*

5. R. 3. Si uterque conjux, mutua licentia non obtenta, professus est Religionem, si quidem alter de alterius professione scivit, valet utriusque professio; quia ipso facto alter alteri scienter dedit licentiam: at si alter de alterius professione nihil sciret, probabilius est, neutrius valere professionem, utpote sine licentia factam; ac proinde uterque exire posset, vel alter alterum ex Religione revocare: neuter tamen petere, aut reddere posset debitum; quia uterque ligatus esset voto simplici continentiae *cit. cap.* 3. *h. t.* Similiter, si uterque omisisset in seculo votum continentiae, alter sine licentia Religionem professus, revocari posset, non quidem ad usum conjugii, sed ad obsequia conjugalia.

6. R. 4. Praeter licentiam requiritur, ut pars altera, vel Religionem ingrediatur; vel si non est suspecta de incontinentia, saltem votum continentiae emittat, *c.* 8. *h. tit.* hoc tamen non emisso, professio mariti cum sola licentia uxoris esset valida, ita com. nam talis professio nullibi irritatur; ac proinde locus est Regulae: ***Multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem, cap.* 16. *de Regular.*** imo talis professio cum sola licentia uxoris supponitur valida *cap.* 9. *ex parte h. tit.* ubi maritus, qui consentiente uxore, monachalem habitum suscepit, illa mortua, jubetur redire ad monasterium, et secundam uxorem putatitiam relinquere. Nec obstat *cap.* 8. *h. t.* ibi: ***nullatenus recipiatur:*** nam particula ***nullatenus*** ex subjecta materia non significat nullitatem, nisi quatenus conjungitur prioribus verbis: ***sine licentia uxoris nullatenus recipiatur.*** Porro tali casu, si pars remanens in saeculo, sive sit vir, sive mulier, et non scivit obligationem juris, quod teneatur, vel Religionem ingredi, vel si abest suspicio incontinentiae, votum castitatis emittere, revocare potest conjugem professum ex Religione: et is tenebitur debitum reddere, ac post mortem conjugis ad Religionem redire, *cap.* 9. *h. t.* At si scivit illam obligationem, non permittitur revocatio professi, sed remanens in saeculo compelli debet ad ingressum, vel ad votum continentiae. Quia vero hoc durum est, Praelatus non admittat conjugatum ad professionem, donec ad formam *cap.* 8. *h. tit.* uxor, vel continentiam voveat, vel Religionem amplectatur. Vide Sanch. *lib.* 2. *de matrim. disp.* 18. *et lib.* 7. *disp.* 32. ubi similes casus proponit, quos prudentia Praelatorum non sinet in praxim devenire.

Huc spectat solide animadversum ex variis facti speciebus mature discussis in Congr. Conc. a Bened. XIV. lib. XIII. de synod. dioec. cap. 22. *nu.* 16. ibi Sacre Canones adigunt quidem virum aetate florentem ad professionem in monasterio nuncupandam, vel quatenus in provecta jam aetate constitutus sit, ad emittendum in saeculo simplex castitatis votum, dum

uxor religiosum institutum amplectitur; et non tunc, cum jura matrimonii sunt laesa; si enim hujusmodi jura ab uxore per adulterium laesa fuerint, quod tunc juniori viro in saeculo manenti imponitur onus emittendi simplex castitatis votum (*juxta statutum a Congr. particulari habita coram Innocentio X. ut cit. loco refertur num.* 15.) praescriptum dici debet ad quamdam veluti tutiorem cautionem: cui quidem stricto jure locus non est, quoties ante acta viri vita nullam futurae incontinentiae suspicionem ingerit. - ***Nota tamen, quod hoc votum in hypothesi emittendum esset a viro innocente dumtaxat, donec uxor Religionem professa viveret, ut rescripsit Congreg. Concil. in Januen.* 2. *Maji* 1722. *Thes. Resolut. ejusd. Congreg. tom.* 2. *pag.* 164.**

TITULUS XXXIII.

De Conversione Infidelium.

Agitur de hac materia 28. *quaest.* 1. et hic incidenter occasione praecedentis tituli; quia conjugati infideles, seu non baptizati, solent converti ad fidem christianam.

1. Q. *Quid statuatur in hoc titulo?* R. 1. Applicatur *Can.* 40. *et* 51. *Conc. Triburiensis* de impedimento dirimente *criminis*, in casu, quo vir infidelis occidit maritum uxoris fidelis; ea cooperante, et in mortem mariti machinante: et tunc infidelis, esto convertatur ad fidem, non potest uxorem occisi ducere: secus si nulla machinatio ex parte fidelis intercessit, *cap.* 1. *h. tit.*

2. II. Si ex conjugibus unus solum convertatur ad fidem, proles doli incapaces dandae sunt converso ad fidem, sive sit vir, sive mulier: idque ob favorem Religionis, cui cedere debent jura patriae potestatis, et alia civilia *cap. fin. h. tit.* quia summa est ratio, quae pro Religione facit *l.* 43. *ff. de Religios.* An vero, et quomodo matrimonia conversorum ad fidem dissolvantur, dicetur *lib.* 4. *tit.* 19.

TITULUS XXXIV.

De Voto, et Voti Redemptione.

Agitur de hac materia in Sexto, et Extravangant. Joann. XXII. *h. tit.* in Decreto *dist.* 27. 28. 30. 31. 32. *et* 27. *q.* 1. *et* 32. *q.* 1. *Can.* 3.

1. *Nota.* 1. Occasione status religiosi hic agi de votis in genere, et de liberatione ab eorum obligatione, quae liberatio hic late vocatur *voti Redemptio:* stricte autem votum dicitur redimi, dum personalis obligatio voti transfertur in opus reale; ut si loco peregrinationis detur eleemosyna. De votis videri possunt obvii Moralistae: ego in praesenti resolvam qq. praecipuas ad forum Canon. pertinentes.

2. *Nota* 2. Votum definiri, quod sit *promissio deliberata Deo facta de meliori bono:* nam votum est actus Religionis, seu latriae; ergo soli Deo, et non alicui Sancto fieri debet: et quidem de meliori bono, alias Deo, utpote sanctissimo, non placeret, si obligares

te ad faciendum minus bonum, cujus oppositum est majus bonum: unde materia voti debet esse non tantum *possibilis*, *et bona*, sed etiam *magis bona*, quam ejus oppositum. Consule P. Laym. qui conditiones istas docte explicat, et fuse Salmant. Mor. *tr.* 17.

3. *Nota* 3. Votum varie dividi; 1. In *commune*, vel *necessarium* ex parte materiae, cujus materia est praecepti; ut si voveas non furari: et *singulare* cujus materia est consilii, ut continentia. 2. In *reale*, quo res externa promittitur, ut pecunia pro altari: *personale*, quo propria hominis actio, vel ejus omissio promittitur, ut orare, abstinere a carnibus: et *mixtum*, quo partim actio, partim res promittitur; ut peregrinari ad limina Apostolorum, et ibi donum aliquod offerre. 3. In *absolutum*, quod a nulla conditione dependet, sed praecise ob honorem Dei elicitur: ut ingredi Religionem: *conditionatum*, quod pendet a conditione, et plerumque imperfectum est ex parte voventis; ut ingredi Religionem, si sanus ex morbo evaseris: et *poenale*, quo promittitur poena solvenda in casum, quo vovens hoc, vel illud fecerit, v. g. jejunabo, vel 10. pro eleemosyna dabo, si adhuc semel lusero etc. quodsi poena concipiatur ob actum praeteritum, perfecta erit obligatio voti, v. g. quia fornicatus fui, voveo ingressum Religionis. 4. In externum, et pure internum, in publicum, et occultum, in expressum, et tacitum, quorum notitia ex vocibus patet. 5. In votum soli Deo, seu in gratiam solius divini honoris factum: et hoc statim acceptatur a Deo: et in votum in gratiam hominis factum, v. g. voveo, quod tibi pauperi dotem dare velim; et tale votum non obligat, donec ab homine promissario acceptetur. 6. Votum celebri divisione dividitur in *solemne*, *et simplex*, in quorum explicatione Doctores controvertunt. *Solemne* est, quod voventem perpetuo obligat, et inhabilitat ad quoscumque actus voto repugnantes, sive id oriatur ex jure divino, sive ex jure Ecclesiastico: et talia vota sunt tantum duo: professio religiosa tribus solitis votis constans; et votum continentiae de jure Ecclesiastico annexum sacr. Ordinibus, *cap. unic. h. tit. in* 6. *Simplex* est, quod obligat quidem voventem, et actus voto contrarios reddit illicitos; non tamen invalidos, nisi per accidens, sicut in Societate Jesu vota simplicia pro eo statu, quo quis in Societate vivit, ex speciali dispositione irritant matrimonium contrahendum. Talia vota simplicia sunt cetera omnia, praeter duo supra dicta.

4. Q. I. *Quis possit votum emittere?* R. Regulariter omnis homo viator usu rationis pollens, dummodo votum implere sit in potestate voventis, et nulli praejudiciosum. Unde 1. Pupilli, et minores non possunt vovere vota realia; nisi forsan in tempus, quo liberam rerum suarum administrationem habebunt: vota autem personalia nulli praejudiciosa emittere possunt. 2. Conjuges, Religiosi, servi, filiifam. in praejudicium alterius conjugis, monasterii, domini, et patrisf. nam talia vota, quatenus aliis praejudicant, Deus non

acceptat; nisi conditionale, si consentiant ii, quorum interest, v. g. si Superior consentiat in peregrinationem monachi etc. si Papa consentiat, ut Episcopus fiat religiosus, *cap.* 18. *de Regular.* quo casu ita voventes obligantur ad petendam licentiam, implendi voti gratia. Parochi vero, et Clerici alii, cum vinculo Ecclesiis suis adstricti non sint, absolute emittere possunt votum amplectendae Religionis; licet de honestate consensum Episcopi requirant: nam a *cap.* 4. *de renunt.* excipitur ingressus Relig. generaliter a jure permissus: at quoad alia vota, quae curae pastorali, aut residentiae praejudicant, ut vota peregrinationis, Parochi opus habent licentia Episcopi.

5. Q. II. *Qualis sit obligatio ex voto orta?* R. Ex genere suo gravis sub mortali peccato adstringens voventem, ut fideliter ex virtute Religionis impleat, et reddat Deo, quod promisit: et ideo ***habent damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*** 1. *Tim.* 5. Levitas materiae excusat a mortali; ut si quis ter *Pater*, *et Ave* non impleat; item si quis expresse in materia gravi, v. g. jejunio, voluisset obligari sub veniali: nam votum, cum sit privata lex voventis, obligationem suam desumit a gravitate materiae, et intentione voventis. Cetera de obligatione voti personalis, et realis desumenda erunt ex iis, quae *libr.* 2. *tit.* 24. dixi de juramento promissorio; quae duo pari passu ambulant.

6. Q. III. *Quibus modis cesset obligatio voti?* R. 1. Ab intrinseco, dum ex materia licita fit illicita, ex possibili impossibilis, physice, aut moraliter, v. g. vovisti psalterium dicere, et in morbo citra grave nocumentum valetudinis illud dicere no potes etc. item cessante causa, aut conditione; ut si vovisti alere pauperem, vel peregrinari, si filius convaluerit: et interim pauper ille fiat dives, vel filius moriatur ante institutam peregrinationem. Nec obstat *cap.* 7. *h. tit.* nam ibi vel non cessavit primaria causa devotionis, vel si cessavit, commutatio peregrinationis facta est ad securitatem, non vero ex necessitate: vel votum fuit mixtum, atque ita expensae commutantur in eleemosynam. 2. Cessat ab extrinseco per ***irritationem, dispensationem, et commutationem.***

7. Q. IV. *Qui possint irritare vota?* R. Omnes, quibus est potestas in voventem, aut materiam voti; cum omnia vota fiant sub tacita conditione, ***nisi superior contradicat.*** Et quidem 1. Pater, vel avus, aut tutor irritare possunt omnia vota impuberum sibi subjectorum usque ad annum duodecimum, S. D. 2. 2. *q.* 88. *art.* 2. nam vota impuberum ob defectum judicii sunt valde imperfecta, et tacite conditionata, ***si pater***, vel ***tutor non contradicat:*** nisi ad pubertatem venientes vota ista ratificarent. 2. Pater vota liberorum puberum, dominus vota servi, maritus vota uxoris, et uxor vota mariti eatenus solum irritare possunt, quatenus praejudicant potestati patriae, dominicae, et maritali, S. D. *ibid. ad* 2. nam vota ista non acceptantur a Deo secundum id, secundum quod sunt praejudiciosa tertio *arg. c.* 28. *de ju-*

rejur. atque ita irritatio ista est valde impropria; quia in votis habentibus tractum successivum non tollit, sed suspendit obligationem voti, v. g. maritus irritavit votum uxoris de abstinendo a carnibus, soluto matrimonio, votum reviviscit: sic etiam votum continentiae a filio, vel servo emissum nequit irritari a patre, vel domino; quia potestati patriae, aut dominicae non praejudicat. 3. Praelatus regularis potest irritare omnia vota suorum Religiosorum, exceptis votis professionis, et voto transeundi ad strictiorem Ordinem, *Can.* 2. *monacho* 20. *quaest.* 4. ubi dicitur, *monacho non licet votum vovere sine consensu Abbatis sui; si autem voverit, frangendum erit:* nam monachus non habet suum velle, et nolle. Quod procedit etiam de votis super materia necessaria, v. g. jejunandi in quadragesima, recitandi breviarium etc. ut com. docet contra Cajet. et Tambur. nam licet Praelatus non possit impedire obligationem praecepti divini, et naturalis, Ecclesiastici, aut regulae; tamen impedire potest, ne subditus novam obligationem sibi imponat.

8. Q. V. *Quis dispensare possit in votis?* R. 1. Potestate ordinaria omnis, et solus, qui habet jurisdictionem ordinariam in foro externo, uti Papa in tota Ecclesia, Episcopus, ejusque Vicarius, seu capitulum, Sede vacante, in sua dioecesi, Legati Apostolici in suis provinciis, Praelati generales in suis Religionibus, provinciales, et locales in suis monasteriis: ita com. nam dispensatio pertinet ad potestatem clavium, seu ad jurisdictionem spiritualem fori externi, cum dispensare in voto sit jus Deo quaesitum remittere ob justam causam; ergo. Unde Abbatissae, Parochi, et alii Clerici, ex defectu jurisdictionis in foro externo, non possunt in votis dispensare, licet Abbatissa vota monialium ex potestate materna, et dominica irritare possit, quatenus praejudicant monasterio. *Dices:* Obligatio votorum est juris naturalis, ergo non admittit dispensationem proprie talem, sed puram declarationem, seu interpretationem, quod stante justa causa, materia promissa non contineatur sub jure naturali. R. Concedo antecedens, et nego consequentiam in sano intellectu: nam licet eo casu, quo materia voti ab intrinseco cessat, ut si ex licita fiat illicita, vel ex possibili impossibilis, non sit opus ulla dispensatione, sed pura declaratione, quam etiam quisque privatus potest, dicendo materiam voti non amplius contineri sub obligatione naturali; tamen si materia voti subsistit, non est locus declarationi, sed jurisdictioni, et auctoritati, qua Praelatus ob justam causam, consensum voventis revocet, et invalidet; atque ita materiam subducat obligationi juris naturalis. Et talis revocatio, seu subductio venit hic nomine dispensationis, quae sane nulli privato est permissa. Haec doctrina aperte traditur *cap.* 18. *de jurejuran.* ubi Papa distinguit declarationem, et absolutionem, seu dispensationem juramenti. Sic conciliandi sunt DD. S. Bonav. Covar. et alii negantes dari in votis dispensationem: loquuntur enim de dispensatione dire-

cta, non vero indirecta, quae fit auctoritative per subductionem materiae, ut ante dictum; cum jus naturale, utpote semper aequum, directe non fit dispensabile.

9. R. 2. Regulares in privilegiis communicantes dispensare possunt in omnibus votis Papae non reservatis; modo sint occulta, et in foro poenitentiali aperta, cum quibuscumque saecularibus: ita communiter TT. et Canonistae ex pluribus privilegiis Innoc. VIII. Eugenii IV. Martini V. Pauli III. Gregor. XIII. etc. ut refertur in bullis, et compendiis privil. regg. Addidi: *modo sint occulta;* quia praxis declarat dispensationes istas regulariter fieri debere in sacro tribunali, ita ut post absolutionem peccatorum subjungatur consueta formula dispensationis, v. g. Item auctoritate Christi, et Papae mihi specialiter delegata dispenso tecum etc. vel aliis aequivalentibus verbis; cum certa verborum formula non sit praescripta ad valorem dispensationis.

10. Q. VI. *An justa causa requiratur ad validam dispensationem voti?* R. Affirmative, etsi Papa dispenset: nam inferior sine justa causa invalide dispensat in jure superioris ex vulgatis principiis; sed vota sunt juris naturalis: quilibet autem Praelatus, etiam Papa, est inferior jure naturali; ergo. Tales causae sunt imperfecta deliberatio in vovendo, notabilis difficultas in exequendo, periculum majoris mali spiritualis, et corporalis, bonum commune, praesertim Ecclesiae, regni, familiae, et quaevis alia justa, et rationabilis causa, quae tanto major esse debet, quanto votum est dignius, ut Religionis, castitatis. Ex his colligitur notabile discrimen inter dispensationem, et irritationem votorum: nam ad dispensationem requiritur jurisdictio ordinaria, vel delegata, et justa causa; e contra ad irritationem sufficit potestas privata sine ulla causa. Item votum a majori Praelato confirmatum non potest irritari a minori; bene vero dispensari; quia per confirmationem subducitur potestati privatae dominicae, non tamen jurisdictioni voluntariae, Suar. Laym. et alii.

11. Q. VII. *Quae sint vota reservata Papae?* R. Quinque sequentia: votum Religionis amplectendae; votum castitatis: et triplicis peregrinationis, Jerosolymam ad S. Sepulchrum, Romam ad limina Apostolorum Petri, et Pauli; Compostellam ad S. Jacobum: ita Sixtus IV. in *Extravag.* 5. *Etsi de poenit. int. com. paulo ante finem;* ubi etiam contra confessarios sine speciali licentia Papae in his votis dispensantes, praeter nullitatem dispensationis, decernitur excommunicatio ipso facto incurrenda. Quia vero reservatio odiosa est, ex communi DD. tunc tantum vota ista censentur Papae reservata, dum spontanea sunt, perfecta, intuitu solius honoris divini facta, et solum quoad substantiam, non quoad accidentia; uti sunt peregrinari pedibus, vel equo ingredi strictiorem, aut laxiorem Ordinem etc. unde non censentur vota reservata Papae: 1. Si facta sunt ex metu, ex ira, vel alia passione impediento perfectam deliberationem. 2. Nec vota conditionalia, aut

poenalia in futurum; cum magis fiant amore boni proprii, quam amore Dei; ut voveo Religionem, si ex hoc morbo evasero, si adhuc semel furtum commisero. 3. Vota imperfectae castitatis, ut ad tres annos, votum non nubendi, non fornicandi, suscipiendi sacrum Ordinem, et alia, quae passim DD. enumerant, praesertim Laym. de voto *cap.* 8.

12. Q. VIII. *An Episcopus, vel Regulares in casu necessitatis dispensare possint in votis Papae reservatis?* R. 1. De Episcopo affirmative; dummodo votum sit occultum: ita comm. DD. nam in casu urgentis necessitatis, quo facile ad Papam recurri non potest, ex benignitate, et suavi regimine praesumitur Sedes Apostolica concedere Episcopis licentiam dispensandi in Constitutionibus, et casibus Apostolicis, prout magis videtur expedire saluti animarum, ut colligitur ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* Et quidem circa votum triplicis peregrinationis raro necessaria erit dispensatio; cum exequtio horum votorum differri possit; at circa votum castitatis, et Religionis potest quandoque justa causa suadere dispensationem; ut si adsit periculum incontinentiae, scandali, vel alterius gravis mali, maxime si puella est deflorata, et matrimonium differri nequit sine gravi sponsi, aut sponsae, aut eorum famigliae dedecore etc. Hoc tamen votum debet esse occultum; quia in impedimento publico matrimonii solius Papae est dispensare, ut Sanch. et alii comm. docent. Plura de hoc in *lib.* 4.

13. R. 2. Regulares in casu urgentis necessitatis non possunt dispensare in voto perfectae castitatis, et Religionis: ita probabilius, et tutius docent Rodriq. Sanch. Suar. Laym. de Moya, et alii: nam privilegia Regularium comprehendunt sub se vota non reservata Papae; ergo, cum sint exorbitantia a jure communi, non debent extendi ad vota reservata, etsi casus necessitatis eveniat: tum quia talis dispensatio competit Episcopo jure quodam speciali devolutionis, eo quod sit proximus Ordinarius suorum subditorum; atque ita jurisdictio dispensandi in reservatis primo illi, tanquam pastori competat; quae ratio non currit in Regularibus, ergo. Opposita sententia, quam docent Herinexs, Pasqualius Crousers, Reiff. a *num.* 40. et alii, non caret sua probabilitate: nam regulares vi suorum privilegiorum dispensare possunt in omnibus votis, in quibus dispensare potest Episcopus jure ordinario, ut tenent DD. utriusque sententiae; sed in votis reservatis Episcopus pro casu urgentis necessitatis dispensat jure ordinario; tum quia specialis delegatio nullo jure probatur; tum quia potestas ista dispensandi transit in capitulum, sede vacante, ergo. Praeterea ideo Episcopus in his dispensat; quia in casu urgentis necessitatis cessat reservatio ob salutem animarum; atque ira casus Papalis fit Episcopalis; sed sublata reservatione, Regulares dispensare valent in omnibus votis, et ex communi brocardico, quando casus Papalis fit Episcopalis, fit etiam regularis, ergo. Hac secunda opinione uti quis forte posset

in eo casu, quo periculum est in mora, et accessus ad Episcopum ob distantiam, vel aliam causam est difficilis; ut in certis locis esse solet, etiam difficilior, quam recursus ad S. Poenitentiariam. Pone casum, quod sponsus ligatus voto castitatis hodie tibi confiteatur, et cras copulationem habere intendat, si Episcopus distet, quo sponsus recurret? in hoc, et simili casu, si matrimonium citra scandalum, et ignominiam differri nequeat, judicant aliqui, Regularem dispensare posso ad effectum matrimonii: secus erit tutius recurrere ad Episcopum, ut pro instante necessitate dispenset.

14. Q. IX. *An Episcopus sibi possit vota reservare privative, ut Regulares in eis dispensare non valeant?* R. Negative, nisi adesset speciale privilegium Papae: nam Episcopus non potest restringere privilegia Apostolica Regularibus data, utpote his privilegiis inferior, ergo. Nec obstat quod Episcopus peccata reservaro possit: nam hoc ei a jure conceditur; non vero vota reservare in prajudicium privilegii Apostolici.

15. Q. X. *Qui vota commutare possint?* R. Regulariter iidem, qui dispensare, si commutatio facienda sit in opus aequaliter, vel minus bonum; modo adsit justa causa, et commutatio non fiat in praejudicium tertii: nam dispensare, seu tollere obligationem, est plus, quam commutare, seu obligationem unam in aliam transferre; ergo qui dispensare potest, etiam commutare poterit ex *reg.* 53. *in* 6. At in opus evidenter melius, Deoque gratius quisque vovens privata auctoritate votum commutare potest, *c.* 4. *h. tit.* quia propositum, aut promissum non infringit, qui in melius illud mutat, *c.* 3. *de jurej.* unde omnia alia vota in vota religiosa commutari possunt; modo id fiat citra praejudicium tertii.

16. Q. XI. *An confessarii regulares ad effectum dispensandi indigeant speciali licentia, seu commissione suorum Superiorum?* Quidam volunt requiri licentiam Generalis, aut Provincialis; alii Superioris localis; alii vero asserunt nullam specialem licentiam requiri; nisi forsan de honestate, ut Dian. Coelestin. Peregr. Sayr. Ant. a Spir. Sancto etc. Vide Salm. moral. *tr.* 9. *de matrim. c.* 14. *punct.* 1. *n.* 14. In hac varietate sententiarum respondeo cum distinctione. Si in aliqua Religione statutum est, ut subditi non utantur privilegiis, nisi ex commissione Generalis, vel alterius Superioris, tenentur subditi hoc statutum observare; cum Bullae Pontificiae, praesertim ad supplicationem, dentur conformiter Constitutionibus, et statutis Religionis. Ita observatur in Societ. Jesu, ut patet ex pluribus Constitut. Apostol. Pauli III. *Licit* §. 41. ibi: *per eorum vicarios, aut personas ad id sibi bene visas.* Gregor. XIII. *Ascendente Domino*, §. 22. *denique ut omnium Societatis privilegiorum juxta generalis Praepositi dispositionem* etc. Si vero simile statutum in aliqua Religione non extat, salvo meliori judicio, existimo confessariis a Superioribus deputatis, et ab Ordinario approbatis, nulla opus esse speciali licentia ad dispensandum, et com-

mutandum. Sic Ordini Schol. Piar. communicantur pariformiter, et aeque principaliter privilegia praeterita, et futura Mendicantium ex Constit. Gregor. XV. *Ad uberes* 1622. *die* 15. *Octob.* nulla tamen ibi fit restrictio ad specialem licentiam a Superioribus petendam; nec Constitutio id exigit, aut aliud statutum, de quo saltem hic, et nunc non constat. Plura de votis vide in Sanchez, *lib.* 4. *moral.* Laym. Salmantic. et alios passim.

TITULUS XXXV.

De statu Monachorum, et Canonicorum Regularium.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementinis, et Extrav. comm. *h. t.* In Decreto *d.* 58. *et* 16. *q.* 1. *et* 32. *q.* 1. *c.* 3. In Trid. *sess.* 25. *de regg.* In Codice *l.* 26. 44. 54. 55. *C. de Episc. et Cler. l.* 13. *cum seqq. Auth. C. de SS. Eccl. Nov.* 123. *c.* 27. *et* 33. *cum seqq. et Nov.* 5. *per tot.*

1. *Nota* Statum in genere esse certam vivendi rationem, qua quis alteri devinctus perpetuo persistit. Et est triplex: *Episcopalis*, sub quo continetur Clericalis: *monasticus: et conjugalis;* cum inter Clericos solus Episcopus per se alligetur suae Ecclesiae, monachus Religioni, et conjux conjugi. Huc pertinet solus status monasticus, de quo potiora dicta sunt in *tit. de Regular.* hic residua praesertim de clausura afferentur. Ceterum licet in rubrica monachi distinguantur a Canonicis Regg. tamen communiter in jure, ubi materia accommoda est, nomine *monachorum* veniunt omnes Religiosi, Canonici, Clerici, mendicantes, et monachi proprie dicti, *c.* 2. *de postulando.*

2. Q. I. *Quid statuatur in hoc titulo circa Religiosos?* R. 1. Ut Episcopo sint subjecti, nisi eximantur; prima tamen correctio sit penes Praelatum *c.* 1. *h. t. c.* 7. *de off. ord.* 2. Ut nec recipiantur ad monasterium, nec promoveantur ad officia pro pretio, nec peculium habeant, nec singuli per villas, et Parochias ponantur, *cap.* 2. *h. t.* 3. Cistercienses jubentur servare primaevam Regulam *c.* 3. *eod.* 4. Canonici Regulares non resignantes proprium, non debent sepeliri in loco sacro; secus exhumandi, si id sine scandalo fieri possit, *c.* 4. *eod.* 5. Canonicis in Parochia existentibus dandus est socius, *cap.* 5. *eod.* 6. Necessaria ad disciplinam regularem commendantur, *cap.* 6. *h. t.* 7. Jubentur celebrari Concilia provincialia singulis trienniis, *c.* 7. *eod.* 8. Praescribitur forma correctionis, et visitationis, *c. fin. eod.* 9. Severe praecipitur clausura monialium; ita ut neque Abbatissa ad homagium domino directo praestandum exire de claustro possit; sed id facere debeat per procuratorem, *cap. unic. h. tit. in* 6. 10. In *Clem.* 1. *h. tit.* multa statuuntur pro monachis nigris circa modestiam in vestitu, et victu; circa confessionem, et communionem menstruam: prohibentur venationes, et aucupia; accessus ad curias Principum animo nocendi Praelatis; et detentio armorum intra septa monasterii sub poena excommunicationis latae; dispo-

nitur circa solitudinem, prioratus, et promotionem monachorum ad ordines. In *Clem.* 2. *eod.* jubentur moniales visitari ab Episcopo; exemptae quidem Apostolica; non exemptae vero ordinaria auctoritate.

3. Q. II. ***Quid juris circa clausuram monialium?*** R. 1. Omnes moniales professae ita stricte obligantur ad clausuram, ut sub poena excommunicationis latae e monasterio egredi non possint, ***Can. unic. h. t. in*** 6. Trid. S. 25. *c.* 5. *de Regg.* Const. Pii V. incip. ***Circa pastoralis***, et Greg. XIII. incip. ***Deo sacris virginibus;*** nisi adsit justa causa, et consensus Episcopi, vel saltem Praelati in monasteriis plene exemptis; ut sunt ***morbus contagiosus, et incendium***, et aliae his similes, ut inundatio, incursio hostilis, electio Abbatissae ad aliud monasterium. 2. Nemo adultus usu rationis pollens, sive vir, sive foemina, sub poena excommunicationis latae ingredi potest monasteria monialium sine Episcopi, vel superioris licentia in scriptis obtenta, Trid. S. 25. *c.* 5. ***de Regul.*** quae excommunicatio a Trid. non reservatur, sed ex stylo Curiae pro absolutione recurri solet ad S. Poenitentiariam, Monacell. Pignatt. Matthaeuc. Dari autem solet haec licentia, vel a jure, vel ab homine hac potestate praedito ex causa necessitatis, aut utilitatis, v. g. si monasterium sit reparandum, visitandum, si monialis aegrota indigeat medico, Sacerdote etc. 3. Spectato jure com. neque licitum est accedere moniales colloquii causa, *c.* ***un. h. t. in*** 6. ibi: ***ingressus, vel et accessus pateat ad easdem et c.*** 8. ***de vit. et honest. Cler.*** Specialiter autem sac. Congregatio prohibet Religiosis, cujuscumque Ordinis, gradus, et dignitatis, ne sine licentia expressa ejusdem sac. Congreg. accedant monasteria quarumcumque monialium ad colloquendum, sive tractandum cum eis, Decret. edit. an. 1590. ***nonis Maji.*** In regionibus nostris rigor iste contraria consuetudine multum temperatus est.

4. Q. III. ***Quid juris circa clausuram virorum Regularium?*** R. 1. Foeminae ingredientes, vel Religiosi eas admittentes ad septa monasterii praetextu privilegiorum, et facultatum ingrediendi monasteria virorum, ipso facto incurrunt excommunicationem latae Sententiae, etsi sint personae nobiles, comitissae, aut marchionissae: ita Const. Gregor. XIII. incip. ***Ubi gratiae***, et Pii V. ***Regularium.***

5. An vero excommunicatio incurratur eo casu, quo foeminae ingrediuntur, vel a Religiosis admittuntur, sine praetextu privilegii, dubium est. Affirmant Donatus, Navarr. Suarez, Reiff. cum citt. ***n.*** 73. quorum sententia nititur authentica declaratione S. Pii V. ***Decet Romanum***, ubi declarat mentis, et intentionis suae fuisse, ut in cit. Bulla: ***Regularium personarum*** comprehenderentur mulieres, non solum praetexentes privilegia, sed etiam aliae quaecumque in genere, et in specie. Habetur declaratio ista in bullario Cherub. Constitutioni ***cit. n.*** 20. annexa. Negant, saltem pro nostris regionibus, Laym. Engl. Pirh. Schmalz. et alii: tum quia declaratio ista facta est ***in-***

tuitu, *et in favorem Congreg. Montis Virginis*, adeoque videtur specialis pro illa Congregat. tum quia Greg. XIII. cit. Constit. *Ubi gratiae n.* 28. in bullar. loquitur de solis praetexentibus privilegia §. 3. inquiens: ***Abbatissis vero, nec non Abbatibus, conventibus, ac aliis monasteriorum utriusque sexus superioribus, et personis quocumque nomine vocentur, districte praecipimus sub eadem excommunicationis poena, nec non privationis dignitatum, beneficiorum, et officiorum suorum, ac inhabilitatis ad illa, et alia in posterum obtinenda, ut in monasteria, domos, et loca sua, quemquam praetextu hujusmodi licentiarum, et facultatum ingredi faciant, vel permittant:*** tum denique quia dicta declaratio, vel ubique non este usu recepta, vel contraria locorum consuetudine ei derogatum est. Quid in hoc puncto sentiam, breviter.

6. R. 2. Praelati, et Religiosi, etiam sine praetextu privilegii, admittentes in claustrum foeminam, peccant: agunt enim contra prohibitionem gravem juris comunis, *Can.* 20. *pervenit* 18. *q.* 2. ubi dicuntur severissimae ultioni subdendi, nisi forsan parvitas materiae a gravitate peccati excusaret.

7. R. Stante declaratione Piana, ubi viget, mulieres ingredientes monasteria virorum, etiam sine praetextu privilegiorum, incurrunt excommunicationem latae sententiae reservatam Papae, ut statuitur in *cit. Constitut.* Piana §. 3. *districte prohibemus mulieribus* etc. At Praelati, et Religiosi foeminas hoc modo admittentes non incurrunt excommunicationem, bene vero alias poenas in Piana Const. expressas, scilicet privationis officiorum, et inhabilitatis ad illa, et suspensionis a divinis ipso facto, et sine alia declaratione §. 4. *ibid.* ubi nulla mentio fit excommunicationis. Neque ex Const. Gregoriana Praelati, et Religiosi hanc excommunicationem incurrunt; quia Const. ista, ut legenti patet, loquitur solum de admittentibus foeminas praetextu facultatum. Hinc nescio, ex quo fonte, vel jure P. Reiff. hic *num.* 74. hanc excommunicationem contra admittentes hauserit: dicit quidem Gregor. XIII. similem declarationem edidisse, teste Navar. in *commentar. IV. de Regular. num.* 62. sed in Navarro nihil simile inveni: nec declaratio ista ab alio auctore affertur. Melius Constitutiones istas ponderavit Sanchez *lib.* 6. *moral. cap.* 16. *a num.* 79. ubi non excommunicationem, sed alias poenas mox enumeratas ex Piana Constit. asserit Praelatos, et Religiosos incurrere. Quod et ego ante asserui, inspectis, et iterum relectis, dictis Constit.

8. R. 3. Sicubi declaratio Piana non est usu recepta, vel per consuetudinem contrariam abrogata est, nec foeminae sine praetextu facultatum ingredientes, nec Religiosi eas admittentes, vel tolerantes, incurrunt poenas Constit. Pianae: ita probabiliter DD. pro sententia negativa allegati: nam consuetudo derogare potest juri humano per *c. fin. de consuetud.* praesertim cum talis consuetudo in certis circumstantiis possit esse rationabilis, saltem negative, quatenus non est irrationa-

bilis, et nutritiva peccati; modo ingressus iste raro fiat, et sine dispendio disciplinae regularis: vel si cohonestetur per aliquam causam, ob quam momentaneus transitus per ambitum domus Religiosae foeminis permittatur, vel potius ex necessitate toleretur certis diebus. Incumbit tamen conscientiae superiorum consuetudines istas non laxare, sed restringere, aut totaliter extirpare, ne scandala in claustris, et foris oriantur.

9. Q. IV. *Quae personae, et casus excipiantur a dictis Constitutionibus?* R. 1. Imperatores, Reges, et qui his aequiparantur, Principes Imperii, superiorem in suo territorio non recognoscentes, eorumque uxores, ac liberi non censentur comprehendi in istis Constitutionibus; adeoque cum suo honesto comitatu ingredi possunt monasteria non tantum virorum, sed et monialium: ita com. DD. nam personae istae sunt speciali nota dignae; neque veniunt sub generali nomine comitissarum, aut marchionissarum; ergo cum non exprimantur, censentur non comprehendi in dictis Constitutionibus.

10. II. Fundatrices non de jure, sed ex consuetudine, sicubi introducta est, admitti possunt in monasteria virorum. Idem dic de principibus foeminis, si alias admitti consueverunt, licet mariti earum in suo territorio superiorem recognoscant: nam consuetudo ista non est tantopere reprehensibilis: tum quia ingressus iste supponitur esse rarus; tum quia dignitas tantarum personarum hic in regionibus nostris purgat omnem suspicionem mali. Si autem inveterata consuetudo non est, nullo modo superiores consentire debent ad ingressum talium foeminarum: secus ubi recepta est declaratio piana, subjacent poenis anctea dictis. 3. Omnes foeminae ingredi permittuntur in claustra virorum, quando ibi fit processio, sepultura, missa, concio, et alia divina officia: ita in cit. Const. S. Pii V. §. 3. ibi: *quando in eis missae, et alia divina officia celebrantur, ac dum processiones etc. accedere libere, et licite possint, et valeant. Bened. XIV. Constit.* Regularis disciplinae 3. *Jan.* 1742. I. *Abolet hanc concessionem.* II. *Abolet, et revocat quascumque facultates, licentias, et quocumque alio pacto nuncupatas concessiones factas, sive per S. R. E. Cardinales. sive per eorumdem Congregationes, sive per Legatos a latere, vel Apostolicos Nuncios, et internuncios.* III. *Declarat subjectos censuris absque alia declaratione ipso facto incurrendis, Papae reservatis, iis facultatibus temere uti audentes.* IV. *Declarat hac sua Constit. non derogatum esse* iis concessionibus, quae ad favorem quarumcumque nobilium foeminarum, ex eo, quod sive earumdem majores, ac pro tempore existentes de familia fuerint, et habeantur fundatores, vel insignes benefactores illius monasterii, intra cujus claustra, vel septa foeminas etiam de familia ingredi, vel concessum, vel cautum esse sibi voluerunt, et de concessione hujusmodi confirmationom ab Apostolica hac S. Sede obtinuerunt, sive foeminae hujusmodi sint consanguineae, et affines eorum,

qui sunt domini in temporalibus locorum, in quibus monasteria sita repeniuntur, et quacumque legitima tituli, vel consuetudinis causa, et occasione, ingressu hujusmodi de praesenti gaudent, factae, et impertitae fuerunt: dummodo concessiones hujusmodi per Apostolicas in simili forma Brevis, vel sub plumbo desuper expeditas litteras dumtaxat, et non aliter omnino factas, et impertitas fuisse prius Ordinariis locorum, antistitibus, vel praesulibus, per legitima, et authentica documenta constare fecerint: et dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi, caenandique, nec per ambulacra, cubicula, caenacula, aliquo loca. et officinas discurrendi causa, sed ad Ecclesiam accedendi, sacrosanctum missae sacrificium audiendi, aliquae erga Deum pietatis officia, et opera exercendi studio ingrediantur; et dummodo de earum adventu, et ingressu, interdiu, et opportune faciendo, superiores pro tempore existentes prius certiores fiant, ad hoc, ut absque Fratrum incommodo, et offensione, recto tramite ad Ecclesiam pergatur, et alia de jure servanda, serventur.-

Circa clausuram monialium vide Elencho VI. n. LXXXVII. et seqq. p. 1. pag. 101. et 102.

TITULUS XXXVI.

De Religiosis domibus, ut Episcopo sint subiectae.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementinis, et Extravag. comm. *h. tit.* in Decreto *Can.* 40. *et seqq.* 16. *q.* 7. *et* 18. *q.* 2. In Trid. *Sess.* 7. *c.* 15. *Sess.* 14. *c.* 5. *in fin. Sess.* 22. *c.* 8. 9. *Sess.* 23. *c.* 18. *Sess.* 25. *c.* 8. *de ref.*

1. *Nota*, locum Religiosum in jure civili accipi pro sepulchro §. 9. *Inst. de R. D.* at hic in jure Can. locus ille solum dicitur Religiosus, qui auctoritate Episcopi specialiter deputatus est ad cultum divinum, et opera pietatis, ut sunt Ecclesiae, seu templa, quae a consecratione dicuntur *domus sacrae:* item monasteria, xenodochia pro peregrinis, nosocomia pro infirmis, et alia quaecumque loca auctoritate Ordinarii erecta, et deputata ad opera misericordiae, et pietatis. Excluduntur autem a praesenti titulo loca pia privata auctoritate erecta, ut oratoria privata etc.

2. Q. I. *Quid juris competat Episcopo in domibus Religiosis suae dioecesis?* R. 1. Subjectio; ita ut de jure com., omnia loca Religiosa subjecta sint jurisdictioni Episcopi, quoad forum contentiosùm, et consueta jura episcopalia: ita rubrica *et cap.* 3. 4. 7. 8. *h. t. et Can.* 10. *omnes basilicae* 16. *q.* 7. *Can.* 17. *monasteria* 18. *q.* 2. quae jura fundant intentionem Episcopi, ut asserens aliquem locum esse exemptum, probare teneatur. Pleraeque autem domus Regularium per specialia privilegia Apostolica exemptae sunt ab hac subjectione. In dubio illi, censetur Ecclesia subjecta, qui primus Episcoporum aliquem actum jurisdictionis in ea exercuit, v. g. baptizando, confirmando *c.* 1. *h. t.* Et quamvis Trid. prohibeat Ecclesiam unius dioecesis

uniri accessorie Ecclesiae alterius dioec. ut patet ex *S. 14. c. 9. de reform.* si tamen unita est, non per hoc desinit esse subjecta Episcopo, in cujus dioecesi sita est, *c. 2. h. t. et cit. Can. Monasteria:* idem dic, si uniatur monasterio exempto; quia Praelatus exemptus per accidens ratione rei unitae subjici potest Ordinario.

3. II. Jus visitandi, et exigendi rationes ab administratoribus, qui Episcopo singulis annis eas reddere debent, non obstantibus quibuscumque privilegiis, et consuetudine etiam immemorabili, Trid. *Sess. 22. c. 8. et 9. de refor.* Excipiuntur ibi a visitatione Episcopi loca pia, et Religiosa, quae sub Regum immediata protectione sunt, sine quorum licentia Episcopus talia loca visitare non potest: uti et hospitalia Ordinum militarium, et aliorum Religiosorum: nam *Clem. 2. §. ut autem h. t. et Trid. l. c.* loquitur solum de hospitalibus, collegiis, et confraternitatibus laicorum, non Regularium, Fagn. *c. 4. ad haec. h. t.* ubi plura de his legere poteris; sed et attende, quod decretum istud Tridentini non ubique cum tanto rigore, et amplitudine receptum sit.

Stephanus Vveyms in Costitutiones 24. ex antiquo jure desumptas, et per Trid. innovatas Constit. 16. n. 13. interpretatur, Trid. ideo excepisse a visitatione Episcopi hospitalia sub immediata protectione Regum, quia satis videtur confisum fuisse eorum curae, et solicitudini.

Verum praestat hic referre allegationes, prout leguntur in folio Cong. Conc. 18. Maji 1716. in causa Senogallien. exarato a Bened. XIV. tunc ejusdem Congr. Secret. apud Thesaur. resol. tom. 3. f. 322. §. Quoad hospitalia ibi. - Quoad hospitalia, et Confraternitates, quae sunt sub immediata protectione Regum, ea quidem sunt exempta a visitatione Episcopi juxta cap. 8. sess. 22. de ref. sed haec immediata Regum protectio, quae eximit a visitatione juxta citatum cap. 8. non eximit a redditione rationis; quo circa in sequenti cap. in quo agitur de redditione rationis, nulla fit mentio dictae regiae protectionis, uti ponderat Fagnan. in cap. *De xenodochiis* n. 17. et seq. de Religiosis domibus; et firmavit Rota decis. 193. num. 7. et 8. cor. Cerro (*Circa hanc rationis redditionem respectu hujusmodi hospitalium monet Gaudentius tom. 1. de visitatione cap. 3. dubit. 9. sect. 2. n. 18. attendendam esse consuetudinem, ne lites excitentur inutiles non sine dispendiis, et scandalo*) Item regia protectio debet implorari in limine erectionis, ut suffragetur; uti late ostendunt Cavalcan. de brachio regio part. 9. n. 3. Menoch. cons. 721. Ricciull. Lucubr. Eccles. lib. 4. c. 15. n. 10. Seraphin. dec. 1025. et respondit haec sacra Congregatio die 10. Decemb. 1621. Episcopo Leirien. sacra Limina visitanti tom. 25. Decret. fol. 413. Et quamvis nonnulli existimaverint, conciliarem exemptionem, quae loquitur de Regibus, extendi etiam ad sublimes Principes, qui regalia in suis ditionibus possident, etiamsi Regis titulum non gerant, uti habetur apud Barbos. ad cap. 8. num.

28. sess. 22. de reform. alii nihilominus existimant, Concilium esse taxative intelligen. de Regibus; ex quo quando voluit comprehendere Reges, et alios sublimes, ac supremos Principes, jura imperii in suis dominiis habentes, id scivit exprimere; uti habetur cap. 9. sess. 25. de ref. et adhaesisse videtur haec sacra Congreg. quae respondit, Episcopum Eugubinium posse visitare hospitale majus dictae civitatis, licet illud a Sede Apostolica privilegium obtinuisset, quod gubernari, et regi deberet a septem civibus eligendis, et a Duce Urbini confirmandis; quemadmodum plene habetur apud Fagn. in cap. *Ad haec* n. 15. et seq. de Religiosis domibus.

Denique quoad redditionem rationis Episcopo faciendam ab administratoribus hospitalium, excipitur in cap. 9. *sess.* 22. *de reform.* casus, in quo aliter cautum fuisset in institutione, et fundationo; nisi tamen administratores essent negligentes in adimplenda mente fundatorum: in quibus circumstantiis Episcopus, quamvis in fundatione exclusus ab exigenda rationum redditione, excludi non posset, uti probat text. in cap. *Tua nobis*, ibique Fagnan. num. 12. et seq. de testam. et in cap. *Ad haec* num. 58. et 59. de Religiosis domibus.

4. Q. II. *Quid juris habeat Episcopus in locis piis auctoritate ordinaria non erectis?* R. Non habet jurisdictionem in talibus locis, sed id solum ei permittitur, ut post mortem fundatoris videre, et inquirere possit, an mens, et voluntas fundatoris implcatur. Tridentin. *cit. Sess.* 22. *cap.* 8. *de refor. et cap.* 17. *de testam.* ibi: *quod in omnibus etc.* Ipso autem fundator, quandiu vivit, immutare, et in usum profanum convertere potest talia pia loca; non vero haeredes, qui ad implendam voluntatem defuncti cogi possunt.

5. Q. III. *An Episcopus loca Religiosa mutare possit in alium usum?* R. Negative, *Clem.* 2. *pr. h. t.* Trid. *Sess.* 25. *cap.* 8. *de reform.* ubi unicus excipitur casus, si scil. loca ista non possent deservire tali usui, ad quem deputata sunt.

6. R. 2. Episcopus monasteria Regularium non potest convertere in collegia clericorum saecularium, nisi gradatim procedendo. Et quidem tentanda est reformatio per Religiosos ejusdem monasterii, tum per Religiosos strictiores ejusdem Ordinis, tum per Religiosos diversi Ordinis: tandem his omnibus deficientibus, Clerici saeculares ab Episcopo introduci possunt, *c.* 6. *h. tit.*

7. IV. *Quae solemnitates requirantur ad erectionem novi monasterii?* R. 1. Ex Trid. *S.* 25. *c.* 3. *de regg.* requiritur consensus Dioecesani. 2. Consensus Principis territorialis de praxi, et consuetudine. 3. Vocandi, et audiendi sunt ab Episcopo ii, quorum interest; ut Parochus loci, et Religiosi vicini, et locorum incolae. 4. Ut in novo monasterio crigendo saltem duodecim personae sustentari valeant. 5. Ut interposita legitima appellatione ad S. Sedem, seu S. Congr. negotiis Regularium praepositam, interim nihil

innovetur. Haec omnia habentur in Constit. 99. Clem. VIII. *Quoniam ad institutam* 1603. *die* 23. *Julii;* Greg. XV. Const. 31. *Cum alias:* Urbani VIII. Constit. 45. *Romanus Pontifex.* Praeterea Ordines mendicantes privilegia habent, ne alii Ordines in paupertate fundati in vicinia ad 140. cannas fundentur; olim ad 300. cannas (est autem canna mensura nostram orgyam aliquantum excedens) ne scil. alter alteri gravamen inferat.

8. R. 2. Gravamen a vicinis Religiosis objiciendum, debet esse notabile, et hoc fere unicum, quod praeexistentes Religiosi saltem duodecim sustentari non possent; haec enim causa exprimitur in citatis Constitutionib. unde illa causa, quod concursus fidelium ad Ecclesias priores monasterii minueretur, nihil officit in hoc puncto, uti nec illa inter Regulares docendae juventuti vacantes, quod frequentia scholasticorum decresceret, quia praestat etiam paucos docere, et bene, quam multos, et sine effectu. Multo minus opponi potest, quod fideles apud novos Religiosos eligere possent sepulturas, anniversaria, sacra, et hujusmodi: nam haec, et similia sunt merae facultatis, et nulli prajudicantia.

9. R. 3. Gravamina a contradictoribus opposita tenetur Episcopus exhibere Religiosis erectionem monasterii petentibus, ut defendere se possint. *Constit.* 41. *Pii V.* incip. *Etsi Mendicantium:* imo si videt Episcopus, vel gravamina esse futilia, et insufficientia, illa rejicere potest; vel evidens esse novos Religiosos nulli gravamini fore praeexistentibus, tunc iis etiam non requisitis, licentiam erigendi concedere valet *cit.* Const. Greg. XV. §. 3. *volens,* ubi alternative duo praecipiuntur, ne Episcopus det licentiam, *nisi vicini vocati, et auditi fuerint,* vel *alias Ordinariis locorum constiterit.*

10. R. 4. Extra Italiam, et insulas adjacentes ad erectionem novi monasterii non requiritur consensus Papae, sed sufficit licentia solius Episcopi cum aliis requisitis: nam licet consensus iste jure antiquo necessarius fuerit, *c. un. de excess. Praelat. in* 6. *et c. un. h. t. in* 6. tamen jure recentiori Trid. et cit. decretorum, non requiritur nisi licentia Episcopi. Nec obstat Innoc. X. Const. 27. incip. *Restaurandae*: nam ut patet ex summario ei praefixo, et ex §. 2. et 5. tota ista dispositio procedit de monasteriis extinguendis, et erigendis in Italia, et insulis adjacentibus. Vide Donat. Fagn. in *c. non. amplius de instit. a n.* 66. Reiff. hic. a. *n.* 38. favetque praxis Germaniae. *Vide Elen. VI. n. LXXXV.*

11. Q. V. *An Religio Schol. Piar. privilegium habeat erigendi suat domos sine aliorum Regularium consensu?* R. Affirm. ex Const. Clem. XII. *Nobis* 1731. *Kalend. Maji* §. 3. *ad* 4. *et* §. 6. *Demum iisdem Clericis pauperibus Matris Dei, qui a Scholis Piis denominantur, illorumque Praeposito generali, et Superioribus, quocumque nomine nuncupatis, concedimus, ut ubique locorum, in suo tamen singulari districtu, domos, et conventus regulares juxta Concilii Trid. decreta, pro pueris cujuscumque

ordinis, et conditionis, in quibusvis liberalibus disciplinis Latinis, et Graecis, et scientiis, etiam majoribus a se instituendis collegia, seminaria, et convictus ex sola licentia Ordinariorum, nulloque aliarum personarum cujusvis Ordinis, etiam Mendicantium, et cujscumque Congregationis Clericorum Regularium, etiam Soc. Jesu, requisito consensu condere, fundare, et erigere libere, et licite possint, et valeant, etiam non servata distantia, quae ab antecessoribus nostris Romanis Pontificibus ad centum, et quadraginta cannas, sive aliud plus, minus accuratum spatium, ab uno ad aliud Religiosorum hominum coenobium, seu conventum servanda praescribitur etc. Ex quo textu patet. 1. Quod seclusa quaestuatione, Religio Scholarum Piarum ubique non solum domos suas Regulares, sed etiam collegia, et seminaria pro scholasticis adolescentibus erigere libere possit. 2. Quod sufficiat sola licentia Ordinarii conformiter Tridentino; adeoque non requiratur consensus Papae. 3. Quod nulla sit obligatio requirendi consensum Regularium aliorum, neque servandi distantiam ad 140. cannas 4. Quod iidem Clerici in domibus, et collegiis, seu in publicis suis scholis tradere possint praeter scholas minores, etiam scientias majores, idque antea licuisse, et licere, ut clarius circa hoc punctum docendi habetur §. 3. *ad* 1. *et* §. 5. *ne vero citatae Const.* Simile privilegium erigendi domos Regulares habent Carmelitae Discalceati a Clem. IX. concessum 1668. *die* 6. *Octobris*, cujus mentio fit in cit. Constit. §. 3. *ad* 4. Item Clerici S. J. Const. Gregor. XIII. incip. *Salvatoris* 1576. *die* 30. *Octobris.* Sed hoc privilegium Societ. Jesu nisi recentius renovatum fuisset, revocatum est per Urbanum VIII. cit. Const. *Romanus Pontifex* §. 1. *cum itaque* ubi antecedentia similia privilegia, etiam specifice, et singillatim exprimenda, revocantur, cassantur, abrogantur, et annullantur.

De erectione novi Ordinis Religiosi dixi *tit. de Regg.* vide *c. fin. h. t. c. un. eod. in* 6. et de mulieribus Beguinis, et Religiosis Fratricellis *Clem.* 1. *eod. et Extrav. un. Joan.* XX. *eod*

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum, et aliorum Religiosorum.

Agitur de his in Sexto *h. tit.* in Decreto 16. *qu.* 1. *et* 2.

1. *Nota*, Capellam dici vel a capiendo populo, vel a caprinis pellibus, quibus olim tuguria, in quibus sacrificabatur, tegebantur, Lex. Kahl. Quoad rem in sensu juris Can. capella significat vel altare, aut oratorium in Ecclesia extructum, vel aediculam a templo separatam; vel conformiter huic rubricae Ecclesiam parochialem, modo non sit collegiata.

2. Q. I. *Cui competat jurisdictio, et administratio in capellis, seu Ecclesiis monachorum?* R. 1. Si capella unita est monasterio jure semipleno, seu quoad temporalia tantum, ita ut decimae, et alii fructus obveniant mo-

nasterio, tunc jus instituendi pertinet ad Episcopum, et sola praesentatio ad monasterium; nisi et haec alteri competeret: atque eo casu institui debet Clericus secularis, tanquam vicarius perpetuus, assignata ei congrua portione, *c.* 31. *de praeb.* et Trid. *sess.* 24. *c.* 13. *de refor.*

3. II. Si capella, seu Parochia unita sit monasterio pleno jure, hoc est, quoad temporalia, et spiritualia, ita ut cura animarum translata sit in monasterium, tunc Praelatus, seu rector principalis, instituet ibi vicarium secularem perpetuum, vel temporalem pro arbitrio Episcopi, Trid. *sess.* 7. *c.* 7. *de ref.* nisi Ecclesia illa consueverit per vicarios Regulares administrari, Constit. S. Pii V. *Ad exequendum* 1557. *calend. Nov.*

4. III. Si capella unita est monasterio jure plenissimo, hoc est, quad Clerum, et populum, tota jurisdictio quasi Episcopalis est penes Praelatum, et nullo modo penes Episcopum: et tunc Parochus secularis, aut Regularis subest tantum Praelato. Cetera de his dixi in *tit. de Praeb. et tit. de Instit.* Circa portionem (ne major sit 100. scutis, vel minor 50. scutis) assignandam vicario, disponit Pius V. Const. cit. sed plerumque locorum consuetudo attenditur; uti etiam circa socium unum, vel alterum, vel plures addendos Religioso extra claustrum in Parochia viventi; atque ita non stringunt antiqua jura *c.* 3. *et. fin. h. t. c.* 2. 5. *de stat. monach.* licet expediat illa observare.

5. Q. II. *An Parochus, vel alius Clericus Episcopo dioecesano inferior habeat intentionem suam in jure communi fundatam super subiectione capellarum in suo territorio sitarum?* R. Negative ex *c.* 2. *h. t.* ubi Parochus S. Caeciliae cogitur probare, et tantum obtinet, quantum probat, scilicet baptismum, et scrutinium, seu examen catechizandorum, *et c. fin. de off. Archid.* compellitur Archidiaconus ad probandam subjectionem. Si vero intentio eorum fundata fuisset in jure comm. relevati fuissent ab onere probandi, sicut relevatur Episcopus; ergo. Ex quo solvitur *c.* 6. 7. *de Religios. dom. c.* 11. *de M. et O. et c.* 2. *h. t.* ibi: *debet de jure com.* nam haec non est decisio Pontificis, sed mala allegatio partis.

Hucusque actum est de juribus, et obligationibus Clericorum, et Regularium; nunc agetur de juribus, et obligationibus, quae Ecclesia aliis, vel alii Ecclesiae debent; uti est jus patr. pensiones, consecratio Ecclesiae, administratio sacramentorum, observatio festorum, et jejuniorum, reparatio, et immunitas Ecclesiarum.

TITULUS XXXVIII.

De Jurepatronatus.

Agitur de hoc in Sexto, et Clementinis *h. t.* in Decreto 16. *q.* 5. *et q.* 7. *Can.* 26. *cum seqq.* in Trid. *S.* 14. *c.* 12. 13. *et S.* 22. *c.* 11. *et S.* 24. *c.* 3. *in fin. et c.* 18. *et S.* 25. *c.* 9. *de refor.*

1. *Nota* 1. Juspatronatus in jure

civili accipi pro eo jure, quod habet dominus in servum manumissum *tit. ff. de jurepatr.* estque receptum jure Canonico *Can.* 61. *liberti* 12. *q.* 2. At in praesenti juspatronatus est potestas praesentandi Clericum instituendum ad beneficium vacans. Et hoc jus est spirituale; non quidem formaliter, sed connexive, quia antecedenter annexum est officio spirituali, ad quod Clericus praesentatur; sicut paramenta antecedenter dicuntur sacra connexive, quatenus ordinantur ad divina mysteria *Can.* 42. 44. *d.* 1. *de consecr.* Licet autem per prima quinque saecula nihil legatur de isto jure; tamen deinde, ut Ecclesia alliceret benefactores ad fundanda templa, et beneficia, generaliter eis concessit hoc juspatronatus, et ad illud, licet spirituale sit, laicos habilitavit *Can.* 29. *et seqq.* 16. *q.* 7. *c.* 5. *hujus tit.*

2. *Nota* 2. Juspatronatus dividi. 1. In ***laicale***, quod alicui competit ex titulo patrimonii profani, sive illud habeat persona laica, sive Ecclesiastica. ***Ecclesiasticum***, quod alicui competit ex titulo spirituali, v. g. ratione dignitatis, aut beneficii. ***Mixtum***, quod aliquibus partim ratione Ecclesiae, partim ratione patrimonii profani competit: ut si Ecclesia fundum dedit, et Clericus, vel laicus ex suo patrimonio aliquam Ecclesiam extruxit, et dotavit: tunc enim juspatronatus ratione Ecclesiae fundantis erit Ecclesiasticum, et ratione Clerici, vel laici ex suo patrimonio aedificantis, aut dotantis erit laicale; adeoque mixtum. Hic adverte juspatronatus de se a principio laicum, mutari posse in Ecclesiasticum, si legitimo titulo, ut donatione, legato etc. transferatur in Ecclesiam, monasterium, Episcopatum, aut aliam dignitatem, vel beneficium. 2. Dividitur in ***personale***, quod personae; et ***reale***, quod rei inhaeret, ut castro etc. 3. In ***haereditarium***, quod transit in haeredes quoscumque, etiam extraneos: et ***gentilitium***, seu ***familiare***, quod transit ad posteros ejusdem familiae, qua extincta, extinguitur. In dubio praesumitur potius haereditarium, utpote frequentius, quam familiare. 4. In ***activum***, vi cujus patronus praesentat: et ***passivum***, seu ***patrimoniale***, vi cujus ex certa familia, civitate, aut natione praesentandi sunt. His praejactis, agetur hic de modis acquirendi juspatronatus, de personis eo gaudentibus, de juribus, et obligationibus patroni, de probatione, et ammissione jurispatronatus.

3. Q. I. ***Quibus modis primo acquiratur juspatronatus?*** R. 1. Tribus modis, seu titulis: ***fundatione***, dum quis dat fundum pro aedificanda Ecclesia: ***aedificatione***, seu ***constructione***, dum quis suis sumptibus aedificat Ecclesiam: et ***dotatione***, dum quis, vel ex integro dotat Ecclesiam, vel ex majori parte, puta assignando redditus annuos pro alendis ministris, et necessitatibus Ecclesiae: ita Glossa in *Can.* 26. *piae* 16. *q.* 7. isto versiculo: ***Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus:*** modo adsit auctoritas Episcopi, vel capituli, sede vacante, *c.* 25. ***h. t.*** cum privatorum pactis Ecclesia subjici nequeat servituti patroni. Non

est autem necesse ut patronus specialiter sibi reservet jus patronatus, quia ipso jure, et facto omnibus patronis reservatur.

4. R. 2. Ad acquirendum juspatronatus sufficit unum ex tribus praestare, vel fundare, vel extruere, vel dotare, *c.* 25. *h t.* Trid. *S.* 25. *c.* 9. *de refor.* Nec obstat textus in S. 14. *c.* 12. *de ref.* ibi: *fundaverit, et construxerit:* nam copulativa hic accipitur pro disjunctiva, ut saepe fit in jure per *lib.* 53. *ff. de V. S.* Qui Ecclesiae dotatae sufficienter, et consecratae donat sua bona, etiam majora dote, per hoc non efficitur patronus, quia Ecclesiam do non esse non perducit ad esse: secus si Ecclesia vel non, vel modice tantum esset dotata, et donatio fieret dotis nomine.

5. R. 3. Si unus omnia tria praestat, ille solus erit patronus: secus si plures, inter quos unum votum est fundanti; alterum aedificanti, et tertium dotanti: et si unus fundet, et aedificet, duo habet vota: si vero plures dotent, vel plures aedificent, unum tantum habent votum, utpote ex uno titulo.

6. R. 4. Si Clericus ex bonis Ecclesiasticis concurrat ad esse Ecclesiae, juspatronatus acquiritur beneficio talis Clerici, eritque Ecclesiasticum: si vero ex patrimonialibus bonis, juspatronatus sibi, suisque haeredibus acquirit, utpote laicum ex titulo seculari.

7. R. 5. Qui in alieno fundo aedificavit Ecclesiam, mero jure fit patronus, non vero dominus fundi; nisi is aedificationem ratam habeat, et ita fundum praebeat: at si dominus fundi ratam non habeat aedificationem, aedificatum destruere potest stricto jure §. 30. *Institut. de R. D.* juncto *cap.* 1. *de N. O. N.* nisi velit in venditionem fundi consentire. At si Ecclesia jam consecrata, aut saltem benedicta est, non permittitur domino fundi eam destruere, sed ad aestimationem, et interesse agere *argum. Can.* 2. *comperimus* 14. *quaest.* 6.

8. Q. II. *Quibus modis per translationem acquiratur juspatronatus?* R. 1. *donatione* inter vivos, vel mortis causa, vel per legatum *c.* 8. *h. t. et c. un. pr. eod. in* 6. Et quidem si juspatronatus est personale, sine licentia Episcopi non potest donari, aut cedi alicui privato laico, aut clerico; bene vero compatrono, Ecclesiae, dignitati, aut monasterio *c.* 8. 14. *h. t. et c. un. eod. in* 6. *a sens. contr.* quia per patronos Ecclesiasticos plerumque melior fit conditio Ecclesiae; deterior vero per laicos, et privatos clericos: at si reale est, cum re ipsa cuicumque donari potest absque ullo consensu Episcopi; quia tunc velut accessorium sequitur conditionem rei tanquam principalis. Si Ecclesiae suae donet patronus juspatronatus, et in ea Ecclesia sit unicum beneficium, evadit liberae collationis; cum respectu sui ipsius servitutem patronatus pati nequeat, *argum. lib.* 30. *ff. de S. P. U.* Si vero plura sint beneficia, tunc Ecclesia respectu rectoris principalis erit libera: respectu autem aliorum beneficiorum patronata, ita ut rector principalis ad cetera beneficia praesentet.

9. R. 2. *Permutatione*, aut *venditione rei*, cui annexum est jus patro-

natus, *canon.* 40. *nemini* 16. *q.* 7. *cap.* 7. 13. *h. t.* quibuscumque verbis id fiat, modo simonia caveatur, qualis probabilius censetur in eo casu, quo, v. g. castrum venderetur majoris ob annexum juspatronatus habens commoda temporalia: nam commoda ista fluunt ex ipso jurepatronatus; ergo sicut jus istud licite vendi non potest, ita nec commoda ei annexa. Oppositum docente Garcias, Molin. etc. Certo autem simonia committeretur, si juspatronatus personale venderetur, vel commutaretur pro aliquo temporali, *c.* 16. *hujus titul.*

10. R. 3. Juspatronatus reale transfertur accessorie per infeudationem, inemphyteuticationem, et constitutum usumfructum rei, *c.* 7. 13. *h. t.* uti etiam per locationem *cit. c.* 7. ibi: *ad firmam*, seu annuum censum: nam ad vasallum, emphiteutam, fructuarium, et conductorem transeunt omnes fructus rei; ergo et praesentatio, cum et ista sit fructus rei habentis annexum juspatronatus. Est tamen hic discrimen: nam vasallus, et emphyteuta ratione dominii utilis habent jus quasi utile praesentandi: fructuarius vero, et conductor, in quos utile dominium non transfertur, habent solum exercitium, seu fructum praesentandi, in quo potiores sunt creditore pignoratario, cui sicut non licet re pignorata uti, vel frui, ita nec praesentare, *cap.* 18. *de sent. et re jud.*

11. II. Traditione rei dotalis transfertur in maritum jus praesentandi *arg. c.* 7. *de donat. int. V. et U. c.* 16. *de usur.* nam in maritum principaliter transfertur dominium civile, et omnes fructus rei dotalis; ergo etiam jus praesentandi, tanquam accessorium: ita Tiraq. Garc. et alii comm. Nec obstat ratio Abb. Felin. etc. quod dominium naturale maneat penes uxorem: nam dominium istud in actu secundo impeditum est; ergo sicut exerceri nequit quoad temporalia, ita ex consequenti, nec quoad spiritualia, ne sine fundamento accessorium a natura principalis separemus.

12. III. Soluto feudo, emphyteusi, matrimonio, vel alio simili jure, resolvitur jus patronatus, et cum re ipsa ad suum dominum principalem redit.

13. IV. Juspatronatus personale, vel jus reale solitarie sumptum infeudari, aut inemphyteuticari nequit, nisi a solo Papa, quia inferior nequit rem connexive spiritualem in alium transferre contractu oneroso, uti est feudum etc.

14. R. 4. Juspatronatus ab uno ad alterum trasfertur per ultimam voluntatem, seu successionem ex testamento, aut ab intestato, *c.* 7. *h. t.* Et quidem. 1. Si est jus personale, ad illum haeredem transit, cui testator illud reliquit; secus communiter, et indivise ad omnes haeredes, *c.* 1. *h. t.* neque uni habenti minorem portionem in recompensationem attribui potest, quia hoc simoniacum foret. 2. Si est jus reale, quamdiu haereditas manet indivisa, singulis haeredibus in solidum competit; praesentatio tamen dividi potest pro alternis vicibus; vel communiter ab omnibus fieri. Facta divisione haereditatis, jus patronatus reale ei obveniet, cui adjudicabitur res habens

illud jus annexum: secus si annexum sit toti haereditati, manebit penes omnes communiter, et si v. gr. ex tribus haeredibus unus alteri gratuito cederet suum jus, iste in praesentando duo vota haberet, *argum. Clem. fin hujus tit. et cap.* 12. *de judic.* 3. Haeres haereditatem omittens, non acquirit jus patronatus; uti nec haeres saltem extraneus, cui certa res relicta est, cum habeat se instar legatarii, *l.* 13. *C. de haered. institut.* 4. Jus patronatus reale cum re ipsa transit ad fideicommissarium: ita Gutier. Molin. Zoes, et alii contra Covar. Gomez, Barb. *alleg.* 71. *n.* 9. nam juxta *l.* 1. *et seqq. ff. ad SC. Trebell.* ad fideicommissarium transeunt omnia jura re alia, uti et onera haereditatis; ergo etiam transit jus patronatus, cum hoc cum universitate transeat, *c.* 7. *h. t.* Nec obstat *l.* 55, *pr. ff. ad SC. Treb.* nam a patronatu civili respectu libertorum non est paritas ad patronatum juris Canonici; ille enim pure personalis est respectu familiae; et ideo publicatis bonis patroni non publicatur, *l.* 4. *ff. de jurepatr.* iste vero saepius est realis; et ideo accessorie cum bonis vel publicatur, vel transit. At jus patronatus personale, uti etiam alia jura personalia, v. g. sepulchri non transeunt ad fideicommissarium, sed remanent penes haeredes fiduciarios *l.* 42. §. 1. *ff. eod.*. 5. Si juspatr. est gentilitium, transit ad proximas personas familiae: et si constitutum est pro familia tantum, ea extincta, extinguitur, atque Ecclesia evadit libera; si vero non est addita particula exclusiva, regulariter transmitti potest ad haeredes extraneos; cum jus Can. admittat talem transmissionem ad haeredes, *Can.* 25. *considerandum* 16. *q.* 7. *c.* 1. *et* 3. *h. t.*

15. R. 5. Privilegio Apostolico acquiri potest juspatr. ob summam potestatem Papae *c.* 2. *de praeb. in* 6. Hodie tamen conformiter Tridentino *sess.* 25. *cap.* 9. *de reform.* raro, et nonnisi ex causa onerosa, cum expressa derogatione Tridentini, talia privilegia conceduntur.

16. R. 6. Praescriptione acquiritur juspatr. Et quidem contra Ecclesiam liberam requiruntur 40. anni cum titulo, et tempus immemoriale sine titulo; contra patronum Ecclesiasticum 40. anni, contra laicum 10. inter praesentes, et 20. inter absentes. Laicis plerumque non prodest praescriptio, nisi *per antiquissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat*, Trid. *sess.* 25. *c.* 9. *de ref.* ut infra dicetur.

17. Q. III. *Quae personae sint capaces juris patronatus?* R. Regulariter omnes, qui specialiter a jure non prohibentur: nam edictum de patronis est prohibitorium in materia generaliter permissa *Can.* 30. *et seqq.* 16. *q.* 2. unde patroni esse possunt: 1. Laici *c.* 7. *h. t.* nam licet a jure Can. non sint habilitati ad jus eligendi, tamen generaliter habilitantur ad jus praesentandi. 2. Illegitimi, et spurii: quia patronatus non tam est honor ex electione quaesitus, quam quaedam compensatio, et favor, a quo illegitimi non arcentur. 3. Pupilli, et minores, cum per suos tutores, et curatores Ecclesiam defen-

dere possint. Et quidem loco infantis tutor praesentat: si vero pupillus discretione utatur, praesentabit cum auctoritate tutoris: imo etiam sine illa valeret praesentatio, cum pupillus in his spiritualibus non subsit tutori, sicut nec in sponsalibus contrahendis: multo magis minorennis sine ulla curatoris auctoritate praesentare potest, quia in spiritualibus habetur pro majorenni; nisi forsan consuetudo locorum aliud haberet. Idem dic de filiofamilias. 4. Foemina *c. fin. de concess. praeb.* nam foemina vel per se ipsam, vel per alium defensionem, et curam Ecclesiae praestare potest. Licet autem jus praesentandi annexum bonis dotalibus transeat ad maritum, constante matrimonio, non tamen jus personale, vel reale annexum bonis paraphernalibus, quorum actuale dominium est penes uxorem.

18. R. 2. Incapaces jurispatronatus sunt: 1. *Judaei*, et alii infideles *Can.* 30. *quicumque fidelium* 6. *q.* 7. *a sensu contr.* cum favore Ecclesiae non sint digni. Si tamen Ecclesiam aedificarunt, tenentur eam dotare, et ista evadit libera: sicut in casu, quo judaeus acciperet castrum, cui annexum est juspatr. 2. *Haeretici*, cum omnibus juribus, et favoribus priventur *c.* 19. *de haeret. in* 6. nisi resipiscentes in priora jura restituerentur. At in Germania tolerantur praesentationes ab haereticis factae. Alii excommunicati ipso facto non privantur jure praesentandi, sed ope, quasi exceptionis, seu repulsionis, quatenus Episcopus repellere potest praesentationem, donec patronus absolvatur, nisi necessitas Ecclesiae aliud exposceret.

19. Q. IV. *Quae sint jura, et onera patroni?* R. Tria praecipua: 1. *Honor*, qui consistit in sede digniori Ecclesiae; attamen extra presbyterium sine baldachino, in honoratiori loco in processionibus, distributione palmarum etc. Item si persona est valde illustris, ut Rex, magnus Princeps, tenentur Clerici ei ad Ecclesiam venienti obviam procedere, in divinis thuerificationem ei facere ante, vel post dignitates, et Canonicos secundum consuetudinem loci, pacem dare certo instrumento, ut cruce; sed nonnisi post pacem omnibus de choro datam. Sac. Congregat. in *Calaguritana* 1614. *die* 5. *Julii.* Ipse vero patronus arma, et insignia gentilitia potest in Ecclesia appendere ad posterorum exemplum. Denique extra Ecclesiam Clerici competentem honorem debent patrono, non tamen tantum, quantum liberti patronis, v. g. ne sine venia Praetoris eum conveniant in judicio, cum id jure Can. non caveatur.

20. II. *Utilitas*, seu jus alimentorum in casu, quo patronus ad inopiam redigeretur, *cap.* 25. *hujus titul.* dummodo Ecclesia habeat aliqua superflua, et patronus probet suam egestatem, ob quam se, et suam familiam competenter sustentare non possit. Quodsi patronus in limine fundationis moderatam pensionem, v. gr. fructuum, cum consensu Episcopi sibi reservavit, eam exigere potest; at fundatione jam perfecta, novo onere Ecclesiam gravare nequit, *c.* 23. *h. t. c.* 7. 8. *de censib.*

21. III. *Praesentatio*, seu oblatio Clerici idonei facienda superiori instituenti ad vacans beneficium, de qua pluribus in *seq. q.*

22. R. 2. Onus praecipuum patroni est cura, et defensio Ecclesiae, ne a potentioribus opprimatur, dos, et bona illius dilapidentur, vel contra mentem fundatoris in alios usus convertantur, *Can.* 31. *et* 60. *constituisti* 16. *q.* 1. Ex hac tamen cura non competit patrono ulla jurisdictio, aut administratio rerum Ecclesiae, quae ad solum Praelatum, et Rectorem spectat, attento jure comm. *Can.* 18. *et seqq.* 16. *q.* 7. *c.* 4. *h. t.* Trid. *sess.* 24. *c.* 3. *sess.* 25. *c.* 9. *de refor.* Ceterum, licet *jus advocatitiae* quandoque confunditur cum jurepatronatus *cap.* 23. 24. *h. tit.* ubi patronus dicitur *advocatus Ecclesiae;* saepius tamen separantur, maxime in Germania, ubi Imperatori competit suprema *advocatia* in omnibus Ecclesiis Imperii, ut eas protegat contra violentas oppressiones. Item jus advocatiae competit Principibus, et dominis territorialibus respectu Ecclesiarum in suis territoriis sitarum. Jam si concurrant patronus, et advocatus Ecclesiae tanquam dominus territorialis, ei in Ecclesia, et processionibus praecedentia ante patronum tribuenda est. Hoc adhuc adde, quod patronus Ecclesiasticus potuerit Ecclesiam vacantem per se administrare de jure veteri *c.* 51. *de appell.* at de jure novo, Trid. *sess.* 24. *c.* 18. *de ref.* constituendus est ab Episcopo vicarius.

23. Q. V. *Quid juris circa actum praesentationis?* R. 1. In beneficio patronato Clericus valide institui nequit sine praevia patroni prasentatione, *c.* 8. *h. t.* ubi talis institutio dicitur irritanda, seu irrita declaranda, nisi patronus, in cujus gratiam irritatur, suo consensu eam comprobaret: sufficit autem, ut patronus per se, vel litteras, vel per procuratorem praesentet *cap.* 6. *de his, quae a Praelat.* imo etiam absens praesentari potest, sicut Reges personam absentem nominare solent Roman. Pontifici; licet per accidens, si talis persona a superiore esset examinanda, ejus praesentia requireretur.

24. II. Si plures sint patroni ut universi, praesentatio facienda est capitulariter, et cons. vitium unius, ut simonia, vitiat totam praesentationem: secus si plures sint ut singuli: hi vero, si discordent, plures concordes in praesentando praevalebunt; dummodo provisio fieri possit absque scandalo: secus Episcopus libere providebit: et si neque hoc facere possit sine scandalo claudet Ecclesiam, et Reliquias inde tollet, ut hoc modo patroni permoveantur ad concordiam, *c.* 1. 2. 3. *h. t.* De specie hujus interdicti vide Gonz. *c.* 2. *h. t.* Si vero vota patronorum sint paria, et merita praesentatorum aequalia, locus est gratificationi, a qua appellare non licet *cap.* 24. *h. tit.* Ceterum quia communitas mater est discordiarum, permittitur patronis illa conventio, ut alternis vicibus rectorem praesentent. *Clem. un. h. t.*

25. R. 2. Praesentatio facienda est intra tempus legitimum: secus potestas providendi devolvitur ad Episcopum pro hac vice *c.* 3. *h. t. c.* 4. *et fin.*

de suppl. neglig. nisi justa causa impedimenti obstaret, vel Episcopus ex gratia praesentationem admittat *arg. c.* 2. *et* 4. *de suppl. negl.* 2. Tempus praesentationi praefixum pro patrono Ecclesiastico est semestro, seu 6. menses, et pro laico 4. menses, *c.* 22. 27. *h. t. c. un. in fin. eod. in* 6. quod tempus a principio est utile: deinde autem post acceptam vacationis notitiam est cuntinuum. Ratio congrua, cur patrono laico brevius tempus praefigatur est: quia laicus in praesentando variare potest, non item Ecclesiasticus. Aliquando tamen ex privilegio laicus habet semestre, uti etiam in patronatu mixto, ubi Ecclesiasticus tanquam dignior, trahit ad se laicum minus dignum ex recepto brocardico, quo dicimus, quod in re communi privilegiatus trahat ad se non privilegiatum. 3. Lite orta inter patronos, si intra semestre, aut quadrimestre praefixum, finiri nequeat, praesentabit is, qui antea fuit in quasi possessione praesentandi, licet postea succumbat in petitorio: secus si tantum falso credebatur patronus et non erat *c.* 19. *h. t. c.* 24. *de elect.* At si neuter est in quasi possessione, tunc lite non finita, Episcopus libere providebit, *c.* 3. 12. 22. 27. *h. tit.* quae dispositio *cit. c.* 3. probabiliter non extenditur ad casum, quo litigatur de jure eligendi. De hac materia utiliter inspicies glossam in *cit. c.* 24. *de elect. et c.* 19. *h. t.* 4. Si praesentatio ex quocumque capite non sortiatur effectum, v. g. ex facto Ordinarii, ex renuntiatione, seu non acceptatione praesentati, patrono dandum est novum semestre, aut quadrimestre, computandum a die non secuti effectus, *arg. c.* 26. *de elect.* nisi fraus interveniret.

Ex stylo Datariae, si lis inter patronos intra tempus praefixum finiri nequeat, provisio beneficii reservata est Papae ex allegatis per Riganti tom. 3. *pag.* 279. *n.* 191. *de Regul. Cancell.*

26. R. 3. Praesentandus debet esse Clericus dignus, seu instructus qualitatibus in praeficiendo requisitis, de quibus *lib.* 1. *tit.* 14. et juxta ibi dicta patronus in conscentia, saltem ad beneficium curatum tenetur praesentare dignorem; licet pro foro externo satisfaciat, praesentando simpliciter dignum, et idoneum, quem Episcopus tenetur instituere ad praesentationem patroni laici, Trident. *Sess.* 24. *cap.* 18 *de reform.* Patronus vero Ecclesiasticus, maxime ubi concursus viget, etiam in foro externo obligatur ad praesentandum digniorem, *ibid. v. si vero.*

Nota, quod si patronus, Ordinario approbante, eam erecto a se beneficio in limine fundationis, vel etiam ex intervallo, ob reservatam sibi facultatem, adjecit conditionem, ut, deficientibus in vacata familia Clericis, possint etiam laici ejusdem familiae fructibus beneficii sic erecti gaudere, cum onere per capellanum satisfaciendi missarum oneribus, tunc poterunt etiam hi dictos fructus percipere, non jure, et titulo beneficii, sed jure secularis administrationis, donec aliquis veniat de dicta fam, quiilia

sit Clericus, absque onere recitandi horas Canonicas, ut ex rationibus allegatis, et receptis a Congregat. Concilii. in Senogallien. Capellaniae 9. *Maji, et* 6. *Junnii* 1750.

27. II. Si in praesentato requiratur specialis qualitas ex fundatoris voluntate in favorem, aut decus Ecclesiae, v. g. ut sit doctor in Sac. Theologia, vel sacris Canonibus, praesentatio destituti hac qualitate non valet, cum favori publico Ecclesiae renuntiari non possit, *c.* 12. *de foro comp.* secus si qualitas ista requireretur ob favorem privatorum, v. gr. consanguineorum, et isti consentirent.

28. III. In beneficio patrimoniali pro certa familia, si cautum est de praesentatione proximioris consanguinei, is praesentandus est; censeturque proximior secundum computationem juris civilis; cum successio familiaris in beneficio imitetur modum successionis haereditariae. Et si plures concurrant ejusdem gradus, dicunt nonnulli praeferendum esse agnatum cognato: sed cum id jure definitum non sit, et aliunde cognati agnatis exaequentur, censeo locum esse gratificationi, ceteris paribus; vel patronus omnes praesentare debebit, ut Episcopus unum ex eis eligat digniorem; vel si aeque digni sint, gratiam uni prae altero faciat. Legitimati per rescriptum, si ad beneficia habilitati sunt, praeferendi erunt remotioribus consanguineis; nisi fundator eos a praesentatione exclusisset: at si beneficium fundatum sit generaliter pro consanguineis, non expresso gradu proximitatis, patronus quemcumque, etiam remotiorem consanguineum praesentare poterit, cum ita satisfiat menti fundatoris.

29. IV. Pater praesentare potest suum filium ad Ecclesiam patronatam; modo alias sit idoneus, cum id nullo jure prohibeatur, et filius quoad spiritualia habeatur pro patrefam. Nec obstat *c.* 15. *h. t.* nam ibi solum prohibetur, ne pater propria auctoritate suis filiis Ecclesias concedat.

30. V. Patronus se ipsum praesentare non potest *c.* 26. *h. t.* cum id avaritiam, et ambitionem sapiat; ob quam neque aliquis se ipsum instituere potest *cap. fin. de institut.* Excipe nisi patronus a compatronis praesentetur, *arg. cap.* 33. *de election.* vel nisi Episcopus proprio motu, aut ad supplicationem patroni, eum instituat, ut decidit Rota in Regiensi 1624. *die* 15. *Jan.* quia tali casu non ingerit se, sed gratiam ab Episcopo oblatam acceptat.

31. R. 4. Patronus tam Ecclesiasticus, quam laicus potest simultanee plures praesentare ad idem beneficium; nam hoc favorabile est Ecclesiis, et nullo jure vetitum: quo casu si merita praesentatorum sint inaequalia, Episcopus ex regula generali tenetur eligere digniorem: si vero merita sint paria, locus est gratificationi *c.* 24. *h. t.* neque tunc Episcopus eis praeferre potest extraneum digniorem non praesentatum *c.* 8. *et* 14. *h. t.* quia ex necessitate juris obligatur ad eum instituendum, qui praesentatus fuit: imo si dignior praesentetur a patronis paucioribus, et similiter dignus a pluribus, dignus praeferendus est digniori; quia in tali ca-

su dignior non praesentatur cum effectu, eo quod pro digno stent potiora vota.

Circa praesentationem ad parochialem notanda sunt responsa Bened. XIV. ad dubia sibi proposita ab Archiep. Florentino in epistola Redditae nobis 9. *April.* 1746. *I. Patronum Ecclesiasticum teneri in foro externo praesentare ad beneficium curatum magis idoneum, et magis dignum inter approbatos ab examinatoribus. II. Episcopum debere beneficium conferre praesentato a patrono, absque eo quod inquirat de illius judicio, si inter examinatos nemo de hoc queratur; Si vero sit qui queratur, teneri in dictum judicium inquirere. III. Admittendam esse appellationem in devolutivo tantum, interpositam ab eo, qui se digniorem existimat, et posthabitus est, non retardata possessione praesentati, si Episcopi, et patroni judicium de magis digno conveniat; si vero non conveniat, tunc si quis ex approbatis ab examinatoribus, et tamquam magis dignus praelectus a patrono, putet se gravatum esse ab Episcopo, et ideo appellat, ejus appellationem operari debere ad effectum suspensionis: et interim Ecclesiam parochialem remanere sub oeconomo, donec lis finiatur.*

32. R. 5. Semel facta praesentatione, patronus Ecclesiasticus variare non potest; bene vero laicus, re integra; non quidem privative, ut priorem praesentatum excludat, sed cumulative ut alterum ei adjiciat, et electionem Episcopo relinquat *c*, 5. 24. 29. *h. t. Ratio* disparitatis est; quia Ecclesiasticus meliorem notitiam Clericorum habere praesumitur, et longius tempus ad praesentandum habet: secus est in laico, cui rationabiliter variatio ista permittitur, etiam haeredi, non tantum semel, sed probabiliter etiam pluribus vicibus, ut colligitur ex *c.* 24. *h. t. et Clem.* 2. *eod.* praesertim, cum variatio ista sit Ecclesiis favorabilis. In patronatu mixto variatio ista non extenditur ad Ecclesiasticum, quia non decet, ut laicus trahat ad se Clericum. 2. Si patronus det primo praesentationem juramento firmatam, licite variare non potest; cum juramentum hoc servari possit absque dispendio salutis: si tamen Episcopus secundum praesentatum instituerct, valida esset institutio; sicut matrimonium de praesenti, non obstantibus aliis sponsalibus juratis. 3. Si Episcopus praesentatum idoneum injuste rejecit, is appellando non rescindit institutionem secundi instituti *c.* 29. *h. t.* sed Episcopus tenetur ei de alio beneficio providere, *ibid.* 4. Si lite pendente, unus ex collitigantibus institutus est, non licet patrono variare, *c. fin. ut lit. pend. in* 6. si vero neuter ex praesentatis institutus est, patronus variare potest, adjiciendo alterum collitigantem ab alio patrono praesentatum; non vero extraneum, ut pluries decidit Rota, ne scil. lites litibus augeantur. De institutionibus praesentatorum vide supra *tit.* 7. *de instit.*

33. Q. VI. *In dubio de jure praesentandi cui incumbat onus probandi?* R. 1. Patrono id praetendenti: nam Ecclesia de jure comm. praesumitur libera, donec probetur eam esse su-

bjectam servituti patroni, Trident. *sess.* 25. *c.* 9. *de ref.* 2. Magnates, et universitates, in quibus praesumitur usurpatio, et non legitima aequisitio juris patronatus, obligantur ad strietissimam probationem ex instrumentis authenticis: probatio vero ex tempore immemoriali non aliter eis prodest, nisi probent per scripturas authenticas, quod saltem per 50. annos continuae praesentationes ab iis factae suum effectum sortitae fuerint, Trid. *loc. cit.* tenet tamen Garcias, et alii, quod, si Scripturae praesentationum deperditae sint, testes admitti possint, qui testentur de scripturis super continua praesentatione confectis, et de earum tenore, *arg. c.* 12. *de privil.* Haec tamen adeo stricta probatio non requiritur, si non contra Ecclesiam, sed contra privatum exigitur; quia privato jus non assistit: vel si aliunde eesset praesumptio iniquae usurpationis, ut si institutor aeque potens fuit, ac patronus, ut non facile sineret hujus juris iniquam usurpationem. 3. Privatus contra Ecclesiam facilius probat juspatr. puta ex instrumento authentico, ex tempore immemoriali, quo admissae sunt praesentationes, ex fama cum aliis adminiculis, antiquis monumentis, honoratiore loco patroni etc.

34. Q. VII. *Quis derogare possit juri patronatus?* R. Hodie regulariter solus Papa: non quidem pro placito, sed ex justa, et gravi eausa; cum jus quaesitum sine tali causa neque Princeps tollere possit: imo Papa patrono laico non censetur praejudicare, nisi id exprimat specialiter; siquidem patronatus laicus habetur ex causa onerosa, et ideo sub generalibus reservationibus non venit; bene vero patronatus Eeclesiasticus, qui habetur ex causa gratuita: unde nec Legatus a latere tam facile derogare potest patronis per Trident. *sess.* 24. *cap.* 19. *de reform.* quamvis olim sibi reservare potuerit beneficia jurispatr. Ecclesiastiei, *c.* 28. *h. t.* neque Episcopus ea potestate pollet, v. g. ut praesentatum idoneum rejiciat, vel Ecclesiam patronatam alteri uniat sine consensu patroni: multo minus, ut Ecclesiae qualitates in fundatione expressas mutet, etiam de consensu successoris patroni, *c.* 8. 14. 20. *h. t. Clem.* 2. *de Relig. domib. c.* 33. *de Praeb.*

35. Q. VIII. *Quibus modis juspatronatus amittatur?* R. 1. *Ex delicto,* cui annexa est privatio talis juris, uti sunt: *caedes* rectoris, vel beneficiati Ecclesiae patronatae *c.* 12. *de poenis.* Haeresis, simoniaca venditio jurispatr. *c.* 6. *h. t.* iniqua bonorum Ecclesiae usurpatio, Trid. *sess.* 25. *c.* 9. *v. nec dictum jus de ref.* crimen laesae majestatis, vel aliud inducens confiscationem bonorum, quibus annexum est juspatronatus. 2. *Sine delicto* amittitur juspatronatus voluntaria cessione, *c. un. h. t. in* 6· unione cum alia Ecclesia ex consensu patroni, *c.* 8. *de constit.* non usu, extinctione familiae, extinctione Ecelesiae: quo casu, si patronus monitus nolit, et alius reaedifieet, et dotet Ecclesiam, iste acquirit juspatronatus.

TITULUS XXXIX.

De Censibus, Exactionibus, et Procurationibus.

Agitur de hac materia in Sexto, Clementinis, Extrav. comm. *h. t.* in Decreto 10. *q.* 1. 2. 3. *et Can.* 37. *cum seq.* 11. *q.* 1. *et Can.* 20. *in fin. cum seqq.* 23. *q.* 8. in Trid. *sess.* 24. *c.* 3. *v. interinque de refor.*

1. *Nota*, censum generaliter accipi pro quacumque annua pensione; hic autem *Census* significat annuam pensionem ex proventibus Ecclesiae dari solitam. *Exactio* est contributio pecuniae; vel ordinaria, quae singulis annis penditur, vel extraordinaria, quae ex causa necessitatis imponi solet. *Procurationes* sunt victualia moderata, quae Episcopo, vel alteri nomine ejus visitanti Ecclesiam praestantur.

2. Q. I. ***Quis possit Ecclesiis censum imponere?*** R. 1. Papa ob generalem administrationem *c.* 8. *de priv.* 2. Episcopus in limine fundationis *c.* 16. *h. t.* vel in consecratione Ecclesiae *Can.* 30. *Eleuterius* 18. *q.* 2. vel si legitime concedat, v. g. Regularibus aliquas Ecclesias, aut exemptionem a sua jurisdictione, *c.* 21. *h. t. c.* 6. *de relig. domib. c.* 9. *de his, quae a Praelat.* 3. Patronus in limine fundationis de consensu Episcopi, *c.* 23. *de jure patr. c.* 24. *de elect.* non vero ex postfacto, *c.* 7. 15. *h. t.* 4. Ex nova causa justa, v. g. pro necessitatibus Ecclesiae cathedralis, debitis exolvendis: pro erigendo necessario seminario Episcopus potest novum censum imponere, aut veterem augere, Trid. *sess.* 22. *c.* 8. *de ref.* modo accedat consensus capituli, et census usui Episcopi non applicetur, *c.* 7. *h. t.* nisi eo casu, quo Ecclesiam a sua jurisdictione eximeret, vel eam monasterio concederet: tunc enim in recognitionem prioris subjectionis, et gratiae acceptae pensio annua Episcopo dari potest, *cap.* 6. *de relig. domib.* Ceterum ex solo censu annuo non probatur subjectio Ecclesiae, vel monasterii; quia talis census ex alio capite solvi potest, v. g. vi fundationis in signum libertatis datae etc. nisi in annua praestatione dicatur, vel ex circumstantiis colligatur, eam fieri ratione subjectionis: quo sensu procedit *c.* 2. *h. t.* ibi: *ideo enim tributa praestatis, quia haec est probatio subjectionis.* De jure, et possessione, et ammissione censuum idem proportionaliter sentiendum, quod de aliis juribus.

3. Q. II. ***In qua moneta solvendi sunt census, aut debita antiqua?*** R. 1. Si conventum est de certa specie monetae, et numero, v. g. ut solvantur 10. aurei in specie, tunc in tali specie, et numero solvi debet, sive valor crescat, aut decrescat, *arg. l.* 99. *ff. de solut.* quia contractus ex conventione legem accipiunt; nisi aliud praescriptione fieret; vel moneta prior non esset acquisibilis: quo casu solvendum esset in moneta alia ejusdem aestimationis, *arg. c.* 19. *h. t.*

4. R. 2. Si non est convetum de certa specie, et numero, solutio facienda est secundum valorem currentem, etsi pretium nummorum decre-

scat, aut accrescat, atque ita damnum, et commodum est debitoris: ita Sylv. Sot. Myns. Layman. Schm. etc. contra Cov. Bartol. Tiraq. Faeh. Fagn. et alios, volentes damnum esse creditoris, si valor extrinsecus monetae decrescat. *Prob.* ex ordinatione monetaria Ferdinandi I. id statuentis *ann.* 1559 *Ratio* est: tum quia pecunia non attenditur secundum corpus, et materiam, sed secundum valorem publicum, *l.* 1. *ff. de contrah. empt.* tum quia in solutione attenditur non solum tempus contractus, ex quo habetur quantitas debiti; sed etiam tempus solutionis, ex quo consideratur valor pecuniae, ne illo attento, plus, vel minus solvatur, quam debeatur. Unde si accepisti a creditore 25. aureos per 4. florenos adeoque 100. flor. et aureus crescat ad 5. flor. satisfacies, dando 20. aureos: si vero aureus decrescat ad 3. flor. pendere, debebis 33. aureos et $1/3$ seu unum florenum. Nec obstat *l.* 22. *ff. de R. C.* nam in vino, tritico, et similibus rebus mutuo datis attenditur sola materia, quantitas, et qualitas; non vero valor aestimationis; et cons. vinum idem genere restitui potest, et debet; sive valor vini crescat, sive decrescat: e contra in pecunia non attenditur corpus, sed principaliter valor extrinsecus; adeoque de moneta tantum restitui potest, et debet, quantum requiritur secundum valorem currentem; licet monetae valor immutetur extrinsece auctoritate Principis.

5. R. 3. Si valor intrinsecus, seu bonitas monetae mutetur crescendo, aut decrescendo, et non est conventum de certa specie, et numero: probabiliter solutio fieri potest in moneta currente ejusdem publici valoris, et aestimationis: ita Gemin. Gonzal. *cap.* 26. *h. tit.* Menoch. Schmalz. cum citt. contra Bartol. Abb. Laym. Fagnan. *cap.* 20. *h. tit.* et plures alios Theologos, et canonistas volentes solutionem debere fieri in antiqua moneta, vel secundum aestimationem ejus v. gr. accepisti 10. aureos mutuos biunciales; si stante valore extrinseco eodem, aureus intrinsece mutetur in uncialem, vel aliquid de materia deteriori ei admisceatur; tunc teneberis reddere vel 10. aureos antiquos, vel 20. novos: in illa vero sententia, quam hic ut probabilem defendo, satisfacies, reddendo 10. aureos novos unciales; quia secundum valorem publicum, qui unice spectatur in pecunia, tantum reddis, quantum accepisti, puta 40. flor. in aurea moneta, licet de materia auri minus reddas. Rationes sunt eaedem, quae pro priori assertione: nam hoc modo nulla fit injustitia creditori; quia formaliter eandem quantitatem recipit, quam dedit; ex alia vero parte illud materiae damnum, quale quale sit, sufficienter purgatur ex causis publicis, et gravissimis, ob quas solum licet Principi monetae intrinsecum, et extrinsecum valorem immutare. Favet etiam *Clem.* 2. *de decim.* ibi: *ad monetam currentem.*

6. *Dices:* In mutuo tacite semper convenitur, *aut aeque bonum nobis reddatur l.* 3. *ff. de R. C.* quod non fit in praesenti, ut si pro aureo biunciali reddatur uncialis, 2. *c.* 20. *et* 26. *h.*

l. praecipitur solutio fieri secundum antiquam monetam.

R. *Ad* 1. In pecunia (in qua corpus, seu materia non attenditur) aeque bonum redditur, dum eadem quantitas valoris publici redditur: in alio autem mutuo, ut vino, aeque bona materia ristituenda est. Est ergo sicut damnum, ita, et lucrum debitoris, si bonitas intrinseca monetae augeatur, vel minuatur, *Ad* 2. *c.* 20. praecipitur solutio aequalis secundum publicum valorem, secundum quem tres ducenses non adaequant unum Papiensem; bene vero quinque, vel sex. Vel si de valore intrinseco sermo est, videtur ibi conventio fuisse super specie, et numero sex denariorum Papiensium solvendorum; *c.* 26. *cit.* jubetur debitum solvi in moneta turonensi; quia nova parisiensis, quam Canonici injuste praetendebant, erat melior, non tantum in valore intrinseco, sed etiam major in valore extrinseco; vel forsan aequalis valoris extrinseci fuit; et tunc electio est debitoris, in qua moneta solvere velit.

7. R. 4. Si valor monetae enormiter crescat, vel decrescat, v. g. ut moneta unius floreni elevetur ad 8. florenos; idque ex causa publica, et in perpetuum, solutio fit secundum currentem novum valorem; cum in hoc sit adaequatio debiti, et soluti: si vero id fiat ad tempus, nec creditor ad recipiendum, nec debitor ad solvendum cogi potest, ut si moneta 8. florenorum decresceret ad valorem unius floreni; quia uterque enormiter laederetur; nisi forsan valor mercium eodem modo augeretur, aut minueretur.

8. R. 5. Legatum pecuniae solvendum est secundum mentem testatoris disponentis; et quidem si praecepit dari 100. ex pecunia sua, dandi sunt denarii 100. sive eorum valor crescat, sive decrescat; si vero indeterminate praecepit, dari 100. florenos, hi solvendi sunt secundum valorem currentem mortis tempore, a quo dies legati cedit, *l.* 28. *ff. quando dies leg. ced.* praesertim si mortis tempore, idem sit valor, qui tempore conditi testamenti, licet deinde ante solutionem mutetur. At si legatum pecuniae sit annuum, praesumitur esse legatum quantitatis, et cons. secundum valorem currentem exolvendum est, sive valor crescat, sive decrescat.

9. II. Qui vovit, se daturum, v. g. 10. mensuras annuas tritici pro Ecclesia, non determinando mensuram, satisfacit dando in minima mensura *c.* 18. *h. t. l.* 50. *§. fin. ff. de legat.* 1. quia in obscuris minimum est sequendum. Nec obstat *l.* 38. *§.* 2. *ff. de auro legat.* nam haeres ideo tenetur templo offerre statuam saltem argenteam; quia tunc in templo non ponebantur statuae, nisi aureae, vel argenteae, non vero aereae, ut ait JCtus *ibid.*

10. Q. III. *Quid Episcopus exigere possit ab Ecclesiis?* R. Ea omnia, quae ei debentur ex lege dioecesana, puta quartam decimarum, et mortuariorum, cathedraticum, seu synodaticum, et subsidium charitativum, de quibus dixi *lib.* 1. *tit. de off. Ord. n.* 14.

11. Q. IV. *Quid juris circa procu-*

rationes? R. 1. procurationes, seu moderata victualia secundum facultates Ecclesiarum, et Clericorum debentur visitatori: et quidem principaliter Episcopo, si per se visitet; secus alteri nomine illius visitanti; non vero Episcopo servata forma Trid. *seff.* 24 *c.* 3. *de ref.*

Si visitator non sit Episcopus, sed vicarius, vel generalis, vel capitularis, vel alius substitutus, sive etiam vicarius Apostolicus, procuratio solvenda est pro medietate tantum summae Episcopo solvi consuetae; cum non deceat, ut hi incedant, cum tanto comitatu, quanto indiget Episcopus, qui majori praefulget dignitate, ut ex pluribus decr. Cong. Conc. relat. a Monacello tom. 3. *tit.* 2. *form.* 4. *n.* 3. *et tom.* 4. *supplem. ad tom.* 3. *n.* 79. *et* 80. *et de vicario capitulari a Thes. Resol. sub die* 28. *Julii* 1708. *tom.* 9. *pag.* 152. *Reliqua vide in summariis hoc eodem titulo post cap.* Cum venerabilis 21. *et Elencho II. num. CXXVI. et CXXVII.*

Idem dic de Legato Apostolico suam Provinciam visitante, *c.* 17. 19. 23. 24. *h. t.* alias nolentes visitatorem procurare, excommunicari possunt, *c.* 25. *eod.*

12. II. Licet ex Decreto Innoc. IV. et Greg. X. *c.* 1. 2. *h. t. in* 6. Visitator non potuerit accipere procurationes in pecunia, sed solum in victualibus; hodie tamen ex Const. Bonifacii VIII. *cap.* 3. *Felicis eod.* permittitur pecuniam accipi loco victualium; non tamen munera, vel procurationes: alias duplum restituere tenetur *c.* 23. *in fin. h. t*

13. III. Visitator remittere potest procurationem particularem sibi debitam, non tamen onus procurandi; cum hoc cederet in praejudicium successorum. Nec regulariter praescribi potest procurationibus, quae annexae sunt visitationi, cui praescribi nequit extinctive *c.* 17. *et* 24. *h. t.* nisi forsan praescriptio esset immemorialis, quae aequivalet privilegio, liberante ab onere procurandi.

14. IV. Ad procurationes tenentur Ecclesiae, et loca religiosa non exempta, jurisdictioni Episcopi subjecta, dum actu visitantur, etiam si pervenerint ad exemptos, cum transeant cum suo onere, *Clem.* 1. *h. t.* non tamen laici, monasteria exempta, et oratoria privata, *c. fin. h. t.* Forma visitationis praescribitur *c.* 1. *h. t. in* 6. In praxi consulenda sunt statuta, et consuetudines cujusque dioecesis.

15. Q. V. *Quid juris circa exactiones profanas, seu seculares?* R. 1. Princeps ex juxta, et publica causa necessitatis imponere potest suis subditis novas exactiones: ita com. nam subditi secundum proportionem suarum facultatum obligantur ad succurrendum publicis necessitatibus; ergo: cessante autem tali causa, cessare debent exactiones. Harum variae sunt species: *tributa*, seu *census*, quae praestantur ex fundis, eorumque fructibus. *Talliae*, seu *collectae*, quae ex facultatibus patrimonii praestantur. *Vectigalia*, quae ex rebus, et mercibus invectis. *Gabellae*, seu *accisae*, quae ex vino, sale, aliisque venalibus rebus dantur. *Guidagia*, seu *pedagia*, quae pro securo transitu imponuntur. *Capitatio*, quae

personis, seu capitibus, sine respectu ad eorum bona imponitur. Ne nimium gravamen pauperibus inferatur, regulariter in capitationibus habenda est ratio facultatum, ut docet Lipsius *l.* 2. *c.* 3. alias magna inaequalitas ponitur inter subditos. 2. Principes in terris suis sine justa causa novas exactiones imponentes, ipso facto incurrunt excommunicationem reservatam in *casu* 3. *Bullae Coenae*: eamdem incurrunt privati *c.* 10. *h. t.* imo de jure civili plectendi sunt perpetuo exilio *l. fin. C. vectigal. nov.* 3. In *casu* 18. *Bullae Coenae* excommunicantur, et anathematizantur omnes, *qui collectas, decimas, tallias, praestantias, et alia onera Clericis, Praelatis, et aliis personis Ecclesiasticis, ac eorum, et Ecclesiarum, monasteriorum, et aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, et proventibus hujusmodi absque Romani Pontificis speciali, et expressa licentia imponunt; et diversis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic imposita, etiam a sponte dantibus, et concedentibus recipiunt. Nec non, qui per se, vel alios directe, vel indirecte praedicta facere, exequi, vel procurare non verentur, cujuscumque sint praeeminentiae etiamsi imperiali, aut regali praefulgeant dignitate, aut quavis etiam Pontificali dignitate insigniti etc.* Et hanc excommunicationem jubentur Ordinarii per se, vel a suis subditis publicari, *donec illi sic exacta restituerint, et de transgressione hujusmodi satisfecerint competenter*, *Clem. fin. h. t.* Sub hac tamen prohibitione non continentur onera realia, quae cum fundis ad Clericos, et Religiosos pervenerunt; sed haec praestanda sunt, sicut antea praestari consueverunt; quia res cum suo onere transit. Plura de his dicentur infra *tit.* 49. *de immun. Eccl.*

TITULUS XL.

De Consecratione Ecclesiae, vel Altaris.

Agitur de hac materia in sexto *h. tit.* in Decreto *dist.* 1. *de consecr.* et incidenter 1. *q.* 1. *et q.* 7.

1. *Nota*, nomine Ecclesiae hic non venire coetum fidelium, sed ipsum materiale templum, cujus consecratio, seu dedicatio est solemnis deputatio ad cultum divinum, interveniente debita materia, et forma a legitimo ministro facta. Originem habet ex veteri testamento: et in lege nova initium sumpsit a tempore Apostolorum; licet quaedam caeremoniae a S. Silvestro Papa, aliisque Romanis Pontificibus additae sint.

2. Q. I. *Quis, et quo modo consecrare possit Ecclesiam?* R. 1. Solus Episcopus de jure comm. est ordinarius minister Ecclesiae consecrandae, *Canon.* 4. *d.* 68. ubi talis consecratio dicitur esse actus Ordinis Episcopalis; ut proinde ab alio, quam Papa simplici Sacerdoti committi non possit. Valide igitur quicumque Episcopus consecrat; licite vero solus Episcopus loci, vel alius ejus nomine, *c.* 2. *h. t.* secus consecrans sine licentia Ordinarii, etiam exemptam Ecclesiam, per annum a

Missarum celebratione cessabit, *Can.* 28. *Episcopis* 7. *q.* 1. et ab exercitio Pontificalium ipso jure suspensus est, Trid. *Sess.* 6. *c.* 5. *de ref.* ubi non revocatur privilegium datum Regularibus, ut, si Ordinarius humiliter requisitus, ultra quatuor menses distulerit consecrationem, possint a quocumque catholico Episcopo facere suas Ecclesias consecrari, quemadmodum concessit Honor. IV. Minoribus, Joannes XII. Carmelitis, Paulus III. Societati Jesu, Mirand. Lez. Barbos U. J. Eccles. *l.* 2. *c.* 2. *n.* 33. et alii.

3. R. 2. Ritus consecrandae Ecclesiae servandus est, prout praescribitur in Pontificali Rom. et quamvis licita consecratio non esset, nisi die festivo inter Missarum solemnia *Can.* 3. *de consecr. d.* 1. esset tamen valida die non festivo, et extra Missarum solemnia: neque repetenda, nisi aliquid substantiale omitteretur, *Can.* 20. *et* 26. *ibid. et c.* 6. *h. t.* In dubio, si nulla probatio saltem ex signis appareat, an Ecclesia consecrata sit, consecranda erit, *Can.* 16. de *cons. d.* 1. ubi ratio additur *quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur factum.* Collocatio Reliquiarum, licet sine culpa mortali omitti non possit, non videtur tamen esse de substantia consecrationis: licet tutior sententia; adeoque in praxi sequenda id doceat cum Piasec. Azor. et aliis ex *Can.* 24. *et* 26. *de cons. d.* 1.

4. R. 3. Requisita Ecclesiae consecrandae sunt; 1. *Dos sufficiens* pro Ecclesiae ministris, paramentis, et aliis necessariis, *cap.* 8. *h. tit. et Can.* 9. *de consecr. d.* 1. exceptis Ecclesiis Regularium, quae ex eorum redditibus conservandae sunt. 2. *Causa devotionis*, seu cultus divini, non quaestus; ut si quis Ecclesiam aedificaret eo fine, ut medietas oblationum ad eum pertineret, *c.* 10. *d.* 1. *de consecr.* 3. Ne Episcopus pro consecratione aliquid exigat; cum hoc simoniacum esset, *Can.* 106. *statuimus* 1. *q.* 1. licet moderatam procurationem recipere possit, *c.* 10. *de Simon.* Jejunium pridianum in Episcopo, et patrono ex sola decentia videtur requiri: non vero ex praecepto Leonis in epist. ad Diodor.

5. Q. II. *Quid juris circa benedictionem Ecclesiae?* R. I. Ecclesia auctoritate Episcopi erecta, ex ejus commissione per simplicem Sacerdotem benedici potest; cum benedictio non sit alligata Ordini Episcopali, sicut consecratio. Differunt autem haec duo non solum in ritu, et caeremoniis, sed etiam in effectu; quia consecratio inhaeret parietibus, eisque dirutis, perit: e contra benedictio inhaeret pavimento, et dirutis parietibus, manet; nisi Ecclesia auctoritate Episcopi fuisset destructa, sine spe reaedificationis, Silv. Laym.

6. II. Regulares ex privilegio Leonis X. benedicere possunt Ecclesias, Altaria, et caemetaria tantum ad suum usum; quo uti possunt, maxime in casu, quo Ordinarii absunt, vel aegre benedictionem concedere volunt, compend. privil. Minor. et Societ. Jesu *v. benedicere.*

7. Q. III. *An, et a quo consecrari debeat Altare, calix cum patena, campanae, et paramenta sacra?* R. 1.

Altare sive fixum, sive portatile, consecrari debet de jure commun. a solo Episcopo: ita ut sine gravissimo sacrilegio non liceat celebrare in altari non consecrato, *Can.* 19. 25. 30. 31. *de consecr. d.* 1. *c.* 5. *h. tit.* Et quamvis Episcopus consecrationem istam, utpote annexam Ordini Episcopali, committere nequeat simplici Sacerdoti; id tamen potest Papa, ex cujus privilegio multi Abbates, ut Cassinenses, Cistercienses, et alii habilitati sunt ad consecranda Altaria pro suis Ecclesiis; et accedente licentia Ordinarii etiam pro alienis; cum Ordinarius non det hanc potestatem, sed tantum restrictionem tollat; sicut Abbati indulgendo, ut alienis subditis dioecesanis minores conferat. Idem dicendum est de consecratione calicis, et patenae. Praecepto S. Silvestri Altare debet esse lapideum ex uno quadrangulari lapide factum, capax recipiendi calicem cum patena, habens sepulchrum, et sigillum, hoc est, cavitatem aliquam, in qua Reliquiae SS. recluduntur, *c.* 31. *de consecr. d.* 1.

8. R. 2. Consecratio, et benedictio campanarum ad solum Episcopum de jure spectat: ex privilegio vero ad Abbates, Barb. et alii. Neque suspendi debent in oratoriis privatis, sed in Ecclesiis, et oratoriis publicis, *cap.* 10. *de privil.* et una tantum in Ecclesiis Mendicantium, *Extravag. un. de off. custod. int. com.* cui juri praevalet alicubi consuetudo contraria.

9. R. 3. Paramenta ad Sacrificium Missae deservientia benedici debent ab Episcopo, *Can.* 39. *et seq. de cons. d.* 1. At ex privilegio Pontificio Praelati regg. in privilegiis communicantes benedicere possunt paramenta ista non tantum pro suis Ecclesiis ex privilegio Leonis X. cui innituntur declarationes Sac. Congreg. sed probabilius etiam pro Ecclesiis alienis ex privilegio Innoc. VIII. Prioribus Ordinis S. Hieronymi concesso, ut docent Rodriq. Reiff. hic n. 52. cum citt. cum in dicto privilegio dicatur, eos *posse benedicere corporalia*, *vestimenta*, *celeraque ornamenta Ecclesiastica ad cultum divinum pertinentia tam sui monasterii*, *quam etiam undecumque sint.* Quae sententia firmata est praxi, et consuetudine immemoriali nostrarum regionum; cui proinde non praejudicant declarationes Sac. Congregat. imo nec Bullae Pontificiae; nisi specialem mentionem faciant consuetudinis immemorialis, *cap.* 1. *de Constit. in* 6.

Circa has benedictiones attendendum est sequens generale decretum Sac. Rituum Congreg. confirmatum ab Alex. VII. 27. Septembr. 1659. relat. a Benedicto XIV. Institut. Ecclesiast. 21. *circa Abbates, aliosque Praelatos usum Pontificalium habentes* §. Itaque Ecclesiasticam supellectilem pro servitio dumtaxat suarum Ecclesiarum, vel monasteriorum benedicant.

Reliqua Pontificalia extra loca ipsis Abbatibus subjecta, vel pro servitio alienae Ecclesiae, aut in subditos pariter alienos, etiam de licentia Ordinariorum exercere non valeant; puta campanarum benedictiones, calicum, et similium, in quibus sacra adhibetur unctio, nec non minorum Ordinum col-

lationes-*Ideoque sine speciali indulto pro alienae Ecclesiae servitio haec peragere nequeunt; et contrafacientes puniri possunt per censuras in vim ejusdem decreti ab Episcopis tamquam Sedis Apostolicae delegatis. Ceteri vero Praelati regulares usum Pontificalium carentes, nec pro servitio suarum Ecclesiarum consecrare possunt ea, in quibus adhibetur Sacra unctio, ut ex ejusdem S Cong. decretis* 14. *Novembris* 1615. 3. *Decembris* 1616. 2. *Maii* 1619. 21. *Martii.* 1620. 7. *Augusti* 1621. *et* 20. *Julii* 1630.

10. Q. IV. *Quibus casibus Ecclesia, vel altare execretur, seu amittat suam consecrationem?* R. 1. Tunc Ecclesia censetur execrari, dum vel tota diruitur, vel major pars parietum, aut crustorum decidit; etsi intentio adsit ex eadem materia reaedificandi, *Can.* 20. *d.* 1. *de consecr.* nam destructa forma rei, perit illius consecratio. Nec obstat, quod navis ex iisdem tabulis recompacta eadem numero censeatur *l.* 83. §. 5. *ff. de V. O. l.* 98. §. 8. *ff. de solut.* nam Ecclesia quoad consecrationem non comparatur navi, sed domui; licet quoad gubernium, et alios effectus eidem comparetur *Can.* 7. *d.* 40. *et Can.* 7. *non turbatur* 24. *q.* 3. E contra si minor pars parietum diruatur, non execratur Ecclesia, etiamsi successive per minores partes ita repararetur, ut nihil maneret de muris consecratis, *cap.* 3. 6. *h. t.* quia pars major consecrata semper trahit ad se partem minorem non consecratam: et sicut moraliter idem exercitus, vel fluvius manet, licet diversi milites, et aquae succedant, ita quoque eadem censetur domus, aut Ecclesia, si successive per partes reparetur: secus autem si tota domus corruat, et raedificetur, *l.* 10. §. 7. *ff. quib. mod. usufr. am.* Similiter si Ecclesia minor amplietur, per additionem, dummodo priorem formam non amittat, non execratur; decens tamen est, ut pars addita benedicatur.

11. II. Altare execratur per enormem laesionem, seu fracturam, maxime in medio, per fractum sigillum Reliquiarum de consuetudine, per remotionem altaris fixi a sua basi, seu structura: cum in his casibus non censeatur una, eademque forma permanere: at si fractio sit modica, maxime in cornibus, vel si altare una cum sua basi transferatur, non censetur execrari, *c.* 3. 6. *h. t. Can.* 19. 20. *d.* 1. *de cons.*

12. III. Execrato altari, non per hoc execratur Ecclesia; nec e contra, *c.* 1. *h. t.* ex quo explicatur *Can.* 24. *de cons. d.* 1. nam utriusque consecratio est principalis, per se stans, et non accessorie. Nec obstat, quod polluto altari fixo, polluatur Ecclesia, et e contra: quia pollutio afficit indivisibiliter totum interius corpus Ecclesiae, et omnia in eo fixa: execratio vero afficit solos parietes, vel ipsum altare.

13. IV. Calix, vel patena tunc censetur execrari, dum notabiliter frangitur, vel formam suam amittit; ut si pes, non rotatilis, avellatur a cuppa. Et quamvis probabilior, et securior sententia doceat, calicem per interiorem deaurationem execrari, ut opus sit no-

va consecratione; tamen opposita sententia Durandi, Coninck, Laym. Engl, et aliorum valde probabilis est, et in praxi tuta; quia totus calix consecratus trahit ad se superficiem de novo inductam. Vide dicta *lib.* 1. *tit.* 6.

14. Q. V. ***Quibus casibus Ecclesia polluatur?*** R. Quinque seqq. 1. Sepultura infidelis. 2. Sepultura fidelis excommunicati vitandi, ut dixi *tit. de sepult.* 3. Injusto homicidio voluntario, dummodo in Ecclesia inflictum sit vulnus lethale; etsi mors alibi sequatur, *Can.* 19. *de cons. d.* 1. *c.* 4. *h. t.* 4. Gravi vulnere inflicto cum sanguinis effusione copulative, ita ut nec grave vulnus sine sanguinis effusione, nec sanguinis effusio sine gravi vulnere sufficiat, *Can.* 20. *de cons. d.* 1. *et c. fin. h. t. c. un. eod. in* 6. ac proinde requiritur percussio mortaliter peccaminosa, ex qua sanguinis effusio sequatur. 5. Fornicatione, vel alia voluntaria seminis humani effusione intra ipsum corpus Ecclesiae facta; modo sit notoria notorietate facti, aut juris, *cit. Can.* 20. *et c. un. h. t. in* 6. *et c.* 5. *de adult.* His iisdem modis polluitur caemeterium; cum hoc discrimine, quod polluta Ecclesia, censeatur pollutum caemeterium, tanquam accessorium; non e contra. Quodsi duo caemeteria divisa sint pariete, uno polluto, alterum non polluitur; nisi forsan pollutio accideret in porta, quae utriusque caemeterii causa aperta est.

15. R. 2. Effectus violatae Ecclesiae, et caemeterii est, quod in illa divina celebrari non possint, nec in isto cadavera fidelium sepeliri, donec reconcilientur, nisi in casu necessitatis pro viatico; tunc enim sacerdos in Ecclesia violata, si alia non adesset, celebrare posset, *Can.* XI. *et* XII. *de cons. dis.* 1. *de consensu tamen Ep. S. D. p.* 3. *q.* 83. *art.* 3. *ad* 2. Si sacerdote celebrante, violatur Ecclesia ante Canonem, dimittatur missa, si post Canonem, non dimittatur, *Rubr. miss. tit. de defect. in minister.* Ceterum si quis celebraret in Ecclesia polluta, vel sepeliret in coemeterio, graviter peccaret, et arbitrio Ordinarii puniri posset sed non incurreret censuram, vel irregularitatem, cum id nullo jure statuatur.

16. Q. VI. ***Quomodo Ecclesia reconsecranda, aut reconcilianda sit?*** R. 1. Si Ecclesia execrata fuit, non aliter consecrationem recuperat, nisi ritu ordinario, quo Ecclesiae consecrantur. 2. Si Ecclesia consecrata polluta fuit, de jure comm. reconcilianda est per Episcopum, et non per simplicem sacerdotem, *c.* 4. 9. *h. t.* nisi Papa ei committeret hanc reconciliationem. Ritus hujus reconciliationis est, quod Ecclesia aspergatur aqua cum vino, et cinere, et sale juxta Pontif. Rom. benedicta per Episcopum. 3. Si Ecclesia benedicta polluta fuit, per simplicem sacerdotem reconciliari potest aspersione aquae lustralis, etiam licentia Episcopi non expectata, ut comm. tenet ex *c. fin. h. t.* ibi: *aqua protinus exorcizata lavetur, ne divinae laudis organa suspendantur.* 4. Regulares in privilegiis communicantes ex privilegio Leonis X. Minoribus concesso reconciliare possunt Ecclesias pollutas etiam consecratas, aqua per ipsosmet bene-

dicta, si distent ab Episcopo duabus dietis, seu octo, vel decem leucis germanicis; vel si Episcopus est absens, aut sedes vacet: secus si Episcopus tam procul non distet, aqua per ipsum benedici debet, Barbos. Rodriq. Engl, Reiff. *n.* 27. et alii Comp. priv. Min. *v. benedicere* et Societ. Jesu *v. Ecclesia*. 5. Sola celebratione missae Ecclesia violata non reconciliatur, ut communis tenet ex *c.* 4. *et* 9. *h. t.* alias frustra talis forma hujus reconciliationis praescriberetur. Oppositam tenent Saa, et de Castro ex *Can.* 24. *de cons. d.* 1. sed Canen iste non agit de Ecclesiae pollutae reconciliatione, sed declarat, quando Ecclesia execrata consecranda sit. Ceterum, si quae expensae fiant in hac reconciliatione, eas praestare debet, qui Ecclesiam violavit.

TITULUS XLI.

De celebratione Missarum, et Sacramento Eucharistiae, et Divino Officio.

Agitur de hac materia in Clemen. et Extrav. comm. *h. t.* in Decreto *dist.* 2. *de consecr. et Can.* 13. *cum seqq. d.* 5. *de cons.* in Tridentino *sess.* 13. *de SS. Euchar. sess.* 21. *de Communione*, *sess.* 22. *dee Sacrificio Missae*, cum subjuncto decr. de observandis, et evit. in celebr. Missae, *sess.* 25. *c.* 4. *de refor.*

Plena hujus tituli doctrina haurienda est ex theologia, praesertim morali: ex tractatu de SS. Eucharistiae Sacramento: de ritibus, et caeremoniis in ejus celebratione. et tract. de horis Canonicis, aliisque divinis officiis in Ecclesia fieri solitis. Hic ea solum, quae forum Can. concernunt, breviter resolvam.

1. Q. I. *In quo loco missae celebrari possint?* R. 1. In Ecclesia, et oratoriis publica auctoritate Ordinarii deputatis, consecratis, vel saltem benedictis in ordine ad cultum divinium, *Can.* 11. *de. cons. d.* 1. ubi subditur: *satius ergo est, missam non cantare, aut non audire, quam in illis locis, ubi fieri non oportet, nisi pro summa contingat necessitate*, et Trid. *sess.* 22. *in dec. de obser. in celebr. miss. v. neve patiantur privatis in domibus.* etc. Casus necessitatis est extra hoc praeceptum, *Can.* 1. *d.* 1.-*de cons.* ibi: *absque magna necessitate*: atque ita licet extra Ecclesiam missam facere tempore pestis, belli, persecutionum, in longa navigatione, vel peregrinatione per loca infidelium, in magno concursu populi, quem Ecclesia capere non potest, vel si Ecclesia sit diruta *Can.* 30. *de cons. d.* 1. An vero infirmitas personae, praesertim nobilis, sit causa sufficiens, ut in ejus domo, vel camera missa celebrari possit, saltem de licentia Episcopi, dubium est inter DD. propter decretum Clementinum, de quo mox.

2. R. 2. In decreto Clem. XI. incip. *Quoniam Sancta sancte tractanda sunt* 15. *Decemb.* 1703. statuuntur seqq. I. Quod Episcopi, et his majores, etiam Cardinales, non possint extra domum propriae abitationis in domibus laicis missam celebrare, vel cele-

brari facere, seu dare licentiam, ut alius celebret, etiam praetextu privilegiorum.

Ex Decretis Cong. Conc. relat. a Benedict. XIV. in Epistola-Magno 2. *Jun.* 1751. *ad Primatem etc. Poloniae, hoc privilegium restrictum fuit, ut Episcopi eo uti non possint extra domum propriae habitationis in domibus laicorum sitis in aliena dioecesi. Quo tamen uti possunt, quando occasione visitationis, vel itineris ibi hospitio recipiuntur: vel etiam, quando sunt absentes a propria ordinaria habitatione in casibus a jure permissis, vel de speciali S. Sedis licentia, ex declaratione Innoc. XIII. et Bened. XIII. Const.* In supremo.

II. Quod Regulares, et alii quicumque sacerdotes, etiamsi essent Episcopi, in oratoriis privatis, quae per S. Sedem concessa fuerint, non possint missas celebrare in diebus Paschatis SS. Resurrectionis, Pentecostes, Nativitatis Domini, et aliis solemnioribus in indulto exceptis. III. Quod, si unica missa concessa fuerit, non liceat aliam celebrare, neque illam unicam post meridiem: secus in his casibus audientes missam nullatenus Ecclesiae praecepto satisfacere. Inculcatur etiam sacerdotibus, ut circa facultatem celebrandi in oratoriis privatis diligenter inquirant, et de ea se optime informent.

Ex Decreto Congregat. Concil. 13. *Jan.* 1725. *relato in mox cit. Epistola Bened. XIV.* §. 18. *in die Natalis Domini celebrari possunt tres Missae, etiam si in Brevi de unica tantum missa mentio fiat; dummodo in eodem Brevi indultum sit, missam celebrari posse diebus etiam exceptis. Ex altero Decret. ejusdem Cong.* 3. *Decemb.* 1740. *ab eodem Bened* 7. *Jan.* 1741. *approbato, relatoque in dicta Epistola* §§. 15. *et* 16. *in his oratoriis missa celebrari non potest, et praecepto satisfieri, quando eidem missae actu non interest aliquis ex iis, quibus principaliter indultum concessum est. Hoc autem principaliter concessum intelligitur* - Iis tantum, quibus Breve dirigitur, nimirum personis illis, quae a tergo ejusdem Brevis proprio nomine nuncupantur - et propterea majoris claritatis gratia mandavit Pontifex, ut in hujusmodi Brevibus haec adjungatur clausula - Volumus autem quod nati, ac consanguinei, et affines praedicti unicam dictam missam, vobis quidem praesentibus, audire tantummodo; nunquam vero celebrari facere audeant - *Hoc tamen Decreto non obstante, declarat* - Posse missam celebrari, etiamsi nulla earum personarum praesens adsit, quae in fronte, seu inscriptione Brevis nominatur; dummodo illa praesens sit, cui in Brevis corpore nominatim, et expresse facultas tribuitur, ut possit in privato oratorio, tum, cum ipsa adsistat, facere, ut missa celebretur - *Item a* §. 20. *ad totum* §. 26. *declarat in his oratoriis administrari non posse sacramenta poenitentiae, et Eucharistiae, etiam extra tempus Paschale, sine Ordinariorum licentia, comprehensis etiam Regularibus exemptis.*

IV. Declarat, quod per Concil. Trid. *cit. sess.* 22. *in decr. de observ.* sublatum sit privilegium in corpore juris clausum *c.* 30. *in his de privil.* quo liberaliter Praedicatoribus, et Minoribus indulgetur, ut, ubicumque fuerint, super altari viatico, seu portatili absque licentia Ordinarii celebrare valeant. Tandem Ordinariis praecipitur, ut contra transgressores procedant etiam ut Sedis Apostolicae delegati usque ad censuras. An hoc decretum cum tanto rigore receptum sit in regionibus nostris, ut neque Episcopus licentiam dare possit celebrandi in privato oratorio, affirmare non possum.

3. R. 3. Non obstante hoc Decreto Clementino, Regulares in suis oratoriis privatis intra monasterium sitis, et ad cultum divinum dumtaxat deputatis celebrare possunt missas, et seculares illas audientes satisfaciunt praecepto Ecclesiae: ita concessit Societati Jesu Gregor. XIII. Const. incip. *Decr.* 1576. *die* 11. *Febr.* imo Pius IV. Canonicis Regg. *ann.* 1565. amplius privilegium concessit, ut in cellis, seu cameris pro infirmis missas dicere possint. Sed hoc ad seculares non debet extendi, nisi forsan ad ministrum sacerdoti servientem. Quae privilegia post Trid. data, omnibus Regularibus in privilegiis communicantibus communia, non revocantur per decretum Clem. utpote loquens de oratoriis in domibus laicorum erectis: imo de oratoriis in monasterio sitis nec ipsum Trid. loquitur *cit. sess.* 22. *in decr. Quanta cura* ibi: *privatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam:* monasteria enim non sunt domus privatae, sed publicae auctoritate Episcopi erectae; nec sunt omnino extra Ecclesiam, sed nomine Ecclesiae veniunt passim in jure *tit. de religios. domib. tit. de immun. Eccl. c.* 24 *de sent. excom. in* 6. etc. Aliud dic de oratoriis, quae eriguntur in ruralibus, et privatis domibus Regularium: in his utique sacrificare non licet, nisi erecta sint auctoritate Episcopi.

Ita ex decreto Cong. Conc. 1. *Martii* 1687. *relato a Card. Petra comment. ad Constit. Apostol. Constit.* 8. *Honorii III. tom.* 2. *sess. un. n.* 53.

Illud privilegium Societati Jesu concessum ut inter Missiones sacrificare possint super altari portatili ubique gentium ex Const. Greg. XIII. *Usum* 1579. *die* 1. *Octobr.* non communicatur aliis Regularibus; nisi eadem causa Missionum subsit.

Ex Epistola Bened. XIV. ad omnes Episcopos dition. Eccles. Accepimus 16. *Jul.* 1746. *statuitur.* I. *Ne missa celebretur in altaribus quae careant imagine Crucifixi: haecque esse debeat, quae pendeat a Cruce; non autem ita exigua, ut ipsius sacerdotis, et populi assistentis oculos pene effugiat.* II. *Non esse necessarium Crucifixum; dummodo hic in majori tabula altaris, vel pictus, vel coelatus primum locum obtineat prae ceteris omnibus, quae in eadem tabula exprimuntur.* III. *Non sufficere pro missa celebranda parvam Crucem cum imagine Crucifixi posita super tabernaculum, in quo asservatur Sac. Eucharistia, sed ponendam esse aliam in medio candelabrorum: servandam esse consuetudinem vigentem*

in qualibet Ecclesia, vel dioecesi apponendi, vel non, Crucem, dum missa celebratur in altari, ubi Sac. Eucharistia publice prostat.

4. Q. II. *Quid juris circa divina apud Regulares?* R. 1. Regulares diebus festivis, etiam eo tempore, quo missa in parochia celebratur, possunt campanas pulsare, missas celebrare, et fideles illas audiendo satisfaciunt praecepto Ecclesiae: ita Leo X. *Const.* 25. et Sanctus Pius V. *Const.* 41. incip. *Etsi Mendicant.* §. 8. excepto Sabbato sancto: tunc enim prius pulsari debet campana Ecclesiae cathedralis, aut matricis, quam alterius Ecclesiae secularis, aut regularis, ut declaravit S. Congr. 1568. *die* 10. *Octobr.* Nec his obstat Trid. *cit. decr. Quanta cura:* dicit enim fideles monendos, et hortandos esse, ut diebus festivis missam in parochia audiant; non vero ad id cogendos.

5. II. Si presbyter secularis, non ex mera devotione, sed ex aliquo titulo teneatur celebrare in Ecclesiis Regularium, isti teneantur consensum dare; attamen cum onere, ut presbyter suis sumptibus id faciat circa vestes, lumen etc. Si vero ibi celebrare deberet ex dispositione testamentaria, et Regulares ex rationabili causa negarent, poterit Ordinarius dare licentiam alibi celebrandi ex decr. Cong. Conc. 13. Nov. 1683. in S. Miniati.

Deberet etiam admitti, si ex mera devotione celebrare vellet, ne divinus cultus impediatur ex Constit. Leonis X. Dum intra; *dummodo habeat litteras testimoniales sui Ordinarii.*

6. Q. III. *Quae sit obligatio applicandi missas?* R. 1. Parochus de jure div. tenetur pro suis ovibus sacrificium missae applicare, Trid. *sess.* 23. c. 1. *de refor.* ibi: *pro his sacrificium offerre:* et quidem festivis diebus, si tenues redditus habeat, si vero pingues, singulis diebus, quibus celebrat; exceptis illis missis, quas parochus ex officio suo, vel onere parochiae annexo, pro aliis offerre debet: ita saepius declaravit S. Cong. et Inn. XII. Const. incip. *Nuper* 1697. *die* 23. *Dec.* Has tamen declarationes, saltem pro Germania restringit Schmal, hic *nu.* 106. ad illos dies non festivos, quibus parochus de statuto, vel consuetudine loci tenetur sacrificare. Sed haec limitatio, quam incidenter Romae in discursu familiari proposui, Italis non arridebat. An vero consuetudo, vi cujus parochi, etiam pingues redditus habentes, stipendia pro missis recipiunt, his declarationibus praevaleat, asserere non audeo; quia versamur in materia juris divini, contra quod consuetudo nihil operatur, *c. fin. de consuetud.* S. Congr. autem declaravit, quod praeceptum divinum, cujus meminit, Trid. *loc. cit.* obliget Parochos *pro Parochianis sacrificium applicare ea cum distinctione, ut, si redditus pingues sint, singulis diebus, si vero tenues, saltem festivis diebus* 1681. *die* 10. *Maii:* nisi forsan ad cohonestandam istam consuetudinem dicas determinationem istam esse tantum juris humani: de jure autem divino sufficere, ut Parochus saepius per annum, saltem diebus dominicis, et festivis pro ovibus suis sacrificium offerat,

et dum alias obligatur Parochianis celebrare, Vide Reiff. a *n.* 22. Schmalz *ann.* 102. et in meis Resol. Can. hic *Resol.* 2.

Circa hanc Parochi obligationem vide Elencho VI. n. XLIII. An vero ad hanc applicationem teneatur etiam Episcopus, cui potiori jure, quam Parocho animarum cura commissa est, licet nulla de eo mentio fiat tam in decretis Cong. Conc. quam in Constit. Bened. XIV. relata Elenc. VI. cit. n. Lucius tamen Ferraris Prompta Bibliot. verb. miss. art. 3. *num.* 11. *numerat septem Auctores sentientes teneri, et refert verba Anton. Naldi, quae habentur in illius summa V. Parochus n.* 19. Revera non magis debet de jure divino obligari Parochus in hoc pro suis ovibus, quam Praelatus regularis pro suis subditis, Episcopus pro sua dioecesi; atque etiam Summus Pontifex pro universali Ecclesia, in quibus proportionaliter esset dicendum quod de Parocho. *Quinimo Aloys. Gherardi Episc. Cornoten. extendit hanc eamdem obligationem ad Episcopum nedum pro diebus festis, sed etiam pro singulis, in quibus celebrat.*

Circa Praelatos regulares animadvertendum est responsum Cong. Conc. ad dubium, quod iisdem verbis, quibus repetitum legitur in folio ejusdem Cong. sub die 15. *Martii* 1710. *transcribo.*

Dubium missae pastoralis, seu parochialis, et conventualis - Istante pridem de anno prope defluxo Fiscali S. Cong. Visitat. Apost. coram Cong. a SS. D. N. (*Clement. XI.*) deputata super revisione onerum missarum Urbis, quatenus compellerentur omnes, et singulae Ecclesiae Regularium quotidie celebrare, et applicare missam conventualem pro benefactoribus: nec non adigerentur omnes, et singuli Praelati regulares, tanquam suorum subditorum pastores, nimirum Generales, Provinciales, Guardiani, Priores, omnesque alii Superiores locales cujuscumque Ordinis, regulae, et instituti offerre, et applicare Sacrificium Missae pro eorum ovibus, scilicet pro eorum Religiosis subditis; eodem prorsus modo, quo pro suo populo tenentur Parochi; eadem Cong. deputata decrevit, priusquam in praemissis resolutionem caperet, exquirendum esse oraculum hujus S. Cong. Conc. quo quidem decreto approbato a SS. D. N. sub die 17. Febr. praelibati anni, recurrit idem Fiscalis ad hanc S. Cong. in qua citatis Procuratoribus Generalibus Religiosorum, in Cong. dici 1. Junii ejusdem anni 1709. rescriptum prodiit - Respondebitur in casibus particularibus -

Subinde dicta die 15. *Martii: citato specialim per eumdem Fiscalem Procuratore generali Ordinis S. Augustini, concordata, et proposita fuerunt decidenda haec tria dubia.*

1. An P. Generalis totius Ord. Eremitarum S. Augustini, Vicarius generalis, ac omnes, et singuli Provinciales, ac Priores, seu Superiores locales, et conventuales ejusd. Ordinis teneantur Sacrificium Missae parochialis, seu pastoralis pro eorum ovibus, scilicet pro eorum regularibus subditis, offerre, et applicare? Et quatenus affirmative.

II. An, et quomodo, et quibus diebus hoc idem Sacrificium applicare teneantur.

III. An, et quomodo, et quibus diebus omnes, et singulae Ecclesiae Regularium praelaudat. Ord. Eremit. S. Augustini teneantur celebrare, et applicare Missam conventualem pro benefactoribus in casu etc.

Sed S. Cong. distulit resolutionem: ad quam nunquam amplius devenit: factis enim perquisitionibus tam a me in regestis d. Cong. Conc. tum a moderno P. Procuratore Generali S. Augustini in suo archivio, nullum repertum est monumentum datae resolutionis.

7. R. 2. Sacerdos, qui accepit stipendium sufficiens pro celebranda missa in certa Ecclesia, v. g. monialium, regulariter tenetur missae fructum applicare pro dante eleemosynam, licet dans id expresse non petierit, nisi expresse permisisset, ut Sacrificium pro alio dante stipendium applicari posset. S. Congr. 1627. *die* 9. *Jan.* apud Matthaeuc. cum in tali casu cesset justus titulus novum stipendium recipiendi. At contra beneficiatus, qui tenetur ad certa sacra certo loco, et tempore dicenda pro Ecclesiae, vel altaris cultu, vel solatio fidelium, sine expresso onere missam applicandi pro fundatore, probabiliter accipere potest novum stipendium, et danti missam applicare: ita Peyr. Rodriq. Turrecr. Schmalz. Diana et alii contra Gavant. Pignat. Matthaeuc. et alios, docentes saltem medium fructum applicari debere fundatori: nam obligatio celebrandi in certo loco, et tempore, et obligatio applicandi missam, sunt diversae; ergo si fundator primam tantum expressit, alteram censetur omisisse. Nec obstat Decr. Urbani VIII. de celebr. miss. quia loquitur de illis beneficiatis, qui ratione beneficii tenentur missas applicare, non vero de his, qui tantum obligantur ad celebrandum in certo loco, sicut, v. g. Nicol-Spurgi Canonici duo seniores obligantur in domo Lauretana singulis diebus missam hora septima cantare. Cetera, quae de stipendiis missarum hic quaeri possent, habentur in Constitut. Urbani VIII. *Cum saepe* innovata ab Inn. XII. Constit. *Nuper*, quae a Regularibus his intra annum legi debet in capitulo, aut publica mensa.

In die commemorationis omnium fidelium defunctorum potest a sacerdotibus celebrantibus applicari sacrificium ad libitum, vel pro omnibus defunctis, vel pro aliquibus tantum ex decretis Cong. Rituum 4. Aug. 1633. et 9. Decem. 1709.

Beneficiatus, seu capellanus, cui incumbit onus missas quotidie celebrandi per se ipsum, si ex diuturna infirmitate excedente quindecim dies impediatur eas celebrare, tenetur satisfacere per alium ex Decret. Cong. Conc. in Romana celebr. mis. 4. Junii 1689. et 17. Novembris 1695.

An vero praecisa infirmitate, aliquando abstinere possit a celebratione devotionis, aut honestatis causa Cabasut. jur. Can. Theoria lib. II. cap. 28. n. 9. ex cap. Significatum *de praeb. admittit. intermissionem a celebratione*

duodecim dierum in quolibet anno: dummodo tamen, diebus, quibus pro fundatore non celebrat, abstineat pro alio celebrare puta pro se, vel suis parentibus, neque ei licita est talis intermissio, quando non habet onus per se ipsum celebrandi pro fundatore ex decreto ejusdem Cong. 18. *Sept.* 1683.

Ex Constit. Bened. XIV. Quanta 30. *Jun.* 1741. colligentes missarum *eleemosynas, ubi hae sunt majoris eleemosynae, missas vero curant celebrari in iis locis, in quibus minori eleemosyna celebrari solent, si laici sint, incurrunt ipso facto excommunicationem Papae reservatam; si Clerici, vel sacerdotes suspensionem eidem pariter reservatam.*

8. Q. IV. *An, et quomodo Missae annuae omitti, aut ad minorem numerum reduci possint?* R. 1. Si bona pro Missis relicta ex toto periverint absque ulla culpa Ecclesiae, monasterii, aut Praelati, cessat obligatio eas legendi: ita comm. et saepius declaravit S. Congreg. in una Forosempron. 1687. *die* 7. *Jun.* in Monopolit. 1705. *die* 8. *Aug.* nam beneficium datur propter officium, *c. fin. de rescript. in* 6. ergo, cessante beneficio, aequum est cessare officium; sicut perempta re locata, vel non fructificante, nec emphyteuta ad Canonem, nec conductor ad praestandam mercedem obligatur, *c.* 3. *de locat.*

9. R. 2. Ex Trid. *S.* 25. *c.* 4. *de refor.* Episcopi in synodo dioecesana, Abbates, et Generales Ordinum in capitulis generalibus, re diligenter perspecta, pro sua conscientia reducere possunt onera Missarum ad minorem numerum, in eo casu, quo redditus diminuti, vel tenues effecti sunt: sed hodie ex cit. Constit. Urbani recurrendum est ad Sedem Apostolicam.

Vide Elencho VI. n. CIX.

10. Q. V. *Qui obligentur ad dicendas horas Canonicas?* R. 1. Clerici in sacris constituti, *c.* 1. 9. *h. t.* 2. Religiosi professi ad chorum obligati, etiam moniales ex consuetudine. At extra chorum eos, qui sacris insigniti non sunt, non obligari ad breviarium docent Alph. a Castro, Caramuel, et alii, licet oppositum probabilius ab aliis doceatur. Censeo tamen consuetudinem, quae stabit pro lege, Religionis, attendendam esse. 3. Beneficiati quicumque, *c. fin. de rescr. in* 6. quia beneficium datur propter officium. Obtinentes praestimonia in vim tituli, aut pensiones Ecclesiasticas obligantur saltem ad dicendum officium parvum B. V.

11. R. 2. Beneficiati post semestre totum officium omittentes, aut indevote recitantes, privantur fructibus totius diei: matutinum omittentes cum laudibus, vel omnes horas minores, medietate fructuum, unam ex reliquis horis, sexta parte eorumdem fructuum, quos *tanquam injuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare tenentur*, etiam ante sententiam. S. Pius V. Const. *Ex proximo* 1571. 12. *Kal. Octob.* Et quamvis dispositio ista rigida videatur pro parochis, qui praeter breviarium plura alia onera parochialia

habent, nihilominus parochi in ea comprehenduntur, ut patet ex principio: *Quicumque habens beneficium Ecclesiasticum cum cura, et sine cura*, atque ita dictus Pontifex non aliter eis fructus beneficiorum concedit, quam sub conditione recitandi breviarium, nisi legitima causa eos excusaret. De sacrificio missae vide *c.* 6. *cum Martha, et c.* 8. *In quadam h. t.*

Cabasut. jur. Can. Theor. lib. VI. cap. 14. *num.* 14. *cum DD. ibi cit. ex aequitate assignat parocho pro integra totius anni horarum recitatione quartam partem fructum sui beneficii: Canonicis vero et capellanis quotidianae residentiae vinculo adstrictis dimidiam; ideoque juxta hanc proportionem eos eximit ab onere restitutionis, si omittant hanc recitationem propter reliqua onera praestita.*

Circa choro adstrictos praesentes, sed una cum aliis alta voce non psallantes vide Additiones hoc eod. lib. III. tit. 4. *post n.* 8.

Obtinens beneficium etiam ad victum insufficiens, omittens dictam recitationem, non excusatur a peccato, et restitutione, si scienter illud acceptavit, quia sicut non excusatur a residentia c. Congruente 6. *de Cleric. non residen. ita nec a recitatione: et sibi imputare debet, si se fecerit ad tale beneficium intitulari. Cardinal. in Clement.* 1. *n.* 9. *de celeb. Miss.*

Ex decreto Congreg. Rituum 2. *Sept.* 1741. *in Aquen. Canonici non tenentur extra chorum ad psalmos graduales, poenitentiales, officium B. Virginis, et defunctorum, cum recitanda sint tantum in choro, ubi est consuetudo, et nequeunt Canonici ad illorum recitationem cogi; ubi recitari non consueverint ex decreto Cong. Conc.* 28. *Sept.* 1754. *in Montis Alti. Unde non est attendendum decretum Congr. Episc. et regul.* 18. *Mart.* 1587. *prout mendose refertur a Crespino in visit. pastoral. part.* 2. §. 20. *contrarium sentiens, quoad officium B. Virginis, cum in eo legatur tantum* - Canonicos deberi hortari ad recitandum in choro officium B. Virginis diebus in breviario praescriptis, non autem cogi, ubi non est solitum - *Qui error in causa fuit quibusdam Episcopis litis instituendae contra Canonicos, in qua ideo succubuerunt, ut videre est in folio cit. causae Montis Alti. Ea tamen etiam in choro omittentes declarantur immunes a peccato in Const. S. Pii V.* Quod a nobis idib. Jul. 1568. §. 9., *excepto officio B. Virginis, si veteri consuetudine illud recitari consueverit. Haec in choro recitantibus variae indulgentiae impertiuntur. Quae Constit. impressa legitur in fronte breviarii Romani cum d.* §. 9. *qui etiam refertur a Bened. XIV. Instit. Eccles.* 107. *licet in Bullario Romano non reperiatur.*

Quod spectat ad tempus horarum Canonicarum recitationis vide cap. Presbyter 1. *hoc eodem tit. quod licet loquatur de recitatione in choro peragenda statutis horis, potest tamen ex dispensatione Episcopi vel ex inclita consuetudine recitari matutinum cum laudibus dici subsequentis post*

completorium diei praecedentis, *ut ostendit Bened. XIV. Instit. Eccles.* 107. §. At vero: *cum celeroquin privata recitatio licita sit ex Theologorum opinione communiter recepta juxta notata in fine Kalendarii Romani. Quod autem spectat ad recitationem ejusdem matutini cum Laudibus ante Missae celebrationem praescriptam a cit. cap. et rubrica Missalis, ex his inferunt nonnulli peccare laethaliter quemlibet sacerdotem etiam choro non obstrictum, si Missam celebret, eo non recitato. Verum Bened. XIV. Const.* Etsi Pastoralis: 6. *Maii* 1742. *de dogmatibus, et ritibus, ab Italo Graecis tenendis, et servandis*, §. 7. *n.* 5. *utitur verbo excludente hanc gravem culpam.* ibi - Et priusquam Missam celebrent, officium matutinalo recitare CURENT.

TITULUS XLII. et XLIII.

De Baptismo, et ejus effectu. De Presbytero non baptizato.

Tota materia hujus tituli traditur in theologia praesertim morali, et videri possunt Canones *d.* 4. *de consecr.* et Trid. *S.* 5. *in Decr. de pecc. orig. et S.* 7. *de baptismo.*

1. Q. I. *An quis praesumatur esse baptizatus?* R. 1. Natus ex parentibus christianis, et fideliter inter christianos conversatus, violenter, seu certo praesumitur esse baptizatus, nisi contrarium evidentissimis argumentis probetur *cap.* 3. *in fin. de Presbyter. non baptiz.*

2. II. Baptizatus ab haereticis, lutheranis, calvinistis, et aliis, qui eadem forma, et materia baptismi utuntur cum generali intentione faciendi, quod Christus instituit, praesumitur rite baptizatus, ut proinde conversus ad fidem catholicam non sit rebaptizandus, *arg. Can.* 48. *d.* 4. *de consecr.*

3. III. In dubio an infans, v. g. expositus baptizatus fuerit? an materia fuerit debita? an in casu insolitae perturbationis omnia necessaria adhibita fuerint; et quoties rationabiliter dubitatur, non praesumitur homo baptizatus, sed sub conditione: *si baptizatus non es*, baptizandus erit, *c.* 2. *h. t.* quia tali conditione apposita, tollitur omnis irreverentia, quae sequi posset ex iteratione baptismi.

Non erit tamen rebaptizandus, si constet fuisse baptizatum unius etiam, sive maris, sive foeminae testimonio Gloss. cap. nuper ad verbum - nisi juratus - *de testib. et attestation. dummodo talis testis sit, ut ei fides adhiberi prudenter possit; aut si testetur illemet qui baptizavit. Unde expositi reperti cum charta collo suspensa, in qua scriptum legitur, jam baptizatos fuisse, si sciatur, qui eam scripserit, neque sub conditione rebaptizandi sunt ex decret. Cong. Conc.* 15. *Jan.* 1724. *relato a Bened. XIV. in Epistola ad Vicesgerentem urbis.* Postremo 28. *Feb.* 1747.

4. Q. II. *An valeant acta. presbyteri non baptizati?* R. Illa non valent, quae pendent ab Ordine, ut confectio Eucharistiae, absolutio a peccatis, administratio extremae Unctionis; cum Ecclesia defectum juris divini supplere

nequeat. Cetera vero acta valent, ut collatio baptismi, cujus minister est quilibet homo; assistentia matrimoniis praestita, et omnia acta jurisdictionalia ex recepta *l.* 3. *Barbarius ff. de off. praet.* vide *Can.* 47. *cum seqq.* 1. *q.* 1.

TITULUS. XLIV.

De Custodia Eucharistiae, Chrismatis, et aliorum Sacramentorum.

1. Q. *Quid statuatur in h. t?* R. 1. SS. Eucharistia asservanda est in decenti tabernaculo Ecclesiae, uti, et Sacri liquores, sed in distincto loco, sub clavibus, lampade diu, noctuque ante SS. collucente. Secus sacerdos ea incustodita relinquens tribus mensibus ab officio suspendendus est.

2. II. Eucharistia asservanda est in Ecclesiis parochialibus actu talibus, et non solum habitu: in cathedralibus, sed extra majus altare, ut decidit Sac. Congr. in Lucensi 1579. *die* 10. *Febr.* idem die de collegiatis: item in Ecclesiis Regularium, etiam Monialium non tamen intra chorum illarum; sed in publicis Ecclesiis, Trid. *S.* 25. *c.* 10. *de Regg.* E contra sine dispensatione Apostolica non potest Eucharistia asservari in conservatoriis mulierum, nec in grangiis, seu domibus ruralibus Regularium, nec in Ecclesiis collegiatis secularibus, si non sint actu parochiales; neque in aliis Ecclesiis non parochialibus, ut saepe declaravit S. Congr. nisi forsan adesset consuetudo immemorialis, vim habens privilegii.

3. III. Circa impensas lampadis servanda est Constitutio Trident. S. 21. *c.* 7. *de refor.*

4. IV. Profana supellectilia non sunt reponenda in Ecclesiis, *c.* 2. *h. t.* nisi casus necessitatis excuset; ut tempore hostilis incursus, incendii etc.

Eucharistia, quae asservatur in tabernaculo, a graecis renovanda est singulis octo, vel XV. diebus ex Const. Clem. VIII. Sanctissimus - 31. *Aug.* 1595. *a latinis vero qualibet dominica, ex decr. Cong. Episcop. in Ravennaten.* 5. *April.* 1575. *et ex cap.* Permittimus 37. *de senten. excomm. et cit. Const. Clem. VIII. Quoad ejus publicam expositionem ex Decr. Cong. Conc.* 17. *Augusti* 1630. *relat. a Bened. XIV. Instit. Eccl.* 30. *non licet.* Regularibus etiam in eorum propriis Ecclesiis, SS. Eucharistiae sacramentum publice adorandum exponere, nisi ex causa publica, quae probata sit ab Ordinario; ex causa autem privata posse, dummodo SS. Sacramentum e tabernaculo non extrahatur, et sit velatum, ita, ut ipsa S. Hostia videri non possit - *Idem prohibitum est aliis quomodocumque exemptis non habentibus jurisdictionem in populum ex Decr. Congr. Episcop. in Florentina jurisdict.* 18. *Maii.* 1696.

TITULUS XLV.

De Reliquiis, et veneratione Sanctorum.

Agitur de hac materia *Can.* 27. *d.* 50. *et Can.* 27. *cum seq. dist.* 3. *de*

consecr. -Trid. *Sess.* 15. *in Decr. mandat.*

De cultu Reliquiarum, et Sanctorum fuse agunt Theologi Polemici, quibus controversias fidei relinquo. De ritu canonizationis, et beatificationis videri possunt Gonzal. *c.* 1. *h. t.* Barbos Fagn. Matthaeuc. Petra, Reiff. Pirh. Schmalz. *h. t.* et diligenter relegenda, ac observanda erunt decreta Urbani VIII. quae habentur in bullar. *tom.* 4. *Const.* 39. *Sanctissimus* 13. *Martii* 1625. cum annexa declar. incip. *Postmodum vero, et eod. tom. Const.* 135. *Coelestis Jerusalem* 1634. *die* 5. *Julii*: ego paucis me in hac vasta materia expediam.

1. Q. I. ***Cujus auctoritate fieri debeat canonizatio, et beatificatio?*** R. Solius Papae uctoritate, *c.* 1. *h. t.* nam hoc est unum ex gravissimis Sedi Apostolicae reservatis. Differunt autem haec duo: quia canonizatio proponit aliquem toti Ecclesiae pro sancto colendum, beatificatio vero restringit cultum istum ad certas personas, locum, et modum colendi, prout in decreto beatificationis exprimitur. Ceterum privato cultu potest quis colere eos, qui cum publica sanctitatis opinione decedunt, cum Ecclesia non prohibeat, nisi cultum publicum.

2. Q. II. ***Quis possit ab Ecclesia canonizari?*** R. Ille solum, qui claruit virtutibus theologicis, et moralibus in gradu heroico: et saltem duobus miraculis, vires naturae saltem quoad modum excedentibus; dummodo ista vitae sanctitas, et miracula plenissime probentur: Gregor. IX. Const. 4. incip. *Cum dicat Dominus*, qua S. Antonius Patavinus relatus est in Canonem Sanctorum. Ad canonizationem martyris sufficit plene probare ***martyrium materiale***, seu quod mors illata fuerit, et martyrium formale, seu quod causa mortem sustinendi fuerit fides catholica, vel alia virtus supernaturalis, quia non sola mors, sed causa martyres facit: et regulariter requiruntur saltem duo miracula plene probata, ut declaravit Congr. Rituum 1642. 13. *Septembris.*

3. Q. III. ***Quis modus, et ritus procedendi in canonizatione Sanctorum?*** R. 1. Processus non est inchoandus a S. Congr. Rit. nisi post 50. annos ab obitu Servi Dei. Ne tamen probationes pereant, interim excipi poterunt tam auctoritate Ordinarii, quam S. Congreg. Ante omnia autem scripta, et libri, si quos Servus Dei scripsit, examinari debent in S. Congr. 2. Post 50. annos primum discutitur quaestio super non cultu, et paritione decretorum supra relatorum. Si vero cultus delatus sit, examinantur, an sit cultus immemorialis ante dicta decreta exhibitus: secus non erit locus causae introducendae. 3. Praesentantur processus Episcoporum, e litterae Principum: sequitur commissio super introductione causae; quae tamen ex declaratione Innoc. XI. non est signanda, nisi post decem annos, habitis interum novis Episcoporum litteris super fama, et sanctitate Servi Dei: nisi Papa ex speciali gratia tempus istud abbreviaret. 4. Introducta causa, aperiuntur, et examinantur processus coram promotore fidei, referente Cardinali ponente, ut sciatur

an ullus notabilis defectus commissus fuerit in processu super fama, virtutibus, et miraculis. 5. Si processus isti examinati sint ante lapsum 50. annorum, si quidem validi sint, obsigillantur sigillo S. Congregat., nec aperiuntur, nisi post 50. annos. 6. Tum proponitur dubium: an constet de virtutibus theologalibus, et cardinalibus in gradu heroico? Et hoc discutitur primo in Congr. ante praeparatoria coram Cardinali ponente: deinde in praeparatoria coram S. Congreg. cum voto Consultorum; et tandem, ubi visum fuerit constare de his virtutibus, fit; congregatio coram Sanctissimo super dicto dubio. 7. Proponitur alterum dubium: an, et de quibus miraculis constet? et fit relatio miraculorum, quae a Cardinalibus non solent approbari, nisi concurrant saltem duae partes consultorum; neque a Papa, nisi concurrant fere omnes Cardinales. 8. His omnibus rite peractis, devenitur regulariter ad beatificationem; licet Papa absolute posset procedere ad canonizationem, sed non solet, nisi post beatificationem rursus percrebescat, et continuetur fama sanctitatis, et miraculorum saltem duorum. Cetera vide in locis, et DD. supra relatis.

4. Q. II. ***Quid juris circa publicum cultum Reliquiarum?*** R. 1. Reliquiae omnino novae publico cultui exponi nequeunt absque auctoritate Sedis Apostolicae, *c. fin. h. tit.* Si vero Reliquiae sunt antiquae alicujus Sancti ab Ecclesia approbati, sufficit auctoritas Episcopi eas recognoscentis, et approbantis, Trid., *sess.* 25. *in decr.* et Constitut. 88. Sixti V. incip. ***Dominus.*** Si tantum transferantur ex una Ecclesia ad aliam, non indigent approbatione, sed solo examine Episcopi, an sint illae Reliquiae, quae in litteris Apostolicis, aut testimonio Episcopi continentur, ut habet communis praxis. 2. Reliquiae non approbatae non debent exponi publico cultui cum approbatis, quia in eis non est commixtio, sicut in liquoribus, ut sacrum trahat ad se non sacrum. Si autem praecise ponantur ad ornatum, v. g. S. Crucis, dicit Sanchez id non obstare, quia tunc sola crux proponitur ad adorandum, non vero reliquiae. 3. Reliquiae antiquae, dum populo ostenduntur, non debent extrabi ex capsa, ne vilipendantur, *c. fin. h. t.* nec pretio vendi, cum hoc sit simoniacum; licet pro ornatu recte pretium petatur. 4. Privatus cultus Reliquiarum alicujus cum fama sanctitatis decedentis non censetur prohibitus; cum jura loquantur tantum de cultu publico.

Circa beatificationes, Canonizationes Sanctorum, eorumque Reliquiarum cultus vide doctissimum opus Bened. XIV. de servorum Dei beatificatione.

TITULUS XLVI.

De observatione Jejuniorum.

Agunt de hac materia fuse Theologi morales, quorum doctrina adjuvatur ex Sac. Canonibus *Can.* 3. *in Scholio, et seqq. d.* 4. *et dist.* 41. 76. *per tot. et Can.* 6. *cum seq. d.* 3. *de consecr. et Can.* 16. *cum seq. d.* 5.

de consecr. Ego hic tantum unam, et alteram quaestionem resolvam.

1. Q. I. *Quale sit praeceptum jejunii Ecclesiastici?* R. Praeceptum hoc, quatenus respicit delectum ciborum, seu abstinentiam a carnibus, est negativum seu non comedendi carnes; adeoque contra illud toties per diem peccatur quoties moraliter distinctis vicibus carnes comeduntur; ita comm. nam esus carnium in quadragesima, et aliis vetitis diebus per se prohibetur independenter a jejunio; cum etiam die Dominico in quadragesima, et generaliter adolescentibus, diebus vetitis prohibeatur. Parvitas tamen materiae, v. g. unus, vel alter bolus excusat a mortali ex benignitate Ecclesiae. At praeceptum unam refectionem sumendi, est affirmativum, dictans christiano unam refectionem dandam esse ex suppositione, si comedere velit, et cons. totum violatur per secundam integram refectionem, ut amplius non pecces, si tertiam, vel plures integras refectiones sumas, com.

2. Q. II. *Quid veniat nomine carnium?* R. Ex mente Ecclesiae, et usu Christianorum venit omne id, quod vulgo dicitur caro, prout a piscibus distincta: nam Ecclesia prohibendo carnes prohibet alimenta solidiora, quae multum nutriunt. Unde non sunt hic attendendae regulae, et opiniones medicorum hoc, vel illud non esse carnem existimantium; dummodo in communi existimatione habeatur pro carne, v. gr. caput, pedes, intestina, laridum, adeps, et a fortiori farcimina etc. Neque subsistit illa regula quod nomine carnis veniat caro animalium terrestrium, quae diu extra aquam vivere possunt, vel quae habent sanguinem calidum: nam regula ista, ut bene advertunt plerique Theologi, nullo solido fundamento nititur, et nimis laxat sanctissimum praeceptum jejunii. Hinc. P. Wiestner, Schmalz. et alii generaliter dicunt, sine violatione jejunii neminem vesci fulicis anatibus aquatilibus, et similibus animalibus, extra aquam non diu viventibus. Idem sensisse fertur Eminentissimus Cardinalis, et Archi-Episcopus Viennensis Sigismundus do Koloniz, qui anno 1732. pro sua Archi-Diocesi prohibuit esum ejusmodi fulicarum die vetito. Et merito, cum in communi existimatione caro talium avium parum, vel nihil distet a carne aliorum altilium.

Dices: 1. Fulicae habent sanguinem frigidum. 2. Lutrae, testudines, et limaces comedi possunt die vetito, ergo et fulicae, quae minus nutriunt, quam lutrae, aut testudines. R. *Ad* 1. dato, quod habeant sanguinem frigidum, per hoc non desinunt habere carnem vulgo dictam, et a piscibus distinctam. Imo alii periti exploratores asserunt, quod fulicae sanguinem calidum habeant. *Ad* 2. Neg. con. nam circa lutras, et limaces, et similia conchilia habemus consuetudinem certam in facto esse, quae derogare potuit legi ecclesiasticae per *c. fin. de consuet.* at circa fulicas est consuetudo tantum a quibusdam attentata, non vero uniformiter ab omnibus introducta, et recepta; et consequenter non excusat per se a peccato. Cum ergo multi damnent eju-

smodi consuetudinem, tanquam abusum sancto jejunio contrarium, hi, qui affirmant esse usum licitum, debebunt probare in judicio contradicto consuetudinem istam legitime istar juris fuisse introductam. Sic enim consuetudo, de eujus honestate dubitatur, probanda est, *l.* 34. *ff. de LL.*

3. Q. III. *An lege universali Ecclesiae in quadragesima prohibeantur lacticinia?* puta ova, butyrum, lac, et caseus. R. Affirmative: ita S. Gregor. I. relatus in *can. fin. d.* 4. de jejunio quadragesimali ad Augustinum Anglorum Episcopum, scribens: *par est*, inquit, *ut quibus dicbus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quae sementinam carnis trahunt originem, jejunemus: a lacte videlicet, caseo, et ovis.* Eidem sententiae ex antiquissimo Ecclesiae usu subscribunt DD. cum Sancto Thoma 2. 2. *q.* 147. *a.* 8. *ad.* 3. dicente: *in quolibet jejunio interdicitur esus carnium: in jejunio autem quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova, et lacticinia.* Quo facit propositio 32. ab Alex. VII. damnata: *non est evidens, quod consuetudo non-comedendi ova, et lacticinia in quadragesima obliget.* Talis autem consuetudo ex origine sua est universalis pro tota Ecclesia, exceptis quibusdam locis praesertim in Germania, ubi vel ex privilegio, vel potius ex contraria consuetudine derogatum est generali consuetudini, et usus lacticiniorum permissus, ita suadente necessitate, eo quod defectus sit olei, ac piscium. Ab hac communi doctrina recedit Sbogar *v. jejunium n.* 10. asserens praeceptum abstinendi ab ovis, et lacticiniis esse speciale Italiae: sed hoc solide probandum fuisset, et non ex eo solum, quia in Germania observatur contrarium ex consuetudine particulari: nam haec non tollit praeceptum generale Ecclesiae, neque ex universali facit particulare, sed tantum praecepto generali derogat in illis locis, ubi usus lacticiniorum legitime introductus est. Sic praeceptum negativum non celebrandi missas ante auroram non desinit esse universale per hoc, quod in Germania ante auroram missas celebremus: et idem dic de omnibus Ecclesiae praeceptis, quibus per particulares consuetudines in certi locis derogatur, cum consuetudo instar legis suum territorium non egrediatur. Tum quia, si hoc praeceptum esset speciale Italiae, S. Gregorius non praecepisset illud observari in Anglia, neque hodie extra Italiam observandum foret, quod sane manifeste falsum est: tum quia *canon.* 56. ex Trullanis, qui nec rejectus, neque ut suspectus in controversiam unquam tractus est, expresse statuit, *ut omnis Dei Ecclesia, quae est in universo terrarum orbe, unum ordinem sequens, jejunium perficiat, et abstineat, sicut ab omni mactabili*, seu carne animalium, *sic et ab ovis, et caseo, quae quidem sunt fructus, et faetus eorum a quibus abstinemus.* Unde dictus P. Sbogar male pro sua sententia citat P. Laymannum, cum is *libr.* 4. *tr.* 8. *cap.* 1. *nu.* 3. expresse contrarium doceat his verbis: *Discrimen illud, quod esus carnium omnibus diebus jejunio-*

rum, et abstinentiae: ovorum vero, et lacticiniorum in sola quadragesima prohibeatur, est secundum legem communem Ecclesiae; ideoque in noviter ad Evangelium Cristi conversis nationibus introducendum. Quae doctrina sana, et recepta est.

4. Q. IV. *An dispensatus ad carnes comedendas sit hoc ipso dispensatus ad alteram refectionem integram?* R. 1. Si dispensatio facta est ex causa impotentiae, aut infirmitatis, ita ut quis probabiliter insufficiens credatur ad jejunandum, dispensatus ad carnes ex benigna interpretatione, censetur etiam dispesatus ad plures integras refectiones: ita Cajet. 2. 2. *q.* 147. *ar.* 8. *in commentar.* Less. Tolet. Laym. Bonac. et alii: nam ratio motiva suadet extensionem talis dispensationis, cum petita sit ad vires debiles sustinendas.

5. R. 2. Si dispensatio facta est ex alia causa, v. g. ex nausea, et horrore, vel ex defectu piscium, dispensatus ad carnes, non cessetur dispensatus ad duplicem integram refectionem: ita Laym. *l. c. cap.* 3. *n.* 8. Medina, Cajet. Nav. Lessius, Reginal. Saa, Bonacin. et plures alii contra Azor. Filiuc. Sbogar etc. Prob. 1. Dispensatio, cum sit vulnus legis, et exorbitans a Jure communi, stricte est interpretanda, et non extendenda a casu ad casum, praesertim diversum juxta vulgata jura *l.* 14. 26. *et seqq.* ff. *de LL. c.* 9. *de privil.* ergo dispensatio ad esum carnium, utpote odiosa, et juri Apostolico contraria, non debet extendi ad casum diversum, scil. duplicis integrae refectionis. 2. Praeceptum negativum abstinendi a carnibus, et praeceptum affirmativum sumendi unam tantum refectionem, sunt duo praecepta longe diversa, et separabilia, ut patet in Dominicis quadragesimae, et respectu adolescentium, annum 21. non excedentium, ubi duplex refectio admittitur, non tamen esus carnium, ergo dispensatus in uno ex his praeceptis, non censetur dispensatus in altero. 3. Ideo dispensatus ad esum carnium non tenetur lege jejunii quoad unicam refectionem, quia abstinentia a carnibus est de essentia jejunii, qua sublata, tollitur praeceptum jejunandi, sed haec ratio nulla: nam de essentia jejunii non minus est unica refectio, quam abstinentia a carnib. et tamen dispensatus ad duplicem refectionem, non per hoc dispensari censetur ad esum carnium, et consequenter obligatus manet ad partem praecepti servandam; ergo pariter dispensatus ad esum carnium, tenetur lege jejunii quoad alteram partem praecepti, seu quoad unicam refectionem. *Ratio* est, quia in praeceptis, et obligationibus moralibus, quae habent materiam divisibilem, si praeceptum integraliter servari non potest, servari debet quoad partem agenti possibilem, non attenta subtilitate metaphysica, an hoc, vel illud sit de essentia rei; cum in moralibus saepe corruat essentia totalis, et tamen obligatio remaneat respectu unius, vel alterius partis, ergo dispensatis carnibus, licet corruat essentia totalis jejunii ex pluribns partibus integrata, tamen remanere potest obligatio ad unam partem servandam, nisi

et haec relaxetur. Ant. prob. ab innumeris instantiis moralibus: 1. De essentia horarum canonicarum sunt septem horae praefixae, et tamen dispensatus, v. g. a matutino obligatur reliquas horas dicere. 2. Cristianus obligatur sanctificare diem festum negative per omissionem laboris servilis, et affirmative per auditionem missae, et tamen dispensatus in alterutro non censetur per se dispensatus in altero. 3. Beneficiatus curatus obligatur residere, et recitare breviarium, et tamen dispensatus in uno non censetur dispensatus in altero, et sic in aliis passim occurrentibus. Prob. denique hoc ultimo argumento: stat cum esu carnium praeceptum unicae refectionis: nam comedentes carnem testudinum, aut lutrarum obligantur ad unicam refectionem, imo si alicubi per consuetudinem liceret vesci, v. g. volatilibus, adhuc obligatio maneret ad servandam unicam refectionem, quam etiam servare tenentur hispani, et alii populi, qui ex animalibus armos, pedes, intestina, aut alias portiones carneas comedunt; uti et Germani comedentes ova in quadragesima, ergo esus carnium non tollit alterum praeceptum unicae refectionis, sed recte cum eo componitur. Haec doctrina maxime procedit in casu, quo Episcopus ex causa publica, v. g. defectu piscium, in tota dioecesi dispensat esum carnium; tunc enim solida ratio non suadet dispensationem istam trahi ad duas refectiones.

Bened. XIV. in litteris ad omnes locorum Ordinarios - Non ambigimus - 30. *Maii* 1741. *et* - In suprema - 22, *Augusti ejusd. ann. decernit.* I. *Dispensationem a jejunio quadragesimae, aliorumque anni temporum, et dierum, quibus carnium, ovorum, et lacticiniorum usus est prohibitus, nemini concedendam esse sine legitima causa, et consilio utriusque medici.* II. *Universitatibus vero sine gravissima, et urgente necessitate, ac in casibus per Sac. Canon. statuta praescriptis, recensitis in Constitut.* Libentissime - 10. *Junii* 1745. *obtenta prius quoad jejunium quadragesimale Sedis Apostol. facultate toties, quoties opus fuerit.* III. *Nec aliter in utroque casu concedendam, quam sub binis conditionibus, videlicet unicae in die comestionis, et non permiscendarum epularum licitarum cum interdictis: quas equidem conditiones sub gravi praecepto servandas esse, tam a concedentibus, quam ab ea utentibus, declaravit in Epistola* - Si fraternitas *ad Archiep. Compostellae* 8. *Julii* 1744. *cujus tenorem cum omnibus declarationibus in ea contentis ad Ecclesiam universalem extendit in cit. Constit.* Libentissime. IV. *Utentes facultate vescendi carnibus in vespertina refectiuncula, teneri eo vesci cibo, eaque portione, quibus utuntur jejunantes rectae, et meticulosae conscientiae.* V. *Teneri etiam servare horam jejunantibus praescriptam.* VI. *Epulas licitas pro iis, quibus permissum est carnes comedere, esse carnes ipsas; interdictas vero, esse pisces, qui tamen non interdicuntur utentibus facultate adhibendi tantum ova, et lacticinia.* VII. *Hoc praeceptum non permiscendarum epularum complecti*

dies quoque Dominicos quadragesimales.

Juxta communiorem, et magis rationi consentaneam opinionem non est in ordinario Episcopi potestate dispensare in sua dioecesi, ut jejunium in ultimum bachanaliorum sabbatum anticipetur, quoties vigilia S. Matthiae in eorumdem bacchanaliorum diem postremum incidit, at ex Epist. encycl. ejusdem Pontificis ad Ordinarios Ditionis Ecclesiast. 30. *Januarii* 1751.

6. Q. V. *An peregrinus, v. g. Germanus, cui in sua patria licitum est ovis, et lacticiniis vesci in quadragesima, possit iisdem vesci in Italia, ubi viget lex non comedendi ova, et lacticinia?* Affirmat Sbogar *V. jejunium nu.* 10. ex ea ratione, quia praeceptum non comedendi ova in quadragesima est speciale Italiae, peregrini autem legibus particularibus locorum non obligantur. Bassaeus *Verb. Lex III. n.* 5. licet ex professo hanc quaestionem non tractet, tamen pro assertione, quod peregrini legibus particularibus locorum non obligentur, ponit exemplum de Germanis, quod transeuntes Italiam, ovis, et lacticiniis vescipossint. Sed quia fundamentum hujus doctrinae supra rejeci, ostendens *n.* 3. praeceptum abstinendi ab ovis, et lacticiniis in quadragesima esse universale pro tota Ecclesia, licet in quibusdam locis ei derogatum sit, ideo ad propositam quaestionem. R. Negative. Prob. 1. Peregrini obligantur legibus universalibus Ecclesiae, ubi leges istae vigent, ut expresse asserit Bassaeus *loc. cit.* et communis tenet ex *c.* 1. *de Constit.* sed lex non comendendi ova, et lacticinia in quadragesima est les universalis Ecclesiae, ut supra *n.* 3. provabi; ergo peregrini hac lege obligantur in omni territorio, ubi talis lex viget, et cons. cum vigeat in Italia, Germanus tenetur eam observare. 2. Consuetudo particularis pro certo territorio introducta, praesertim si sit odiosa, et juri communi contraria, non egreditur fines territorii, sicut nec lex particularis *c. fin. de const. in* 6. sed consuetudo comedendi ova est particularis pro territorio Germaniae introducta, estque odiosa, et juri communi contraria; ergo non egreditur fines Germaniae, et cons. vi talis consuetudinis Germanus in transitu Italiae non potest comedere ova in quadragesima, cum sit extra territorium privilegiatum. 3. Consuetudo, vi cujus Graeci comedunt carnes die Sabbati, et eodem die in quadragesima non jejunant, non porrigitur ultra eorum territorium, ut declaravit Clemens VIII. Constit. 34. *tom.* 3. *Bullar.* incip. *Sanctissimus Dominus* 31. *Aug.* 1595. ubi etiam declarat, quod Graeci existentes inter latinos, dies festos de praecepto ejusdem latinae Ecclesiae servare teneantur; ergo etiam consuetudo Germaniae utpote localis, et territorialis non suffragatur Germanis per Italiam transeuntibus, ut ibi in quadragesima ova, et lacticinia comedere possint. Hinc Fagnanus, et alii Canonistae passim docent, quod consuetudines locales de loco ad locum non sint trahendae. Idem dic de privilegiis localibus. 4. Tota ratio, cur

peregrini non obligentur legibus particularibus locorum, est defectus jurisdictionis in peregrinos; sed haec ratio cessat in nostro casu, nam Papa jurisdictionem habet in omnes fideles, et cons. lege sua omnes obligat ubicumque existentes, excepto illo territorio, ubi talis lex non observatur; ergo cum lex non-comedendi ova sit papalis, et in Italia vigeat, obligat omnes etiam transeunter in Italia existentes; siquidem lex ista neminem excipit. Ex hac doctrina sequitur. 1. Quod sacerdos germanus vi consuetudinis Germaniae non possit aliquot horis ante auroram celebrare in Italia, nec Clerici Boemi (qui ex privilegio Boemiae dato, vel ex diuturna consuetudine breviarium dicere possunt sub uno nocturno per totum tempus paschale) isto privilegio locali uti possint extra Boemiam. *Sequitur*. 2. Quod mediolanenses extra Mediolanum existentes quatuor diebus ante Dominicam quadragesimae jejunare teneantur, licet in patria sua soluti sint tali jejunio; et castellanus transiens per Lusitaniam non possit more suae patriae intestinis animalium vesci die sabbati *Sequitur*. 3. Quod sponsi, in quorum patria Tridentinum non observatur, accedentes ad locum ubi viget Trid. invalide sine Parocho, et testibus contrahant matrimonium: tum quia recidunt in locum gravatum tali lege; tum quia in contrahendo tenentur sequi leges loci, cum ratione contractus forum sortiantur *c. fin. de for. comp.* Pro hac sententia stant Medina 1. 2. *q.* 96. *ar.* 5. Henriq. et plures alii, quibus adhaeret Gabriel Beatus S. J. in colleg. Rom. Theol. Moral. Prof. *q.* 5. *de LL. n.* 28.

7. Obj. 1. Ex probabiliori sententia peregrini non obligantur legibus particularibus locorum, ergo nec jure communi, si hoc in eorum patria non observatur: et ideo Doctores plerumque id exemplificant in Germanis, quod tempore quadragesimae traseuntes Italiam, ovis vesci possint. 2. Tunc aliquis obligatur legibus, dum sortitur forum loci; sed Germanus praecise transeundo Italiam, non sortitur ibi forum ex vulgata *l.* 19. §. 2. *ff. de judic.* ergo nec obligatur lege abstinendi ab ovis, et lacticiniis. 3. Germani transeundo Italiam sine ullo scrupolo comedunt ova, et lacticinia, atque ita ipso usu interpretantur legem communem, quod eos neque extra patriam obliget ad abstinentiam ovorum, et lacticiniorum tempore quadragesimae. 4. Privilegium locale, soloque Germaniae cohaerens ita intelligendum est, ut eo gaudeant omnes incolae *vere*, seu physice, et *ficte*, seu moraliter praesentes, seu qui in jure habentur pro praesentibus; sed Germani praecise transeuntes per Italiam fictione juris habentur pro praesentibus in sua patria, nam qui cito reversuri sunt, non censentur abesse. Trid. *S.* 23. *c.* 1. *de refor.* ergo: ita punctum hujus difficultatis tangit, et hoc modo privilegium locale explicat Sanchez vir in materia morali excellentis auctoritatis *l.* 3. *de Matr. Disp.* 18. *nu.* 7. cum alii DD. loquantur de legibus particularibus locorum, et consequenter allegari non possint pro hoc dubio concernente jus commune.

R. *Ad* 1. Neg. con. nam jus commune afficit omnes fideles, et omnia loca, ubi contrarium non observatur; at jus particularo afficit solum incolas in certo territorio existentes. *Ad* 2. Vicario Christi tota Ecclesia est pro territorio, et consequenter respectu legis Pontificiae quilibet fidelis in quolibet loco sortitur forum. *Ad* 3. Usus iste difficulter probari potest: nam Itali transeuntibus Germanis non facilo in quadragesima dant ova, et lacticinia: imo expertus sui cauponibus sub poena excommunicationis prohibitum fuisse, ne peregrinis illo tempore darent ova: quae prohibitio potissimum videtur procedere de illis, qui in patria sua consueverunt uti ovis, et lacticiniis; cum alii non facile sint petituri ejusmodi cibos a carne derivatos. Ignorantia tamen, et bona fides plerosque Germanos contrafacientes excusat a peccato. *Ad* 4. Fictio ista pro praesenti casu nullo jure expressa est, et cons. a privatis introduci non debet ob similitudinem beneficiati, qui ex causa absens, habetur pro praesenti in suo beneficio. Multas quidem fictiones in utroque jure reperimus, quod absens quoad ea, quae geruntur, vel gesta sunt in patria, habeatur pro praesento in eadem; sed quod lex, vel consuetudo territorialis trahatur ad aliud territorium non facile in jure reperietur. Sic consuetudo, alicubi vigens, legendi libros prohibitos non suffragatur Germano illos legenti in Italia. His non obstantibus, si Sedes Apostolica non prohibet, judicio oppositam sententiam, secluso scandalo in praxi tutam esse, praesertim in casu arduo; ut si Germanus comedere nequeat cibos oleo confectos, vel sine ovis, et lacticiniis difficulter iter suum peragere possit. Cetera de jejunio vide in juribus supra citatis, et passim in Auctoribus.

TITULUS XLVII.

De Purificatione post partum.

Lex Divina circa purificationem puerperae habetur in *Levit. c.* 12. et in decreto *dist.* 5. *per totum*. Sed lex ista, utpote caeremonialis, hodie non obligat mulieres, praesertim quoad determinationem dierum, *cap. un. h. t.*

1. Q. I. *An hodie licite observetur lex purificationis?* R. Affirmative: nam licet caeremoniae typicae veteris testamenti mortuae sint, et simul mortiferae, ut eas observare sit peccatum, uti est circumcisio, agnus paschalis etc. attamen caeremoniae religiosae pure ob decentiam introductae non sunt mortiferae, sed honeste servari possunt; cujusmodi etiam est purificatio mulieris post partum.

2. Q. II. *An purificatio post partum spectet* ad *proprium Parochum privative?* R. Affirmative: ut saepius declaravit S. Congr. Conc. teste Pignatell. nam benedictio ista post partum est quoddam accessorium baptismi: fitque cum super pelliceo, et stola, et cum oblatione candelae: cujusmodi actus, et oblationes de jure communi spectant ad Parochos, non vero ad Regulares; nisi consuetudo aliud habeat, sicut Bononiae, et in quibusdam majo-

ribus civitatibus. Nec obstat, quod benedictio ista fiat ex pura devotione: nam plures actus, qui ex devotione fiunt, privative spectant ad proprium Parochum, ut benedictio nuptiarum, domorum, ovorum etc.

Sac. Rituum Cong., approbante Clem. XI. 12. Jan. 1704., ad dubium VI. loco sibi propositum inter alia ab eadem resolvenda. - An benedictiones mulierum post partum, Fontis baptismalis, ignis, seminis, ovorum, et similium sint de juribus mere Parochialibus, respondendum esse consuit. - Ad VI. negative: sed benedictiones mulierum, et fontis baptisimalis fieri debere a Parochis.

Nota. ***Benedictionem hujusmodi, non esse quidem de juribus Parochialibus; sed annumerandam esse inter functiones Parochiales, quae tamen non spectant privative ad Parochum, ut probat Benedict. XIV- Institut. Ecclesiast.*** 105.

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis aedificandis, et reparandis.

Agitur de hac materia sparsim in *dist.* 1. *de consecr.* in Trid. S. 21. *c.* 7. *de refor.*

1. Q. I. ***Quid requiratur ad aedificationem nova Ecclesiae?*** R. 1. Consensus Superioris Ecclesiastici: et quidem Papae in loco exempto: Episcopi vero in loco non exempto; etsi exempti in eo loco aedificare velint, *c.* 4. ***inhibemus de privil. in*** 6. alioquin aedificatum acquiritur Episcopo, *c.* 14. *de privil.* Nec obstant ***Can.*** 33. ***et*** 35. *de consecr. d.* 1. nam procedunt de oratoriis privatis. In dubio praesumitur consensus Episcopi, qui tacitus sufficit, dum is sciens aedificari Ecclesiam, non contradicit. Porro si Episcopus sine justa causa deneget consensum, a majori Superiore compelli potest ad eum praestandum; nisi Papa per se illum supplere velit, cum Episcopus tali modo non satisfaciat officio suo. Justa autem causa denegandi consensum est, v. g. defectus dotis necessariae ***Can.*** 9. ***de consecr. d.*** 1. si aedificatio fiat in praejudicium aliarum Ecclesiarum, maxime Parochialis ***Can.*** 44. ***quicumque*** 16. ***q.*** 1. vel quaestus causa ***Can.*** 10. ***de consecr. d.*** 1. sola vero diminutio concursus non attenditur, et ex hac causa agentes Parochi nihil agunt, Monacell. Mathaeucc. et alii. 2. Requiritur dos competens, de qua in *seq. q.*

Licet Regulares ex antiquo jure cap. Auctoritate 27. ***de Constit possent de licentia Episcopi Missae Sacrificium celebrare in privato oratorio sito in eorum domibus ruralibus destinatis pro animi recreatione, vel pro cultura agrorum, post Trident. tamen ibidem celebrare nequeunt absque peculiari indulto. Sed Apostol. ex Decreto Cong. Conc.*** 1. ***Mart.*** 1687. ***relato a Card. Petra tom.*** 2. ***comment. ad Const.*** 8. ***Honorii III. sect. un. n.*** 51. ***et seqq.***

2. Q. II. ***An intra fines Ecclesiae Parochialis erigi possit alia Ecclesia Parochialis?*** R. I. Affirmative; dum-

modo adsit justa causa, et sufficiens numerus Parochianorum, scil. 10. familiae, *c.* 2. *et fin. h. t.* Justa autem causa est difficilis accessus ad Ecclesiam Parochialem, pro recipiendis Sacramentis, et audiendis divinis; ut si magna sit distantia, via praesertim in hyeme impracticabilis, flumen medium, quod pontem non patitur, multae familiae extra moenia civitatis, multitudo leprosorum etc. sola autem multitudo Parochianorum plerunque non sufficit, quia his aliter provideri potest per additionem coadjutoris, ut respondit S. Congr. conformiter Trid. *S.* 21. *c.* 4. *de refor.*

3. R. II. Licet ob causam justam, et publicam nova Ecclesia Parochialis erigi possit, etiam invito priori rectore, et patrono *c.* 3. *h. t.* tamen regulariter requiritur consensus matricis Ecclesiae, et patroni, *ibid. et Can.* 9. *de cons. d.* 1. ita ut competens honor ei servetur, v. g. ut Ecclesia nova annuam pensionem praestet matrici, vel ei relinquat sepulturam etc. Quod totum relinquitur arbitrio Episcopi cum consensu capituli; nisi Ecclesia sit exempta, quo casu non est necessarius consensus capituli, Trid. *S.* 21. *cap.* 4. *de reform.*

4. R. III. Jus patronatus novae Ecclesiae ei acquiritur, qui illam fundavit, vel aedificavit, vel dotavit: adeoque si matrix Ecclesia haec tria, vel unum ex illis praestitit, praesentatio pertinebit ad rectorem matricis Ecclesiae, *c.* 3. *h. t.* Quod si alius dotare nolit, tunc dos ex redditibus matricis Ecclesiae per Episcopum assignanda erit: tum ex subsidio Parochianorum, et domini territorialis, Trid. *l. c.* his deficientibus, succurret Episcopus ex redditibus suae mensae *c. fin. h. t.* secus rector more Apostolico vivet ex labore manuum suarum *Can.* 3. *d.* 91.

5. R. IV. Initio aedificandae Ecclesiae Episcopus per se, vel per alium Domini Crucem figit, atrium designat, lapidem primarium ponit, *c.* 5. *de consecr. d.* 1. et ex recepto usu jubet Ecclesiam erigi in formam navis oblongam, ita ut altare summum respiciat orientem versus, quod hodie non servatur, sed potius ratio habetur commoditatis loci, et fabricae.

6. Q. III. *Quid juris circa reparationem Ecclesiae?* R. 1. De jure communi Ecclesia reparanda est ex propriis redditibus ad fabricam deputatis, *Can.* 10. *decernimus* 10. *q.* 1. *et Can.* 1. *cum. seqq.* 10. *q.* 3. Quodsi Ecclesia tales redditus non habeat, tunc ad illius reparationem concurrere debent beneficiati, patroni, et quicumque alii aliquos proventus ab Ecclesia habentes: tum Parochiani; et tandem si Ecclesiae lapsae succurri nequeat, jura illius transferenda sunt in vicinam Ecclesiam, cum facultate Ecclesias dirutas in profanos usus, non sordidos, erecta tamen ibi Cruce, convertendi: ita de jure novo Trid. *S.* 21. *c.* 7. *de refor.* Si vero patronus ab Ecclesia nihil percipiat, attento jure comm. non tenetur speciali titulo ad ejus reparationem, ne beneficium sit ei onerosum. Nec obstat, *cit. Trid.* quia loquitur de patronis aliquos fructus ab Ecclesia percipientibus. Huic juri comm.

praevalet consuetudo, et pacta specialia, quae circa reparationem Ecclesiae observanda erunt, ita ut patronus, si talis consuetudo sit, teneatur illam reparare; etsi ab ea nullos fructus percipiat.

7. R. 2. In decimatoribus servatur ordo, ut pro reparanda Ecclesia deputentur decimae novalium; tum illae, quae ultimo loco ab Ecclesia avulsae sunt: tandem devenitur ad decimas laicales, si cum tali onere sunt translatae: alioquin decimatores laici, praesertim si decimas titulo oneroso obtinuerunt, regulariter non tenentur ad reparationem Ecclesiae; cum decimae istae, ita separatae vim habeant patrimonii profani. Ipsi vero Parochiani, in casu, quo vocantur ad reparationem Ecclesiae, contribuere debent secundum proportionem facultatum, sicut ad alia opera publica, licet usus sit communis diviti, et pauperi, v. g. in foro, platea etc. *l.* 12. *de operib. publ.*

8. R. 3. Ad reparationem Ecclesiae cathedralis, seclusa consuetudine, tenetur solus Episcopus ex quarta suorum reddituum, *Can.* 27. *quatuor* 12. *q.* 2. tum compellendi sunt Canonici, et alii beneficiati: vel Episcopus cum capitulo reservare potest fructus vacantium beneficiorum. Haec omnia proportionaliter servanda sunt in necessaria ampliatione Ecclesiae, dum ista populum capere nequit.

TITULUS XLIX.

De Immunitate Ecclesiarum, Caemeteri, et rerum ad eas pertinentium.

Agitur de his in Sexto, Clementinis, et Extrav. comm. *h. t.* in Decreto *Can.* 5. *et seqq. d.* 87. *et d.* 97. *et Can.* 7. *cum seqq.* 2. *q.* 1. *et* 17. *q.* 4. *et* 23. *q.* 8. in Trid. *sess.* 22. *in decreto: quanta et sess.* 25. *c.* 20. *de ref.* in Codice justin. *l.* 1. *tit.* 2. *et* 12. 25. Item *tit. ff. et C. de relig. et per arg. ex tit. ff. de vacat. muner. et de jure immunit. in libr.* 50. et in Codice *lib.* 10. *tit.* 40. *et seqq. Nov.* 17. *c.* 7.

1. *Nota.* 1. In omni republica dari *munera, et honores: munus* est officium privati hominis sine gradu dignitatis, ex quo commodum in rempubl. dimanat; ac proinde in omni munere continetur onus, *l.* 14. §. 1. *et seqq. ff. de munerib. l.* 239. §. 3. *ff. de V. S. Honor* est admnistratio Reipubl. cum dignitatis gradu, sive cum sumptu, sive sine erogatione contingens, *cit. l.* 14. *pr.* Sunt autem *munera*, seu *onera* triplicia: *Personalia*, quae personis subditis imponuntur sine ullo respectu ad bona eorum, ut tutela, cura, procuratio annonae, capitatio etc. *Patrimonialia*, seu *Realia*, quae imponuntur intuitu bonorum, seu rerum, non attenta personae qualitate. *Mixta*, quae partim personis, partim rebus imponuntur, ut ire ad bellum propriis sumptibus. Divisio ista habetur *l. fin. ff. de munerib.* ubi plura de his legi possunt.

2. *Nota* 2. Immunitatem esse contrariam muneri; et definiri, quod sit exemptio a munere, seu onere, quo reliqua communitatis membra gravantur. Et quamvis nonnulli immunitatem a privilegio distinguant per hoc, quod

immunitas competat universitati personarum, rerum, vel locorum; privilegium vero uni, vel alteri personae, haec tamen differentia non habet fundamentum in jure; cum etiam particulari personae immunitas concedi possit *l. fin.* §. 29. *ff. de munerib.* Melior videtur illa differentia, quod privilegium latius pateat, et in quacumque materia juris concedi possit; immunitas vero coarctetur ad libertatem, seu exemptionem a communibus muneribus; atque ita sit species privilegii. Porro in jure Can. immunitas Ecclesiastica est jus singulare, quo personae, loca, et res, seu patrimonia Ecclesiastica eximuntur a communibus oneribus, seu muneribus: ac proinde est triplex: *Personalis*, quae personis Ecclesiasticis: *Localis*, quae Ecclesiis, et locis sacris: et *Patrimonialis*, seu *Realis*, quae patrimonio, seu bonis Ecclesiarum, ac Clericorum conceditur.

§. I.

De Immunitate Ecclesiastica personali, et reali.

3. Q. I. *In quibus consistat immunitas personalis Clericorum?* R. In seqq. 1. in privilegio fori, et exemptione ab obligatione legum civilium, ut suis locis dictum. 2. In privilegio Canonis, de quo *lib.* 5. *tit. de sentent. excom.* 3. In exemptione a muneribus personalibus, et de hac in praesenti. Unde R. 2. Clerici immunes sunt: 1. A muneribus *sordidis*, statum Clericalem dedecentibus, ut purgare stabula: item a muneribus *honorificis*, ut regere civitatem; *et indifferentibus*, ut agere tutorem, curatorem, nisi sponte ob causam rationabilem ea suscipere vellent, *l.* 1. 2. *et seqq. l.* 50. *C. de Epis. et Cler.* ne scil. per talia munera a suis spiritualibus officiis, et meditationibus avocentur. 2. A tributis personalibus, uti est capitatio, vectigalibus, teloniis, aliisque exactionibus; uti etiam ab angariis, et parangariis, seu operis publicis, et servitiis, quae ob aliquam necessitatem imponuntur, *l.* 1. 2. *auth. item nulla C. de Episc. et Cler.* ubi fusius ista legi possunt, *c.* 4. *h. t. c.* 1. *eod. in* 6.

4. Q. II. *An, et quae res Ecclesiasticae gaudeant immunitate reali, seu patrimoniali?* R. 1. Loca sacra, ut Ecclesiae, caemeteria: item vasa sacra, et aliae res ad cultum divinum destinatae, gaudent immunitate ab omni seculari onere, cum sint extra commercium humanum *l.* 1. *pr. ff. de divis. rer.* nullumque habeant usum pretio aestimabilem.

5. R. 2. Bona dotalia, seu patrimonialia Ecclesiarum, si libera ad Ecclesias pervenerunt, immunia sunt ab omnibus oneribus, et tributis laicalibus *c.* 1. *de censib. c.* 4. *h. t.* ita ut nova onera eis imponi nequeant, cum subtracta sint jurisdictioni principis secularis, *c.* 1. *h. t. in* 6. *Auth. item nulla C. de Episc. et Cler.* At si gravata erant oneribus antiquis realibus ex causa dominii, aut pacti impositis, et ita pervenerunt ad Ecclesiam, haec non est immunis ab istis oneribus, quia res cum suo onere transit, *c.* 5. *de pignorib.*

secus si onera imposita erant ex vi jurisdictionis tantum: tunc enim, sicut res eximitur a jurisdictione laicali, ita quoque ab oneribus jurisdiction. *c.* 1. *h. t. in* 6. Neque per hoc fit injuria principi, quia nemo tenetur bona sua relinquere sub jurisdictione principis, sed libere potest de iis disponere, donando ea Ecclesiis, et piis causis. His non obstant *Can.* 27. *si tributum* 11. *q.* 1. *Can.* 22. *tributum* 23. *q.* 1. nam procedunt vel de antiquis oneribus realibus, vel de tributis dandis ex consensu Episcoporum pro necessitatis casu, pace, et quiete, sicut etiam nunc ex licentia Papae Clerici. et Religiosi tributa pendunt August. Imperatori, jura autem civilia, si quid contrarium statuunt, non curantur, uti *l.* 5. *C. de SS. Eccles. l.* 3. *C. de Episcop. et Cler. etc.* Si autem princeps bona aliqua infeudavit Ecclesiae cum certis oneribus, aut tributis, ista utique praestanda erunt, cum feuda cum his oneribus acceptata sint ab Ecclesiis. Eadem doctrinae proportionaliter applicanda decimis, et praediis Ecclesiasticis, ex quibus ministri aluntur, *c.* 10. *de Const. c.* 46. *de sent. excom. c. fin. h. t. in* 6. Trid. *sess.* 25. *c.* 20. *de refor. Auth. item nulla C. de Episc. et Cler.*

6. Q. III. *An bona patrimonialia Clericorum gaudeant immunitate reali?* R. Affirmative *c.* 4. *h. tit. Clem. un. eod.* et Const. Urbani VIII. incip. *Romanus* 23. *Sept.* 1641. et saepe decidit S. Congr. patrimonium Clerici esse exemptum instar bonorum Ecclesiasticorum ut patet ex Tricariensi, 14. *Nov.* 1603. *Ratio* est, quia res sequuntur conditionem personae, et *quae religiosis adhaerent, religiosa sunt l.* 43. *ff. de R. V.* ergo sicut Clerici quoad suas personas sunt immunes ab oneribus personalibus, ita quoque quoad res suas ab oneribus, et tributis realibus; secus saltem indirecte ratione rerum subderentur potestati, et jurisdictioni seculari. Neque hic audienda est glossa marginalis in *c.* 4. *de censib. in* 6. ubi excipit *res patrimoniales*, nam exceptio ista violenta est, et repugnat universalitati textus *d. c.* aliorumque jurium mox citatorum: tum quia tributa realia imponuntur vi jurisdictionis, et praestantur in signum subjectionis, *c.* 2. *de censib. ex Rom.* 13. *v.* 6. *Subditi estote, ideo enim tributa praestatis*, sed Clerici non sunt subditi jurisdictioni laicae, ergo non tenentur praestare tributa ex rebus suis. At tributa antiqua realia jure dominii particularis imposita, v. g. vi contractus emphyteutici, feudalis, censualis, et hujusmodi, omnino a Clericis solvenda sunt, quia res cum onere suo transit. Non tamen tributa antiqua vi jurisdictionis a principe olim imposita, cum res exempta a jurisdictione, in consequentiam etiam eximatur a tributis, ratione jurisdictionis impositis, ut supra dixi ex *c.* 1. *h. t. in* 6. Oppositum non improbabiliter insinuat Engl a *n.* 26. existimans, Clericos non videri exemptos ab illis tributis antiquis, ordinaria lege ab antiquo cuique fundo impositis ad sustentationem principis. Vide Laym. *lib.* 4. *tr.* 9. *c.* 6.

7. R. 2. In casu necessitatis communis privatae, quae privatum singulorum commodum respicit, tenentur Clerici pro rata concurrere, ut saepius respondit S.

Congr. Immun.: nam talia tributa non exiguntur via jurisdictionis, sed via aequitatis naturalis, ut qui sentit commodum, etiam sentiat onus. Quod si autem Clerici nollent contribuere, non per laicum, sed per Superiorem Ecclesiasticum cogendi sunt. Casus hujusmodi necessitatis esse possunt, v. g. munitio ripae contra vim fluminis, fossa eruenda pro recipiendis aquis tempore exundationum, cisterna fabricanda pro aqua communi, maxime si necessaria sit ad incendia arcenda, via lapidibus sternenda ante singulorum domos etc. At contra in casu necessitatis publicae, qua principaliter respicit commoda totius reipublicae, Clerici regulariter nihil tenentur contribuere, v. g. pro bello, viis publicis, pontibus, palatio principis etc. *c.* 4. 7. *h. t.* nam nullo titulo ad id tenentur, non titulo jurisdictionis, quia ab ac exempti sunt: non titulo civitatis, aut pacti taciti, quia Clerici sunt membra privilegiata civitatis, ut neque tacite censeantur se obligare ad talia tributa; non denique titulo commodi, quia commodum istud, quod ex publica felicitate sentiunt, abunde compensant per sua obsequia spiritualia.

8. R. 3. In casu communis, et gravis necessitatis, cui per laicorum facultates succurri non potest, Clerici de aequitate naturali obligantur aliquid contribuere, servata tamen forma Conc. Lateran, *c.* 4. *h. t.* puta, ut contributio ista fiat sponte a Clero absque ulla coactione per laicos facta, ut Episcopus cum Clericis, seu Canonicis suis deliberet, an, et quantum contribuendum sit, et ut desuper consulatur Rom. Pontifex, nisi periculum esset in mora: quo casu prima gabella solvi posset absque recursu ad Papam; pro ceteris vero solvendis, recursus iste est necessarius, secus Clerici non tenebuntur contribuere. Tunc autem dicuntur *facultates laicorum non sufficere*, dum laici etiam in particulari, salva sua honesta sustentatione, non sufficiunt ad sublevandum necessitatem, Reiff. Schmalz. et alii Insuper *ex c.* 2. *h. t.* Clerici in gravi hostilitatis periculo, dum laici non sufficiunt, videntur obligari ad vigilias murorum.

In Ditione pontificia pro negociis ad Ecclesiasticos pertinentibus in publicis consiliis quorumcumque locorum ex Constit. Bened. XIV. Quamvis 29. *Jul.* 1752. *deputandi sunt duo Ecclesiastici, unus ex Clero seculari, alter ex regulari, et ambo ex seculari, si desint regulares, interpellandi toties, quoties pertractandum est aliquid ad ipsos pertinens, ut intersint in iisdem consiliis, cum suffragio consultivo dumtaxat; cum facultate tamen recurrendi, si laici contrarium resolverint. Si vero neglexerint interesse, non inde invalidum erit, quidquid in dictis consiliis decretum fuerit. Vocandi sunt etiam, quando redditur ratio expensarum, quae ab iisdem Ecclesiasticis tolerantur, eisque communicandi in loco designato a Gubernatoribus, non vero tradendi libri computorum, cum facultate pariter recurrendi ad Superiores, si quid injustum in illis deprehenderint.*

9. Q. IV. *In quibus casibus princeps laicus exigere possit collectas a Clericis, et Ecclesiis?* R. in seqq. 1. Si

habeat expressam licentiam Papae. 2. Si ipse princeps dedit bona Ecclesiis, reservato sibi jure eisdem imponendi tales gabellas; vel si bona cum tali conditione infeudavit Ecclesiis. Id vero Princeps facere nequit, ut omnia praedia, in suo territorio sita, in perpetuum faciat tributaria ad quascumque manus pervenerint: nam hoc modo indirecte violaretur immunitas Ecclesiastica, et jurisdictio laica protenderetur ad praedia, quae ad Ecclesias, et Clericos devoluta, non amplius continentur sub tali jurisdictione.

10. De excommunicationis poena contra violatores Ecclesiae immunitatis lata vide *c.* 4. 7. *h. t. c. fin. eod. in* 6. *Clem. un. h. t.* qua corrigitur *cap.* 5. *h. t. in* 6. item vide *Clem. fin. de censib. et casum* 18. Bullae Coenae de quo dixi supra *tit. de censib. in fin.* Nec contra agentes excusantur consuetudines; tum quia tali consuetudini perpetuo resistit jus Can., tum quia immunitas ista est juris divini, cui consuetudo praevalere non potest, *c. fin. de consuetud.* Taciturnitas autem Papae non habetur pro consensu, sed pro patientia ad majora mala evitanda. Vide Laym. *l.* 4. *tr.* 9. *c.* 6. *et seqq.*

§. II.

De Immunitate Ecclesiastica locali.

Immunitas ista consistit potissimum in duobus: I. Quod in locis sacris certi actus fieri prohibeantur. 2. Quod in eis confugientes reperiant asylum, ut inde extrahi nequeant.

11. Q. I. *Qui actus in Ecclesiis, seu locis sacris fieri proibeantur?* R. 1. Omnia *placita secularia*, h. e. actus judiciales cum strepitu forensi: ita ut omnia acta, judicis, vel arbitri laici sint ipso jure nulla *c.* 2. *in fin. h. t. in* 6. et quidem judicium sanguinis prohibetur in Ecclesia, aut caemeterio exerceri sub interminatione anathematis, seu excommunicationis saltem ferendae, *c.* 5. *h. t.* quae tamen poena non extenditur ad exercentes judicia civilia. In domo autem Ecclesiae propria, cum licentia Praelati judicia secularia exerceri possunt, cum id non prohibeatur. Judicia quoque Ecclesiastica absolute in Ecclesia fieri possent, sed decentius in palatio Episcopali, vel alio honesto loco expediuntur, *Can. fin.* 2. *q.* 2. *et c.* 25. *de appell.* ibi: *non in Ecclesia.* 2. Prohibentur in Ecclesia fieri concilia politica, et parlamenta, vana, et profana colloquia, negotiationes, nundinae, contractus seculares, qui tamen non irritantur; imo si in silentio fiant, excusantur a gravi culpa: ludi theatrales, nisi ob causam pietatis excusarentur, convivia, lusus profani, et alii actus a pietate alieni, qui cum reverentia templi non componuntur *c.* 2. *h. t. in* 6. Multi autem actus honesti permittuntur in Ecclesia, ut manumittere servos, tutores, aut curatores dare, praelegere lectiones scholasticas, praesertim Sac. Theologiae, conferre gradum magistorii, disputationes celebrare etc. Venditio candelarum, quae fit in caemeterio, vel atrio Ecclesiae ad promovendam devotionem fidelium, ex generali consuetudine cohonestatur.

12. R. 2. Non omnes actus peccaminosi, qui fiunt in Ecclesia, contrahunt specialem malitiam sacrilegii, sed tantum illi, qui ex determinatione legis Ecclesiasticae specialiter contrariantur sanctitati loci, ut homicidium, effusio sanguinis, aut seminis humani, sepultura infidelis, aut fidelis excommunicati vitandi, quibus locus sacer polluitur, ut supra *tit.* 40. dictum. Item furtum, si res Ecclesiae auferatur, vel profana quidem, sed templi custodiae commendata, quo casu evadit, quasi res Ecclesiae. An vero furtum sit sacrilegum eo casu, quo res profana per accidens est in Ecclesia, et tollitur, ut si fur alicui pecuniam ex sacco tollat, dubium est inter DD. affirmant Suar. Perez, et alii ex *Can.* 21. *quisquis* 17. *q.* 4. ibi: - *sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.* - Negant probabiliter Victor. Fagund. Ant. de Spiritu Sancto ly *non sacrum de sacro* restringentes ad *non sacrum*, quod est proprium, vel commendatum Ecclesiae. De poenis furum sacrilegorum dicetur *tit. de furtis in lib.* 5. Ceterum contra eos, qui in Ecclesia peccant, vel exercent aliquos actus prohibitos, si specialis poena non est a jure prodita, erit poena arbitraria.

13. Q. II. *An, et quo jure jus asyli competat Ecclesiis?* R. Jus Asyli competit Ecclesiis, quidem probabilius jure humano, non vero naturali, et divino. I. pars patet ex *h. t. et tit. C. de his, qui ad Eccl.* II. pars est Covar. Zoes, Engl, Schmier, Reiff. cum citat. contra Farin. Decium etc. nam jus naturale, quod praecipit cultum divinum, et reverentiam locis sacris imponendam. non attribuit asylum: tum quia malefactorem extrahere ex templo non est per se intrinsece malum, sed medium bonum ad exercendam justitiam; tum quia extractio malefactoris de se non adversatur cultui divino, et reverentiae templis debitae; ergo jure naturali non competit asylum Ecclesiis. Non etiam jure divino scripto, aut tradito; quia de hoc plene non constat, cum praeceptum veteris legis circa civitates refugii, utpote caeremoniale, aut judiciale, expiraverit per mortem Christi; et aliunde asylum hoc non dabatur, nisi illis, qui praeter intentionem deliquerunt *Exod.* 21. *v.* 13. *Deuteron.* 19. *v.* 4. *et seqq. Josue* 20. *v.* 5. Restat ergo, ut dicamus asylum istud competere Ecclesiis jure humano, tam Ecclesiastico, quam politico, licet occasio haec jura condendi desumpta sit ex veteri lege. Nec obstat textus Trident. *Sess.* 25. *cap.* 20. *de reform.* ibi: *Ecclesia* etc. nam procedit de immunitate personali, et reali: localis vero quoad asylum Canonicis sanctionibus constituta est.

14. Q. III. *Quae loca sacra gaudeant jure asyli?* R. I. Omnes Ecclesiae auctoritate Episcopi erectae cum caemeterio, et tota sua fabrica interiori, et exteriori, licet Ecclesia necdum sit consecrata, benedicta, aut plene extructa; et licet sit polluta, interdicta, aut diruta cum spe readificationis, *c.* 9. *h. t. c.* 4. *de Relig. domib. et Can.* 3. *nulli liceat* 12. *q.* 2. Unde reus etiam vectem portae, vel murum Ec-

clesiae tangendo, gaudet asylo. 2. Omnia monasteria cum suis hortis, areis, stabulis intra septa monasterii sitis. 3. Omnia loca, quae jure Can. censentur religiosa, seu cum auctoritate Episcopi erecta, ut caemeteria, hospitalia, oratoria etc. Neque tamen hoc privilegium extenditur ad 40. passus ab Ecclesia cathedrali, et 30. ab inferiori, quia *Can.* 6. *et* 35. 17. *q.* 4. distantiam istam concedit eis, qui jam ad Ecclesiam fugerunt, pro requisitis naturae: imo contraria consuetudine aliud observatur. 4. Palatium Episcopi, licet ad 40. passus distet ab Ecclesia cathedrali, et publica capella careat: ita generalis textus *Can.* 36. *id costituimus* 17. *qu.* 4. alioquin nihil speciale haberet domus Episcopi, cum etiam domus Canonicorum, et Parochorum, si tantum ad 40. passus distent a sua Ecclesia, gaudeant tali immunitate, uti et domus privatorum publicam capellam habentium. Idem privilegium competit probabiliter domui Episcopi titularis, et Praelati jurisdictionem quasi-Episcopalem habentis ut teste Dian. Fagn. etc. fertur declarasse S. Cong.

15. R. 2. Jure asyli non gaudent: I. Oratoria privata sine auctoritate Episcopi erecta, licet ibi ex licentia Papae Missae celebrentur, S. Congr. in *Perusina* 1631. *die* 9. *Nov.* II. Palatia S. R. E. Cardinalium, cum de his nihil statutum sit: nisi extra urbem consuetudo id privilegium eis tribuat, vel etiam galero cardinalitio in caput rei occurrentis apposito. Intra urbem palatia cardinalitia, nisi titulis Ecclesiarum adhaereant, non gaudent jure asyli ex declaratione Gregor. XIII. et Sixti V. multo minus id privilegium conceditur palatiis principum secularium, vel eorum statuis, nisi princeps in certo loco profanum asylum constituere velit. III. Nec Sacerdos Hostiam sacram deferens, gaudet jure asyli, nisi pia consuetudo aliud obtineat: nam nullo jure id cavetur: et a locis sacris, etiam propter majorem reverentiam, non est facenda estensio ad alios casus, sed standum est dispositioni Gregorianae, de qua infra. Ac proinde asyli jure non gaudent ara portatilis, supra quam in tentorio celebratur; calix cum patena, et aliae res sacrae, neque Crux, nisi proxima sit Ecclesiae, tanquam ejus pars: nec Reliquiae Sanctorum, nec domus rurales Regularium, nec domus piae quaecumque auctoritate Episcopi non erectae etc.

16. Q. IV. *Quae personae gaudeant asylo?* R. Generaliter omnes specialiter non exceptae. Et quidem 1. Banniti, interdicti, et excommunicati, quibus solum ingressus formalis ad divina audienda, non vero materialis ad vitam salvandam in Ecclesia est prohibitus. 2. Haeretici, excepta causa haeresis. 3. Judaei, et alii infideles, si ante delictum, signa conversionis ad fidem dederunt, et in asylo positi baptismum petant, quo sensu eis applicatur generalitas textus, *c.* 6. *h. t.* at si ante delictum nulla signa ostenderunt, etsi petant baptismum, probabiliter non gaudent asylo: quia haec petitio praesumitur ficta, nisi aliud ex indiciis colligatur. Et hoc sensu procedit *l.* 1. *C. de his, qui ad Eccl. confug.*

Ex tribus tamen Decr. Cong. Immun. relat. a Fer. Pomp. Bibl. Verb. Immun. ar. 2. *n.* 138. *absolute gaudent.*

17. IV. Effractor carceris secularis, vel qui custodi juratam fidem dedit de reditu in carcerem, cum casus isti non excipiantur, ut saepius declaravit S. Congr. V. Debitor in causa civili ob debita, tributa, et alias obligationes incarcerandus; etsi esset mercator, campsor, ad ratiocinia obligatus, vel fraudulentus decoctor suae substantiae, gaudet asylo ad evitandum squalorem carceris. Ita de jure Civ. *l.* 1. *C. d. l.* ubi clare supponitur in Eccles. evitari posse crimina, et pondera debitorum, seu poenas corporales pro his debitas, et clarius id ipsum habetur *l.* 6. *pr. et* §. 34. *eod.* quae jura civilia generaliter approbantur a Sac. Canonibus *c.* 6. *h. t.* ibi: *ad mortem, vel poenam, et Can.* 10. *et* 36. 17. *q.* 4. Neque obstat Constitutio Pii V. circa fraudulentos decoctores, quia ei derogatum est per Const. Gregorianam infra allegandam. Neque eo casu injustitia fit creditoribus: nam promissa impunitate, debitor vel per se, vel per procuratorem tenetur citatus comparere; alioquin servato juris ordine fiet immissio in ejus bona, vel proponetur eorum subhastatio, *cit. l.* 6. quae utiliter perlegi potest.

18. VI. Servus adversus judicem gaudet asylo, quia respectu judicis reputatur pro libero; sed si nullum, vel leve delictum commisit, juramento promissa impunitate, etiam invitus restituendus est domino: secus si grave delictum commisit, et iram domini timeat, dominus cogi debet, ut eum veneat, cum Reipubl. intersit, ne quis abutatur re sua, maxime servo. *cit. l.* 6. §. 6. *et Can.* 31. *metuentes* 17. *q.* 4. *c.* 6. *h. tit.* Idem proportionaliter dicendum de colonis, adscriptitiis, libertis, damnatis ad triremes, et militibus, qui fugientes ad suos dominos. quibus obsequia debent, promissa impunitate, redire tenentur, nisi subsit gravius delictum, ob quod mors, aut mutilatio, vel gravis poena corporalis timeatur. Hinc fericidiae suis dominis subditi, et contra prohibitionem feras capientes, non sunt restituendi ex Ecclesia, nisi dominus juramento promittat, quod nulla poena corporali eos afficere velit. Si enim servus non est extrahendus, multo minus liber homo, nisi juramento promissa impunitate.

19. VII. Clerici seculares adversus judicem Ecclesiasticum quoad poenas vindicativas corporales gaudent asylo in Ecclesia: ut si deberent degradari, curiae seculari tradi, ad triremes condemnari etc. ita Barbosa *l.* 2. *J. E. cap.* 3. *a num.* 135. cum citt. DD. item Zoes, Schmier, Engl, Schmalz. Reiff. etc. contra Abb. Sylv. Armill. Laym. Haunold. etc. nam jura generaliter hoc privilegium concedunt confugientibus, nec alicubi Clericos excipiunt *Can.* 9. 35. *et seq.* 17. *qu.* 4. *et cap.* 6. *h. t.* et pro favore Clericorum respondit S. Congreg. in Faventina *die* 20. *Aug.* 1601. his verbis: ***Clerici confugientes ad Ecclesiam, gaudent immunitate etiam respectu utriusque judicis,*** ne scil. sint deterio-

ris conditionis, quam laici. *Dices:* Immunitas personalis Clerici non obstat judici Ecclesiastico, quo minus illum delinquentem puniat, ergo nec immunitas localis. R. Neg. con. nam immunitas personalis est exemptio a jurisdictione laica, non Ecclesiastica, alias Clericus a nullo unquam puniri posset; e contra immunitas localis est diversa, locis sacris concessa, ne rei eo confugientes abstrahantur. Ceterum quoad correctionem, disciplinam, et poenas Canonicas Clericus non gaudet asylo, et ideo judex Ecclesiasticus etiam in Ecclesia potest illum judicare, censuris innodare, beneficio privare etc. et hoc, non plus suadent argumenta opposita. Vide cit. Barbos. cuius tamen dicta non omnia probo, quatenus dicendis adversantur.

20. VIII. Religiosi adversus suos Superiores non videntur gaudere asylo: nam nullus effectus asyli applicari potest Religiosis: non *defensio a poena sanguinis*, aut mutilationis, quia hanc Praelatus regularis non infligit per *c.* 9. *ne Clerici:* neque *defensio ab alia poena corporali*, et vindicta publica, aut defensio, ne religiosus extrahatur ex loco sacro, quia Praelatus regularis alias poenas, etiam gravissimas dictare potest religioso delinquenti, ut poenam perpetui carceris, triremium etc. eumque ex monasterio etiam invitum ejicere potest, et poenas dictas exequi, ut praxis probat juribus, et Apostolicis Constitutionibus munita, *cap.* 2. *de regular. in* 6. *Clem.* 1. *de privil.* ibi: *si quis vero etc.* Const. Gregor. XV. incip. *Universi Dominici. Dices* cum Barbos. *l. c. et c.* 6. *h. t.* haec quidem vera esse, si Religiosus delinquat intra claustrum; secus vero, si delinquat extra, et ad Ecclesiam alienam confugiat pro asylo. R. Ecclesiae alienae non majorem esse immunitatem, quam proprii monasterii; ergo si in hoc non gaudet asylo, neque in illa. Barbosa supponit, sed non probat, quod delinquens in loco asyli, non gaudeat asylo, cum tamen ex Constit. Gregoriana soli homicidae, aut mutilatores in loco sacro homicidium, aut mutilationem perpetrantes, priventur asylo, non vero alii aliter in loco asyli delinquentes. De praxi Romana, vi cujus Religiosi dicuntur gaudere asylo in aliena Ecclesia, aut monasterio, cum plenam notitiam non habeam, nihil certi affirmare possum.

Cum neque ex Constit. Greg. XIV. Cum alias: ***neque Bened. XIII.*** Ex quo divina: ***neque Clementis XII.*** In supremo Justitiae: ***nec tandem Bened. XIV.*** Officii nostri: ***Idib. Martii*** **1750.** ***Religiosi confugientes, sive ad Ecclesias sui Ordinis, sive ad quascumque Ecclesias, et monasteria aliorum Ordinum, priventur jure asyli pro delictis non exceptis in dictis Constitutionibus, nullo fundamento dici potest, eo non posse gaudere; cum non debeant esse deterioris conditionis, quam ceteri rei, etiam gravioris criminis juxta Decret. S. Cong. Immunit. in Fulignaten.*** **9.** ***Martii*** **1659.** ***et in Neapolitan.*** **11.** ***Octob.*** **1692.** ***Et quamvis in Æsina*** **19.** ***April.*** **1701.** ***declaratum fuerit ab eadem Cong. Provincialem Ordinis Minorum Observ. Reform.***

non incurrisse excommunic. pro extractione sui religiosi ab Ecclesia Aesina ejusd. Ord. indeque per rescriptum ad preces Procuratoris General., a Clem. XII. indulta fuerit 19. *Sept.* 1734. *Provincialib. et Guard. Ordinis facultas ducere facendi delinquentes religiosos, et contumaces ab Ecclesiis eorum respective conventuum ad claustrales carceres; haec tamen revocata fuit per organum secretariae memorialium, ut vocant,* 28. *Julii* 1756. *ad instantiam ejusdem S. Cong. Immunitat., cum expressa declaratione, ut in similibus refugii, et extractionis casibus procedatur juxta termin. juris, prout legitur in originali mandato in scriptis transmisso a Card. Corsini, tunc memorialium Secretario, Commissario generali Ordinis. Unde corrigendi sunt Auctores in contrarium scribentes; et maxime Matthaeucci, Official. cur. c.* 24. *quoad Immunitat. n.* 19. *fisus, cit. Decreto Congr. ann.* 1701. *ut supra revocato.*

21. Q. V. *Qui delinquentes non gaudeant asylo loci sacri?* R. Attento jure hodierno, illi solum, qui exprimuntur in Constit. Greg. XIV. *Cum alias nonnulli.* 9. *Cal. Jun.* 1591. et in Const. 4. Bened. XIII. in cip. *Ex quo divina* 1725. *idus Jun.* ab asylo excluduntur.

1. *Publici latrones*, qui in viis publicis per insidias, vel in domibus privatis per violentiam homines aggrediuntur, eos spoliando, et se defendentibus caedem, aut vulnera infligendo.

2. *Publici grassatores* viarum, qui in viis, et stratis publicis viatores aggrediuntur, et spoliant; attamen absque caede, et vulneratione. Ut quis dicatur latro, vel grassator publicus, sufficit unicus actus in via pública, aut vicinali admissus; *dummodo tamen grassati*, seu invasi *mors, aut membrorum mutilatio secuta fuerit, cit. Const. Benedict.* §. 3. ex quo colligo latronem, et grassatorem publicum fere synonymice hic usurpari. Sed hic quaeri potest, quot grassationes requirantur, si mors, aut mutilatio non sequatur? ex communi DD. videntur requiri saltem duae, aut plures grassationes; cum ex unico facto non censeatur quis statim dici grassator. Latronibus, et grassatoribus accensentur etiam piratae, et hujusmodi publici depraedatores: non vero fures, qui simplex furtum committunt, vel qualificatum sine violentia.

3. *Depopulatores agrorum*, non tantum *nocturni*, ut dicitur *c.* 6. *h. t.* sed probabilius etiam *diurni*, qui per ignem suppositum, vel alio modo fructus agrorum, vel arborum devastant: nam Constit. Gregoriana non tantum firmat jus antiquum, sed illud reducit ad novam formam, et casus aliquos addit; ergo cum indistincte ab asylo excludat *depopulatores agrorum*, censetur excludere etiam diurnos.

4. *Homicidium*, vel mutilationem membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve caemeteriis committentes. Quo casu comprehenduntur etiam illi, *qui stantes in Ecclesia, vel caemeterio interficiunt stantes extra Ecclesiam, vel caemeterium, aut ipsis membrum mutilant; et qui stantes extra Ecclesiam, aut caemeterium occidunt stantes intra*

Ecclesiam, vel caemeterium, aut iis membrum mutilant; et qui confugientibus vim inferunt, atque ipsos ab Ecclesiis, alioque loco immuni violenter extrahunt, et abducunt, cit. Const. Bened. §. 4. Ceterum sub hoc casu non continentur alii delinquentes in Ecclesia, ut fures in templo furantes, vulnerantes sine mutilatione, via necessariae defensionis occidentes, vel ex subita ira, et provocatione, ut teste Pignat. censuit S. Congr. Immun. quia Constitutiones istae, cum sint odiosae, non debent extendi ad hos casus non expressos.

5. *Proditorie proximum suum occidentes.* Magna inter DD. est controversia, an ad homicidium proditorium requiratur, ut quis non tantum ex insidiis, sed etiam sub specie amicitiae saltem communis, alterum nihil simile cogitantem occidat? hodie pro praesenti casu cessat haec controversia, quia *cit. Const. Benedict.* §. 6. privat *immunitatis privilegio interficientes proximum suum animo praemeditato, ac deliberato*, ac proinde non requiritur, ut homicidium praemeditatum fiat sub specie simulatae amicitiae.

6. *Assassini*, qui ex communi sententia sunt quicumque tam fideles, quam infideles, qui pecunia conducti aliquem christianum improviso occidunt. Sub hoc casu continentur non tantum mandatarii exequentes, sed etiam mandantes, secuto effectu occasionis, etsi promissio mercedis nullum habuerit effectum, *cit. Const. Bened.* §. 5. Ex quo a sensu contrario colligitur, quod mandantes fieri homicidium sine qualitate assassinatus, non videantur privari asylo, quia in hac materia odiosa *mandantes* non veniunte nomine *occidentium.* Item colligitur, quod mandans fieri homicidium assassinium, non secuto effectu, non privetur asylo, licet forsan contrarium insinuetur, *c.* 1. *in fin. de hom. in* 6. quia in Const. Ben. expresse additur; *dummodo assassinium re ipsa patratum fuerit.* Cum vero dictus Pontifex casum istum non declaraverit de teste, et judice pecunia corruptis, et moraliter ad mortem condemnati concurrentibus, videntur isti non comprehendi sub assassiniis; vel saltem de hoc dubium est. Porro hoc nomen assassinorum tractum est ab assassinis populis infidelibus ad Phoenicis montes habitantibus, quorum praecipua obligatio fuit observare principis sui mandata in trucidandis principibus, magistratibus, et populis christianis. Atque ita assassinus magis proprie est infidelis pecunia conductus ad occidendum christianum: sed hic ut dixi, nomine assassini venit etiam fidelis hoc modo conductus.

7. *Haeretici* in causa haeresis, quia rebelles filii non merentur favorem Matris Ecclesiae juxta Const. Joan. XXII. *ex parte* 13. *Aug.* 1316.

Haec Constit. confirmata est a Benedict. XIV. in Epistola ad Inquisitores S. Inquisitionis Elapso 20. *Feb.* 1751. *quibus praescribit modum extrahendi a loco immuni reos haeresis, certiorato Episcopo, vel ante, vel post capturam, prout secreti servandi lex postulaverit, ne illi indicia communicentur. Si vero agatur de aliis cri-*

minibus tam exceptis, quam non exceptis a beneficio asyli, quorum cognitio spectat ad eorum tribunal, quia patrata sint ab iis, qui ejusdem tribunalis jurisdictioni subsunt, praecipit servanda esse in eorum extractione, quae in sequentibus Const. Bened. XIII. et Clem. XII. sancita sunt. Addit in super reos delictorum non exceptorum fugitivos ex triremibus, vinculis, vel alio poenae loco, gaudere pariter privilegio asyli, si effugerint, quando e manibus ministrorum justitiae liberi essent, nisi obtenta sit ab Apostol. Sede, vel ab Episcopo hoc indulto donato, facultas pro illorum recuperatione.

8. *Rei criminis laesae majestatis* in ipsam personam principis, ut vulnerando illum, conjurando, machinando in necem ejus. Crimen autem laesae majestatis non committitur nisi a subdito. Et hi sunt 8. casus in Const. Greg. §. 3. expressi, reos ab asylo excludentes, quibus Benedict. XIII. *cit. Constit.* sequentes addidit, nempe falsificantes litteras Apostolicas: ministros montium pietatis, aut banchi furtum, aut falsitatem ibidem committentes, ut poenae ordinariae locus sit: conflantes, adulterantes, vel tondentes quascumque monetas aureas, vel argenteas, etiam principum exterorum, si in loco ubi crimen admittitur, liberum habeant usum, et commercium; vel dictas monetas conflatas, adulteratas, aut detonsas scienter ita expendere, et erogare praesumentes, ut fraudis conscii, atque participes censeri possint: ac tandem illos, qui sub nomine curiae alienas domos ingressi, rapinas ibi committunt cum homicidio, aut mutilatione alicujus ex domesticis earumdem domorum, vel etiam exteri, quem ibi forte reperiri contigerit.

Clemens vero XII. Constit. in supremo 1. *Feb.* 1734. *excludit ab immunitate etiam quoscumque Ecclesiasticos homicidii reos, declaratque omnes tam laicos, mulieribus etiam comprehensis, quam Ecclesiasticos, qui in ditione Sedi Apostolicae mediate, vel immediate subjecta.* Ex causa, et occasione homicidii etiam in rixa commissi cum armis, seu instrumentis suapte natura aptis ad occidendum inquisiti, et processati, vel in contumaciam banniti, et condemnati fuerint, dummodo homicidium non fuerit, casuale, vel ad propriam defensionem, immunitatis praefatae beneficio minime gaudere - *Declarat insuper* - homicidii reos natu minores xxv. majores vero xx. annis tam laicos, quam Clericos, atque omnes, et singulos sive laicos, sive Clericos, qui mandatum, consilium, instigationem, auxilium, cooperationem, aut aliam operam occisori praebuerint, ex quorum singulis pravis actibus homicidium evenerit, in dicta Benedict. Constit. comprehensos esse, ac deinceps censeri debere.

Bened. XIV. Constitut. Offici nostri *Idib. Mart.* 1750 *Declarat praedictos omnes, regularibus, et militibus etiam comprehensis, non obstantibus militaribus privilegiis, licet homicidium commissum non fuerit cum armis ad mortem inferendam aptis, sed etiam*

cum baculo, et saxo, quamvis in rixa, si actus prodierit ex odio, et nocendi animo: sicut si secuta fuerit mors ex vulnere inflicto cum gravi vitae periculo juxta relationem chirurgi ad illud inspiciendum acciti, ita ut vulnerans interim extrahi possit, servatis servandis, e loco immuni, nec eidem restituendus, donec elapsum fuerit tempus a legibus constitutum, intra quod vulneratus superstes vixerit. .

Ex altera Constit. Bened. XIV. Detestabilem 4. *idus Novem.* 1752. *excluditur etiam ab Ecclesiasticae immunitatis beneficio reus homicidii perpatrati in duello, sive publico, sive privato, ut jam dixi Elencho VI. n. CXV.*

23. Praeter hos casus alii non sufficiunt ad privationem asyli, ut patet ex Const. Gregor. §. 2. 3. et 4. ubi omnia jura antiqua revocat, et in unam formam reducit, et Const. Bened. §. 10. ibi: *in reliquis porro casibus tam in hac nostra, quam in Gregoriana Constitutione non exceptis etc.* Neque facile consuetudini aliquid tribuendum est, cum consuetudo ista inimica sit immunitati Ecclesiasticae, sed si enormis casus accidat, consensus Sedis Apostolicae requirendus erit, ut reus ex loco sacro extradatur. Unde asylo gaudent fures sacrilegi, raptores virginum, sodomitae, simoniaci, perjuri, etc. qui tamen a poenitentia, et damnis resarciendis, quae proximo causarunt, non excusantur, *c.* 6. *h. t.*

24. Q. VI. *Quae beneficia habeat reus confugiens ad Ecclesiam in casu non excepto?* R. 1. Recipi debet, alias eum repellentes incurrunt excommunicationem reservatam, *Extrav.* 3. *de poenit. et remiss. int. com.* 2. Alimenta ex bonis suis ei suppeditari debent absque ullo impedimento judicis laici. Si vero bona propria non habeat, nec consanguinei, vel alii ei succurrere possunt, Ecclesia ipsum alet, et is tenebitur laborare in commodum Ecclesiae. 3. Judex laicus circa reum nihil criminaliter disponere potest, non judicare, vel ad mortem, aut poenam gravem condemnare: multo minus reum ab Ecclesia extrahere potest, et si extraxit, tenetur illum Ecclesiae spoliatae restituere, *Can.* 8. *q.* 9. *et seqq.* 17. *q.* 4. foris tamen extra Ecclesiam potest vigilias ponere.

Non tenetur autem illum restituere, si dolo tantum extraxerit, cum dolus in hoc casu ad facultatem potius ipsius, quam ad circumventionem judicis debeat retorqueri, ut respondit Innoc. III. Episcopo Lingonen. c. Cum dilectus 6. de iis, quae vi etc. *Et quamvis secus statutum fuerit a Concilio Aurelianensi celebrato an.* 541. *cum tamen fuerit peculiare unius provinciae, illius tantum terminis concluditur. Ideoque attendendum est decretum cong. particularis* 22. *Decem.* 1716. *a Clem. XI. approbatum quod refert. Bened. XIV. Instit.* 41. §. 9. Illae dumtaxat extractiones suffragentur (*extracto a loco immuni*) quae aut violenter patratae aut sub fide salviconductus ab aliquo judice ordinario, seu delegato concessi, ac subscripti secutae fuerint. Qui tamen salvus conductus suffragari pote-

rit pro tempore tantum in eo praescripto.

IV. Rector Ecclesiae servare debet vitam, et membra confugae *c.* 6. *h. t.* neque reum extradere debet, nisi juramento promissa impunitate, et ne privilegium inutile sit reo, tenetur ei judex remittere poenam corporalem.

Circa extractionem rei, et consignationem curiae seculari attendenda sunt sancita a Ben. XIII. et Clem. XII. ut in additione in calce sequum.

V. Si reus sponte fugiat ex loco asyli, licite capitur a judice laico, quia desinit esse in loco immuni; at rector Ecclesiae reum, etiam sponte volentem non potest extradere judici laico, nisi de licentia Papae, cum reus favori publico Ecclesiae renuntiare non possit, licet ipso facto sponte egredi possit absque extraditione.

25. Q. VII. *Quid juris observandum in casu excepto, quo reus non gaudet asylo?* R. 1. Nec rector Ecclesiae tradere, nec curia secularis, seu judices laici sua auctoritate reum extrahere possunt absque licentia Episcopi: secus laici incurrunt poenas violatorum immunitatis Ecclesiasticae. 2. Rector Ecclesiae facta simplici narratione facti, totam istam causam defert ad Episcopum, qui solus, vel ab eo deputatus, est in illa judex privative, excluso quocumque Praelato inferiori, etiam exempto, vel ordinario in suo territorio, ita ut is teneatur quaestionem istam, *an reus gaudeat asylo?* deferre ad Episcopum vicinorum quoad commorationem, non quoad dioecesim. 3. Episcopus ante omnia videre debet, an sint indicia delicti sufficentia ad capturam, et si adsunt, conjiciet reum ad carceres curiae Ecclesiasticae, ibidem custodiendum, etiam adhibita custodia seculari, donec constet ex processu, an crimen sit exceptum, et patratum. 4. In hoc judicio citandi, et audiendi sunt procurator Ecclesiae, et ipse reus, utrique concessis necessariis dilationibus: et quamvis Episcopus stare possit processu, quem judex laicus formavit antequam reus ad Ecclesiam fugeret, non tamen tenetur, cum sit diversa causa immunitatis, et delicti puniendi, sed ipse instituere potest novum processum, recipiendo testes, et attestationes; et deinde processum publicando, ne reo, et Ecclesiae tollatur facultas se defendendi. Tandem Episcopus fert sententiam definitivam, an crimen sit exceptum, vel non? Quae sententia, nulla appellatione obstante, danda est executioni, licet Bonacinna admittat appellationem curiae seculari. 5. Lata sententia contra reum, quod crimen sit exceptum, si adsint indicia delicti ultra torturam, tunc primum reus judici seculari traditur, exacta tamen, receptaque prius ab eo obligatione in forma juris valida de restituendo extracto, si is indicia contra se prolata diluerit, et purgaverit; secus, si ea non diluerit, secundum formam juris contra eum a curia seculari procedetur. At si indicia patrati criminis ultra torturam non adsint, reus ab Ecclesia extractus, non in carcere curiae secularis, sed Ecclesisticae custodien-

dus est; nec inde tradendus, donec Episcopus cognoscat crimen exceptum fuisse commissum, vel saltem adesse indicia ultra torturam, ut crimen a reo fuisse patratum moraliter credi possit. Ita haec omnia habentur in *Const. Gregor.* §. 4. *et* 5. *et Benedict.* §. 8. *et* 9. Cum vero Bened. XIII. *cit. Const.* §. 7. cassaverit, et annullaverit omnes interpetrationes DD. et declarationes S. Congr. Immun. quatenus ejus Constit. adversantur, ex hactenus dictis facile scies, qualiter emendandae sint sententiae antiquorum DD. super Const. Gregoriana scribentium.

Ex cit. Const. Clem. XII. quoties de homicidio deliberato, vel per insidias, aut etiam per rixam patrato judicium statuitur, satis est in Ditione Ecclesiastica, ut foro seculari reus committatur, habere indicia non ultra torturam, ut Benedictus XIII. praeceperat, sed acquisita, seu subministrata ad torturam tantum sufficientia.

Ne autem erretur in modo, et forma extrahendi reos, attendenda est regula ab eodem Bened. XIII. praescripta §. Quotiescumque *ibi*-Tunc curia Ecclesiastica ad ejusdem delinquentis extractionem ab Ecclesia, aliisve locis immunibus, ope, ac medio suorum executorum, implorato etiam quatenus opus sit brachii secularis auxilio, et cum interventu personae Ecclesiasticae ab Episcopo deputandae, procedere teneatur, extractumque ad suos carceres asportari, ac ibi sub tuta custodia detineri curet, et faciat. Ubi vero ex processu informativo desuper conficiendo constet de crimine excepto, ac insuper adversus eumdem extractum talia resultent indicia, ut crimen ab eo fuisse patratum moraliter credi possit (quae quidem indicia justa regulas juris vocantur ultra torturam) eo tandem casu praefatum extractum ministris, et officialibus curiae secularis tradere et consignare possit, ac debeat: exacta tamen, receptaque prius ab ipsis obligatione in forma juris valida restituendi extractum Ecclesiae sub poena excommunicationis latae sententiae Nobis, ac pro tempore existenti Romano Pontifici reservatae, quatenus idem extractus indicia contra ipsum acqusita in suis defensionibus purget, ac diluat. Quod si ea minime purgaverit, et vere delinquens repertus fuerit, curiae seculari in ipsum tali casu, ut juris esse censuerit, agere, atque procedere licet.

In contrafacientes autem accessit declaratio Bened. XIV. cit. Const. Officii nostri *ibi*-Contrafacientes quoque, et transgressores, easdem omnes poenas, quae in praeallegatis Constitutionibus indictae sunt, omnino incurrere statuimus, atque sancimus: Decernentes, in numero transgressorum hujusmodi eos etiam esse, et censeri, qui, in spretum Ecclesiasticae auctoritatis, et canonicarum sanctionum, praescripto ad Superiores Ecclesiasticos recursu posthabito, Ecclesias, et loca immunia obsidere praesumunt, ac impediendo, ne ad illos, qui sacro confugio se tuentur, alimenta deferantur: sive aliter, eosdem in curiae secularis potestatem se dedere cogunt;

Nos enim eos, qui talia ausi fuerint, sive confugientes hujusm. de exceptis delictis, sive de aliis non exceptis inquisiti sint, omnes, et singulas poenas, atque censuras adversus Ecclesiasticae immunitatis violatores, in jure ac in praedictis Const. Apostolicis latas, atque statutas, incurrere decernimus, ac declaramus.

In hac eadem Constit. praescriptus est modus extrahendi reos delicti excepti perpetrati in una ditione, et rei confugiunt ad locum immunem in alteram ibi - Mandamus, ut si hujusmodi confugientes delictum aliquod ex iis, quae in Apostolicis Constitutionibus praefatis excepta sunt, in temporali Romanae Ecclesiae dominio patraverint, indicia ad capturam requisita, ab Episcopo dioecesano, seu respective viciniori illius loci, in quo delictum commissum fuit, excipiantur, seu cumulentur, eaque ad Episcopum alterius loci, in quo delinquens asylum coepit, sine mora transmittantur; ut hic nimirum, quatenus traditioni praefatae locus esse debeat, extractionem delinquentis e loco immuni, auctoritate sua, et cum interventu personae Ecclesiasticae, fieri mandet. Eadem ratione, si in praefatis aliorum principum ditionibus, in quibus traditionis praedictae consuetudo viget, ejusmodi delictum commissum fuerit, quod sive in vim Gregorianae, aut Benedictinae Constitutionis, sive ratione concordati cum Apostolica Sede initi, sive extensionis alterius Constitutionis Clementis XII. ab eadem Apostolica Sede specialiter impetratae pro excepto haberi debeat; volumus, et statuimus, ut Episcopus ille, ad quem ratione loci delicti commissi, id pertinere dignoscitur, memorata indicia ad capturam requisita cumulari faciat, eaque transmittat ad Episcopum ditionis Ecclesiasticae, intra cujus jurisdictionis fines illius delicti reus asylum delegit; ut hujus scilicet Antistitis auctoritate, aliisque servatis servandis a confugii loco extrahi: ac si ita res feret, externae postulanti curiae valeat consignari.

Praecipit tamen in extractione, et reliquis omnibus servari dictas Constitutiones, et concordata.

26. Q. VIII. *Quae sint poenae violantium immunitatam localem Ecclesiarum?* R. 1. Praeter gravissimum peccatum sacrilegii, et injustitiae, quo laeditur loci sanctitas, et violatur jus, quod Ecclesia habet ad defendendum reum, violatores ejusmodi de jure Can. ipso facto incurrunt excommunicationem, qui cum effectu reum extrahunt, vel extrahi faciunt, vel extractum non restituunt, dum is indicia contra se prolata diluit, atque ita contraveniunt formae a dictis Pontificibus praescriptae, Const. Gregor. §. 8. et Benedict. §. 9. quam excommunicationem reservatam esse Sedi satis clare insinuatur in his Constit. *et Extrav. 3. de poenit. et remiss.* et teste Barbos. declaravit S. Congr. Concil. Excusantur autem ab hac excommunicatione ignorantes, attentantes extrahere, effectu non secuto: et probabiliter, ut sentit Delbene, qui extrahunt, sed moniti mox restituunt reum, quia moraliter, et in effectu non censetur extractus, qui mox restitutus est. 2. Incurrunt poenam pecuniariam,

et poenitentiam publicam, *Can.* 20. *et seq. in fin.* 17. *quaest.* 4. quae pecunia convertenda est in usum Ecclesiae illaesae. Dicit Clarus, quod poena 30. librarum argenti: seu 900. solidorum, sit antiquata, sed oppositum est verius, cum poenae juris antiqui innovatae sint per dictas Constit. et per Trid. S. 25. *c.* 20. *de refor.* Poena capitalis de jure civili *l.* 2. 6. *C. de his, qui ad Eccl. conf.* statuta, non est in usu, sed attenduntur poenae a jure Can. Inflictae.

Ex cit. Constit. Clem. XII. occisor puniendus est poena ordinaria, licet homicidium sequutum fuerit in rixa, si ille fuerit auctor ejusdem rixae: a qua poena non eximit calor iracundiae. - Ubi inter tempus rixae, ac patratum homicidium sex horarum spatium intercesserit, id sufficere volumus, ut reus ad actus extraneos diverterit, vel divertisse debuerit. - *Insuper ibidem declaratur.* - Praedicta poena ordinaria teneri ne dum ore proprio homicidium confessos, sed etiam qui de commisso homicidio juxta juris Can. et civil. dispositionem, quam in ceteris quibuscumque delictis sartam, tectamque fore volumus, convicti fuerint, quibusvis praetensis usu, et stylo, rebusque judicatis in contrarium minime attentis.

TITULUS L.

Ne Clerici, vel Monachi secularibus negotiis se immisceant.

Agitur de hac materia in Sexto *h. tit.* in Decreto *dist.* 86. *Can,* 24. *et seqq. et d.* 88. *et* 22. *q.* 4 *et* 33. *q. ult.* et sparsim in tr. de poenit. Trid. S. 22. *c.* 1. *de ref.* item sparsim C. de Episc. et Cler.

1. Praesens titulus coincidit cum primo ejusdem libri; quia ad vitam, et honestatem Clericorum, ac monachorum spectat secularia negotia, hoc est, officia, et opera reipublicae secularibus propria, vitare juxta illud Apostoli 2. *Timoth.* 2. *v.* 4. *nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.* Ac proinde nomine negotii non accipitur hic pactum ultro, citroque obligatorium sicut in *l.* 5. *ff. de praescr. verb.* nec controversia litigiosa, sicut, *l.* 16. *ff. de legation. l.* 36. *ff. de jur. fisc.* nec pro eo negotio, quod carnem sapit, et spiritui adversatur, atque a laicis etiam est vitandum; sed pro negotio de se licito; attamen personis sacris indigno.

2. Q. I. *Quae officia, et negotia secularia Clericis prohibeantur?* R. 1. Clerici non debent esse ministri voluntarii Principum, nec procuratores judiciales laicorum coram judice laico, *c.* 2. *h. t. Can. fin. d.* 86. Ea tamen officia, quae dignitati eorum annexa sunt in utilitatem Ecclesiae obire possunt, ut interesse comitiis etc. uti et procurare causam miserabilium personarum, maxime coram judice Ecclesiastico.

3. R. 2. Clerici non debent esse judices, vel consiliarii, vel assessores in judicio sanguinis, *c.* 9. *h. t.* secus fiunt irregulares, si mors, aut mutilatio sequatur *c.* 5. *eod.* quia peccant contra mansuetudinem, quam praesertim in Clericis Ecclesia requirit *Can.* 29. *saepe* 23. *q.* 8. Praelatus autem,

cujus dignitati annexum est imperium merum, debet, et licite potest citra irregularitatem causam sanguinis delegare, *c. fin. h. t. in* 6. Et hic casus est unus ex illis, in quibus potest quis per alium, quod non potest per se ipsum.

4. R. 3. Clerici non debent esse tabelliones, seu notarii publici, etiam coram judice Ecclesiastico *c.* 8. *h. t.* nam vile est officium notarii; et ideo prhoibetur decurionibus *l.* 15. *C. de decur.* et notarius dicitur *servus publius c.* 2. *de usur. in* 6. Excipe causam fidei in crimine haeresis *c.* 11. §. *verum de haeret. in* 6. et Clericos minoristas, maxime pauperes: item si consuetudo habeat, ut Cancellarii Episcoporum sint Clerici, quae consuetudo, praesertim hodie est rationabilis.

5. R. 4. Clerici, et Religiosi absolute non debent exercere chirurgiam, et medicinam, etiam sine incisione, et adustione; cum tale exercitium tanquam seculare generaliter prohibeatur Clericis *c.* 1. *h. t.* Si vero artes istas exerceant cum incisione, aut adustione, fiunt irregulares, dummodo mors, aut mutilatio sequatur *c.* 9. *h. t. et c.* 19. *de homicidio*. Nec obstat *c.* 7. *de aetate*, quia Canonicus iste non curavit cum incisione, aut adustione: et adhuc hodie, si Clericus, vel Religiosus peritus sit, ex causa pietatis curare potest personam miserabilem; attamen sine incisione, vel adustione; secus morte, aut mutilatione secuta, non excusatur ab irregularitate.

6. R. 5. Minoristae volentes in Clericatu permanere, et Regulares laici, extra casum urgentissimae necessitatis publicae, non debent contra hostes pugnare sub poena excommunicationis, *Can.* 3. *eos, qui* 20. *q.* 3. *Can.* 4. *et seqq.* 23. *q.* 8. nec praeesse Ruptuariis, qui machinis bellicis muros rumpunt, vel ballistrariis, aut sagittariis, *c.* 9. *h. t.* quia actiones istae dedecent milites Cristi. Potest tamen sacerdos esse capellanus bellicus, et in bello justo milites animare ad fortiter pugnandum; dummodo determinate ad occisionem hostium eos non incitet, *c.* 9. *et seqq.* 23. *q.* 8. *et c.* 5. *de poenis*.

7. R. 6. Religiosi sub poena excommunicationis non debent extra claustrum in scholis publicis audire leges: seu jus civile, et physicam, seu medicinam, *c.* 3. *h. t.* nisi intra spatium duorum mensium redeant. Item Archidiaconi, Decani, Plebani, dignitatem, aut personatum habentes, et Presbyteri quicumque sub eadem poena prohibentur praedicta audire *c. fin. h. t.* quae dispositio utpote poenalis, non extenditur ad seculares Diaconos, subdiaconos, et ministros nullam dignitatem, aut personatum obtinentes, *c.* 1. *h. t. in* 6. et probabilius neque ad eos Clericos, aut monachos, qui publice docent has scientias, praesertim jus civile. Ratio prohibitionis est, ne monachi rursum negotiis mundanis involvantur, et ne studium Sac. Theologiae negligatur. Hodie ex privilegiis, aut consuetudine Clericis, et religiosis cum licentia Praelatorum licitum est audire jus civile in scholis publicis, et

multo magis intra claustrum; quia ut hic practicatur, non audiuntur leges, ut Clerici causas forenses in tribunali laico tractent, sed ut melius intelligant Sac. Canones, et Theologiam moralem, magisque idonei fiant ad exercenda judicia Ecclesiastica. Pro Religiosis in *c.* 2. *h. t. in* 6. est specialis dispositio, quod latam excommunicationem incurrant ipso facto, si in scholis, aut alibi habitum temere dimittant, vel si sine licentia Praelati accedant extra claustrum ad quaecumque studia litterarum: quam excommuncationem pariter incurrunt magistri, qui tales *Religiosos habitu suo dimisso leges, vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis praesumpserint retinere.*

8. Q. II. *Quae negotiatio Clericis, et monachis sit interdicta?* Ante resp. nota, negotiationem hic accipi ample pro omni commercio in emendo, et vendendo consistente, sive ematur, et vendatur ipsa proprietas rerum, sicut in contractibus stricte commutativis, ut in venditionibus, et permutationibus; sive tantum fruitio, ot usus rei, sicut in contractibus successivis, ut emphyteusi, locatione, usufructu etc. Est autem negotiatio triplex: *Aeconomica*, qua quis res sibi superfluas vendit, et emit alias necessarias, vel utiles ad sui, suaeque familiae sustentationem. *Politica*, qua idem fit ad civitatis necessitatem. *Lucrativa*, qua quis lucrandi causa res aliquas emit, ut eas carius vendat, vel per *mercaturam* vendendo carius easdem res non immutatas, vel per *artificium*, seu artem, et industriam res in aliam formam mutando, et carius vendendo: ut si facias ex ferro gladium, ex uvis vinum.

9. R. 1. Negotiatio politica, qua emuntur necessaria exercitui, et civitati, prhoibita est Clericis: nam hi per *c.* 5. *h. t. et Can.* 3. *d.* 88. arceantur a gubernationibus, et officiis laicalibus, nisi urgentissima causa necessitatis, et pietatis aliud suaderet; ut si tempore famis Clericus annonam pro pauperibus procuraret.

10. R. 2. Negotiatio proprie lucrativa severe prohibetur Clericis sub poena excommunicationis, *Can.* 2. 9. 10. *dist.* 88. *c. fin. de vita, et honest. Cler. c.* 6. *h. t.* Trid. S. 22. *c.* 1. *de ref.* Ex qua poena colligitur, Clericum ita negotiantem peccare mortaliter; nisi parvitas materiae excuset, ut si id una, vel altera vice faciat; cum unus, vel alter actus non faciat negotiatorem; vel nisi excuset casus necessitatis: ut si Clericus non habeat, unde vivat, neque alio labore, et artificio possit sibi necessaria quaerere, quia necessitas non habet legem. Saepe etiam a mortali excusat consuetudo locorum permittens Clericis certa commercia; modo haec per substitutos exerceantur, et spiritualibus officiis non obsint. Porro specialius loquendo prohibetur Clericis: 1. Emere merces cum intentione, ut eas non immutatas carius vendant, v. g. frumentum, vinum, ferrum, pannum, equos etc. 2. Emere merces cum intentione, ut eas immutas carius divendant, ut frumentum pro farina, et pane, uvas pro vino, anima-

lia, et pabulum, ut eo saginata majoris distrahantur, conducere praedia, et animalia, ut fructus inde collecti cum lucro vendantur etc. *c.* 6. *h. t.*

11. R. 3. Negotiatio oeconomica permissa est Clericis, et monachis: nam *cit. c.* 6. *h. t.* prohibetur negotiatio lucri causa, qualis utique non est oeconomica, sed haec, spiritualibus exercitiis attemperata, necessaria est ad sustentationem Clericorum, ne hi cum damno suo res proprias abjicere cogantur. Unde Clerici, et monachi licite possunt: 1. Frumentum ex agris suis collectum, vinum ex vineis suis, aliosque fructus divendere. 2. Animalia suo pabulo saginare ad carius vendendum. 3. Si habeant bona, et praedia, quibus annexum est jus pocillandi, possunt vinum, cervisiam, crematum, et similia per substitutos divendere etc. 4. Si ad usum suum aliqua emerunt, et eis non indigent, mutata intentione, possunt ea distrahere, sive immutata, sive non immutata, S. D. 2. 2. *q.* 77. *ar.* 3. adeoque etiam licet eis pro sua necessitate praedia, et hortos conducere, et quod superest de fructibus, vendere etc. quorum omnium ratio est, quia res istae non emuntur cum intentione lucrandi, quod Sac. Canones requirunt ad negotiationem Clericis, et monachis prohibitam. 5. Pharmaca, quae monachi pro se principaliter, et pro suis necessitatibus, conficiunt, superflua licite vendunt, ut ex pretio redacto officina pharmaceutica conservari possit, maxime in illis locis, ubi talis officina non habetur: ita S. Congr. Regg. in *Neapol.* 26. *Maii.* 1602. in una *Dominicanarum* 11. *Octob.* 1647. quibus declarationibus, teste Pignatell. id permittitur regularibus viris, et monialibus. Oppositum tamen tenent Monacel. Matthaeue. et alii ex decreto S. Congr. Conc. 1637. Sed forsan decretum istud conciliandum est cum dictis declarationibus, et tunc locum habet, dum officinae pharmaceuticae lucri causa eriguntur.

12. Q. III. *Quae sint poenae Clericorum negotiantium?* R. 1. Excommunicatio sententiae ferendae, *c.* 6. *h. t.* 2. Potest Praelatus tales Clericos suspendere ab officio, imo et deponere a gradu, et ordine Clericali, *Can.* 1. *Clerici* 14. *q.* 3. *c.* 4. *h. t.* ubi dicuntur religiosi districtius in hoc puncto puniendi. 3. Privantur immunitate a victigalibus, *Clem.* 1. *de vita, et honest. Cler.* saltem post trinam admonitionem *c. fin. eod.* 4. Bona ex negotiatione quaesita cedunt tanquam spolia Camerae Apostolicae, puta post sententiam judicis, Constit. S. Pii V. incip. *Decens* 1560 *nonis Novembr.* Quibus poenis tenentur Clerici etiam minoristae non-beneficiati, Regulares utriusque sexus, etiam ejecti, cum omnes isti sint personae Ecclesiasticae, quibus negotiatio, tanquam indecens, et avaritiae fomes, et manifesta spiritualium exercitiorum ruina prohibetur. Excusantur autem ab his poenis Clerici negotiationem exercentes, non personaliter per se, sed per substitutum, ut colligitur ex *cit. Clem.* 1. *de V. et H. C.* quamvis Episcopus, maxime ex causa scandali sub poena gravi prohi-

bere possit Clericis negotiationes per substitutum.

Vide innovationes circa negotiationem, et poenas additas a Benedict. XIV. Elenc. VI. num. XXXVIII. part. I. pag. 82.

LIBER QUARTUS

DECRETALIUM GREGORII IX.

De Causis Matrimonialibus.

Libro praecedenti explanatae sunt causae civiles Ecclesiasticae, a potiori Clerum concernentes; in hoc examinandae veniunt causae matrimoniales, quae licet propriae sint laicorum, tamen judicibus Ecclesiasticis, et animarum curatoribus scitu sunt valde necessariae. Cum vero matrimonium a Christo Domino venerabilibus Sacramentis annumeratum sit, in eo contrahendo, et judicando, non jura civilia, sed divina, et Canonica instituta servanda sunt: ac proinde solers jurium studiosus facile emendabit leges saeculi, quae in hac materia Canonicis obveniant institutis.

TITULUS I.

De Sponsalibus, et Matrimoniis.

Agitur de his in Sexto *h. t.* in Decreto 27. *q.* 2. *et* 32. *q.* 1. 2. et sparsim a *causa* 27. *usque ad finem* 36. In Trid. *sess.* 24. *de Sacr. matrimonii* cum subjunctis Canonibus, et decreto *de refor. matr.* In Institutionibus *lib.* 1. *tit.* 10. In Pandectis *lib.* 23. *tit.* 1. 2. In Cod. *lib.* 5. *tit.* 1. *et* 4. *Nov.* 22.

1. Praesens rubrica duas habet partes: alteram de sponsalibus stricte sumptis, prout ordinantur ad matrimonium; alteram de ipso matrimonio: neque tamen rubrica ista adaequat nigrum, cum in hoc etiam agatur de quibusdam impedimentis matrimonii. Unde expediet post tractationem de sponsalibus, et matrimonio generalem doctrinam praemittere de iisdem impedimentis, et in specie ea examinare, quae in hoc libro propriis titulis carent.

§. 1.

De Sponsalibus.

2. *Nota*, nomen *sponsalium* derivari a *spondendo: nam moris fuit veteribus stipulari, et spondere sibi uxores futuras, unde et sponsi, sponsaeque*

appellatio nata est l. 2. 3. *ff. h. t.* illi vero, qui spondebant, quod viro stipulanti foeminam in uxorem darent, dicebantur *sponsores*; et actus quo caeremonia ista peragebatur, dictus est *sponsalia*. Omissis aliis acceptionibus, sponsalia in jure praesertim Canonico dupliciter accipiuntur: 1. *Stricte*, seu *specifice*, prout important promissionem futuri matrimonii. 2. *Late*, et cum addito *sponsalia de praesenti*, prout important matrimonium ratum; cujusmodi significatio est frequens in jure *tit. de sponsa duorum. c.* 22. *et* 31. *h. t. l.* 1. *C. si nuptiae ex rescr.* etc. firmaturque usu quotidiano, quo recens matrimonio juncti dicuntur *sponsi*, *et sponsae*; ut proinde non sint curandi, qui, cum res ipsas carpere non valeant, nomina carpunt. Hic agendum de sponsalibus primo modo spectatis.

3. Q. I. *Quid sint sponsalia quoad rem?* R. sunt *mentio*, *et repromissio nuptiarum futurarum l.* 1. *ff. h. t.* seu sponsalia sunt contractus consensualis, quo vir, et mulier reciproce consentiunt super futuro matrimonio legitime inter se ineundo: ita in re comm. *Ratio* introducendi sponsalia fuit, tum ut matrimonium non temere, sed cum magna deliberatione eligeretur; tum ut daretur competens terminus ad impedimenta detegenda. Simpliciter autem loquendo, matrimonium contrahi valet absque praeviis sponsalibus, ut clare colligitur *ex c.* 9. 22. *et* 31. *h. t. l.* 9. *ff. eod.* Nec est paritas a novitiatu: quod enim is praemitti necessario debeat professioni religiosae, habetur hodie jus clarum Trid. *S.* 25. *c.* 15. *de Regg.* quale jus non extat de sponsalibus matrimonio praemittendis.

4. Dicitur autem *legitime ineundo*, quia sponsalia valide non contrahunt, nisi illi, inter quos matrimonium consistere potest absque ullo impedimento juris naturalis, et Canonici; ne scilicet detur obligatio sponsalitia ad aliquid invalidum, vel turpe adstringens: unde defectu usus rationis sponsalia inire nequeunt infantes, furiosi, amentes, nisi in lucidis intervallis; perfecte ebrii: item, qui simul mutus, surdus, et coecus est, moraliter loquendo, vix aptus est ad contrahenda sponsalia, cum nec verbis, nec signis instrui possit de matrimonio. Denique sponsalia contrahere non possunt, quicumque laborant aliquo ex impedimentis dirimentibus, aut impedientibus.

5. Q. II. *Qualis esse debeat consensus sponsalitius?* R. 1. Debet esse *certus* super his numero personis: nam sicut matrimonii, ita, et sponsalium objectum substantiale sunt personae determinatae in individuo; et cons. error in persona ipso jure naturali vitiat sponsalia, *cum errantis voluntas nulla sit, seu nullus consensus, l.* 8. 9. *C. de J. et F. Ign.* Quod si quis cum duabus, vel pluribus simul contraxit, nullam determinate tenetur ducere; sed, si velit matrimonium inire, unam ex his eligere debet *ex reg.* 54. *in* 6. Haec tamen electio cessat in casu, quo cum altera sponsa matrimonium subsistere nequit; ut si quis post sponsalia cum duabus sororibus inita, cum una illarum fornicetur; tunc enim deflora-

tam obligatur ducere, quia cum altera ob impedimentum affinitatis nuptiae consistere non possunt.

6. R. 2. Consensus sponsalitius debet esse ***deliberatus***, hoc est, cum tanta advertentia, quanta sufficit ad peccatum mortale, seu ad promissionem humano modo factam: ita comm. nam sponsalia sunt contractus, seu actus moralis; ergo perfici debent consensu deliberato. Unde quia passio amoris, irae, odii, vel alia similis, rarissime aufert usum rationis, non obstat valori sponsalium, nisi oppositum probetur: quo sensu explicatur *l.* 48. *ff. de R. J.* Nec contrariatur *Can.* 5. *si quis* 2. *q.* 3. *et Can.* 21. *de poenit. dist.* 1. nam *cit. c.* 5. plus non dicitur, nisi quod convitium in ira dictum, vim accusationis non habeat, licet vim convitii habere possit. In *Can.* 21. dicitur, quod discessio non statim faciat divortium, nisi deinde constet, quod uxor diverterit ***animo perpetuam constituendi discessionem.***

7. R. 3. Consensus sponsalitius debet esse *verus*, et non *fictus:* unde vi fictae promissionis nullus in foro interno obligatur ad contrahendas nuptias: nam sine animo se obligandi nulla nascitur obligatio fidelitatis, aut justitiae: at in foro externo, in quo verba censentur conformia menti, ficte promittens compelletur ad standum his sponsalibus, nisi probet fictionem; ut si vir illustris puellae rusticae promittant nuptias, cum talis jocari potius, quam sponsalia celebrare praesumatur. Damna autem, quae ex ficta promissione alteri parti inferuntur, in conscientia reparanda sunt ab eo, qui suo pernicioso mendacio, seu delicto partem illam damnificavit.

8. II. Deflorans puellam sub ficta promissione matrimonii, in conscientia non tenetur determinate ad illam ducendam: ita S. Ant. Bonac. et alii contra Sanch. Schmier, Laym. etc. Prob. ex *cap.* 26. *h. tit.* ubi deflorator sub ficto contractu matrimonii non contrahit obligationem maritalem: ***quoniam dolus solummodo adfuit, et defuit omnino consensus;*** ergo ob eandem rationem deflorator non contrahit obligationem sponsalitiam. Ratio est, quia obligatio ista determinata non oritur ex ***promissione*** deflorantis, cum sola promissio vera, et non ficta inducat obligationem; non ex contractu innominato: ***do usum corporis, ut me ducas:*** nam licet puella sub hac conditione offerat copulam, alter tamen hoc ipso, quod ficte promittat nuptias, eam non acceptat sub tali conditione; et cons. ex hoc contractu inchoato a puella non obligatur. Denique obligatio ista non oritur ***ratione damni illati,*** quia hoc damnum aliter reparari potest, constituta, vel aucta dote, vel alio modo. Si vero deflorator aliter damnum illatum reparare non posset, nisi per nuptias, tunc teneretur defloratam ducere; cum injustus damnificator eo modo, quo potest, teneatur damnum illatum resarcire. Haec pro foro interno: in externo autem proceditur secundum ante dicta, ***Dices:*** *c.* 1. ***de adulter.*** ibi: ***dotabit eam, et habebit uxorem.*** 2. Deflorator ex justitia obligabatur habere consensum sponsalitium verum;

ergo illum supplere debet, ne aliud pro alio invitae creditrici obtrudat contra *l.* 2. §. 1. *ff. de R. C.* R. *Ad* 1. particula *et* ex usu communi accipienda est disjunctive per *l. saepe* 53. *ff. de V. S.* quod etiam adversarii fatebuntur. In alternativis vero debitoris est electio ex *reg.* 70. *in* 6. *ad* 2. Dist. ant. obligabatur, si copulam acceptasset sub ea conditione, sub qua fuit oblata, conc. ant. si acceptavit sub ficta promissione, neg. ant.

9. R. 4. Consensus sponsalitius debet esse *non mere internus*, sed simul *externus*, verbis, vel aliis sensibilibus signis manifestatus; nam sponsalia fieri debent modo humano, quo alii contractus, scil. per signa sensibilia indicantia internum consensum.

10. Et quidem 1. verba, quae sunt signa nobiliora, intelligenda sunt secundum communem significationem, aut morem patriae; ita ut constet ea serio prolata esse animo contrahendi sponsalia. Haec verba: *nullam ducam, nisi te*, per se significant sola sponsalia conditionata: *si quam duxero, aliam non ducam, praeter te:* nam in sensu juris particula *nisi* relata ad futurum, parit solum affirmationem conditionatam *lib.* 21. §. 5. *ff. de act. empt. l.* 40. §. 2. *ff. de cond. et demonstr.* licet relata ad praeteritum, vel praesens, ex negativa faciat affirmativam absolutam, v. g. *non habemus Regem, nisi Caesarem*, hoc est Caesar est noster Rex, et non alius. Haec autem verba: *volo te habere in conjugem*, sunt ambigua, an sponsalia, an matrimonium significent? Hodie in locis, ubi Trid. viget, quaestioni huic vix est locus, quia matrimonium contrahitur coram Parocho cum solitis verbis, et caeremoniis.

11. II. Annuli traditio, porrectio manuum, et similia signa, de se non sunt sufficienter manifestantia consensum sponsalitium, quia fieri possunt ex alio fine, v. g. amicitiae, vel amoris, etiam pravi, nisi mos patriae, vel aliae circumstantiae illa determinent ad significanda sponsalia; ut si tractetur de sponsalibus, et desuper sequatur traditio annulorum etc.

12. III. Taciturnitas, v. gr. faeminae, dum vir ei promittit matrimonium, non est signum sufficiens sponsalium, quia in his obligatoriis tacens non habetur pro consentiente, etsi forsan interne consentiret: siquidem consensus in mente retentus, nihil operatur in contractibus humanis.

13. IV. Si parentes utriusque sexus pro liberis puberibus, vel impuberibus, praesentibus, vel absentibus contrahant sponsalia, haec praesumuntur valida ex sola liberorum taciturnitate: ita clare deciditur *c. un.* §. *fin. de spons. impub. in* 6. Ratio hujus specialis decisionis est, quia tacens, etiam in praejudiciosis, tunc habetur pro consentiente, quando tenetur, et potest contradicere, nec tamen contradicit: quo sensu recte intelligitur *reg.* 43. *qui tacet in* 6. sed dum parentes pro liberis contrahunt sponsalia, isti, si nolint ea fieri, tenentur, et possunt contradicere, mentemque suam aperire; ne alioquin peccent acta parentum contemnendo, et eludendo; ergo si prae-

sentes taceant, vel absentes, postquam resciverint, non contradicant, censentur consentire in sponsalia a parentibus contracta. Et hoc pro foro externo, in quo jus praesumit talem consensum ex eo, quod liberi voluntatem suam conforment justae voluntati parentum, et hi optime velint liberis prospicere de futuro matrimonio. At pro foro interno, in quo praesumptio cedit veritati, si liberi tacendo dissentiant, re ipsa nulla sunt sponsalia; cum de essentia eorum sit consensus personalis. Haec tamen dispositio, utpote correctoria juris naturalis, non est extendenda ad fratres, patruos, tutores, similesque personas, quae sine mandato speciali sponsalia pro aliis contrahere nequeunt. Nec obstat *c.* 14. *de restit. spoliat. et cap.* 1. *de matrim. contrar.* nam in *cap.* 14. vel sponsalia non erant contracta a patruo pro nepte, vel non erant valida. In casu *cap.* 1. *cit.* soror non tacuit, sed consensit expresse.

14. R. 5. Consensus sponsalitius debet esse *reciprocus* h. e., mutuo ab utraque parte datus, et mutuo acceptatus: nam sponsalia sunt contractus bilateralis, utramque partem obligans ad ineundas nuptias, ut insinuat Florent. *lib.* 1. *ff. h. tit.* et Julian *lib.* 11. *eod sponsalia*, inquiens, *sicui nuptiae consensu contrahentium fiunt;* ergo: unde promissio ab una parte facta, et ab altera acceptata, sine repromissione futuri matrimonii, non facit sponsalia, sed tanquam liberale, et gratuitum pactum obligat solum promittentem, gui optime faciet praefigendo terminum promissario, ut, nisi intra illum repromittat, prior promissio committatur. Si vero promissio matrimonii, etiam praesenti facta, non sit acceptata, nullo modo ex obligatoria, cum non sit duorum in idem consensus, *l.* 1. §. 2. 3. *ff. et c.* 1. 3. *de pactis. Dices: c.* 1. *qui Cler. vel vov.* sola promissio matrimonii inducit sponsalia. 2. Promissio acceptata virtualiter est repromissio; cum sicut nuptiae, ita et sponsalia claudicare nequeant. R. *ad* 1. In isto casu vir, et mulier, mediante procuratore, vere consenserunt in sponsalia, ut ibi notat Glossa. *Ad* 2. Neg. antec. nisi aliud ex circumstantiis colligatur; ut si in praesentia testium ad sponsalia convocatorum puella acceptet promissionem, quia talis acceptatio censetur fieri animo ineundi sponsalia. Nec urget paritas a matrimonio: quia hoc ex natura sua est conjunctio viri, et mulieris, adeoque reciproce obligatorium: e contra promissio matrimonii potest esse, vel sponsalitia utrinque, vel mere liberalis, et gratuita.

15. R. 6. Consensus sponsalitius debet esse *liber* a coactione, quia libertas requiritur ad substantiam actus humani moralis. An vero sponsalia metu gravi injusto extorta valeant? controvertunt DD. Negant Abb. Covar. Laym Schmier, Wex, et plures alii; sed cum Sylv. Less. Perez. Pirh. Schmalz. et aliis subscribo sententiae affirmanti sponsalia metu extorta valere ipso jure. *Prob.* 1. Talia sponsalia valent *jure naturali*, quia metus non tollit voluntarium simpliciter; valent etiam *jure positivo* humano, quia nul-

libi irritantur expresse, neque tacite in *cap.* 14. *et* 15. *h. tit.* nam jura ista de matrimonio loquentia, cum sint odiosa, et juris naturalis correctoria, non debent porrigi ad sponsalia. *Prob.* 2. Sponsalia ista non officiunt matrimonio, quia non obligant: neque sunt via ad matrimonium metu, sed purgato metu, sponte ineundum; neque nocent parti metum passae, sed potius prosunt, quia in arbitrio ejus est, ut, vel rescindantur probato metu, vel si deinde commoda appareant illi, pars metum incutiens teneatur eis stare: neque ex alio fundamento talis irritatio eruitur, ergo. Porro pars metum passa, si urgeatur ad nuptias, habet exceptionem ***quod metus causa*** §. 1. *Inst. de except.* si vero se liberare vult ab obligatione sponsalium, habet actionem ***quod metus causa*** *lib.* 1. *et* 9. §. 3. *ff. quod met. caus.* si tandem sponte renuntiet exceptioni, seu actioni ***quod metus causa***, tunc metus purgatur, et sponsalia evadunt plene libera, obligantia utrinque efficaciter ad nuptias ineundas. Neque ratificatio ista, seu renuntiatio actionis facit nova sponsalia, cum ab altera parte non acceptetur, sed praecise est conditio, qua posita, prior consensus acceptatus, qui ex causa metus potuit infirmari, fit firmus, et efficaciter obligatorius; sicut accidit in aliis actibus metu gestis, dum pars metum passa renuntiat actioni metus, volendo stare contactu prius inito. Ex quo dissipantur ea omnia, quae per longum, et latum affert P. Wex. *Dices*: 1. *cap.* 11. *ex litteris, de spons. imp.* sponsalia metu gesta dicuntur invalida. 2. Dispositum de matrimonio, censetur dispositum de sponsalibus *l.* 16. *ff. h. t.* ergo sicut matrimonium, ita sponsalia metu gesta non valent. 3. Pars metum passa multum gravaretur: nam contraheret impedimentum publicae honestatis, et in casu, quo metus probari non posset, vel judex Ecclesiasticus ex malitia nollet rescindere sponsalia, cogeretur ad nuptias ineundas. R. *ad* 1. Sponsalia ibi vel erant valida, et ex causa metus rescissa, si puella nollet expectare puerum: vel erant nulla ex defectu consensus, quia puella ***nunquam eum voluit, nec vult in virum habere.*** Ex quibus verbis patet, dissensum puellae fuisse non tantum in traductione in domum pueri, sed etiam in ipsa desponsatione. *Ad* 2. Ubi diversa est ratio sponsalium, et matrimonii, diversa est dispositio: hic autem diversa est ratio: nam matrimonium ex natura sua est insolubile: et ideo jus vult illud esse spontaneum: econtra sponsalia ob metum, et alias plures causas dissolvi possunt. *Ad.* 3. Neg. antec. ad p. impedimenta a jure introducta non gravant, ut patet in affinitate orta ex copula illicita. Alterum gravamen, si accideret, per accidens se haberet etiam in sententia Adversariorum: nam si pars metum passa non posset probare metum, vel si judex ex malitia probationes non admitteret, vel injuste pronuntiaret sponsalia esse valida, pars ista in foro externo, nisi appellaret, cogeretur ad nuptias; sed hae in foro interno, stante metu, non valerent in utraque senten-

tia. Ex his patet, quod metus sponsalibus immixtus nullo modo influat in matrimonium, quia hoc non aliter valet, nisi metu purgato per renuntiationem actionis, *quod metus causa.*

16. R. 7. Sponsalia clandestina sunt valida, et per se licita: nam nullibi irritantur, vel prohibentur, tanquam illicita: neque sunt via ad matrimonium clandestinum, sed publicum coram Parocho, et testibus ineundum. Consultius autem fiunt sponsalia publica coram testibus, ut facile probari possint: secus conficienda erit scriptura super illis contractis: epistola vero, nisi sit confessata, non probat; uti nec litterae amatoriae, quae solam praesumptionem de se levem faciunt.

17. Q. III. *An, et quae pacta adjici possint sponsalibus?* R. 1. *Arrha* de utroque jure licite apponitur sponsalibus: nam jure Can. nullibi reprobatur: jure vero civili *l.* 3. 5. *C. h. tit.* expresse permittitur arrharum constitutio. Nomine *arrhae* objective sumptae venit illa res mobilis, vel immobilis, quae a sponsis, vel eorum parentibus datur, quasi pignus, in securitatem futuri matrimonii, sicut in aliis contractibus. Jam si quis ex sponsis juste resiliat a sponsalibus, arrha non duplicatur, ne quis ob justum factum puniatur, sed justo resiliens, si arrham accepit, eandem restituit, vel suam repetit: si vero non accepit, ad nihil tenetur. At si quis injuste resiliat, arrha duplicatur, hoc est, accipiens arrham tenetur eam restituere, et alterum tantum dare. Arrhae quadruplicatae, v. g. ut qui accepit 100. pendat 400. admittuntur ex speciali conventione: ultra quadruplum vero nequeunt augeri, *cit. lib.* 5. *C. h. tit.* ubi tamen minor, si veniam aetatis non impetravit, excusatur ab excessu arrharum, et solum ad arrham, si quam accepit, restituendam obligatur. Item pater, si per eum non stet, quo minus filius, aut filia nuptias contrahant, datam a se arrham non perdit, ne alieno delicto praegravetur. 2. Excessus arrhae ultra simplum accepti probabilius non debetur ante sententiam judicis, nisi aliud inter sponsos convenerit: ita Sanch. cum citt. contra Covar. Menoch. etc. volentes duplicationem, vel quadruplicationem arrhae in conscientia deberi, saltem conditionate, si pars altera exigat. Ratio est, quia ille excessus vim habet poenae; haec autem regulariter non debetur, nisi post sententiam judicis, licet sit poena conventionalis, si aliter non sit conventum. 3. Si inter sponsos nuptiae secutae sunt, arrhae repetuntur, vel computantur in dotem, aut donationem propter nuptias; nisi aliud habeat consuetudo loci: nam impleto contractu, arrha sine causa esset penes accipientem, ergo.

18. R. 2. Poena moderata contra injuste resilientem licite apponitur in sponsalibus: ita Suar. Laym. Reiff. cum citt. contra Bartol. Covar. Wex etc. nam talis poena nullo jure reprobatur: non naturali, ut de se patet, cum poena ista invitet ad actum honestum justitiae, seu ad sponsalia implenda: non jure positivo, quia de hoc non constat; siquidem *c.* 29. *gemma h. t.* loquitur

de sponsalibus invalidis puellae infra septennium: vel si valida erant, puella facta viripotens ex privilegio juris, vel alia causa juste recedere potuit a sponsalibus *c. 7. de despons. imp.* ergo. Praeterea poena ista non minuit libertatem, sed tantum restringit temeritatem, ne quis sponsorum injuste resiliat: sicut arrha, vel poena a judice Ecclesiastico lata contra injuste resilientem; ergo poena in sponsalibus licite apponitur, sicut in aliis actionibus, et contractibus *lib. 14. ff. de pact. cap. 4. de arbitr.* Hinc Leo Imp. in sua *Nov.* 18. statuit, *ut in sponsalibus constituta poena solvatur*, ne sponsalia sursum deorsum ferantur. *Dices: cit. c. 29. h. t.* in parte dispositiva generaliter prohibetur poena in sponsalibus, uti etiam in *l.* 134. *ff. de V. O. et l.* 5. *C. h. t.* ibi in fin. *si cautio poenam etc.* R. *cit. c.* 29. dispositio generalis ponitur pro omnibus similibus casibus, quibus juste resilitur a sponsalibus; et tunc non esse locum poenae ultro fateor. *Cit. l.* 134. liberi sponsalia a parentibus facta non ratificarunt; et ideo stipulatio poenae eis adjecta non valuit. *Cit. l.* 5. reprobatur poena indifferenter posita contra juste, vel injuste resilientem. Imo verius puto ibi corrigi Jura antiqua civilia, secundum quae, soluta poena, potuit quis resilire a sponsalibus, et matrimonio jam contracto *l.* 14. *C. de nuptiis l.* 2. et *seqq. ff. de divort.* Et hoc modo stipulatio poenae sponsalibus adjecta est omnino turpis. Opposita sententia est practice tuta, eamque sequi potest, et judex in foro externo, et confessarius in foro interno, reum non condemnando ad poenam promissam.

19. R. 3. Poena late talis de lucro perdendo, aut non acquirendo, recte ab extraneo apponitur sponsalibus, ut si testator leget 100. Cajae, si Titio nupserit: nam in tali casu fit liberalis promissio sub conditione certarum nuptiarum; ergo si conditio deficiat, etiam deficit promissio. At similis poena adjecta ab ipsis contrahentibus, reprobatur a Jure, quia praesumitur amore libidinis facta *lib. 97. §. 2. ff. de V. O.* ut si Caja dicat: *si me uxorem duxeris: hanc villam tibi dabo.* Excipe, nisi talis donatio sit onerosa ex causa dotis, vel donationis propter nuptias.

20. R. 4. Sponsalitia largitas, seu donatio, quam sponsi sibi mutuo faciunt ob causam futuri matrimonii, secuto matrimonio, manet accipienti. Si culpa donantis non sequantur nuptiae, sponsalitium donum manet donatario: si vero culpa donatarii non sequantur nuptiae, is donum reddere tenetur: si tandem neuter sit in culpa, quo minus matrimonium sequatur, utrinque fit restitutio: sponsa tamen, si sponsus ei osculum dedit, medietatem doni sponsalitii lucratur, *l. 15. 16. C. de donat. ant. nupt.* Haec sponsalitia largitas aliter vocari solet *jocale, seu jocalium, mundus muliebris, et dotalitium,* vel *donatio ante nuptias;* licet voces istae etiam alias significationes habeant. Circa *proxeneticum*, quod datur proxenetae, seu conciliatori nuptiarum in remunerationem industriae adhibitae, servatur consuetudo, vel conventio; idque spe-

ciale est, quod proxeneta conveniri nequeat, quamvis liberalius, quam verum erat, depinxerit qualitates, et facultates sponsi, aut sponsae, *l.* 2. *ff. de proxen.*

21. R. 3. Pactum de habitando, vel non habitando in certo loco, recte apponitur sponsalibus, et contractis nuptiis, servari debet: nam tale pactum de se non est illicitum, neque contrariatur matrimonio. Excipe, nisi emergeret justa causa discedendi, antea non praevisa: ut si supervenirent capitales inimicitiae, insalubritas aeris, etc. tunc enim uxor teneretur sequi maritum alio discedentem.

22. Q. IV. *Quis sit effectus sponsalium?* R. Duplex praecipuus: 1. Obligatio gravis justitiae ad contrahendas nuptias, et cons. impedimentum impediens juris naturalis, ne matrimonium licite cum tertio contrahatur: ita *Can.* 27. 30. *et fin* 27. *q.* 2. *c.* 2. 10. *et c. h. t. c.* 1. *de spons. duor.* Quibus juribus corrigitur jus civile *lib.* 1. *C. h. tit.* ubi permittitur renuntiare sponsalibus, et cum alia contrahere, licet talis sponsus ob hoc notetur infamia *lib.* 13. §. 3. *ff. de his, qui notant. infam.* 2. Impedimentum publicae honestatis, de quo infra, et jure veteri, ubi Trid. non viget, sponsalia per copulam firmata transeunt in matrimonium, *c.* 15. *et* 30. *h. tit.* nam est praesumptio juris, et de jure, copulam istam factam esse affectu conjugali, ad excludendum peccatum fornicationis: si tamen copula habita est affectu fornicario, cessat praesumptio ista pro foro interno, licet in foro externo nulla probatio, saltem directa in contrarium admittatur.

23. R. 2. Dies obligationis sponsalitiae, cujus impletioni nullus terminus prae fixus est, statim cedit, et venit a tempore initorum sponsalium: nam *in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur*, *l.* 14. *ff. de R. J.* neque ratio est, cur sponsalia implenda sint post unum, aut plures menses, et non post diem. Hoc tamen moraliter accipe, sicut in aliis contractibus, ex quibus praesenti die debetur, puta intra competens spatium temporis, quia etiam stipulator non statim eadem die cum sacco venire debet pro pecunia *lib:* 105. *ff. de solution.* Opposita sententia Navarri, Sanchez etc. docens, obligationem sponsalium non urgere, nisi altera pars exigat eorum impletionem, est practice probabilis, et usu firmata: Parocho tamen incumbet cura, ut sponsalia quantocyus in effectum deducantur, praesertim si altera pars ex verecundia, vel alia causa non audeat exigere impletionem sponsalium.

24. R. 3. Renuens absque justa causa implere sponsalia, a judice Ecclesiastico monendus est, et prout prudentia dictaverit, etiam aliis poenis, et censuris compellendus ad eorum impletionem: ita *c.* 10. *h. t. et cap.* 2. 17. *eod.* ubi tamen monetur Episcopus, ut si viderit, excommunicationem nihil prodesse propter pertinacem resilientis contumaciam, a censura abstineat, et inflictam revocet: quia tolerandum est potius minus malum, ne majus sequatur ex matrimonio coacto.

In hoc tamen casu parti nocenti salubriter alia poena infligi poterit, cum violetur justitia in re gravi, et legitimo praecepto superioris non pareatur.

25. R. 4. Fides sponsalium probabiliter violatur per fornicationem alterius ex sponsis; et cons. talis fornicatio praeter speciem luxuriae continet etiam speciem injustitiae necessario in confessione exprimendam: ita Sarmient. Schmalz. etc. contra Covar. Henriq. et alios: nam juxta *cap.* 25. *de jurejur.* fornicatio ista est contra regulam desponsationis; siquidem violat jus ex sponsalibus quaesitum de corporis usu non alteri, sed sibi tradendo, ergo. Opposita sententia etiam est practice probabilis, quia per sponsalia non videtur acquiri aliud jus, nisi ad contrahendum matrimonium, quod jus per fornicationem non laeditur. Multo minus fornicatio sponsae est adulterium, cum non sit violatio thori alieni. Nec obstat *lib.* 13. §. 3. *ff. ad L. Jul. de adulter.* nam ibi sola accusatio, seu vindicatio sponsae fornicantis permittitur ob injuriam sponso illatam; non vero talis fornicatio dicitur esse adulterium proprie tale.

26. Q. V. *An, et quibus modis sponsalia dissolvi possint?* R. 1. Sponsalia, cum ex natura sua non inducant aliquem statum fixum, et stabilem, dissolvi possunt sicut alii contractus humani, non tantum morte naturali, quae omnia solvit, sed pluribus aliis modis, ut mutuo consensu, fornicatione alterius sponsi, susceptione Ordinis sacri, professione religiosa etc. de quibus hic ordine dicam.

27. R. 2. Sponsalia, etiam jurata, licet juramentum praestitum sit non solum in favorem partis, sed etiam principaliter intuitu pietatis, v. g. erga pauperem puellam, mutuo consensu partium dissolvi possunt, ex *reg.* 1. *in antiq.* quia *nihil tam naturale est, quam eo genere quidque dissolvere, quo colligatum est, l.* 35. *ff. de R. J.* et favore suo quisque etiam puella pauper renuntiare potest ex reg. antiqua *l. pen. C. de pactis.* Ut vero dissolutio ista honeste, et licite fiat, requiritur justa causa; alioquin sponsi non erunt sine culpa, si temere, ex levitate, ira, et alia passione sponsalia solvant: quo sensu procedit *c.* 2. *h. t. Dices:* S. D. 2. 2. *q.* 89. *a.* 9. *ad* 2. dicit, quod promissarius non possit remittere juramentum intuitu pietatis factum, seu principaliter in honorem Dei; ergo neque puella pauper tale juramentum remittere poterit. R. S. D. loqui pro illo casu, quo res juramento promissa non cedit tota in utilitatem ejus, cui juratum est; ut si quis alicui juraret, quod certam Religionem ingredietur, Ecclesiam aedificabit etc. at hic tota sponsalia cedunt in utilitatem puellae pauperis, cui utique renuntiare potest, ut colligitur ex posterioribus verbis S. D. *loc. cit.*

28. R. 3. Fornicatio non tantum sponsae, sed etiam sponsi, dat parti innocenti justam causam resilendi a sponsalibus: ita comm. ex *cap.* 25. *de jurejur.* quod, licet expresse loquatur de sponsa fornicante, tamen comprehensive intelligitur de sponso fornicante: tum quia ratio utrobique est eadem, quod pars fornicans veniat *contra regulam*

desponsationis, et frangenti fidem fides non sit servanda: tum quia sponsus, et sponsa in hoc puncto non debent ad imparia judicari, sicut maritus, et uxor adulterantes. Si autem pars innocens velit stare sponsalibus, non licet parti nocenti resilire, ne commodum ex delicto suo referat, et detur occasio sponsalia fornicationibus dissolvendi. 2. Si sponsus, et sponsa cum tertio fornicentur, probabilius uterque resilire potest a sponsalibus: ita Palao, Wiestn. Schmalz. et alii contra Palud. Schmier, et alios, docentes, neutrum posse resilire, et contra Sanch. Pichler etc. docentes, sponsum resilire posse, non vero sponsam, quia in hac praeter delictum fornicationis, in quo par est sponso, etiam altera causa est specialis turpitudinis: nam causa sufficiens resiliendi est violatio fidei sponsalitiae *cit. c.* 25. *de jurejur.* et rationabilis timor, atque diffidentia de observanda olim fide conjugali; sed haec causa manet, etsi uterque sponsus fornicetur; ergo utrique resilire licet. Nec obstat, quod sponsus alteram causam resiliendi habeat: sufficit enim sponsae una causa principalis, scil. fides sponsalium fracta, et diffidentia de fide conjugali; sicut uxori sufficit adulterium mariti, ut ob hoc divertere possit, licet major sit turpitudo uxoris adulterantis. Nec pro secunda sententia facit *l.* 10. §. 2. *ff. de compens.* quod paria delicta mutua compensatione tollantur: nam lex ista procedit de compensatione civili pecuniaria, ut si tibi feci damnum 100. et tu mihi damnum 100. delicta ista mutuo civiliter compensamus; at in nostro casu locum non habet: quia posito aequali delicto fornicationis non tollitur causa resiliendi, puta diffidentia de fide conjugali. 3. Si sponsa per vim corrupta est, dat causam resiliendi, quia notabiliter evadit deterior, et turpior, *Can.* 33. *raptor.* 27. *quaest.* 2. et quamvis idem videretur dicendum de sponso per vim corrupto, tamen oppositum est probabilius: quia sponsus per hoc non fit vilior, nisi forsan sodomitice corruptus foret. 4. Tactus impudici, oscula, et similes actus a sponsa admissi dant sponso causam sufficientem resiliendi: nam talis sponsa praesumitur impudice vivere, et sponsus sine dedecore eam ducere nequit. Secus est in sponso, qui per tales actus cum alia faemina commissos regulariter non fit vilior, neque dedecus, vel infamiam sponsae infert, nisi actus isti essent frequentes, qui generarent diffidentiam de fide conjugali: tunc enim essent sponsae causa sufficiens resiliendi a sponso.

29. R. 4. Omnis notabilis mutatio sponsalibus superveniens, vel antecedens quidem, sed primum post illa innotescens, est causa sufficiens resiliendi; uti est ex *parte corporis* deformitas, velut amissio oculi, narium, manus, lepra, paralysis, vel alius morbus incurabilis, *c.* 25. *de jurejur.* Ex *parte animi*, pravi mores, crudelitas, ebrietas, scortatio, haeresis, veneficium, inimicitiae capitales inter sponsos, aut eorum propinquos etc. Ex *parte fortunarum*, si unus, vel uterque patitur notabilem jacturam bonorum, cum minus idonei fiant ad ferenda onera

matrimonii: item si parentes nolint dare dotem etc. Ratio horum est, quia sponsi praesumuntur se non velle obligare ad casus tam difficiles, sed tacite conditionem apponunt: ***si res in eodem statu permaneant.*** Idem dic, si talis causa antea existens, v. gr. morbus gallicus, primum post sponsalia innotescat, quia in jure paria sunt non esse, et non apparere, *l.* 30. *ff. de testam. tutel.* unde sponsus, qui cogitavit se contrahere cum virgine, si primum post sponsalia innotescat, eam esse corruptam, vel viduam, non tenetur eam ducere. Excipe, nisi sponsus, cognita notabili mutatione sponsae, eam carnaliter cognovisset, quia hoc modo censetur renuntiare juri resiliendi, sicut maritus accedendo ad conjugem adulteram censetur injuriam condonare. An divitiae insperatae, vel nobilitas superveniens sponsalibus det justam causam resiliendi, dubitatur. Affirmant Schmier, Wex et alii, sed probabilius negant Sanchez, Konig etc. nam altera pars per hoc non fit deterior in se, neque exequtio sponsalium fit durior, nisi per accidens, quatenus offerri possent pinguiora sponsalia, quae causa non est sufficiens resiliendi; alioquin toties recedi posset a sponsalibus, quoties alia pinguiora offeruntur.

30. R. 5. Discessus sponsi in terras remotas animo mutandi domicilium, si sponsa non consentit, dat ei sufficientem causam resiliendi, *cap.* 5. *h. tit.* nam ita discendens, ipso facto praesumitur renuntiare juri sponsalium, cum sponsa cum sequi non teneatur: unde si constet sponsum tali animo abivisse, sponsa statim convolare potest ad alia sponsalia. 2. Si sponsus abivit in terras longinquas animo revertendi, et reditus est valde difficilis, seu moraliter impossibilis, probabilius etiam in isto casu sponsa resilire potest, sive discessus factus sit ex causa necessaria, sive voluntaria: nam sponsus hoc modo non servat debite fidem datam, sed cedit jure suo; cum alias dura accideret sponsae expectatio usque ad reditum sponsi, qui tam facile rediturus non speratur. Hoc tamen casu, antequam sponsa convolet ad alia sponsalia, conveniat sponsum per epistolam: et si hoc nequit, rem totam ad Episcopum referat, ejusque judicio submittant. Nec hic obstant jura civilia, *lib.* 2. *C. et l.* 17. *ff. h. t. et l.* 2. *C. de repud.* nam loquuntur de perditione arrharum, si sponsa non expectavit sponsum absentem intra provinciam biennio, extra triennio, et ex causa necessaria quadriennio; quae dispositio trahi non debet ad resolvenda sponsalia per renuntiationem saltem tacitam. 3. Si reditus sponsi facilis sit, vel difficilis quidem, attamen si cum licentia, seu consensu sponsae sponsus discessit, tenetur eum sponsa expectare, usque ad tempus conventum, finiendae obligationi praefixum: nam ita volenti sponsae nulla fit injuria.

31. R. 6. Lapsu termini, *finiendae obligationi* praefixi, solvuntur sponsalia ex parte innocentis; nocens vero tenetur stare sponsalibus *cap.* 22. *h. tit.* idque probabilius verum est etiam in casu, quo alter ob moram legitimam, seu impedimentum necessarium non potuit intra terminum implere sponsa-

lia: nam contractus ex conventione legem accipiunt, *reg.* 85. *in* 6. ergo lex, seu obligatio sponsalium non porrigitur ultra terminum finiendae obligationi praefixum. Nec obstat, quod impedito tempus non currat *lib.* 1. §. *fin. C. de annal. except. cap.* 5. *de concess. praebend.* nam licet non currat ad poenam legalem, aut conventionalem, currit tamen ad finiendam obligationem, si intra hoc tempus non fiat, quod ex conventione faciendum erat. Opposita sententia Sanchez, Pontii etc. non videtur improbabilis pro praxi. 2. At si terminus praefixus sit tantum *implendae obligationi*, eo elapso, manet adhuc obligatio sponsalia implendi; nam terminus hoc modo praefixus respicit solam commoditatem contrahendi, non vero inducit ablationem obligationis. Exempla obvia habes in debitore, qui non solvit termino praefixo, in homine fideli, qui tempore Paschali non communicavit: nam et iste tenetur deinde communicare, et ille solvere. In dubio, an terminus praefixus sit *finiendae*, an *implendae* obligationi, attendae sunt causae, et circumstantiae; nam si terminus praefigatur ex causa, quia parti grave est diu abstinere a nuptiis, censetur terminus praefigi finiendae obligationi: si vero terminus praefigatur ex causa, quia videtur esse commodum tali tempore numptias celebrare, censetur terminus praefigi implendae obligationi. In casu, quo per utrumque stetit, quominus nuptiae celebrarentur intra terminum finiendae obligationi praefixum, tunc ex parte utriusque sponsalia solvuntur; nisi ambo in prorogationem termini consentirent.

32. R. 7. Sponsalia resolvuntur pluribus aliis modis, ut 1. Deficiente, seu non impleta conditione, *cap.* 3. *de condit. appos.* 2. Professione religiosa, etiam post biennium in S. J. Susceptione S. Ordinis; et probabiliter voto perpetuae castitatis, ut *tit.* 6. dicam. 3. Matrimonio de praesenti cum alia contracto: tunc enim saltem ex parte innocentis priora sponsalia pereunt, *cap.* 31. *h. tit.* 4. Sponsalia ab impubere contracta, solo dissensu in pubertate facto evanescunt, *c.* 7. *de despons. impub.* 5. Legitima dispensatione Papae. 6. Impedimento juris naturalis superveniente sponsalibus, uti est impotentia perpetua, quia tali casu matrimonium est impossibile. At si ex delicto alterius superveniat impedimentum juris Ecclesiastici, v. g. affinitas ex fornicatione cum consanguinea sponsae in primo, aut secundo gradu, tenetur pars delinquens, si potest citra majus suum incommodum, et damnum, dispensationem petere, et injuste datum obicem tollere.

33. Q. VI. *An auctoritas judicis Ecclesiastici necessaria sit ad dissolvenda sponsalia?* R. 1. Si adsit justa causa, et simul notoria, nullo jure requiritur talis auctoritas, sed partes privata potestate resilire possunt. Excipe, nisi speciale aliquod statutum contrarium esset in dioecesi; tunc enim sponsalia praesertim publica, ad evitandum scandalum, necessario auctoritate Episcopi dissolvenda forent. 2. Si causa non sit notoria, aut certa, v. g. delictum forni-

cationis, plene probari debet coram Episcopo, ne per causam praetextam, et incertam tollatur alteri jus certum ex sponsalibus quaesitum. Si tamen pro causa allegaretur impedimentum dirimens, sufficeret judici etiam unus testis, fama, vel propria confessio utriusque, vel unius sponsi, *argum. cap.* 2. *h. tit. cap.* 10. *de despons. imp. cap.* 2. *de consang. et affinit.* nam ubi agitur de vitando periculo animae, seu de peccato, minor probatio requiritur.

§. II.

De Matrimonio.

34. *Nota* 1. Matrimonium, quoad nomen a *matre*, et non a *patre* dici, quia in procreatione prolium, ad quam matrimonium ordinatur, magis mater attenditur, quam pater; cum mater semper sit certa, pater vero incertus, ipsaeque proles, ante partum onerosae, in partu dolorosae, et post partum laboriosae matri esse soleant; ut merito status iste conjugalis matrimonium potius, quam patrimonium dicatur. Aliter vocatur ***consortium, conjugium, et connubium,*** seu ***nuptiae;*** quia olim sponsae velo, quasi nube tegebantur ob naturalem pudorem, et verecundiam, *Can.* 7. *et seq.* 30. *q.* 5.

35. *Nota* 2. Matrimonium quoad rem definiri, quod sit ***viri, et mulieris conjunctio legitima, individuam vitae consuetudinem continens.*** §. 1. *Inst. de patr. potest. lib.* 1. *ff. de rit. nupt.* Et quidem si *conjunctio* accipiatur casualiter, seu efficienter, definitio ista competit matrimonio in *fieri*, prout est actualis contractus, et legis novae Sacramentum: si vero *conjunctio* accipiatur formaliter pro vinculo permanente, data definitio competit matrimonio in *facto esse*, prout est vinculum viri, et mulieris, individuam vitae consuetudinem continens. Quae circa particulas hujus definitionis examinari possent, infra dicentur.

36. *Nota* 3. Matrimonium varie dividi: 1. In ***legitimum, ratum, et consummatum. Legitimum tantum*** est, quod secundum leges, praesertim naturales, contractum est inter personas idoneas, attamen sine ratificatione Ecclesiae; et cons. non est Sacramentum, sed purus contractus civilis, sicut sunt matrimonia infidelium, *cap.* 7. *de divort. Can. fin. v. item illud*, 28. *quaest.* 1. ***Ratum*** est, quod secundum leges Christi contrahitur a baptizatis; et cons. ratificationem Ecclesiae habet, estque verum novae legis Sacramentum. ***Consummatum*** est, quod per copulam carnalem, quasi integraliter, et per modum complementi perficitur. 2. In ***verum, praesumptum, et putativum. Verum*** est, quod re ipsa valide contrahitur. ***Praesumptum,*** quod ab Ecclesia, seu a jure praesumitur contractum, sicut jure antiquo *cap.* 30. *h. tit.* sponsalia per subsequentem copulam praesumebantur transire in matrimonium. ***Putativum,*** quod putatur legitime contractum: re ipsa tamen non est ob latens impedimentum dirimens. 3. In ***publicum,*** quod fit in facie Ecclesiae, scil. in praesentia pro-

prii Parochi, et testium: et *clandestinum*, quod fit clam, absque praesentia Parochi, et testium, 4. In *solemne*, in quo adhibentur solemnitates civiles, ut pacta dotalia, consensus parentum, solemnis traductio sponsae in domum sponsi, musica etc. aliter vocatur *politicum*, seu *civile: et non solemne*, seu pure *theologicum*, aut *Canonicum*, in quo adhibentur ea solum, quae de jure Can. necessaria sunt ad nuptias. Sicut autem in matrimonio solemni *ducta* vocatur *uxor*, ita in matrimonio non solemni *ducta* dicitur *concubina*, licet re ipsa sit vera uxor. *Can.* 55. *et seq. d.* 34. Sub matrimonio pure Canonico continetur matrimonium contractum ad morganaticam, de quo infra *tit.* 5.

57. Q. I. *Quid requiratur ad matrimonium, ut est contractus civilis, seu pure humanus?* R. 1. Legitimae personae, mas, et faemina; cujusmodi sunt omnes homines, qui specialiter non prohibentur: nam edictum de matrimonio contrahendo est prohibitorium in materia generaliter permissa, ergo. Prohibentur autem ob *defectum judicii* infantes, furiosi, amentes; perfecte ebrii; et probabilius illi, qui a nativitate surdi, muti, et caeci sunt, ut supra *num.* 4. dictum. Ob *defectum aetatis* impuberes; senes vero, dummodo apti sint ad actus conjugales, non arcentur a nuptiis jure hodierno: et ideo Justin. *lib.* 27. *C. de nuptiis* correxit L. Juliam Papiam, quae senes ultra 60. annos non admittebat ad nuptias. Denique prohibentur a nuptiis omnes illi, qui laborant aliquo impedimento dirimente, aut impediente.

58. R. 2. Ad substantiam matrimonii requiritur consensus reciprocus, quo vir, et mulier sibi mutuo tradunt, et acceptant corpora in ordine ad actus conjugales. Unde consensus conjugalis explicite ferri debet in jus reale, seu potestatem maritalem, et saltem implicite in copulam: ita comm. sententia contra Pontium, et paucos alios, qui essentiam matrimonii constituunt in solo consensu, seu conjunctione animorum sine ullo consensu in copulam. Prob. *ex Gen.* 2. *v.* 24. *ibi: adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una, et* 1. *Cor.* 7. *vers.* 4. *mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Idem docet Florentin. in *Decr. un.* §. *septimum*, Tridentin. *Sess.* 24. *c. matrimonii et c.* 1. *de reform. matrim.* Ex qua doctrina ita argumentor: matrimonium essentialiter, et ex natura sua institutum est ad procreationem prolium, et propagationem generis humani; ergo consensus maritalis essentialiter ferri debet in jus, et potestatem ad actus conjugales: *subs.* sed hoc ipso, quod quis consentiat in talem potestatem, etiam implicite consentit in copulam, seu in actus conjugales; nam consentiens in causam, virtualiter, et implicite consentit in ejus effectum; ergo consensus conjugalis, saltem implicite fertur in copulam: secus non apparet repugnantia, cur inter patrem, et filiam non posset matrimonium consistere. Unde S. D. in supplem. *q.* 48. *art.* 1. do-

cet, consentire in matrimonium idem esse, ac *consentire in copulam carnalem implicite, non explicite; non enim debet intelligi, nisi sicut implicite continetur effectus in causa: quia potestas carnalis copulae, in quam consentitur, est causa carnalis copulae, sicut potestas utendi re sua est causa usus.* Et *p.* 3. *q.* 29. *art.* 2. *in corp.* ait, *omnino verum fuit matrim. Virg. Matris Dei, et Joseph, quia uterque consensit in copulam conjugalem,* (hoc est, in vinculum, seu potestatem conjugalem) *non autem expresse in copulam carnalem, nisi sub conditione, si Deo placeret.* An vero consensus maritalis suppleri possit a Deo? Dubitatur: affirmantium opinio videtur probabilis; quia Deus, cum in sua potestate corpora hominum habeat, potest virum, et mulierem conjungere absque ullo eorum consensu, tribuendo utrique jus mutuum ad usum corporum. *Dices contra superiorem Resp.* 1. Nuptias non concubitus, sed consensus facit, *lib.* 81. *ff. de R. J.* quod etiam docet S. August. *lib.* 3. *de bono conjug. cap.* 3. et alii SS. PP. 2. In aliis rebus dominium directum separabile est ab utili; ergo etiam in matrimonio potest dari potestas directa sine potestate utendi corporibus. 3. Sufficit, quod ex parte contractus consentiatur implicite in copulam, licet non ex parte contrahentium. 4. Videtur requiri consensus expressus in copulam, quia per matrimonium sunt duo in carne una: unde *Can.* 16. *et seq.* 27. *q.* 2. dicitur; *non est dubium illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua comistio sexus non docetur fuisse.* R. *ad* 1. Consensus iste, seu conjunctio animorum, non est qualiscumque, sed essentialiter ordinatus ad actus conjugales, qui saltem implicite continentur in jure maritali. *Ad* 2. Neg. conseq. nam dominium, seu jus maritale per se est potestas utendi corporibus, sine qua nullae sunt nuptiae; econtra dominium aliarum rerum per se non est potestas utendi; et ideo in aliis rebus dominium utile separari potest a directo. *Ad* 3. Subtilitas ista videtur inconceptibilis; si enim ex parte contractus consentitur in copulam, necessario etiam consentitur ex parte contrahentium, qui contractum faciunt. *Ad* 4. Neg. *ant. ad pr.* duo in carne una dicuntur per hoc, quod alter alterius potestatem habeat. Canones allegati, utpote depravati, qui in fontibus non reperiuntur, nihil probant, nisi per *commistionem sexus* intelligatur *commistio*, seu *conjunctio* viri, et mulieris in potestatem maritalem consentientium.

39. R. 3. Consensus maritalis debet esse. 1. *Verus* sine fictione; alioquin matrimonium simulatum sine animo contrahendi, coram Deo est nullum, *cap.* 26. *h. t.* et ficte consentiens, utpote alteram partem injuste damnificans, tenetur damna illata resarcire, quod vix alio modo fieri potest, nisi praestando consensum verum; modo non obsit aliquod impedimentum dirimens. 1. *Mutuus*, seu reciprocus, quo alter alteri tradat, et acceptet corpus, *cap.* 1. *de sponsa duor.* 3. *Liber* a coactione,

et metu gravi injusto, *cap.* 14. 29. *h. t.* 4. *Simultaneus*, saltem moraliter, ne interim tempore intermedio ab uno revocetur. 5. *Expressus* ab ipsis contrahentibus: et ideo parentes, licet pro liberis suis contrahere possint sponsalia; non tamen matrimonium, quod fortiorem obligationem, et majora gravamina post se trahit; ut proinde dispositio *cap. unic.* §. *fin. de despons. impub.* utpote correctoria juris naturalis, non sit extendenda ad matrimonium. 6. Consensus matrimonialis debet esse verbo, vel alio signo aequivalente, extrinsece manifestatus: tum quia matrimonium est contractus humanus, qui verbis, aut signis exterioribus perficitur; tum quia est simul Sacramentum, quod signo visibili, seu sensibili constare debet. Decens tamen est, ut personae loqui valentes, consensum suum verbis claris exprimant; maxime si alias scandalum oriretur, vel dubium de valore matrimonii. Hoc, et non plus colligitur *ex cap.* 25. *h. tit.* c 3. *de spons. duor.* Interpreti, quo mediante, contrahitur, integre credendum est; cum sit communi contrahentium voluntate electus.

40. Q. II. *An, et quod matrimonium sit Sacramentum?* R. 1. Matrimonium fidelium in lege Christi est verum Sacramentum: ita contra Sectarios definitum est in Conc. Florent. in *decret. un.* §. *quinto, et* §. *septimo,* Trident. *Sess.* 7. *Can.* 1. *de Sacram. et Sess.* 24. *Can.* 1. Quae definitio fundatur in perpetua traditione, a Christo Domino accepta, et in verbis Apostoli *Ephes.* 5. in fin. *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, et Ecclesia.* Ratio est, quia, ut docet Trident. *cit. Sess.* 24. *in doctrina de sacr. matrim.* matrimonium confert gratiam, quae naturalem conjugum amorem perficit, indissolubilem unitatem confirmat, conjugesque sanctificat, et ad sustinenda onera matrimonii corroborat, ergo. Videtur autem hoc Sacramentum institutum, vel illo tempore, quo Christus nuptiis interfuit *Joan.* 2. vel dum, sublato libello repudii, voluit matrimonium esse insolubile; vel complete post Resurrectionem suam, dum multa locutus est de regno Dei, seu statu Ecclesiae *Actor.* 1. His non obstat *cap.* 3. *de Presbyt. non baptiz.* nam ibi dicitur, quod aliqua, quae in Ecclesia sunt Sacramenta, ab infidelibus more profano, et materialiter recipi possint, ut Eucharistia, et matrimonium in ratione contractus civilis.

41. R. 2. Essentia metaphysica Sacramenti matrimonii consistit in conjunctione maritali, significativa, et collativa gratiae; physica vero in materia, et forma: et quidem corpora conjugum sunt materia remota; proxima vero est consensus externus, ut habet vim traditionis; forma autem est idem reciprocus consensus, ut habet vim acceptationis, determinantis traditionem, seu materiam. Denique ministri hujus Sacramenti sunt ipsi contrahentes, non vero Sacerdos: ita vera sententia contra Canum: nam ille est minister matrimonii, qui illud efficit; sed ipsi contrahentes efficiunt Sacramentum matrimonii, quia per *cit. Flor.* §. *septimum, causa efficiens matrimonii est mutuus*

consensus: Sacerdos vero est tantum testis ab Ecclesia deputatus, qui benedictionem conjugibus impertit, ergo, tum qui ante Trid. matrimonium fuit, Sacramentum, et tamen absque Sacerdote contrahi potuit, Trid. *Sess.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.*

42. R. 3. Matrimonium est Sacramentum transiens, seu consistens in actuali usu; non vero permanens, sicut Eucharistia: ita Bosco, Schmier etc. contra Sanch. Laym. et alios: nam Sacramentum novae legis est signum practicum ex opere operato collativum gratiae, sed talis gratia confertur conjugibus in ipso actuali contractu: non vero ex opere operato in ipsa copula carnali, ut communis docet ex *Can.* 4. *connubia* 32. *q.* 2. ibi: *non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, praesentia Sancti Spiritus dabitur*, ergo. Ex quo patet disparitas a Sacramento Eucharistiae, quae in usu sui sanctificat ex opere operato. *Dices:* matrimonium semper significat insolubilem unionem Christi cum Ecclesia; ergo semper est Sacramentum. R. Significatio ista speculativa non competit praecise ex eo, quia Sacramentum est, alias etiam competeret matrimonio rato; sed ex eo, quia matrimonium, quod susceptum fuit ut Sacramentum, per copulam consummatum est. Ut vero quid sit proprie Sacramentum, debet esse signum practicum significativum gratiae.

43. R. 4. Matrimonium fidelium non est duplex, sed unicum Sacramentum: nam inter duos unicus est contractus, ad rationem Sacramenti elevatus; ergo et unum Sacramentum: unde si ex dispensatione Apostolica fidelis contraheret cum infideli, sicut S. Monica cum Patritio, patre S. Augustini, Clotildis cum Clodovaeo Francorum Rege, probabilius ex parte neutrius est Sacramentum: nam cum sit unum Sacramentum, unusque contractus, deberet esse totum, seu unum in utroque; sed in infideli non potest esse Sacramentum, ergò nec in fideli. Nec obstat textus ex 1. *Cor.* 7. *v.* 14. nam vir infidelis sanctificatur per mulierem fidelem, non sanctitate sacramentali, sed legali, seu legitima, quatenus proles legitimae sunt; item externa, et occasionali, quia ex cohabitatione datur occasio conversionis adfidem.

44. R. 5. Matrimonium conversorum ad fidem non transit in Sacramentum proprie tale: ita Bosco, Schmalz, contra Sanch. etc. qui volunt transire ipsa baptismi susceptione, et contra Bellarm. Laym. etc. volentes transire, dum prior consensus post baptismum renovatur. Prob. ex disctis, quia actualis contractus matrimonii elevatus est ad rationem Sacramenti; sed contractus iste non fit tempore baptismi, neque post baptismum, cum supponatur factus in infidelitate, ergo. *Dices:* juxta S. D. in 4. *d.* 39. *q. un. a.* 3. *ad* 1. infidelium matrimonium est Sacramentum non actu, sed habitu, seu aptitudine, et post baptismum fit ratum. R. S. D. loqui de Sacramento, non stricte, et proprie, prout est signum practicum collativum gratiae, sed late, prout est signum speculativum significans insolubilem unionem Christi cum Eccle-

sia; cujusmodi signa sunt omnia matrimonia consummata fidelium.

45. R. 6. Fideles, etiam post Tridentinum, contrahere possunt per procuratorem matrimonium in ratione Sacramenti; ita com. contra Durand. Can. etc. nam matrimonia a fidelibus contracta sunt Sacramenta, ut definit Flor. et Trid. *ll. citt.* sed matrimonia contrahi possunt a fidelibus per procuratorem, *c. fin. de Procur. in* 6. cujus dispositio non adversatur Tridentino, cum procurator nomine principalis contrahere possit coram Parocho proprio, et testibus, ergo. Idem dic de litteris continentibus consensum matrimonialem; quia et istae litterae exhiberi possunt Parocho, et testibus, et coram eis reciprocus consensus dari: ceterum, ut tale matrimonium valeat, requiritur in procuratore speciale mandatum, quod propter arduitatem negotii submandari non potest: et ne interim principalis tempore intermedio suum consensum revocet, *cit. cap. fin. Dices:* poenitentia, Ordo, et alia Sacramenta non possunt suscipi per procuratorem; ergo nec matrimonium, maxime cum principalis eo tempore, quo contrahitur, posset dormire, et nihil cogitare de matrimonio. 2. Consensus matrimonialis est personalissimus; ergo suppleri non potest per procuratorem, sicut nec consensus tutoris. R. *Ad* 1. Neg. cons. nam cetera Sacramenta non imitantur naturam contractus, neque in eis verificaretur forma: *ego te absolvo etc.* econtra matrimonii Sacramentum sequitur naturam contractus, nec habet formam determinatam per certa verba, cum sufficiant quaecumque aequivalentia signa. Illa autem verba; *ego vos copulo*, sunt caeremonia accidentalis, et verificari possunt hoc sensu: *ego vos nomine procuratorio contrahentes copulo.* Quod principalis eo tempore dormiat, non officit, quia consensus ipsius moraliter perseverat in mandato, et dormiens, modo aliunde impeditus non sit, gratiam recipere potest. *Ad* 2. Dist. antec. est personalissimus per exclusionem procuratoris, neg. antec. per exclusionem alterius, qui sine mandato speciali contrahat, conc. antec. quod tutor substituere sibi nequeat subtutorem, specialiter a jure introductum est favore pupillorum, cum datio tutoris legi reservetur; quod jus, et ratio non currit in contrahentibus matrimonia.

46. R. 7. Fideles contrahendo validum matrimonium, non possunt rationem Sacramenti separare a contractu matrimoniali: ita Petr. de Ledesm. Laym. Sanch. Schmalz, et alii; quorum sententia mihi videtur probabilior, licet aliquando oppositam defenderim cum Gonet. Vasq. Dicastill. etc. Prob. ex cit. Flor. §. *septimum*, et Trid. *sess.* 24. *Can.* 1. ubi generaliter, et indistincte matrimonium fidelium dicitur esse vere, et proprie Sacramentum: sed haec definitio conciliaris non esset vera, si aliqua matrimonia valide a fidelibus contracta non essent Sacramenta; ergo omnia sunt Sacramenta: vel si Sacramenta non sunt, neque sunt vera matrimonia. Ratio est, quia Christus matrimonium in ratione contractus validum elevavit ad rationem

Sacramenti, seu voluit esse Sacramentum, et cons. conditionem ei apposuit, ut, si fideles valide illud contrahere velint, contrahant illud modo christiano cum ratione Sacramenti; non vero more ethnico in ratione puri contractus; ergo matrimonium a fidelibus contractum semper est sacramentum; vel si hoc non est, neque est validum matrimonium: tum quia non est credibile, Christum Dominum in arbitrio fidelium reliquisse, ut pro placito suo matrimonia contrahant cum, vel sine ratione sacramenti. *Dices:* 1. Juxta Florentin. intentio est necessaria ad valorem cujuscumque sacramenti; sed contrahentes matrimonium possunt habere positive contrariam intentionem non conficiendi sacramentum, maxime si sint haeretici, negantes matrimonium esse sacramentum. 2. Christus elevando res ad sacramenta, non sustulit naturam physicam, vel moralem illarum; ergo neque sustulit valorem matrimonii in ratione contractus. 3. Ex nullo jure constat, quod conditio sacramenti annexa sit matrimonio fidelium modo irritativo, ut matrimonium secus contractum sit nullum in ratione contractus. R. *ad* 1. Fideles, uti et haeretici habent generalem intentionem contrahendi matrimonia more christianorum; et cons. in ratione sacramenti, cui intentioni non praevalet privatus error, quo cogitant, vel matrimonium non esse sacramentum, vel illud a se non contrahi in ratione sacramenti. Quodsi autem nec generalem intentionem habeant contrahendi more christianorum, sed contrahere velint more ethnicorum, tunc quidem, fateor, non conficiunt sacramentum ex defectu intentionis, ut sanior TT. sententia tenet, sed neque conficiunt matrimonium in ratione contractus validum: tum quia non observant conditionem a Christo annexam; tum quia sequeretur, talem contractum non esse sacramentum ex doctrina Adversariorum, et esse sacramentum ex doctrina Conciliorum docentium omne matrimonium a fidelibus contractum valide, esse sacramentum, cum Christus matrimonium in Ecclesia validum elevaverit ad rationem sacramenti. Sicut ergo in lege Christi repugnat, ut matrimonium ponatur validum in ratione sacramenti, et invalidum in ratione contractus, ita quoque repugnat, ut matrimonium ponatur validum in ratione contractus, et invalidum in ratione sacramenti; cum ista duo Christus inseparabiliter conjunxerit, Sanch. *l.* 2. *de matr. disp.* 10. *in fin.* *Ad* 2. Nihil qui dem sustulit, sed tamen annexuit conditionem sacramenti, ut contractus iste validus esset sacramentum; ergo si fideles volunt contrahere valide, debent etiam velle conficere sacramentum. Sic ordinatio clericorum, si non valet ut sacramentum, neque valet ut actus civilis deputans ad ministeria clericalia. Unde phrasis ista: *Christus non immutavit naturas rerum ad sacramentum elevatarum*, sane est intelligenda, quod scil. ratio sacramenti non destruat, sed elevet essentias rerum; non vero quod ea, quae attento jure naturali valide fierent, etiam valide fiant in Ecclesia Christi sine ratione secramenti, ut pro-

bari potest per omnia sacramenta. Sic etiam Tridentinum irritando matrimonia clandestina, non sustulit naturam matrimonii, sed determinavit; et tamen hodie matrimonia clandestina sicut non valent in ratione sacramenti, ita neque valent in ratione contractus. *Ad* 3. Eodem jure, quo constat matrimonium validum elevatum esse ad rationem sacramenti, etiam constat per necessariam consequentiam nullum in Ecclesia Christi matrimonium valide contrahi, quod non sit sacramentum. Vel Adversarii ostendant exceptionem, aut dicant Concilia temere loqui, dum sine exceptione definiunt matrimonia fidelium, utique valida, esse vere, et proprie sacramenta; quae definitio non esset vera, si vel unum matrimonium, valide a fidelibus contractum, non esset sacramentum. *Dices*: Valida est baptizatio physica, etsi non sit sacramentum; ergo etiam validus est contractus matrimonii, etsi non sit sacramentum. R. Istam paritatem non esse ad rem: nam baptizatio non elevatur ad lavandum corpus, sed ad lavandam animam a peccatis: sine ratione autem sacramenti aqua nec physice, nec moraliter lavat animam: et similiter matrimonium in lege Christi, sine ratione sacramenti moraliter non ligat animam, licet physice ponatur consensus internus, et externus, sicut physice ponitur baptizatio corporis, in quo paritas ista currit, non vero in valore, de quo loquimur: secus etiam ordinatio sacerdotum, de jure naturali sufficiens, sine ratione sacramenti sufficeret ad sacerdotium novae legis christianae, quod unice volunt Sectarii.

47. Q. III. *Qui sint effectus, vel proprietates matrimonii?* R. seqq. 1. *Vinculum conjugale*, quod ex natura sua relativum est, dicens habitudinem mariti ad uxorem, et contra, S. D. in supplem. *q.* 44. *art.* 1. Et per tale vinculum ex mutuo maritali consensu resultans constituitur matrimonium in facto esse, seu status conjugalis ex natura sua continens individuam vitae societatem; ac proinde vinculum istud ab intrinseco, ex natura sua, seu de jure naturali est indissolubile, ut infra dicam *tit. de divortiis*. 2. *Bonum fidei conjugalis*, seu jus *maritale*, aut mutua potestas in corpora, vi cujus conjuges obligantur mutuam amicitiam, et amorem sibi exhibere, communiter in eadem domo habitare, communi mensa, et thoro uti, debitum sibi reddere, et nulli extraneo commisceri, vel copulari per nuptias; et ideo de jure naturali contrahunt impedimentum *ligaminis* dirimens alias nuptias. Quae omnia expressit Deus *Gen.* 2. *vers.* 24. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una:* eademque inculcat Apostolus. 1. *Cor.* 7. Ex mutuo tamen consensu jura ista restringi, vel remitti possunt, quatenus subjacent potestati conjugum, ut jus cohabitandi, exigendi debitum, modo absit periculum incontinentiae. 3. *Bonum prolis*, quae sit legitima, ali, et christiane educari debet a parentibus. 4. *Bonum sacramenti*, vi cujus conjuges recipiunt gratiam sanctificantem cum jure ad specialia auxilia bene, et sancte vivendi in hoc arduo statu, eju-

sque onera sustinendi. Quod si conjuges in peccato mortali contrahant matrimonium, peccant gravi peccato sacrilegii: juxta nonnullos duplici, vel uno aequivalente duobus, quatenus indigne sibi administrant, et recipiunt sacramentum: probabile tamen est, quod remoto obice, gratia matrimonii eis conferatur, cum sacramentum matrimonii virtualiter perseveret in vinculo conjugali; atque ita capax sit suum producere effectum. Ex bono sacramenti, quatenus ordinati ad consummationem matrimonii, oritur etiam absoluta, et omnimoda indissolubilitas, ita ut matrimonium consummatum nulla potestate humana, etiam Summi Pontificis dissolvi possit; quia Christus Dominus voluit unionem suam indissolubilem, quam habet cum Ecclesia per carnem, significari per matrimonium consummatum, ut docet Apost. *Ephes.* 5. *v.* 32. Trid. *sess.* 24. *in doctr. de sacr. matrim. et Can.* 5. *et* 7. Et hi sunt praecipui effectus matrimonii utrique conjugi communes: speciales autem effectus ex parte mariti sunt; *potestas maritalis*, vi cujus maritus est caput uxoris, quae non ut ancilla, sed ut socia subordinata, tenetur marito obedire in his, quae pertinent ad curam domesticam, et rectam familiae administrationem: item *potestas patria* respectu liberorum, de qua fuse agunt Civilistae. Ex parte uxoris speciales effectus sunt, quod uxor coruscet radiis mariti, participando ejus nobilitatem, dignitatem, privilegia fori, sessionis, immunitatis, domicilii etc. de quibus consule Civilistas.

48. Q. IV. *Quid juris circa petitionem, et redditionem debiti?* R. Obligatio reddendi debitum, si ab altero conjuge petatur, ex genere suo est gravis, regulariter sub mortali obligans, nisi justissima causa excuset, 1. *Cor.* 7. *v.* 3. *Gen.* 2. *crescite, et multiplicamini:* nam obligatio ista est justitiae orta ex contractu matrimoniali graviter obligatorio. *At petere debitum* per se neuter conjux obligatur; quia nemo obligatur jure suo uti. Per accidens, si altera pars ex verecundia non petat, ad removendum periculum incontinentiae, saltem ex charitate obligatur alter ad petendum debitum; quia tunc petere, moraliter est reddere debitum.

49. R. 2. In dubio de valore matrimonii, eadem observantur, quae in dubio dominiorum, possessionum, et similium jurium. Et quidem 1. In dubio positivo, dum pro, et contra adsunt rationes probabiles, uterque licite petit, et reddit debitum: nam ob rationem solum probabilem neuter privatus est commodo possessionis; et aliunde opinio vere probabilis de valore matrimonii contracti excludit periculum fornicationis formalis. 2. Qui bona fide contraxit matrimonium, et superveniente dubio, incipit dubitare de valore illius, si adhibita sufficienti diligentia, veritatem comperire nequeat, deposito hoc dubio speculativo, licite petit, et reddit debitum: nam ob superveniens dubium non debet deturbari ex possessione bona fide acquisita, Reiff. Theolog. moral. tract. 4. dist. 13. num. 84. cum aliis ibi cit. 3. Si unus bona, et alter mala fide contraxit, veritate non comperta, bonae fidei conjux debitum petere

potest ob rationem mox datam: at malae fidei conjux, qui suspicionem habens de impedimento latente mala fide matrimonium contraxit, debitum petere non potest; quia ex contractu malae fidei non acquisivit jus petendi, et utendi; reddere tamen debitum debet, ut communior docet contra Sotum, quia conjux bonae fidei non debet privari jure et commodo possessionis ob malam fidem alterius, donec probetur matrimonium esse nullum. Si vero uterque mala fide contraxit, neuter petere, et reddere potest debitum, ob eandem rationem: quo sensu procedit *cap. 44. de sentent. excom.* 4. Si uterque dubitare incipit de valore matrimonii bona fide contracti, probabilius ante sufficiens examen, neuter licite potest reddere, aut petere debitum: ita Sanch. et alii contra Cordub. Henriq. etc. docentes licitum esse reddere, sed non petere: nam possessio dubia, non praemissa sufficienti investigatione veritatis, non tribuit jus utendi, sed deficiente tali jure, alter nec tenetur, nec potest dare usum corporis: ergo. Nec est paritas a conjuge ligato per votum castitatis: nam talis in materia justitiae habet jus exigendi debitum, licet peccet in materia Religionis; et cons. altera pars licite ei reddit debitum.

50. Q. V. *Quis parentum teneatur alere proles?* R. 1. Pater mox a nativitate, imo existentibus in utero tenetur providere de alimentis: ita verior sententia ex *lib.* 5. §. 1. *et seqq. ff. de agnoscend. et alend. liber. et lib.* 8. *eod.* ubi onus alendi liberos generaliter attribuitur patri, *et lib.* 5. *ff. de ventre in poss. mitt.* ubi JCtus ait; *curator ventris alimenta mulieri statuere debet; quia videntur, quae ita praestantur, ipsi praestari, qui in utero est.* Nec obstat *lib.* 9. *Cod. de patria potest.* ex qua nonnulli volunt matrem obligari usque ad triennium alere proles: nam lex ista, ut bene advertit Lauterbach, Schmier, et alii, procedit de alimento lactis, et cura infantis, non vero de aliis alimentis, quae etiam in utero existenti pater praestare tenetur. In defectum patris ad alendos liberos obligantur ejus ascendentes; et tandem mater *cit. leg.* 5. §. 2. *et* 4. *ff. de agnoscend. liber.* Si vero liberi aliunde sufficientem sustentationem habeant, excusatur pater ab eorum sustentatione; uti etiam si ingratitudinis delictum in patrem committant *lib.* 5. §. 7. *et* 11. *eod.* Porro nomine alimentorum venit victus, vestitus, habitatio, medicamenta, et cetera, quibus tuendi, curandive corporis nostri gratia utimur, *l.* 44. *ff. de V. S.* Et quamvis de jure civ. *Nov.* 89. *cap.* 15 *Auth. Ex complexu C. de incest. nupt.* prohibeantur alimenta dari spuriis, seu ex damnato coitu natis; hoc tamen correctum est per jus Can. *cap.* 5. *de eo qui duxit*, ubi jubentur tales liberi sustentari; cum juri naturali contrarietur prolem, quae non deliquit, ab alimentis parentum arceri.

51. Q. VI. *An matrimonium sit in praecepto?* R. Respectu communitatis humanae est in praecepto; non vero respectu singulorum hominum. Ratio 1. quia Deus praecepit speciem humanam propagari, et ita conservari *Gen.*

2. *crescite, et multiplicamini;* ergo hoc praeceptum afficit communitatem generis humani: et ideo in casu necessitatis posset is, qui communitati praesidet, aliquos cogere ad matrimonium. *Ratio* 2. quia non est necesse ad conservationem generis humani, ut singuli matrimonio jungantur: imo hodie, dum terra repleta est hominibus, expediet, ut coelum repleatur virginibus.

52. Q. VII. *An concubinatus, in quo unicus caelebs unicae caelibi jungitur absque contractu maritali, sit licitus?* R. Negative: nam licet olim jure civili permissus fuerit; jure tamen naturali, divino, et Canonico damnatur, cum foveat peccatum mortale tanto gravius, et perniciosius, quanto concubinatus est diuturnior, *Can.* 6. *audite d.* 34. *Can.* 11. *meretrices* 32. *q.* 4. Unde concubinarii, donec deserant occasionem proximam peccandi, non sunt absolvendi in Sacramento poenitentiae, de quo plura TT. et Trident. *Sess.* 24. *cap.* 8. *de reform. matrim.* Nec obstat *Can.* 4. *cum seq. d.* 34. nam loquitur de uxore ducta sine solemnitatibus civilibus, quae in sacris litteris, et in jure saepe dici solet concubina, licet re ipsa sit vera uxor.

§. III.

De Impedimentis Matrimonii.

Cum in matrimoniis maxime spectanda sit honestas *lib.* 42. *ff. de ritu nuptiar.* recte jus induxit certa impedimenta, seu obstacula moralia, quibus certa matrimonia ob quandam indecentiam iniri vetantur: et de his in praesenti.

53. Q. I. *An detur in Ecclesia, et penes quem resideat potestas inducendi impedimenta matrimonii?* R. 1. Potestas ista datur in Ecclesia: ita sub anathemate definivit Trid. *Sess.* 24. *Can.* 4. nam praescribere formam contractui, ad rationem sacramenti elevato, non excedit potestatem Ecclesiae, cum Christus Dominus hoc ipso, quod non determinaverit, qui contractus matrimonii sit legitimus, censeatur talem determinationem specificam reliquisse arbitrio Ecclesiae; ergo.

54. R. 2. Potestas inducendi impedimenta dirimentia matrimonii residet in solo Papa: ita com. ex continuo usu Ecclesiae: nam negotium istud circa talia impedimenta est unum ex gravioribus; ergo merito reservatur Sedi Apostolicae: unde Praelati Papa inferiores, licet ex justa causa interdicere possint matrimonia, seu aliqua impedimenta impedientia statuere, non tamen dirimentia; cum potestas ista nullo jure sit eis attributa.

55. R. 3. Princeps politicus, sive fidelis, sive infidelis, non potest fidelibus statuere impedimenta dirimentia matrimonii; bene vero infidelibus sibi subjectis: ita com. cum S. D. in 4. *d.* 42. *art.* 2. *ad* 4. 1. *Ratio* 1. quia contractus matrimonii propter conjunctionem cum sacramento, est res spiritualis subducta a potestate politica, et attributa soli potestati Ecclesiasticae, Trid. *Sess.* 24. *Can. fin.* neque fideles in contrahendis matrimoniis sub-

duntur Regibus, sed Pontificibus; ergo. *Ratio* 2. quia matrimonia infidelium sunt purus contractus humanus, et civilis, cui Princeps certam formam praescribere potest; ergo, et impedimenta statuere, quorum plura videre est *tit. ff. de ritu nupt.*

56. R. 4. Consuetudine induci, et abrogari possunt impedimenta dirimentia matrimonii, etsi consuetudo ista non sit expresse approbata a Papa: ita communior ex reg. generali *cap. fin. de consuetud.* ubi approbatur omnis consuetudo rationabilis, et legitime praescripta; sed consuetudo, qua inducuntur, vel abrogantur impedimenta solo jure Ecclesiastico dirimentia matrimonium, potest esse rationabilis, et legitime praescripta, seu legitimo tempore durans, sicut *cap.* 1. *et* 3. *de cognat. spirit.* jubetur observari consuetudo circa impedimentum cognationis spiritualis; ergo. Ex hoc capite multi DD. praesertim Germani, docent matrimonia haereticorum in Germania, quae contracta sunt cum solo impedimento juris Ecclesiastici, esse valida, quia leges connubiales, saltem quoad vim irritativam, abrogatae videntur per contrariam consuetudinem, quae in his circumstantiis reputatur rationabilis ob bonum commune, ne plurima matrimonia dissolvantur, filii pro spuriis habeantur, atque incapaces sint officiorum publicorum, et beneficiorum, ne pax, et tranquillitas publica turbetur, praesertim, si nullo modo speretur observantia sac. Canonum. *Dices:* 1. Consuetudines istae reprobantur *cap.* 1. *h. tit. et cap.* 5. *de consanguin.* 2. Sequeretur, quod Sacerdotes apostatae valide contrahant matrimonia in terris haereticorum. 3. Consuetudo *cap.* 1. *et* 3. *de cognat. spirit.* ideo sustinetur, quia expresse approbatur a Papa. R. *ad* 1. *cap.* 1. *h. tit.* praetexebatur lex, aut consuetudo contraria juri divino, vi cujus matrimonium rite contractum dissolveretur: *cap.* 5. *cit.* procedit de consuetudine irrationabili, et legitime non praescripta, quam praesumptores inchoare attentarunt. *Ad* 2. Neg. seq. nam quoad matrimonia Sacerdotum, et religiosorum non est inducta consuetudo, sed potius consuetudo contraria observatur: siquidem isti ad Ecclesiam reduces separantur ab uxoribus putatitiis, et hae ad alias nuptias transire permittuntur. *Ad* 3. Approbatio ista est solum declarativa legitimae consuetudinis, quae ante ullam personalem approbationem vim suam habuit.

57. R. 5. Papa ex gravi causa potest inter duas personas interdicere matrimonium sub nullitate, seu cum decreto irritante, v. g. si magna sit inaequalitas contrahentium, timor discordiarum, scandalorum etc. nam Papa, cum possit respectu omnium, etiam potest respectu duorum ponere impedimentum dirimens: imo in poenam gravissimi delicti, praesertim si pendeat in futurum, et timeatur continuandum in posteris, potest aliquem perpetuo inhabilitare, ne matrimonium contrahere possit, sicut, teste Calderin. Urbanus V. inhabilitavit Barnabonem Vice-Comitem Mediolanensem, ejusque liberos Ecclesiae rebelles. Ceterum ut licite, imo et valide statuantur impe-

dimenta dirimentia, requiritur justa causa; quia matrimonium est juris naturalis permissivi respectu singulorum; quod jus tolli non potest, vel mutari absque justa causa.

58. Q. II. *Qui obligentur legibus, et impedimentis nuptialibus?* R. 1. Si impedimenta sunt juris naturalis, et divini, iis ligantur omnes homines, etiam infideles: nam ab obligatione juris naturalis, et divini nemo eximitur. 2. Impedimentis juris Ecclesiastici ligantur soli fideles, seu baptizati, etiam regulariter haeretici: nam hi omnes subduntur Ecclesiae, ejusque legibus. At infideles, ut judaei, et pagani, cum sint extra Ecclesiam, non ligantur his legibus; bene vero illis, quae a Papa, ut principe politico, aliisque principibus eis praescribuntur.

59. Q. III. *Quotuplicia sunt impedimenta?* R. 1. Duplicia: *Dirimentia*, quae vitiant valorem matrimonii, ut hoc valide non contrahatur: et *impedientia tantum*, quae obstant honestati, ut matrimonium valide quidem, non tamen licite contrahatur: et in his locus est regulae; ***multa fieri prohibentur, quae tamen facta tenent, ex cap. 16. de regular.*** R. 2. Utraque haec impedimenta dividuntur in ea quae sunt juris naturalis, et quae juris Canonici, seu positivi. De jure naturali tantum impedientia sunt *votum, et sponsalia*, quia res uni promissa, licite, et honeste alteri non traditur: dirimentia vero sunt: *error personae, aetas infantilis, impotentia, ligamen, et consanguinitas in primo gradu lineae rectae:* nam priora quatuor ex natura sua adversantur substantiae matrimonii: ultimum vero ob perpetuam turpitudinem, quae reperitur in matrimonio patris cum filia, et filii cum matre irritat ejusmodi matrimonium: cetera sunt juris positivi. Et quidem de jure civili romano varia inducta fuerunt impedimenta dirimentia, v. g. liberi sine consensu patris non poterant inire matrimonium, senatores, eorumque liberi cum libertinis, tutor, et ejus filius cum pupilla, praeses provinciae cum faemina provinciali, et plures alii non valebant certa matrimonia contrahere, ut fuse refertur, *tit. ff. de ritu nuptiar.* sed in Ecclesia Christi haec impedimenta non curantur, nisi illa, quae a sacris Canonibus recepta, et approbata sunt.

60. Q. IV. *Quae in Ecclesia sint impedimenta impedientia matrimonii?* R. De jure hodierno sunt tantum quatuor: *Ecclesiae vetitum, feriae, sponsalia, votum.* De jure antiquo erant 12. scilicet impedimentum ex catechismo, et ex 7. criminibus. De impedimento sponsalium, et voti simplicis castitatis agetur *tit. 4. et 6.* de reliquis omnibus *tit. 16.* quo te remitto.

Circa ista impedimenta impedientia vide notata in Elencho I. n. XXI. par. I. pag. 6.

61. Q. V. *Quot, et quae sint impedimenta dirimentia?* R. De jure antiquo sunt duodecim, vel quatuordecim, si triplicem cognationem numero distinguas. His de jure novo Trid. adduntur duo: *clandestinitas, et raptus:* aetas vero impuberum reducitur ad impotentiam. Haec impedimenta comprehenduntur his antiquis versiculis: ***Error, conditio, votum, cognatio,***

crimen, *cultus disparitas*, *vis*, *ordo*, *ligamen*, *honestas*, *si sis affinis*, *si forte coire nequibis*, *si parochi*, *et duplicis desit praesentia testis*, *si mulier sit rapta*, *loco nec reddita tuto: haec facienda vetant*, *connubia cuncta retractant*. *Error* hic intelligitur circa individuum personae: *conditio* significat servitutem, *votum* professionem religiosam: *cognatio* propinquitatem personarum legalem, spiritualem, et carnalem: *crimen* machinationem in mortem alterius conjugis, vel adulterium cum promissione matrimonii: *cultus disparitas* religionem aliam a christiana: *ordo* tres sacros ordines: *ligamen* vinculum matrimoniale cum alio: *vis* metum: *honestas* impedimentum publicae honestatis: *si sis affinis* impedimentum affinitatis: *si forte coire nequibis* impedimentum impotentiae: cetera verba significant impedimentum *clandestinitatis*, *et raptus*. Ex his impedimentis quaedam habent suos proprios titulos: nam de aetate agitur *tit.* 2. de clandestinitate *tit.* 3. de ligamine *tit.* 4. de conditionibus adversis matrimonio *tit.* 5. et de conditione servili *tit.* 9. de voto, et sacro Ordine *tit.* 6. de crimine *tit.* 7. de cognatione *tit.* 11. 12. *et* 14. de impotentia *tit.* 15. Reliqua non habent proprios titulos in jure, sed quaedam insinuantur *h. tit.* ac proinde hic mihi videbatur agendum de errore, vi, seu metu, raptu, dispari cultu, et justitia publica.

Impedimentum erroris.

62. Hic revoca ex dictis *lib.* 3. *tit.* 14. errorem in contractibus alium esse *substantialem*, qui versatur circa ipsum objectum substantiale: alium *accidentalem*, qui versatur circa accidentia, et circumstantias objecti. Uterque vel est *antecedens*, seu *dans causam contractui*, quo praecognito, contractus non fuisset celebratus: vel *incidens*, seu *concomitans*, quo praecognito, nihilominus contractus fuisset celebratus.

63. Q. VI. *Quis error dirimat matrimonium?* R. 1. Error substantialis circa individuum personae reddit matrimonium ipso jure naturali nullum: ita com. ex *Can. un.* 29. *q.* 1. ibi: *error personae-conjugii consensum non admittit:* nam ad valorem matrimonii requiritur consensus, *sine quo cetera nequeunt foedus perficere conjugale* c. 26. *h. t.* sed stante errore substantiali circa individuum personae, nullus adest consensus, quia *errantis nulla est voluntas*, *nullus consensus* per *l.* 8. 9. *C. de J. et F. Ignor.* ergo. Instantiam habes in omnibus contractibus, in quibus error circa substantiam objecti causat invaliditatem actus, ut si emas poculum aurichalcinum, putans esse aureum, aquam coloratam pro vino etc. Porro cum impedimentum istud sit juris naturae, locum habet etiam in infidelibus: neque ab Ecclesia tolli potest, cum Papa consensum personalem supplere nequeat. *Dices:* 1. Sine consensu stat matrimonium in eo, qui contrahit sub conditione impossibili *c. fin. de condit. apposit.* et in eo qui ante Trid. sponsam de futuro cognovit *c.* 30. *h. t.* 2. Jacob con-

traxit cum Lia, licet cogitaverit esse Rahelem. 3. Error personae non invalidat reliqua sacramenta: ut si puer baptizetur, cum tamen sit puella. R. *ad* 1. In utroque casu, si verus consensus defuit, non est ***verum*** matrimonium, sed tantum ***praesumptum***: quae praesumptio in foro poli cedit veritati. *Ad* 2. N. a. nam contractus iste a principio fuit invalidus, deinde autem Jacob expresse consensit in Liam. *Ad* 3. N. c. nam in ceteris sacramentis non attenditur haec, vel ista persona, sed solum praesens, quaecumque illa sit; nisi minister intentionem suam restringeret ad hoc individuum personae: econtra in matrimonio attenditur haec individua persona, cum contrahentis intersit sociam thori habere illam, in quam consentit.

64. R. 2. Error substantialis non tantum antecedens, sed etiam incidens relinquit matrimonium invalidum: ita com. nam licet error incidens non faciat involuntarium, sed potius secum trahat voluntarium habituale, tamen non causat actuale, et positivum voluntarium, seu consesum ad valorem matrimonii requisitum; ergo tali casu ex defectu consensus, matrimonium est invalidum; ut si contraxisti cum Caja, quam cogitasti esse Bertam, et nihilominus contraxisses cum Caja, si scivisses esse Cajam: hic enim, ut vides, non fuit actualis contractus celebratus cum Caja, sed tantum fuisset celebratus, si notitia Cajae adfuisset.

65. R. 4. Error circa qualitatem, et circumstantias personae, sive sit antecedens, sive incidens, per se, et regulariter non vitiat valorem matrimonii: ita com. ex *Can. un. in fin.* 29. *q.* 1. ibi: ***error fortunae, et qualitatis non excludit consensum:*** nam stante tali errore absolute, et voluntarie consentitur in hanc numero personam: qui consensus sufficit ad valorem matrimonii, licet secundum quid sit involuntarius circa accidentia, et causas impulsivas; ut circa nobilitatem, divitias, sanitatem etc. cum quibus matrimonium non contrahitur; ergo. Praeterea bonum commune suadet talia matrimonia sustineri: cum enim error circa accidentia saepe interveniant in contractu nuptiali, multa matrimonia deberent dissolvi cum ingenti prolium, et reipubl. damno, et scandalo publico. *Excipe* 1. nisi qualitas deducta sit in conditionem; ut ***duco te, si es nobilis, dives*** etc. tunc enim deficiente conditione, deficit matrimonium. In dubio non censetur qualitas deducta in conditionem, quia matrimonia conditionata non solent admitti. *Excipe* 2. nisi qualitas redundet in substantiam, seu individuum personae, quia hoc casu non est error mere accidentalis, sed substantialis circa personam, quatenus vestitam hac qualitate. S. D. 1. *p. q.* 29. *a.* 1. Quando autem qualitas redundet in substantiam personae; difficile est dignoscere: Sanchez hanc regulam subministrat: si persona, prius non visa, per certam qualitatem designetur, animoque apprehendatur, tunc error in qualitate redundat in errorem personae, v. g. Titius ob spem regni vult contrahere cum primogenita hujus Regis, adeoque in hunc finem

eligit matrimonium, tanquam medium: si deinde ei offeratur secundogenita, consentiens in illam censetur errare in persona. Item vult quis inire amicitiam cum hac illustri familia, et in hunc finem eligit matrimonium cum Titia Caji filia, si deinde alia persona ei offeratur, in eam consentiendo, errat in persona. Econtra si qualitas non determinat hoc individuum personae, error circa illam non redundat in errorem personae, v. g. Titia dicit, se esse primogenitam Regis, non determinando cujus Regis? vel dicit, se esse illustrem, non determinando, cujus sit familiae? error, aut dolus circa has qualitates non transfunditur in errorem personae, sed tantum impellit ad contrahendum; et cons. stante tali errore, valet matrimonium. *Dices:* Contrahens cum errore antecedente circa qualitatem, ita est dispositus, ut deficiente qualitate, nollet contrahere; ergo consensus ipsius non est voluntarius, et cons. insufficiens ad valorem matrimonii. 2. Contractus bonae fidei ex errore antecedente initi, ipso jure non valent in probabili sententia, vel saltem rescindi possunt; ergo et matrimonium. 3. Metus vitiat matrimonium, licet causet tantum secundum quid involuntarium; ergo et error circa qualitatem, cum et iste causet secundum quid involuntarium. R. *ad* 1. Habitualis dispositio contraria non tollit consensum voluntarium in personam; ergo nec vitiat matrimonium. *Ad* 2. Dist. ant. contractus ex natura sua solubiles, omit. ant. ex natura sua indissolubiles, sicut matrimonium, aut professio religiosa neg. ant. *Ad* 3. Neg. con. ob contrariam juris dispositionem. Disparitas congrua est: quia metus minuit voluntarium circa substantiam personae, facilius probari potest, neque eum removere est in potestate metum passi; econtra error minuit voluntarium circa qualitates, difficulter probari potest, et plerumque diligentia adhibita, removeri potest; ergo licet irritetur matrimonium metu initum, non tamen dolo, aut errore accidentali contractum.

66. R. 4 Error privatus, quo alter, vel uterque falso putat subesse impedimentum dirimens, quod re ipsa non subest, non obstat valori matrimonii: ita Sanch. cum citt. contra Abb. Sylv. Solum etc. nam error iste non impedit consensum per *Clem. unic. de consang.* ubi contrahentes scienter in gradibus prohibitis excommunicantur: quod sane non fieret, si non consentirent; ergo: tum quia talis error, licet inducat peccatum, quatenus agitur contra conscientiam, tamen rem ipsam non mutat, ut patet in aliis sacramentis: ut si velit quis more christianorum baptizare, valet baptismus, etsi baptizans falso cogitet baptismum non esse sacramentum. Nec obstat *lib.* 15. *ff. de acquir. haered.* nam ibi haeres voluntarius, qui cogitavit se esse necessarium, ideo repudiare nequit haereditatem, quia scire debet, ex quo jure, et causa similem actum exerceat; quod tamen ad matrimonium non requiritur.

Impedimentum metus.

67. *Nota*, impedimentum metus an-

tiquo, et perpetuo usu Ecclesiae introductum esse; non vero jure naturali, ut vult Scotus, et alii, cum spectato jure naturali, contractus metu gesti valeant, eo quod metus non tollat voluntarium simpliciter.

68. Q. VII. *Quis metus dirimat matrimonium?* R. 1. Metus gravis injuste, et directe a causa libera incussus ad extorquendum matrimonium, vitiat valorem illius: ita deciditur *cap.* 14. 15. 28. *h. t.* nam Ecclesia voluit matrimonia esse plene libera; seu spontanea; tum propter arduitatem vitae conjugalis: tum propter significationem voluntariae conjunctionis Christi cum Ecclesia: tum maxime ad praecavendos tristes, et infelices exitus, qui ex matrimoniis coactis sequi solent, ut discordia inter conjuges, malum prolis, pericula adulterii etc. Gravis metus censetur, v. g. mortis, exilii, mutilationis, confiscationis bonorum, carceris squalidi, privationis officii etc. Levis autem metus, qui non cadit in virum constantem, sed facile superari potest, non irritat matrimonium: cujusmodi etiam regulariter est metus reverentialis erga parentes, dominos etc. *Dicitur autem* 1. *Injuste:* nam si metus juste incutiatur, non vitiat matrimonium, cum non injuriet; ut si judex defloratorem cogat ad ducendam defloratam, cui matrimonium promisit. *Dicitur* 2. *a causa libera:* nam si metus incutiatur a causa necessaria, ut morbo, peste etc. non vitiat matrimonium; siquidem nullam injuriam infert. Porro resolutio ista probabilius locum habet etiam in illo casu, quo quis cogitur ad unam, v. gr. ex tribus sororibus ducendam, quia et hic deficit plena libertas contrahendi, et infelices exitus timentur. Nec est paritas a casu, quo electores coguntur, v. g. ad unum ex tribus eligendum, quia hic, praeter diversam juris dispositionem, etiam dispar est ratio; cum electio comparetur sponsalibus, et non matrimonio; neque tanta mala timeantur ex electione, quae ex matrimonio.

69. R. 2. Metus indirecte incussus, hoc est, alio fine, quam ad extorquendum matrimonium, probabilius vitiat valorem matrimonii: ita Palatios, Schmier, Schmalz. et alii contra Sanchez, Laym. Zoes etc. nam jura supra allegata *cap.* 14. 15. 28. *h. tit. cap.* 2. *de eo, qui duxit*, requirunt ad valorem matrimonii plenam libertatem, et securitatem contrahendi; neque distinguunt inter metum directe, et indirecte incussum, idemque manet motivum, scilicet periculum infelicium, et tristium exituum, et similiter injuria infertur, sive quis directe, sive indirecte cogatur ad aliquod matrimonium, ergo. Unde non valet matrimonium, si aegra contrahat cum medico, alias ex justitia ad curandum obligato, quia timet per malitiam ejus se non curandam: vel si innocens contrahat cum judicis filia, quia timet se injuste condemnandum etc. *Dices*: Tali casu metus non influit in matrimonium, sed hoc sponte eligitur, tanquam medium ad evadendum malum imminens. R. Neg. anteced. nam matrimonium eligitur in gratiam metum injuste incutientis, atque ita consensus injur'a obtinetur; ergo metus

influit in hoc matrimonium, et cons. vitiat illud. Ceterum quia juramentum non supplet defectum consensus spontanei, sequitur matrimonium metu contractum, etsi juramento firmatum sit, esse invalidum, ut clare colligitur ex *cit. cap.* 2. *de eo, qui duxit.* Cui non obstat *Can.* 22. *inter cetera*, 22. *q.* 4 nam licet ibi metus fuerit in promissione, tamen matrimonium, cessante metu, initum est.

70. R. 3. Matrimonium ex metu invalidum, convalescit, si metus purgetur 1. per spontaneam cohabitationem sesqui anni. 2. per voluntariam copulam, nullo metu extortam. *Prima pars* habetur *c.* 21. *h. tit.* quia talis cohabitatio praesumitur continuata affectu conjugali; estque haec praesumptio juris, et de jure non admittens probationem in contrarium. *Secunda pars* pariter deducitur ex praesumptione, quatenus copula ista voluntaria, ad excludendum peccatum, praesumitur fieri affectu conjugali, et non fornicario, ut recte observant TT. et Canonistae *arg. c.* 30. *h. t.* idque ipsum docet S. D. in 4. *d.* 29. *q. un. a.* 3. *q.* 2. *ad* 2. Secus dic, si etiam copula vi, et metu extorqueretur, quia tunc prior consensus a metu non purgatur. Nec obstat c. 22. *h. t. c.* 4. *de despons. impub. c.* 4 *qui matr. accus.* nam jura ista procedunt de copula spontanea: stante enim metu, copula potius praesumitur fornicaria, quam conjugalis. Quare remedium evadendi fornicationem, et malum ex metu imminens, vel erit spontaneus consensus in copulam, vel petitio dilationis in aliud tempus, quo metus deponi possit, vel fortis resistentia.

71. R. 4. Matrimonium metu initum non est dissolvendum, donec metus plene probetur per testes, et alia indicia: nam metus est quid facti, et de genere delictorum, quae non praesumuntur, sed probari debent. In dubio, an metus fuerit gravis, vel injuste incussus, standum est pro favore, et valore matrimonii per c. 47. *in fin. de testib.* ibi: *Tolerabilius est aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quam conjunctos legitime contra statuta Domini separare.* Porro in illo casu, quo constat metum intervenisse, pars altera metum incutiens, non tenetur de novo contrahere, licet pars metum passa spontanee contrahere vellet: nam obligatio ista ex nullo jure colligitur, neque ex causa injuriae, cum ista tollatur per matrimonii dissolutionem, et aliam poenam huic delicto infligendam. Si tamen praecesserunt sponsalia valida, vel pars metum passa sentit damnum aliter non reparabile, quam per matrimonium, poterit pars metum incutiens per judicem compelli ad matrimonium spontanee contrahendum. His non obstat paritas ab aliis contractibus, quibus stare tenetur metum incutiens, quia contractus isti sunt validi; at matrimonium metu contractum est invalidum. Cetera, quae hic incidenter quaeri possunt, solvuntur ex dictis *l.* 1. *tit. de his, quae vi.*

Impedimentum Raptus.

72. *Nota* secundum antiquos Canones *causae* 36. *q.* 1. *et* 2. matri-

monium absolute irritari inter raptorem, et raptam, saltem si haec desponsata non fuit. At per *c.* 7. *et fin. de raptorib.* subsistit matrimonium inter raptorem, et raptam; dummodo haec, etiam in potestate raptoris constituta libere consentiat. Hodie circa hoc impedimentum servatur jus novum Trid. *Sess.* 24. *c.* 6. *de ref. matr.*

73. Q. VIII. *Quando raptus dirimat matrimonium?* R. Si vir violenter abducat faeminam invitam de loco ad locum matrimonii contrahendi causa, invalidum est matrimonium inter raptorem, et raptam, quamdiu rapta est in potestate raptoris; etsi illa post raptum commissum sponte consentiret in raptorem: ita Trid. *loc. cit.* et quia ibi generaliter loquitur, non distinguendo inter mulieres, sed libertati matrimoniorum consulendo, sequitur hoc impedimentum dari, etsi rapiatur faemina inhoneste vivens, aut propria sponsa, praesertim si habeat causam resiliendi. Praeter nullitatem matrimonii statuitur triplex poena his verbis. *Nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, et favorem proebentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniunque dignitatum incapaces, et si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur praeterea raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio judicis dotare.* Cessat hoc impedimentum 1. Si rapta constituta in loco tuto extra potestatem raptoris sponte in illum consentiat, *ibid.* 2. Si non fuit invita, sed sponte consensit in sui abductionem, etiam ignorantibus, vel invitis parentibus; quia hic volenti non fit injuria, neque libertas contrahendi minuitur. In praxi tamen propter sedandum, scandalum, maxime si parentes sunt inviti, solet rapta separari, et deponi in loco tuto, ut constet de libero consensu. 3. Probabilius cessat hoc impedimentum, si faemina rapiat virum: tum quia dispositio Trid. utpote odiosa, non est extendenda a raptore ad raptricem: tum quia dispar est ratio, eo quod rarissimum sit, ut faemina virum rapiat: jura autem non solent condi de casibus insolitis, et perraro evenientibus, *l.* 4. 5. *ff. de LL.* Neque dispositio ista extendenda est ad sponsalia, quae in raptu facta mero jure valent; cum non obligent ad matrimonium in raptu celebrandum, sed si placuerit mulieri in loco tuto positae; secus ad instantiam ejus ex causa violentiae rescindi debent.

Impedimentum disparis cultus.

74. Per disparem cultum hic intelligitur diversitas Religionum inter fidelem, et infidelem, seu non baptizatum; ut si fidelis contrahat cum Judaea, vel Saracena.

75. Q. IX. *Quo jure dispar cultus dirimat matrimonium?* R. 1. Non jure naturali, aut divino; quia de hoc non constat, licet hoc jure talia matrimonia ob periculum perversionis sint illicita *Deut. c.* 7. *et* 2. *Cor.* 6. ibi: *nolite jugum ducere cum infidelibus.* Sic valida erant matriomonia Jacobi, Josephi, Moysis cum faeminis infideli-

bus, Davidis cum Maacha Chananea etc. imo ex justa, et urgenti causa cohonestari possunt etiam in lege Christi, sicut fuit matrimonium S. Caeciliae cum Valeriano, S. Monicae cum Patritio, Clotildis cum Clodovaco. 2. Dispar cultus solo jure Ecclesiastico, tradito potius, quam scripto dirimit matrimonium, ut unanimiter tenent DD. cum usu, et praxi Ecclesiae.

76. Q. X. *An subsistat matrimonium haeretici cum catholica, et econtra?* R. 1. Affirmative, quia nullo jure irritatur, licet fiat cum pacto, ut proles in haeresi educentur: ita com. contra Schmier: nam illa solum pacta irritant matrimonium, quae adversantur bono physico, seu naturali prolis; uti est evitare generationem etc. non vero illa, quae adversantur bono spirituali; alias haeretici valide non contraherent cum pacto, ut proles in haeresi educentur. 2. Matrimonium catholici cum haeretica regulariter, et per se est graviter illicitum *Can.* 15. *et seqq.* 28. *q.* 1. *et c.* 14. *de haeret. in* 6. quia jus naturale, et Canonicum jubet declinare periculum perversionis, et peccati, quod ex talibus matrimoniis imminet; praesertim si adjiciantur impia pacta de quibusdam prolibus in haeresi educandis; cum omnes proles educari debeant Deo, et ad vitam aeternam, non vero diabolo, et ad interitum sempiternum. In certis tamen circumstantiis cohonestari potest matrimonium catholici cum haeretica; ut si ex una parte nullum sit periculum perversionis; ex altera vero parte adsit gravis causa, maxime boni publici, ut pacis, defensionis fidei catholicae etc.

Semper tamen expetenda est facultas non ab Episcopis, sed a Sede Apostolica, ut decisum fuisse testatur a Cong. S. Officii Cardinalis Albitius de inconstantia in fide c. 36. *n.* 164. *et seq. et n.* 204. 205. 225. 238. *Ceteroquin dicta facultas concedi numquam solet a Sede Apostolica sine adjectis quibusdam conditionibus, et opportunis cautelis, relatis a Bened. XIV. in Epist. ad Primatem Regni Poloniae* Magnae nobis 8. *Junii* 1748. *ut in ejus Bullario* Romae *impresso tom.* 2. *pag.* 414. *et seq. ac lib. IX. de Synod dioec. c.* 3.

His non obstat *Can.* 72. Sextae Synodi generalis, ubi tales nuptiae dicuntur irritae, et nefarium conjugium: nam Canon iste Trullanus vel nunquam receptus fuit ab Ecclesia, vel contrario usu abrogatus est.

Impedimentum publicae honestatis.

77. Hoc impedimentum aliter vocatur justitia publicae honestatis; estque affinitas quaedam imperfecta orta ex sponsalibus, vel matrimonio rato. Ortum habet a jure Ecclesiastico *Can.* 11. *et seqq.* 27. *q.* 2. *c.* 3. 4. 8. *h. tit. cap. un. eod. in* 6. *etc.* quia publica honestas suadet, ut sponsus abstineat a nuptiis cum consanguineis sponsae, et haec cum consanguineis sponsi.

78. Q. XI. *In quibus casibus, et gradibus publica honestas dirimat matrimonium?* R. 1. Jure novo Trid. S. 24. *c.* 4. *de ref. matr.* publica ho-

nestas oritur ex sponsalibus validis, non vero ex quacumque causa invalidis: neque ultra primum gradum extenditur, v. g. Titius contraxit sponsalia cum Berta, adeoque matrimonium contrahere nequit cum ejus sorore, matre, aut filia, bene vero cum nepte, consobrina, avia etc. Hoc jure Trid. correctum est jus antiquum, quo publica honestas dirimens matrimonium oriebatur ex sponsalibus etiam invalidis, dummodo invalida non fuerint ex defectu consensus *c. un. h. t. in* 6. et extendebatur usque ad quartum gradum, sicut affinitas, *c.* 8. *de consag.* Porro ut impedimentum hoc horiatur ex sponsalibus, haec debent esse *pura*, et non conditionata, *certa*, non vero incerta; ut si quis duabus sororibus promittat matrimonium; tunc enim ante eventum conditionis, vel electionem unius ex pluribus, nullum est impedimentum, *cit. c. un. h. t. in* 6. Si sponsalia sint invalida ex causa fictionis, putat Sanchez, et alii locum esse huic impedimento, quia, cum fictio sit occulta, perseveret publica indecentia obstans matrimonio: sed Navar. Gobat, et alii contrarium probabilius tenent, quia Trid. generaliter dicit hoc impedimentum non oriri ex sponsalibus quocumque ex capite invalidis.

79. R. 2. Publica honestas ex matrimonio rato orta extenditur usque ad quartum gradum inclusive: ita declaravit S. Pius V. Const. incip. *Ad Romanum.* 1568. 1. *Jul.* nam Trid. loquitur solum de publica honestate, quatenus orta ex sponsalibus; ergo circa honestatem publicam ex matrimonio rato ortam servatur etiam hodie jus antiquum, cum non reperiatur mutatum. Insuper sicut olim, ita hodie locus est huic impedimento, etsi matrimonium ratum pure, et non conditionate initum, fuerit invalidum, v. g. ex causa consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis etc. dummodo non fuerit invalidum ex defectu consensus, v. g. propter metum, errorem personae, revocatum mandatum procuratori datum etc. *cit. c. un. h. t. in* 6. Ex qua generaliter textus videtur sequi hodie impedimentum hoc oriri ex matrimonio clandestino, cum non sit invalidum ex defectu consensus: licet oppositum probabiliter teneant Sanchez, Engl, et alii; quia talis contractus sine parocho, et testibus non habet figuram matrimonii, praesertim cum personae a Trid. inhabilitentur ad sic contrahendum, atque ita non videantur consentire.

80. R. 3. Impedimentum publicae honestatis est perpetuum, etiamsi sponsalia dissolvantur morte, vel mutuo consensu, *Can.* 11. *et seqq.* 27. *q.* 2. *c.* 8. *h. tit.* ita Sanchez, Laym. et communior DD. quam firmat declaratio S. Congr. 1658. *die* 6. *Julii* approbata ab Alex. VII. praecipiente id amplius in dubium non vocari, teste Fagn. et Gobat: nam impedimentum hoc oritur ex sponsalibus semel validis, ut docet Trid. *l. c.* sed talia fuerunt etiam illa, quae mutuo consensu dissolvuntur; neque ex ullo jure constat, quod dissolutis sponsalibus, vel matrimonio rato, etiam dissolvatur honestas publica inde nata; ergo. Oppositum docuerunt Gutier. Barbos, Engl. hic §. 6. *n.* 3. nixi

quadam declaratione S. Congr. sed huic declarationi, si tamen extitit, praeferenda est cit. declaratio Alex. VII. praesertim cum meliori jure, et ratione nitatur.

81. R. 4. Publica honestas non habet vim retroagendi, *c. un. h. t. in* 6. ut si Cajus ineat sponsalia valida cum Berta, et deinde matrimonium ratum contrahat cum Titia ejus sorore, ex hoc matrimonio invalido non oritur impedimentum honestatis, et cons. Bertam in uxorem ducere potest; at si Cajus cum Titia fornicatus est, neutram potest ducere: non Titiam propter impedimentum publicae honestatis ex primis sponsalibus ortum; non Bertam propter impedimentum affinitatis ortum ex copula fornicaria cum d. Titia. De ceteris impedimentis agetur in seqq. titulis.

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

Agitur de hac materia in 6. *h. t.* et in Decreto 30. *q.* 2. et examinatur hic impedimentum aetatis, seu aetas requisita ad sponsalia, et matrimonium, et quam necessarius sit consensus parentum ad matrimonium filiorumfamilias.

1. Q. I. *Quae aetas requiratur ad sponsalia:* R. 1. Regulariter septemnium completum, *c.* 4. 5. 13. *h. t. c. un. eod. in* 6. *et l.* 14. *ff. de sponsal.* nam jus non praesumit usum rationis citius adesse, nisi completo septemnio. Si tamen post septemnium non adesset usus rationis, sponsalia jure naturali ex defectu consensus liberi essent invalida: quia ista praesumptio juris in facto fundata cedit veritati. Porro cum versemur in materia obligatoria, probabilius septemnium computandum est mathematice de momento ad momentum *arg. l.* 3. §. 3. *ff. de minor.* ut non sit paritas ex *l.* 5. *ff. qui test. fac.* nam ibi ultima dies anni XIV. habetur pro completa; quia conditio testamenti merum favorem testatoris continet: econtra sponsalia plura secum gravamina trahunt.

2. R. 2. Valent sponsalia a minore septemnio inita, si malitia, seu potius prudentia suppleat aetatem, hoc est, si usus rationis acceleretur ante septemnium S. D. in 4. *d.* 27. *q.* 2. *a.* 2. S. Anton. Covar. Sanch. cum citt. contra Abb. Rof. Engl Schmier etc. nam talia sponsalia jure naturali valent, cum adsit consensus: jure autem positivo nullibi irritantur, sed potius supponuntur valida *c.* 3. *de sponsal.* ubi juvenis puellam nedum septemnem duxit, et inde contraxit impedimentum publicae honestatis; quod etiam jure veteri oriri non potuit, si sponsalia fuissent invalida ex defectu consensus. Ratio est, quia jus praescribit septemnium ex sola praesumptione facti, quod usus rationis citius non adsit; ergo si usus rationis acceleretur, praesumptio ista cedit veritati; et consequenter sponsalia valide contrahentur; sicut matrimonium ante legale tempus, si pubertas citius adveniat *c.* 9. *h. t.* unde JCtus *l.* 14. *ff. de sponsal.* ait: *In sponsalibus contrhaendis aetas*

contrahentium definita non est. Ex quibus explicantur posteriora verba, forsan a Triboniano addita, *si non sint minores, quam septem annis*: haec enim, uti et *c.* 4. 5. 13. *h. t.* disponunt praesumptive, quod ante septemnium non sit usus rationis. Nec frustra aetas ista praescribitur: nam qui asserit sponsalia ante septemnium inita fuisse valida, vel post septemnium invalida, probare debet illic adfuisse, et hic defuisse usum rationis. Econtra qui dicit sponsalia ante septemnium esse invalida, et post septemnium valida, propter praesumptionem juris relevatur ab onere probandi.

3. R. 3. Sponsalia impuberum ex beneficio juris non sunt firma; quia imbecillis est consensus eorum. Et I. si ambo impuberes contraxerunt sponsalia, durante impubertate, non possut ea solvere, ne haec facile, et temere contrahantur, et distrahantur: at si uterque simul, vel alter eorum citius ad annos pubertatis perveniat, statim uterque, vel alter, non spectata alterius pubertate, resilire potest a sponsalibus, *c.* 7. 8. *h. tit.* Si autem pubes factus statim (quod tempus mathematice definiri non potest) non resiliat, censetur saltem tacite priora sponsalia ratificare; ac proinde amplius variare non potest.

4. II. Si pubes cum impubere sponsalia contraxit, pubes resilire non potest; sed tenetur expectare alterum, donec ad annos pubertatis perveniat; qui si stare voluerit sponsalibus, efficaciter obligabit puberem ad matrimonium ineundum, *ibid.* nam privilegium resiliendi solis impuberibus, non puberibus a jure datur. In illo tamen casu, quo sponsalia propter reclamationem impuberis facti puberis resolvuntur, non cessat impedimentum honestatis publicae, utpote ex se perpetuum, *c.* 4. *h. t.* Probabile autem est, quod dissensus in impubertate factus, si continuetur in pubertate, sufficiat ad solvenda sponsalia: quia ut ita continuatus aequivalet novo dissensui in pubertate elicito.

5. III. Sponsalia jurata ab impuberibus inita, non possunt a puberibus alterius consensu contrario dissolvi, *c.* 10. *de sponsal.* ubi ratio datur, quia periculosum est contra suum venire juramentum, quod sine dispendio salutis servari potest. Notant tamen Perez, Laym. Reiff. et alii dispositionem istam procedere de impuberibus pubertati proximis: qui autem erant infantiae proximi communem possunt sequi regulam; quod sicut a sponsalibus, tanquam principali, ita etiam a juramento tanquam accessorio, resilire possint. At mutuo consensu ambo puberes sponsalia jurata dissolvere possunt, ut dictum *tit. praeced. n.* 26.

6. R. 4. Promissio matrimonii a pubere infanti facta, vim habet simplicis promissionis: ita ut pubes promissor resilire non possit, S. Ant. Decius, Sanchez etc. nam promissio infanti facta non requirit personalem acceptationem, sed ab ipso jure statim acceptatur *arg. l.* 5. *C. de emancip. liber.* Nec obstant aliqua exempla personarum illustrium in contrarium facta; quia juribus, non exemplis judi-

candum est. Quodsi infantes post septemnium promissionem acceptent, et repromittant, aut sponsalia antea invalide inita ratificent, adepto usu rationis, haec convalescunt, acsi post septemnium fuissent primo inita, Sanchez etc.

7. Q. II. *Quae sit aetas legitima ad matrimonium?* R. I. In masculo annus 14. et in faemina 12. quo tempore a jure praesumitur advenisse pubertas, seu aptitudo ad generandum, *c.* 6. 10. *et* 11. *h. t.* In faemina minor aetas requiritur, quia faemina, tanquam imperfectior, citius adolescit, seu fit viripotens, et apta ad actus conjugales.

8. II. Si malitia suppleat aetatem, hoc est, si aptitudo generandi praeveniat tempus a jure praescriptum, valet matrimonium ante illud contractum, *c.* 9. *h. t.* quia hic praesumptio cedit veritati, dummodo constet de tali habilitate. In dubio tempus istud mathematice computandum est: si vero post tempus legale contrahentes necdum sint habiles ad generandum, et contrahant, valet matrimonium; quia jus in hoc casu non requirit potentiam actu expeditam, sed aptitudinem generandi. Quod si mas in plena pubertate 18. annorum generare nequeat, praesumitur impedimentum perpetuum, ratione cujus, servatis servandis, matrimonium dissolvi potest. Ceterum impuberes, nisi eos excuset causa urgentissima, contrahendo peccant graviter, quia violant praeceptum Ecclesiae in re gravi: et ideo Nicol. I. *cap.* 2. *h. t.* dicit se districtius prohibere talia matrimonia.

9. III. Dispensare in aetate ad matrimonium potest solus Papa, cum Episcopi sint inferiores jure communi, nec reperiatur facultas eis concessa ad ita dispensandum. Dispensati vero, antequam fiant habiles ad generandum, cohabitare non debent propter periculum incontinentiae.

10. IV. Puella impubes desponsata viro, etsi traducta sit in domum ejus, pubes facta reclamare potest, et audiri debet; cum matrimonium praesumatur esse invalidum. Si tamen vir asserat, quod eam cognoverit, viro potius creditur affirmanti, et juranti, *Can.* 3. *si quis* 33. *q.* 1. nisi mulier contrarium probet: quo casu etiam sponsalia in impubertate facta resolvuntur.

11. V. Matrimonia impuberum praesumuntur vim habere sponsalium, et ex illis oritur impedimentum publicae honestatis, *c. un. fin.* §. *idem h. t. in* 6. nam si actus iste non valuit, ut debuit, valet saltem ut potuit; maxime si id ex circumstantiis colligatur. Cessat autem ista praesumptio, si impuberes nuptias solum, et non sponsalia contrahere voluerunt; cum actus agentium non operentur ultra intentionem eorum *arg. lib.* 19. *ff. de R. C.* Hodie in locis, in quibus Trid. viget, casus isti non sunt timendi, quia impuberibus parochus non assistet.

12. Q. III. *An matrimonia filiorumfam. sine consensu parentum inita sint valida?* R. 1. Affirm. de jure Can. ita definivit Trid. S. 24. *c.* 1. *pr. de ref. matr.* cui consonat jus antiquum *Can.* 2. *sufficiat.* 27. *q.* 2. *c.* 13. 14. 23. 25. *de sponsal. c.* 12. *de*

Regul. c. 7. *de raptor.* in quibus juribus ad valorem matrimonii requiritur solus consensus contrahentium, non vero parentum: nam liberi quoad spiritualia, et electionem status non substant patriae potestati: unde etiam sponsalia sine consensu patris inita regulariter sunt valida, excepto casu, quo matrimonium iniretur cum gravi offensa patris: tunc enim, cum obligarent ad aliquid illicite agendum, non essent valida. Neque pater talia sponsalia irritare potest, quia patriae potestati non praejudicant, S. D. 2. 2. *q.* 104. *a.* 5. *in corp.* His non obstant *Can.* 1. *aliter* 30. *q.* 1. *et Can.* 3. *cum seq.* 30. *q.* 5. *c.* 3. *qui matrim. accus. pr. In. de nuptiis l.* 2. 18. *ff. de rit. nupt.* nam jura civilia in hoc non curantur: Canones vero recte conciliantur cum aliis juribus, dicendo nuptias sine consensu patris non esse legitimas, aut justas quoad honestatem, et licitatem; quia regulariter sunt illicitae, quatenus filius, aut filia omittit, aut contemnit judicium paternum, in re tam gravi.

13. R. 2. Pater ad certum matrimonium cogens filium, aut filiam, per se graviter peccat: nam tollit plenam libertatem a jure concessam, est causa tristium eventuum ex matrimonio coacto consequentium: non tamen incurrit excommunicationem latam a Trid. S. 24. *c.* 9. *de ref. matr.* nam ibi sermo est tantum de dominis temporalibus, et magistratibus ad certa matrimonia cogentibus. Si tamen adsit urgentissima causa maxime boni publici, v. g. propter bonum pacis, licebit patri filium aut filiam compellere ad certas nuptias, cum in tali casu liberi teneantur patri obedire.

14. R. 3. Filius in contrahendo matrimonio nolens sequi consilium, aut praeceptum patris, non potest ideo exhaeredari: nam casus iste non numerantur in *Nov.* 115. *cap.* 3. An vero de jure statutario talis exhaeredatio, vel dotis negatio induci possit, dubitant DD. Negative subscribunt Abb. Sylv. Nav. Clar. Covar. Sanch. Gobat etc. Affirmant Bald. Sot. Laym. Zoes, Schmalz. et alii, quorum sententia videtur probabilis, saltem pro illo casu, quo nuptiae contrahuntur cum personis indignis, et vilibus, nam statutum istud cohonestatur ob utilitatem publicam, ne sanguis illustris commaculetur, discordiae, et scandala oriantur, ut reverentia liberorum erga parentes conservetur, abusus, et temeritas libertatis restringatur: et ita fertur practicari in Lusitania, Bavaria etc. Nec in hoc casu saecularis potestas disponit de rebus spiritualibus, sed praecise punit abusum libertatis, et contemptum parentum. At si liberi sine consensu parentum dignas suo statu ineant nuptias, judico tali poenae non esse locum: quia jure suo utentes, nullique injuriam facientes, non sunt puniendi: et aliunde libertas matrimonii talibus poenis non est coarctanda, *c.* 29. *de sponsal.*.

TITULUS III.

De Clandestina Desponsatione.

Agitur de hac materia in Decreto, *Can.* 4. *consanguineorum*, 3. *q.* 4. *et*

30. *q.* 5. *per tot.* in Trid. S. 24. *c.* 1. *de reform. matr.*

1. In *h. tit.* examinatur impedimentum *clandestinitatis*, quod oritur 1. Ex omissione publicarum denuntiationum. 2. Ex omissione publicae praesentiae parochi, et testium.

2. Q. I. *An matrimonio praemittendae sint denuntiationes publicae? R.* 1. Affirmative ex Conc. Later. *c. fin. pr. h. t.* cui inhaeret Trid. S. 24. *c.* 1. *de ref. matr.* nam Episcopi, et parochi est curare, ut honeste, et sine impedimentis matrimonia contrahantur: ad hunc vero finem potissimum inventae sunt denuntiationes publicae, ut si quis de populo impedimentum novit inter sponsos, illud intra praefixum terminum manifestet coram parocho. Porro praeceptum eas faciendi cum sit grave, concernens reverentiam Sacramenti, regulariter obligat sub mortali; non tamen est irritativum, ut saepius declaravit S. C. quia decretum irritans in *citat. Trid.* afficit posteriorem dispositionem de praesentia parochi, et testium, non vero priorem de facendis proclamationibus: neque contrarium elicitur ex ablativo: *denuntiationibus factis*: siquidem ablativus iste significat conditionem accidentalem de praecepto, non vero substantialem de necessitate ad valorem matrimonii.

3. R. 2. Denuntiationes faciendae sunt tribus diebus festis continuis in Ecclesia inter Missarum solemnia, *cap. fin. pr. h. t.* Trid. *l. c.* nam tali tempore, et loco frequentior populus convenit. Ob quam rationem satisfieret Tridentino, si die non festo conveniret magnus populus, v. g. ad concionem, vel processionem, et coram illo fierent denuntiationes: item si parochus uno, alterove festo intermedio omitteret denuntiationes, quia continuitas ista moraliter est intelligenda, ne nimium temporis intervallum inter has denuntiationes intercedat.

4. R. 3. Denuntiationes faciendae sunt a proprio parocho sponsorum, licet committi possint alteri, sicut alicubi fieri solent per laicos aedituos: nam Trid. talem commissionem non prohibet. Si sponsi sunt actu diversarum parochiarum, denuntiationes faciendae sunt in utraque parochia; quia sic facilius impedimenta deteguntur. 2. Si sponsi transtulerunt domicilium, circa denuntiationes servanda sunt in primis statuta cujusque dioecesis; ut vero menti Conciliorum satisfiat, discrimen adhibendum est: et quidem si sponsi noti sunt in loco contrahendi matrimonii, sufficit ibi fieri denuntiationes; si vero sint ignoti ambo, vel alter eorum, denuntiationes fieri debent non tantum in nova parochia, sed etiam in priori parochia, ut ita facilius innotescant impedimenta, de quibus parochi inquirere debent ex praecepto Conc. Lateranensis, cui inhaeret Trid. *l. c.* licet solum meminerit denuntiationum in propria parochia faciendarum. Notat tamen P. Reiff. et alii, quod, si sponsi a loco nativitatis absint per quinque, vel sex annos, non sint in eo denuntiandi, sed in loco domicilii, vel quasi-domicilii, sicut opifices, famuli etc. nisi specialis ratio aliud suadeat. Expediet autem, si tali casu parochus exigat juramentum

ad cautelam, quod nullis sponsalibus, vel matrimonio ligentur.

5. Q. II. *Quid juris circa deferenda impedimenta?* R. 1. Populus sub gravi obligatione tenetur manifestare impedimenta latentia; cum omne jus praecipiat avertere peccatum, et irreverentiam Sacramenti. Prius tamen ex lege charitatis monendi sunt sponsi de impedimento; et si monitio non prodest, necesse erit manifestare parocho impedimentum. 2. Cessat obligatio manifestandi, si exinde grave damnum denuntiatori immineat, vel timeatur grave apud alios scandalum; vel denuntiatio credatur non profutura, sed potius bona fide contrahentibus obfutura; vel si sciatur dispensationem pro foro interno esse obtentam etc. Per hoc tamen quis non excusatur a denuntiando, quod sub secreto impedimentum cognoverit, quia secreto praevalet reverentia Sacramenti; imo ipsi contrahentes ab Ordinario interrogati, tenentur fateri impedimentum, vel a nuptiis abstinere: etenim quisque tenetur in conscientia delictum proprium manifestare, quando agitur de vitando peccato. 3. Si parochus extra confessionem certo novit impedimentum, tenetur illud, sicut quiscumque alius, denuntiare Ordinario; nec potest assistere sponsis matrimonium etiam publice petentibus. At si impedimentum novit tantum ex confessione, debet monere poenitentem, ut a nuptiis abstineat; secus nolentem, utpote indispositum, non absolvet. Si tamen publice petat matrimonium, tenetur ei assistere, quia scientia sacramentalis ad actus exteriores non porrigitur, nec ea uti licet *c.* 2. *de off. Ord.* 4. Si Episcopus, vel parochus sciunt impetratam esse dispensationem pro foro interno, dissimulare possunt, et sponsos copulare: secus vero si quis alius impedimentum denuntiet, quia dispensatio ista non porrigitur ad hunc casum. 5. Delato impedimento, officium parochi est interdicere matrimonium, non tamen de illo cognoscere, sed cognitio ista spectat ad Episcopum *c. fin. pr. et §. fin. h. t.* licet sit tantum impedimentum impediens: Ordinarius vero, si saltem semiplene probetur impedimentum, prohibebit nuptias; quia ad avertendum peccatum sufficit semiplena probatio, licet ad dissolutionem matrimonii, utpote negotium valde arduum, plena probatio requiratur, *cap. fin. in fin. pr. h. tit.* 6. Si nullum impedimentum appareat, sponsi obligantur quantocyus matrimonium contrahere: si vero illud differant ultra tres, vel quatuor menses, novae denuntiationes faciendae sunt, ut fertur declarasse Sac. Cong. teste Rebello, quia intra tantum tempus facile novum impedimentum oriri potuit. Quodsi autem sponsi sine denuntiationibus contraxerunt, istae supplendae sunt post matrimonim ante ejus consummationem, Trid. *l. cit.* nisi Ordinarius ex justa causa tales denuntiationes remiserit.

6. Q. III. *Quis, et ex qua causa dispensare possit in denuntiationibus?* R. 1. Jure novo Trid. *l. c.* Ordinarius, uti est Episcopus proprius, Legatus apostolicus in sua provincia, praelatus plenissime exemptus cum clero, et populo, capitulum, sede Episcop. vacan-

te: et probabilius etiam Vicarius generalis Episcopi, cum et iste in materia sibi accommoda veniat nomine Ordinarii; idque praxi, et usu confirmatur. Parochus e contra, cum nomine *Ordinarii* non veniat, regulariter in denuntiationibus dispensare nequit, nisi quantum ei permittit consuetudo in casu necessitatis, qui moram non patitur recurrendi ad Episcopum; ut si concubinarius in articulo mortis vellet contrahere cum concubina etc. quod procedit etiam in casu, quo Episcopus ex obligatione officii sui tenetur dispensare, quia nullo jure constat, in tali casu facultatem dispensandi devolvi ad parochum.

7. R. 2. Ordinarius facultatem dispensandi potest alteri delegare: nam id nullo jure probibetur; imo Ordinario licet generaliter omnes causas matrimoniales committere; ergo et facultatem in denuntiationibus dispensandi. Nec verum est cum Host. Covarruv. Sanch. etc. quod Concilium ad hanc dispensationem eligat industriam personae Episcopi, ideoque eam delegare nequeat: nam industria personae non censetur electa, quando negotium a jure committitur prudentiae personae incognitae, et indeterminatae, nisi expresse aliud statuatur.

8. R. 3. Justae causae dispensandi in denuntiationibus sunt: 1. Probabilis timor de malitiose impediendo matrimonio, si denuntiationes praemitterentur. 2. Scandalum publicum; ut si concubinarius velit ducere concubinam, quae publice existimatur ejus esse uxor. 3. Repentinus casus; ut si statim proficiscendum sit ad bellum, vel si copulandi sint concubinarii, ne a judice comprehendantur. 4. Casus revalidandi matrimonii antea publice in facie Ecclesiae contracti. 5. Qualitas personae, ut si Reges, et alii proceres velint contrahere, quia eorum matrimonia non solent denuntiari. Similiter etiam ob ludibrium evitandum remitti solent denuntiationes seni volenti contrahere cum juvencula. 6. Si instet tempus Adventus, vel Quadragesimae, praemissa una denuntiatione, reliquae omitti possunt. 7. Denique quaecumque notabilis commoditas, sive spiritualis, sive corporalis, vel incommoditas evitanda.

9. R. 4. Judicare de justitia causae est Ordinarii, qui, antequam dispenset, summarie, et extrajudicialiter cognoscet, an causa sit justá dispensandi: nam Trid. totum boc committit prudentiae, et conscientiae Episcopi; et cons. necessario non requirit probationes judiciales, sed nudam, et planam cognitionem, etiam extrajudicialem. Et quamvis Ordinarius, stante justa causa, non teneatur ex rigore justitiae dispensare, cum dispensatio sit gratiae, et non necessitatis *Can.* 15. *in fin.* 1. *q.* 7. *c.* 14. *de elect.* ibi: *possit Ordinarius gratiam dispensationis facere*; tamen quando adest causa boni communis, vel notabilis commoditatis in bonis animae, corporis, aut fortunae, obligatur Ordinarius vi officii sui, quo tenetur studere bono subditorum, dispensationem impertiri; alioquin potestas ista non esset ad aedificationem. Idem argumentum currit in dispensatione aliorum generum, et materiarum.

In Constit. Bened. XIV, Satis vobis 17. *Novemb.* 1741. *circa matrimonia contrahenda, quae vocantur conscientiae, praecipitur. I. Ut huiusmodi matrimonia contrahenda cum denuntiationum dispensatione celebrentur coram parocho alterius ex contrahentibus: nec sine gravi causa adhibeatur alius sacerdos: et tunc a solo Episcopo deputandus. II. Ut documenta sic celebrati matrimonii, statim a parocho, vel alio sacerdote, ut supra deputato, ad Episcopum transmittantur, transcribanturque in libro distincto ab altero, in quo adnotantur matrimonia publice contracta, in Episcopali cancellaria sigillis obsignato asservando, et nunquam aperiendo, nisi de licentia Episcopi: documenta autem a parocho transmissa, vel sacerdote, qui illius vices gessit, serventur in secretiori loco penes ipsum Episcopum. III. Ut proles inde suscepta baptizetur in Ecclesia, in qua aliis baptismus indistincte confertur, denuntieturque Episcopo intra triginta dies a nativitate dictae prolis numerandos, vel per parentes, vel per litteras eorum charactere exaratas, vel per aliam personam ab ipsis designatam, ac ejusdem prolis, et utriusque parentis vera nomina in libro adnotentur distincto ab altero matrimoniorum, eodem modo, quo hic, custodiendo. IV. Ut conjuges aperte moneantur a parocho, vel sacerdote, ut supra deputando, harum binarum conditionum adimplendarum pacto eis permitti secreti matrimonii celebrationem sub poena evulgationis matrimonii per Episcopum faciendae, licet hoc contractum sit data per eumdem Episcopum secreti fide.*

10. Q. IV. *An matrimonia clandestina, sine parocho, et testibus praesentibus sint invalida?* R. Affirmative in locis, ubi viget decretum Trid. *cit. sess.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.* ibi: *Qui aliter, quam praesente parocho, et duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit: et hujusmodi contractus irritos, et nullos esse decernit.* Quo decreto correctum est jus antiquum, juxta quod matrimonia clandestina erant valida *c.* 2. *h. t.* semper tamen graviter illicita, ut testatur Trid. *cit. c.* 1. *pr.* ex *Can.* 1. *et seqq.* 30. *q.* 5. Rationes gravissimas, ob quas matrimonia clandestina irritata sunt, insinuat Trid. *l. c.* uti sunt gravia peccata, pluralitas conjugum, et continuatio adulteriorum; dum aliqui, relicta uxore clandestine ducta, cum alia palam contraxerunt, et cum ea in perpetuo adulterio vixerunt etc. Et quia hoc decretum irritans fundatur in praesumptione periculi universalis, sequitur illud non cessare, etsi per accidens in uno, vel altero casu cessent ista mala, et matrimonium non negetur.

11. R. 2. Decretum hoc Trid. in nulla alia parochia obligat, nisi in qua publicatum, et usu receptum est, Trid. *cit. c.* 1. *in fin.* Unde 1. Non stringit fideles in Anglia, Scotia, Hibernia, Suecia, Dania, Saxonia, Brussia etc. quia ob haeresim regnantem in his locis non est publicatum. Et similiter non

stringit fideles inter Turcas, et alios infideles commorantes, cum ibi publicatum non sit. 2. Haeretici in locis, in quibus Trid. publicatum est, ligantur hoc decreto per se, et regulariter, cum rebelles subditi non eximantur ab observatione legum, nisi decretum hoc contraria consuetudine abrogatum sit. 3. Fideles commorantes, v. g. in Hollandia, et aliis provinciis confaederatis, ubi Trid. publicatum est, si nullum habere possint sacerdotem catholicum, videntur valide coram duobus, vel tribus testibus contrahere matrimonia; tum quia pia mater Ecclesia videtur condescendere ad eorum valorem; tum quia in talibus locis decretum Trid. moraliter impossibile est observari: pastor tamen haereticus non est adhibendus, ne ut talis recognoscatur a catholicis.

Benedictus XIV. per organum sacrae Cong. Conc. coram se habitae die 13. Maji 1741. generali decreto a se confirmato die 4. Novemb. ejusdem anni per extensum relato in ejus Bullario tom. 1. pag. 87. declaravit. I. Matrimonia contracta, et contrahenda sive ab haereticis inter se, sive a catholicis cum haereticis, aut catholicus haereticam faeminam ducat, aut catholica haeretico nubat, in faederatorum Ordinum Belgii provinciis valida esse, etiam si in iis celebrandis non servata fuerit forma a Tridentino praescripta; ita ut, si contingat utrumque conjugem ad catholicae Ecclesiae sinum se recipere, non opus sit eos coram parocho catholico consensum renovare: sin autem unus tantum sive maritus, sive uxor convertatur, neuter ad alias nuptias transire potest, quamdiu alter vivit. II. Similia matrimonia itidem valida esse, etiam contracta extra fines dominii eorumdem faederatorum Ordinum ab iis, qui addicti sunt militaribus copiis, quae ab eisdem faederatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas, muniendasque arces conterminas; dummodo uterque conjux ad easdem copias pertineat. III. Hujusmodi declarationem complecti etiam matrimonia contracta in civitate Mosae trajectensis, quamvis non jure dominii, sed oppignorationis tantum a republica faederatorum Ordinum possessa.

Nota tamen ex epistola decretali ejusdem Pontificis ad Paulum Carmelitam excalceatum in iisdem provinciis missionarium - Redditae sunt, *sub die 17. Sept. 1746. tom. 3. hujusmodi declarationem non suffragari sponsis utriusque catholicis ibidem degentibus, si coram civili magistratu, aut haeretico ministro consensum in matrimonium de praesenti declaraverint, nec illud ad formam Tridentini cotraxerint, aut post contractum more haereticorum consensum renovaverint.*

12. R. 3. In casu, quo revalidatur matrimonium ob impedimentum publicum, necessaria est praesentia parochi, et testium: nam alias non erit matrimonium firmum, et probabile in facie Ecclesiae. At si impedimentum est occultum, non est necessaria talis praesentia, ut declaravit S. Pius V. quam declarationem sequitur S. Poe-

nitentiaria, et communis praxis: nam Tridentino satisfit per hoc, quod antea matrimonium contractum sit in facie Ecclesiae, adeoque probari possit; ita ut revalidatio retrotrahatur ad tempus, quo praesentia parochi, et testium fuit adhibita. Nec obstat, quod Clem. VIII. feratur dispensasse, ut revalidatio fieret sine parocho, et testibus: nam dispensatio ista vel fuit ad majorem cautelam et securitatem; vel necessaria fuit, ex eo quia impedimentum in foro externo fuit probabile, Schmalz. a *n.* 119.

13. R. 4. Episcopus contra decretum Trid. non potest dispensare, ut matrimonium clandestinum valeat: nam talis potestas ei non conceditur, maxime cum ipsi contrahentes reddantur omnino inhabiles ad sic contrahendum. Neque in casibus, in quibus ante Trident. matrimonia clandestina erant licita, hodie post Trid. sunt valida; quia casus isti non reperiuntur excepti a decreto irritante: uti sunt, periculum mortis, grave malum ex publico matrimonio secuturum, malitiosa impeditio matrimonii, periculum amittendae opportunitatis illud contrahendi, et revalidatio illius publice contracti, si impedimentum fiat notorium.

14. R. 5. Fideles transeuntes ex loco, ubi Trid. non observatur, ad locum ubi observatur, tenentur servare formam Tridentini: nam ratione contractus sortiuntur forum *c. fin. de foro compet.* ergo ut valide contrahant, tenentur servare formam substantialem praescriptam matrimonio in tali loco contrahendo. At si ex loco, ubi Trid. observatur, veniant ad locum, ubi non observatur, animo ibi figendi domicilium, valide contrahunt matrimonium clandestinum.

Quod verum est, etiamsi ibi figant domicilium solo animo, ut sine parocho et testibus contrahant, si hoc vere transferatur, ut ex infra cit. decreto.

Quod speculative loquendo, verum est etiam in illo casu, quo data opera se conferunt ad illum locum contrahendi matrimonii clandestini causa: quia utentes jure suo, nihil faciunt in fraudem legis. Sed hodie contrarium est tenendum ex decreto Cong. Conc. *an.* 1627. 14. *Aug.* (*relato etiam a Bened. XIV. Inst. Ecclesiast.* 33.) quod approbavit Urban. VIII. idemque recepit Archiep. Coloniensis.

Ubi insuper declarantur invalide contrahere, si per dictum locum transeuntes, etiam sine fraude contrahant, quoties adhuc retinent domicilium in loco, ubi Tridentinum quoad hoc punctum promulgatum est.

15. R. 6. Matrimonia clandestina non valent per se in vim sponsalium: ita Sanch. Barbos. Fagn. et alii contra Laym. Coninck. etc. nam talis contractus est absolute irritatus; ergo nec valet in vim sponsalium, nisi alia esset intentio contrahentium. Hinc S. Congr. teste Joan. Gallemart. respondit Episcopo patavino, matrimonium clandestinum non resolvi in sponsalia. Nec obstat *cap. unic.* §. *idem de despons. impub.* nam jus praesumit matrimonia impuberum valere, saltem ut sponsalia: quae praesumptio non stat in matrimonio clandestino, ne scil. actus

agentium operentur ultra intentionem eorum.

16. Q. V. *Qualis debeat esse parochus assistens matrimonio?* R. 1. Debet esse parochus proprius domicilii, vel quasi-domicilii, ratione cujus fit aliquis parochianus: nam aliae qualitates a Trid. *S.* 24. *c.* 1. *de refor. matr.* non requiruntur in parocho. Nomine parochi veniunt etiam illi, qui cumulativam potestatem habent cum parocho: ut Episcopus, Legatus apostolicus, Papa, Cardinales in Ecclesiis suorum titulorum, capitulum, Sede vacante: item illi, qui vices parochi agunt, ut Vicarii perpetui, et temporales. Unde 1. in parocho non requiritur qualitas sacerdotii; quia sine hac est verus parochus, et assistere potest; cum assistentia non sit actus Ordinis, sed testimonii. Nec obstant verba *cit. Trid. vel alio sacerdote*, nam particula *alius* non semper est repetitiva similium, sed quandoque dissimilium, prout subjecta materia patitur; sicut *Luc.* 23. *ducebantur autem et alii duo nequam cum eo.* 2. Parochus suspensus, vel excommunicatus, etiam non toleratus, valide assistit matrimonio, quia adhuc est parochus; cum censurae istae non tollant titulum parochiae, neque inficiant talem assistentiam; cum ista nec sit actus jurisdictionis, nec actus officii sub censuram cadens, nec actus testimonii specialiter qualificati; eo quod testes etiam infames recipiantur ad probationem matrimonii. 3. Parochus, cui ordinarius specialiter prohibuit assistere matrimonio, licet assistendo graviter peccet contra praeceptum superioris, valide tamen assistit: quia per hanc prohibitionem non desinit esse proprius parochus: ac proinde locus est regulae: *multa fieri prohibentur etc.* Ex quo patet disparitas ad *c.* 46. *de elect.* quia suspensio privat voce activa, et passiva: et cons. inficit electionem: e contra dicta prohibitio non privat titulo parochiae. Multo minus validae assistentiae obstat vita criminosa parochi, vel occultus defectus tituli; dummodo ex errore communi habeatur pro parocho, ut alias saepe dictum ex *l. Barbarius* 3. *ff. de offic. Praetor.*

17. R. 2. Parochus, licet excommunicatus, potest delegare facultatem assistendi matrimonio; non tamen alii, quam sacerdoti sive seculari, sive regulari ex Trid. *loc. cit.* ubi in delegato requirit qualitatem sacerdotii ibi: *vel alio sacerdote:* secus sine hac commissione, et qualitate sacerdotii invalida est assistentia ob decretum irritans ibi subnexum.

Sacerdos a proprio parocho ad hoc delegatus potest assistere matrimonio nedum intra delegantis parochiam, sed etiam extra propriam dioecesim; et multo magis delegatus ab Episcopo, ut probat Fagnan. hoc eod tit. cap. Quod nobis *num.* 33. *et seqq. non posset autem assistere cum consuetis solemnitatibus, nec sponsos benedicere sine consensu parochi, intra cujus parochiam contraheretur matrimonium: cum tunc exerceret jurisdictionem in alieno territorio. Reiff. h. tit.* §. 2. *num.* 67.

Venit autem in generali commissione ad sacramenta administranda etiam fa-

cultas assistendi matrimoniis; ut com. cum praxi tenet contra Henriq. Sanch. etc. nam licet parochus proprie non administret sacramentum matrimonii; vulgari tamen, et abusivo modo dicitur administrare, quatenus praesentiam praestat huic sacramento; ergo si vicario alicui generaliter committat sacramentorum administrationem, censetur includere etiam assistentiam matrimonii: si v. gr. inter duos parochos, vel capellanos bellicos est generalis conventio, aut consuetudo, ut alter alterius absentis vices suppleat in actibus parochialibus, valide alter loco alterius assistit matrimonio: cum talis commissio generalis non prohibeatur a Trid.

18. R. 3. Licentia praesumpta de futuro non sufficit ad valide assistendum; bene vero praesumpta, seu tacita de praesenti, dum parochus est praesens, videt, et non contradicit ei, qui vult assistere: ita com. *Ratio* 1. quia licentia praesumpta de futuro, non est actu licentia, quam requirit Trid. sed tantum esset, si parochus adesset, ergo. Neque locum hic habet ratihabitio ex *reg.* 10. *in* 6. quia valor matrimonii non pendet ex solo mandato parochi, sed etiam ex consensu partium, qui sine actuali licentia parochi non est legitimus. *Ratio* 2.[di] est ex *reg.* 43. *qui tacet in* 6. quia tacens tunc habetur pro consentiente, etiam in odiosis, dum facile posset, et deberet contradicere, et non contradicit: sed in dato casu parochus facile posset, et deberet contradicere; ergo. 2. Si licentia, conscio sacerdote, petita est, is valide assistit matrimonio; dummodo licentia prius sit data, licet nuncio in via existente necdum sit intimata: nam talis licentia censetur statim accepta a momento concessionis. Hoc tamen modo illicite agit sacerdos; quia sacramentum exponit periculo invaliditatis, casu, quo licentia est denegata, vel posterius concessa. Si autem sacerdote inscio, licentia data est, donec intimetur, non est valida assistentia; quia non censetur acceptata. 3. Ordinarii licentia, ut sacerdos assistat copulationi Titii cum certa persona, non sufficit ad assistendum contrahenti cum alia persona, cui Ordinarius interdixit matrimonium; quia iste casus specialis non venit in generali commissione ex *reg.* 81. *in* 6. at si dedit licentiam, ut assistat, praemissis denuntiationibus, his omissis, valide assistit; quia concessio ista censetur conformis juri, juxta quod matrimonium, omissis denuntiationibus celebratum, est validum. 4. Licentia metu extorta valet, cum nullibi irritetur, sicut irritatur concessio jurisdictionis metu facta *l.* 2. *ff. de judic.* Dolus, nisi sit in causa finali, non vitiat licentiam; quia causa finalis vera, licet impulsiva sit falsa, sufficit ad validam impetrationem. 5. Revocatio licentiae non prius sortitur effectum, donec ab Ordinario per se, vel per litteras, aut nuntium sit intimata commissario, licet is aliunde sciverit esse revocatam: ita Sanchez, et alii ex *lib.* 17. *ff. de off. praesid.* nam licentia data est voluntate parochi, et accepta voluntate commissarii; ergo etiam utriusque voluntate dissolvi debet, scil. per intimationem ab Ordinario, seu Parocho factam.

Nec obstat paritas a delegato, cujus jurisdictio, re integra, expirat morte delegantis *c.* 20. *de off. Deleg.* quia delegatus non potest agere in virtute delegantis, utpote mortui; at in nostro casu commissarius tamdiu censetur agere in virtute parochi, donec revocatio mandati ei intimetur; quod etiam accidit in procuratore *c.* 15. *de procur.*

19. R. 4. Si sponsi actu sint diversarum parochiarum, valide assistit parochus, sive sponsae, sive sponsi: ita fertur declarasse S. Cong. nam propter unitatem hujus Sacramenti parochus unius sponsi fit parochus etiam alterius. I. Quoad licentiam attendi debet consuetudo dioecesium, juxta quam in plerisque locis copulatio spectat ad parochum sponsae. II. Sponsus aequaliter habitans per annum in duplici domicilio, contrahere potest coram alterutro parocho; licet conveniens sit, ut contrahens in hyeme, adhibeat parochum hyemalis domicilii; et e contra. Principes, et alii magnates coram parocho sui palatii contrahere debent. III. Vagi regulariter contrahunt coram parocho loci, in quo tempore contractus versantur, quia in eo sortiuntur forum: licet Sanchez dicat probabile, quod vagi, vel saltem si unus sit vagus, eligere sibi possint parochum. Circa matrimonia vagorum observandum est praeceptum Trid. *Sess.* 24. *cap.* 7. *de reform. Matrim.* ut scil. nullus parochus eorum matrimoniis assistat, nisi prius facta diligenti inquisitione de ipsorum statu, et habilitate, re tota delata ad Ordinarium, atque ab eo obtenta licentia. Quod sane sit propter evitandum periculum animarum, ne uxores uxoribus superinducantur, prolibus noceatur, et alia mala perpetrentur. Idem dic de matrimonio forensium, seu peregrinorum, qui alibi domicilium habent. IV. Milites in castris contrahunt coram Curione, seu Capellano castrensi, si is a Papa, vel Ordinario loci approbatus sit ad curam animarum; et si facultas Curionis extendat se etiam ad praesidia, potestas ista est non privativa, sed cumulativa cum potestate parochi, sac. Congreg. in una Belgii 1683. 29. *Maji*. Si vero Capellanus bellicus non sit approbatus ad curam animarum, milites contrahere debent coram parocho loci, in quo existunt; cum iste sit proprius eorum parochus. Ceterum approbatio ab Episcopo unius dioecesis non extendit se ad aliam dioecesim: et ideo non sufficit ad valide assistendum matrimonio militum, ad aliam dioecesim discedentium.

Ex decretis Cong. Conc. relatis a Bened. XIV. Instit. Eccl. 55. *rite contrahere possunt matrimonium coram parocho loci, intra cujus parochia limites degunt* 1. *praetor, judex, medicus temporalis, professor alicujus facultatis, discipuli, et famuli, licet exteri: circa quod punctum vide regulam ab Auctore allatam lib. II. tit.* 2. *de foro comp. n.* 11. *et seq.* 2. *Carceribus detenti, dummodo non detineantur pro custodia tantum. videlicet donec eorum causa judicis sententia cognoscatur.* 3. *Puellae expositae in hospitio spuriorum detentae.* 4. *Puellae, quae in aliis hospitiis, seu conservatoriis servantur, et eorum-*

dem proventibus aluntur, licet per breve tempus discedant suos domesticos invisurae. Puellae vero, quae data fide, et viro jam destinatae per consanguineos invitae monasteriis detinentur, ex generalibus decretis Congreg. Episc. et Regul. cit. Instit relatis, extrahi debent ab iisdem monasteriis, licet Ordinario minime subjectis, ut contrahere possint coram Parocho, cujus ditioni paterna aedes adjecta judicabitur. Quod si difficile sit ad extractionem devenire, illaeque in alia parochia domicilium non habeant, tunc matrimonium contrahent coram parocho, intra cujus parochiam situm est monasterium: si vero proprium domicilium habeant, coram hujusmodi domicilii parocho contrahent, ut probat idem Benedictus loc. cit.

Quis autem debeat assistere matrimonio, quod aliquando incundum est ab iis, qui in xenodochiis in gravi vitae periculo versantur, ut animae saluti prospiciant, an scilicet xenodochii capellanus, vel parochus, in cujus ditione illud situm est, magna est contentio inter DD. ideoque standum erit in tali casu declarationi, seu deputationi Ordinarii, ut ibidem sentit idem Pontifex. Verum tunc monendus erit aegrotus, ne sanitati restitutus ad uxorem accedat, donec paruerit iis, quae a S. Officio praescribuntur circa juramentum ab eo praestandum de sua libera conditione, ceterisque impedimentis, juxta instructionem d. Tribunalis relatam a Corrado in praxi dispensat. lib. 7. c. 6. n. 25. si temporis spatium non suppetat ea uti, antequam matrimonium sive intra, sive extra praefata xenodochia contrahatur.

Ceterum ex aliis decretis Cong. Conc. cit. Inst. relat. parochus loci, ubi quis degit rusticationis, recreationis, vel negotiorum causa: seu ad quem quis se transfert solo animo contrahendi matrimonium, non autem contrahendi domicilium, non est proprius quoad ipsum matrimonium.

20. Q. VI. *Quot, et quales esse debeant testes matrimonio intercessentes?* R. Saltem duo; in quibus tamen nulla specialis qualitas requiritur, sed sufficiunt qualitates de jure naturali requisitae, scil. usus rationis, et plena advertentia ad id, quod agitur inter sponsos: ita colligitur ex Trid. S. 24. c. 1. *de refor. matr.* ibi: *duobus, vel tribus testibus:* ubi pro testibus nulla specialis qualitas exprimitur; ergo nec nos illam requirere debemus, ne magis in hac materia correctoria recedamus a Jure naturali. Ratio congrua est, quia favor matrimonii exposcit testes etiam minus habiles, uti sunt faeminae, minores, infames *arg. c. 6. de haeret. in* 6. ne praecludatur via contrahendis matrimoniis; maxime cum minor idoneitas testium regulariter adjuvetur per excellens testimonium parochi. Unde in hoc contractu cessat Edictum prohibitorium de testibus *l. 1. et seqq. ff. de test. Can. 2. placuit 4. q. 3. c. 28. de sponsal.* His non obstat *c. 1. de consang.* nam ibi non agitur de contrahendo, sed dissolvendo matrimonio: quae dissolutio, ne fiat cum irreverentia tanti Sacramenti, exigit testes omni exceptione majores.

21. Q. VII. *Qualis, et in quo loco debeat esse praesentia parochi, et testium?* R. 1. Praesentia ista non debet esse mere *physica*, sicut est dormientium, ebriorum; sed *moralis*, ut testes adsint modo humano, et intelligant, quid agatur, non mere *casualis* sine advertentia; si tamen testes, qui casu advenerunt, admoneantur a sponsis, ut attendant contractui celebrando, sufficit eorum testimonium, cum per eos probari possit matrimonium: ita saepius decidit S. Congreg. Ob eandem rationem sufficit praesentia parochi, et testium vi, aut dolo extorta, ut com. tenet contra Seguram, et saepius declaravit S. Congr. nam hoc modo, cum probari possit matrimonium, obtinetur principalis finis Tridentini; et aliunde *voluntaria* praesentia nullibi a Jure requiritur, ad valorem matrimonii. Huc valet illud JCti *lib.* 209. *ff. de V. S. scire, non etiam velle is debet, cum eo invito recte fit. Dices:* Ad auctoritatem praestandam requiritur praesentia moralis secundum intellectum, et voluntatem; puta, ut quis sciat, et velit contractum fieri *lib.* 1. *in fin. ff. de auct. tut.* sed parochus nomine Ecclesiae debet praestare auctoritatem matrimonio, et sponsos copulare per verba: *ego vos conjungo*, *etc.* ergo. R. Dist. min. debet praestare de ritu accidentali Conc. m. de ritu substantiali ad valorem matrimonii requisito, N. m. Auctoritas parochi est solum ritus accidentalis; et cons. sciente, et invito parocho, valide contrahitur matrimonium, non tamen licite; quia parocho coacto injuria, et praecepto Ecclesiae contemptus infertur: ac proinde ita contrahendo, graviter peccatur. Similiter parochus, si data opera omittat consueta verba copulationis, videtur graviter peccare, cum talis omissio adversetur gravi praecepto; licet Sanch. Gonz. et alii dicant non excedere veniale; quia verba ista nec sunt de forma Sacramenti, nec de ritu magni momenti.

22. R. 2. Matrimonium regulariter celebrandum est in Ecclesia propriae parochiae, ut habet com. praxis. Potest tamen parochus proprius extra fines suae parochiae, imo et dioecesis assistere matrimonio suorum parochianorum; quia talis assistentia nec est actus jurisdictionis contentiosae, nec per se exigit actum Ordinis, sicut benedictio nuptiarum, neque locum a Trid. habet determinatum. Si tamen Parochus solemniter vult assistere matrimonio in aliena Parochia, opus habet licentia parochi loci, ne functiones eorum perturbentur. Ex causa aliqua potest parochus matrimonio assistere in oratorio, vel domo privata; ut si sponsus, vel sponsa aegretet etc. Haec eadem proportionaliter observat commissarius, cui parochus licentiam dedit assistendi.

23. Q. VIII. *Quomodo probetur valor matrimonii?* R. 1. De jure Trident. probatur ex testimonio parochi, et testium, uti etiam ex libro parochiali; quia parochus in annotandis matrimoniis constituitur a citat. Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de ref. matr.* instar notarii publici. 2. De jure veteri matrimonium probandum est ab eo, qui asserit esse contractum, quia asserentis est probare ex *l.* 2. *ff. de prob.*

ex qua regula suppletur textus *c.* 1. *h. t.* ibi: *Viro incumbit probatio*, puta asserenti, vel mulieri asserenti. Si uterque neget, non sunt cogendi ad matrimonium: si vero uterque affirmet matrimonium esse clandestine contractum, eis credendum est *c.* 2. *h. t.* Porro matrimonium clandestinum, postquam ex judicio Ecclesiae publicatum est, habetur pro valido, ac si ab initio in facie Ecclesiae contractum fuisset, *c.* 2. *in fin. h. t.* De legitimitate filiorum agetur *tit.* 17. et de benedictione nuptiarum *tit. fin.*

24. Q. IX. *Quae sint poenae clandestine contrahentium, vel matrimonio assistentium?* R. 1. Contrahentes matrimonium sine denunciationibus sequentes incurrunt poenas: 1. Si tale matrimonium est invalidum ex quocumque impedimento dirimente, sive illud sponsi sciverint, sive non, proles ex illo genitae sunt illegitimae, *c. fin.* §. *si quis h. t.* nam ita contrahentes praesumuntur habere malam fidem, et scientiam latentis impedimenti. *Nec obstat*, quod *cit. c. fin.* mentio fiat tantum consanguinitatis, affinitatis, vel alterius agnationis; nam de aliis impedimentis eadem est ratio, et gradus probibiti ponuntur per modum exempli, quod regulam non restringit. At si tale matrimonium publicatum est ab Ecclesia ut validum, proles sunt legitimae, ut comm. docet contra Maurum; siquidem in *cit. c. fin.* sermo est de prolibus natis ex matrimonio invalido. Imo facta publicatione, quae retrotrahitur, omnes proles ex tali matrimonio susceptae sunt legitimae; licet postea detegatur impedimentum latens; quia approbatio Ecclesiae tollit omne vitium clandestinitatis, et praesumptionem ignorantiae affectatae, Sanch. *lib.* 3. *disp.* 42. *et* 43. Schmalz, et alii, licet Brunellus, Rosella, et alii dicant, illas tantum proles esse legitimas, quae natae sunt post approbationem Ecclesiae. 2. Altera poena est, quod contrahentes sine denuntiationibus priventur omni spe impetrandae dispensationis in impedimento dirimente. Trid. *S.* 24. *c.* 5. *de refor.* quia non sunt digni gratia Ecclesiae, qui ejus salutaria praecepta contempserunt: unde circumstantia ista aperienda est in supplicatione dispensationis. 3. Poena contrahentium matrimonium clandestinum absque praesentia parochi, et testium, praeter inhabilitatem ad sic contrahendum, est gravis, arbitraria, ab Episcopo infligenda: ita jubet Trid. S. 24. *c.* 1. *de refor.* gravior autem erit poena, si tale matrimonium de se invalidum consummatum est, cum et gravius sit delictum. In quibusdam dioecesibus statuitur poena excommunicationis, ut melior hujus decreti observantia habeatur.

25. R. 2. Poena parochi assistentis matrimonio sine praemissis denuntiationibus, extra casum dispensationis, est suspensio triennalis ab officio, vel alia gravior pro qualitate delicti, *c. fin.* §. *fin. h. t.* Est autem ferendae sententiae ob verbum; *suspendatur*, neque privat fructibus, cum tantum sit ab officio, et non beneficio. Haec poena pro casu, quo omissae sunt denuntiationes, adhuc hodie durat, cum non reperiatur a Trid. correcta. 2. Parochus, vel

de ejus licentia alius sacerdos assistens matrimonio clandestino ob defectum testium duorum, vel trium, subjacet arbitrariae poenae ab Episcopo infligendae, ex Trid. *S.* 24. *c.* 1. *de refor. matr.* ubi etiam tali poenae subiiciuntur testes, sine parocho interessentes matrimonio. In hoc autem casu non habet locum triennalis suspensio lata *cit. c. fin. h. t.* tum quia hoc cap. loquitur de sacerdotibus copulantibus sine denuntiationibus; tum quia, licet idem cap. procederet de copulantibus sine numero testium, tamen poena triennalis suspensionis a Trid. commutata est in poenam arbitrariam; siquidem nova poena novae materiae, et novo delicto apposita tollit poenam priorem alteri materiae, et delicto appositam; sed hic nova poena apponitur novae materiae, et novo delicto: nam ante Trid. tale matrimonium valuit, post illud non valet, ergo.

26. R. 3. Sacerdos saecularis, vel regularis, qui sine licentia proprii parochi ausus fuerit conjungere sponsos, vel eorum nuptias benedicere, incurret ipso jure suspensionem tamdiu, quandiu ab Ordinario illius parochi absolutionem non obtinuerit, Trid. *cit. S.* 24. *c.* 1. *de refor. matr.* ibi: *quod si quis parochus.* Videtur autem suspensio ista ferri, non ut pura censura, et poena medicinalis, sed ut poena vindicativa prioris delicti, cum ejus absolutio relicta sit arbitrio Episcopi.

27. Sacerdos alienus ex simplicitate, vel ignorantia, etiam crassa, modo non sit supina, et affectata, ita assistens matrimonio, non incurrit dictam suspensionem a Trid. latam: ita Sanchez, Barbos. et alii: nam Trid. loquitur de sacerdote praesumptuose, et temerarie assistente, ut patet ex verbo: *ausus fuerit*, quod temerariam audaciam, et praesumptionem significat, *l.* 7. *si quis in tantam pervenerit audaciam C. unde vi. Auth. habita C. ne filius pro patre:* ibi: *ut nullus de cetero tam audax inveniatur etc.* sed qui assistit ex simplicitate, et ignorantia modicum, crassa, non assistit praesumptuose, et temerarie: nam adhuc ignoranter facit, et non scienter, quod requiritur ad praesumptionem, et temeritatem; ergo non incurrit istam suspensionem. An vero sacerdos temere, vel ignoranter assistat, in foro externo colligi debebit ex circumstantiis. *Dices*: ignorantia juris, praesertim notorii, ut hic, non excusat sacerdotem, ex *reg.* 13. *in* 6. quia sacerdotis est scire sacros canones *c.* 1. *d.* 38. R. Licet aliqualis culpa sit in sacerdote ignorare Sac. Canones, tamen ignorantia ista, cum non faciat illum contumacem, excusat a censura suspensionis, uti etiam a poena vindicativa, si ad hanc incurrendam jus praerequirat audaciam, et temeritatem.

28. R. 4. Sacerdos regularis praesumens sine licentia proprii parochi solemnizare matrimonia, praeter suspensionem a Triden. latam, non incurrit excommunicationem latam in *Clem.* 1. *de privil.* ita fertur declarasse S. Congr. oppositum tamen tenet Sanch. Navar. et alii. Prob. excommunicatio lata in *cit. Clem.* locum habet, dum regularis assistit matrimonio clandestino

valido, ex quo olim multa incommoda sequebantur, testante Trid. S. 24. *c.* 1. *pr. de refor. matr.* ergo cum poenae non sint laxandae, poena ista extendi non debet ad casum diversum, dum regularis assistit matrimonio clandestino hodie invalido, ex quo tot mala non sequuntur. Praeterea hic nova est materia, novum delictum, et novum jus Trident. ergo etiam nova est poena suspensionis, per quam antiquata est poena anterior excommunicationis, alteri delicto constituta. *Dices:* Tunc poena posterior mitior corrigit priorem severiorem, quando venit infligenda ministerio judicis, non quando utraque ipso jure incurrenda statuitur, ut tenet frequens DD. opinio; sed hic utraque poena excommunicationis, et suspensionis incurritur ipso jure; ergo posterior non tollit priorem. R. Omissa illa opinione, dist. maj. si poena posterior feratur super eadem materia, eodemque delicto, trans. maj. si super diversa materia, et diverso delicto, neg. maj. aliud autem fuit olim, aliud est hodie assistere matrimonio clandestino; et ideo alia dispositio, alia poena.

29. Q. X. *An Episcopus absolvere possit parochum, vel alium sacerdotem a suspensione lata in c. fin. §. fin. h. t.?* R. Sanchez *lib.* 3. *de matr. disp.* 48. *n.* 2. ait, hoc tempus trienni posse ex causa justa augeri, vel minui, *et disp.* 52. *n.* 2. ait, Episcopum non posse ab hac suspensione absolvere, pro qua sententia plures DD. citat. sed probabilius R. Affirmative; ita Host. Jo. Andr. Praepos. et alii: nam tempus triennii committitur arbitrio Episcopi, ut illud laxare, vel stringere possit, ut fatetur Sanchez, et alii *arg. c.* 5. *de appell.* ergo etiam in arbitrio ejus est ex justa causa absolvere ante triennium, cum regulariter ejusdem sit in solvendo, cujus erat in ligando arbitrium: tum quia a censura non reservata Episcopus potest absolvere per tritum *c.* 29. *de sent. excom.* ibi: *quia conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi;* sed suspensio triennalis *cit. c. fin.* statuta non reservatur Papae, ergo. *Dices:* Poena in tempus definitum lata a Conc. gener. nequit ab Episcopo tolli, cum iste sit inferior Conc., et jure comm. ergo. R. Dist. ant. si tempus istud non relinquatur arbitrio Episcopi, vel si poena sit reservata, conc. ant. secus, neg. antecedens.

TITULUS IV.

De Sponsa duorum.

Agitur de hac materia in Decreto 27. *q.* 2. maxime *Can. fin.* et in Trid. *S.* 24. *Can.* 2. et examinatur hic duplex impedimentum *ligaminis*: alterum *impediens* ortum ex sponsalibus; alterum *dirimens* ortum ex matrimonio. Ne vero rubrica ista sit incompleta, in ea subintellige alteram partem: *de sponso duarum.*

1. Q. I. *An ex sponsalibus oriatur impedimentum juris naturalis, prohibens contrahere cum alia?* R. 1. Affirmative ex *c.* 1. *h. t.* nam spectato jure naturali, res uni promissa, alteri

illicite traditur, cum prima fides violetur; sed per sponsalia promittitur sponsae corpus, et futurum matrimonium; ergo licite alteri tradi non potest; si tamen tradatur, inito matrimonio de praesenti, valet matrimonium, *cit. c.* 1. *h. t. et c.* 22. *et* 31. *de sponsal. et arg. l.* 15. *C. de R. V.* quia vinculum matrimonii fortius est sponsalibus.

2. R. 2. Sponsalia dissolvere regulariter non potest Papa, nisi vi dominii alti ex justa, et gravi causa: nam Papa ligatur jure naturali: neque jus alteri quaesitum tollere potest, nisi adsit justa causa sufficiens ad irritationem prioris consensus: qua irritatione facta, indirecte tollitur obligatio sponsalium per subductionem materiae. Haec tamen potestas irritandi non est concessa Episcopo, ut colligitur ex *c.* 10. *de sponsal.* cum jus quaesitum tollere non possit, nisi supremus princeps.

3. R. 3. Sponsalia priora non dissolvuntur per posteriora jurata, vel per copulam firmata: ita comm. ex *c.* 22. *et* 31. *de spons. Ratio primi*, quia per sponsalia priora jus matrimoniale est uni promissum; ergo de jure naturali valide promitti alteri nequit, etiam accedente juramento; quia hoc in praejudicium tertii non tenet *c.* 28. *de jurej.* ne sit vinculum iniquitatis: unde posteriora sponsalia sunt jure naturali invalida, neque obligant, etsi priora dissolverentur; nisi per accidens sub hac conditione inita fuissent, ut valerent, si priora dissolverentur. *Ratio secundi*, quia copula illicita non tribuit jus resolvendi priorem contractum, neque per illam tolli debet jus alteri sponso quaesitum, ergo. Excipe locum, ubi Trid. non viget: ibi enim, si copula facta est affectu conjugali, sponsalia secunda transeunt in matrimonium. In illo casu, quo sponsa secunda deflorata, ignara priorum sponsalium, pateretur damnum aliter non reparabile, nisi per matrimonium, sponsa prior saltem ex charitate teneretur remittere jus suum, ut docet Sanchez: ad id tamen in rigore ab Episcopo cogi non posset: quia non apparet jus aliquod, ratione cujus cogatur aliquis cedere jure suo, ut proximus a gravi damno liberetur. In praxi parochus, vel Episcopus suadere potest amicabilem compositionem, si haec sit possibilis. *Dices:* conditio defloratae est favorabilior, et aequitati conformior, quia ista certat de damno vitando. R. Neg. ant. nam etiam prior sponsa certat de damno vitando, ne jure quaesito spolietur: imo si per tales deflorationes priora sponsalia solverentur, lata esset porta ad dissolutionem plurium sponsalium.

4. R. 4. Sponsalia per subsequens matrimonium cum alia initum probabiliter non solvuntur, sed tantum suspenduntur; ita Adrian. Vega, Schmier, Schmalz. et alii contra Sanchez, Laym. Guttier etc. quorum sententia est aeque probabilis. Prob. 1. negative: nam talia sponsalia non solvuntur jure naturali; quia hoc jure stat obligatio sponsalium cum matrimonio, quatenus respicit tempus habile soluti matrimonii; neque solvuntur jure positivo, *c.* 1. *h. t. cap.* 22. *et* 31. *de sponsal.* quia in his juribus plus non dicitur, quam

priorem fidem esse violatam, matrimonium valere cum secunda, neque conjuges esse separandos; non vero dicitur sponsalia esse penitus extincta, ergo. *Ratio* est, qu'a lex justitiae non admittit, ut pars laedens, per iniquum matrimonium eximat se ab obligatione justitiae in primis sponsalibus contracta; ergo talis obligatio perseverat, ut soluto per mortem matrimonio, sponsus teneatur priorem sponsam ducere. Interim ex parte innocentis, si vult, est justa causa resiliendi a sponsalibus, et ad alia vota convolandi. *Dices*: 1. *Can. fin.* 27. *q.* 2. violanti fidem sponsalium sola poenitentia imponenda est, ibi: *poenitentiam debet agere de fide mentita.* 2. In *cit. c.* 22. *de sponsalib.* ibi: *quia primam fidem irritam fecit;* ergo priora sponsalia irritantur, seu solvuntur, ut dicitur in summario. 3. Fortior obligatio perimit debiliorem *arg. c.* 5. *de regul. in* 6. sed obligatio matrimonii est fortior obligatione sponsalium, ergo. 4. Tristo est, et plenum periculi expectare mortem alterius conjugis *arg.* l. 83. §. 5. *ff. de V. O.* ubi reiicitur obligatio dandi rem sacram, et Stichum, ubi illa profana, et iste servus fuerit: idem repetitur *l.* 98. §. *fin. ff. de solut.* 5. Venditor secundo emptori rem tradens, non tenetur eam tradere primo, etsi redeat in ejus dominium *l.* 15. *C. de R. V.* ergo a pari. R. *ad* 1. Propter hoc delictum poenitentia imponenda est; sed per hoc prior obligatio non extinguitur. *Ad* 2. Facere fidem irritam, est illam violare, sed non obligationem illius penitus extinguere: sicut voventes castitatem, si contracto matrimonio, primam fidem irritam fecerunt, nihilominus ligantur voto castitatis, ut soluto matrimonio, aliud inire nequeant. *Ad* 3. Si fortior obligatio quaesita sit eidem personae, extinguit debiliorem, sicut votum strictioris Religionis extinguitur per professionem in laxiori Religione, idque propter conscentiae tranquillitatem *cit. c.* 5. at hic obligatio sponsalium, et matrimonii quaesita est diversis personis. *Ad* 4. Periculum istud prior sponsa non induxit, adeoquo per accidens est. Paritas de re sacra, et Sticho non probat, quia favore Religionis, et libertatis res sacra, et servus manumissus plene ponuntur in alio statu, et extra commercium humanum: at maritus non ponitur extra statum contrahentium, quia soluto matrimonio, contrahero potest, sicut dari Stichus promissus interim ab hostibus captus, et area promissa, in qua dominus aedificavit, postquam impedimentum captivitatis, et aedificii sublatum fuerit *cit. l.* 98. *Ad* 5. neg. ant. ex multorum sententia; quia jus personale primi emptoris non est extinctum; ergo si res ad venditorem redeat, tenetur eam primo emptori tradere; vel omit. ant. et neg. cons. nam solutio matrimonii pendet a causis naturalibus, adeoque obligatio in illud tempus habile recte subsistit; e contra recuperatio rei venditae, et traditae pendet a causis liberis, et pendet etiam a voluntate venditoris, ut eo nolente, non acquiratur ei; adeoque obligatio ista pendens a voluntate obligati, est prorsus inutilis. Unde in tali casu Jus

venditorem vult condemnari ad interesse primi emptoris *l.* 1. *pr. ff. de action. empt.*

5. R. 3. Obligatio contrahentis sponsalia secunda est, ut reparet omnia damna inde secuta, sive primae, sive secundae sponsae: nam delicto suo proximum laedens, tenetur ex justitia laesionem, et damni illationem resarcire: unde si sponsa secunda ignara priorum sponsalium (scienti contra, et volenti non fit injuria) deflorata est sub spe, et promissione matrimonii, et prior sponsa jus suum non vult remittere, damnum inde secutum reparandum est; et quidem in conscientia ante sententiam Judicis. Si vero nullum damnum sequatur, sponsus ad nihil tenetur, cum sola virginitatis ablatio non sit pretio aestimabilis.

6. Q. II. *An ex matrimonio, seu sponsalibus de praesenti oriatur impedimentum ligaminis dirimens aliud matrimonium, priori stante, contrahendum? R.* 1. *affirmative c.* 1. 2. 3. *et fin. h. t.* nam matrimonium de Jure naturali est conjunctio unius viri cum una muliere juxta illud; *erunt duo in carne una*; ergo matrimonium ita ligat conjuges, ut in sensu composito aliud non admittat: Unde primum matrimonium ratum non solvitur per subsequens consummatum *c.* 31. *de sponsal. c. fin. h. t.* quia corpus uni traditum, alteri invalide traditur. Et quia hoc impedimentum est Juris naturalis, hodie sublato per Christum libello repudii, ligat etiam Judaeos, et alios infideles. Nec obstat *c.* 3. *h. t.* quod Pontifices aliter circa hoc judicaverint: nam judicium istud non fuit cathedralis definitio, sed forsan privata litis decisio; aut opinio, in qua Papa errare potest, *Dices:* Si ligamen matrimonii est Juris naturalis, nec Deus in eo dispensare potuisset; quod falsum esse constat ex libello repudii, et polygamia Patriarcharum. R. Dist. seq. si est Juris naturalis absoluti, et quoad materiam invariabilis, sicut mendacium, haeresis etc. conc. seq. conditionati, et quoad materiam variabilis, neg. seq. In illis circumstantiis, in quibus Deus remittit jus conjugale, vel uni viro concedit jus in plura corpora uxorum, Jus naturale non extendit se ad ejusmodi matrimonia, utpote ex parte materiae subducta a communi obligatione.

7. R. 2. Polygamia, seu pluralitas uxorum cum eodem viro simul, adversatur juri divino, et naturali: ita quoad rem comm. DD. catholicorum cum Trid. S. 24. *Can.* 2. negantium vero opinio sane est intelligenda, quod scil. polygamia non adversetur juri naturali absolute, et ex parte materiae immutabili, sicut ei adversatur odium Dei, mendacium, et similia, quorum materia in nulla circumstantia cohonestari potest *Prob. de jure div. Gen.* 2. *v.* 24. ubi Adam, vel potius Deus ore Adami dixit: *adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una:* non *uxoribus*, nec *plures*, sed *duo* in carne una, ut advertit Innoc. III. *cap.* 8. *de divort.* et Christus Dominus *Matth.* 19. *v.* 9. dicit eum moechari, qui, uxore dimissa, aliam ducit, et a fortiori, si prima retenta, aliam superinducat. *Prob. de*

jure naturali; nam praeceptum illud, quod Deus per os Adami publicavit, non erat mere positivum, sed simul naturale; cum praeter praeceptum de pomo non comedendo, non fuerit aliud in paradiso mere positivum, ut communiter fatentur Doctores. *Ratio* etiam est, quia pluralitas uxorum adversatur bono matrimonii, et fini saltem secundario: nam contraria est *bono pacis*, et tranquilitatis domesticae; quia pluralitas uxorum causa est discordiarum: *bono prolis*, seu generationi saltem secundum quid; quia vir pluribus copulatus minus foecundus esse solet, ut patet in Salomone ex tot uxoribus unum Roboamum suscipiente 3. *Reg.* 1. *v.* 43. *bono uxorum*, seu remedio concupiscentiae, quia singulae ex pluribus uxores pro placito suo non possunt uti marito, ergo. His accedit communis consensus gentium bene cultarum, quae matrimonium in conjunctione unius viri cum una foemina constituunt. Quia vero corpora humana substant supremo dominio divino, ideo communis TT. et Cann. docet, Deum ex parte materiae dispensare posse, ut unus vir jus habeat in plura corpora mulierum.

8. R. 3. Polyviria, seu pluralitas virorum cum una uxore omni juri est contraria: nam adversatur primario bono, et fini matrimonii, scil. *generationi;* quia haec impeditur ex admissione plurium virorum, ut patet in meretricibus: *et bonae educationi* prolis; quia pater esset incertus, et ita quisque prolem negligeret. Judico tamen de absoluta potentia Dei fieri posse, ut una mulier matrimonio copuletur pluribus viris; nam hoc totum subest dominio Dei: neque tale matrimonium continet materiam absolute incohonestabilem, aut primario fine frustratur: siquidem tali casu Deus providere posset, ne noceretur generationi, et bono prolis; maxime si viri successive post singulas generationes essent admittendi.

9. R. 4. Polygamia plurium uxorum sub uno viro nulla humana potestate concedi potest: ita comm. quam sequitur Inn. III. *c.* 8. *de divort.* S. D. in 4. *d.* 33 *q.* 1. *ar.* 2. nam jus in corpora Deus suo dominio reservavit; nec talem potestatem relaxandi jus naturale, et divinum principibus, aut Pontificibus concessit.

TITULUS V.

De conditionibus appositis in desponsatione, et aliis contractibus.

Agitur de hac materia in Decreto 32. *q.* 2. sparsim. Et applicari possunt ea, quae traduntur *tit. ff. de condition. et demonstr. et tit. de V. O. et tit. de condition. instilut.*

1. *Nota* 1. *Conditionem* conformiter huic rubricae definiri, quod sit affectio orationis suspendens, vel resolvens contractum, ejusque obligationem. Dividitur 1. In *suspensivam*, quae obligationem actus suspendit, seu differt, donec ipsa conditio existat, v. g. ducam te, si mille attuleris: et *resolutivam*, quae obligationem ab initio puram dissolvit, et nullam reddit, v. g. ducam te, nisi intra octiduum ditior sponsa se obtulerit: fundus tibi venditus esto, nisi

intra proximas calendas alius emptor plus obtulerit. Vide *tit. ff. de in diem addictione*. 2. In *possibilem*, quae evenire potest: *et impossibilem*, quam evenire repugnat, ut si chymaeram obtuleris. 3. Possibilis subdividitur in *necessariam*, quae naturaliter existet, v. g. si cras sol orietur, vel ex suppositione decreti divini certo ponetur, v. g. si Antichristus extiterit: *et contingentem*, quae potest evenire, vel non evenire, ut si pater consenserit. Et haec vel est *potestativa*, seu *arbitraria*, quam implere est in potestate contrahentis, v g. si capitolium ascenderis, si mihi obsequium praestiteris etc. vel *casualis*, seu *fortuita*, quae pendet ex eventu incerto, et fortuito; ut si navis ex India venerit: vel *mixta*, quae partim a libera voluntate, partim ab incerto eventu pendet, v. g. si ex Italia in Germaniam veneris. 4. *Impossibilis*, alia est *ex natura rei*, quam existere natura rei prohibet; ut si chymaeram dederis, digito coelum attigeris: alia *impossibilis de facto*, quae propter summam difficultatem existere nequit: ut si dicas mendicae, duco te, si millionem aureorum pro dote dederis, si me Regem feceris: alia *impossibilis de jure*, seu *turpis*, quam ponere jus vetat naturale, divinum, aut humanum; ut si mecum fornicata fueris etc. nam quod lege non licet, id nec nos posse existimare debemus, *l.* 15. *ff. de condition. institution.* Huic opponitur conditio *honesta*, quam jus non reprobat in contractibus. Rursum conditio *impossibilis de jure*, alia est contraria substantiae matrimonii, seu triplici ejus bono; alia, quae ita ei non contrariatur, de quibus infra. 5. Conditio alia est *de praesenti*, quae facit actum dependere ab eo, quod actu existit: alia *de praeterito*, quae facit actum dependere ab eo, quod jam extitit: alia *de futuro*, quae facit actum dependere ab eo, quod primo existet. Item alia est *expressa*, quae conceptis verbis apponitur: alia *tacita*, quae ex mente contrahentium, vel juris dispositione contractui inest, vel generaliter in omni contractu, v. g si potuero; vel specialiter in certo contractu, v. g. in sponsalibus, si nullum impedimentum intervenerint, si res in eodem statu permanserit etc.

2. *Nota* 2. ex dictis conditionibus illam de futuro contingenti esse proprie dictam conditionem *l.* 10. *ff. de condition instit.* cum haec sola differat actum: unde a natura conditionis deficit conditio necessaria, impossibilis saltem naturaliter, vel de facto, et ea, quae est de praeterito, vel praesenti. Hic tamen paulo latius de conditionatis desponsationibus agemus, prout etiam eis admiscentur conditiones improprie tales.

3. Q. I. *An, et quae conditiones de futuro sponsalibus, et matrimonio apponi possint?* R. 1. Conditio de futuro contingenti apponi potest sponsalibus, et matrimonio: ita colligitur ex *c.* 3. 5. *h. t.* nam sponsalia, et matrimonium sequuntur naturam aliorum contractuum; neque numerantur inter illos actus legitimos, qui conditionem non recipiunt, nec diem ex *reg.* 77. *ff. et reg.* 50. *in* 6. ergo iniri pos-

sunt sub conditione, nisi specialiter talis conditio a jure reprobetur.

4. R. 2. Conditio honesta de futuro contingente suspendit valorem desponsationis: ita comm. ex *c.* 5. 5. *h. t. l.* 97. §. 2. *ff. de V. O.* nam natura hujus conditionis est suspendere obligationem actus, donec ipsa conditio existat. Si tamen ejus existentia culpabiliter ab altero impediretur, conditio haberetur pro impleta *l.* 161. *ff. de R. J.* uti etiam in casu, quo ab illa recederetur. Licet autem in sponsalibus, utpote natura sua solubilibus, conditio de mutuo consensu apponi possit post sponsalia contracta; tamen matrimonio, utpote ex natura sua insolubili, apponi nequit, nisi in ipso contractu matrimoniali.

5. R. 3. Matrimonium, purificata conditione perficitur, seu transit in absolutum absque novo consensu: ita Inn. Fang. Sanch. et alii contra Sotum, Covar. Barbos. etc. quorum sententia, licet mihi videatur minus probabilis, est tamen tutior, et suadenda in praxi ad tollendos omnes scrupulos. Prob. arg. aliorum contractuum, qui purificata conditione, transeunt in absolutos absque novo consensu *l.* 7. *ff. de contrah. empt. l.* 11. *ff. qui potior. in pignor.* uti sunt sponsalia *c. un. de sponsal. in* 6. quia consensus prior moraliter perseverat, sicut consensus principalis contrahentis per procuratorem; ergo posita conditione, consensus matrimoniales fiunt absoluti, et eodem momento conficitur Sacramentum matrimonii; praesertim si conditio notorie existat, atque innotescat parocho, et testibus. Quodsi existentia conditionis non sit notoria, docent Nav. Rodriq. Sanch. Fagn. et alii ex Decreto S. Pii V. et Clem. VIII. non esse opus, ut parocho, et testibus manifestetur impletio conditionis: quia haec retrotrahitur ad tempus celebrati matrimonii coram parocho, et testibus; et Tridentino satisfit, eo quod matrimonium istud sit probabile; neque contrahentes ad aliud convolare possint, donec discutiatur causa prioris matrimonii. In praxi tamen securius est, ut impletio conditionis manifestetur parocho, et testibus; quia hi testificari non possent de matrimonio absoluto, Laym. Engl. Schmier etc. Ex nostra sententia sequitur, quod matrimonium post impletam conditionem contractum cum alia non valeat; quia ei obstat prius ligamen jam absolutum: valeat vero in sententia opposita, antequam novus consensus absolutus ponatur. *Dices: c.* 5 *h. t.* ante eventum conditionis non est *quis* cogendus *ad matrimonium contrahendum*; ergo post eventum conditionis est cogendus ad contrahendum: et consequenter contractus matrimonii non fit sola conditione impleta, sed novo consensu. 2. S. D. in 4. *d.* 29. *q. un. ar.* 3. *q.* 3. comparat matrimonium conditionatum sponsalibus; sed post haec requiritur novus consensus absolutus,ergo. R. *ad* 1. Ex contextu patet, quod ly *ad contrahendum* accipiatur abusive loco *ad consummandum.* Ad 2. Comparatio ista fit tantum in hoc, quod consensus conditionatus non faciat Sacramentum, quod verum est; impleta autem sensibiliter conditione, consensus fiunt absoluti, et faciunt Sacramentum.

6. R. 4. Haec conditio: *si patri placuerit* censetur impleta, si pater vel expresse consentiat, vel tacens non contradicat; quia sensus illius est: *si pater non reprobaverit*, aut *aegre tulerit*: at si pater primo dissentiat, deficit conditio, etsi mutata voluntate, deinde consentiat; cum conditio ista intelligatur de primo consensu *arg. l.* 29. *ff. de condition. et demonstr.* Cui non obstat *c.* 7. *de procurat. in* 6. quia mandatum procuratorium non supponitur esse hoc modo conditionatum; adeoque procurator, etsi primo dissentiat, tamen antequam revocetur mandatum, liberam habet facultatem illud acceptandi, ita Jure disponente.

7. R. 5. Si contracta sunt duo matrimonia conditionata, illud praevalet, cujus conditio citius impleta est, esto posterius sit contractum; nam absolutum praevalet conditionato; sed impleta conditione, fit absolutum, et Sacramentum, ergo: at si utriusque conditio eodem tempore impleatur, neutrum valet, quia utrumque est incertum, et alterum alteri est impedimento, Sanch. et alii. At in sponsalibus, sicut dispar est ratio, ita priora semper praevalent posterioribus ex *reg.* 54. *in* 6. *qui prior tempore, potior jure.*

8. Q. II. *Quam vim habeat conditio de praeterito, praesenti, vel futuro necessario?* R. 1. Nulla ex his conditionibus suspendit actum; sed si conditio vera est, statim matrimonium evadit absolutum, et validum; invalidum vero, si conditio deficit, §. 6. *Inst. et l.* 120. *ff. de V. O* nam circa praeteritum, et praesens nulla datur dilatio: futurum vero necessarium, sive naturaliter, ut *si cras dies erit*, sive ex suppositione decreti infallibilis ut si *Antichristus venerit*, in jure habetur pro praesenti *l.* 9. §. 1. *ff. de novat.* ergo: unde matrimonium sub hac conditione: *si nobilis es, et non fuisti fornicata*, existente nobilitate sine fornicatione valet; altero horum deficiente, non valet. *Excipe*, nisi conditio necessaria ex mente contrahentium alteretur, et temporis determinationem significet, v. gr. *duco te, si mater moriatur*, *hoc est*, post mortem matris.

9. R. 2. Conditio de futuro, quae tacite inest, nihil speciale operatur, etsi exprimatur: unde relinquit matrimonium validum, v. g. *duco te, si Religionem non elegero:* prodest tamen ad evadendam poenam in male contrahentes statutam, ut *duco te, si non es consanguinea mea;* quo casu non incurritur excommunicatio *Clem. un. de consanguinit.* Si tamen conditio alio modo exprimatur, quam insit, vera est conditio de futuro suspensiva, v. g. *duco te, si Episcopus pronunciaverit nullum esse inter nos impedimentum.* Ex his plures particulares quaestiones solvi possunt, v. g. duco te, *si Deo placeat. si Christus est in hac hostia, si frater tuus est verus, sacerdos etc.* sed ejusmodi quaestiones ad praxim non facientes sanius omittuntur.

10. R. 3. Copula carnalis subsecuta non remittit conditionem de praeterito, aut praesenti, nisi aliud actum sit inter partes: unde corruit matrimonium initum sub conditione: *si nobilis es,*

detecta deinde ignobilitate patris: nam tale matrimonium ab initio est nullum; nisi deinde coram parocho, et testibus cum remissa conditione renovetur. Nec obstat *c.* 3. 5. 6. *h. t.* nam jura ista procedunt de sponsalibus, quibus annexa conditio praesumitur remitti per subsequentem copulam: secus est in matrimonio; nisi speculative dicas remissionem conditionis retrotrahi ad tempus initi matrimonii.

11. Q. III. *Quid operentur conditiones ex natura rei, vel de facto impossibiles?* R. 1. Conditio impossibilis adjecta matrimonio habetur pro non adjecta, et matrimonium per se relinquit absolutum, et validum: ita decisum est *c. fin. h. t.* quae decisio fundatur in praesumptione facti, quod conditio ista adjecta sit joci causa, non vero animo serio irritandi matrimonium. Sic etiam in ultimis voluntatibus conditio impossibilis habetur pro non adjecta, §. 10. *Inst. de haerede. Instit. l.* 3. *et l.* 6. §. 1. *ff. de condit. et demonstr.* nam in contrahendis nuptiis, et disponendis ultimis voluntatibus nemo censetur inutiliter, et sine effectu agere. Haec tamen dispositio, utpote exorbitans, non extenditur ad alios actus, sed in his, conditio impossibilis habetur pro adjecta, et vitiat valorem actus; ut in sponsalibus, et aliis contractibus. At si praesumptio ista fallat, coram Deo, et in foro coscentiae nullum est matrimonium; imo et in foro externo, si ex circumstantiis constet conditionem impossibilem serio esse adjectam, ut contrahens ostenderet, se nullo modo velle obligare; ut si princeps rusticae dicat: *duco te, si coelum digito tetigeris etc.* Item si contrahentes ignorarunt constitutionem *c. fin. h. t.* vel erronee cogitarunt conditionem esse possibilem. Ceterum doctrina ista locum habet non tantum in conditione impossibili de futuro, ut vult Zoes, Sylv. et alii, sed etiam de praeterito, et praesenti, ut docent Covaruv. Reiff. Schmalz. Schmier, et alii; quia conditio impossibilis rejicitur ex eo, quia omnino impossibilis est; non vero quia ad impossibile obligat: ratio autem impossibilitatis etiam est in praeterito, et praesenti *l.* 45. *ff. de haered. instit.*

12. R. 2. Conditio impossibilis de facto, quae nec auxilio amicorum impleri potest, habetur pro non adjecta, et matrimonium relinquit validum: ut si quis pauperi dicat, *duco te, si decem millia aureorum pro dote attuleris:* nam pauperi tam impossibile est istam quantitatem afferre, quam digito coelum tangere. At conditio, quae solum difficilis est, superabilis tamen per favorem amicorum, suspendit valorem matrimonii, quia difficultas non liberat: *lib.* 137. §. 4. *ff. de V. O.*

13. R. 3. Matrimonium contractum cum hac conditione: *si Papa dispensaverit*, valet conditionate, modo adsit justa causa dispensandi, et impedimentum regulariter sit dispensabile: ita Covar. Reiff. Wex, Schmalz, et alii, contra Host. Sylv. Card. de Luca etc. Prob. ex principio generali: quia actus tempore inhabili gestus, si referatur in tempus habile, valet, dummodo habilitas facile, et communiter obtineri possit. *l.* 62. *ff. de haeredib. instit.*

l. 59. *ff. de condit. et demonstr. l.* 5. *ff. de reb. dub. etc.* ubi dicitur valere institutio, vel legatum sub conditione, *cum capere potuerit, si restitutionem civitatis deportato impetraverit, si deportatus consul factus fuerit*; suntque exempla obvia in Episcopo vovente Religionem, si Papa indulserit; in renuntiante beneficium cum reservatione pensionis, si Papa admiserit, in vendente feudum, si dominus consenserit, in postulato acceptante postulationem, si Papa illam admiserit etc. Sed si adsit justa causa dispensandi, et impedimentum saepe, et facile a Papa solet dispensari, habilitas ad absolute contrahendum matrimonium facile potest obtineri per dispensationem; ergo subsistit tale matrimonium sub conditione: *si Papa dispensaverit:* pro hac sententia stetit saepius S. Rota. Jura vero in contrarium, et aliae decisiones locum habent in illo casu, quo non adest justa causa dispensandi, vel impedimentum regulariter est indispensabile, vel eventus conditionis potius timendus est, quam expectandus; ut si liber factus fuerit servus, si res sacra fuerit profana: quo sensu explicantur *l.* 35. §. 1. *l.* 83. §. 5. *l.* 137. §. 6. *ff. de V. O. l.* 39. §. 8. *et seqq. ff. de legat.* 1. Jam si sponsalia contracta sunt sub dicta conditione, Papa dispensat ad contrahendum; si matrimonium, dispensatio tendit ad illud purificandum, et absolutum reddendum. Quia vero conditio dispensationis pontificiae est prorsus extrinseca, impediti, contrahendo sponsalia, vel nuptias, si conditionem istam non exprimant, nihil agunt, *l.* 35. §. 1. *ff. de V. O.* imo substant poenis indebite contrahentium.

14. Q. IV. *Quid operetur conditio turpis, seu impossibilis de jure?* R. 1. Conditio turpis de futuro, v. *g. duco te, si patrem occideris*, habetur in matrimonio pro non adjecta, et cons. valorem absolutum matrimonii non suspendit: ita decisum est *c. fin. h. t.* quae decisio fundatur in praesumptione facti, quod contrahens adjiciat hanc conditionem nugatorie sine animo alterum obligandi: nam Ecclesia semper praesumit id, quod honestum est, et excludit peccatum, ergo; cum conditio turpis invitet ad peccatum, Ecclesia praesumit illam non esse serio adjectam, et cons. habet illam pro non adjecta in matrimonio, sicut in ultimis voluntatibus *l.* 15. *ff. de conditionib. instit.* Si tamen praesumptio fallat, et conditio turpis animo serio adjecta est, in foro coscientiae suspendit valorem matrimonii, donec impleatur: cum praesumptio cedat veritati, sicut supra dictum de conditione impossibili *n.* 11. Haec dispositio exorbitans, a matrimonio, et ultimis voluntatibus non est extendenda ad sponsalia, et alios contractus, sed in his conditio turpis habetur pro adjecta, nisi constet, eam joco adjectam fuisse.

15. R. 2. Conditio turpis de praeterito, vel praesenti habetur pro adjecta, et cons. valor matrimonii ab ea pendet, S. D. in 4. *d.* 29. *q. un. ar.* 3. nam licet *c. fin. h. t.* generaliter loquatur, tamen pressius est intelligen-

dum de illa conditione turpi, quae proprie est conditio, et invitat ad peccatum, uti est conditio turpis de futuro; sed conditio turpis de praeterito nec est proprie conditio, nec invitat ad peccatum, sed praecise importat factum, cui contrahens suam intentionem alligat, ergo. Unde hic contractus: *duco te, si patrem tuum occidisti, si superba es*, valet, vera existente conditione; ea vero non existente, non valet. *Dices*: conditio impossibilis de praeterito habetur pro non adjecta, ergo et turpis de praeterito. R. Neg. con. nam impossibilis rejicitur ex sola causa impossibilitatis; turpis vero ex eo, quia invitat ad peccatum; quae causa reperitur in sola conditione turpi de futuro.

16. R. 3. Haec conditio: *duco te, si dederis centum*, in jure reputatur turpis, et amore libidinis facta, *l.* 97. §. 2. *ff. de V. O. l.* 2. *ff. de donat. inter V. et U.* Excipe, nisi adjecta sit ex justa causa v. g. in compensationem dotis, nobilitatis etc. 2. Haec conditio: *si te virginem invenero*, si intelligatur de exploratione illicita per concubitum, turpis est; honesta vero, si intelligatur de exploratione licita per matronas honestas. 3. Haec conditio: *si corporis usum dederis*, relata ad expletum bimestre matrimonii, relinquit matrimonium absolutum; quia tacite inest ob jus maritale ad copulam: relata vero ad primum bimestre, quo deliberari potest de ingressu Religionis, est conditio indifferens; adeoque suspendit valorem matrimonii, quod etiam faciunt conditiones impertinentes v. g. duco te, *si cras serenum fuerit* etc.

17. Q. V. *Quid operetur conditio contraria substantiae matrimonii?* R. 1. Talis conditio de futuro ab utroque contrahente apposita vitiat valorem matrimonii: ita decisum est *c. fin. h. t.* nam spectato jure naturali, nulla res subsistit sine suis substantialibus v. g. ut commodatarius non habeat jus utendi, mutuatarius non fiat dominus rei mutuo acceptae etc. ergo neque subsistit matrimonium, si apponatur conditio adversa ejus substantiae, seu triplici ejus bono, scil. *bono prolis* generandae, et educandae, v. g. *duco te, si generationem prolis evitaveris, sterilem te feceris, prolem suffocaveris* etc. *bono fidei* quoad petendum, et reddendum debitum, et cum extraneo non adulterandum v. g. *duco te, si debitum non exegeris, alteri te prostituendam tradideris* etc. *bono Sacramenti* exposcenti individuam vitae societatem, et insolubilitatem v. g. *duco te, si numquam mihi cohabitaveris, si meliorem, vel donec ditiorem invenero* etc. Si talis conditio adjecta sit ab uno contrahente, et ab altero rejecta, valet matrimonium, quia altera pars contradicenti acquiescens, censetur a conditione recedere.

18. R. 2. Conditio de se honesta, contraria bonis matrimonii, vitiat illud: unde non valet matrimonium cum hac conditione, et pacto: *si mecum in perpetua continentia vivas, si castitatem voveas:* ita S. D. in 4. *d.* 28. *q.* un. *ar.* 4. *ad* 3. Sanch. Laym. Zoes, et alii contra Palud. Abul. Pont. Schmier, Picher etc. nam *c. fin. h. t.* absque distinctione inter conditionem turpem,

et honestam generaliter statuitur vitiari matrimonium per conditionem contrariam substantiae matrimonii; sed dicta conditio est contraria substantiae matrimonii, seu *bono prolis*, cujus generatio evitatur, ergo. *Ratio* est, quia duo jura contraria, et duae obligationes contrariae stare simul nequeunt in eodem contractu; sed hoc accideret in praesenti: nam vi matrimonii acquireretur jus petendi, et obligatio reddendi debitum: vi pacti vero, et dictae conditionis acquireretur jus alterum, obligans ad non petendum debitum, et obligatio ad illud non reddendum: quae jura, et obligationes manifeste contrariantur in hac materia justitiae; ergo non stat matrimonium cum pacto, et conditione mutuam servandi castitatem. Quae ratio probat repugnantiam esse non tantum in actu secundo copulae, sed etiam in actu primo, et radice, seu in ipsis juribus, et obligationibus sibi contrariantibus. Argumenta in contrarium solvuntur ex dictis *tit.* 1. *de sponsal. n.* 37. *Dices;* Subsistit matrimonium cum voto, et intentione castitatis; ergo etiam cum pacto, et conditione castitatis. R. Conc. ant. neg. con. nam per votum castitatis neuter conjux alterum obligat; adeoque jura ista contraria non resultant, sed corpus Deo per votum promissum, valide in materia justitiae alteri traditur per matrimonium; e contra per pactum, et conditionem castitatis alter alterum obligat in materia justitiae; et ideo propter contrarietatem jurium, et obligationum non subsistit matrimonium cum tali conditione, quam solam contrarietatem attendit Pontifex in *cit. c. fin. h. t.*

19. R. 3. Conditio *non exigendi debitum*, vitiat matrimonium, et a fortiori conditio *non reddendi debitum:* nam prior impedit totalem traditionem corporum, posterior insuper generationem prolis. 2. Conditio non cohabitandi ad certum tempus non vitiat valorem matrimonii, de cujus substantia non est perpetuo cohabitare. Secus dic de conditione nunquam cohabitandi, quae contrariatur juri maritali, et individuae societati, Sanch. et alii. 3. Conditio *ingrediendi monasterium* ante consummationem matrim., nude expressa non contrariatur matrimonium, quia jure inest, et nihil speciale operatur. At si exprimatur alio modo, quam insit, puta modo obligatorio, ut ambo, vel alter teneatur Religionem ingredi, vitiat matrim. propter contrarietatem jurium: nam licet conjuges primo bimestri ex privilegio Christi, et juris pontificii possint Religionem ingredi, non tamen ad id obligantur; si autem obligentur, jam impeditur mutua traditio corporum.

20. R. 4. Conditiones de praeterito, vel praesenti, quae ex materia sua videntur adversari matrimonio, non vitiant ejus valorem, v. g. si sterilitatem tibi procurasti, si es ligata voto castitatis etc. nam nec sunt verae conditiones, nec inferunt obligationem futuram bonis matrimonii contrariam, sed praecise indicant factum praesens, aut praeteritum, a quo per se valor matrimonii non pendet.

21. R. 5. Conditio contraria sub-

stantiae matrimonii adjecta sponsalibus, si implenda differtur in tempus matrimonii, vitiat illud, et sponsalia; quia perinde est, acsi matrimonio apponeretur, v. g. *ducam te, si in matrimonio generationem prolis evitaveris etc.* Similiter conditio adversa bono prolis, licet implenda sit ante matrimonium, vitiat sponsalia, et matrimonium, v. g. *ducam te, si veneno tibi sterilitatem procuraveris:* nam conditio ista porrigitur ad statum matrimonii, et bono prolis adversatur. At si conditio ante matrimonium implenda adversetur tantum fidei, vel inseparabilitati, non vitiat sponsalia, v. g. *ducam, te, si mihi dederis usum corporis, vel donec pulchriorem sponsam invenero:* nam talis conditio implenda ante matrimonium, hujus bono non adversatur.

22. Q. VI. *Quae sint conditionibus affinia, et quid operentur in dispensationibus?* R. 1. *Modus, causa, et demonstratio. Modus* est adjectio oneris post contractum ferendi, et exprimitur per particulam *ut*, v. g. *duco te, ut mecum pictoriam exerceas. Causa* est expressio ejus, ob quod contrahitur, et esprimitur per particulam *quia*, v. g. *quia nobilis es, duco te.* Demonstratio est expressio ejus, per quod significatur persona et exprimitur per relativum *qui* etc. v. g. *duco te, quae es libera, nobilis etc.*

23. R. 2. Modus, causa, et demonstratio per se non suspendunt, vel vitiant matrimonium: ita in re com. nam modus obligationem praesupponit, eique solum onus adjicit, *l. 1. et seq. C. de donat. sub modo:* si modus sit impossibilis, aut turpis, vel contrarius substantiae matrimonii, habetur pro non adjecto, quia nulla est obligatio ad impossibilo, et turpe, vel contrarium matrimonio jam in se contracto. *Causa, et demonstratio* non spectant ad vim matrimonii, sed tantum declarant opinionem, quam contrahens habet de altero, et quoddam motivum ad contrahendum alliciens insinuant. Unde tritum illud: *falsa demonstratio non vitiat actum* ex *l. 33. ff. de condit. et demonstr. Dixi: per se,* nam per accidens vitiari potest matrimonium, vel ejus valor suspendi: 1. Si modus induat naturam conditionis, ita ut contrahens nolit valere contractum, nisi existat modus, quod ex mente contrahentium colligendum erit. 2. Si causa, vel demonstratio involvat errorem substantialem personae, vel status, seu servitutis, vel induat naturam conditionis, v. g. *contraho tecum, quae es Berta, libera;* nam si est Caja, vel ancilla, nullus est contractus, nisi error esset in solo nomine. Item *duco te, quia mille pro dote dabis*, hoc est, *si mille pro dote dederis.*

24. Q. VII. *An licitum sit matrimonium cum pacto, seu modo morganaticae? Ante respons. nota matrimonium morganaticum,* seu *conscientiae* definiri, quod sit conjunctio viri cum foemina inferioris conditionis secundum SS. Canones rata: eo tamen pacto, ut uxor, et liberi contenti sint certa portione nuptiali, et a ceteris bonis avitis, et paternis, dignitatibus, titulis, ac insignibus abstineant: portio ista alendae

uxori et liberis destinata, vocatur *morgengaba*, quasi donum matutinum, et corrupte *morganatica;* ex quo nomen trahit matrimonium morganaticum, seu ad morganaticam contractum, *lib.* 2. *Feud. tit.* 29. Jam R. Matrimonium ad morganaticam contractum, et validum est, et licitum: ita Konig, Schmalz et alii. *Ratio primi*, quia tale matrimonium per se nec est contra jus naturale, nec pontificium; ergo si fiat coram parocho, et testibus, erit validum. *Ratio secundi*, quia pactum illud, vi cujus uxor cum futuris liberis non sequitur conditionem mariti, ex multis causis cohonestari potest; puta, quia maritus ex una parte vult esse extra periculum incontinentiae; ex altera vero parte non vult praejudicare liberis prioris matrimonii per divisionem bonorum, quae pluribus non sufficerent; et si minutim dividerentur, splendor familiae deficeret. *Confir.* Matrimonium ad morganaticam contractum imitatur matrimonia Patriarcharum, quae contraxerunt cum concubinis, seu secundariis uxoribus, quarum filii non succedebant patri, ut patet in matrimonio Abrahae cum Agar ancilla, cujus filius Ismael ejectus est a possessione, et haereditate *Gen.* 21. *v.* 10. ergo sicut ista matrimonia erant licita, ita quoque licita sunt matrimonia ad morganaticam contracta. Ceterum, si pater, mutatis circumstantiis, vult revocare pactum morganaticum, id ei licebit, non obstante aliquali praejudicio priorum liberorum: nam tale pactum imitatur ultimam voluntatem de successionibus disponentem, quae semper revocabilis est. Item liberi ex matrimonio morganatico nati admittuntur ad successionem in bonis allodialibus, si priores liberi, eorumque descendentes deficiant, exceptis feudis, in quibus non succedunt *lib.* 2. *F. tit.* 29. Iis non obstat *Can.* 1. *et* 12. *caus.* 32. *q.* 2. *et Can.* 9. *dicat.* 33. *q.* 4. *et c. fin. h. t.* nam non loquuntur de nostro casu.

Vide addita post n. 9. *pag.* 373.

Quae hic dicta sunt de conditionibus, modo, causa, et demonstratione, proportionaliter applicanda sunt aliis contractibus. Hodie vero curabit parochus, ut matrimonia pure contrahantur, nihilque eis admisceatur sine causa urgentissima.

TITULUS VI.

Qui Clerici, vel Voventes matrimonium contrahere possint?

Agitur de hac materia in Sexto *tit. de voto.* In Decreto *dist.* 27. 28. 30. *et seq. et* 17. *q.* 1. 2. *et* 27. *q.* 1. *per tot.* In Trid. *S.* 24. *Can.* 9.

In hoc titulo examinantur tria impedimenta, duo dirimentia, scil. Ordo sacer, et professio religiosa; et unum tantum impediens, scil. votum simplex castitatis.

1. Q. I. *An, et quo jure Ordo sacer dirimat matrimonium?* R. 1. Dirimit, sed solo jure Eccles. *Prima pars* habetur *Can.* 8. *d.* 27. *c.* 1. *de Cler. conjugat. c. un. de voto in* 6. Trid. *S.* 24. *Can.* 9. nam sacris Ordinibus annexa est continentia, seu votum solemne castitatis, quod obstat valori ma-

trimonii. *Secunda pars* est comm. cum S. D. 2. 2. *q.* 88. *ar.* 11. contra Major. stantem pro jure divino: nam Ordo sacer non dirimit matrimonium contrahendum jure naturali, quia matrimonium absolute non contrariatur ministeriis clericalibus, ut patet in Ecclesia orientali; neque jure divino positivo, quia hoc non constat ex verbo divino scripto, aut tradito, ergo jure Ecclesiastico antiquo, et ab Apostolis constituto *Can.* 10. *ut lex* 27. *q.* 1. Vis autem solvendi matrimonium ratum non competit Ordini sacro, ut definitur *c. un de voto in* 6. et *Extrav. un.* Jo. XXII. de Voto.

2. R. 2. Ordinatus invalide, non obligatur voto continentiae: non solemni, quia hoc annexum est validae ordinationi; non simplici, quia votum accessorie emissum est; ergo corruente Ordine, tanquam principali, corruit votum, tanquam accessorium. Nec obstat *c.* 3. *et* 12. *de convers. conjugat.* nam in professione religiosa votum castitatis per se, et principaliter emittitur; ergo ex juris interpretatione, si non valet, ut solemne, valet saltem ut simplex.

3. R. 3. Ordo sacer collatus infanti non dirimit matrimonium, quia non est credibile, quod Ecclesia infantem ligare voluerit lege continentiae, nisi ad usum rationis perveniens expresso, vel tacite, exercendo actum Ordinis sacri, ratificasset suam ordinationem. At impubes ratione pollens, sicut in ordinatione valide potest emittere votum castitatis, ita quoque obligatur ad continentiam; uti et metu ordinatus, licet pro illo ex causa immaturi judicii, et pro isto ex causa metus injuste incussi, facile obtineri posset dispensatio in voto continentiae. Opposita sententia docens nec impuberem, nec metu coactum obligari ad continentiam, non videtur improbabilis. Si vero ordinatio facta est per vim absolutam, non valet, et cons. ex illa non oritur obligatio continentiae, *c.* 3. *de baptismo.*

Vide addita par. 1. *n.* 16. 4. R. 4. Quamvis conjugatus regulariter nec ad primam tonsuram sit admittendus *c. fin. de tempor. ord. in* 6. si tamen sacris Ordinibus initietur, uxore inscia, vel invita, ordinatio quidem valet; sed ille ab uxore revocatus, tenetur debitum reddere, non tamen petere potest, obstánte voto castitatis *arg. c.* 3. *de convers. conjugat.* nisi legitimum, et perpetuum inter eos divortium factum fuisset: quo casu maritus innocens sacris initiari potest. 2. Uxor, qua consentiente, maritus sacros Ordines suscepit, tenetur emittere votum continentiae, et si suspecta est de incontinentia, Religionem profiteri, ut dixi *tit. de convers. conjug.* mortuo marito Clerico in sacris constituto, uxor superstes impeditur a contrahendo matrimonio ob reverentiam Sac. Ordinum *Can.* 10. *et seqq. d.* 28. *Can.* 14. *d.* 32. Si tamen consensus illius in ordinationem mariti vi, dolo, aut metu gravi extortus est, non ligatur hoc impedimento; ne delicto alieno praegravetur.

5. Q. II. *An professio religiosa solemnis dirimat matrimonium contrahendum? et quo jure?* R. Ad 1. Af-

firmative: ita conformiter antiquis Canonibus sub anathemate definivit Trid. S. 24. *Can.* 9. nam professio religiosa est spirituale vinculum cum Christo, et quaedam mors civilis; ergo non admittit matrimonium, dummodo sit valida.

6. R. *Ad* 2. Professio solemnis religiosa jure naturali, et divino dirimit matrimonium contrahendum, et cons. non mero jure Ecclesiastico: ita contra plerosque RR. tenent cum S. D. in 4. *d.* 38. *q.* 1. *ar.* 3. *qu.* 3. *in corp.* magni nominis DD. allegati a Sanchez *lib.* 7. *de matr. disp.* 26. *n.* 3. ubi doctor iste solidissimus eandem sententiam tenet, conformiter summario: ***Proponitur sententia auctoris*** *n.* 3. licet nonnemo illam corrigere voluerit, sed sine effectu; uti et *disput. praeced.* sententiam propositam *n.* 7. quae propria est auctoris, ut patet ex summario *n.* 7. quas correctiones ante me plures viri hujus auctoris lectores observarunt. ***Probatur prima pars:*** jus naturale dictat, quod res uni plene, et perfecte tradita, eodemque modo acceptata, non possit iterum valide alteri tradi: nemo enim dat, aut transfert, quod non habet, v. g. titulo justitiae tradidisti equum emptori, non potes deinde eundem tradere Ecclesiae titulo Religionis, aut voti, et e contra: sed homo per professionem religiosam pleno, et perfecto modo tradit se Deo, et Religioni, eodemque modo traditio ista acceptatur contractu ultro, citroque obligatorio; ergo de jure naturali valide nequit se tradere uxori; cum amplius liberam sui corporis potestatem non habeat: tum quia ex natura rei repugnat, ut quis eandem rem tradat duobus secundum jura contraria; sed religiosus professus tradit corpus suum Deo cum jure, et obligatione continendi, seu abstinendi ab omni actu venereo, etiam licito; ergo non potest corpus suum tradere uxori cum jure contrario, et obligatione exercendi actus conjugales: *Prob.* 2. *pars* de jure divino *Math.* 19. *v.* 12. ubi Christus religiosam castitatem proponens ait: ***sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum coelorum:*** quibus verbis significatur perpetua inhabilitas ad matrimonium. Hoc jus scriptum magis nobis declaratur Verbo Divino tradito: quia nulla existente lege Ecclesiastica, ita semper a principio Ecclesiae observabatur tanquam a Domino acceptum: unde Siricius Papa *Can.* 17. *v. velatae* 27. *q.* 1. dicit religiosos matrimonia contrahentes debere separari *Verbo Domini*, *et Canonica auctoritate;* ergo non mero jure Ecclesiastico, sed divino, et naturali. Ratio est, quia Christus Dominus instituit statum religiosum segregatum a statu conjugali, ut patet ex *Matth.* 19. ergo annexuit ei impedimentum dirimens matrimonii contrahendi; alias unum ab altero non discrevisset. *Confir.* ab inconvenienti: si professio religiosa solo jure Ecclesiastico dirimit matrimonium, *sequitur* 1. quod Papa possit tollere jus istud, et statuere, ne matrimonium dirimatur per professionem religiosam: quod sane discordat cum antiqua Patrum doctrina, ut patet ex Canonibus *causae* 27.

q. 1. *Sequitur* 2. quod Papa eum religioso in sensu composito Religionis dispensare possit ad matrimonium, cum istud solo jure pontificio incompatibile esset cum statu religioso: sequela autem ista est contra torrentem DD. et apertam definitionem *cap.* 6. *cum ad monasterium in fin. de statu Monach.* ubi Inn. III. asserit, nec Papam dispensare posse in paupertate, et castitate religiosa: quae definitio ad minus intelligenda est de dispensatione in sensu composito Religionis. *Sequitur* 3. quod religiosi apostatae in locis haereticorum, ubi pleraque impedimenta matrimonii, jure Ecclesiastico introducta, abrogata sunt, valide matrimonium contrahant: quod falsum esse, praxis continua Ecclesiae docet etc.

Obj. 1. Jure naturali eadem res modo diverso pluribus tradi potest, sicut servus traditur domino, et uxori; ergo et religiosus, qui titulo Religionis tradidit corpus Deo, potest illud titulo justitiae tradere uxori. 2. Votum religiosum solemne vel dirimit matrimonium, *ut votum est.* vel *ut solemne* est? non primum, alias omne votum castitatis dirimeret matrimonium; ergo secundum: solemnitas autem votorum ex sola constitutione Ecclesiae inventa est *c. un. de voto in* 6. 3. Votum simplex, saltem religiosum in Soc. J. ab intrinseco non differt a solemni per *c.* 6. *h. t.* et Constit. Greg. XIII. incip. *Ascendente Domino*: ubi declarat Scholasticos, et Coadjutores non formatos S. J. esse vere, et proprie religiosos, *non secus, ac ipsos tum Societatis, tum aliorum Regularium professos.* 4. Olim professio religiosa non dirimebat subsequens matrimonium, *Can.* 22. 24. *cum seq.* 27. *q.* 1. ergo impedimentum istud hodie habetur ex solo jure Ecclesiastico.

R. Ad 1. *Dist. ant. modo diverso, hoc est,* secundum diversum jus C. a. modo diverso, hoc est, ex causa, et titulo diverso, N. a. alias qui *titulo Religionis,* v. g. ex voto tradidit Ecclesiae centum florenos, posset deinde illos *titulo justitiae* tradere alteri creditori, et *titulo gratitudinis* tertio benefactori. Est ergo aequivocatio in termino *modo diverso:* nam si intelligatur praecise causa diversa, seu diversus titulus, falsum est rem uni pleno jure traditam, posse alteri tradi diverso titulo; ut patet ab exemplis allatis, et omnibus causis, seu titulis translativis dominii. Si vero intelligatur *diversum jus,* verum est eandem rem pluribus tradi posse; sicut uni tradi potest proprietas, alteri dominium utile, aut ususfructus, tertio usus etc. Et sic accidit in servo: nam is traditus est domino quoad operas, et effectus civiles dominicae potestati subjectos: at quoad jus utendi corpore per generationem, non est traditus domino, neque hoc jus subest potestati dominicae; alias dominus uti posset corpore ancillae, et domina corpore servi; et ideo servus quoad hoc jus potest se tradere uxori. E contra religiosus quoad jus corporis sui plene, et pro perpetuo per professionem tradidit se Deo, et Religioni titulo Religionis mixto cum titulo justitiae ratione contractus ultro, citroque obligatorii, et vi talis juris

in Deum translati in radice contraxit obligationem continendi, ut ante probavi; ergo cum jus istud sui corporis non habeat, ex ipsa natura rei, non potest se tradere uxori, et ad actus conjugales primae traditioni contrarios obligare. Quae eadem ratio est, cur uni uxori traditus non possit se alteri tradere, quia amplius non habet, quod valide tradat. *Dices:* Traditus uxori, potest matrimonio consummato de licentia uxoris tradere se Deo per professionem religiosam; ergo traditiones istae, et vincula sibi non adversantur de jure naturali. R. N. C. pro nostro casu: nam si uxor remisit jus suum, nulla est repugnantia, cur maritus per professionem nequeat se tradere Deo per professionem. Ita in casu, quo servum dedi Cajo ad usumfructum, si is remittat jus suum, possum eundem servum tradere Ecclesiae ad usum etc. At si professio religiosa praecessit, nulla ad professum redit potestas corpus suum tradendi uxori, nisi Deus jus sibi quaesitum remitteret, et redderet potestatem corpus suum tradendi uxori: quo casu homo desineret esse religiosus, vel forsan maneret religiosus in habitu, et mortua uxore, teneretur vota reddere Domino, et ad Religionem redire. *Ad* 2. dico, quod dirimat, non *ut votum in genere*, sed *ut votum tale in specie*, scil. continens perfectam, absolutam, et perpetuam traditionem sui, cum simili acceptatione; quae intrinseca ratio in nullo alio voto reperitur: non in voto simplici, quod promissionem continet sine traditione; et ideo, stante tali voto, valide corpus traditur uxori; non etiam in voto simplici religioso S. J. quia hoc, licet habeat traditionem, non tamen habet traditionem perfectam, et absolutam ultro, citroque obligatoriam, sed praecise conditionatam, quamdiu quis in Societ. manserit; et ideo spectato jure naturali (secus de jure pontificio) Scholasticus S. J. valide contrahere posset matrimonium absolutum, non secus, ac ille, qui se tradidit uxori per matrimonium conditionatum, pendente conditione, valide contrahit matrimonium absolutum; quia traditio pura, et absoluta praevalet conditionatae. Solemnitates ab Ecclesia praescriptae non constituunt ipsam professionem perfectam, sed sunt conditiones extrinsecae necessario requisitae, sine quibus talis professio non ponitur; sicut sine praesentia parochi, et testium non ponitur matrimonium. *Ad* 3. Neg. a. ex dictis, de qua materia vide meas resolut. Can. *tit. de Regular. resol.* 3. et Sanchez *cit. lib.* 7. *disp.* 25. *n.* 7. ubi ponitur propria sententia auctoris. Nec doctrina ista obstat *cit. cap.* 6. *h. t.* nam votum simplex non minus obligat, quantum ad hoc, quod transgressor alterutrius peccet mortaliter: at in modo obligandi est diversitas; quia simples obligat ratione promissionis, solemne vero, ratione traditionis; et ideo S. D. 2. 2. *q.* 88. *ar.* 7. *ad* 1. respondet: *votum solemne habet fortiorem obligationem apud Deum, quam votum simplex, et gravius peccat, qui illud transgreditur:* et in 4. *d.* 38. *q.* 1. *ar.* 2. docet votum simplex, et solemne differre specie, sicut ve-

getativum, et sensitivum; quia virtus voti complete est in voto solemni, cum traditione complcatur; incomplete in voto simplici, quia traditione non complctur; et ideo ligatus voto simplici castitatis valide corpus tradit per matrimonium, licet non licite, agendo contra promissionem Deo factam. Nec doctrina ista periculum affert Constitutioni Gregorianae: nam Scholastici, et Coadjutores non formati ordinatissimae Soc. J. sunt vere, et proprie dicti religiosi, quoad genericum conceptum veri religiosi; cum religiosus status consistere possit cum votis simplicibus continentibus traditionem de se stabilem, et ad placitum tradentis non revocabilem; at differunt a professis quoad conceptum specificum, quia vota illorum ab intrinseco non continent perfectam, et absolutam traditionem, et acceptationem utrinque obligatoriam. Vel, ut alii loquuntur cum P. Sanchez (quod re ipsa in idem redit) idem specie est status religiosus: professi tamen sunt in summo, et perfectissimo status religiosi gradu, et dignitate, consistente in absoluta, et omnimoda traditione completa utrinque obligatoria, qualis non reperitur in statu religioso votis simplicibus constante. *Ad* 4. Neg. a. cum Bellar. et omnibus aliis recte sentientibus de statu religioso a Christo instituto, et ab Apostolis, ceterisque fidelibus assumpto; cum inauditum sit in Ecclesia, religiosum professum sua auctoritate valide ad matrimonium transivisse. Nec contrarium probatur ex *cit. can.* nam tales excommunicantur, donec se dividant, et ad monasteria regrediantur; et ita quoad absolutionem; et alias poenas poterit Episcopus cum eis humanitatem facere. Hic tamen observa, quod virgines sacrae, praesertim antiquis temporibus, in duplici classe fuerint; aliae emittebant votum simplex castitatis, etiam habitu, et velamine assumpto, et in privatis domibus habitabant, vel etiam in monasteriis educabantur, vel morabantur, et hae, si fracta fide, nuptias contraxerunt, jubebantur manere cum marito, sicut *c. 4. h. t.* estque talium virginum frequens mentio apud Patres, et in antiquis canonibus; imo et virorum, qui in claustris morabantur, quin facti fuerint veri monachi. Aliae autem virgines emittebant votum triplex professionis religiosae, quam vocamus modo *solemnem;* et in his, uti etiam in viris professis aliud observabatur; quia contrahentes nuptias separari debebant *sive inviti, sive voluntarii*, et per censuras compellebantur redire ad monasteria, ut ex Apostolo docet S. Gregor. *Can.* 2. *cum seq.* 27. *q.* 1. A ceteris argumentis, quae hic objci solent, abstineo; tum quia levia sunt, et ex dictis soluta manent; tum quia non est mihi propositum disputatorie scribendi. An, et quomodo professio religiosa dissolvat matrimonium contractum, dicam *tit.* 19. *de divort.*

7. Q. III. *An votum simplex continentiae inducat impedimentum impediens matrimonii*? R. 1. Votum simplex continentiae antecedens sponsalia, impedit matrimonium licite contrahendum; et cons. sequentia sponsalia etiam jurata, vel per copulam firmata, jure naturali

reddit invalida: ita ex antiquis canonibus generaliter deciditur *c.* 4. *et* 6. *h. t.* nam spectato jure naturali, res uni promissa nequit valide alteri promitti: sed vovens per votum continentiae promittit Deo corpus ab omni actu venereo, etiam licito custodiendum: ergo vovens nequit valide alteri corpus promittere per sponsalia; praesertim, cum talis promissio tenderet ad usum conjugalem voto contrarium. Unde sequens promissio sponsalitia est invalida, etsi puella voti ignara deflorata sit, eique immineat damnum aliter non reparabile, quam per matrimonium, ut tenent Laym. Schmier, et alii: quia per istam deflorationem non potest tolli Deo jus ex voto quaesitum: neque ullo jure, aut solida ratione constat, hanc vim, seu privilegium solvendi obligationem voti esse attributum deflorationi. Unde in tali casu, quo defloratae voti ignarae imminet damnum aliter non reparabile, quam per nuptias, de alio remedio cogitandum est, scil. ut petatur dispensatio, ad quam petendam dolosus deflorator obligatur. *Dices* cum Sanch. Schmalz, et aliis: votum non obligat, rebus notabiliter mutatis, ut in hoc casu. 2. Filius, postposito voto Religionis, tenetur manere in saeculo ad succurrendum patri, et debitor ad satisfaciendum creditoribus; ergo et deflorator tenetur in hoc casu ducere defloratam, non obstante voto; quia obligatio justitiae est fortior obligatione Religionis. R. *ad* 1. Dist. ant. si mutatio accidat ab extrinseco, vel moralem impotentiam inducat exequendi votum, conc. ant. si accidat ex prava voluntate voventis neg. ant. alias quisque per delictum vellet se a voto liberare. *Ad* 2. Neg. cons. quia nec filius nec debitor in his casibus assumit statum contrarium voto, sed hujus executio tantum differtur ob necessitatem; at deflorator assumeret matrimonium voto contrarium; quod in prajudicium juris Deo quaesiti illi non licet. Nec tali casu est obligatio justitiae ad matrimonium; quia sponsalia sunt invalida, licet damnum illatum alio modo reparandum sit; puta per procurationem dispensationis. In obligationibus Religionis, et justitiae, servatur *reg. qui prior tempore in* 6. sic enim qui per votum vineam promisit Ecclesiae, licite eam non vendit, et tradit.

8. R. 2. Votum simplex continentiae consequens sponsalia, parit impedimentum impediens matrimonii, et cons. dissolvit priora sponsalia ex utraque parte: ita S. D. in 4. *d.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *qu.* 2. Cajet. avers. Azor. Salmant. et alii contra Sanch. Laym. Zoes etc. licet Sanch. *lib.* 1. *de matr. disp.* 46. *n.* 7. *in fin.* dicat, sententiam nostram esse probabilissimam, et tutissimam. Prob. 1. juxta *c.* 3. *et* 6. *h. t.* votum simplex continentiae, si validum est, impedit matrimonium licite contrahendum; sed votum simplex continentiae post sponsalia emissum, est validum, et licitum: tum quia nullo jure invalidatur, vel illicitum redditur; tum quia religiose servari potest, sicut votum castitatis emissum post nuptias; tum quia Papa *c.* 5. *h. t.* dispensat in tali voto, adeoque sup-

ponit esse validum; ergo tale votum post sponsalia emissum impedit matrimonium licite contrhaendum; praesertim cum jura omnia sine distinctione dicant, per votum simplex castitatis impediri licitum matrimonium: ac proinde Adversariis incumbit onus probandi, quod votum sponsalia consequens alicubi excipiatur. *Prob.* 2. Sponsalibus inest tacita conditio: *nisi perfectiorem, et Deo gratiorem statum elegero, arg. c.* 2. *de convers. conjug. et c.* 4. *de voto*, ubi licet sermo sit de transitu ad Religionem, ejusque voto, recte tamen dispositio ista intelligitur de statu perpetuae continentiae: tum quia jus ad rem ex sponsalibus quaesitum, non debet impedire statum perfectiorem; siquidem *omnis consideratio non est digna anima continentis Eccl.* 26. tum quia *propositum, aut promissum non infringit, qui in melius illud commutat. c.* 3. *de jurej.* tum quia matrimonio rato inest tacita conditio: *nisi Religionem elegero;* adeoque sponsalibus etiam minor conditio inesse credenda est; puta *nisi continentiam elegero;* ergo si post sponsalia votum continentiae emittatur, solvit illa ex utraque parte, ne ad illicitum obligare videantur. *Prob.* 3. Sponsalibus inest haec generalis conditio: *nisi impedimentum superveniat*, sive tale impedimentum oriatur ex actu malo, sive ex bono, ut ex fornicatione cum sorore sponsae, ex assumpto Ordine, ex cognatione spirituali etc. sed votum continentiae est impedimentum matrimonii; quis enim hoc neget? ergo sponsalia ineuntur sub tacita conditione: *si votum continentiae non superveniat;* ergo si superveniat, non tantum alteri parti dat justam causam resiliendi a sponsalibus, sed etiam sponsalia solvit ex parte voventis. Idem dic de voto suscipiendi Sac. Ordines, quibus in Ecclesia latina annexum est votum continentiae. His non obstantibus, fateor oppositam sententiam est se valde probabilem, pro qua.

Obj. 1. *c.* 5. *h. t.* sponsae voventi continentiam imponitur poenitentia, ibi: *sibi de mentita fide* etc. 2. Deus nec votum, nec juramentum acceptat in praejudicium tertii *c.* 28. *de jurej.* si enim donasti, vel promisisti Titio decem aureos, deinde per votum non potes illos promittere Deo; sed votum superveniens est in praejudicium sponsae. 3. Speciale, et exorbitans est, quod sponsalibus insit haec conditio; *nisi Religionem elegero;* ergo trahi non debet ad aliam conditionem; *nisi continentiam elegero.* 4. Si per tale votum solvuntur sponsalia, sequitur quod dispensatus in voto, possit matrimonium cum alia inire, sed non, quia per hoc via injustitiis aperiretur.

R. *Ad* 1. Sponsa ista in hoc fuit culpabilis, quod absque justa causa diu distulerit implere sponsalia, et temere provolaverit ad votum, non animo Deo placendi, sed sponsum fraudandi; et ideo poenitentia ei imponi debuit de mentita fide, et de attentata violatione voti per aliud matrimonium infringendi. Ex quo capite patet communem opinionem fidelium fuisse per votum continentiae solvi sponsalia; alias puella inutiliter, et sine effectu convolasset

ad votum, si eo non obstante, obligata fuisset ad contrahendum matrimonium. *Ad* 2. N. m. nam sponsis non est jus quaesitum absolute, sed conditionate, *nisi meliorem statum elegero*, vel *nisi impedimentum superveniat.* Quodsi per accidens vovens causet damnum alteri parti, tenetur illud reparare: et si aliter nequeat reparari, quam per matrimonium, tenetur ad petendam dispensationem voti: quod tutius esse nec adversarii negant. *Ad* 3. in hac conditione: *si impedimentum non superveniat*, nulla est exorbitantia; ergo recte applicatur nostro casui. Ista vero conditio: *nisi meliorem statum elegero*, ob excellentem favorem continentiae, et paritatem rationis, censetur comprehensa in *c.* 4. *de voto. Ad* 2. N. seq. nam votum continentiae non dissolvit sponsalia, nisi ad effectum servandi continentiam, sicut votum Religionis ad effectum professionis.

9. R. 3. Votum non nubendi reddit sequentia sponsalia invalida, et illicita; quia haec obligarent ad aliquid illicitum, voto contrarium. Quia vero tale votum est valde imperfectum, de quo SS. Canones nihil disponunt, facile admitti potest per illud consequens non dissolvi sponsalia anteriora. Si quis cum tali voto matrimonium contraxit, illicite quidem egit; tamen contracto matrimonio, licite uti potest petendo, et reddendo debitum: nam objectum hujus voti, scil. *non inire matrimonium*, transivit in impossibile, cum matrimonium sit initum; ergo cessat illius obligatio. Idem probabiliter dic. de eo, qui vovit suscipere SS. Ordines, et post votum contraxit nuptias, quia cessante principali obligatione suscipiendi Ordines, cessat etiam accessoria obligatio continendi. Secus est in illo, qui per se vovit castitatem perpetuam; quia hoc voto obligatur etiam post nuptias, ne debitum licite petere possit, licet obligetur reddere.

10. Q. IV. *An votum amplectendae Religionis inducat impedimentum licite contrahendi matrimonium?* R. 1. Affirmative: nam jus ex Christi institutione non tantum post sponsalia, sed etiam post matrimonium ratum cuilibet permittit ad statum religiosum transire, etsi sponsalia qualificata sint per juramentum, utpote accessorium sponsalium, *c.* 2. 14. *de convers. conjug. c.* 4. *de voto*: nam sponsalibus, et matrimonio rato inest tacita conditio: *nisi Religionem elegero.* His non obstat *c.* 16. *de sponsal.* nam ibi sponsus nondum plene statuit ingredi Religionem, sed habuit quoddam propositum inefficax, quod Papa vocat *legem privatam*, seu legem complacentiae erga statum religiosum, ut patet ex verbis: *si postea elegerit:* quia vero biennium contrahendo matrimonio praefixum ad finem vergebat, ne fieret perjurus, ideo Papa rescripsit, tutius esse matrimonium contrahere, et deinde, si elegerit, ad Religionem transire, Gonz. Suar. etc.

11. R. 2. Vovens ingressum Religionis post sponsalia, etiam jurata, regulariter nequit licite contrahere matrimonium cum proposito ante illius consummationem ingrediendi Religionem: ita Sanch. et alii contra Ant. de

Butrio, Petrum de Ledesma etc. nam ita contrahens exponit se manifesto periculo violandi votum, derogat dignitati voti, et status amplectendi, praejudicat sponsae, quae cogetur esse sine nuptiis, donec ille vel profiteatur, vel e novitiatu egrediatur. Excipe, nisi id exigeret damnum puellae defloratae, metus amittendae famae, aut vitae, vel alia gravis causa: si tamen contraheret, et mutata voluntate consummaret matrimonium, illicite contra votum ageret, cum post matrimonium ratum adhuc potuerit voto satisfacere. At imposterum licite petit, et reddit debitum, quia materia voti, scil. ingressus Religionis, evasit impossibilis; ergo cessat obligatio voti, et cons. ea omnia, quae annexa sunt Religioni, uti servare continentiam. Soluto aut matrimonio per mortem, aut divortium perpetuum: reviviscit obligatio voti Religionis, et urget ad ingressum, sicut soluto matrimonio reviviscit votum continentiae impediens aliud matrimonium: quia vota ista per matrimonium non extinguuntur, sed suspenduntur.

12. R. 3. Votum amplectendae Religionis, vel ingressus in novitiatum ex parte ingredientis non solvit sponsalia, nisi secuta professione: ita Henriq. Laym. et alii com. contra Navar, Gutier. Sanch. etc. nam obligatio sponsalium non est incompossibilis cum novitiatu, cum nec incompossibilis sit cum matrimonio: tum quia si novitiatus solveret sponsalia ex parte novitii, daretur occasio fraudulenter dissolvendi sponsalia per fictum ingressum, ergo. At pars in saeculo manens habet justam causam resiliendi a sponsalibus, ut communis tenet contra Covar. Palud. etc. tum quia novitiatum ingrediens, tacite, et ipso facto renuntiat juri quaesito ex sponsalibus; tum quia quasi statum mutat: quae causae sunt sufficientes ad resiliendum a sponsalibus.

TITULUS VII

De eo, qui duxit in matrim. quam polluit per adulterium.

Agitur de hac materia in Decreto 31. *q. 1. per tot. et* 32. *q. 4. et* 7.

1. Praesens Rubrica est strictior nigro; quia impedimentum criminis, de quo tractatur *h. t.* non solum oritur ex adulterio, sed etiam ex homicidio alterius conjugis. Est autem hoc impedimentum dirimens; et specifice vocatur impedimentum *criminis;* licet impedimentum *metus, et raptus* etiam ex delicto oriantur: sed haec servant sua propria nomina. De crimine tantum impediente agetur *tit.* 16.

2. Q. I. *Quibus modis incurratur impedimentum criminis dirimens matrimonium?* R. 1. Quatuor modis; duobus quidem ex causa adulterii, et duobus ex causa homicidii. Et 1. si adulteri, vivente conjuge altero, matrimonium de facto inierunt, *c.* 5. *h. t.* 2. Si adulteri promissionem fecerunt futuri matrimonii post mortem alterius conjugis ineundi, *c.* 6. 7. *et fin. h. t.* 3. Si adulterio non commisso, ambo machinentur in necem alterius conjugis cum effectu, seu secuto conjugi-

cidio, *c.* 1. *de convers. infidel.* 4. Si commisso adulterio, unus ex adulteris occidat proprium, vel adulteri conjugem, animo cum illo contrahendi matrimonium, *Can.* 5. *si quis* 31. *q.* 1. *Ratio* hujus impedimenti ab Ecclesia introducti est ex *parte adulterii*, ut secura sit conjugum fides, amor, et vita, omnisque occasio captandae mortis alienae tollatur. *Ex parte homicidii*, quia atrocitas tanti criminis erga conjugem admissi meretur istam inhabilitatem; tum maxime, quia suppositis his criminibus, turpe, et inhonestum, scandalique plenum est tales personas inter se copulari. — *Nec obstat* factum Davidis occidentis Uriam, et cum adultera Betsabea contrahentis: nam in vet. testamento non fuit hoc impedimentum, licet in nov. testam. ob dictas rationes recte sit introductum.

3. R. 2. Ut crimen ex adulterio dirimat matrimonium, debet esse 1. adulterium *formale*, non *materiale*, propter ignorantiam, vel invaliditatem prioris matrimonii, completum in sua specie, et durante eodem matrimonio consummatum. 2. Debet cum adulterio copulative concurrere, vel matrimonium actuale de facto, vel promissio matrimonii ineundi post mortem alterius conjugis: et quidem seria, non ficta, sive ista praecedat adulterium, sive sequatur, constante priori matrimonio, sive fiat in actu adulterii, dummodo promissio sit expresse acceptata ab altera parte; siquidem tacens in hac materia odiosa non habetur pro consentiente. Et quamvis probabile sit ad hoc impedimentum sufficere promissionem acceptatam sine repromissione adulteri, quia hoc modo est periculum captandae mortis alienae; oppositum tamen aeque est probabile, quia *fides data*, quae requiritur, plerumque in jure Canon. significat promissionem mutuam utrinque obligatoriam. *cap.* 22. *de sponsal. cap.* 1. *de spons duor. cap.* 5. *qui Clerici* etc. ergo cum versemur in materia odiosa, *fides data* accipienda est pro mutua promissione, quam sibi faciunt adulteri de matrim. post mortem conjugis ineundo. 3. E contra ex adulterio non incurritur impedimentum criminis, si adulterium sit materiale, vel non completum; vel si copulative desit promissio, vel ista sit ficta, aut remissa, nullo praecedente adulterio, licet deinde per accidens sequatur adulterium: vel si promissio sit de matrimonio, vivente altero conjuge, ineundo; vel si promissio facta sit in uno matrimonio, et adulterium in secundo; quia videtur recessum a fide data; ita haec omnia deducuntur ex Canonibus causae 31. *quaest.* 1. *et cap.* 1. 7. *fin. h. t.* et si quae jura diminutius loquuntur, supplenda sunt ex aliis plene loquentibus, et exigentibus, ut vel adulterium sit cum actuali matrimonio de facto inito, vel adulterium sit cum promissione matrimonii post mortem conjugis ineundi.

4. R. 3. Ut conjugicidium mixtum adulterio inducat impedimentum criminis, praecedere debet adulterium; alias post caedem copula non est adulterina, tum sequi debet machinatio cum effectu, seu caedes conjugis, etiam ab uno tantum ex adulteris patrata

animo ineundi matrimonium cum complice, non vero solo animo liberius exercendi libidinem, *Can.* 5. *si quis* 31. *q.* 1. *c.* 7. *qui fil. legit. c.* 1. 3. 6. *h. t.* S. D. in 4. *d.* 37. *q.* 2. *ar.* 2. *in corp.* et alii communiter. 2. Ut solum conjugicidium inducat impedimentum criminis, requiritur, ut uterque concurrat physice, vel moraliter in necem conjugis animo contrahendi matrimonium, et caedes re ipsa consecuta sit. *c.* 1. *de convers. infid.* Sola ratihabitio, qua alter ratum habet conjugicidium nomine suo gestum, non sufficit: cum fictio ista nullo jure sit expressa; sicut expressa reperitur de habente ratam percussionem Clerici nomine suo factam *c.* 23. *de sent. excom. in* 6.

5. Q. II. *Qui ligentur impedimento criminis?* R. I. Soli fideles; cum sit tantum juris Ecclesiastici, ergo infideles non ligat, nisi per accidens, et indirecte, quatenus persona fidelis impeditur contrahere cum infideli ad fidem converso, si adulterium cum eo commisit, facta promissione matrimonii; vel si ab eis conjugicidium patratum sit modo ante explicato, *c.* 1. *de convers. infidelium.*

6. II. Qui vivente uxore legitima, contraxit cum alia ignorante ipsum esse conjugatum, post mortem primae, tenetur renovare consensum, et contrahere cum secunda, si ista velit, *cap.* 1. *et* 7. *h. t.* nam ex una parte non est hic impedimentum criminis; ex altera vero parte decepta per separationem patitur damnum, quod reparari debet per matrimonium habili tempore ineundum. Si tamen matrimonium ineatur cum tertia post mortem primae conjugis, subsistit, et deceptae alio modo damnum resarciendum est.

7. III. Ignorantes ligantur impedimento criminis; ita Moya, et Reiff. Gobat, Schmalz, et communior DD. contra Palud. Major. Pichler etc. nam Sac. Canones 31. *q.* 1. *et h. t.* nullam mentionem faciunt de notitia, an quis sciverit hoc impedimentum annexum esse dictis delictis; ergo voluerunt eo ligari sive scientes, sive ignorantes; prout Canones istos interpretatur praxis Curiarum tam romanae, quam aliarum Ecclesiarum, tales personas sine dispensatione non admittentium ad nuptias. *Ratio* est, quia inhabilitates a jure introductae incurruntur ab ignorantibus, ut patet in irregularitatibus ad Ordines, beneficia etc. sed impedimentum criminis, licet fundetur in delicto, est tamen per se, et principaliter inhabilitas ad matrimonium, sicut alia impedimenta ex crimine orta; ut impedimentum metus, raptus, affinitatis ex copula illicita; quia non decet, nec honestum, nec Reipubl. Christianae expediens est tales personas inter se copulari; cum alioquin in matrimoniis maxime attendatur, quid deceat, honestumque sit, *l.* 42. *ff. de ritu nupt.* ergo. *Dices:* hoc impedimentum est poenale, scil. in poenam tanti delicti; poena autem ignorantem non stringit. 2. Inhabilitatio poenalis obligat eum, qui peccat contra legem, qua *poenalem;* sed ignarus poenae non peccat contra legem, qua poenalem; ergo. 3. Ignorantia facti excusat ab

impedimento criminis; ergo etiam ignorantia juris, cum in neutro casu peccetur contra legem ignoratam. 4. Irregularitas ex delicto, privatio juris ad petendum debitum conjugale, inhabilitas ad beneficium ex simonia, censurae non incurruntur ab ignorantibus, *c.* 2. *de const. in* 6. ergo nec impedimentum criminis. R. *Ad.* 1. Dist. ant. est poenale occasionaliter, secundario, et in consequentiam, con. ant. primario, et per se, Neg. ant. Hoc impedimentum primario est inhabilitas; quia non decet, nec expedit tales personas copulari; alioquin ignorantia a plerisque praetexi posset. *Ad* 2. est eadem solutio: nam inhabilitatio ista principaliter est ob indecentiam, quae in republica christiana tolerari non debet cum magno dispendio honestatis matrimoniorum. *Ad* 3. Neg. cons. nam ignorantia facti excusat ab adulterio, et conjugicidio, et cons. ab impedimento, non vero ignorantia juris circa inhabilitatem costituti. *Ad* 4. Neg. ant. exceptis censuris: nam et istae inhabilitates incurruntur ab ignorantibus; non tamen censurae, quae contumaciam, et cons. scientiam praerequirunt. Argumenta ista instantiam contrariam habent in aliis impedimentis ex delicto ortis. Quia vero opposita sententia satis est probabilis, servire potest confessario pro illo casu, quo impedimentum est occultum, et adulteria, vel homicidia in futurum non pendent.

8. Q. IV. *An impedimentum criminis sit perpetuum, et a quo dispensabile?* R. *ad* 1. Affirmative, ita ut non cesset, etsi complices longo tempore in matrimonio putativo vixerint, et proles susceperint, *c.* 5. *h. t.* quia diuturnitas peccatum non minuit, sed auget: prolibus tamen necessaria alimenta ministranda sunt, *ibid.* ubi corriguntur jura civilia, spurios ali vetantia.

9. R. *Ad* 2. In impedimento criminis dispensat solus Papa; quia inferiores non possunt relaxare jus commune. Si tamen est publicum ex conjugicidio ortum, rarissima, et difficillima est dispensatio: et si ortum est ex adulterio conjuncto cum nuptiis, vivente altero conjuge contractis, non dispensat Papa, nisi negotio finito in Officio S. Inquisitionis. S. Poenitentiaria in hoc impedimento occulto, si oriatur ex homicidio, nonnisi ex urgentissimis causis dispensat, injuncta poenitentia diuturna: facilius autem, si oriatur ex solo adulterio cum promissione; praesertim si complices erant ignari hujus impedimenti.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosorum

Agitur de hac materia *Can.* 25. *hi, qui* 32. *q.* 7. *et Can.* 18. *si uxorem* 32. *q.* 5. et alibi sparsim.

1. Nomine *leprae* venit hic omnis morbus horridus, et contagiosus; ut paralysis, epilepsia, morbus gallicus etc.

2. Q. *An lepra sit impedimentum matrimonii;* R. 1. Lepra antecedens ignorata, vel consequens sponsalia, dat justam causam resiliondi ab illis: secus si fuit cognita, quia pars altera

sibi imputare debet, quod scienter cum leproso contraxerit sponsalia.

3. R. 2. Lepra sive antecedens, sive consequens, nec dirimit matrimonium contrahendum, nec dissolvit contractum, *c.* 1. 2. *h. t.* nam vis ista nullibi attributa est leprae, aut simili morbo. *Nec obstat. c. fin. h. t. et Can.* 18. *proposuisti* 32. *q.* 7. nam *c. fin.* procedit de sponsalibus, quod superveniente lepra, alter non teneatur ad consummandam, seu perficiendam copulam maritalem, quae consistit in contractu; seu quod non teneatur inire matrimonium: *Canon.* 18. procedit de infirmitate *arctitudinis*, seu impotentiae, ob quam invalidum fuit matrimonium, Bellar. Gonz. et alii: subsidia autem tali mulieri praebenda sunt per restitutionem dotis, vel ex charitate.

4. R. 3. Lepra contagiosa est causa sufficiens divertendi quoad thorum, et cohabitationem: nam contractui matrimoniali inest conditio divertendi ob justam causam; qualis est incolumitas proprii individui. Si tamen conjux sanus vult cohabitare, et debitum reddere, id ei licebit: quia in morbis diuturnis periculo infectionis praevalet amor conjugalis; praesertim si adsit periculum incontinentiae in utroque conjuge. Nec obstat, quod forsan proles nascetur leprosa; quia huic melius est leprosam esse, quam nullo modo esse.

5. II. Si lepra non est contagiosa, pars sana tenetur leproso cohabitare, et debitum reddere: quo sensu procedit *c.* 1. et 2. *h. t.* quia hic non adest justa causa excusans ab obligatione conjugali; nisi forsan nimius horror esset in reddendo debito.

Vide notata in summariis cap. Quoniam 2. *hoc eod. tit. part.* 1.

III. Facta separatione leprosorum, utrinque a judice Ecclesiastico injungenda est continentia, *c.* 1. *h. t.*

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

Agitur de hac materia in Decreto 29. *quaest.* 1. 2. *per tot.*

1. In *h. t.* examinatur impedimentum *conditionis servilis*, quod nunc rarum est; cum servitus legalis apud Christianos fere expiraverit.

2. Q. I. *Quando conditio servilis dirimat matrimonium?* R. 1. In unico tantum casu, quo liber ignorans alteram partem esse servituti obnoxiam, contrahit cum illa matrimonium, etsi ignorantia sit modicum crassa: ita *Can.* 4. *et seqq.* 29. *q.* 2. *et c.* 2. *fin. h. t.* nam licet contractus iste jure naturali sit validus, ut comm. tenet, tamen Ecclesia non voluit eum valere ob justas causas; puta ob inaequalitatem personarum, ob injuriam libero illatam, et prolibus inferendam. Quae assertio locum habet etiam tunc, dum contrahitur cum statulibera; quia tempore intermedio, pendente conditione, et tempore, est ancilla *l.* 9. *ff. de statuliber.* Convalescit autem hoc matrimonium, si liber, cognito errore servitutis, ratificet priorem consensum.

expresse, vel tacite per copulam *c.* 2. *et fin. h. t.* quia jure antiquo talis copula praesumitur fieri affectu conjugali: jure autem Triden. si servitus publice innotescat, convalidatio fieri debet coram parocho, et testibus.

3. R. 2. Valet matrimonium in seqq. casibus: 1. Si liber scienter contrahat cum ancilla, quia volenti non fit injuria; licet ob vilitatem personae fiat irregularis *Can.* 15. *d.* 34. 2. Si liber contrahat cum libera, quam putat esse ancillam, vel servus cum ancilla, quam putat esse liberam: quia hic non redditur status deterior ita errantis. 3. Si liber ignarus contrahat cum ancilla, quae vi collocationis in matrimonium a domino factae consequitur libertatem, *Nov.* 22. *c.* 11. quod jus non reprobatur a sacris Canonibus; quia in ipso contractu ancilla fit libera; adeoque liber non cum ancilla, sed cum libera nuptias init, prior vero servitus ignorata non sufficit ad hoc matrimonium invalidandum.

4. R. 3. Si matrimonium cum errore conditionis servilis publice contractum est, dissolutio ejus fieri debet auctoritate Ecclesiae, *arg. c.* 2. *et fin. h. t. c.* 3. *de divort.* nam quod auctoritate Ecclesiae contrahitur, auctoritate ejusdem dissolvi debet. In praevio judicio liber probare debet *conditionem servilem*, quam ex parte ancillae asserit: error vero regulariter non probatur, nisi in illo casu, quo talis persona notorie, et communiter habita est pro ancilla; quia quilibet praesumitur scire, quae communiter nota sunt *lib.* 2. *ff. et l.* 23. *Cod. de probat.* Si vero communiter non est habita pro ancilla, ista probare debet, quod liber notitiam habuerit de ipsius conditione servili.

5. Q. II. *Quid juris circa matrimonia servorum cum ancillis?* R. 1. Talia matrimonia sine consensu domini sunt valida, et regulariter licita: ita decisum est *c.* 1. *h. t.* quo corriguntur jura civilia, quae inter servos, praesertim sine consensu domini dicunt esse *contubernia*, non matrimonia, *l.* 3. *C. de incest. nupt. Ratio* 1. quia servi jure naturali, et divino habent jus liberum contrahendi, et suscipiendi sacramentum matrimonii, tum ad finem propagationis humanae, cum etiam in remedium concupiscentiae; quod jus, utpote toti naturae humanae commune, non subditur privatae potestati dominicae: ergo matrimonia servorum cum ancillis sunt valida. *Ratio* 2. quia servi utendo jure suo, licite agunt, et nulli injuriam faciunt; licet decens sit, ut requirant consensum dominorum. Dum vero antiqui Canones nuptias servorum dicunt non esse justas, et legitimas, id intelligendum est, non de legitimitate Canonica, sed civili, quatenus non intercedunt pacta dotalia: neque ex talibus oritur patria potestas, nec haereditas, et successio liberorum: quo sensu explicantur *Can.* 11. *cum seq.* 32. *quaest.* 2. *et Can.* 9. *dicat* 39. *quaest.* 4. *Can. fin.* 29. *quaest.* 2. ibi: *per voluntatem dominorum. Dices:* Professio religiosa est favorabilior matrimonio; sed servus sine consensu domini non potest valide profiteri; ergo nec nuptias contrahere. R. Neg. cons.

quia professio religiosa non est compossibilis cum operis domino debitis; hone vero matrimonium.

6. R. 2. Dominus resciens servum tractare de nuptiis, re integra, ante inita sponsalia, potest servum in remota mittere, aut vendere; quia utendo jure suo, non facit illi injuriam. At si sponsalia sint inita, non potest eo medio uti: tum quia praejudicaret juri sponsae, quod independens est a dominio domini; tum quia directe impediret matrimonium, quod ei non licet. contracto autem matrimonio, servum alio mittere potest; quia non privatur potestate dominica, licet illicitum videatur sine gravi causa servum eo mittere, aut vendere, quo illum uxor sequi non potest, Sanch.

7. R. 3. Servi ipso facto tunc consequuntur libertatem, dum dominus eos collocat in matrimonium cum persona libera ignorante eorum servitutem, *auth. ad hoc C. de latin. lib. toll.* quia hoc modo dominus fingitur cedere jure suo. At si pars altera scivit conditionem servilem, dominus consentiendo in matrimonium, non praesumitur dare libertatem, nisi ancillae constituat instrumentum dotis, vel servo instrumentum donationis propter nuptias; quae instrumenta propria sunt hominum liberorum, *l. un.* §. 9. *C. de latin. lib. toll.*

TITULUS X.

De Natis ex libero ventre.

In *h. t.* qui priori est accessorius, traditur trita regula, quod partus sequatur ventrem, seu conditionem matris quoad statum libertatis, et servitutis: unde mater ancilla parit servum, licet pater sit liber, et mater ingenua, vel liberta parit liberum; dummodo libera sit tempore conceptionis, vel nativitatis, vel intermedio. De hac materia fusius agunt Civilistae *lib.* 1. *Inst. tit.* 3. *et seqq.* Vide *Can* 3. *cum multae* 13. *qu.* 8. *Can. fin.* 32. *quaest.* 4. *et cap. fin. de serv. non ordin.*

TITULUS XI.

De Cognatione spirituali.

Agitur de hac in Sexto *h. t.* in Decreto 30. *quaest.* 1. 3. 4. *per tot.* in Trid. *sess.* 24. *c.* 2. *de ref. matr.* ubi statuitur jus novum.

1. *Nota.* Cognationem in genere esse quamdam propinquitatem personarum; quae triplex est: *spiritualis*, *legalis*, et *carnalis;* De ultimis duabus agetur in seqq. titulis. Hic examinatur impedimentum dirimens cognationis spiritualis ortae ex baptismo, et confirmatione.

2. Q. 1. *Unde oriatur, et quo Jure matrimonium dirimat cognatio spiritualis?* R. *Ad* 1. Oritur ex sacramento baptismi, et confirmationis, non vero ex aliis sacramentis: ita comm. ex Canonibus *causae* 30. *q.* 1. *et* 3. Trid. *sess.* 24. *c.* 2. *de refor. mat.* nam baptismus comparatur generationi, seu conceptioni in utero; confirmatio vero nativitati, seu editioni in lucem, adeoque in utroque datur gratia permodum generationis, et nativitatis: in ceteris

vero sacramentis datur gratia per modum nutritionis, sanationis, aut reconciliationis; ergo sicut ex generatione naturali oritur cognatio naturalis, ita ex generatione spirituali per baptismum, et confirmationem oritur cognatio spiritualis. *Nec obstat Can.* 8. *et seqq.* 30. *p.* 1. nam ex sacramento poenitentiae est cognatio valde impropria, quae non habet vim dirimendi matrimonium; licet fornicans cum filia confessionis probabilius teneatur circumstantiam istam aperire in confessione, S. D. 2. 2. *q.* 154. *ar.* 10. *ad* 2.

3. R. *ad* 2. Cognatio spiritualis jure Ecclesiastico dirimit matrimonium, et cons. solvit praecedentia sponsalia: ita comm. ex juribus supra cit. nam hoc impedimentum introductum est ex justissima causa; quia valde indecens esset patrem spiritualem copulari filiae spirituali. Et quia haec indecentia semper durat, ideo hoc impedimentum est perpetuum. Si vero sequatur ad matrimonium, non dissolvit illud, sicut nec alia impedimenta consequentia, ut affinitas etc. privat tamen jure petendi debitum, de quo infra.

4. Q. II. *Inter quas personas detur cognatio spiritualis?* R. 1. De jure antiquo dabatur inter plures personas: nam hoc jure fuit *paternitas directa* inter baptizantem, vel patrinum, et baptizatum: et *paternitas indirecta*, quae extendebatur ad baptizantis, et patrini uxorem carnaliter cognitam, quae propter unitatem carnis cum marito fiebat etiam mater spiritualis baptizati: vel e contra ab uxore baptizante, vel levante refundebatur ista cognatio in maritum *c.* 1. *h. t. in* 6. 2. Fuit *compaternitas directe* inter baptizantem, vel levantem, et parentes baptizati; *indirecta* vero refundebatur in uxorem baptizantis, et levantis, ut ante dictum, *c.* 1. *h. t.* 3. Fuit *fraternitas* inter baptizatum, et liberos carnales baptizantis, vel levantis, non vero inter alios fratres, et sorores baptizati *Can.* 1. *super quibus* 30. *q.* 3. ubi corrigitur *Can.* 5. utpote anterior tempore: et ita decidit Alex. III. *c.* 3. *h. t.* nisi specialis esset consuetudo ut inter omnes fratres, et sorores baptizati, et proles baptizantis, aut levantis intercederet ista confraternitas diremptiva matrimonii: *c.* 3. *h. t.* Haec omnia similiter fiebant in cognatione orta ex confirmatione.

5. R. 2. Jure novo Trid. *S.* 24. *cap.* 2. *de reform. matr.* sublata est paternitas, et compaternitas indirecta, uti et fraternitas, et remansit sola *paternitas, et compaternitas directa, et filiatio:* unde hodie cognatio spiritualis ex baptismo datur: 1. Inter baptizantem tanquam patrem, et baptizatum tanquam filium, et similiter inter patrinum, seu levantem tanquam patrem, et baptizatum, seu levatum tanquam filium: ac proinde baptizatus hodie potest ducere uxorem baptizantis, vel levantis, si quam habuerunt, et mortui sunt. Et haec cognatio vocatur *paternitas:* vel si baptizans, aut levans est faemina, *maternitas.* 2. Inter baptizantem, et parentes baptizati, vel inter levantem, et parentes levati, quae vocatur, *compaternitas,* et in faeminis *commaternitas;* quia sicut genito-

res sunt patres carnales baptizati, ita baptizans, et levans sunt ejusdem patres spirituales; ac proinde inter se sunt *compatres*, vel *commatres*. Nec ultra ad uxorem, vel liberos baptizantis, aut levantis cognatio spiritualis extenditur: unde pater carnalis baptizati, sublato impedimento ligaminis, potest ducere uxorem levantis, aut baptizantis. Haec eadem doctrina servatur in cognatione orta ex confirmatione. Inter ipsum vero baptizantem, et patrinum, vel inter ipsos patrinos inter se, nec antiquo, nec novo jure aliqua cognatio oritur. Personae istae spiritualiter cognatae exprimuntur *his vers: Baptizans, baptizatus, baptizatique parentes. levans, levatus, levatique parentes. confirmans, confirmatus, confirmatique parentes, patrinus, confirmatus, confirmatique parens.*

6. Q. III. ***Quod sit subjectum cognationis spiritualis?*** R. 1. Soli fideles, seu baptizati; cum hi soli subjaceant juri Ecclesiastico, *Can.* 302. *de consecr. d.* 4. unde infidelis non est capax cognationis spiritualis *activae*, v. g. si baptizet, vel levet ex baptismo: nam qui spiritualiter non est natus, seu filius, non potest esse spiritualiter pater; sicut necdum natus secundum carnem, non potest esse carnaliter pater, S. D. et alii communiter contra Henrinq. neque etiam capax est cognationis spiritualis passivae, seu compaternitatis, si fidelis baptizet; vel levet prolem parentis infidelis, Sanch. et alii contra Sylv. Rosell. etc. nam passiva cognatio in tantum afficeret infidelem, in quantum activa cognatio a baptizante, vel levante terminaretur ad illum; sed tali casu hoc ipso quod in infideli non detur compaternitas, utpote ab Ecclesia introducta, neque cognatio compaternitatis datur in fideli baptizante, vel levante: nam cognatio ista est reciproca, et cons. si non datur in uno extremo, neque datur in altero; ergo: tum etiam, quia impedimenta restringenda potius, quam laxanda sunt. *Dices.* 1. Saltem cognatio ista resultat tempore habili, dum infidelis convertitur ad fidem, sicut irregularitas, v. g. ex bigamia orta, *Can. Acutius* 28. *q.* 3. 2. Impedimentum criminis directe a fideli, et indirecte incurritur ab infideli, et dirimit inter eos matrimonium, *c.* 1. *de convers. infid.* ergo idem dic. de cognatione spirituali. R. *Ad* 1. Neg. ant. nam quod ab initio non subsistit, tractu temporis non firmatur, nec convalescit ex *reg.* 18. *in* 6. Irregularitas bigamiae post baptismum oriri potest, quia perseverat defectus significationis: sed qui in generatione non est pater, nec postea erit. *Ad* 2. Neg. cons. nam cetera impedimenta non sunt ex natura sua relativa, sicut cognatio, sed salvantur in uno impedito; sicut impedimentum ligaminis, impotentiae, et similiter criminis.

7. Q. IV. ***Quae requirantur ad hoc, ut contrahatur cognatio spiritualis?*** R. 1. In baptizante, et baptizato adulto, praeter intentionem ad valorem sacramenti necessariam nihil speciale requiritur. In confirmante requiritur regulariter ordo Episcopalis, et intentio conferendi sacramentum confirmationis.

8. R. 2. Ex parte patrini requiritur: 1. Ut a parentibus baptizandi designetur unus, vel ad summum *unus, et una*, Trid. *cit. sess.* 24. *c.* 2. *de refor. matr.* Si nullus a parentibus est designatus, parochus unum designabit: si vero designatio ista omitteretur, et plures tangerent, seu levarent baptizatum, probabilius est, cognationem spiritualem ab omnibus contrahi: ita teste Fagnano fertur declarasse S. Congr. nam decretum Trid. loquitur tantum de illis, qui praeter designatum tangunt; ergo si nullus est designatus, et omnes levant, juxta jus antiquum omnes contrahunt cognationem spiritualem: licet Sanchez dicat nullum ex illis contrahere, ut vitetur multiplicitas hujus cognationis, qui fuit finis Tridentini. 2. Ut levans habeat intentionem, saltem implicitam, agendi munus patrini. Si patrinus intentionem suam restringat ad certum individuum, quod in praxi rarum est, levando alium pro alio, probabilius non contrahit cognationem spiritualem ex defectu intentionis: secus si, non obstante privato errore, habuit intentionem levandi praesentem personam. In baptismo privato, quia plerumque materialiter tenetur infans absque animo exercendi munus patrini, raro haec cognatio incurritur; uti nec tunc, quando supplentur coeremoniae, quia non levatur infans ex sacro fonte. 3. Ut tempore baptismi patrinus infantem teneat; et quidem ordinarie per physicum contactum, nisi alia consuetudo esset, v. g. ut ipsemet baptizans infantem teneat, et tunc sufficiet, ut patrinus ex manu sacerdotis immediate baptizatum suscipiat, vel saltem eo fine praesentet baptizandum, S. Congregat. 1688. teste Petra cum praxi. Respondere autem pro infante, vel alia praeter levationem facere, per se non requiritur in patrino, *c.* 1. *h. t.* 4. Ut baptismus sit validus: quod enim nullum est, nullum operatur effectum, *c.* 8. *de jure patr.* Si baptismus secundus est conditionatus, contrahitur paternitas, nisi constaret primum fuisse validum. Haec omnia etiam in confirmatione observantur; ubi insuper in patrino requiritur, ut ipse prius sit confirmatus, *c.* 102. *d.* 4. *de cons.* S. Congr. in Liciensi, 13. *Jul.* 1654. Episcopus tamen, etsi non esset confirmatus, contraheret paternitatem: cum in eo sufficiat valide conferre confirmationem.

9. R. 3. Patrinus per procuratorem levans, sicut Magnates facere solent, probabilius contrahit cognationem spiritualem: ita Abb. Navar. Laym. Reiffest. Schmier, Schmalz. et alii communius contra Sanch. Gonz. et alios existimantes cognationem istam, vel a neutro contrahi, vel a solo procuratore. Prob. *ex reg.* 72. *in* 6. *qui facit per alium, est perinde acsi faciat per se ipsum;* ergo sicut patrinus per se levans contrahit cognationem spiritualem, ita quoque levans per procuratorem, eam contrahit; alias sequereretur absurdum contra legem Ecclesiae, quod tali casu nullus sit verus patrinus, cum procurator, non suo, sed alieno nomine levans, non sit patrinus, et spiritualis cognatus baptizati. Praeterea per procuratorem, contra-

cto matrimonio, etiam contrahitur publica honestas a principali: ergo, et contrahi potest cognatio spiritualis: stat pro hac sententia declarato Sac. Congregat. 1582. 29. *Martii et* 1631. 15. *Martii* teste Clericato. Communitas, si eligatur in patrinum, unum ex suis designaro debet, qui nomine suo patrinum agat, et cognationem contrahat, cum communitas, ut persona ficta, talem cognationem contrahere nequeat; neque singuli ex communitate, quia Trid. unum, vel unum, et unam designari jubet. *Dices.* Tangere, levare significant actionem personalem, et physicam; ergo si principalis personaliter non tangat baptizatum, non fit ejus cognatus. 2. Baptizans ex commissione parochi, ille, et non parochus, contrahit cognationem; ergo a pari. 3. Cognatio carnalis contrahitur ex propria actione personali, uti et cognatio legalis *l.* 25. §. 1. *ff. adopt.* ergo etiam spiritualis. R. *Ad* 1. Verba ista verificantur de contactu morali, et non semper physico, cum clare ex jure non constet necessario requiri physicum contactum. *Ad* 2. Neg. cons. nam commissarius baptizat, non parochi, sed suo, et Christi nomino; procurator autem levat nomine principalis. *Ad* 3. Neg. cons. nam cognationem naturalem ipsa natura, legalem ipsa lex prohibet contrahi per procuratorem: qualis prohibitio non est respectu cognationis spiritualis.

10. Q. IV. *Quodnam sit officium patrini?* R. Praeter munus levandi, proprium patrini officium est, et de se grave, ut baptizatum instruat in doctrina fidei christianae, saltem in defectum parentum, et magistrorum; et ideo patrini in jure, et a SS. Patribus vocantur fidei doctores, poedagogi spirituales, fidejussores, sponsores *Can.* 100. *et* 104. *de consecr. d.* 4. *Can.* 1. *diligere* 30. *q.* 3. Unde qui non sunt idonei ad hanc instructionem, neque admittendi sunt pro patrinis; ut haeretici, et apostatae, poenitentes publici, moribus infames, excommunicati: et ob specialem rationem Regulares utriusque sexus, no praetextu cognationis spiritualis extra claustra vagentur, *Can.* 20. *pervenit.* 18. *q.* 2. *Can.* 103. *et seq. d.* 4. *de consecr.* nisi religiosus per Episcopatum absolveretur a jugo regulae.

11. Q. V. *An parentes contrahant cognationem spiritualem?* R. 1. Si pater in casu necessitatis baptizet, vel levet prolem ex legitima uxore sua susceptam, non incurrit cognationis spiritualis impedimentum, et cons. non privatur juro petendi debitum *Can.* 7. *ad limina* 30. *q.* 1. *quia inculpabile judicandum, quod necessitas intulit.* 2. Si pater extra casum necessitatis baptizet, vel suscipiat prolem suam per probabilem ignorantiam facti, scilicet ignorando esse communem prolem, vel ex sua uxore genitam, excusatur ab hoc impedimento, quia non habuit intentionem baptizandi, vel levandi prolem, ut suam. An vero ignorantia juris illum excuset, dubium est: affirmant multi, quia privatio juris ad petendum debitum est poena, quae ab ignorante non incurritur: negant alii, quia impedimentum cognationis spiritualis est

mera inhabilitas propter indecentiam introducta, quae ab ignorante incurri potest. Prior opinio est favorabilior, et probabilior; nam licet cognatio spiritualis antecedens matrimonium sit inhabilitas, tamen ei superveniens est principaliter poena privans jure quaesito ad petendum debitum. 3. Si pater, sive in, sive extra casum necessitatis baptizet, vel levet prolem ex fornicatione susceptam, incurrit impedimentum dirimens matrimonii cum fornicaria contrahendi: nam iste casus substat generali regulae, qua baptizans fit compater cum parentibus baptizati: nec compaternitas ista habet rationem poenae, sicut in priori casu, sed est mera inhabilitas ad contrahendum matrimonium cum commatre, qualem incurrit omnis baptizans, sive solemniter, sicut Clericus, sive privatim baptizet, sicut laicus. 4. Vir prolem ex legitima uxore susceptam extra casum necessitatis baptisans, vel levans, privatur jure petendi debitum conjugale, S. D. in 4. *dist.* 42. *quaest.* 1. *art.* 1. *in corp.* S. Bonav. Sanch. Laym. et alii communius contra Gloss. *c.* 2. *h. t.* 1. Suar. Zoes. Reiff. Schmalz. etc. *Prob.* ex doctrina generali *h. t.* disponente, ut baptizans, et levans contrahant cognationem spiritualem, et impedimentum ei annexum; sed parentes baptizantes, vel levantes propriam prolem, nullibi excipiuntur ab hac generali dispositione, imo expresse comprehenduntur *Can.* 1. *et seqq.* 30. *q.* 1. ubi jubentur separari, non utique quoad vinculum, sed quoad usum thori conjugalis, si ambo rei sunt; alioquin pars rea jubetur manere cum innocente, et eum non fraudare *Can.* 3. *ibid.* ergo. *Dices:* jura antiqua, si contraria sunt, corriguntur per *cap.* 2. *h. t.* ubi Pontifex ait, quod *sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sint ab invicem separandi, nec alter alteri debitum debet subtrahere etc.* R. Textum istum recte intelligi, quod propter delictum, vel ignorantiam unius non sint separandi conjuges, quia ignorantia excusat: fraus vero, et dolus non debet ei patrocinari, qui ex malitia filium e sacro fonte suscepit; adeoque obligatur debitum reddere; an vero petere possit? nihil clare ex hoc capite colligitur. Interim cum sententia ista probabilis, et valde favorabilis sit, utilis erit pro praxi: licet dispensatio ad petendum debitum sit omnino tutior; quam in casu occulto plerique Regulares dare possunt.

12. Q. VI. *Quis dispensare possit in impedimento dirimente cognationis spiritualis.* R. Solus Papa, utpote juris conditor; qui tamen in paternitate difficillime, facilius in compaternitate dispensat, adeoque in supplicatione exprimi debet, an dispensatio petatur super paternitate, an super compaternitate.

13. In *c.* 5. *h. t.* mentio fit impedimenti cognationis imperfectae ex catechismo ortae, non dirimente, sed tantum impediente, quod dabatur inter catechizantem patrinum, et catechizatum, parentesque catechizati, dum patrinus baptizandum prius instruxit, et pro eo ad interrogata Baptistae respondit. Hoc impedimentum sublatum est a Trid. *sess.* 24. *c.* 2. *de refor. matr.*

ita hoc jus consuetudine generali interpretante.

TITULUS XII.

De Cognatione legali.

Agitur de hac materia *Can.* 1. *et pen.* 30. *q.* 3. *et* §. 1. 2. *In. de nuptiis et l.* 14. 17. 55. *ff. de ritu nupt.*

1. Hic praescienda sunt ea omnia, quae in jure civili traduntur de adoptionibus, per quas persona aliena assumitur in filium, vel nepotem: vel perfecte per *arrogationem*, qua arrogatus transit in familiam, et patriam potestatem arrogantis; vel imperfecte per *simplicem adoptionem*, quae hodie non operatur effectum patriae potestatis; adeoque nec proprie patrem, nec filium facit, sed tantum adoptato tribuit jus ab intestato succedendi in quarta portione bonorum patris adoptivi Vide *tit. Inst. de adopt. l. pen. C. eod.* Cognatio igitur legalis est propinquitas personarum orta ex adoptione, dirimens matrimonium; non quidem vi juris civilis, a quo introducta est, sed hodie vi juris Can., quatenus cognatio ista a Sac. Canonibus recepta, et approbata fuit.

2. Q. I. *An impedimentum dirimens cognationis legalis oriatur ex sola arrogatione?* R. Affirmative: ita Innoc. Sylv. Laym. Sanchez cum citt. contra Gloss. *c. un. h. t.* Abb. Covar. Reiff. Prob. 1. Cognatio legalis fundatur in patria potestate, ita ut adoptans fiat pater, et adoptatus filius patriae potestati subjectus, ut manifeste constat ex juribus supra allegatis: nam licet Sac. Canones utantur termino *adoptionis*, tamen in ipso sensu loquuntur de perfecta adoptione, seu arrogatione, quae potestatem inducit, et solvi potest per emancipationem *Can. pen.* 30. *quaest.* 3. *et cap. un. h. tit.* ibi: *quamdiu durat adoptio*, ubi necessario intelligitur emancipatio solvens patriam potestatem, et cognationem inter filium naturalem, et filiam adoptatam; sed sola arrogatio, non vero simplex adoptio inducit patriam potestatem §. 2. *Inst. de adopt.* ergo. Ratio est, quia impedimentum hoc introductum est partim propter indecentiam; quia non decet, ut ii, qui fictione civili habentur patres, et liberi, fratres, et sorores, inter se copulentur; partim ad vitandam fornicationem, quae intercedere posset inter personas in eadem familia, et domo commorantes; sed neutra ratio procedit in simpliciter adoptato; non prima, quia defectu patriae potestatis non habetur pater, vel filius, vel frater civilis; non secunda: quia simpliciter adoptatus non cogitur esse in domo, et familia adoptantis; ergo impedimentum istud non oritur ex simplici adoptione: imo ista neque inducit impedimentum impediens; cum sine claro jure impedimenta non sint multiplicanda.

3. Q. II. *Quot sint species cognationis legalis, et inter quas personas matrimonium dirimant?* R. Esse tres: *prima* est in linea recta inter adoptantem, et adoptatum, ejusque descendentes, si quos in patria potestate habet; sicut Augustus adoptavit Tibe-

rium cum Germanico §. *pen. Inst. de adopt.* Et hoc impedimentum in linea recta, est perpetuum *l.* 14. 55. *ff. de ritu nupt.* quia honestas non patitur, ut aliquando sit uxor, quae antea per adoptionem fuit filia, vel neptis. An vero hoc impedimentum in linea recta extendatur in infinitum, ut probabilior tenet, an vero usque ad quartum gradum, inane est disputare; quia vita hominis tam procul non porrigitur. *Secunda* species est in linea transversa per modum fraternitatis inter adoptatum, et liberos naturales adoptantis in potestate constitutos, *c. un h. t.* quod desumptum est ex §. 2. *Inst. de nupt. et l.* 17. *ff. de rit. nupt.* et hoc impedimentum est temporale, donec patria potestas durat. Unde sive filius naturalis, sive filia adoptiva emancipentur, fraternitas desinit, et nuptiae inter eos consistere possunt. *ibid. Tertia* species est permodum affinitatis in linea recta inter adoptantem, et uxorem adoptati, tanquam inter socerum, et nurum, et e contra, inter adoptatum, et uxorem adoptantis, tanquam privignum, et novercam, *l.* 14. *pr. et* §. 1. *ff. de ritu nupt.* Hoc impedimentum perpetuum est; quia non decet, ut quis uxorem habeat, quae sibi aliquando loco nurus, aut novercae fuit. Ad alias personas impedimentum cognationis legalis non extenditur; unde consistunt nuptiae: 1. Inter adoptatum, et matrem, aviam, vel sororem adoptantis. 2. Inter adoptatam et filiam filiae adoptivae, vel filiam illegitimam adoptati; quia nec mater habet patriam potestatem, nec pater respectu illegitimorum, §. 10. *de adopt.* et consequenter cum matre, aut patre non transeunt in potestatem adoptantis. 3. Inter filium illegitimum adoptantis, et filiam adoptivam, ob eandem rationem. 4. Inter filium adoptatum, et filiam adoptatam, vel inter eorum liberos, etsi omnes essent in potestate adoptantis; nam adoptati, licet cognationem contrahant cum liberis naturalibus adoptantis, quamdiu potestas durat, tamen inter se nullo cognationis vinculo ligantur. *Nec obstat*, quod in eadem familia morentur, sintque in periculo fornicationis; quia impedimenta ob similitudinem rationis sine jure non sunt asserenda.

5. Q. III. *Quis dispenset in hoc impedimento?* R. Solus Papa; sed in linea recta cognationis, et affinitatis ob magnam indecentiam difficillima est dispensatio: in linea vero transversa non opus est dispensatione, quia per emancipationem unius solvitur hoc impedimentum.

TITULUS XIII.

De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suae, vel sponsae.

Agitur de hac materia in Decreto 32. *q.* 7. *Can.* 19. *et seqq.* et Trid. S. 24. *c.* 5. *de refor. matr.* ubi statuitur de impedimento affinitatis ortae ex copula illicita.

1. Q. I. *An, et quod impedimentum incurrat fornicans cum consanguinea sponsae vel uxoris suae?* R. Sponsus

fornicans cum consanguinea suae sponsae, incurrit impedimentum affinitatis, quod hodie dirimit matrimonium usque ad secundum gradum, et non ultra, Trid. S. 24. *c.* 4. *de reform. matr.* quo casu priora sponsalia solvuntur propter affinitatem: nuptiae vero cum deflorata, si caelebes est, consistere nequeunt, propter obstans impedimentum publicae honestatis: et hoc impedimentum affinitatis ex copula illicita adhuc hodie est in usu, ut patet ex *cit. Trid.* et incurritur etiam ab ignorantibus; quia non tam est poena, quam inhabilitas ob indecentiam; quia non decet tales personas inter se copulari. Nomine *consanguineae* venit in hac materia odiosa consanguinea *naturalis*, non vero *legalis* ex adoptione; vel *spiritualis* ex baptismo, aut confirmatione.

2. Alterum impedimentum, quod complex, altero complice vivente, non possit inire matrimonium cum quacumque alia persona per *c.* 12. *de despons. impub.* consuetudine contraria abrogatum est: vel sicubi viget, dispensare in eo potest Episcopus.

3. R. 2. Maritus incestum committens cum consanguinea suae uxoris incurrit privationem juris petendi debitum. reddere tamen tenetur, ne pars innocens alieno delicto gravetur, *c.* 1. 4. *fin. h. t.* Hodie hoc impedimentum affinitatis non extenditur ultra secundum gradum per *cit. Trid.* ita ut privet jure conjugali, licet cognoscens consanguineam uxoris in tertio, vel quarto gradu teneatur circumstantiam istam aperire in confessione, Sac. Congreg. Conc. et S. Pius V. motu proprio edito 20. *Aug.* 1566. Et quamvis multi velint privationem juris petendi debitum incurri ab ignorantibus propter naturalem affinitatem, et indecentiam; oppositum tamen etiam videtur probabile, maxime respectu simplicium, licet tutior sit dispensatio, quam plerique confessarii regulares vi suorum privilegiorum impertiri possunt.

4. Alterum impedimentum, ne complices matrimonium inire possint cum quacumque alia persona (inter se enim nequeunt ob impedimentum affinitatis) per *Can.* 25. *concubuisti* 32. *q.* 7. contraria consuetudine abrogatum est.

5. R. 3. Jus statutum de sponso, et marito, etiam procedit de sponsa; vel uxore fornicante cum consanguineo sponsi, aut mariti: nam in hoc casu propter identitatem rationis non debent ad imparia judicari: et de faemina idem statuitur *Can.* 21. *si quis viduam* 32. *q.* 7. *et Can.* 9. *si quis* 34. *q.* 2.

6. Q. II. *An incestus commissus cum propria consanguinea primi, vel secundi gradus impediat matrimonium cum quacumque persona contrahendum?* R. Negative, quia id nullo jure constat: majoritas vero delicti non facit extensionem impedimentorum. Nec obstant antiqui Canones: nam loquuntur de incestuosis contumacibus nolentibus parcere monitis Episcopi: et his imponenda est publica poenitentia, qua durante, per accidens impediuntur nuptiae, *Can. fin.* 35. *q.* 8. et si qui alii Canones sunt ex causa *eadem q.* 6. *et* 32. *q.* 2. *et* 3.

TITULUS XIV.

De Consanguinitate, et Affinitate.

Agitur de eis in *Clem. un h. t.* in Decreto 35. *q.* 1. 2. 3. 4. 5. 8. 9. 10. *per tot.* in Trid. *sess.* 24. *c.* 4. 5. *de refor. matrim.* in Institution. *lib.* 1. *tit.* 10. in Pandectis sparsim *tit. de rit. nupt.* in Codice sparsim *tit. de nupt. et tit. seq. de incestis, et inutil. nupt.*

1. In *h. t.* examinatur duplex impedimentum dirimens, scil. consanguinitatis, et affinitatis ortae ex copula licita.

2. Nota 1. Consanguinitatem dici quasi sanguinis unitatem, eamque accipi 1. Vel *stricte*, seu *civiliter* pro vinculo carnali intercedente inter liberos ex eodem patre, et diversa matre natos: quo sensu fratres ex eodem tantum patre nati, dicuntur *consanguinei:* ex eadem tantum matre *uterini:* ex eodem patre, et eadem matre nati *germani.* 2. *Late*, seu *naturaliter ;* quo sensu *consanguinitas* est propinquitas personarum, quae ab eodem propinquo stipite masculino, aut faeminino per carnalem propagationem descendunt. *Dicitur: a propinquo stipite*, puta ut ejus gradus in morali aestimatione numerari possint; alioquin omnes homines essent consanguinei, quia ab eodem Adamo propagantur. *Stipes* continetur intra lineam consanguinitatis, sive procedat ab alio, sive a nullo; sicut Adamus, qui suis liberis, et nepotibus fuit consanguineus, et tamen a nullo est genitus.

3. *Nota* 2. Ex consanguineis alios esse *agnatos*, qui per lineam masculinam descendunt: alios *cognatos*, qui descendunt per lineam faemininam. Quae differentia hic non attenditur; imo nec in jure civili, cum cognati per omnia exaequati sint agnatis, *l.* 14. 15. *c. de legit. haered. Nov.* 118. *cap.* 5. Rursum consanguinei alii sunt *naturales tantum*, inter quos sola natura vinculum sanguinis inducit citra approbationem legis: cujusmodi sunt consanguinei ex cognatione servili, concubinaria, fornicaria, *l.* 4. §. 2. *ff. de gradib. et affinib. l.* 4. *ff. unde cognati tit. In. de cognat. servili.* Alii sunt *naturales simul, et legitimi*, quorum consanguinitatem a natura inductam lex approbat; uti sunt consanguinei ex justis nuptiis procreati, *cit. l.* 2. Haec differentia attenditur, quoad successiones, et jura familiae, non quoad matrimonia ineunda: *quoniam in contrahendis matrimoniis naturale jus, et pudor inspiciendus est, l.* 14. §. 2. *ff. de ritu nuptiar.*

4. *Nota* 3. Affinitatem quoad nomen esse accessionem ad fines; quia consanguineus mariti accedit ad fines uxoris, et e contra *l.* 4. §. 3. *ff. de gradibus, et affinib.* hoc ipso enim, quod maritus, et uxor per copulam fiant una caro, non potest quis esse propinquus uni, nisi etiam propinquus sit alteri, *c.* 1. *fraternitatis* 35. *q.* 10. Affinitas, quoad rem est propinquitas personarum proveniens ex copula carnali perfecta, omni carens parentela, seu communione sanguinis: et per hoc ultimum affinitas differt a consangui-

nitate, licet per accidens cum ea convenire possit in eadem persona; ut si consanguineus ex dispensatione ducat consanguineam. Ex data definitione *sequitur* 1. Maritum, et uxorem inter se non esse affines, sed principium affinitatis, seu stipitem; nisi per accidens affinis ex dispensatione ducat affinem: nam affinitas non contrahitur, nisi mediante tertia persona. *Sequitur* 2. Affinitatem non dari, ubi non praecessit copula vera, naturalis, et consummata in sua specie; atque ita non oritur affinitas ex sponsalibus, matrimonio rato, copula praepostera, vel in qua sola foemina seminavit; quia neutra est apta ad generationem prolis. Si vero solus vir consummet copulam, foemina non seminante, inde oriri affinitatem dicit Sanchez; negat vero Clericatus, et alii ex *Can.* 18. *lex* 27. *q.* 2. ubi desideratur utriusque sanguinis commistio. His praejactis agetur hic 1. De impedimento consanguinitatis. 2. De impedimento affinitatis. 3. De computatione graduum in isdem.

Impedimentum Consanguinitatis.

5. Q. I. *An, et quod impedimentum matrimonii oriatur ex consanguinitate?* R. 1. Consanguinitas in primo gradu lineae rectae, puta inter patrem, et filiam, matrem, et filium, jure naturali dirimit matrimonium: ita communiter sentiunt omnes gentes bene moratae, et Persas contrarium agentes detestantur, tanquam praevaricatores juris naturalis: nam ille contractus est jure naturali invalidus, qui perpetuam turpitudinem continet, non tantum ab initio, sed etiam in usu, et continuatione; ut patet in contractu usurario, concubinario etc. siquidem jus naturale in se sanctissimum non potest ad aliquid turpe obligare; sed contractus matrimonii inter patrem, et filiam initus perpetuam continet turpitudinem: nam pater, tanquam principium influens, et dans esse naturaliter, est superior; filia vero accipiens esse naturaliter, est inferior, debens patri perpetuam reverentiam, et submissionem ex praecepto. 4. Decalogi: cui superioritati, et reverentiae perpetuo adversatur aequalitas, et familiaritas conjugalis, jus in corpus; et maxime ipsa copula carnalis, quam ob ingenitum pudorem natura tantopere horret; ut verum dixerit Paulus *l.* 14. §. 2. *ff. de ritu nupt. contra pudorem est filiam uxorem suam ducere;* ergo: tum quia incredibile est, quod Deus auctor naturae permiserit facultatem trasferendi jus corporis in eum usum, quem ipsa natura non tantum in hominibus, sed in multis etiam pecudibus horret. Cum vero matrimonium patris cum filia non videatur habere materiam prorsus immutabilem, et incohonestabilem, puto Deum de absoluta sua potentia posse dispensare in illo. *Dices contra assert.* 1. In patre, et filia est potentia generandi, cui consensus mutuus accedere potest; honor vero potest, a patre negligi, et reverentia filiae remitti. 2. Naturae non repugnat, ut liberi sint aequales, vel Superiores parentibus; ut si filius fiat Rex, Episcopus; ergo ex isto capite non oritur ista ir-

ritatio. R. Ad 1. Consensus iste, ad turpitudinem obligans, nullus est, sicut consensus conjugati cum alia contrahentis. Honor, et reverentia, cum non subsint potestati patris, sed ab ipsa natura continuo praecipiantur, remitti non possunt. *Ad* 2. Dist. ant. Superiores superioritate politica, conc. ant. naturali, et privata, neg. ant. Superioritas politica, cum exerceatur nomine reipubl. non contrariatur inferioritati naturali, quam habent liberi respectu parentum; bene vero aequalitas, vel superioritas privata conjugalis.

6. R. 2. Consanguinitas in secundo, et ulterioribus gradibus lineae rectae non dirimit matrimonium jure naturali, v. g. inter avum, et neptem: ita S. D. 2. 2. *q.* 154. *art.* 9. *ad* 3. Cajet. Sanch. cum citt. contra Bellarm. Laym. et alios docentes irritationem istam extendi in infinitum; et contra alios, qui eam constringunt vigesimo, quarto, vel tertio, aut secundo gradu; et contra Ledesm. docentem eam extendi eo usque, quousque durat amicitia quoad proprietates individuales; quas discernere sane est difficillimum. Prob. communio sanguinis, quo iste magis dividitur, eo fit debilior, ut consanguinitatem in morali aestimatione fundare nequeat; ergo de jure naturali in infinitum non irritat matrimonium, sed certo gradu concluditur; atqui gradus iste est tantum primus inter patrem, et filiam, matrem et filium, non vero secundus, et ulteriores; ergo. *Prob.* 2. *pars assumptionis.* Sola superioritas, et inferioritas naturalis per se, et ab intrinseco talis, irritat de jure naturali matrimonia consanguineorum, cum in illa sola fundetur honor, et reverentia naturalis; sed in secundo gradu lineae rectae, v. g. inter avum, et neptem non est superioritas, et inferioritas naturalis per se, et ab intrinseco talis: tum quia avus non est principium per se influens, et dans esse nepti, sed per accidens, cum accidat patri habere alium patrem, sicut Abel, et Cain erant sine avo; tum quia neptis ex ipsa natura non subjicitur avo, nisi mediate, et per accidens, quatenus suus pater ei subjicitur; et ideo nec fertur tanta reverentia erga avum, quanta erga patrem; ergo spectato jure naturali, non irritatur matrimonium in secundo gradu lineae rectae, v. g. inter avum, et neptem. Interim tale matrimonium etiam de jure naturali est graviter illicitum ob reverentiam, quam inferior cognatus debet Superiori; ita ut sine gravissima causa cohonestari non possit. Hoc, et non plus probant argumenta ducta ex §. 2. *Inst. de nupt. l. fin. ff. de ritu nupt. tit. C. de incest. nupt.* quia reverentia ascendentibus debita non est tanta, et per se, ut sufficiat ad irritationem matrimonii, nisi in gradu primo lineae rectae.

7. Ex his patet *Lev. c.* 18. impedimenta expressa non omnia esse de jure naturali irritantia matrimonium, ut definit Trid. *sess.* 24. *Can.* 3. *de sacr. matr.* ubi anathematizantur negantes Ecclesiam dispensare posse in nonnullis gradibus per Leviticum prohibitis. Idem statuitur, *c.* 8. *de divor.* nam lex ista Levitici fuit partim caeremonialis, partim judicialis, quae per

Christum abolita novam Ecclesiam non obligat. *Dices: c. 13. v. opinioni, de restit spoliat.* Papa rescribit, a Sede Apostolica non posse dispensari ad matrimonia in Levitico prohibita; ex quo colligitur, ea esse jure naturali irrita. R. Non potest de cursu ordinario; bene vero extraordinario, si causa gravis urgeat. Neque colligitur irritationem eorum esse juris naturalis: nam nepos prohibetur ibi contrahere cum amita, vel matertera; non tamen neptis cum patruo, vel avunculo, cum tamen sint in eodem gradu; quod signum est, legem istam fuisse positivam divinam, non vero moralem, et naturalem.

8. R. 3. Consanguinitas in primo gradu lineae transversae, puta inter fratrem, et sororem, jure naturali non dirimit matrimonium; ita S. D. *in 4. d. 40. qu un. ar. 3. in corp. et* 2. 2. *q.* 154. *ar.* 9. *ad* 3. subdens: *aliae personae, quae non conjunguntur secundum se ipsas, sed per ordinem ad parentes, non habent ita ex se ipsis indecentiam* (sicut parentes, et filii) *sed variatur circa hoc decentia, vel indecentia secundum consuetudinem, et legem humanam, vel divinam;* ubi S. D. impedimentum consanguinitatis extra primum gradum lineae rectae refundit in jus positivum: ita quoque sentiunt Scot. Nav. Gonz. Schemalz, Pichler, Sachez cum citt. contra Bellar. Laym. Zoes. Reiff. etc. *Prob.* 1. ex primis matrimoniis liberorum Adami, in quibus jus naturale fuisse relaxatum nec auctoritas, nec ratio suadet; imo S. Hieron. in *qq. in gen.* testatur etiam Saram veram fuisse sororem Abrahae, et simul uxorem *Gen.* 20. *v.* 12. *vere soror mea est* etc. Ratio est, quia inter fratrem, et sororem, ceterosque collaterales non est naturalis superioritas, et inferioritas, cum alter alterius non sit principium, nec alter alteri naturaliter sit subjectus, et obligatus ad reverentiam tantam, quanta sufficit ad irritandum matrimonium; ergo: unde Paulus *l.* 35. §. 1. *ff. de V. O.* docet non natura, sed lege cessare obligationem, *si sororem nupturam sibi aliquis stipuletur.* Interim negari nequit inter fratrem, et sororem etiam de jure naturali illicitum esse matrimonium, et contra aliqualem reverentiam sanguini debitam; qua de causa plurimae gentes abstinent ab ejusmodi connubiis. *Dices* 1. Conjuncti secundo, et tertio gradu non sunt separandi per *c.* 28. *gaudemus de divortiis*; ergo conjuncti primo gradu sunt separandi, 2. *Lev.* 20. connubium fratris cum sorore morte punitur. 3. Ecclesia nunquam dispensavit in gradu primo lineae transversae; quia tale matrimonium est contra pudorem, et habet perpetuam causam turpitudinis, ut insinuat Paulus *cit. l.* 35. §. 1. *ff. de V. O.* R. *Ad* 1. de primo gradu, quia Innoc. III. non fuit requisitus, nihil respondit. Constat autem ex *Can.* 8. *de incestis* 35. *q.* 3. nuptias fratris cum germana prohiberi: celebratas tamen in infidelitate non dissolvi. *Ad* 2. Poena ista facto graviter illicito constituta est, licet de jure naturali sit validum. *Ad* 3. Non ex defectu potestatis, sed causae gravissimae, quae

requireretur ad cohonestandum tale matrimonium non solet fieri dispensatio, licet, teste Cajet. Oper. de Matr. et aliis, Martinus V. vel potius II. dicatur dispensasse ad matrimonium inter fratrem, et sororem contrahendum.

9. R. 1. De jure positivo Ecclesiastico consaguinitas in linea recta inter ascendentes, et descendentes dirimit matrimonium in infinitum: in linea vero transversa hodie usque ad quartum gradum inclusive. *Prima pars* constat ex *reg. cap.* 1. *de N. O. N.* quia Ecclesia sequitur dispositionem juris civilis, ubi contrarium per Sac. Canones non statuitur; sed consanguinitas in linea recta de jure civili dirimit matrimonia in infinitum, §. 1. *Inst. de nupt. l.* 53. *q.* 3. *ff. de ritu nupt.* neque hoc jus per Sac. Canones corrigitur, sed potius approbatur, *Can.* 2. *conjunctiones* 35. ergo. Nec obstat *c.* 8. *h. t.* ex quo Gonz. Sanch. et alii hoc impedimentum restringunt ad quartum gradum: nam in *cit. c.* 8. dispositio procedit de consanguineis collateralibus, inter quos solebant conjugia iniri, non vero de ascendentibus, et descendentibus, inter quos vix unquam conjugia contrahebantur. Sed de hoc non est disputandum, quia vita humana in linea recta quartum gradum non excedet. *Secunda pars* decisa est in Concil. later. relato *c.* 8. *v. Prohibitio h. t.* ubi restringuntur Canones antiqui *causae* 35. *q.* 3. quibus impedimentum consanguinitatis extendebatur usque ad gradum septimum, vel quousque memoria retineri potuit parentelae. *Ratio* a Conc. later. duplex datur: *prima*, quia gradus isti difficillime computabantur, et matrimonia non sine dispendio contrahebantur: *secunda* ex congruentia: quia in corpore humano quatuor elementis constante quatuor sunt humores; ergo cum sanguis ex diversis qualitatibus alteretur, et corrumpatur, post quartam generationem vix aliquid restat de sanguine a stipite derivato, S. D. *p.* 3. *q.* 33. *ar.* 1. Juste autem haec impedimenta sunt posita: tum quia consanguinei debent sibi reverentiam; tum ut tollatur periculum incestus propter simultaneam habitationem: et hoc procedit de consanguinitate orta etiam ex copula illicita, quia Trident. S. 24. *c.* 4. *de refor. matr.* solum impedimentum affinitatis, non consanguinitatis, restrinxit ad gradum secundum. *Dices.* Deus, qui optimo novit, quid deceat, ultra secundum gradum non prohibuit nuptias consanguineis; ergo nec Ecclesia debet prohibere, ut arguunt Haeretici. 2. Concil. Turon. II. *Can.* 12. et S. Gregor. *Can.* 20. *quaedam* 35. *q.* 3. vetant matrimonia consanguineorum usque ad gradum secundnm. R. Ad 1. Haebreis, utpote paucioribus, et ad repudia facilioribus non expediebat plures gradus prohiberi: Ecclesia vero ob rationes alias, potestate a Christo sibi data ampliat, vel restringit impedimenta, prout temporum ratio exposcit. *Ad* 2. In hoc Concil. aliqui tantum gradus numerantur: quoad ceteros fit remissio ad veteres Canones. S. Gregor. cum Anglis recens conversis dispensavit in tertio, et quarto gradu. De poenis ince-

stas nuptias contrahentium dicam infra *n.* 14.

Impedimentum Affinitatis.

10. Q. II. *Inter quas personas oriatur affinitas?* R. 1. Posita copula carnali, affinitas oritur in marito cum consanguineis uxoris, et in uxore cum consanguineis viri: inter alias autem personas, puta inter consanguineos viri, et uxoris, nulla est affinitas impeditiva matrimonii, licet vulgo affines se compellent: ita *c.* 8. *h. t.* Et hoc vinculum affinitatis non est *fictum* a jure, sicut cognatio legalis, aut spiritualis, sed est *naturale*, etiamsi ex copula illicita oriatur, quia propter unitatem carnis, quatenus copulati fiunt una caro, naturaliter fundatur quaedam amicitia, et propinquitas personarum, ut agnoscunt Gentes etiam barbarae; licet affinitas ex copula illicita non attendatur civiliter, quoad successiones, et alios effectus juris: quo sensu explicatur *l.* 4 §. 3. 8. *ff. de gradib. et affinib.*

11. R. 2. Affinitatis genus erat triplex: *primum*, quod contrahebatur tantum, una persona mediante: *alterum*, quod duabus: tertium, quod tribus personis mediantibus contrahebatur, *Can.* 3. *et fin.* 35. *q.* 3. Sit exemplum: Cajus frater meus contraxit nuptias cum Berta, mortuo Cajo, Berta contraxit cum Titio, Titius, mortua Berta, contraxit cum Maevia: in his tribus matrimoniis Berta est mihi affinis primo genere affinitatis, Titius secundo, et Maevia tertio genere. Hodie secundum, et tertium genus sublatum est, et remansit solum primum genus affinitatis, *c.* 8. *h. t.* Nec audiendus est Schneidevvin, excipiens affinitatem secundi generis in linea recta per *l.* 15. *ff. de ritu nupt. l.* 4. §. 7. *ff. de gradib. et affinib.* nam jura ista civilia non curantur, dum jus Canon. aliter disponit ex communi intellectu DD. quia, cum matrimonia solita sint contrahi in secundo genere affinitatis lineae rectae, reductio impedimenti affinitatis ad primum genus generaliter est intelligenda in linea recta, et transversa: unde hodie vir potest ducere novercam, vel privignam uxoris suae defunctae.

12. Q. III. *Quo jure, et gradu affinitas primi generis diramat matrimonium?* R. 1. Affinitas sive in linea recta, sive transversa jure naturali non dirimit matrimonium etiam in primo gradu: ita S. D. *l. c.* 2. 2. *q.* 154. *ar.* 9. *ad* 3. Cajet. Sanch. Salmant. etc. contra S. Ant. Bellarm. Covar. Reiff. cum citt. qui docent affinitatem in primo gradu lineae rectae jure naturali dirimere matrimonium. Prob. ex *Can.* 8. *de incestis* 35. *q.* 3. ubi matrimonium privigni cum noverca prohibetur: contractum vero in infidelitate non dissolvitur, ut textum istum intelligunt DD. pro nobis allegati. *Ratio est*, quia inter affines etiam in primo gradu lineae rectae non datur Superioritas, et inferioritas naturalis per modum principii causantis, et termini procedentis; ot cons. nec datur honor, et reverentia naturalis tanta, quanta sufficeret ad matrimonium ex natura sua invalidandum, ergo. Talia

matrimonia de jure naturali valuisse probat factum Adoniae 3. *Reg.* 2. *v.* 17. petentis sibi copulari Abisag Davidis patris sui relictam: item exempla Gentilium, ut Seleuci, qui secundam uxorem suam Stratonicen, facto divortio, dedit uxorem filio suo, teste Valer. Max. *l.* 5. *c.* 7. Secunda pars de primo gradu lineae transversae est certa: nam Jacob duxit duas sorores Liam, et Rachelem, et Deuter. c. 25. *v.* 5. frater jubetur ducere uxorem fratris sine liberis mortui: et Pontifices in hoc gradu dispensarunt, ut Alex. VI. cum Rege Lusitaniae, Julius II. cum Henrico VIII. Rege Angliae ad ducendam Catharinam Arcturi fratris relictam, Clemen. VIII. cum Casimiro Rege Poloniae ad ducendam relictam fratris sui Uladislai etc. Quae dispensationes, ut validae judicatae sunt a celebrioribus Europae Universitatibus. *Dices:* 1. In sac. Scriptura *Lev.* 20. *et Amos* 2. vehementer reprobantur nuptiae in primo gradu affinitatis lineae rectae, et Apost. 1. *Cor.* 5. *v.* 1. ait: ***auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes, ut uxorem patris sui aliquis habeat.*** 2. Juxta Conc. Arvenens. *Can.* 11. tali conjugio naturae jura pervertuntur. 3. S. Joannes Baptista reprehendit Herodem, quod fratris sui Philippi uxorem duxerit, *Matth.* 14. ergo.

R. *ad* 1. Matrimonia ista gravibus poenis subjiciuntur ob magnam indecentiam; et quia olim erant contra legem divinam positivam: ista tamen indecentia non est tanta, ut ex natura sua matrimonium invalidet. Apostolus loquitur de *uxore* patris viventis: et quamvis fuisset *relicta*, tamen tunc juris positivi prohibitio vigebat, ne talia matrimonia valide contraherentur. *Ad* 2. perrumpuntur naturae jura quoad licitatem, non quoad valorem: quo sensu consuetudo Gentium, et alia jura exponuntur, ut *l.* 38. *ff. ad L. Jul. de adult. l. fin.* §. 1. *ff. de condict. sin. caus. l.* 16. *ff. solut. matrim.* §. 9. *In. de nupt. Ad* 3. Vel frater Herodis tunc vixit, vel si mortuus est, lex divina Herodi non permittebat relictam fratris sui ducere.

13. R. 2. De jure Ecclesiastico novo affinitas ex copula licita proveniens, dirimit matrimonium usque ad quartum gradum; et ex copula illicita usque ad gradum secundum, Tridentin. *Sess.* 24. *cap.* 4. *de reform. matrim.* ubi Impedimentum affinitatis ex copula illicita restringitur usque ad gradum secundum: illud vero, quod oritur ex copula licita, seu conjugali remanet, ut ante, usque ad quartum gradum juxta Decretum Concilii Lateranen. *cap.* 8. *h. tit.* quo corriguntur vetusti Canones extendentes impedimentum affinitatis usque ad gradum septimum *Can.* 1. 7. 13. *caus.* 35. *q.* 3. In linea tamen recta videtur hoc impedimentum extendi in infinitum, sicut statuitur jure civili, *lib.* 4. §. *fin. ff. de ritu nuptiar. lib.* 4. §. 7. *ff. de gradib. et affin.* licet alii illud concludant quarto gradu: sed de hoc non est anxie querendum, quia vita humana ultra quartum gradum non extendetur. Ceterum Decretum *cit. Trid.* permittit, ut affines ex copula illicita, sive

fornicaria, sive incestuosa, sivo adulterina, aut simili alia effecti, non tantum valide, sed et licite matrimonia in tertio, vel quarto gradu contrahere possint, ut declaravit S. Pius V. motu proprio incip. *Ad Romanum* 1566.

14. Q. IV. ***Quae sit poena contrahentium matrimonia in gradibus prohibitis consanguinitatis, et affinitatis?*** R. 1. Excommunicatio latae sententiae ipso facto incurrenda: quam etiam incurrunt matrimonia contrahentes cum monialibus: item religiosi, et moniales, et Clerici in sacris constituti matrimonia contrahentes, ***Clem. un h. t.*** dummodo contrahant matrimonia de praesenti ***scienter, et libere;*** quia ignorantia, modo non sit affectata, uti et coactio, vel gravis injustus metus excusaret contrahentes ab hac censura. 2. Poena confiscationis bonorum, exilii, et verberationis, si persona sit vilis, ***aut. incestus c. de incest. nupt.*** quam poenam multi intelligunt etiam in casu, quo nuptiae sunt incestae de jure Canon. tantum: sed Clar. et alii restringunt ad nuptias de jure civ. incestas; ut inter ascendentes, et descendentes, fratrem, et sororem etc. ***l. 6. C. eodem.***

15. R. 2. Excommunicationem d. ***Clementinae*** non incurrunt. 1. Contrahentes cum errore, qui putant subesse impedimentum consanguinitatis, et affinitatis, quod re ipsa non subest, cum opinio nostra non inducat censuram. 2. Contrahentes bona fide, licet contracto jam matrimonio, detegatur latens ejusmodi impedimentum, dummodo consensus non renovetur. 3. Contrahentes cum impedimento cognationis legalis, aut spiritualis, vel alio dirimente. 4. Procurator, parochus, testes, consulentes, et similes personae cooperantes, quia Clementina loquitur de solis contrahentibus. 6. Foeminae cum religiosis, vel Clericis in sacris constitutis contrahentes; nam istae non exprimuntur, sed soli viri cum monialibus contrahere non vereentes. Ratio horum omnium est, quia cit. Clementina, cum poenalis sit, ad istos casus ibi non expressos extendi non debet.

16. Q. V. ***Quis dispensare possit in gradibus consanguinitatis, et affinitatis jure Pontificio prohibitis?*** R. Regulariter solus Papa, cum inferior relaxare non possit jus commune, si unus sit in primo gradu consanguinitatis, alter in quinto; vel unus in primo affinitatis ortae ex copula illicita, et alter in tertio: qui gradus dicuntur mixti, seu inaequales, nulla opus est dispensatieno, quia remotior trahit ad se propinquiorem. Nec obstat Const. Pii V. praecipiens exprimi gradus propinquiores, praesertim primum: nam hoc observari debet, dum necessaria est dispensatio; non vero si unus contrahentium sit extra gradum prohibitum: quo casu non opus est dispensatione.

Gradus Cognationum.

17. Q. VI. ***Quomodo computandi sint gradus consanguinitatis? Nota*** In hac computatione attendi ***lineam, gradum, et stipitem. Linea*** est ordinata series personarum ab uno stipite de-

scendentium; adeoque *stirpes* erit illa persona, a qua descendunt illi, de quorum consanguinitate quaeritur. *Gradus* est distantia unius personae ab altera. Linea est duplex: *recta* in qua collocantur ascendentes, et descendentes, quorum unus ab alio procedit per carnalem generationem. *Obliqua*, seu *transversa*, aut *collateralis*, in qua collocantur consanguinei, qui a se invicem non procedunt, licet procedant ab uno communi stipite. Jam si duae personae aequaliter distent a communi stipite, v. g. secundo gradu, dicuntur esse in linea, seu potius in *gradu aequali:* si vero inaequaliter distent, ut unus, v. g. secundo, et alter tertio gradu recedat a communi stipite, dicuntur esse in linea, seu *gradu inaequali;* velut communiter loquimur, in gradu mixto, v. g. in gradu tertio mixto cum secundo, aut primo etc.

18. R. In ordine ad matrimonia contrahenda gradus de jure Canonico computantur secundum tres seqq. regulas.

Regula I. Pro linea recta ascendentium, et descendentium, *tot sunt gradus, quot sunt generationes*, seu progenies, vel *quot sunt personae, una dempta*, v. g. avus, et ego sumus in secundo gradu, quia hic duae generationes intercedunt: una, qua pater meus genitus est, altera, qua ego genitus sum; vel quia sunt tres personae: *avus, pater meus, et ego:* ergo, una dempta, remanent duae; et cons. duo gradus. Similiter in descensu, et ascensu fit computatio: sint stipes *Cajus, et Caja*, eorum majores erunt: 1. *pater, et mater*. 2. *Avus, et avia*. 3. *Proavus proavia*. 4. Abavus, abavia. Descendentes vero, seu posteri erunt: 1. *Filius, filia*. 2. *Nepos, neptis*, 3. *Pronepos, proneptis*. 4. *Abnepos, abneptis* etc. ubi vides tot esse gradus, quot sunt generationes seu, quot sunt personae, una dempta. Ceterum unius generationis liberi omnes in eodem gradu ponuntur, v. gr. omnes filii, et filiae in primo gradu etc.

19. Regula II. pro linea transversa aequali; *Collaterales tot gradibus distant inter se, quot gradibus uterque distat a communi stipite:* nam personae istae non aliter sibi sunt consanguineae, nisi quatenus sanguinem trahunt ab eodem communi stipite; ergo tantum distant inter se, quantum distant a communi stipite. Sic per descensum in 1. gradu sunt: *Fratres germani* cum sororibus germanis, qui ab iisdem parentibus procedunt: *fratres consanguinei* cum sororibus consanguineis, qui ab eodem patre, et diversa matre geniti sunt; *fratres uterini cum* sororibus uterinis qui ab eadem matre, et diverso patre nati sunt. In 2. gradu: *Patrueles*, seu liberi ex fratribus: *consobrini*, seu liberi ex sororibus: *amitini*, seu liberi ex fratribus, et sororibus. In. 3. gradu: patruelium, consobrinorum, et amitinorum liberi; hi in tertio, et secundo gradu communi nomine dicuntur sobrini. In quarto gradu sunt: patruelium, consobrinorum, et amitinorum nepotes, et neptes. Per ascensum vero in 1. gradu sunt frater, et soror: in 2. gradu *patruus*, seu patris

frater, *amita* patris soror, *avunculus*, seu matris frater, *matertera*, seu matris soror; quibus in eodem gradu respondent nepos, vel neptis ex fratre, aut sorore. In 3. gradu sunt: *magnus patruus*, seu avi paterni frater, *magna amita*, seu avi paterni soror, *magnus avunculus*, seu avi materni frater, *magna matertera*, seu avi materni soror: quae nomina etiam applieantur fratribus, et sororibus aviae paternae, et maternae: nam in hoc tertio gradu concurrunt in linea masculina frater, et soror avi paterni, item frater, et soror aviae paternae: et in linea foeminina frater, et soror avi materni, item frater, et soror aviae maternae: quorum omnium nomina non habemus, sed propinquum pro propinquo usurpamus. His in eodem gradu correspondent *pronepotes, et proneptes* ex fratre, aut sorore. In quarto gradu est *magnus propatruus*, seu *abpatruus*, hoc est, abavi paterni frater, *magna proamita*. seu *abamita*, hoc est, abavi paterni soror, *magnus proavunculus*, seu *abavunculus*, hoc est, abavi materni frater, magna promatertera, seu *abmatertera*, hoc est, abavi materni soror. Eadem nomina applicantur fratri, et sorori aviae paternae, et aviae maternae; licet in linguis vernaculis significationes istae porperam quandoque confundantur. His in eodem gradu correspondent *abnepotes, et abneptes* ex fratre, aut sorore.

20. *Regul.* III. Pro linea transversa inaequali *collaterales tot gradibus inter se distant, quot gradibus remotior distat a communi stipite:* nam ex collateralibus non potest alter alteri esse propinquior, quam sit propinquus stipiti, a quo communis sanguis trahitur; ergo necesse est, ut remotior ad suum gradum trahat propinquiorem; licet in dispensationibus inaequalitas, seu mixtio graduum exprimenda sit. Sic patruus, et nepos ex fratre distant duobus gradibus, seu gradu secundo mixto cum primo; quia nepos ab avo distat duobus gradibus, licet patruus distet tantum uno gradu: ita regulae istae traduntur *cap.* 2. *et seqq.* 35. *q.* 5. *c. fin. h. t.* Ex quibus optimam in mente consanguinitatis arborem efformabis, et in chartula, computatis personis usque ad communem stipem, facile quarumlibet personarum distantiam deprehendes. At in ordine ad successiones, et haereditates in utroque foro civili, et Canonico observatur computatio secundum jus civile, ut tot sint gradus, quot generationes, seu personae, una dempta, ut dixi *L. III. tit. de Success. ob intest.* rationem diversitatis dat Alex. II. *cit. Can.* 2. *quia haereditates nequeunt deferri nisi de una ad alteram personam: idcirco curavit secularis Imperator in singulis personis singulos praefigere gradus. Quia vero nuptiae sine duabus non valent fieri personis; ideo sacri Canones duas in uno gradu constituere personas etc.*

21. Q. VII. *Quomodo computentur gradus affinitatis?* R. Secundum unicam regulam: *Quo gradu est unius conjugis consanguinitas, eodem gradu est alterius affinitas;* seu *in illo gradu est aliquis affinis uxori, in quo gradu*

est consanguineus marito: et e contra *in illo gradu est aliquis affinis marito, in quo gradu est consanguineus uxori:* et quidem si consanguineus est in linea recta, vel transversa, erit quoque affinis in linea recta, vel transversa.

22. *In linea recta* maritus, et uxor, qui sunt principium affinitatis, contrahunt affinitatem cum his personis, quae in linea recta sunt consanguinei alterius, ut in primo gradu ascendentium est *socer*, seu pater mariti, aut uxoris, *socrus*, seu mater mariti, aut uxor simul ad invicem vocantur *consoceri, consocrus*, quorum filii, et filiae nuptias, simul contraxerunt. His correspondet *gener*, seu maritus filiae, et *nurus*, seu uxor filii. Item in eodem gradu sunt *vitricus*, seu maritus matris, et *noverca*, seu uxor mariti: *privignus*, seu filius ex alio matrimonio natus, et *privigna*, seu alia ex alio conjuge, seu matrimonio nata: *socer, socrus, vitricus, noverca* sunt affines in primo gradu ascendentium, eorum parentes, seu prosoceri in secundo, illorum avi in tertio, et abavi in quarto gradu affinitatis. *Gener, et nurus, privignus, et privigna* sunt in primo gradu descendentium: liberi privigni, aut privignae in secundo: nepotes, et neptes in tertio: pronepotes, et proneptes in quarto gradu descendentium. Unde maritus in linea ascendentium non potest ducere uxoris matrem, nec aviam, nec aliam ex ascendentibus: et in linea descendentium non potest ducere privignam, nec ejus filiam, aut neptem, aut aliam ex descendentibus. Similiter uxor non potest nubere socero, seu patri mariti, avo, et alteri ex ascendentibus, nec privigno, ejus filio, nepoti, vel alteri ex descendentibus. Ratio horum omnium est, quia personae istae comparantur parentibus, et liberis in linea recta, inter quos non decet matrimonia celebrari, *l.* 14. §. 4. *ff. de ritu nuptiar.*

23. *In linea transversa* maritus cum consanguineis collateralibus uxoris, et uxor cum consanguineis collateralibus mariti contrahit affinitatem: et quidem in linea ascendentium maritus non potest ducere sororem soceri, vel socrus, nec aviam, aliasque foeminas ascendentes. Similiter uxor non potest nubere fratri soceri, aut socrus, nec illius avo, vel alteri ascendenti usque ad quartum gradum. Item in linea transversa descendentium maritus non potest ducere sororem uxoris, nec ejus filiam, neptem, et proneptem; in qua terminatur quartus gradus affinitatis. Similiter uxor non potest nubere fratri mariti, nec ejus filio, nepoti, aut pronepoti, quia impedimentum affinitatis ex copula licita usque ad quartum gradum extenditur. Et haec est tota tabula affinitatis meo judicio clarior, quam si per figuras depingeretur. Nomina affinium collateralium non habemus in usu, nisi sequentia: *levir*, frater mariti, *glos glotis*, soror mariti, *uxorius*, frater uxoris, *fratria*, uxor fratris, *sororius*, sororis maritus, *congeneri* duarum sororum mariti, *janitrices* duorum fratrum uxores. Congeneri inter se, et janitrices inter se non fiunt affines de jure Can. unde si Titius ducat Bertam,

ejusque sororem Cajam ducat Maevius viduus, mortuo Titio, filius Maevii ex alia uxore procreatus ducere potest Bertam; dummodo Maevius non sit consanguineus Titii.

21. Q. VIII. *Quae personae nullam contrahant affinitatem impeditivam matrimonii?* R. Ex dictis, praeter maritum cum consanguineis uxoris, et praeter uxorem cognitam cum consanguineis mariti usque ad quartum gradum, nulla alia persona ex consanguineis duarum cognationum contrahit affinitatem: unde 1. Si viduus habeat filium, et mater vidua filiam, potest pater viduus ducere viduam, vel filiam ejus, et filius filiam viduae, vel ipsam viduam, si pater duxit ejus filiam. 2. Duo fratres possunt ducere duas sorores. 3. Pater mariti potest ducere matrem nurus, seu ejus, quae est uxor filii: et e converso pater uxoris potest ducere matrem generi. 4. Privignus potest ducere matrem, filiam ex alio marito natam, vel sororem novercae, et privigna potest nubere patri filio, aut fratri vitrici: nam privignus, et privigna solius vitrici, aut novercae fiunt affines, non vero personarum eis cognatarum. 5. Si frater, et soror moriatur, illius uxor, et istius maritus superstites recte inter se contrahunt, quia nulla affinitate ligantur. 6. Si duo fratres mortui sunt, Titius successive potest ducere utriusque uxorem; dummodo uxores istae non sint inter se consanguineae. 7. Privignus vidui, si is deinde aliam uxorem ducat, et moriatur, potest contrahere cum relicta sui vitrici: nam privignus iste est tantum affinis vitrici; uxor autem non contrahit affinitatem cum affinibus, sed cum consanguineis mariti. 8. Maritus Bertae, ea mortua, ducere potest privignam Bertae, quia cum hac affinitatem non contraxit. Et similiter uxor mariti habentis privignum ex priori uxore, mortuo marito, potest privigno nubere; et sic de ceteris. Omnes enim casus facillime, et sine timore solves, dummodo observes principium supra traditum, quod scilicet nullus affinitatem contrahat, nisi maritus cum consanguineis uxoris, et uxor cum consanguineis mariti. Nec curanda sunt hic jura civilia, si quid contrarium statuunt.

TITULUS XV.

De Frigidis, et Maleficiatis et impotentia coeundi.

Agitur de hac materia in Decreto 33. *q.* 1. *per tot.* et examinatur hic molestum impedimentum *impotentiae*, pro quo.

1. *Nota* 1. In hac rubrica tria membra distingui, quia inhabilitas ad actus conjugales provenire potest, vel ex frigiditate, vel ex maleficio, et vel ex impotentia, seu naturali indispositione partium genitalium ad copulam. Hic omissa hac differentia, *impotentia* generaliter accipitur, et definitur, quod sit inhabilitas personarum ad copulam carnalem consummandam, undecumque proveniat. Et communiter ex hac rubrica vocatur *impotentia coeundi*. quae differt ab *impotentia generandi*, quae stante facultate ad coeundum, dari po-

test ex defectu seminis prolifici, sicut in sterilibus. In hac materia omitto cetera, quae ad medicos potius, quam Canonistas spectant.

2. *Nota* 2. Impotentiam dividi. 1. *In perpetuam*, quae per media naturalia, et licita tolli non potest, vel nonnisi difficillime, cum probabili periculo mortis: licet forsan tolli possit per miraculum aut maleficium: et *temporalem*, quae per media naturalia, seu ordinaria, et licita tolli potest absque periculo mortis; licet forsan non absit periculum morbi gravis: ita com. DD. ex *cap.* 6. *h. tit.* Talia remedia sunt, praeter artem medicorum, et peritorum, etiam spirituales Ecclesiae, exorcismi, preces, et hujusmodi media apud fideles usurpari solita. 2. In *absolutam*, quae impedit veram copulam cum omnibus personis diversi sexus: et *respectivam*, quae impedit copulam cum una, vel altera persona propter nimiam inaequalitatem, et improportionem: cum aliis vero proportionatis eam non impedit. 3. In *antecedentem*, quae ante matrimonium contractum extitit in persona: et *consequentem*, seu *supervenientem* quae matrimonio jam contracto supervenit. 4. In *naturalem*, quae oritur ex vitio naturali, v. gr. ex defectu, aut ineptitudine partium genitalium: et plerumque incurabilis, et perpetua est: et *accidentalem*, quae oritur ex vitio accidentali, vel intrinseco, v. g. ex humorum intemperantia, vel extrinseco, v. g. ex maleficio, morbo etc.

3. Q. I. *Quae impotentia dirimat matrimonium?* R. 1. Impotentia ad veram copulam, modo sit perpetua, et antecedens, dirimit matrimonium; et quidem absoluta respectu omnium: respectiva vero respectu eorum, cum quibus persona coire nequit: ita com. ex *cap.* 1. 2. *h. tit.* nam talis impotentia jure naturali impedit translationem juris conjugalis: siquidem non potest dari potestas ad id, quod tradi non potest; sicut in nostro casu nec actu, nec potentia debitum reddi valet; ergo talis impotentia dirimit matrimonium: tum quia per illam impeditur primarius finis matrimonii, quo vir, et mulier fieri possint una caro; ergo. Porro impotentia *ad veram copulam* tunc censetur esse, dum vel non potest fieri coitus ob indispositionem membrorum, ita ut vir debite emittere, aut foemina intra vas semen recipere nequeat, vel dum mas coire valens, verum semen emittere non potest: ob quam causam spado, si a natura, vel ex castratione utroque testiculo privatus est, non contrahit valide matrimonium, ut declaravit Sixtus V. *an.* 1587. teste Sanch, et aliis; quia verum semen emittere non potest. Si tamen talis defectus superveniat matrimonio contracto, non impedit copulam, etsi per accidens verum semen non emittatur, quia vitium superveniens non debet conjugem privare jure quaesito.

4. R. 2. Valida censentur matrimonia, quae ineunt senes decrepiti, et steriles; dummodo apti sint ad coitum; nam verum semen emittunt, licet per accidens non sit prolificum. Exempla, habes in SS. Elisabetha, Anna etc. tum etiam quia potentia vere

coeundi, non vero potentia *generandi* cum effectu, est de substantia matrimonii, quod sterilibus esse potest saltem in remedium concupiscientiae: secus est, si sterilitas, et evitatio prolis deduceretur in pactum, *cap. fin. de condit. appos. Can.* 6. *solet.* 32. *q.* 2. Illa verba *volo esse mater cap.* 1. *h. tit.* idem significant ac *volo cognosci a viro*, quod fit etiam inter steriles. 2. Valet matrimonium spadonis uno tantum testiculo carentis, ceteroquin apti ad copulam; quia verum, imo, et prolificum semen emittere potest. Idem dic de constituto in articulo mortis, quia per se habilis est ad copulam, licet per accidens ob vim morbi impediatur. 3. Valet matrimonium foeminae aptae ad copulam, etsi sine periculo mortis nunquam pariat, quia hoc periculum non causat impotentiam. Si tamen citra periculum incontinentiae vivere possit, tenetur abstinere a nuptiis, ne vitam suam, et salutem prolis periculo exponat. Secus tali, quali periculo, quod incertum, et praeter intentionem est, praeponenda est foeminae vita spiritualis, ne sine nuptiis tentationibus se exponat. 4. E contra si foemina est nimis arcta absolute, vel respective, non valet ejus matrimonium, etsi parata sit cum periculo vitae admittere incisionem, quia hic adest impotentia perpetua, et consequenter vir permitti potest transire ad alias nuptias. Si vero arctitudo per opus humanum licitum sine vitae periculo tolli potest, subsistit matrimonium, sive foemina velit, sive nolit admittere incisionem; quia hoc casu adest impotentia temporalis.

5. R. 3. In dubio, an impotentia sit perpetua, vel per medicamenta tolli possit, standum est pro perpetua, et incurabili, praesertim si triennio probata sit, *cap. fin. h. tit.* In dubio an impotentia sit antecedens, an superveniens, videtur standum sententia media: et quidem si statim post contractum matrimonium inventa sit impotentia, praesumitur esse antecedens; quia non est credibile, quod potentia naturalis tam cito degeneraverit in impotentiam. Et haec praesumptio elidit contrariam praesumptionem, quod qualitas naturalis insit, donec probetur abesse. At si ex intervallo, praesertim longioris temporis deprehendatur impotentia, praesumitur esse superveniens, quia tempore matrimonii praesumitur adesse qualitas naturalis, donec contrarium probetur. 2. Dubitans an potens, vel impotens sit, licite stante hoc dubio non contrahit, quia exponit se periculo peccandi, et invalidandi matrimonium. Si tamen contraxit, tentare potest copulam, cum aliter explorare nequeat de sua impotentia.

6. Q. II. *Quid permittatur conjugibus in casu contracti matrimonii cum impotentia?* R. 1. Si impotentia fuit antecedens, et secluso periculo incontinentiae, velint sibi cohabitare, tanquam frater, et soror, id eis permittitur per *c.* 4. *et* 5. *h. tit.* Quia vero talis vita socialis plena est periculi, praestat agere ad dissolutionem auctoritate Ecclesiae faciendam; maximo, si juvenes sint et incontinentiae subjecti; quia tali casu praevalet jus naturale praecipiens declinare occasio-

nem peccandi. Ceterum ista confoederatio impotentium, cum non tribuat jus in corpora, non est re ipsa matrimonium, sed societas tanquam fratris, et sororis, ut communis tenet contra Palud. Pontium, et paucos alios. *Nec obstat Can.* 2. *requisitis* 33. *q.* 1. nam inter impotentes dicitur esse *retinaculum conjugale* de facto, et apparenter, non autem de jure, et reipsa.

7. R. 2. Si impotentia est superveniens, conjuges tenentur sibi cohabitare; non tamen matrimonio uti in illo casu, quo semen virile saltem quoad aliquam partem recipi nequeat intra vas foeminae; quia ejus dispersio naturae adversatur: quo tamen casu ceteri actus conjugales imperfecti eis permittuntur; modo fiant sine periculo majoris incontinentiae. At si impotentia ista superveniat ex testium, aut veri foeminis defectu, licite utuntur copula, quia per accidens est quod verum semen non habeatur.

8. Q. III. *Quid juris circa matrimonium hermaphroditi?* R. Si uterque sexus in illo par est, vel licet unus modicum praevaleat, tamen secundum utrumque aptus est ad copulam perfectam, in optione habet contrahere secundum alterutrum sexum, qua electione facta, variare non potest, et tenetur praestare juramentum de non variando. Si tamen viduus factus, contra juramentum illicite contraheret secundum alterum sexum, valeret matrimonium, cum nullo jure irritetur. At si alter sexus ita praevaleat, ut secundum alterum nequeat perfecte coire, tenetur determinate contrahere secundum sexum praevalentem, cum secundum alterum sit impotens.

9. Q. IV. *Quomodo facienda sit dissolutio matrimonii ex causa impotentiae?* R. 1. Fieri debet auctoritate Ecclesiae; cum sit causa spiritualis, et quidem gravissima. 2. Reclamare potest vir, imo et mulier, etsi impotentia se teneat ex parte reclamantis: quia utriusque interest separari ab eo, qui suus conjux non est; et praesertim viri, ne cogatur ad onera matrimonii. 3. Si uterque conjux fateatur impotentiam adesse, audiendi sunt quocumque tempore, etiam post multos annos: quo sensu procedit *cap.* 6. *et fin. h. tit.* Si unus tantum proclamat ante triennium, et simul affert signa certa impotentiae, vel saltem verisimilia, audiendus est ante triennium, et multo magis post illud, dicendo toto illo probationis tempore copulam perfici non potuisse: ita clare colligitur ex *cit. cap.* 6. *et fin. h. t.* At si proclamans ante triennium affert tantum dubia signa impotentiae, non auditur ante triennium, sed imponitur ei triennalis probatio, ut intra hoc tempus probet consummationem copulae. Quo sensu procedit, *cap.* 1. *h. tit.* atque ita tollitur antinomia circa tempus reclamandi in his juribus apparens. Hoc triennium ex *cap.* 5. *h. tit.* computatur a die attentatae copulae, vel juxta praxim curiae rom. a die interpositi decreti, estque moraliter continuum, ac proinde absentia unius, vel alterius septimanae, vel etiam unius mensis non censetur illud interrumpere. Si vero longior fuit absentia, supplenda est post trien-

nium. 4. Exacto triennio, impotentia plene probanda est exploratione medicorum, et matronarum honestarum, a judice Ecclesiastico, cujus vicem agunt, electarum, suumquo testimonium dant juramento firmatum. Sufficiunt autem duae honestae matronae, quia duorum testimonium verum est, nec *c.* 4. *h. tit.* praecipitur septem obstetrices adhiberi, sed factum de illis adhibitis narratur. *Nec obstat l.* 1. §. 8. *ff. de inspiciend. ventr.* nam quod quinque mulieres desiderentur ad partum explorandum id speciale est, ne haeredibus praejudicetur. Solent autem tales explorationes fieri etiam ante decretum triennalis probationis; et si necesse sit post triennalem probationem. 5. Asserenti, sivo viro, sive mulieri, consummatum fuisse matrimonium, potius creditur, quam neganti, *cap.* 1. *h. tit.* quia favor matrimonii id exposcit, nisi indirecte contrarium probetur. Si vero uterque fateatur impotentiam, ob quam nunquam potuit consummari matrimonium, ne colludere videantur etiam post triennium transactum, utrique defertur juramentum cum septima manu propinquorum, ita ut proclamantes jurent super veritate, quod matrimonium nunquam consummare potuerint; septem vero propinqui, seu vicini super credulitate, quod credant matrimonium ab illis non fuisse consummatum. His omnibus rite praemissis, judex Ecclesiasticus matrimonium dissolvit, et potenti liberum transitum ad alias nuptias permittit, *cap.* 5. *et fin. h. t. Can.* 2. *requisisti* 33. *q.* 1. His solemnitatibus non est opus, si post nuptias manifeste appareat impotentia, ut si constet marem utroque testiculo carere, vel foeminam ita arctam esse, ut omnino inepta sit ad copulam: tunc enim non expectato triennio, statim fieri potest dissolutio matrimonii.

10. R. 2. Si post factam separationem tractu temporis appareat potentem esse, ob cujus impotentiam matrimonium dissolutum est, prius matrimonium restaurari debet, etsi altera pars ad alias nuptias convolaverit, et ex his proles susceperit: dummodo impotentia sublata sit naturali, et ordinario licito modo, et non per miraculum, aut maleficium: ita instar regulae tenent DD. ex. *c.* 6. *h. t.*

Et novissime Bened. XIV. lib. XIII. de synod. dioec. cap. XXI. n. 5.

Nam in hac quaestiono facti Ecclesia decepta fuit, judicando impotentiam esse perpetuam, quao re ipsa fuit temporalis: ac proinde sententia lata est ex errore, quae in hac causa matrimoniali nunquam transit in rem judicatam *cap.* 7. *de sent. et re jud.* Quod si ex impotentia respectiva matrimonium dissolutum est, et deinde appareat, quod mulier coire possit cum alio viro ejusdem proportionis, et complexionis, pariter prius matrimonium restaurandum est, quia et hic error est facti, et judicium re ipsa falsum. Ne vero ex dissolutione matrimoniorum tanta incommoda sequantur, Episcopus omnibus modis conetur inducere partem impotentem ad ingressum religionis, quia per hujus professionem vinculum matrimonii rati, si quod subest, dissolvetur, et omnia incommoda praecavebuntur

11. R. 3. Impotens ex judicio Ecclesiae declaratus, si deinde cum alia contrahat, reus est perjurii, et mox a nova uxore separandus est, sive vere sit frigidus, aut ex alia causa impotens, sive non *cap.* 5. *et fin. h. tit.* nam si vere est frigidus, et impotens, laborat impedimento dirimente; si vero non est, tenetur redintegrare praecedens matrimonium; nisi uxor jam fuisset mortua: quo casu vir tamdiu separari debet, donec plene probet, Ecclesiam in priori judicio fuisse deceptam, seque esse potentem.

12. R. 4. Dantur quinque casus, in quibus praecedens matrimonium non restauratur, etsi altera pars naturaliter fiat potens: 1. Si impotentia sublata est per verum miraculum. 2. Si sublata est per artem magicam. 3. Si impotentia fuit respectiva, quia haec plerumque obstat valori respectu hujus personae. 4. Si impotentia fuit causata ex maleficio, quia haec communiter est tantum respectiva obstans huic numero matrimonio. 5. Si mulier ob arctitudinem professa est religionem, licet deinde appareat arctitudinem non fuisse perpetuam, sed temporalem; quia vinculum matrimonii per professionem dissolutum est.

13. Q. 5. *Quomodo maleficium, ex quo causata est impotentia, licite tolli possit?* R. 1. Adhibenda sunt media spiritualia a Deo, et Ecclesia ad tollendas praestigias ordinata, ut invocatio SS. Trinitatis, B. V. et aliorum Sanctor. aqua, et aliae res benedictae, Reliquiae Sanctorum, jejunia, confessio, communio etc. 2. Maleficium per aliud maleficium licite tolli non potest, etsi magus ad hoc se offerat; quia facere, vel consentire in maleficium est intrinsece malum; cum diabolus hoc modo colatur, et in eo spes collocetur. 3. Si cum daemone initum est pactum duplex, ut ad positionem certi signi causet impotentiam, vel aliam infirmitatem, et ad remotionem ejus, virtute sua restituat potentiam, et sanitatem, non est licitum tale signum removere; siquidem sanitas peteretur ex virtute diaboli, quod intrinsece malum est. At si praecessit pactum simplex, vi cujus daemon causat impotentiam, ita tamen, ut remoto signo per se, et naturaliter potentia redeat, licitum est removere tale signum ex communi sententia: nam talis remotio de se est actus indifferens, neque tacitam habet invocationem daemonis, etsi quis judicet, quod signo remoto, removebitur impotentia, quia sic judicare nullo jure prohibetur. Unde etiam judices in foro externo cogere solent maleficos ad tollenda signa. 4. Si maleficus sciat plura media, alia licita, alia illicita, potest quis petere ab illo solutionem maleficii, saltem ex charitate, praemonendo illum, ut medio licito utatur: nam talis petitio de se est honesta; accidit vero, quod maleficus, neglecto medio licito, utatur illicito. Quia vero petenti vix unquam constare potest, an maleficium modo licito tolli possit, in praxi rarissime peti potest solutio maleficii, praesertim ab alio, qui auctor maleficii non fuit. Plura de his Delrio, Cajet. Sanch. et alii. Vide P. Schmalz. a *n.* 20.

TITULUS XVI.

De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiae.

Agitur de hac materia in Decreto *Can.* 8. *non oportet* 33. *quaest.* 4. in Trident. *Sess.* 24. *cap.* 1. *et* 10. *de reform. matrim.*

1. Ad hunc titulum rejeci tractationem de impedimentis pure impedientibus, cum quibus matrimonia contrahi Ecclesia prohibet, contracta tamen non dissolvit. Nomine *interdicti* non venit hic censura, de qua *lib.* 5. *tit. de sent. excom.* sed impressa significatione venit hic *prohibitio*, qua legitimus superior ex justa causa prohibet celebrationem matrimonii; et si hoc, stante hac prohibitione, celebretur, dicitur contrahi contra impedientia 12. his versiculis espressa: *Ecclesiae vetitum, nec non tempus feriatum, atque catechismus, sponsalia, jungito votum, incestus, raptus sponsatae, mors mulieris, susceptio propriae sobolis, mors presbyteralis, vel si poeniteat solemniter, aut monialem accipiat, prohibent haec conjugium faciendum,* vel brevius: *votum, interdictum, feriae, sponsalia, crimen, impediunt fieri, permittunt facta teneri.* De sponsalium, voti, et catechismi impedimento egi *tit.* 4. 6. et 11. supra: hic restat agendum de interdicti, feriarum, et septuplicis criminis impedimento.

2. Q. I. *An stante interdicto, seu prohibitione Ecclesiae, matrimonium valide, et licite celebretur?* R. 1. Valide celebratur: ita com. ex *cap.* 1. 2. *h. tit.* quia Episcopi, et Praelati Papa inferiores non possunt vetare matrimonia sub irritatione; dummodo impedimentum dirimens de jure com. non subsit, cum non habeant potestatem inducendi impedimenta dirimentia. Imo licet Papa ponat interdictum, regulariter contra illud valet matrimonium, quia etiam Papa conformiter juri communi censetur interdicere matrimonium, scilicet sub ratione impedimenti impedientis, nisi expresse addat decretum irritans, quod et potest ex potestate apostolica: hoc sensu procedit *Can.* 1. *videatur* 35. *q.* 6. *et cap.* 13. *de despons. impub.* At si reipsa subsit impedimentum dirimens, matrimonium est invalidum; non quidem ratione interdicti, sed impedimenti dirimentis *cap.* 2. *de despons. impub.* et si lis pendeat super valore prioris matrimonii, sponsi secundarum nuptiarum separandi sunt, donec plene constet, an prius matrimonium valeat, nec ne.

3. R. 2. Stante interdicto, matrimonium illicite contrahitur, *cap. fin. h. tit.* quia contrahentes violant grave praeceptum legitimi superioris: et ideo subjici possunt excommunicationi, *ibidem:* nisi forsan ex levi causa nuptiae ad breve tempus prohiberentur. Causae justae interdicendi matrimonium sunt: 1. Sponsalia priora cum tertio inita. 2. Suspicio non vana latentis impedimenti dirimentis, aut impedientis. 3. Timor gravium discordiarum, rixarum, et scandalorum, quae ex con-

trahendo matrimonio eventura timentur *cap.* 1. 2. *h. tit. cap. fin. cum autem de cland. despons.* Stante ex his aliqua causa, non tantum Papa, et Episcopus, sed etiam parochus interdicere potest matrimonium *cap. fin. h. tit.* siquidem prohibitio ista fieri potest, et debet a parocho extrajudicialiter, donec Episcopus de causa cognoscat. Excommunicatio, vel alia censura, per se non est causa interdicendi matrimonium, beno vero per accidens, quatenus excommunicatus, et alter sponsus scienter ei communicans, ratione peccati, et censurae digne, et licite hoc sacramentum administrare, et recipere non potest, *cap.* 6. *de eo, qui duxit.* Si autem excommunicatus sit toleratus, alter cum eo contrahens, per se videtur immunis ab omni culpa; quia contrahendo utitur jure suo, et communicatio cum excommunicato tolerato permissa est illi ex Constit. Martini V. *Ad evitanda.*

4. Q. II. *Quo tempore celebrari non possint nuptiae?* R. 1. Sacramentum matrimonii omni tempore anni celebrari potest, ut declaravit S. Cong. habetque communis praxis, ne scandala, et gravia mala oriantur. In certis tamen dioecesibus parochus sine licentia Ordinarii non audet assistere motrimonio feriis prohibitis.

5. R. 2. Nuptiae, seu matrimonia cum solemnitatibus, et strepitu exteriori non possunt celebrari licite a prima dominica Adventus, incipiente post mediam noctem, usque ad Epiphaniam, et a die Cinerum, pariter post mediam noctem incipiente usque ad octavam Paschae inclusive: ita jure novo Trid. *sess.* 24. *cap.* 10. *de reform. matrim.* ubi restringuntur jura antiqua, quae tempus istud ampliabant a septuagesima usque ad Pascha, a feria secunda Rogationum usque ad octavam Pentecostes, et duabus, vel tribus septimanis ante festum S. Joan. Bapt. *Can.* 8. *et seqq.* 33. *q.* 4. *et c.* 4. *de feriis.* Porro dictis feriis prohibetur. 1. *Benedictio nuptiarum*, alioquin Sacerdos arbitrarie puniendus est: ipsi vero contrahentes in poenam delicti separari debent, *Can.* 10. *ibid.* 2. *Solemnis traductio* sponsae in domum sponsi *Can.* 11. *ibid.* quod praeceptum graviter obligat; sed non se oxtendit ad privatam traductionem, neque ad consummationem matrimonii; multo minus ad denuntiationes, quae propter investiganda impedimenta quocumque tempore fieri possunt, et regulariter debent.

6. R. 3. Tempore interdicti, ut censura est, per se valide, et licite celebratur matrimonium: nam *c.* 4. *de feriis* dicitur eam esse romanae Ecclesiae consuetudinem, ut quocumque tempore matrimonium contrahatur. Nec obstat *cap. fin. de sent. excom. in* 6. nam dispositio ista procedit do sacramentis tempore interdicti non administrandis a ministris Ecclesiae, non vero de matrimonio, quod a contrahentibus conficitur instar aliorum contractuum: nec opus erat illud excipere, quia ex praxi Ecclesiae constat illud semper fuisse exceptum. At nuptiae benedici non debent: quia, cum tempore interdicti prohibeantur missarum solem-

nia, etiam benedictiones in missa fieri solitae prohiberi censentur. Quod si contrahentes specialiter sint interdicti, contrahendo in sua contumacia, peccant, non ratione censurae, sed quia indigne in peccato administrant, et recipiunt sacramentum matrimonii.

7. Q. III. *Quae sint crimina tantum impedientia matrimonii?* R. *seqq.* 1. *Susceptio propriae sobolis* ex sacro fonte, vel confirmatione; puta malitiose ad privandum alterum debito conjugali; ita ergo levans post mortem conjugis non potuit ad alias nuptias transire, *Can.* 5. 30. *q.* 1.

2. *Presbytericidium cap.* 2. *de poenit.* nam aequum est, ut interfector sacerdotis, in foro externo convictus, careat nuptiis, quibus sacerdos assistere solet.

3. *Solemnis poenitentia*, quamdiu durat, *Can.* 16. 33. 4. 2. quia luctui ob praeterita delicta assumpto nuptiae non conveniunt.

4. *Matrimonium cum moniale* scienter attentatum *Can.* 13. 27. *q.* 1. quia delinquens in sponsam Christi meretur arceri a quocumque matrimonio cum alia persona.

5. *Uxoricidium* privata auctoritate patratum, *Can.* 5. *et seqq.* 33. *q.* 2. quia uxoricida non est dignus aliam uxorem habere, etsi priorem in adulterio deprehensam occidisset, *Can.* 6. *et* 9. *ibid.* Idem dic de uxore, si haec maritum occidat, *cap.* 1. *de divort. Can.* 4. *indignentur* 32. *q.* 6. licet Sanch. et alii id nolint extendere ad uxorem, cum rarum sit, ut uxor maritum occidat. Huc refertur *occisio proprii filii cap.* 1. *de his qui fil. occid.* ubi mulier fragilis dispensatur ad matrimonium, adeoque laboravit impedimento.

6. *Raptus alienae sponsae*, ne raptor cum ulla alia contrahere possit, *Can.* 34. *statutum* 27. *q.* 2.

7. *Incestus* commissus cum consanguinea sue uxoris, et e contra, ut dixi supra *tit. de eo, qui cognov.*

Haec impedimenta ex his criminibus orta, teste Nav. et aliis DD. generali consuetudine sublata sunt: ac proinde hodie quatuor sunt impedimenta: *Ecclesiae vetitum, feriae, sponsalia, votum.*

Hactenus de impedimentis matrimonii; nunc agetur de ejus effectibus, qui respectu matrimonii validi sunt: legitimitas prolium, indissolubilitas, acquisitio dotis, et donationis propter nuptias: et e contra respectu matrimonii invalidi, est illegitimitas prolium, matrimonii accusatio, dissolutio, perditio dotis, aut donationis propter nuptias: et tandem liber iste concluditur titulo de secundis nuptiis.

TITULUS XVII.

Qui Filii sint legitimi.

Agitur de hac materia in Decreto *Can.* 3. *d.* 26. *et Can.* 8. cum *seqq.* 32. *q.* 4. *et Can. un.* 35. *q.* 7. in Codice *lib.* 5. *tit.* 27. *et nov.* 89. *c.* 8.

1. *Nota* nomine *filii, et filiorum*

in materia accomoda venire etiam *filiam*, *et filias lib.* 116. *et* 122. *et* 201. *ff. de v. s.* Sunt autem filii alii *veri*, seu *naturales*, qui per generationem carnalem procedunt; alii *ficti*, seu *legales*, qui a lege finguntur esse instar filiorum, sicut adoptivi, et spirituales ex baptismo, aut confirmatione. 2. Veri vel sunt *legitimi*, seu *justi*, qui ex justis nuptiis procreati sunt, atque ita eorum nativitas approbatur a lege, seu jure: vel *illegitimi*, qui extra justas nuptias procreati sunt; adeoque eorum nativitas non approbatur a jure. Et hi dividuntur in *naturales tantum*, *et spurios: naturales*, seu *bastardi* sunt, qui nascuntur ex parentibus solutis, inter quos matrimonium consistere potuit. *Spurii*, qui nascuntur ex parentibus, inter quos matrimonium consistere non potuit, uti sunt *adulterini* ex adulterio: *sacrilegi* ex copula sacrilega religiosi, aut religiosae monialis: *incestuosi* ex incestu consanguineorum, vel affinium: *nefarii* ex ascendentibus, et descendentibus progeniti, §. 1. *in. de nupt. auth. ex complexu C. de incest. nupt.* Geniti ex clerico in sacris constituto, et soluto probabilius inter spurios sacrilegos referendi sunt propter votum solemne castitatis, licet dicantur ex fornicatione nati *Can.* 12. *d.* 81. *et cap.* 6. *de bigam.* quia fornicatio tanquam terminus genericus ex subjecta materia determinatur ad certam speciem. De jure civili *naturales* illi tantum dicuntur, qui ex concubina nati sunt; si vero ex meretrice, inter spurios a quibusdam numerantur. Sed in hoc puncto observanda est doctrina juris Canonici, quae naturalibus filiis omnes eos accenset, qui nati sunt ex parentibus habilibus ad matrimonium inter se ineundum.

2. Q. I. *Qui filii habeantur pro legitimis, seu justis?* R. 1. Non tantum concepti, et nati ex nuptiis justis, sed etiam illi, qui ex fornicatione concepti sunt, et nati jam post contractum matrimonium, etsi hoc una tantum hora nativitatem praecesserit: ita com. ex *lib.* 11. *v. et multo magis Cod. de natur. liber.* quae lex usu, et praxi recepta est a jure Can. per 1. *de N. O. N.* nam illi sunt filii legitimi, seu justi, quorum nativitatem jus humanum approbat: siquidem legitimitas prolium non est effectus juris naturalis, sed creatura juris positivi volentis alios haberi pro legitimis, alios pro illegitimis, sed jus *cit. l.* 11. approbat nativitatem eorum, qui concepti sunt ex fornicatione, et nati jam constante matrimonio, ergo.

3. R. 2. Filii nati ex parentibus conjugatis, voto simplici castitatis adstrictis, per omnia sunt legitimi, quia votum simplex non impedit valorem matrimonii; si vero parentes sint soluti, filii sunt *naturales*, et non *spurii*, ob eamdem rationem. 2. Si uterque de mutuo consensu, vel alter parentum professus est Religionem; vel sacros ordines suscepit, et deinde convenerunt, proles inde nata habetur pro illegitima in ordine ad suscipiendos ordines, et beneficia Ecclesiastica *cap.* 14. *de fil. presbyt.* sed quoad successiones haereditarias, et alios ef-

fectus habetur pro legitima, cum nata sit ex parentibus legitimo matrimonio jam consummato conjunctis, quod matrimonium per professionem religiosam non dissolvitur. Secus, si alter eorum post matrimonium ratum profiteretur; quia tunc soluto per professionem matrimonio, sequens copula non esset conjugalis.

4. R. 3. Proles nata ex matrimonio putativo, *publice, et bona fide* contracto, est legitima in utroque foro civ., et Canon., licet postea detegatur impedimentum dirimens: ita comm. ex *c.* 2. *h. tit.* ubi nativitas talium prolium approbatur; quia bona fides quoad forum internum, et publicus contractus quoad forum externum, sicut excusat a copula fornicaria, ita purgat notam illegitimitatis; idque etiam favor liberorum exposcit. At si defuit *bona fides* in utroque conjuge, cum sine illa justa possessio, et jus utendi non acquiratur, vel si matrimonium clam, et sine denuntiationibus fuit contractum, proles habentur pro illegitimis, ut dixi *tit. de cland. despons. num.* 24. nam *cit. cap.* 2. *et* 14. *h. tit.* utrumque requiritur, et *publicitas, et bona fides.* Data resolutio locum habet in seqq. casibus: 1. Si dubium de valore matrimonii supervenit ei contracto, et veritas deprehendi non potuit, quia dubium superveniens non tollit justam possessionem ex trito *Can.* 5. *si virgo* 34. *quaest.* 2. Secus si dubium antecedens fuit, non praemissa diligenti investigatione; vel si dubium superveniens sublatum est per certam notitiam impedimenti dirimentis: tunc enim proles postea conceptae ex defectu bonae fidei habendae sunt pro illegitimis. 2. Si unus conjugum fuit in bona, et alter in mala fide, proles habetur pro legitima, ut si soluta ignorans alterum esse conjugatum, publice cum eo contraxit, *cap.* 14. *h. tit. cap. fin.* §. *si quis de cland. despons.* nam ne proles sit partim legitima partim illegitima, speciali favore juris habetur pro legitima ad haereditates, officia ecclesiastica etc. Imo in dubio, favore prolis, praesumitur potius ignorantia, quam scientia impedimenti. An vero legitimitas prolis prosit parenti mala fide contrahenti, ut ei succedere possit, controvertunt DD. affirmantium opinio videtur probabilior, cum talis proles dicatur absolute legitima, non vero tantum respectu unius parentis. 3. Si error juris intervenit in contractu matrimonii, non obest legitimitati prolis, quia non tollit bonam fidem; ut si Cajus cognovit sororem sponsae, et ignoravit affinitatem inde consecutam esse impedimentum dirimens matrimonii: ita Gregor. XIII. ad quaest. Maronitarum respondit, legitimum esse filium natum ex secundo conjugio, quod pater ejus ab uxore adultera divertens contraxit: quia bona fide putavit id sibi licere: tum quia ignorantia juris, licet non prosit ignoranti, tamen aliis, uti prolibus nocere non debet; tum denique quia ignorantia juris, licet impediat bonam Fidem civilem ad quosdam effectus, ut usucapionem, tamen non impedit bonam fidem theologicam, quae spectatur in matrimoniis, quibus sola ignorantia

affectata nocet *cap. fin.* §. *si quis, de cland. despons.* Ex his soluta manent argumenta contraria ex *reg.* 13. *in* 6. *lib.* 9. *ff. de J. et F. Ign. lib.* 31. *ff. de usurpat. et c.* 4. Si ex matrimonio publice, et bona fide contracto, et lite super valore ejus contestata, proles concepta est ante sententiam latam, habetur pro legitima, *cap.* 2. *h. t.* nam lite pendente, conjuges non sunt privandi commodo suae possessionis; imo carnale commercium eis permittitur, *cap.* 2. *ut lit. pend.* Nec hic procedit *lib.* 25. §. 7. *ff. de haered. petit. lib.* 22. *C. de R. V.* nam litis contestatione inducitur mala fides ficta, seu civilis quoad fructus pretio aestimabiles, qui restituendi sunt victori; non vero quoad alia commoda, et fructus pretio non aestimabiles; uti est generatio prolis, praesentatio, electio etc.

5. R. 4. Proles natae ex parentibus infidelibus, qui ignoranter, et bona fide contraxerunt cum impedimento dirimente juris naturalis, sunt legitimae, quia bona fides purgat vitium natalium; secus si scienter contraxerunt. Impedimenta vero juris Canon. non faciunt proles illegitimas infidelium *c. fin. h. t.*

6. R. 5. Filius natus ex muliere, quae saepius adulterio polluta est, si interim maritus cum illa congressus fuit, habetur pro legitimo: neque credendum est parentibus contrarium affirmantibus; nam favor liberorum exigit, ut praesumantur ex marito potius, quam adultero geniti, *lib.* 11. §. 9. *ff. ad L. Jul. de adult.* secus esset, si ob longam absentiam, vel similem causam certo constaret prolem esse ex adulterio genitam, *cap.* 4. *h. tit. l.* 6. *de his, qui sui.* 2. Natus ex vidua decimo mense, vel ad initium undecimi, habetur pro posthumo legitimo *lib.* 29. *Gallus princ. ff. de lib. et posthum.* quia nativitas ad tot menses extendi, vel ad octo, aut initium septimi mensis constringi, et accelerari potest, *lib.* 12. *ff. de stat. hom. lib.* 3. §. 12. *ff. de suis, et legit.* His non obstat *Nov.* 39. *cap.* 2. nam procedit de undecimo mense completo, vel ad finem vergente.

7. Q. II. *Qui sint effectus legitimitatis prolium?* R. seqq. 1. Proles quoad familiam, gentem, nobilitatem, et dignitatem sequuntur conditionem patris, non matris; *lib.* 12. *ff. de statu hom.* et ideo nati ex patre nobili, et matre ignobili succedunt in feudis, et apti fiunt ad officia qualitatem nobilitatis exigentia, nisi desideraretur nobilitas utriusque parentis. 2. Fiunt capaces ad ordines, dignitates ecclesiasticas, et politicas. 3. Habent jus haereditariae successionis ex testamento, et ab intestato, uti etiam in fideicommissis, majoratibus, primogenituris etc. Haec de legitimitate: nunc de legitimatione prolium.

8. Q. III. *Quid, et quotuplex sit legitimatio prolium?* R. 1. Legitimatio est speciale beneficium juris, quo liberi illegitimi efficiuntur legitimi. §. *fin. In. de nuptiis;* nam sicut legitimitas, seu justa nativitas est creatura juris humani: ita quoque legitimatio liberorum ab eodem jure proficiscitur.

2. Legitimatio est triplex: *per subsequens matrimonium* inter parentes illegitimi filii contractum: *per rescriptum principis*, dum princeps precibus rogatus illegitimis restituit legitimitatem natalium, acsi a principio nati fuissent legitimi: *per oblationem curiae*, qua filius illegitimus ad officia curialia oblatus efficebatur olim legitimus. Hic modus legitimandi in desuetudinem abiit; quia officia curiae politicae hodie sunt honorifica, quae olim probro ducebantur, adeo, ut clerici degradati pro sua poena ad servitia curiae traderentur, ut insinuant antiqui Canones. *Can.* 18. *si quis sacerdotum* 11. *q.* 1. *etc.*

9. Q. IV. *Quod matrimonium habeat vim legitimandi illegitimos?* R. 1. Matrimonium de se validum; ita de jure Can. *cap.* 6. *h. tit.* et de jure civ. *l.* 6. 10. 11. *Cod. de natural. liber.* idque specialiter concessum est ob favorem matrimonii, quod retrotrahitur, et fictione juris censetur tunc celebratum fuisse, dum proles concepta, et nata fuit, quasi copula non fornicaria, sed conjugalis fuisset. 2. Matrimonium putative justum in facie Ecclesiae contractum, licet ob latens impedimentum in se sit invalidum, argum. *c.* 2. *et* 14. *h. t.* nam tale matrimonium retrotrahitur; ergo sicut ex illo nata proles fuisset legitima: ita per illud deinde contractum legitimatur. 3. Matrimonium post multos annos, et intermedia matrimonia celebratum; quia jura citata indistincte loquuntur. Unde si Cajus ex fornicatione cum Berta habita suscepit Titium, deinde successive contraxit matrimonium cum Maevia, et Flavia, et tandem his mortuis, post annos, v. gr. quadraginta nuptias inivit cum Berta, per hoc matrimonium legitimatur Titius. Porro ad istam legitimationem sufficiunt ea, quae ex jure Can. requiruntur ad matrimonium, adeoque non sunt necessaria instrumenta dotalia, quibus dos, et donatio propter nuptias constituatur *nov.* 74. *cap.* 4. licet olim de jure civ. requirerentur pro concubinariis, ut palam constaret, quod a concubinatu cessaverint: quo sensu procedit, §. *In. fin. de nupt. nov.* 89. *cap.* 8. ibi: *Si quis igitur dotalia scripserit etc.* Hodie igitur plus non requiritur, quam ut praemissis denuntiationibus, matrimonium coram parocho, et testibus contrahatur.

10. Q. V. *Qui filii possint legitimari per subsequens matrimonium?* R. 1. Regulariter soli filii naturales orti ex parentibus, inter quos matrimonium consistere potuit: ita com. ex *cap.* 6. *h. tit.* unde nullus ex spuriis per se loquendo est subjectum legitimationis matrimonialis: quia jus favorem istum ob justas causas noluit extendere ad spurios. Sufficit autem, ut quis sit filius naturalis putative, licet re ipsa ob latens impedimentum sit spurius: nam sicut matrimonium putative justum habet vim legitimandi, ut ante dictum, ita quoque filius putative naturalis habet aptitudinem ad recipiendam hanc legitimationem.

11. R. 2. Ut proles legitimetur per subsequens matrimonium, sufficit parentes fuisse habiles ad contrahendum,

vel tempore conceptionis, vel nativitatis, vel intermedio: ita Covar. Barbos. Schimier. et alii contra Bald. Sylv. Garc. Kees etc. Prob. ex *lib.* 11. *nuper C. de natur. liber.* ubi Imp. per se, et principaliter disponens de legitimatione liberorum per subsequens matrimonium in fine subdit, *in quaestionibus, in quibus de statu liberorum est dubitatio, non conceptionis, sed partus tempus inspiciendum; et hoc favore liberorum, exceptis his tantummodo casibus, in quibus conceptionem magis approbari infantium conditionis utilitas expostulat.* Idem expresse disponitur in *nov.* 89. *c.* 8. ibi: *sancimus etc. et arg. lib.* 5. 7. *ff. de statu hom.* ubi ad libertatem partus dicitur sufficere, quod mater fuerit libera quocumque ex tribus temporibus, vel conceptionis, vel intermedio, vel nativitatis. Ratio est, quia juria concedentia matrimonio vim legitimandi sunt favorabilia; ergo recte intelliguntur de parentibus, si saltem tempore natae prolis sint habiles ad contrahendum: ut si Titius commisit adulterium cum Berta, et antequam nascatur proles, uxor illius moriatur; tunc enim cum nascitur proles, habilis est ad matrimonium cum Berta ineundum. Nec obstat, *cap.* 6. *h. tit. et l.* 6. *C. de suis et legit. l.* 11. *ff. de statu hom.* nam *cap.* 6. procedit de suscepta, seu nata prole, vivente uxore legitima. Ex *ll. cit.* non constat, an prius matrimonium putativum convalidatum fuerit: et his legibus praevalet recentior constitutio Justiniani pro nobis allegata.

12. R. 3. Nepos ex filio naturali legitime natus, respectu avi legitimatur per matrimonium avi, et aviae, sive filius iste vivat, sive jam mortuus sit: ita Covar. Gonz. et alii contra Decium, Bald. etc. Prob. ex regula generali desumpta ex *c.* 6. *h. t.* et similibus juribus: nam matrimonium avi retrotrahitur ad tempus copulae: sed si tunc constitisset, legitimasset nepotem respectu avi; ergo et modo illum legitimat, quamvis per accidens non legitimet filium, utpote jam praemortuum tum quia adoptio facit adoptatum fratrem defuncti filii, *lib.* 5. *ff. de grad. et affinib.* ergo etiam matrimonium avi facit nepotem ex filio praemortuo legitimum avo: et cons. jure repraesentationis nepos succedit in bona avi. *Dices*: non potest nepos legitimari, nisi prius legitimetur filius naturalis, sed in hoc casu filius naturalis, utpote praemortuus non potest legitimari; ergo neque nepos. 2. Haeredes liberti non liberantur a praestandis domino operis, licet liberaretur pater, si vivens duos, vel plures haberet filios, *lib.* 37. §. 7. *ff. de oper. libert.* ergo etiam non legitimatur nepos, etsi pater illius, si viveret, legitimaretur, et ita legitimationem transfunderet in nepotem. R. Neg. maj. nam vis legitimandi non est attributa filiis, sed ipsi matrimonio; ergo matrimonium quandocumque contrahatur legitimat omne, quod reperit legitimabile; ergo cum praemortuo filio, reperiat nepotem legitimabilem, etiam illum legitimat, et idoneum facit ad haereditatem avi. Ex quo patet disparitas ad 2. quia liberatio ab ope-

ris proficisci debet ab ipso patre liberto ex dispositione juris; e contra legitimatio non procedit a filio naturali, sed a solo matrimonio. Sic etiam solvitur *arg. ex l. 7. §. 1. ff. de S. P. R. l. 44. ff. de adoption.*

13. R. 4. Spurius, qui natus ex parentibus inhabilibus ad matrimonium, legitimari potest per dispensationem Papae in radice matrimonii, dummodo impedimentum sit solius juris ecclesiastici: ita Abb. Joan. Andr. Covar. Schmier. Schmalz, et alii contra Navar. Perez. Coninck etc. Prob. si Papa a principio dispensasset in impedimento dirimente, v. g. consanguinitatis, matrimonium fuisset justum inter consanguineos, et proles ex eo genitae fuissent legitimae; ergo etiam, si post illud contractum dispenset in tali impedimento, spurius ante dispensationem genitus, fiet legitimus, acsi ex matrimonio justo natus fuisset: tum quia talis dispensatio retrotrahitur ad radicem, et primum tempus matrimonii, cum vis retrotractiva Papae denegari non possit in legibus irritantibus, et dispensationibus, uti frequenter videmus in Bullis Pontificiis; tum quia Papa tollere potest omnes effectus consequentes ex actu, qui jure Pontificio fuit invalidus *Clem. unic. de immun. Eccles.* ergo etiam tollere potest illegitimitatem spurii consequentem ex matrimonio de jure Pontificio invalido; quod olim licuit etiam principi romano *lib.* 57. §. 1. *ff. de ritu nuptiar.* ubi ex dispensatione retrotractiva pronunciantur liberi legitimi, qui nati erant ex matrimonio Flaviae Tertullae, et avunculi sui de jure civili invalido. Exempla retrotractionum habes, *lib.* 26. *ff. de stipulat. serv. lib.* 11. *ff. qui potior. in pign. l.* 78. *ff. de V. O.* Porro ut haec dispensatio suum habeat effectum, duo concurrere debent: 1. Ut matrimonium fuerit actu contractum, licet invalide; alioquin spurius natus ex solutis per hanc dispensationem legitimari non potest, sed opus est legitimatione per rescriptum. 2. Ut impedimentum non fuerit juris naturalis v. g. ligamen, in quo Papa dispensare non potest, sed juris Pontificii, quod subest dispensationi Papali. His concurrentibus, dispensatio in radice matrimonii est maxime favorabilis, quia spurium legitimat instar matrimonii in quibuscumque terris, et ad quaecumque officia ecclesiastica, et politica, vimque suam habet, etsi parentes mortui sint; quia dispensatio ista non datur, ut matrimonium contrahatur, sed ut matrimonium invalide contractum per retrotractionem fingatur valide fuisse contractum: ac proinde dispensatio in radice matrimonii differt a dispensatione facta per viam derogationis, dum Papa, derogando dispositione *c.* 6. *h t.* dispensat, ut filius spurius per subsequens matrimonium legitimetur. *Dices:* Gregor. XIII. teste Navar. respondit: *se dispensare non posse*, et Innoc. III. *cap.* 13. *h. tit.* noluit dispensare in radice matrimonii. R. Gregor. XIII. non ex defectu potestatis, sed causae sufficientis dixit, se non posse dispensare: in *cap.* 13. *h. tit.* fuit impedimentum ligaminis, quod est juris naturalis a Papa indispensabile.

14. R. 5. Matrimonium sine consensu liberorum praestat effectum legitimationis: ita comm. DD. contra Fach. Harpr. Kees etc. nam consensus iste non requiritur jure Can. *cap.* 6. *h. tit.* nec etiam jure civili, quia *Nov.* 89. *c.* 11. *l. fin. ff. de his, qui sui*, non procedunt de legitimatione per matrimonium; sed quod filius naturalis, vel emancipatus invitus per rescriptum principis redigi non possit in patriam potestatem: imo si quid jura civ. in contrarium statuerent, jus Can. iis foret praeferendum. *Ratio* etiam est, quia favor iste matrimonio concessus, est publicus, qui non pendet a consensu, et pactis privatorum per *reg. lib.* 38. *ff. de pact.* Nec obstat *l.* 69. *ff. de R. J.* quia invito beneficium dari potest, dum hoc ex natura actus, vel dispositione juris sequitur, sicut solutio debiti fieri potest pro invito, *l.* 39. *ff. de negot. gest.*

15. Q. VI. *Quis sit effectus legitimationis per matrimonium?* R. Ille praecipuus, quod liberi post contractum matrimonium vere, et proprie sint legitimi, et jura legitimorum consequantur, licet illo tempore intermedio tam ficte legitimi fuerint: quo sensu explicantur illa verba: *legitimi habeantur cap.* 6. *h. tit.* Unde 1. Legitimati quoad gentem, nobilitatem, et dignitatem sequuntur conditionem patris, non matris, jura successionis habent, capaces fiunt Ordinum, et dignitatum ecclesiasticarum, et saecularium: denique ea omnia eis competunt, quae filiis justis. Testimonium eis dari potest, et debet, quod nati sint ex legitimo thoro, honestisque parentibus: haec enim omnia operatur fictio juris retrotrahens matrimonium ad tempus copulae, et conceptionis. *Excipe* 1. nisi specialiter caveatur, ne legitimati per matrimonium admittantur ad primogenituras, et majoratus, 2. Excipe *Cardinalatum* S. R. E. ad quem legitimati non admittuntur ex Const. Sixti V. *Postquam* 1590. An vero legitimatus in primogenitura praeferatur primogenito ex intermedio matrimonio nato, controvertunt DD. Negativae subscripsi in meis Disp. civ. *Disp.* 9. *Controv.* 46.

16. Q. VII. *Qui illegitimi, et quo modo legitimari possunt per rescriptum Principis?* R. 1. Omnes illegitimi, etiamsi spurii sint, rescripto principis natalibus restitui possunt: nam sicut principis auctoritate inducitur, ita eadem tolli potest defectus natalium. Ac proinde modus iste amplior est, cum se extendat etiam ad spurios, sed modus legitimandi per matrimonium est favorabilior, et efficacior, ut ex dicendis patebit. Porro potestas legitimandi per rescriptum soli principi competit, ut Papae, Imperatoribus, et Regibus: ceteris vero ex privilegio, ut Electoribus S. R. I., Comitibus palatinis, et Apostolicae Sedis Legatis secundum modum sibi praefixum: et ideo Comites palatini non possunt legitimare filios nobilium, nec ad feuda, et majoratus.

17. R. 2. Ad legitimationem per rescriptum requiruntur seqq. 1. Ut legitimandus sit subditus legitimantis *cap.* 13. *h. tit.* 2. Ut consentiat in

sui legitimationem, eamque pater per libellum supplicem petat, vel saltem in testamento *Nov.* 74. *cap.* 2. §. 1. *Nov.* 89. *cap.* 9. §. et *cap.* 10. 3. Ut legitimari non possit per subsequens matrimonium, *ibid.* quia habito remedio ordinario, non est recurrendum ad extraordinarium. 4. Ut nulli adsint liberi legitimi, quia in eorum praejudicium princeps non censetur legitimare *cit. Nov.* 74. *cap.* 1. et 2. Si tamen princeps vult procedere de potestate absoluta, conditiones istae non sunt necessariae.

18. R. 3. Effectus legitimationis per rescriptum sunt tantum illi, qui substant potestati principis. Unde 1. Legitimatus per rescriptum Papae fit habilis ad Ordines, et officia Ecclesiastica, exceptis illis, quae requirunt legitimam nativitatem, sicut episcopatus *c.* 7. *pr. de elect.* Canonicatus in Germania, officium Auditoris in Rota Rom. Et quamvis Papa subditos suos legitimare possit ad officia saecularia, non tamen subditos aliorum principum; nisi via extraordinaria in casu gravissimae necessitatis, et in favorem fidei. 2. Principes politici suos subditos legitimare possunt ad officia secularia, aliosque effectus politicos, non tamen ad Ordines, et beneficia Ecclesiastica. An vero legitimatus a suo principe habendus sit pro legitimato in territorio alterius principis, controvertunt DD. Affirmativa videtur satis probabilis; quia illegitimitas, cum non sit jure naturali constituta, inducitur a proprio principe; ergo ab eodem tolli potest: semel autem sublata, non reviviscit in alieno territorio.

19. Q. VIII. *Ad quem judicem spectet quaestio natalium?* R. Ad Ecclesiasticum privative, sive de illa agatur principaliter, sive incidenter, *cap.* 5. 7. *h. tit.* nam quaestio ista est spiritualis pendens a valore matrimonii; de quo cognoscere est solius judicis Ecclesiastici. Unde si apud judicem laicum tractatur causa principalis de haereditate, alimentis etc. et incidit quaestio natalium, debet supersedere in causa principali, donec ecclesiasticus cognoscat quaestionem incidentem de natalibus, *cit. c.* 5. *h. t.* nisi esset mera quaestio facti, vel nisi quaestio esset super legitimatione per rescriptum principis.

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accusare possint, vel contra illud testificari?

Agitur de hac materia in Decreto 35. *q.* 6.

1. Q. I. *Quis sit ordo accusantium matrimonium?* R. 1. Si agatur ad impediendum matrimonium futurum, omnes de populo admittuntur, denuntiantes impedimenta, ut peccatum praecaveatur. 2. Si agatur ad divortium quoad vinculum ex causa impotentiae perpetuae, soli conjuges admittuntur; quia, si velint, cohabitare possunt ut frater, et soror *c.* 5. *de frigid.* idem dic si agatur ex causa erroris personae, conditionis servilis, metus. Si vero agatur ex causa consanguinitatis, affinitatis,

publicae honestatis, aut alia simili, prae ceteris admittuntur, qui meliorem notitiam impedimenti habent, ut parentes, consanguinei, vicini, *Can.* 1. *et seqq.* 35. *q.* 6. *et cap.* 3. *h. tit.* Si tandem ex alio impedimento agatur, admittuntur quicumque alii veraces, praesertim quorum interest *cap.* 1. *de his, quae vi,* ubi priorissa cum sororibus impugnat matrimonium ut invalidum ratione professionis religiosae. 3. Si agatur ad divortium quoad habitationem, et thorum, regulariter solus conjux innocens admittitur; cum istius tantum intersit, et si velit, injuriam possit remittere, *cap.* 5. *de procurat. cap.* 23. §. *illud de jure jur. c.* 4. *de adult.* 4. Si agatur criminaliter ad poenam adulterii, quilibet mas de populo, 25. annis major admittitur ad accusandum, cum adulterium sit crimen publicum *tit. ff., et C. ad l. Jul. de adult.* Rejiciuntur autem ab accusatione matrimonii dissolvendi pecunia corrupti, et qui post denuntiationes publicas impedimentum non manifestarunt; nisi causa absentiae, vel alia eos excuset: item absentes, qui per litteras accusare non permittuntur; nisi alia adminicula eis suffragentur *c.* 2. 5. *h. t. Can.* 5. *per scripta* 2. *q.* 8. etc.

2. Q. II. *Qui testes admittantur contra matrimonium in facie Ecclesiae contractum?* R. Illi prae ceteris, qui meliorem notitiam impedimenti habent, modo non sint suspectae fidei, *cap.* 47. *de testib.* unde etiam parentes, et consanguinei admittuntur, etiamsi deponant pro sustinendo matrimonio, eisque creditur, nisi ex circumstantiis testimonium eorum reddatur suspectum; ut si nimis cupiant matrimon. sustineri; vel si sponsa petat in virum aliquem se longe majorem divitiis, nobilitate etc. Rejiciuntur autem a testimonio contra matrimonium, quorum fides non est integra; ut si pecunia sint corrupti etc.

3. Q. III. *Quo tempore accusatio matrimonii sit instituenda?* R. Quocumque tempore; cum impedimenta matrimonii nulla praescriptione tollantur, neque matrimonium cum his initum convalescat, aut sententia super illo lata transeat in rem judicatam *cap.* 7. *de sent. et re judic.* Si tamen conjuges sint mortui, actio contra legitimitatem prolium praescriptione extingui potest per 30. annos.

4. Q. IV. *Quae causae matrimoniales pertineant ad forum judicis ecclesiastici?* R. Seqq. matrimonii, et sponsalium natura, qualitas, valor, obligatio, benedictio nuptiarum, sponsorum, et conjugum jura, et reciprocae obligationes, impedimenta, legitimitas, et legitimatio prolium per matrimonium, dissolutio, et redintegratio sponsalium, et matrimonii, dispensatio in impedimentis, et quaecumque alia causa involvens quaestionem juris super matrimonii, et sponsalium contractu, privative spectat ad judicem ecclesiasticum *cap.* 3. *de ordin. cognit. cap.* 5. *qui filii legit.* idque sub anathemate definivit Trident. *Sess.* 24. *Can. fin.* Judex autem iste est Papa in tota Ecclesia, et quilibet Ordinarius, in sua dioecesi, vel eorum delegati,

aut qui ex privilegio habent jurisdictionem cognoscendi causas spirituales, *cap.* 12. *de excess. Praelat.* Trident. *Sess.* 24. *cap.* 20. *vers. ad haec causae matrimoniales, et c. de reform.* ubi ab hoc judicio excluduntur decani, archidiaconi, et alii inferiores Episcopo, seu ordinario.

5. R. 2. Causae matrimoniales temporales per se spectant ad forum judicis secularis; uti causa dotis, donationis propter nuptias, haereditariae successionis, alimentorum, ventris inspiciendi etc. si tamen talis causa incidenter moveatur apud judicem ecclesiasticum, ab eo utique cognosci potest, cum ecclesiasticus non sit incapax ad cognoscenda temporalia, sicut laicus incapax est ad spiritualia. Vide dicta *tit. de judic. et tit. de for. compt.*

TITULUS XIX.

De Divortiis.

Agitur de hac materia in Decreto 28. *quaest.* 1. 2. *et* 32. *quaest.* 6. 7. *et Can.* 9. *ab isto* 35. *quaest.* 6. *et quaest.* 9. *fere per tot.* in Trident. *Sess.* 24. *Can.* 7. 8. In Pandectis *libr.* 24. *tit.* 2. 3. In Codice *libr.* 5. *tit.* 17. 18.

1. Cum ad accusationem matrimonii sequatur divortium, seu separatio conjugum, recte hic agitur de divortio, quod triplex est. 1. Divortium, *quoad vinculum.* 2. Divortium *perpetuum quoad thorum, et cohabitationem, et* 3. Divortium *temporale quoad thorum, et habitationem.* Et quamvis ex matrimonio invalide contracto nullum oriatur vinculum *juris*, sed praecisi *facti:* quia tamen in foro fori inter contrahentes putatur esse quoddam retinaculum, ideo etiam istud dissolvi debet, seu potius declarari matrimonium esse nulliter, et sine effectu contractum.

2. Q. I. *Quo modo dissolvendum sit matrimonium nulliter contractum?* R. 1. Ad hoc necessaria est auctoritas Ordinarii, vel alterius legitimi judicis: secus conjux propria auctoritate recedens, compelli debet ad redeundum, *c.* 13. *v. quod si de restit. spoliat.* nisi notoria esset nullitas matrimonii. 2. Nullitas matrimonii probanda est, non per rumorem, sed saltem per duos testes omni exceptione majores *c.* 5. *de eo, qui cognov. c.* 22. *de testib.* tum quia causa dissolvendi matrimonii est gravissima; tum quia caveri debet, ne ex collusione partium dissolutio fiat cum magna irreverentia sacramenti, ob quod requiruntur testes omni exceptione majores: licet alioquin dum agitur ad impediendum matrimonium, et vitandum peccatum, sufficiat unus testis denuntians impedimentum. 3. Posita plena probatione, et per exceptiones non infirmata, judex pronuntiat matrimonium esse invalidum: ac proinde separatis conjugibus, si aliud non obstet, dat licentiam transeundi ad alias nuptias. Si vero plena probatio non est allata, judex pronuntiat pro valore matrimonii, utpote causae favorabilis *argum. cap.* 22. *de testib.* atque in foro externo matrimonium est validum. At in foro interno,

si ambo, vel alter conjugum certam babet notitiam impedimenti dirimentis, non debent, imo nec possunt parere sententiae judicis, exigendo, et reddendo debitum, vel cohabitando, si periculum sit incontinentiae; quia hoc non esset aliud, nisi fornicari, et peccare, quod prohibet jus naturale, utique praeferendum falsae sententiae judicis. Imo si compellantur per censuram excommunicationis, haec potius humiliter sustinenda est, quam Deus offendendus: ita decisum est *c.* 13. *de restit. spoliat. c.* 44. *de sent. excom.* Unde in hoc casu arduo pars conscia impedimenti potest, imo tenetur occultam dispensationem petere a Papa, si bonum prolis, vel alia gravis causa id postulet, modo sit impedimentum dispensabile.

Ex Const. Bened. XIV. Dei miseratione 3. *Nov.* 1741. *notandum.*

I. *Quod cognitio causarum matrimonialium extra romanam Curiam pertractandarum committi nequit, nisi Episcopo, praesertim viciniori: etsi nullus sit Episcopus, committi debet uni ex judicibus synodalibus, juxta modum ab eodem Pontifice praescriptum in litteris encyclicis locorum Ordinariis scriptis sub die* 26. *Augusti* 1741. Quamvis paternae: *Et hujusmodi cognitio numquam finienda est, nisi post duas sententias conformes super nullitate matrimonii; sive post primam appellatum sit, sive non, sub poenis, ut infra, incurrendis.*

II. *In singulis dioecesibus eligendus est ab Episcopo defensor matrimonii; etsi fieri potest ex ecclesiastico coetu, ad ipsius Episcopi arbitrium removendus, cum mercede, si id munus gratis obire nolit, ei constituenda ab ipsius causae judice, et solvenda ab ea parte, quae pro validitate matrimonii agit, si ipsi facultas sit; sin minus a judice primae, vel secundae, vel tertiae instantiae respective ex pecunia mulctarum suorum tribunalium. Quando vero judices causae erunt judices commissarii carentes foro, et multis, tunc solvenda est ex pecunia mulctarum illius Episcopi, in cujus dioecesi dicti judices juxta S. Sedis mandatum judicium exercebunt.*

Hunc defensorem statuit Pontifex esse tamquam partem necessariam ad judicii validitatem; ideoque semper citari, et adesse debere in judicio, sive unus ex conjugibus, qui pro nullitate matrimonii agit, sive ambo quorum alter pro nullitate, alter vero pro validitate in judicium veniant: teneri que ne dum praestare juramentum de fideliter suo munere obeundo, quando ad hoc deputatur, sed etiam toties, quoties adesse debebit in judicio pro alicujus matrimonii validitate tuenda.

Ejus autem munus in eo situm est, ut. Si a judice pro matrimonii validitate judicabitur, et nullus sit, qui appellet, ipse etiam ab appellatione se abstineat; idque etiam servetur, si a judice secundae instantiae pro validitate matrimonii fuerit judicatum, postquam judex primae instantiae de illius nullitate sententiam pronuntiaverat; sin autem contra matrimonii validitatem sententia feratur, defensor intra legi-

tima tempora appellabit adhaerens parti, quae pro validitate agebat; cum autem in judicio nemo unus sit, qui pro matrimonii validitate negotium, insistat, vel si adsit, lata contra eum sententia, judicium deseruerit, ipse ex officio ad superiorem judicem provocabit.

Appellatione a prima sententia pendente, vel etiam nulla, ob malitiam, vel oscitantiam, vel collusionem defensoris, et partium, interposita, si ambo, vel unus ex conjugibus novas nuptias celebrare ausus fuerit, volumus, ac decernimus; ut non solum serventur, quae adversus eos, qui matrimonium contra interdictum Ecclesiae contrahunt, statuta sunt; praesertim, ut invicem a cohabitatione separentur, quoad usque altera sententia super nullitate emanaverit, a qua intra decem dies non sit appellatum; vel appellatio interposita deserta deinde fuerit; sed ulterius ut contrahens, vel contrahentes matrimonium hujusmodi, omnibus poenis contra poligamos a sacris Canonibus, et Constitutionibus apostolicis Constitutis omnino subjaceant.

Posteaquam vero, appellationis beneficio, ad alterum judicem causa in secunda instantia delata fuerit, omnia, et singula quaecumque coram judice in prima instantia servanda praefinita fuerunt, etiam coram altero in secunda exacte, ac diligenter custodientur, citato in quolibet judicii actu defensore matrimonii, qui voce, et scripto matrimonii validitatem strenue, ac pro viribus tuebitur. Etsi judex in secunda instantia fuit Metropolitanus, aut Sedis apostolicae Nuncius, aut Episcopus vicinior, matrimonii defensor sit, qui ab ipsis fuerit deputatus, quemadmodum ipsis deputare mandamus, ut quae a nobis superius constituta sunt, peragere possit. Si autem judex in secunda instantia erit judex commissarius, cui a Sede apostolica causae cognitio demandata sit, et qui tribunal, et jurisdictionem ordinariam non habeat, et propterea careat defensore matrimonii; volumus, ut illo defensore matrimonii utatur, qui constitutus fuerit ab Ordinario, in cujus dioecesi causam cognoscet, etiam si idem Ordinarius sit, qui primam sententiam in eadem causa pronuntiaverit.

Instructo autem in hunc modum judicio, si secunda sententia alteri conformis fuerit, hoc est, si in secunda, aeque, ac in prima nullum, ac irritum matrimonium judicatum fuerit, et ab ea pars, vel defensor pro sua conscientia non crediderit appellandum, vel appellationem interpositam prosequendam minime censuerit; in potestate, et arbitrio conjugum sit novas nuptias contrahere; dummodo alicui eorum, ob aliquod impedimentum, vel legitimam causam id vetitum non sit. Potestas tamen post alteram sententiam conformem, ut supra, conjugibus facta intelligatur, et locum habeat, salvo semper, et firmo remanente jure, seu privilegio causarum matrimonialium, quae ob cujuscumque temporis lapsum numquam transeunt in rem judicatam: sed si nova res, quae non deducta, vel ignorata fuerit, detegatur, resumi possunt, et rursus in judicialem con-

troversiam revocari. Quod si a secunda sententia super nullitate, vel altera pars appellaverit, vel hujusmodi sit, ut ei, salva conscientia, defensor matrimonii acquiescendum non putet; vel quia sibi videtur manifeste injusta, vel invalida, vel quia fuerit lata in tertia instantia, et sit revocatoria alterius praecedentis super validitate in secunda instantia emanatae; volumus, ut firma remanente utrique conjugi prohibitione ad alias transeundi nuptias, quas si contrahere ausi fuerint, poenis, ut praefertur, a nobis constitutis subesse decernimus; causa in tertia, vel quarta instantia cognoscatur, servatis diligenter omnibus, quae a nobis in prima, et secunda instantia demandata fuerunt, nempe, in quolibet judiciali actu, citato, et audito defensore matrimonii, qui a judice tertiae instantiae deputatus fuerit.

Quoad causas matrimoniorum Romae disceptandas praecipit, omnia, et singula supra praescripta servanda esse. Verum cum haec sit particularis curia, vide peculiaria, quae sequuntur in cit. Constit. a §. 13. *ad totum* §. 15.

3. Q. II. *An, et quomodo vinculum matrimonii rati dissolvi possit?* R. 1. Vinculum matrimonii rati, et multo magis consummati de jure naturali, seu ab intrinseco, de jure divino, et pontificio est indissolubile: ita quoad rem communis, et vera sententia contra Michaelem de Medina, quem secuti sunt aliquot inferioris notae Juristae, minus caute docentes, matrimonium ratum solo jure ecclesiastico esse insolubile Prob. 1. pars ex *Gen.* 2. *v.* 22. *et seqq.* quem textum explicans Trid. *S.* 24. *per* indistincte ait: *matrimonii perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens, divini spiritus instinctu pronunciavit, cum dixit: hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea* etc. Idem docet Bonif. VIII. *c. unic. de voto in* 6. atqui praeceptum hoc, quod Adam pronunciavit, erat omnino naturale ab auctore naturae inspiratum, cum praeter praeceptum de pomo non comedendo nullum aliud positivum fuerit in paradiso; ergo matrimonium quoad suam essentiam est de jure naturali, et ab intrinseco insolubile: *Ratio* est, quia matrimonium ex sententia, et definitione sua importat perpetuam vitae consuetudinem, et societatem, ut omnes gentes bene moratae agnoverunt, definientes matrimonium, quod sit viri, et mulieris conjunctio, *individuam* vitae consuetudinem continens. §. 1. *Inst. de patria potest;* ergo matrimonium jure naturali, et ab intrinseco est individuum, et indissolubile: siquidem, quod ab intrinseco contractui competit, id jure naturali competit, sicut est translatio dominii in mutuo, jus utendi in commodato etc. *Prob.* 2. *pars de jure Div. Matth.* 18. *quod Deus conjunxit, homo non separet, Marci* 10. *et Luc.* 16. *qui dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, moechatur, et Rom.* 7. *Mulier, vivente viro, alligata est legi, et* 1. *Cor.* 7. *praecipio non ego, sed Dominus uxorem a viro non discedere;* qui textus generales indistincte

procedunt de matrimonio tam rato, quam consummato; ergo matrimonium de jure divino est indissolubile. *Tertia pars* de jure pontificio a nullo negatur. et constat *ex c.* 2. *et seqq. h. t.* et alibi passim. Doctores alii huic sententiae non contrariantur, quia id solum volunt, quod matrimonio jure naturali non competat absoluta, et omnimoda indissolubilitas, ita ut in nullo casu dissolvi possit, et ex parte materiae mutari: et ideo dicunt esse indissolubile jure naturali *conditionato*, hoc est, quod ex natura sua tamdiu sit indissolubile, quamdiu per legitimam potestatem non ponitur in his circumstantiis, in quibus dissolutio illius cohonestetur, et materia a praecepto naturali subducatur. Quod sane verum est, et doctrina ista generaliter procedit in omnibus praeceptis naturalibus, quorum materia mutabilis, et in certis circumstantiis cohonestabilis est, maxime respectu habito ad supremum dominium divinum, cum Deus jus dare possit in vitam innocentis, in corpus solutae, vel conjugatae, in aliena bona etc. His praeintellectis, *colligo* 1. quod Deus dissolvere possit matrim. non tantum ratum, sed et consummatum, non obstante naturali ipsius insolubilitate: quia sublato jure conjugum, quod utique subest dominio divino, defectu materiae cessat obligatio juris naturalis, utpote non habens materiam, super qua cadat. Ex quo capite in lege Moysis maritus per libellum repudii, non propria privata, sed auctoritate Dei dissolvebat matrimonium etiam consummatum. Hodie sublato per Christum libello repudii, insolubilitas naturalis restituita est matrimonio. *Colligo* 2. nec judaeos, nec gentiles hodie posse dissolvere matrimonia etiam legitima tantum, non consummata; quia jure naturali ligantur, uti et divino, quo libellus repudii sublatus est. *Dices:* Patres dicunt matrimonium esse insolubile, quia sacramentum est ex Ephes. 5. *et cap.* 7. *h. tit. et Can.* 15. *cum seqq.* 27. *quaest.* 2. *et Can. fin.* 28. *quaest.* 1. ergo indissolubilitas non competit matrimonio ab intrinseco, sed ab extrinseco ratione sacramenti. R. Argumentum istud nimis probaro, quod scil. matrimonium ratum, quod proprie est sacramentum, non dissolvatur per professionem religiosam, bene vero consummatum, quod proprie sacramentum non est; item quod matrimonia infidelium, cum non sint sacramenta, valide ab illis dissolvantur, quae omnia sunt falsa. Unde auctoritates istae sane sunt intelligendae, quod scil. matrimonium cousummatum Christianorum nulla potestate humana fit solubile, quia est sacramentum, hoc est mysterium, seu signum speculativum significans insolubilem unionem Verbi Divini cum Ecclesia per carnem, vi cujus significationis adeo confirmata est naturalis insolubilitas matrimonii, ut hoc nulla humana auctoritate dissolvi possit: quod non habet matrimonium ratum, nec consummatum apud infideles, cum horum matrimonia dissolvi possint in illo casu, quo uni converso ad fidem, alter citra contumeliam Creatoris cohabitare non vult. Ex his cetera argumenta levia facile dissipantur.

4. R. 2. Matrimonium ratum quoad vinculum dissolvitur per professionem religiosam, idque jure divino, seu ex speciali privilegio Christi: 1. pars sub anathemate definita est a Trid. *sess.* 24. *Can.* 6. *si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit:* idem habetur *c.* 2. 14. *de conv. conjug. Extrav. un. Joann. XXII. de voto*, ubi vis ista attribuitur professioni religiosae: negatur vero SS. Ordinibus. 2. pars est Domin. Soto, Salmant. Sanchez *l.* 2. *de matr. disp.* 19. *n.* 3. cum citt. contra plerosque RR. docentes id fieri solo jure Ecclesiastico, et contra S. Bonav. Palud. et alios refundentes vim istam in jus naturale. *Prob.* 1. Professio religiosa *jure naturali* non solvit vinculum matrimonii rati: nam hoc jure matrimonium ratum est insolubile, imo impediret valorem professionis: siquidem homo per matrimonium uxori traditus, non habet potestatem tradendi se alteri, cum nemo det, quod non habet. 2. Neque professio mero jure ecclesiastico matrimonium ratum dissolvit: tum quia nullus Canon id asserens ostendi potest: siquidem Eusebius Papa *Can.* 27. *desponsatam* 27. *q.* 2. non condit novum jus, sed secundum antiquum pronunciat, desponsatam puellam posse sibi monasterium eligere; tum quia non est credibile, quod Ecclesia condiderit legem contra jus naturale, et voluerit alteri conjugi jus quaesitum tollere; tum quia Adversarii docent, Ecclesiam non posse condere legem, qua matrimonium ratum dissolvatur; ut patet ex illa opinione hodie improbabili, docente, quod Papa possit condere legem, qua matrimonium ratum solvatur per subsequens consummatum: sed si professio religiosa mero jure Ecclesiastico solveret matrimonium ratum, jam fuisset condita lex pro eo solvendo, ergo: tum denique, quia jus ecclesiasticum abrogari potest per contrariam consuetudinem *c. fin. de consuetud.* vel per contrariam legem, sed nec consuetudo, nec contraria lex induci potest, ut professio religiosa non solvat matrimonium ratum, sicut illud non solvunt vota simplicia Societ. Jesu; id enim adversatur exemplis Sanctorum, doctrinis Patrum, communi fidelium opinioni, et praxi continuo in Ecclesia observatae; ergo. *Prob.* 3. directe de jure divino, non tam scripto, quam tradito: nam quod in Ecclesia semper observatum est, et non constat ab Ecclesia conditum fuisse, recte refunditur in jus divinum, et institutionem Christi; sed semper in Ecclesia observatum fuit, quod professio Religionis dissolverit matrimonium ratum, idque adeo insolutum ab Ecclesia conditum fuisse non constat, imo exempla Sanctorum a nuptiis ad statum religiosum convolantium, uti S. Theclae, S. Alexii, S. Caeciliae, et aliorum reducuntur ad vocationem, et instinctum Spiritus Sancti, *c.* 2. *de convers. conjug.* ergo: tum quia Alex. III. *c.* 7. *ex publico eod.* docet matrimonium ratum per professionem religiosam dissolvi *secundum interpetrationem sacri eloquii* et Innoc. III.

c. 14. *eod.* non revocat se ad legem ecclesiasticam, ut alias solet, sed ad vestigia suorum Antecessorum, qui statim a principio tanquam divinam traditionem tenuerunt vinculum matrimonii rati solvi per professionem religiosam. *Ratio* congrua est, quia cum Christus instituerit statum religiosum sibi gratissimum, cumque nuptiis, et statui conjugali praetulerit, merito credendum est, etiam hoc privilegium speciale ei contulisse, ut per illius professionem solveretur vinculum matrimonii rati; non tamen consummati; quia huic Christus alligavit significationem suae unionis cum Ecclesia. Ex his soluta manent argumenta contraria. Vide dicta supra *tit.* 6. *n.* 6.

5. R. 3. Vinculum matrimonii rati dissolvi potest dispensatione apostolica, modo adsit gravis, et publica causa: ita hodie com. sent. contra Scot. Sotum, Pont. Reiff. etc. Prob. ex *Matt.* 16. *v.* 18. *et Joan. ult.* B. Petrus, ejusque Successores acceperunt a Christo generalem potestatem ligandi, atque solvendi; sed sub hac generali potestate continetur etiam haec particularis potestas dispensandi in matrimonio rato; tum quia haec potestas videtur necessaria ad suave Ecclesiae regimen, et salutem animarum; tum quia Pontifices facto suo declararunt sibi hanc potestatem competere, cum plures in matr. rato dispensaverint, ut Greg. VII. Paul. III. et V. Gregor. XIII. et alii, ut memorant historiae: neque est credibile eos in hoc facto errasse, cum mature processerint, et cum deliberatione praevia, sicut Clem. VIII. 16. *Jul.* 1599. habita super hoc speciali congregatione; tum denique quia fideles pietate, et doctrina praestantes id continuo docent, et instar traditionis divinae tenent, quod Christus Dominus eam potestatem dederit suo in terris Vicario *arg. cap.* 2. *et fin. de translat.* ergo. Quod vero ad valorem hujus dispensationis requiratur causa justa, gravis, et regulariter publica, patet ex generali doctrina, quod inferior sine justa causa non possit valide dispensare in jure superioris *cap. inferior. d.* 20. sed Papa est inferior jure naturali, et divino, quo vinculum matrimonii rati est insolubile; ergo. Tales causae sunt: nimia inaequalitas sponsorum in statu, ex qua timentur tristissimi eventus, timor gravium scandalorum, inimicitiarum, bellorum inter principes, superveniens impotentia in foemina, per quam pro regni felicitate stemma propagari debuit etc. *Dices:* Matrim. ratum est jure naturali insolubile; sed Papa non potest dispensare in jure naturali etiam conditionato; alias etiam dissolvere posset consummatum, ergo. 2. Sequeretur, quod etiam princeps laicus in matrimonio rato subditorum infidelium dispensare possit. 3. Antiqui Pontifices nunquam dispensarunt; imo se non posse dispensare fatebantur *can.* 25. *et seqq.* 32. *q.* 7. *et c.* 7. *de convers. conjug. et c.* 14. *eod. ibi nisi forte secus fieret ex revelatione divina, quae superat omnem legem*, et teste Abb. Innoc. VIII. respondit, se non posse dispensare. R. ad 1. Dist. m. si clare constet generalem pote-

statem eo se non extendere, C. m. secus N. m. Licet enim matrimonium ratum ab intrinseco, et de jure naturali conditionato non sit solubile, tamen ab extrinseco solvi potest potestate a Christo accepta, sicut et relaxari possunt vota, et juramenta. Sic Angelus ab intrinseco est incorruptibilis, et tamen ab extrinseco per virtutem divinam destrui potest. Paritas a matrim. consummato non urget: nam ei jure div. alligata est significatio unionis perpetuae Christi cum Ecclesia per carnem, ob quod magnum sacramentum Ecclesia semper tenuit, et tenet matrimonia consummata fidelium non posse dissolvi per professionem religiosam, vel dispensationem pontificiam, licet dissolvi possint per Deum, cum Deus jus suum positivum, et jus naturale conditionatum relaxare possit. Haec autem ratio non currit in matrimonio rato, quod ad summum significat unionem Christi cum anima per gratiam, et charitatem, pro hoc statu vitae solubilem. *Ad* 2. Neg. seq. quia non constat principi laico hanc potestatem esse datam. *Ad* 3. Non omnia, quae in Ecclesia facta sunt, scripta habemus. Dum Pontifices dicunt, se non posse dispensare, verum est, si deficiat justa, et gravis causa, sine qua valide non dispensatur in jure naturali, et divino. *Can.* 25. procedit de matrimonio consummato; vel si de rato, causae ibi allegatae non erant sufficientes ad dispensandum, cum justitia, et sufficentia causae maxime desumenda sit ex circumstantiis; praesertim si ob aliam causam altiorem non expediat dispensatio bono publico *c.* 7. *et* 14. *cit.* in quo proponitur dubitatio de solutione matrimonii rati, dicit quidem illud dissolvi posse per professionem religiosam: dispensationis vero apostolicae non meminit, quia de hac non fuit ulla quaestio. *Dices:* Trid. *S.* 24. *pr.* postquam dixisset, matrimonii nexum esse perpetuum, et indissolubilem, nihil aliud excepit, nisi solam professionem religiosam, quod per hanc dissolvatur matrimonium ratum fidelium *can.* 6. *ibid.* ergo manifeste exclusit omnem alium humanum modum, quo posset solvi matrim. ratum. R. nego cons. nam ex definitione Trid. plus non sequitur, nisi non esse de fide, Papam dispensare posse in matrim. rato, sicut de fide est illud solvi per professionem religiosam.

6. Q. III. ***An vinculum matrimonii consummati dissolvi possit?*** R. 1. Matrimonium consummatum fidelium nulla in terris potestate dissolvi potest: ita omnes Cathol. ex verbis Christi ***Matth.* 19. *v.* 6.** ***quod Deus conjunxit, homo non separet;*** quae verba quoad omnimodam indissolubilitatem intelligenda sunt de matrimonio fidelium consummato, ut docet Alex. III. *c.* 7. *in fin. de convers. conjug.* et Patres passim. Unde 1. Vinculum matrim. consummati non solvitur ex causa molestiae cohabitationis, haeresis, absentiae alterius conjugis, adulterii, vel alia simili: ita definit Trid. *S.* 24. *can.* 5. *et* 7. idemque docent antiqui canones in *causa* 32. *q.* 6. *et* 7. *per tot.* nam Christus clare dicit *Marci* 10. *v.* 11. ***quicumque dimiserit uxorem suam, et***

aliam duxerit, adulterium committit super eam, et Luc. 16. *v.* 11. *omnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur, et* 1. *Cor.* 7. *v.* 10. ***His, qui matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit***, puta ex justa causa, v. g. fornicationis viri, ***manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Ratio est***, quia Christus voluit per matrimonium consummatum significari indissolubilem unionem suam cum Ecclesia per carnem; tum quia multa mala ex tali dissolutione sequerentur: videlicet malum prolis, damnum alterius conjugis, et via lata aperiretur adulteriis, ut per illa matrimonia solverentur. 2. Matrimonia Haereticorum valida, sunt omnino post consummationem insolubilia: nam pro his militant eadem argumenta. Nec obest, quod Haeretici erronee, et speculative teneant matrimonia non esse Sacramenta: sed ex conventione dissolvi posse: nam practice habent intentionem generalem contrahendi matrimonia, sicut in Ecclesia Christi contrahuntur: et sic eos contrahere omnino praesumitur, quia quisque praesumitur inire matrimonium validum potius, ex quo legitimos liberos habeat, quam invalidum. Si tamen haereticus tam malitiosus foret, ut nollet aliud matrimonium contrahere, nisi solubile, nihil ageret, quia apponeret conditionem solubilitatis contrariam substantiae matrimonii; et cons. invalide contraheret *cap. fin. de cond. apposit.* 3. Matrimonia consummata conversorum ad fidem non possunt dissolvi auctoritate Papae, nam suscepto baptismo, statim modo insolubili significant unionem Christi cum Ecclesia per carnem *c.* 5. *de bigam.* ex qua significatione oritur summa ista insolubilitas.

Dices: 1. *Matth.* 5. *v.* 31. Christus ait: ***omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari;*** et ***qui dimissam duxerit, adulterat***, idem repetitur *c.* 19. *v.* 9. ubi Christus interrogatus, respondit de dissolutione vinculi matrimonialis, sicut fiebat per libellum repudii. 2. Eadem solubilitas insinuatur *Can.* 17. et 23. *causa* 32. *q.* 7. et *Can.* 6. *si qua mulier* 31. *q.* 1. ergo R. *ad* 1. Verba ista, ut concordent cum verbis aliorum Evangelistarum, recte intelliguntur de dimissione quoad thorum, et cohabitationem, estque sensus: qui sine justa causa fornicationis dimiserit uxorem, facit eam moechari, hoc est, dat ei occasionem moechandi, atque ita moechia imputatur ei: Judaei enim interrogarunt de dimissione perfecta, quae duo includit: separationem thori, et cohabitationis, et separationem vinculi: quoad primum Christus respondit, licitam esse separationem thori, et cohabitationis ex justa causa fornicationis: quoad secundum negavit fieri posse separationem vinculi, dicendo, ***qui dimissam duxerit, adulterat:*** non adulteraret autem, si ob priorem fornicationem separatio vinculi inducta fuisset: hinc etiam Apost. *l. c.* ait; mulierem dimissam debere manere innuptam. *Ad* 2. *Can.* 17. non reperitur in S. Ambrosio, et procedit secun-

dum legem Juliam: at secundum legem Christi aequa est ratio viri, et mulieris, ut idem S. D. docet in *cap.* 16. *Lucae. Can.* 23. *cit.* hunc habet litteralem sensum: si ante nuptias concubuisti cum sorore uxoris tuae, neutram habere potes; istam propter impedimentum affinitatis; illam propter impedimentum publicae honestatis. Uxori tamen ignarae, datur facultas transeundi ad alias nuptias; viro autem delinquenti negatur ex *Can.* 22. *hi vero* 32. *q.* 7. *Can.* 6. *cit.* procedit de nuptiis post mortem conjugis contrahendis, sicut *c.* 1. *h. t.* Vide Bellar. et alios TT. Polemicos, ad quos quaestio ista spectat.

7. R. 2. Matrimonia consummata judaeorum, et aliorum infidelium non possunt dissolvi. 1. *Per libellum repudii*, quia iste sublatus est a Christo; licet in lege Moysis non tantum permissus, sed etiam licitus fuerit ex causa generali *faeditatis*, *Deut.* 24. ut communior tenet: quia etsi duritia judaeorum causam libello dederit, tamen Deus in his circumstantiis dispensavit, ut uxor licite, et valide dimitteretur, et alia duceretur. Oppositum tenet S. Hieron. Lyran. S. Bonav. Sot. etc. 2. Per *privatam*, vel *publicam potestatem* Papae, aut principis laici: quia Papa jurisdictionem spiritualem non habet in infideles: jurisdictioni autem temporali talem vim datam esse contra jus naturale, et divinum nullo textu, aut traditione constat.

8. R. 3. Si alter infidelium conversus est ad fidem, matrimonium legitimum in infidelitate contractum, non consummatum, solvi potest per professionem religiosam, sicut matrimonia rata fidelium.

R. 4. Si alter manens in infidelitate, citra contumeliam Creatoris nolit cohabitare conjugi converso ad fidem, dissolvitur matrimonium consummatum; non tamen citius, quam conversus ad fidem ineat aliud matrimonium cum fideli; ita ut contractio secundi sit dissolutio primi. 1. *pars* est com. ex Apost. 1. *Cor.* 7. *v.* 15. ubi dicit fidelem, a quo infidelis discessit, non esse subjectum servituti, seu legi conjugali; ergo liberum habet transitum ad alias nuptias, ut ex perpetua traditione observatur in Ecclesia, et docetur *Can.* 3. et *seqq.* 28. *q.* 1. et *c.* 7. 8. *h t.* nam ob favorem fidei Christus hoc privilegium conjugi converso ad fidem concessit, si infidelis nolit ei cohabitare sine contumelia Creatoris, v. g. directe blasphemando nomen Christi, ejusque fidem; vel indirecte, inducendo fidelem ad peccatum. Hoc tamen privilegium non reperitur concessum, si ex fidelibus alter transivit ad paganismum, vel judaismum; etsi ei cohabitare nolit sine injuria Creatoris, quia matrimonia fidelium consummata sunt omnino insolubilia. 2. *pars* est S. D. in 4. d. 39. *q. un. art.* 5. S. Bonav. Sanchez cum citt. contra Innoc. Host. Abb. etc. docentes, matrimonium tunc statim dissolvi, dum infidelis vel absolute non vult cohabitare, vel non aliter, quam cum contumelia Creatoris. Ratio est, quia non apparet, quando tale matrimonium solveretur; non tempore ba-

ptismi, quia per hunc conjugia non solvuntur *c.* 2. *h. t. Can.* 1., *si quis* 28. *q.* 2. non tempore intermedio, quia si alter desistens a perfidia convertatur, alter prius ad fidem conversus tenetur eum recipere, *c.* 8. *h. t.* ergo superest, ut matrimonium istud dissolvatur, dum contrahitur novum matrimonium contrarium priori, et cum eo incompossibile; sicut in physisicis vetus forma expellitur per novam, et generatio unius est corruptio alterius. His non obstat textus Apostoli 1. *Cor.* 7. *v.* 15. et *Can.* 2. *cum seqq.* 28. *q.* 1. et *Can. fin.* 28. *q.* 2. nam ex textibus istis id solum colligitur, quod fidelis justam habeat causam resiliendi: non vero quod per ipsam alterius perfidiam prius matrimonium dissolvatur. Unde si, v. g. judaea convertatur, et vir ejus judaeus aliam ducat, et deinde convertatur ad fidem, antequam illa fideli nubat, reddi debet primae uxori ad fidem conversae; quia, cum primum matrimonium non fuerit dissolutum, secundum jure naturali non valuit; et cons. subsistente primo, judaeus, et judaea ad fidem conversi in eodem remanere debent per *c.* 8. *h. t.* Talem casum a Sac. Cong. Conc. decisum legi Romae 1730.

9. An vero in illo casu, quo conversus ad fidem habet justam causam resiliendi a conjuge infideli, matrimonium resolvatur per professionem religiosam; controvertunt DD. Negant Abul. Palao, Schmalz etc. sed verius affirmant S. Bonav. Sanchez, Salmant. cum citat. nam professio religiosa est fortior matrimonio rato cum illud dissolvat; sed matrimonium in infidelitate consummatum solvitur per sequens matrimonium ratum, a converso ad fidem initum; ergo multo magis solvitur per professionem religiosam juxta tritum illud: *si vinco vincentem te, multo magis vinco te.*

10. Ceterum eo casu, quo prius matrimonium dissolutum est, infidelis non tantum valide, sed etiam licite contrahit novum matrimonium; quia praeceptum divinum id prohibens non extat, nisi quoad hoc, ne infidelis citius contrahat, quam conversus ad fidem: quo sensu explicatur *cap.* 7. *h. tit. Can. fin.* 28. *quaest.* 2.

11. R. 5. Si infidelis sine contumelia Creatoris vult cohabitare fideli, non dissolvitur prius matrimonium: ita docet Apostolus 1. *Cor.* 7. *v.* 12. et rationem dat: quia per conjugem fidelem sanctificatur conjux infidelis; idem eruitur *ex c.* 7. *et* 8. *h. tit.* Excipe, nisi cohabitatio fidelis cum infideli sit valde periculosa, uti regulariter est uxoris conversae cum judaeo *Can.* 10. *Judaei* 28. *q.* 1. quod tamen periculum non afferunt alii infideles: sicut etiam hodie dicuntur Aethiopes, et Indi neophyti cohabitare conjugibus infidelibus.

12. Haec de dissolutione matrimonii quoad vinculum. Nunc de divortio, seu dissolutione, quoad thorum, et cohabitationem: cujusmodi divortium est duplex: *Voluntarium*, quod fit ex mutuo consensu partium, dum status religiosus, vel Clericalis per sac. Ordines assumitur; et de hoc in praesenti non agitur, sed in *lib.* 3. *tit.*

de convers. conjug. Coactivum, dum conjux innocens, altero invito, separatur, vel in perpetuum ex causa perpetua fornicationis, vel ad tempus ex causa temporali; uti est *haeresis*, vel *apostasia a fide, periculum animae*, vel *corporis*, *saevitia*, aut *furor mariti, et molesta cohabitatio*.

13. Q. IV. *An, et quomodo ob causam fornicationis, seu adulterii fieri possit divortium, quoad thorum, et cohabitationem?* R. 1. Ex causa adulterii non tantum vir innocens, sed etiam uxor innocens divertere potest. 1. *pars* habetur *Matth.* 5. et 19. quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis etc. *c.* 4. 5. 8. *h. t.* 2. *pars* habetur *c.* 2. *h. t.* et *Can.* 5. *idolatria* 28. *q.* 1. ibi: *ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscientias possit sine crimine, et vir uxorem dimittere, et uxor virum. Ratio* utriusque est, quia jus naturale dictat, quod frangenti fidem fides non sit servanda; cum omni contractui, adeoque etiam matrimonio, insit tacita conditio, *si alter fidem servaverit:* sed ratio ista prorsus eadem aequaliter procedit in viro innocente, ut ab adultera, et in muliere innocente, ut ab adultero separari possit, ergo. *Dices:* libellus repudii fuit concessus tantum viris, et ideo Christus *loc. cit.* tantum loquitur de viro. 2. Adulterium uxoris est gravius ergo non est eadem ratio. R. *Ad* 1. Divortium in lege Cristi non imitatur in omnibus libellum repudii; Christus vero, quia interrogatus fuit de uxore dimittenda, super hoc respondit, tacite innuens idem sentiendum de viro dimittendo, sicut Apostolus 1. *Cor.* 7. *v.* 12. docet mulierem discedentem a viro debere manere innuptam; ergo uxor ob adulterium mariti potest ab eo recedere. *Ad* 2. Neg. cons. nam hic non attenditur gravitas delicti, sed fractio fidei, quae fit tam in viro, quam in uxore adulterante.

14. R. 2. Adulterium, ut sit causa sufficiens divortii, debet esse formale, non materiale, completum in sua specie, voluntarium, probabilius sine gravi injusto metu patratum, invito altero conjuge factum; secus si iste expresse consentiat, vel tacite non prohibendo, cum facile posset *c.* 6. *de eo, qui cognov.* plene probatum, saltem per violentas praesumptiones, de quibus duo testes deponant: nam hic versamur in materia odiosa, adeoque adulterium stricte est accipiendum. Ceterum vir non censetur consentire in adulterium uxoris, si custodes, et testes criminis constituat, vel uxorem e domo ejiciat, vel ei debitum neget, et ista fornicetur *c.* 4. *h. t. Can.* 3. *itane* 33. *q.* 2. *l.* 13. *ff. de rit. nupt.* ibi: *neque ignoscendum est ei, quae obtentu paupertatis, vitam turpissimam agit:* nam tali casu contra maritum agere, non fornicari debet. Cessat autem causa adulterii, si et altera pars adulteret *c.* 3. *h. t. c. fin. de adulter.* quia adulterium adulterio compensatur, et paria delicta, puta quoad interesse civile, mutua compensatione tolluntur. Item si injuria innocenti illata remittatur per reconciliationem expressam, vel tacitam; ut si vir adul-

teram domi retineat, affectu maritali tractet, v. g. cum ea comedendo, ludendo, debitum petendo etc. Hac remissione facta, si pars innocens cadat in adulterium, dat alteri causam sufficientem divertendi; neque prius adulterium, utpote condonatum, ei opponi potest, licet gratitudo suadeat reciprocam remissionem. *Dices:* Innocens tenetur adulterum dimittere: nam per *Can.* 1. *sicut* 32. *q.* 1. ***fatuus est, et injustus, qui retinet conjugem meretricem: nam patronus turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris, et ejus peccati est particeps c.*** 3. ***de adult.*** ergo injuriam adulterii remittere non potest. R. Neg. ant. ex *Can.* 5. *et seq.* 32. *q.* 1. quia tutius est adulterium non accusare, *c.* 25. §. ***illud de jurej.*** et favori suo quisque renuntiare potest: ***Ad pr.*** jura ista procedunt in casu scandali, dum uxor monita, et non resipiscens, sine scandalo non potest a marito detineri.

15. R. 3. Si adulterium certum, et simul notorium est notorietate facti, aut juris, innocens propria auctoritate divertere potest a nocente. Hoc sensu procedit, *c.* 4. 6. ***h. t. c.*** 9. ***de sponsal.*** a sens. contr. ***Can.*** 5. ***de Benedicto*** 32. *q.* 1. nam innocens in tali casu non dicit sibi jus, sed potius utitur jure sibi ex natura matrimonii concesso: et aliunde in notoriis raro necessaria est auctoritas judicis, nisi in causis gravissimis, ut in solutione matrimonii quoad vinculum *Can.* 1. ***saecularis*** 33. *q.* 2. ***et c.*** 3. ***h. t.*** 2. Si de adulterio certo non constat, seu magna est praesumptio, divortium fieri nequit, nisi auctoritate judicis ecclesiastici, plene probato delicto; hoc sensu procedit *c.* 9. *de sponsal. c.* 4. *h. t.* nam per delictum incertum nemo privari debet jure certo: ergo nec conjux, donec coram judice ecclesiastico probetur plene adulterium. 3. Si adulterium parti innocenti est certo cognitum, non tamen publice notorium, practice loquendo divortium faciendum est auctoritate judicis ecclesiastici, S. D. in 4. *d.* 35. *q.* 1. *a.* 3. quia alias sequeretur scandalum; cum divortium saltem in foro externo non permittatur, nisi adulterium sit notorium, vel plene probatum. Si autem hoc probari nequeat, pars innocens certa de alterius adulterio cohabitare quidem tenetur, non tamen debitum reddere, nisi velit; quia frangenti fidem fides non est servanda; neque obligatio est parendi sententiae judicis, utpote fundatae in falsa praesumptione facti.

16. R. 4. Facto legitime divortio, conjux innocens non tenetur nocentem, etiam ut emendatum recipere, quia poenitentia, et emendatio jus conjugale non restituit. At de aequitate, si id suadeat causa magni boni promovendi, aut mali avertendi, vel si injuria saltem tacite remissa est, facienda erit talis receptio, saltem ex debito honestatis, si non justitiae, ut insinuat *Can.* 7. ***quod*** 32. ***quaest.*** 1. ***et Can.*** 7. *ego* 34. ***quaest.*** 1. *et c.* 3. ***de adult.*** E contra si velit pars innocens, tenetur ad eam nocens redire, ne ex delicto suo commodum reportet, et praejudicet juri innocentis. Unde nocens non potest statum mutare, as-

sumendo Religionem, vel Sac. Ordines, nisi nulla spes reconciliationis affulgeat; ut si nocens aliquoties eam petat, et innocens semper deneget; quia tacite innuit, quod nullo unquam tempore reconciliari velit: et tunc mutato statu, nocens revocari non poterit. Pars vero innocens quandocumque pro placito suo statum mutare potest, quia juri, et servituti alterius non alligatur. 2. Si facto per sententiam divortio, pars innocens fornicetur, non tenetur recipere nocentem ad solam hujus petitionem, ut docet S. D. in 4. *d.* 35. *q. un. a.* 6. Salmant. etc. quia pars nocens per sententiam privata est jure proximo ad actus conjugales. At per implorationem officii judicis redintegrandum est matrimonium: tum quia sententia tacite fuit conditionata: *si actor non fornicetur;* tum quia causa divortii venit ad non causam; tunc autem agenti non officit exceptio rei judicatae, *lib.* 2. *ff. de cond. sine caus.* Praeter adulterium dari etiam alias causas, ob quas divortium fieri possit, quoad thorum, et cohabitationem, definit Trid. *sess.* 24. *Can.* 8. unde.

17. Q. V. ***An, et quomodo ob adulterium spirituale, seu haeresim, aut apostasiam a fide, fieri possit divortium?*** R. 1. Haeresis est causa sufficiens divertendi *c.* 6. 7. *h. t. et Can.* 3. *cum seq.* 28. *q.* 1. nam si periculum est perversionis, jus naturale dictat, et praecipit separationem: si vero non est periculum, jus permittit in odium haeresis recedere ab haeretico 2. Haeresis nec cum haeresi, nec cum adulterio compensatur: nam per haeresim non infertur injuria mutua conjugibus, sed Deo: per adulterium vero fit injuria conjugibus; ergo licet adulteria mutuo compensari possint, non tamen haereses. 3. Si ob haeresim alter conjux propria auctoritate divertit, altero resipiscente, tenetur ad eum redire: quia haeresis per se non est causa perpetui divortii, sed temporalis, quod cessante causa haeresis, cessare debet. At si haereticus per sententiam condemnatus est, divortium est perpetuum; quia sententia ista privat omnibus juribus; ergo et jure conjugali, *c.* 6. *h. t. c. fin. de haeret in* 6. quo casu si catholicus transeat ad religionem, ab altero resipiscente revocari non poterit, *c. fin. de convers conjug.* at si maneat in saeculo, licet forsan de rigore juris non teneretur resipiscentem recipere, tamen de aequitate videtur matrimonium redintegrandum, ut colligitur ex *c.* 7. *h. t.* nam causa divortii perpetui non est, nisi sola fornicatio a Christo assignata, utpote contraria fidei conjugali; haeresis vero non videtur esse causa divortii perpetui, nisi interim catholicus statum religiosum assumat: quo sensu explicatur *c.* 6. *h. t.* conformiter *c. fin. de convers. conjug. et c. fin. de haeret. in* 6.

18. Q. VI. ***Quae sint aliae causae, ex quibus fieri possit divortium?*** R. Seqq. 1. *Periculum animae*, dum alter conjugem inducit in grave peccatum, v. g. in sodomiam, veneficia, latrocinia etc. *arg. c.* 3. *idolatria* 28. *q.* 1. nam jus naturale jubet vitare periculum animae. Sublato tali periculo, ces-

sat divortium, cum sit temporale. At si alter conjugum peccet, non tamen alium inducat in peccata, non est causa divertendi, *c.* 2. *h. t.*

19. II. *Periculum corporis*, dum ex cohabitatione alteri imminet grave damnum corporale, ut infectio ex lepra, et simili morbo; vel si maritus exerceat latrocinia, et uxor timeat, ne cum illo participet in delicto, et supplicio.

20. II. *Saevitia, aut furor mariti*, si maritus uxorem suam capitali odio persequatur, mortem, aut mutilationem serio attentet, vel minetur, vel veneno insidietur etc. Modica tamen verberatio, cum permissa sit marito correctionis causa, non dat causam divertendi. Gravis verberatio censetur, si sanguinolenta sit, non tamen ex naribus, si vulnera relinquat, abortum causet etc. idque mensurandum est respective; quia minor verberatio sufficit ad probandam saevitiam mariti, si uxor nobilis, honesta, et publica sit, quam si plebeja, rixosa, turpis etc. Haec pariter procedunt, si uxor saeva sit in maritum; quia et contra hanc maritus de jure naturali se tueri potest: praesertim si insidiae vitae struantur, licet sac Canones loquantur tantum de saevitia mariti, quia haec frequentior est; ergo ex hac causa maritus divertere potest, 2. Divortium ex causa saevitiae faciendum est auctoritate judicis ecclesiastici *arg. c.* 1. 8. 13. *de restit. spoliat.* nisi saevitia sit notoria, vel periculum sit in mora, ut plerumque esse solet. Cessante saevitia, et data cautione per fidejussores, aut pignora; vel his deficientibus, per juramentum, uxor marito restituenda est; nisi ob capitale odium periculum pendeat in futurum, et tunc uxor petere potest sententiam divortii perpetui: quo casu pars innocens mutare statum potest, assumendo religionem: quae tamen mutatio in divortio temporali nec nocenti, nec innocenti sine consensu alterius conceditur, cum praejudicet juri conjugali, quod per tale divortium non tollitur: 3. Furor superveniens, si nullum nocumentum alteri parti afferat, non est causa divortii, sed compassionis, licet cohabitatio sit molesta, *Can.* 18. *si uxorem* 32. *q.* 5. At si furor, vel amentia periculosa sit alteri, interim fiet separatio, donec furor curetur. Si vero ex medicorum confessione curatio disperetur, pars altera statum mutare potest, quia adest causa divortii perpetui, non absolute, sed conditionae: nam si praeter opinionem conjux furiosus ad sanam mentem rediret, revocare posset conjugem ex religione: quia sententia lata est ex errore, et falsa furoris perpetui existimatione: talis autem sententia substat revocationi. Secus accidit in divortio ex causa perpetuae saevitiae: quia tunc conjux saevus in poenam delicti privatur jure conjugali; et cons. revocare non potest conjugem ex religione, etsi totaliter saevitia cesset.

21. Q. VII. *Apud quem, facto divortio, proles educari debeat?* R. Apud innocentem: et quidem apud matrem expensis patris, et apud patrem expensis matris locupletis: nisi pater minus idoneus esset ad proles

nutriendas, *Auth. si pater C. de divortio facto, Nov.* 117. *c.* 7. Hodie servanda est consuetudo locorum: id vero maximopere curandum, ne proles educetur apud conjugem haereticum, vel apostatam, sed apud catholicum, ut educatio illius sit in gloriam Dei, et animae salutem.

TITULUS XX.

De Donationibus inter Virum, et Uxorem, et de dote post divortium restituenda.

Agitur de hac materia in Pandectis *lib.* 23. *tit.* 3. *et seq. l.* 24. *tit.* 1. 3. In Codice *l.* 5. *tit.* 11. *usque ad* 23. *Nov.* 22. *c.* 26. *cum seqq.*

1. *Nota* 1. Inter conjuges donationem triplicem distingui: 1. *Donationem ob causam*, quae non fit mere liberaliter, sed ex causa extrinseca, v. g. propter matrimonium, uti dos, et donatio propter nuptias. 2. Donationem *remuneratoriam*, seu *antidotalem*, quae fit ex gratitudine ob aliquod beneficium, aut servitium praestitum. 3. Donationem mere *liberalem, et gratuitam*, quae fit ex solo motivo liberalitatis, et ob nullam aliam causam extrinsecam: et haec proprie, et stricte est donatio, vel inter vivos, vel mortis causa.

2. *Nota* 2. Dotem a donando dici, eamque tripliciter accipi: 1. *Formaliter* pro pacto, quo bona dotalia determinantur. 2. *Objective*, seu materialiter pro ipsa re, seu bonis in dotem datis. 3. *Effective* pro jure, quod marito, vel uxori in bona dotalia competit. Dotis correlativum est *donatio propter nuptias*, seu *contrados*, quae iisdem tribus modis accipitur. Hic duo ista potissimum accipimus objective: quo sensu *dos* est certa res in specie, vel quantitate, quae ab uxore, vel alio ejus nomine datur marito ad sustinenda onera matrimonii, puta ad alendam uxorem, liberos, et familiam. *Donatio propter nuptias* est certa res in specie, vel quantitate a marito, vel alio ejus nomine destinata in securitatem dotis: unde sequitur conditiones dotis, eique adaequari debet. Olim dicebatur *donatio ante nuptias*, quia ante has fieri debuit, ita ut, constante matrimonio, nec fieri nec augeri potuerit, *l.* 1. *et seqq. ff. h. t.* sed ex Constitutione Justiniani Imp. dicta est *donatio propter nuptias*, et constante matrimonio, non solum augeri, sed et initialiter constitui potest exemplo dotium *l.* 19. *et fin. C. de donat. ante nupt.* §. 3. *In, de donationib.*

3. *Nota* 3. Dotem dividi; 1. In *promissam*, quae pacto promittitur absque traditione; quod pactum ex assistentia legis vim habet stipulationis *l.* 6. *C. de dotis promiss. et constitutam*, quae vel actu inter vivos est tradita, vel per ultimam voluntatem relicta. Neque extirpanda est ex jure *dos promissa*, ut vult Lauterbach, cum *cit. rubrica codicis*, de illa habeatur, et frequenter ejus mentio fiat in jure, ut *l.* 57. 59. etc. *ff. de jure dot.* 2. In *profectitiam*, quae datur a patre, vel alio ascendente, vel ab extraneo contemplatione patris *l.* 5. *pr. et* §. 2. *ff.*

eod. et adventitiam, quae extrinsecus advenit, non a patre, vel ascendente alio, sed vel a matre, avo materno, fratre, vel alio extraneo, *lib.* 33. *et seqq. ff. eod.* Si ipsa uxor sibi dotem constituat, non habet proprium nomen, licet dicatur profectitia *l.* 5. §. 11. *ff. eod.* Praeter dotem, seu bona dotalia habet uxor bona *paraphernalia, et receptiva. Parapherna* stricte accepta sunt illa bona, quae uxor absque dotis titulo tradidit marito administranda *l. fin. C. de pact. convent.* Late autem accipiuntur pro *receptitiis*, quae uxor sibi reservavit, neque voluit esse in potestate mariti.

4. *Nota* 4. Ad donationes conjugum referri etiam morganaticam, munera nuptialia, et dotalium: quae pro usu regionum varie a variis explicantur. *Morganatica*, seu *morgengaba*, latine donum matutinale, est donatio, quam maritus facit uxori altero nuptiarum die in remunerationem delibatae virginitatis. *Munera nuptialia* sunt illae donationes, quae fiunt a parentibus, et amicis in gratiam novorum conjugum, ut aequaliter inter eos dividantur. *Dotalitium*, seu *ususfructus* est id, quod a marito constituitur uxori in compensationem dotis. Unde uxor, si velit dotalitio frui, doti ab haeredibus mariti repetendae renuntiare debet, Schmier etc. Jam in hac materia ampla, ad jus civ. pertinente, stricte agam, primum de donante, deinde de donationibus inter virum, et uxorem: tandem de restitutione dotis, soluto matrimonio.

5. Q. I. *Quis, qua forma, et in qua re possit dotem promittere, aut constituere?* R. 1. Non tantum mulier pro se ipsa, sed quiscumque alius liberam rerum suarum administrationem habens, potest pro muliere dotem constituere, vel promittere, *l.* 41. *ff. de jure dot. l. fin. C. ad SC. Vellej.* nam beneficium alteri praestare nemo prohibetur. 2. Ipsa mulier non tenetur se ipsam dotare, cum matrimonium absolute sine dote consistere possit, *l. fin. V. sicut autem C. de donat. ante nupt.* et ideo si mulier permittat maritum rebus suis uti absque ulla mentione dotis, non praesumitur eas in dotem dedisse; sed ut paraphernalia tradidisse. 3. Inter eos vero, qui obligantur mulierem dotare, est primo *pater*; quia *paterni officii est dotem, vel donationem propter nuptias pro sua dare progenie l. fin. C. de dotis promiss. l.* 19. *ff. de ritu nuptiar.* etsi filia sit dives, vel nupserit absque mentione dotis; quia jura indistincte loquuntur. In defectum patris obligatur avus paternus *l.* 6. *ff. de collat.* tum mater *l.* 14. *de jure dot.* et probabiliter frater pro sorore germana, aut consanguinea, saltem de honestate dotem dare debet *arg. l.* 12. §. 3. *ff. de admin. tut.* De jure Can. deflorator tenetur defloratam ducere, vel eam dotare, *c.* 1. *et* 2. *de adult.*

6. R. 2. Promissio, vel constitutio dotis fit per *pacta dotalia*: quae sunt conventio super dote danda, conservanda, vel retinenda, vel super bonis coteris. *Simplicia*, quae fiunt actu inter vivos, seu mero contractu, de jure com. valent, nec testes requiruntur, nisi duo

ad probationem, suntque per se irrevocabilia *l.* 2. 14. *ff. de pact. dotal. Mixta*, quae transeunt in ultimam voluntatem, et futuram conjugum successionem continent, reprobantur a jure com. *l.* 5. *C. de pact. convent.* sed ex consuetudine sustinentur; dummodo solemnitates ultimae voluntatis habeant.

7. R. 3. In dotem dari potest res quaecumque mobilis, vel immobilis, corporalis, vel incorporalis, ususfructus, vel proprietas, *l.* 4. *et seqq. C. et l.* 7. *etc. c. ff. de jure dot.* imo et feudum; attamen absque aestimatione permodum venditionis *l.* 2. *F. tit.* 13. 17. *et* 55. *pr.* Si omnia mulieris bona in dotem data, ei laesao succurritur *l.* 4. *C. de jur. dot.* Si vero res aliena bona fide data est, transfertur in maritum conditio usucapiendi ex *tit. ff. pro dote.* Si tandem proprium debitum mariti in dotem datum est, is liberatur a solvendis usuris; alioquin nullum fructum ex dote haberet, *l.* 77. *ff. de jure dot.*

8. R. 4. Effectus *dotis promissae* ex parte promittentis est obligatio eam costituendi, seu tradendi, et ex parte promissarii est jus, et actio ex *stipulato* ad illam, secutis nuptiis, exigendam, *l. un.* §. 1. *C. de rei uxor. act.* 2. Effectus *dotis costitutae*, seu *traditae* est in marito dominium civile bonorum dotalium, ita ut fructus percipere, et costante matrimonio, suo nomine pro bonis istis agere possit, et e contra obligetur ad onera matrimonii sustinenda: *l.* 7. *ff. de jur. dot.* Et quidem si in dotem datae sunt res mobiles, vel quantitates immobiles *aestimatae permodum venditionis*, maritus fit absolutus illarum dominus, et ad eum pertinent commoda, et incommoda, seu pericula: ita ut soluto matrimonio, teneatur aestimationem praestare, vel ipsas res, etsi deterioratae sint sine culpa illius restituere, *c.* 10. 42. *ff. de jure dot.* At si res immobiles non aestimatae permodum venditionis, licet taxatae sint ad explorandum pretium, in dotem datae sint, maritus non fit illarum absolutus dominus, sed tantum fictus, seu civilis, dominio vero, et naturali remanente penes uxorem: et ideo si res istae casu pereant, pereunt uxori tanquam dominae. Neque maritus tales fundos dotales etiam cum consensu uxoris, alienare potest, nisi mulier biennio exacto, de novo in talem alienationem consentiat, cum elidatur praesumptio de muliere seducta, *Nov.* 61. *cap.* 1. §. 1. vel nisi alienationi accedat juramentum mulieris, *cap.* 28. *de jure jur.* At respectu paraphernorum maritus nullo modo fit dominus, sed merus administrator, seu procurator, attamen sine mandato; et licet fructus ex iis collectos possit expendere in usus communes sibi, et uxori *cap. fin. C. de pact. convent.* non tamen eos lucratur, sed soluto matrimonio, tenetur extantes, vel male consumptos cum paraphernis restituere, Menoch. Engl, et alii. Haec proportionaliter applicanda sunt donationi propter nuptias, quae imitatur dotes, et soluto matrimonio, redit ad maritum, vel patrem, aut alium extraneum donantem, sicut dos ad uxorem, §. 3. *In. de donat. Nov.* 97. *cap.* 1. *et* 2. Jam occasione bo-

norum extradotalium (dotalia enim alienari prohibentur) quaestio oritur, an uxor, et maritus ex illis aliquas sibi donationes facere possint? pro quo sit.

9. Q. II. *An valeant donationes inter virum, et uxorem?* R. 1. Donationes mere liberales, quibus donans efficitur pauperior, inter conjuges factae, sunt invalidae de utroque jure, *l.* 1. *ff. et c. fin. h. t.* ne conjuges mutuo amore spolientur, ne conjugalis concordia sit venalitia, et ne ipsa matrimonia discutiantur, et dissolvantur, si non donet is, qui posset, ut ait Paulus *lib.* 2. *eod.* consuetudo tamen moderatas donationes permittit. Porro donatio ista ex parte donantis, utpote invalida, nullam obligationem inducit: ac proinde donatum repeti potest, ita exigente bono publico *l.* 3. §. 10. *eod.* At ex parte donatarii, rem ex voluntate domini retinentis, nulla est iniquitas, donec res per donantem revocetur, et tunc obligatio est restituendi. Exempla talium donationum vide in *ff. h. t.* At ceteri contractus ad aequalitatem inter conjuges celebrati, sunt validi, cum alter non fiat pauperior, nec alter ex bonis alterius locupletetur *l.* 5. §. 5. *ff. h. t.*

10. R. 2. Donationes ob causam extrinsecam factae, v. gr. ob causam necessitatis, commiserationis, pietatis, vel commodi in donantem resultantis, sustinetur; ut si uxor aliquid marito donet pro refectione aedium, pro gradu doctoratus etc. vide *l.* 5. 14. 15. 40. 43. *ff. h. t.* 2. Donationes modicae, v. g. in die natali, aut onomastico *l.* 3. §. 8. *l.* 42. *eod.* 3. Donationes inter Augustum, et Augustam *l.* 26. *C. h. t.* uxor tamen, vivente patre suo, non potest omnia sua pretiosa Augusto donare Konig 4. Donationes remuneratoriae, modo non sint excessivae; cum non sint propriae donationes ex mera liberalitate, *l.* 1. 17. *ff. de donat.* 5. Repudiatio haereditatis, vel legati facta in gratiam uxoris substitutae, quia repudians non perdit de suo, sed tantum non acquirit, *l.* 7. §. 13. 14. *ff. h. t.* 6. Cessio lucrorum ante nuptias facta ex pacto; quia vim habet contractus onerosi; at post nuptias, ubi jus quaesitum est ad lucra communia, non potest fieri talis cessio; quia per illam patrimonium cedentis diminuitur: dos tamen non tradita, uxori remitti potest *l.* 54. *ff. h. t. l.* 19. *v. sed etsi C. de donat. ante nupt.*

11. R. 3. Donatio invalida, si non revocetur, morte donantis conjugis convalescit *c. fin. h. t. l.* 23. §. 1. *ff. et l.* 25. *C. eod.* nam tunc cessat motivum prohibitionis, scilicet ne amor conjugum sit venalitius; dummodo donatio 500. solidos excendens facta fuerit cum insinuatione apud judicem, et res donata sit saltem ficte tradita donatario, *l.* 23. *ff. h. t.* quo casu etiam fructus rei donatae fiunt donatarii; quia confirmatio per mortem retrotrahitur ad tempus, quo donatum fuit, *c.* 25. *C. h. t.* 2. Morte civili donantis, licet donatio confirmetur respectu fisci, ut is eam revocare non possit · non tamen confirmatur respectu donantis; quia is hodie non sit servus poenae: si vero factus est servus hominis, vel religiosus, donatio auctoritate domini, vel praelati

revocari potest; nisi religio incapax esset successionis: ita haec statuuntur *l.* 24. *cum seq. auth. et l.* 25. *C. h. t.*

12. Q. III. *Quando dos repeti possit? et quae veniant in dotis restitutionem?* R. 1. Dos regulariter repetitur, soluto matrimonio *c. fin. h. t.* quia cessat causa sustinendi onera matrimonii; nisi conventum sit de dote lucranda *l.* 10. *C. de pact. convent.* Constante autem matrimonio, dos in tribus casibus repeti potest: si maritus sua culpa ad inopiam vergat: si poenam confiscationis patiatur, si uxor non habeat, unde alat liberos prioris matrimonii, parentes, fratres, et sorores, *l.* 24. *ff. solut. matr. l.* 31. *eod.* nisi maritus ad inopiam vergens, velit dare fidejussores: quo casu judex arbitrabitur, an dos remanere debeat apud maritum, vel deponi apud sequestrem, ut is marito fructus det pro sustinendis oneribus matrimonii: ita Can. *ex c. 7. h. t.* licet Legistae velint, in casu inopiae dotem non esse relinquendam marito. 2. In restitutionem dotis venit, quidquid maritus dolo, vel culpa lata, aut levi in re dotali fecit, *l.* 17. *ff. de jure dot.* Si quantitates, vel corpora permodum venditionis aestimata, perierunt fortuito, periculum est mariti tanquam domini; adeoque aestimationem restituere debet. Si autem res immobilis, vel mobilis non fungibilis, non aestimata per modum venditionis, casu periit, damnum est uxoris, tanquam dominae, et cons. non venit in restitutionem dotis. Privilegia dotis vide *lib.* 3. *tit. de pignor.* 3. In restituenda dote marito competit beneficium, seu *exceptio competentiae*, ne cogi possit in solidum, sed in quantum potest, salva sua honesta, et competenti sustentatione, *lib.* 13. 15. *ff. solut. matrim.* quia inhumanum est, ut uxor maritum in paupertatem redigat. Quia vero exceptio ista est personalis, non competit haeredibus mariti, nec directe fidejussoribus. De quo vide in meis disput. civil. *Disput.* 19. *Controv.* 2. Ceterum praeter dotem alia bona, et lucra, quae quilibet conjugum ex sua pecunia sibi comparavit, non sunt restituenda *l.* 6. *C. si quis alteri l.* 12. *C. de jure dot.* nisi communiter utrique obvenissent, v. g. ex legato, donatione etc. quo sensu procedit *cap.* 2. *h. t.*

13. Q. IV. *Cui dos restituenda sit?* R. 1. Si ipsa uxor dotem dedit, dos ei, vel ejus haeredibus restitui debet *lib. unic. pr. Cod. de rei uxor. act.* 2. Si dos fuit profectitia a patre, vel alio paterno ascendente, et durante patria potestate, matrimonium solvatur, dos redit ad dotantem, non vero ad haeredes dotatae, nisi aliter conventum sit *lib.* 1. *Cod. solut. matrim. libr.* 10. *ff. eod.* nam liberi, licet matri succedant, exclusis ascendentibus, ista tamen successio non est in bonis profectitiis, Reiff. ex *Nov.* 118. *cap.* 1. At si dotata fuit emancipata, sicut ex consuetudine Germaniae communiter per nuptias emancipatur, dos redit ad uxorem, vel ejus haeredes, cit. *lib. unic. Cod. de rei uxor.* quia per emancipationem dos desinit esse profectitia. 3. Dos adventitia cum pacto restitutionis data, redit ad donantem, secluso tali

pacto, remanet uxori, vel ejus haeredibus, quia censetur esso donata, *cit. lib. unic.* §. 13. 4. Si matrimonium bona fide cum impedimento dirimente contractum est, dos uxori, et donatio propter nuptias marito restituitur, excluso beneficio competentiae *cap.* 1. *h. t.* nam datum ex causa, causa non secuta, repeti potest in solidum, cum hic cesset reverentia maritalis. At si scienter matrimonium contractum est cum impedimonto dirimente, dos, et donatio propter nuptias amittitur, et fisco applicatur, *lib.* 4. *Cod. de incest. nupt.* quae lex videtur comprehendere omnia matrimonia de jure Can. reprobata; nisi consuetudo aliter jura ista interpretetur. Et haec de restituziono dotis procedunt, sive matrimonium solvatur tantum quoad thorum, et cohabitationem, sive qnoad vinculum per mortem.

14. Q. V. *Quando amittatur dos, vel donatio propter nuptias?* R. 1. Si ex causa adulterii formalis in specie sua eompleti fiat divortium, uxor innocens donationem suam repetit, et lucratur dotem; ut hoc modo gravissima injuria per adulterium illata, aliquatenus innocenti compensetur: ita de utroque jure *c.* 4. *plerumque h. t. l.* 8. §. 4. 5. *C. de repud. Nov.* 117. *c.* 8. §. 2. Quae tamen jura poenalia non extenduntur ad oscula, tactus, et alias causas, ex quibus fit divortium: imo probabilius nec ad casum copulae sodomiticae, utpote non expressum. Recte tamen Clar. Far. Reiff. et alii dicunt huic poenae esse locum, si in matrimonio putativo committatur adulterium, quia est formaliter tale, licet deinde delegatur impedimentum dirimens. Neque jura ista extenduntur ad bona parapherna uxoris, quia non sunt dos. Nomine *dotalitii* in *cap.* 4. *h. t.* venit vel donatio propter nuptias, Sanch. et alii, vel ususfructus dotis loeo constitutus, vel pretium, et aestimatio dotis datae in rebus numero, pondere, et mensura constantibus.

15. R. 2. Cessat amissio dotis, vel donationis propter nuptias in casib. seqq. 1. Si adulter reconcilietur innocenti, sive ante, sive post sententiam divortii reconciliatio facta sit; siquidem *c.* 4. *h. t.* easus reconciliationis expresse, et indistincte excipitur. 2. Si uterque sit reus adulterii, quia tunc poena mutua compensatione tollitur *cap.* 5. et *fin. de adult. l.* 39. *et* 47. *ff. solut. matr.* 3. Si maritus consensit in adulterium uxoris, vel leno fuit, *cit. lib.* 4. Si extent liberi ex eodem, vel priori matrimonio; tunc enim proprietas dotis eis cedit, et ususfructus manet penes innocentem, quamdiu vivit, *Nov.* 117. *cap.* 8. *vers. Si enim filios.*

TITULUS XXI.

De secundis Nuptiis.

Agitur de hac materia in Decreto 31. *q.* 1. *et* 34. *q.* 1. 2. In Codiee *h. t.* et Novellis *eod. tit.* allegatis.

1. Soluto quoad vinculum matrimonio, transiri solet ad secundas nuptias, quarum nomine veniunt etiam tertiae, et ulteriores; suntque per se non tan-

tum validae, sed et licitae omni jure; *naturali*, quia soluto vinculo, et jure conjugali, nullum obstaculum est corpus suum alteri tradendi ad usum conjugalem, *Divino*, quod insinuat Apostolus 1. *Cor.* 7. *v.* 39. *Si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat: Ecclesiastico*, ex *toto h. t.* quae jura quotidiana praxi firmata sunt. Illustre est exemplum, de quo meminit Menoch. quod quaedam foemina, tempore Damasi Papae, successive vigesimo viro nupserit, qui antea viginti quinque uxores sepelierat. Erant tamen in Ecclesia Orientali certae causae, ob quas tertiae, et ulteriores nuptiae non facie admittebantur, prout notat Spondan. et alii ex *Can.* 8. *et seq.* 31. *q.* 1. *etc.*

2. Q. I. *Quid requiratur ad hoc, ut secundae nuptiae rite contrahantur?* R. 1. Notitia moraliter certa de obitu prioris conjugis *c.* 19. *de sponsal.* ubi requiritur *nuncium certum*, puta in genere neutro, seu relatio certa de morte conjugis prioris, et *c.* 2. *h. t.* Lucius III. rescribit christianis in captivitate positis: *id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare praesumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus. Constare* autem est *notum certo esse. Ratio est*, quia probabilis notitia non sufficit ad secundas nuptias; tum ne jus certum per incertum tollatur; tum ne irreverentia priori sacramento inferatur, et secundum invalide attentetur; tum quia praesumptio de vita est fortior, donec contrarium certo probetur, *l. fin. C. de SS. Eccl.* Ita explicatur *Can.* 1. *cum seqq.* 34. *q.* 1. Nec obstat *c. fin.* §. *porro*, *ut lite non cont.* nam ibi *verisimilis notitia* requiritur, ne conjugi alteri absenti defensio exceptionis praecludatur contra judicium, quo matrimonium ob impedimentum dirimens dissolutum fuit.

3. R. 2. Notitia certa coram judice Ecclesiastico probanda est per indicia moraliter certa, uti sunt 1. Si parochus testetur, quod mortuum conjugem sepelierit. 2. Si id testetur magistratus politicus, militaris, vel notarius publicus. 3. Si duo testes de visu deponant de obitu illius, quod interfuerint ejus morti, sepulturae, aut viderint ejus sepulcbrum. Ipsa tamen pars matrimonium petens, non admittitur pro hoc testimonio, cum generaliter in propria causa nemo sit testis idoneus, *l.* 10. *ff. et l.* 10. *C. de testib.* 4. Si praeter unum testem de visu adsint alia indicia verisimilia mortis, v. g. quia maritus fuit senex, aeger, constitutus in periculosa navigatione, vel loco peste infecto, vel in pugna, ubi multi perierunt, vel si testes deponant ex fama, quod hoc audiverint a majori, vel digniori parte civitatis, aut legionis etc. Secus sola fama sine adminiculis non probat; uti nec unus testis, quia vox unius, vox nullius *c.* 10. *in fin. l.* 9. *C. de test.* Excipit Sanchez casum, quo conjugis obitus dicitur accidisse in loco valde remoto, unde probatio sperari non possit: si enim plena probatio non speratur, sufficit probatio ex conjecturis *l.* 5. §. 6. *ff. de re militar.* Schmalz, et alii.

4. R. 3. Habita certitudine morali, parochus, nulla Ordinarii licentia pe-

tita, assistere potest matrimonio: nam tali casu habet licentiam copulandi a jure datam, et cum certus sit, certiorari ulterius non debet, per *reg.* 31. *in* 6. In dubio autem recurret ad Ordinarium, cujus judicare est de sufficientia indiciorum. Quod si Ordinarius videat probationem non usquequaque esse plenam, defert juramentum conjugi, quod non sciat, neque credat conjugem amplius vivere, Reiff.

5. R. 4. Si post matrimonium bona fide contractum conjux moraliter certo resciat priorem conjugem adhuc vivere, illico abstinere debet ab omni usu matrimonii; quia hoc ob impedimentum ligaminis est invalidum, etsi nullitatem matrimonii statim probare nequeat, *c.* 1. *in fin.* 34. *q.* 1. *c.* 2. *h. t.* Si vero conjux, quo vivente, matrimonium contractum est, jam mortuus fuit, matrimonium novo consensu convalidandum erit, et tunc licebit eo uti. Si dubium oriatur, eadem observanda erunt, quae dixi *tit.* 1. *n.* 48.

6. Q. II. *An benedicendae sint secundae nuptiae? Ante resp. nota* benedictiones nuptiales, aliasque caeremonias, quae fiunt ad honorem hujus sacramenti, et gratiam conjugali statui necessariam impetrandam, licitas omnino, et honestas esse, ut sub anathemate definit Trid. *sess.* 24. *Can.* 11. Danda autem est benedictio primis nuptiis ex praecepto Ecclesiae, quod secluso contemptu, non videtur graviter sub mortali obligare, cum Trid. potius hortetur ad illam recipiendam, quam graviter praecipiat, ibid. *c.* 1. *de ref. matr.* et cons. consummatio matrimonii ante benedictionem susceptam non videtur excedere veniale peccatum. Spectat vero benedictio ista ad parochum proprium; secus alius sacerdos, qui sine licentia parochi ausus fuerit benedicere nuptias, ipso jure incurrit suspensionem, donec ab Ordinario illius parochi absolvatur. Vide supra *tit.* 3. *n.* 26.

7. R. 1. Cum jus commune non sit certum circa benedictionem secundis nuptiis impertiendam, attendi debent consuetudines, statuta, et Ritualia cujusque dioecesis. Sunt autem hic variae sententiae. 1. Docet secundis nuptiis nunquam dari posse benedictionem ob generalem textum *c.* 3. *h. t.* et ideo poenam suspensionis statutam esse benedicenti, *c.* 1. *eod.* Tabiena etc. 2. Docet semper illam dari posse, quia benedictio ista, cum non sit sacramentum, iterabilis est, non obstante *c.* 3. *h. t.* cui locus est eo casu, quo benedicuntur nuptiae secundae, primis constantibus, Lopez. 3. Docet benedictionem non esse dandam, sive vir, sive mulier in primis nuptiis benedictionem accepit, quia pars benedicta trahit ad se non benedictam, Covar, et alii. 4. Docet benedictionem esse dandam, si viduus ducat virginem; non vero si vidua transeat ad secundas nuptias. Haec sententia videtur frequentior in praxi, et pro ea allegari solet S. D. in suppl. *q.* 63. *a.* 2. *ad* 3. *Ratio* congrua sumitur ex significatione hujus sacramenti, quae non ita perfecte solvatur, si mulier sit binuba, quia sponsa Christi est unica Ecclesia, in qua tamen Christus ha-

bet plures personas desponsatas. Ceterum cum benedictio impendatur personis, non erit repetenda, si revalidetur matrimonium nulliter contractum.

8. R. 2. Suspensio lata in *c.* 1. *h. t.* contra benedicentem secundas nuptias in casu non permisso, videtur restringenda ad casum, quo sacerdos benedicit nuptias secundas, primis exstantibus, vel existente dubio de morte prioris conjugis, conformiter Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de refor. matr.* alioquin poena ista esset nimis gravis, et gravitatem delicti excedens: ita Joan. Andr. Menoch. Sanch. Reiff. et alii: imo Abbas, aliique cum illo dicunt non esse ibi constitutam poenam ordinariam, sed specialem pro illo dumtaxat casu, qui ibi accidit.

9. Q. III. *Quae sint poenae binubentium?* Nota poenas istas a jure civ. introductas esse triplicis generis: Aliae sunt poenae propriae dictae, quae statutae sunt in odium, et vindictam praematuri transitus ad secunda vota. Aliae sunt poenae improprie dictae, seu subtractiones favoris sub conditione concessi; si conjux ad secunda vota non transiverit, idque in favorem, et utilitatem liberorum ex priori matrimonio existentium; adeoque illis non existentibus cessant, *l.* 3. §. 1. *C. h. t.*

10. R. 1. Poenae primi generis proprie dictae, latae contra viduam intra annum luctus nubentem, sunt quinque: 1. *Infamia*, qua notatur tam mulier, quam vir eam ducens, et quidem ipso jure *l.* 1. *C. h. t. l.* 1. §. 11. *ff. de his qui not. infam. l.* 15. *C. ex quib. caus. infam. irrog.* ut evitetur turbatio sanguinis, et incertitudo prolis. Quae ratio cessat in viduo, ac proinde is citra infamiam quandocumque ad secunda vota convolare potest. 2. Incapacitas disponendi, ne mulier plus tertia parte bonorum titulo dotis, vel per ultimam voluntatem in maritum transferre possit, sed duae partes manent prioribus liberis, vel aliis legitimis haeredibus, atque ita mulier partim testata, partim intestata decedat, *lib.* 1. *Cod. h. t.* idem dic de donationibus, cum non convalescant, nisi per mortem. 3. *Incapacitas* obtinendi haereditatem, legatum, fideicommissum, mortis causa donationem ab alio, quam marito secundo, *ibid.* 4. *Amissio omnium eorum*, quae prior vir sibi reliquit titulo haereditatis, legati, aut alio simili, *cit. l.* 1. *et* 2. *eod.* quae bona cedunt consanguineis viri primo, vel secundo gradu conjunctis, et his deficientibus fisco 5. *Incapacitas* succedendi ab intestato consanguineis ultra tertium gradium, *ibid* Unde mulier non succedit filio patrui, quia est in quarto gradu secundum jus civ. quod in successionibus observatur. Poenae istae non extenduntur ad virum binubentem, cum in hoc non currat eadem ratio, *l.* 4. *C. ad SC. Tertull. Nov.* 22. *c.* 22.

11. R. 2. Poenae secundi generis improprie dictae sunt pariter quinque: 1. *Amissio dominii directi* eorum, quae ex liberalitate, vel ultima voluntate mariti ad eam pervenerunt, ita ut retineat solum usumfructum, et proprietas ce-

dat prioribus liberis *l.* 3. *et* 6. §. 1. *C. h. t.* idem dic de viduo *l.* 5. *pr. et* §. 1. *eod.* 2. *Incapacitas* plus dandi marito, quam uni ex liberis etiam in minima portione, legitimam tamen adaequante, *l.* 6. 10. *pr. eod.* ne insano amore novi conjugis capta, plerasque facultates in eum effundat. 3. Amissio tutelae liberorum, *l.* 2. *et aut. sacramentum C. quando mulier. tut. offic.* imo si a judice non petierit tutorem liberis dari, incidit in poenas nubentibus intra annum luctus constitutas, *auth. eisdem C. eod. Nov.* 22. *c.* 40. *v. idcoque.* Quae tamen dispositio non extenditur ad executionem testamenti, quia in odiosis arg. a tutela non valet ad testamentum, 4. Privatio educationis liberorum, qui apud alium educari debent, *l.* 1. *C. ubi pupill. educ. Nov.* 22. *c.* 38. 5. *Amissio honoris*, et privilegiorum, quibus gaudet vidua, quatenus fingitur esse sub praecedenti matrimonio, *l. fin. C. de bon. mater. l.* 13. *C. de dignit. Nov.* 22. *c.* 36. Unde si mulier, quae vi matrimonii facta est principissa, nubat marito inferioris conditionis, perdit nomen, et praerogativas principissae.

12. R. 3. Non tantum infamia, sed probabilius etiam reliquae quatuor poenae primi generis sublatae sunt per jus Can. *c.* 4. *et fin. h. t.* ita comm. contra Cynum, Olivam, Barbos: nam licet in citt. capitulis mentio expressa fiat solius infamiae, tamen ratio ibi adducta generaliter procedit de ceteris poenis proprie dictis; quia puniri non debet, qui non delinquit, sed utitur jure suo: sed vidua intra annum luctus nubens, non delinquit, sed utitur jure sibi concesso a natura, Christo, et Ecclesia; ergo. *Nec obstat*, quod leges civiles ex fine suo sint honestae; nam ex alio capite rejiciendae veniunt: quia nimis restringunt libertatem, et commoditatem acquirendi matrimonii per se liciti, et a Christo concessi: fovent periculum incontinentiae, praesertim in viduis junioribus, quas Apostolus vult nubere; ergo merito dicuntur per Ecclesiam sublatae.

13. R. 4. Poenae secundi generis manent in suo robore: nam nullibi per jus Can reperiuntur sublatae; ergo cur stare prohibeantur? isti enim favores, et lucra ex mariti facultatibus quaesita concedi possunt sub conditione non mutandi statum vidualem. Consuetudo tamen in plerisque regionibus jura ista temperavit; quia saepius pupillis melius est vivere in domo vitrici, quam egere cum matre vidua.

R. 5. Vidua intra annum fornicans, incurrit poenas primi generis; ceteras vero incurrit, quandocumque post annum luctus fornicetur, *Nov.* 39. *c.* 2. §. 1. ubi ratio additur: *non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria.* Neque poenae istae respectu viduae fornicantis sublatae sunt per jus Can. cum hoc de solo matrimonio loquatur. Item probabile est, quod etiam viduus fornicans, privetur proprietate bonorum, quae titulo lucrativo ab uxore accepit; siquidem in hoc puncto, et ratione allata viduus, et vidua aequiparantur. Porro quia respectu fornicationis omnes istae poenae sunt pro-

prie tales, utpote ob delictum statutae, non incurruntur ante sententiam, saltem declaratoriam criminis; quae declaratio non est necessaria respectu secundo nubentis; cum secundo nubere non sit delictum.

TRACTATUS

de dispensationibus matrimonialibus.

Cum de hac materia, scitu maxime necessaria nullus specialis in jure titulus existat, merito illam ad finem hujus libri rejeci. Et quamvis more meo succincte procedam, nolui tamen aliquid ex necessariis omissum. Fusam, variisque exempliis illustrem tractationem scripsit Pyrrhus Corradus in praxi dispensationum Apostolicarum *lib.* 7. *et* 8. *per tot.* ubi de dispens. matrimonialib. docte secundum stylum Curiae Rom. agit. Videri etiam possunt moderni, eum sequentes Reiff. hic in appendic. Schmalz. *tit. de matrim. contr.* §. 1. *et seqq.*

§. I.

Quis dispensare possit in Impedimentis matrimonii.

1. Q. I. *An. et in quibus impedimentis Papa dispensare possit?* R. 1. Papa dispensare potest in omni impedimento tantum impediente; modo tamen diverso: nam in impedimento juris Ecclesiastici, etiam absque ulla causa, valide dispensat, cum sit conditor juris, *c.* 1. *de conces. praeb.* ibi: *qui secundum plenitudinem potestatis de jure possumus supra jus dispensare.* Ut tamen dispensatio sit licita, plerumque requiritur justa causa. At si impedimentum impediens sit juris naturalis, uti est *votum simplex castitatis, religionis, et sponsalia*, ad valorem dispensationis requiritur justa causa: tum quia Papa est inferior jure naturali: inferior autem sine justa causa non dispensat valide in jure Superioris *Can.* 4. *inferior. d.* 21. *c.* 16. *de M. et O. Clem.* 2. *de elect. in* 6. tum quia ex voto jus quaesitum est Deo, et ex sponsalibus alteri sponso: Papa autem jus tertio quaesitum tollere nequit sine justa causa; ergo. At si justa, et gravis causa adsit, irritare potest consensum in voto, vel sponsalibus datum; cum consensus nostri fiant dependenter ab ejus voluntate, salvaque ipsius auctoritate: qua irritatione facta, indirecte tollitur obligatio juris naturalis, utpote non habentis materiam, super quam cadat.

2. R. 1. Papa dispensare potest in omni impedimento dirimente juris Ec-

clesiastici: nam hoc jure est Superior, ut dixi. Et quamvis ad valorem hujus dispensationis absolute nulla justa causa requiratur, si Papa ex plenitudine potestatis velit agere; ad licitatem tamen, et honestatem tanto requiritur causa gravior, quanto gravius est impedimentum, ut dicetur. Talia impedimenta sunt aetas infra pubertatem; modo adsit usus rationis, conditio servilis, cultus disparitas, cognatio legalis, spiritualis, carnalis extra gradum primum lineae rectae, affinitas, ordo sacer, raptus, clandestinitas, crimen ex adulterio, vel conjugicidio etc.

3. R. 3. Papa regulariter dispensare nequit in impedimentis de jure naturali dirimentibus matrimonium, ut sunt: aetas usu rationis destituta, impotentia perpetua, consanguinitas in primo gradu lineae rectae, error circa individuum personae, ligamen, seu vinculum matrimonii consummati: nam ad haec relaxanda non constat Papae datam esse a Deo potestatem. Dixi: *regulariter;* nam duo impedimenta, scil. ligamen matrimonii rati, et professio religiosa, licet sint juris naturalis, probabilius ab eo relaxari possunt, ut suis locis dixi.

4. Q. II. *An Episcopus dispensare possit in impedimentis matrimonii?* R. 1. Episcopus in impedimentis de jure Ecclesiastico impedientibus dispensare potest: ita comm. ex *c.* 2. *de eo, qui cognov.* cujus dispositionem extendi ad cetera impedimenta impedientia declarat consuetudo fere omnium Ecclesiarum, excepto interdicto, quod Superior Episcopo posuit. At in impedimentis de jure naturali impedientibus Episcopus dispensare non potest, puta in voto perpetuae castitatis, religionis, et sponsalibus: nam tale votum est Papae reservatum in *Extrav.* 5. *de poenit. int. com.* jus vero quaesitum ex sponsalibus inferior principe Ecclesiastico tollere nequit. Unde stante justa causa, licet Episcopus suadere possit, ut, v. g. sponsa remittat jus suum, tamen ea renuente, illud jus ex sponsalibus quaesitum cassare nequit, sed opus est recursu ad Papam. Votum continentiae imperfectae, v. g. continendi ad certum tempus, non nubendi, sacros Ordines suscipiendi: item votum conditionale, et poenale, relaxari potest ab Episcopo, cum non sit reservatum, ut dixi *lib.* 3. *tit. de Voto.* Item in casu necessitatis, dum res moram non patitur, potest Episcopus dispensare in voto continentiae perfectae, ut ex dicendis.

5. R. 2. Episcopus, spectato jure communi, non potest in foro externo dispensare in impedimentis jure Ecclesiastico dirimentibus matrimonium: ita com. nam nullo jure constat talem potestatem Episcopis, et aliis praelatis Papa inferioribus datam esse. Excipe, nisi adsit speciale privilegium papale ad dispensandum in quibusdam impedimentis dirimentibus; quale obtinere et de quadriennio in quadriennium renovare solent Episcopi Germaniae, ut dispensare valeant, v. g. in impedimento publicae honestatis, criminis sine machinatione, compaternitatis spiritualis, consanguinitatis, et affinitatis in tertio, aut quarto gradu cum pauperibus, et

miserabilibus tantum, cum haereticis conversis ad perseverandum in matrimonio contracto: dummodo primus gradus nullo modo attingatur etc. Simile privilegium, imo amplius habere solent Sed. Apost. Legati, vi cujus potestatem istam, et Episcopi, e Legati exercent, ut delegati pontificii. Porro tali casu, quo Episcopi et alii privilegiati dispensant in foro externo in impedimentis dirimentibus, eadem, quae in Curia romana, requiritur, et sufficit causa ad valorem dispensationis.

6. R. 3. Episcopus pro foro interno dispensare potest in impedimentis dirimentibus, in quibus regulariter dispensari solet; dummodo praeter causam sufficientem occurrat simul casus urgentissimae necessitatis, moram non patiens; ita ut facile recurri non possit ad Papam; ita com. sententia contra Sotum et alios paucos· nam pia mater Ecclesia, cujus regimen est suave, pro tali casu necessitatis, saltem tacite talem facultatem concedit Episcopis, tanquam pastoribus ordinariis: tum quia quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum, *reg.* 2. *in antiq.* tum quia Episcopis conceditur facultas dispensandi in observatione festorum, jejuniorum, *cap.* 2. *de observ. jejun.* irregularitatibus occultis, Trident. *Sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* ergo ex paritate rationis, et interpretatione consuetudinis etiam pro casu necessitatis eis conceditur facultas dispensandi in foro interno in impedimentis dirimentibus, non tantum ad perseverandum in matrimonio contracto, v. g. quia urget periculum incontinentiae, vel alterius gravis mali; sed etiam ad illud contrahendum, v. g. in articulo mortis propter legitimandam prolem, vel avertendum scandalum, quia jam omnia parata sunt ad solemnitatem nuptialem etc.

Bened. XIV. lib. IX. de synod. dioec. c. 2. *n.* 1. 2. *et* 3. *praeter difficultatem recurrendi ad Papam, ex unanimi sententia DD. ibid. citatorum, refert alias quinque circumstantias, in quibus*-nisi simul concurrant-*una cum difficultate recurrendi ad Sedem Apostolicam, Episcopus nequit dispensare super impedimentis dirimentibus in matrimonio jam contracto. I. Scilicet ut idem matrimonium contractum sit in faciem Ecclesiae, omnibusque adhibitis solemnitatibus. II. Ut contractum fuerit bona fide ex juris, aut facti ignorantia. III. Ut sit consummatum. IV. Ut impedimentum sit occultum. V. Ut non possit fieri separatio sine scandalo. Addens insuper, quod*-si impedimentum antea occultum, postea detegatur, et deducatur ad forum contentiosum, opus sit nova dispensatione a Summo Pontifice impetranda.

Quoad dispensationem vero dictorum impedimentorum pro matrimonio contrahendo, cum tales urgent circumstantiae, ut nec Papa consuli, nec matrimonium, ad quod omnia sunt disposita, differri possit sine scandalo, et paratorum ad nuptias infamia, licet hanc facultatem asserant Episcopo DD. ibidem cumulate relati in impedimentis occultis, illam tamen communi fere calculo eidem denegant in publicis. Imo, sunt verba Benedicti-

Sac. Urbis Congregationes Concilii videlicet, ac supremae Inquisitionis, non semel proscripserunt tanquam falsam, et temerariam propositionem asserentem Episcopo jus dispensandi super impedimento dirimente publico, quod obsistat matrimonio contrahendo, etiamsi gravis urgeat illud contrahendi necessitas; ut videre est apud Joann. Baptist. Rigantium... tom. 4. commentar. in Regul. Cancel. in notis ad Regul. 49. n. 1. et 2. ubi Sac. Congr. responsa summa diligentia congesta... referuntur. —

II. Haec potestas, cum sit jurisdictionis ordinariae, et necessariae, competit etiam capitulo, sede vacante, non tamen Vicario generali Episcopi, nisi ei specialiter committatur *argum.* Tridet. *Sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* quia in generali mandato non veniunt casus speciales, et extraordinarii per *reg.* 81. *in* 6. III. Haec potestas dispensandi in casu extraordinario, et necessitatis potest ab Episcopo delegari cuicumque idoneo clerico, ut communis cum praxi tenet contra Bald. Felin. et alios, nam talis delegatio nullo jure prohibetur; sive particulariter pro uno casu, sive generaliter omnibus similibus casibus: sed, ut ante dixi, tantum pro foro conscientiae: adeoque si postea detegatur impedimentum, recurri debebit ad Papam. Doctrina ista applicatur etiam voto continentiae perpetuae occulto, in quo Episcopus, vel ejus delegatus pro casu urgentis necessitatis dispensare potest. IV. In dubio, an opus sit dispensatione? attendi debent motiva, et praesumptiones: et quidem si praesumptio stet pro libertate, Episcopus declarabit non subesse impedimentum: si vero praesumptio stet pro impedimento, Episcopus declarabit illud subesse, neque dispensabit, nisi casus sit occultus, et necessitas urgeat. Sic ex coitu praesumitur affinitas, licet alter dicat semen fuisse effusum etc.

7. Q. III. *An Regulares dispensare possint in impedimentis matrimonii?* R. 1. Pro foro externo nullo modo possunt: imo regulariter nec pro foro interno in casu urgentis necessitatis, in quo Episcopus dispensare valet: nam talem facultatem Regularibus fuisse concessam ex nullo constat privilegio. An vero in voto continentiae dispensare possint, vide dicta *lib. tit.* 3. *de Voto* 2. Privilegium Leonis X. quo Augustinianis per totum orbem existentibus conceditur facultas dispensandi cum his, qui in primo gradu affinitatis occultae contraxerunt scienter, vel ignoranter, ut perseverare possint in matrimonio, multi dicunt esse existentiae dubiae, vel non usu abolitum, vel intelligi de affinitate superveniente. Quidquid sit de his sententiis Doctorum, qui ut opinor, privilegii tenorem non inspexerunt, alii tamen se illud vidisse, et legisse testantur, et Pragae novissime defensum fuit, ad quod impressum te remitto. 3. Regulares ad petendum debitum dispensare possunt in affinitate superveniente ex copula illicita, uti etiam in voto castitatis consequente, vel antecedente, cum quo matrimonium illicite contractum est: ita comm. Scriptorum Regg. ex variis privilegiis summorum Pontificum, Julii II. Martini V. Pii V. etc. Sayr. in Clav. *Reg. l.*

6. *cap.* 11. Sanch. Salmant. etc. nam non dispensatur simpliciter in voto castitatis, sed praecise ad hunc effectum, ut debitum peti possit. Si maritus cum consanguinea uxoris in primo, vel secundo gradu incestum committat, et ignoret ex tali delicto sequi privationem juris petendi debitum, in probabili sententia privationem istam non incurrit; quia poena Canonica ab ignorante non incurritur: privatio autem ista videtur esse poena: si tamen confessarius ea potestate pollet, tutius faciet dispensando cum illo ad petendum debitum: reddere autem debitum tenetur, ne pars innocens delicto alterius praegravetur.

§. II.

De causis dispensationum matrimonialium.

8 Q. I. ***Quae sint justae causae dispensandi in impedimentis matrimonialibus.*** R. Praecipuae seqq. 1. ***Bonum pacis:*** quo nomine veniunt non tantum foedera inter regna, et principes, sed etiam extinctio gravium inimicitiarum, rixarum, et odiorum civilium, scandalorum, et aliorum peccatorum: gravitas autem ista determinanda est ex prudenti arbitrio judicis. 2. ***Praerogativa dignitatis*** Regum, et magnorum Principum, quae causa non pertinet ad acceptionem personarum, sed ad bonum commune regnorum, et principatuum, ad quorum felicitatem dispensatio ordinatur. 3. ***Conservatio illustris familiae*** in eodem sanguine. 4. ***Conservatio splendoris familiae***, ne bona dissipentur, aut ad extraneos devolvantur, praesertim si foemina sit haeres, ut consanguineo potius, quam extraneo nubat. 5. ***Excellentia meritorum*** Ecclesiae praestitorum, v. g. per insignes labores, pericula, bella contra infideles, et haereticos; sive bene meritus pro se, sive pro alio dispensationem petat, cum Sedes Apostolica bene meritis gratam se exhibere soleat. 6. ***Defectus dotis competentis***, quae causa dici solet: *propter indotatam.* 7. ***Ætas Virginis***, si haec 24. annum excessit, et virum paris conditionis reperire nequeat. Haec causa cessat in vidua. 8. ***Angustia loci.*** quia in tali loco cognatio foeminae nimis propagata est, ut alium parem virum habere nequeat, nisi consanguineum, vel affinem, patriam vero deserere sit ei durum. 9. ***Copula cum consanguinea***, vel affine praehabita, et per impraegnationem, vel alio modo propalata, ut consulatur bono prolis, famae, et honori mulieris, et evitetur poena forensis tali delicto statuta. Haec causa est una ex urgentioribus, ob quam etiam plebeis dari solet dispensatio; dummodo copula non sit patrata sub spe facilioris dispensationis: quae circumstantia exprimenda foret in supplicatione. 10. ***Infamia mulieris*** ex suspicione orta, quod illa, suo consanguineo nimis familiaris, cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa. 11. ***Ignorantia impedimenti***, cum quo matrimonium bona fide, et publice, servata forma Tridentini, contractum est; quia dissolutio ejus vix fieri potest